Μαρία Κάππου

ΕΚΦΡΑΣΗ

ΕΚΘΕΣΗ

ΓΙΑ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

Προετοιμασία για τις πανελλαδικές εξετάσεις

Περίληψη κειμένων πειθούς

Διδακτέα ύλη και παραδείγματα απαντήσεων

Παραγωγή κειμένων πειθούς

ΕΚΦΡΑΣΗ - ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

Προετοιμασία για τις πανελλαδικές εξετάσεις

Μαρία Κάππου

Έκφραση - Έκθεση για το Λύκειο

Προετοιμασία για τις πανελλαδικές εξετάσεις

Αθήνα 2013

Τίτλος βιβλίου
Έκφραση - Έκθεση για το Λύκειο

Συγγραφέας
Μαρία Κάππου

© Μαρία Κάππου 2012

ISBN: 978-960-93-4417-3

Τυπογραφική διόρθωση
Αλέξανδρος Πανούσης

Σελιδοποίηση
Στέλλα Λουδάρου

Σχεδίαση εξωφύλλου
Στέλλα Λουδάρου

Επικοινωνία
Μαρία Κάππου
Τ.: 22940 33277
mkappou@gmail.com

Στα παιδιά μου,

στην παρέα της Κοκκινιάς,

στους μαθητές μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Λίγα λόγια για το βιβλίο 11

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Διδακτέα ύλη 14
Τρόπος εξέτασης του μαθήματος Νεοελληνική Γλώσσα 16
Διδακτέα ύλη και γραπτή δοκιμασία 18

1. ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ

1.1. Τα τυπικά χαρακτηριστικά των κειμένων 22
1.2. Θέματα και περιεχόμενο/πληροφορίες 26
1.3. Οργάνωση του κειμένου και πληροφορίες 27
1.4. Πειθώ και πληροφορίες 31
1.4.1. Τρόποι και μέσα πειθούς 31
Α. Επίκληση στο ήθος 33
Β. Επίκληση στο συναίσθημα 35
Γ. Επίκληση στην αυθεντία 36
Δ. Επίκληση στη λογική - επιχειρηματολογία 36
1.4.2. Επιχειρήματα και συλλογισμοί της τυπικής λογικής 39
Είδη συλλογισμών 41
Αξιολόγηση παραγωγικών και επαγωγικών συλλογισμών 42
Πρόσθετα κριτήρια αξιολόγησης επαγωγικών συλλογισμών 43
1.4.3. Συλλογιστική πορεία του συγγραφέα 45
1.4.4. Μορφές πειθούς 49
Η πειθώ στον πολιτικό λόγο 49
Η πειθώ στη διαφήμιση 56
1.4.5. Πειθώ και προπαγάνδα 56
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 57
1.5. Η πειθώ στα κείμενα 63
1.5.1. Επιστημονικός λόγος 64
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 66
1.5.2. Δοκίμιο 68
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 72
Το δοκίμιο και άλλα γραμματειακά είδη 73
1.5.3. Άρθρο - επιφυλλίδα 75
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 78
1.6. Γλώσσα και πληροφορίες των κειμένων πειθούς 79
1.6.1. Προτάσεις 80
Αποφαντικές προτάσεις 80
Ερωτηματικές προτάσεις 80
1.6.2. Γλωσσικά στοιχεία συνοχής 83
Συνοχή ανάμεσα στις προτάσεις 85
Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις 85
Αναφορικές προτάσεις 86
Σύνδεση προτάσεων 85
Συνοχή ανάμεσα στις περιόδους της παραγράφου 89
Συνοχή ανάμεσα στις παραγράφους του κειμένου 91
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 92
1.6.2. Λεξιλόγιο 95
Ουσιαστικά 95
Λόγιο λεξιλόγιο 95
Λαϊκό λεξιλόγιο 95
Ειδικό λεξιλόγιο 96
Ονοματικά σύνολα 96
Επίθετα 96

Επιρρήματα 97
Ρήματα 98
Λεξική σημασία 98
Ρηματικοί χρόνοι 98
Ρηματικά πρόσωπα 99
Ρηματικές εγκλίσεις 100
Ενεργητική και παθητική σύνταξη 101
1.6.4. Λειτουργία της γλώσσας 102
Αναφορική-ποιητική 102
1.6.5. Παραδείγματα 104
1.6.6. Απόψεις από άλλα κείμενα 105
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 106
1.7. Σημεία στίξης και πληροφορίες 114
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 120
1.8. Χαρακτηρίζω το ύφος του κειμένου 121
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 125
1.9. Γλωσσικές ασκήσεις 127
1.9.1. Σχηματισμός-παραγωγή λέξεων 127
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 130
1.9.2. Σημασία λέξεων 131
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 131
1.9.3. Αντικατάσταση-εντοπισμός λέξεων 133
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 133
1.9.4. Μετατροπή ενεργητικής σε παθητική σύνταξη και το αντίστροφο 134
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 134

2. ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΕΙΜΕΝΙΚΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ

2.1. Τυπικά χαρακτηριστικά της παραγράφου 136
2.2. Θέματα και δομικά στοιχεία της παραγράφου 138
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 139
2.3. Τρόποι/μέθοδοι ανάπτυξης της παραγράφου 141
2.3.1. Ορισμός 142
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 143
2.3.2. Διαίρεση 144
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 144
2.3.3. Αναλογία 145
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 145
2.3.4. Σύγκριση-αντίθεση 146
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 146
2.3.5. Αίτιο-αιτιατό 147
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 147
2.3.6. Αιτιολόγηση 148
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 148
2.3.7. Παραδείγματα 149
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 149
2.3.8. Συνδυασμός μεθόδων 150
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 150
2.4. Θεματική πρόταση και τρόπος οργάνωσης της παραγράφου 151
Πλαγιότιτλος της παραγράφου 151
Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις 151
2.5. Ανάπτυξη κειμενικού αποσπάσματος σε παράγραφο 152
2.5.1. Τυπικά χαρακτηριστικά του κειμενικού αποσπάσματος 152
2.5.2. Στάδια συγγραφικής διαδικασίας 154
2.5.3. Εφαρμογές 156

3. ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

3.1. Η διδακτέα ύλη σε πίνακες 160
3.2. Τυπολογία απαντήσεων 171
3.3. Ελέγχω τις γνώσεις μου 182

4. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΕΙΘΟΥΣ

4.1. Τρόπος εξέτασης της περίληψης ... 188
4.2. Τυπικά χαρακτηριστικά της περίληψης ... 189
4.3. Κριτήρια αξιολόγησης ... 190
4.4. Στάδια συγγραφικής διαδικασίας – συνοπτική παρουσίαση ... 191
4.5. Στάδια συγγραφικής διαδικασίας – αναλυτική παρουσίαση ... 194
Ενέργεια 1η: 1η αδιάκοπη ανάγνωση – εντοπισμός του κειμένου ... 194
Ενέργεια 2η: Εργάζομαι κατά παράγραφο ... 196
Α. Εντοπίζω τις κύριες πληροφορίες ... 196
Β. Επεξεργάζομαι τις κύριες πληροφορίες ... 197
Ενέργεια 3η: Γράφω την περίληψη ... 198
Εισαγωγική φράση ... 199
Καταληκτική φράση ... 200
Πώς επιλέγω τα κατάλληλα ρήματα και γλωσσικά στοιχεία συνοχής ... 201
Τεχνικές πύκνωσης και παράφρασης ... 203
4.6. Ελέγχω την περίληψη ... 208
4.7. Εφαρμογές ... 209
4.7.1. Δοκίμιο πειθούς ... 209
4.7.2. Λογοτεχνικό κείμενο ... 211
4.7.3. Στοχαστικό δοκίμιο ... 212

5. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΕΙΘΟΥΣ

5.1. Εισαγωγή ... 214
Τρόπος εξέτασης της έκθεσης ... 214
Κριτήρια αξιολόγησης της έκθεσης ... 215
Διδακτέα ύλη και έκθεση ... 217
5.2. Στάδια συγγραφικής διαδικασίας – συνοπτική παρουσίαση ... 218
5.2. Στάδια συγγραφικής διαδικασίας – αναλυτική παρουσίαση ... 221
Ενέργεια 1η: Διαβάζω τις οδηγίες παραγωγής λόγου ... 221
Ενέργεια 2η: Συγκεντρώνω το υλικό μου – κάνω διάγραμμα ... 223
Πώς αντιγράφω το/α ζητούμενο/α ... 227
Συγκεντρώνω το υλικό μου ανάλογα με τον τύπο κάθε ζητουμένου ... 228
Α) Ζητούμενα χωρίς πεδίο διερεύνησης ... 229
Β) Ζητούμενα με πεδίο διερεύνησης ... 231
Κάνω διάγραμμα όταν τα ζητούμενα είναι 1 ή 2 ... 234
Ενέργεια 3η: Γράφω ... 239
Α. Πώς αναπτύσσω τις σημειώσεις μου σε οργανωμένες παραγράφους ... 241
Ενότητα ... 241
Αλληλουχία ... 241
Δομικά στοιχεία ... 241
Γλωσσική διατύπωση - συνοχή ... 242
Τρόπος οργάνωσης της παραγράφου ... 243
Ανάπτυξη και επαρκής τεκμηρίωση των λεπτομερειών ... 244
Εφαρμογές ... 245
Β. Επικοινωνιακό πλαίσιο ... 252
Επικοινωνιακό πλαίσιο προλόγου ... 254
Επικοινωνιακό πλαίσιο κειμένων πειθούς ... 262
Δοκίμιο πειθούς ... 262
Άρθρο ... 268
Ομιλία ... 274
Επιστολή ... 279
5.3. Ελέγχω το κείμενό μου ... 289
5.4. Στοιχεία αξιολόγησης του μαθητικού γραπτού ... 290
5.5. Ανακεφαλαίωση ... 291
Στάδια συγγραφικής διαδικασίας ... 291
Η σημασία των ζητουμένων ... 292
Θέματα και θεματικοί τομείς για τη συγκέντρωση του πληροφοριακού υλικού ... 293

Πηγές ... 297

Λίγα λόγια για το βιβλίο

Η παρούσα εργασία απευθύνεται σε καθηγητές και μαθητές όλων των τάξεων του Λυκείου και σκοπό έχει να προτείνει μια συγκροτημένη διδακτική πρόταση για την παραγωγή λόγου (περίληψη κειμένων πειθούς, γραπτές απαντήσεις σχετικά με τα κείμενα πειθούς, σχολιασμός φράσης του κειμένου, σύνταξη κειμένων πειθούς) κατά τη γραπτή δοκιμασία του γλωσσικού μαθήματος.

Μέθοδος
Κειμενοκεντρικό διαδικαστικό μοντέλο διδασκαλίας του γραπτού λόγου και άμεση διδασκαλία.

Με την κειμενοκεντρική προσέγγιση των κειμένων πειθούς (δοκίμιο, άρθρο, επιφυλλίδα) σκοπός μας είναι να γίνει αντιληπτή η αναγκαιότητα ανάλυσης και κατανόησης των κειμένων που δίνονται για περίληψη, για τη σταδιακή προετοιμασία του μαθητή ώστε να μεταβεί από τον ρόλο του «αναγνώστη» κειμένων πειθούς στον ρόλο του «συγγραφέα» κειμένων που σχετίζονται άμεσα με τα κείμενα πειθούς και τον αποφαντικό λόγο. Θεωρούμε ότι η γνωσιακή εξοικείωση των μαθητών με το περιεχόμενο, την οργάνωση και τη μορφή των κειμένων πειθούς που δίνονται για περίληψη είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την απόκτηση των ποικίλων γνωστικογλωσσικών δεξιοτήτων πού απαιτούνται για την παραγωγή κειμένων κατά τη γραπτή δοκιμασία, αφού όλα τα παραγόμενα κείμενα σχετίζονται με το αρχικό κείμενο.

Συγκεκριμένα:
- Η περίληψη, ως «ετεροκίνητο» κείμενο, συνδέεται άμεσα με το περιεχόμενο του αρχικού κειμένου.
- Η ανάπτυξη και ο σχολιασμός μιας φράσης του κειμένου νοηματοδοτείται σε σχέση με το αρχικό κείμενο.
- Οι γραπτές απαντήσεις αφορούν σε στοιχεία της επικοινωνιακής ταυτότητας του αρχικού κειμένου (είδος, περιεχόμενο/μέσα πειθούς, οργάνωση, γλώσσα/ύφος).
- Το θέμα της έκθεσης είναι σχετικό με το θέμα του αρχικού κειμένου και –το σπουδαιότερο– τα κειμενικά είδη που ζητείται να συντάξουν οι μαθητές (δοκίμιο, άρθρο, επιστολή, ομιλία) έχουν κοινά στοιχεία με τα είδη που διδάσκονται (περιεχόμενο/μέσα πειθούς, οργάνωση, μορφή).

Για τη διδασκαλία της συγγραφικής διαδικασίας προτείνουμε το διαδικαστικό μοντέλο, δηλαδή διαδοχικές φάσεις/στάδια εργασίας για τη σύνταξη κειμένων (προσυγγραφικό στάδιο - συγγραφικό στάδιο), επειδή η γραπτή έκφραση είναι πολύπλοκή πνευματική εργασία και ο γραπτός λόγος είναι πιο σύνθετος και πολύπλοκος από τον προφορικό. Το διαδικαστικό μοντέλο σύνταξης κειμένων απαντά ικανοποιητικά σε πλήθος ερωτημάτων των μαθητών όπως: «τι πρέπει να γράψω;», «πώς θα οργανώσω τις ιδέες μου;», «πώς θα διατυπώσω και θα υποστηρίξω τις απόψεις μου;».

Ο γραπτός λόγος απαιτεί γλωσσικογνωστικές δεξιότητες που δεν μπορούν να θεωρούνται αυτονόητες, γι' αυτό η σχετική με το θέμα βιβλιογραφία προτείνει την άμεση και συστηματική διδασκαλία σε ένα διδακτικό πλαίσιο φθίνουσας καθοδήγησης. Με αυτόν τον τρόπο ο μαθητής θα οδηγηθεί αρχικά στη δημιουργική μίμηση/αξιοποίηση των στοιχείων περιεχομένου, οργάνωσης, μορφής των κειμένων πειθούς και στη συνέχεια με έντονη εξάσκηση θα καταλήξει στη διαφοροποίηση, τον αυτοσχεδιασμό, την κατάκτηση του προσωπικού ύφους.

Οργάνωση

Το βιβλίο οργανώνεται σε 5 κεφάλαια:
1. Διδακτέα ύλη και παραδείγματα απαντήσεων
2. Παράγραφος και ανάπτυξη κειμενικού αποσπάσματος
3. Επανάληψη
4. Περίληψη
5. Παραγωγή κειμένων πειθούς (δοκίμιο πειθούς, άρθρο, ομιλία, επιστολή).

Επιλέξαμε αυτή την οργάνωση για να γίνει εύκολα αντιληπτή η πρακτική εφαρμογή της διδασκόμενης θεωρίας στη γραπτή δοκιμασία. Διότι στο γλωσσικό μάθημα ισχύει ότι και στα υπόλοιπα μαθήματα που εξετάζονται πανελλαδικά: μαθαίνουμε τη σχετική θεωρία για να την εφαρμόσουμε στη γραπτή δοκιμασία.

Σε κάθε ενότητα παρουσιάζονται διαγραμματικά και συνοπτικά το περιεχόμενο και οι σκοποί της και ακολουθεί η αναλυτική παρουσίαση του διδακτικού αντικειμένου με παραδείγματα. Η γραφική απεικόνιση των προτεινομένων ενεργειών στα στάδια της συγγραφικής διαδικασίας για την παραγωγή κειμένων προσφέρει την ευκαιρία στους μαθητές, και ειδικότερα στους οπτικούς τύπους, να προσεγγίζουν άμεσα και σφαιρικά τις διδασκόμενες στρατηγικές παραγωγής λόγου. Με αυτόν τον τρόπο εξοικονομείται πολύτιμος χρόνος θεωρητικών αναλύσεων με αβέβαια αποτελέσματα, ο οποίος αφιερώνεται σε πρακτικές εφαρμογές.

Παραδείγματα

Για τη διδασκαλία της θεωρίας αξιοποιούνται παραδείγματα από κείμενα των πανελληνίων εξετάσεων και σχολικά βιβλία [*Έκφραση - Έκθεση για το Λύκειο* (τεύχη Α', Β', Γ'), *Θεματικοί Κύκλοι για το Λύκειο και Γλωσσικές Ασκήσεις*].

Η παρούσα εργασία είναι το αποτέλεσμα συνδυασμού ενός μακρόχρονου πειραματισμού και μελέτης των θεωριών σχετικά με την επικοινωνιακή διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος και την επικοινωνιακή λειτουργία της γλώσσας. Η θετική ανταπόκριση από τους μαθητές και συναδέλφους που παρακολούθησαν σχετικές με το θέμα εισηγήσεις μάς κάνει να πιστεύουμε ότι οι συγκεκριμένες προτάσεις θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμες σε όλους εκείνους που ασχολούνται με τη διδασκαλία του γραπτού λόγου και την προετοιμασία των υποψηφίων στο μάθημα Νεοελληνική Γλώσσα. Τα σχόλια και οι παρατηρήσεις μαθητών και εκπαιδευτικών θα μας βοηθήσουν να βελτιώσουμε το έργο που έχει παραχθεί και να εξαλείψουμε τυχόν αδυναμίες του.

Μαρία Κάππου

Εισαγωγή

Σκοπός

√ Να ενημερωθείς για τις ποικιλίες κειμένων που συντάσσεις κατά τη γραπτή δοκιμασία
√ Να συνειδητοποιήσεις ότι η διδασκόμενη θεωρία στα βιβλία Νεοελληνική Γλώσσα για το Γυμνάσιο και *Έκφραση - Έκθεση για το Λύκειο* είναι άμεσα αξιοποιήσιμη για την παραγωγή αυτών των κειμένων

1. Διδακτέα ύλη

Νεοελληνική Γλώσσα (Απόσπασμα από το ΦΕΚ 1698/2011)

Στη διδακτέα-εξεταστέα ύλη του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας της Γ΄ τάξης Γενικού Λυκείου περιλαμβάνονται τα εγχειρίδια:

1. Έκφραση - Έκθεση, Τεύχος Γ΄ της Γ΄ τάξης Γενικού Λυκείου, των Χ. Τσολάκη κ.ά., έκδοση ΟΕΔΒ 2010, εκτός από τα εξής:
- *Η ενότητα «Η πειθώ στον δικανικό λόγο»*
- *Η ενότητα «Η Ιστορία του δοκιμίου»*
- *Το κεφάλαιο «Ερευνητική Εργασία».*

2. Έκφραση - Έκθεση για το Γενικό Λύκειο - Θεματικοί Κύκλοι των Α΄, Β΄, Γ΄ τάξεων Γενικού Λυκείου και Γλωσσικές Ασκήσεις για το Γενικό Λύκειο.

Στόχος της αξιολόγησης του μαθητή στο πλαίσιο του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας είναι γενικότερα η συνολική αποτίμηση των γλωσσικών του δεξιοτήτων (ως πομπού και ως δέκτη).

Συγκεκριμένα:

Ι. ΔΙΑΒΑΖΩ / ΚΑΤΑΝΟΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ

1. Ο μαθητής απαντά γραπτά σε ερωτήσεις που αφορούν ένα κείμενο.

α) Όσον αφορά το περιεχόμενο ενός κειμένου, επιδιώκεται ο μαθητής να είναι σε θέση να κατανοεί το περιεχόμενο του κειμένου, και συγκεκριμένα :
- *να διακρίνει:*
  - *τους τρόπους πειθούς (επίκληση στη λογική, επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη, επίκληση στο ήθος, επίκληση στην αυθεντία)*
  - *τα μέσα πειθούς (επιχειρήματα, τεκμήρια κ.ά.)*
  - *το είδος της συλλογιστικής πορείας (παραγωγική-επαγωγική) μιας παραγράφου ή ενός κειμένου*
- *να διακρίνει τους τρόπους και τα μέσα πειθούς:*
  - *στη διαφήμιση*
  - *στον πολιτικό λόγο*
  - *στον επιστημονικό λόγο*
- *να αξιολογεί τα μέσα πειθούς, και συγκεκριμένα:*
  - *να ελέγχει την αλήθεια, την εγκυρότητα και την ορθότητα ενός επιχειρήματος*
  - *να ελέγχει την αξιοπιστία των τεκμηρίων*
- *να διακρίνει την πειθώ από την προπαγάνδα*
- *να διακρίνει το είδος του δοκιμίου, με βάση:*
  - *την οργάνωση / δομή (συνειρμική-λογική)*
  - *τον σκοπό (απόδειξη μιας θέσης - ελεύθερος στοχασμός)*
  - *την οπτική (υποκειμενική-αντικειμενική)*
  - *τη γλώσσα του (ποιητική, αναφορική λειτουργία) κ.ά.*
- *να αναγνωρίζει ορισμένα χαρακτηριστικά του δοκιμίου, όπως είναι ο υποκειμενισμός, ο αντιδιδακτισμός, ο κοινωνικός χαρακτήρας, ο εξομολογητικός τόνος κ.ά.*
- *να διακρίνει το δοκίμιο από άλλα συγγενή είδη του λόγου, όπως το άρθρο και την επιφυλλίδα*
- *να εντοπίζει σε ένα κείμενο (δοκίμιο/άρθρο/επιφυλλίδα κ.ά.):*
  - *το θέμα*
  - *την άποψη του συγγραφέα*
  - *τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί για να τεκμηριώσει την άποψή του*
  - *τις προτάσεις του για την αντιμετώπιση του προβλήματος κ.ά.*
- *να διακρίνει σε ένα κείμενο το καίριο και το ουσιώδες από τη λεπτομέρεια και το επουσιώδες.*

β) Όσον αφορά την οργάνωση/δομή ενός κειμένου, επιδιώκεται ο μαθητής να είναι σε θέση:
- *να εντοπίζει τα βασικά μέρη (πρόλογο, κύριο μέρος, επίλογο) ενός κειμένου*
- *να χωρίζει το κείμενο σε παραγράφους/νοηματικές ενότητες*
- *να αναγνωρίζει τα μέσα με τα οποία επιτυγχάνεται η συνεκτικότητα και η συνοχή ενός κειμένου (διαρθρωτικές λέξεις, φράσεις κ.ά.)*
- *να επισημαίνει τους τρόπους με τους οποίους οργανώνονται οι παράγραφοι π.χ. με αιτιολόγηση, με σύγκριση και αντίθεση, με ορισμό, με διαίρεση, με παράδειγμα κ.ά.*
- *να διακρίνει την οργάνωση/δομή ενός κειμένου (λογική ή συνειρμική οργάνωση, παραγωγική ή επαγωγική συλλογιστική πορεία κ.ά.).*

γ) Όσον αφορά τη γλώσσα ενός κειμένου (λεξιλόγιο, στίξη, μορφοσυντακτικά φαινόμενα, γλωσσικές ποικιλίες, λειτουργίες της γλώσσας, ύφος κ.ά.), επιδιώκεται ο μαθητής να είναι σε θέση:

- *να εντοπίζει και να αιτιολογεί επιλογές του πομπού οι οποίες αφορούν τη χρήση:*
  - *ενεργητικής ή παθητικής φωνής*
  - *συγκεκριμένου ρηματικού τύπου (προσώπου/χρόνου/έγκλισης)*
  - *μακροπερίοδου ή μη λόγου*
  - *παρατακτικού ή υποτακτικού λόγου*
  - *ρηματικών ή ονοματικών συνόλων*
  - *αναφορικής ή ποιητικής λειτουργίας της γλώσσας*
  - *των σημείων της στίξης*
  - *λόγιων ή λαϊκών λέξεων, ειδικού λεξιλογίου, όρων κ.ά.*
- *να αιτιολογεί την ορθογραφία λέξεων*
- *να ερμηνεύει λέξεις*
- *να αξιολογεί την ακρίβεια και τη σαφήνεια του λεξιλογίου*
- *να βρίσκει συνώνυμα, αντώνυμα, ομόρριζα, να αντικαθιστά λέξεις ή φράσεις του κειμένου με άλλες, να σχηματίζει με ορισμένες λέξεις φράσεις ή περιόδους λόγου κ.ά.*
- *να χαρακτηρίζει το ύφος του κειμένου, λαμβάνοντας υπόψη την επικοινωνιακή περίσταση (σκοπό, δέκτη, είδος λόγου κ.ά.).*

2. Ο μαθητής –με βάση συγκεκριμένο κείμενο– παράγει γραπτό κείμενο. Συγκεκριμένα, επιδιώκεται ο μαθητής να είναι σε θέση:

- *να πυκνώνει ένα κείμενο, να κάνει την περίληψή του*
- *να δίνει τίτλο στο κείμενο ή πλαγιότιτλους σε παραγράφους/νοηματικές ενότητες ενός κειμένου*
- *να οργανώνει το διάγραμμα του κειμένου*
- *να αναπτύσσει ένα κειμενικό απόσπασμα (μια φράση ή ένα επιχείρημα του κειμενογράφου)*
- *να ανασκευάζει τα επιχειρήματα του κειμενογράφου και να αναπτύσσει την αντίθετη άποψη*
- *να μετασχηματίζει ένα κείμενο π.χ. από ένα επίπεδο ύφους σε άλλο κ.ά.*

II. ΓΡΑΦΩ

Ο μαθητής παράγει κείμενο, ενταγμένο σε επικοινωνιακό πλαίσιο, το θέμα του οποίου σχετίζεται άμεσα ή έμμεσα με οικείους θεματικούς κύκλους από τη γλωσσική διδασκαλία.

Από τα διάφορα είδη γραπτού λόγου δίνεται έμφαση στην παραγωγή κριτικού-αποφαντικού λόγου, δηλαδή στην παραγωγή κειμένου στο οποίο κυριαρχούν η πειθώ, η λογική οργάνωση, η αναφορική λειτουργία της γλώσσας, π.χ. άρθρου, επιστολής, γραπτής εισήγησης κ.ά.

Στο πλαίσιο της παραγωγής κειμένου θα πρέπει να επιδιώκεται από τον μαθητή:

***Α.** Ως προς το περιεχόμενο του κειμένου*

- *η συνάφεια των εκτιθέμενων σκέψεων με τα ζητούμενα του θέματος*
- *η επαρκής τεκμηρίωση των σκέψεών του με την παράθεση κατάλληλων επιχειρημάτων*
- *η ανάπτυξη όλων των θεματικών κέντρων*
- *η πρωτοτυπία των ιδεών*
- *ο βαθμός επίτευξης του στόχου που επιδιώκεται με το παραγόμενο κείμενο κ.ά.*

***Β.** Ως προς την έκφραση/μορφή του κειμένου*

- *η σαφής και ακριβής διατύπωση*
- *ο λεκτικός και εκφραστικός πλούτος*
- *η επιλογή της κατάλληλης γλωσσικής ποικιλίας ανάλογα με το είδος του κειμένου*
- *η τήρηση των μορφοσυντακτικών κανόνων*
- *η ορθογραφία και η σωστή χρήση των σημείων στίξης κ.ά.*

***Γ.** Ως προς τη δομή/διάρθρωση του κειμένου*

- *η λογική αλληλουχία των νοημάτων*
- *η συνοχή του κειμένου (ομαλή σύνδεση προτάσεων, παραγράφων και ευρύτερων μερών του κειμένου)*
- *η ένταξη του κειμένου στο ζητούμενο επικοινωνιακό πλαίσιο κ.ά.*

2. Τρόπος εξέτασης του μαθήματος Νεοελληνική Γλώσσα

Για την εξέταση στη Νεοελληνική Γλώσσα δίνεται στους μαθητές σε φωτοαντίγραφο απόσπασμα κειμένου (άρθρο, δοκίμιο, επιφυλλίδα, λογοτεχνικό) μίας έως δύο σελίδων από βιβλίο, εφημερίδα ή περιοδικό (ή κατασκευασμένο για τον σκοπό της αξιολόγησης) που αναφέρεται σε κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά, επιστημονικά ή άλλα θέματα καθημερινής ζωής και έχει νοηματική πληρότητα. Το κείμενο αυτό ανταποκρίνεται στην αντιληπτική ικανότητα του μαθητή και σχετίζεται άμεσα ή έμμεσα με θεματικούς κύκλους οικείους στον μαθητή από τη σχολική διαδικασία.

Οι μαθητές καλούνται:

α) Να δώσουν μια σύντομη περίληψη του κειμένου αυτού, της οποίας η έκταση καθορίζεται ανάλογα με την έκταση και το νόημα του κειμένου.

β) Να απαντήσουν σε ερωτήσεις, με τις οποίες ελέγχονται:

1. η κατανόηση του κειμένου (ιδεολογικά σημεία του κειμένου, επιχειρήματα συγγραφέα, προβλήματα που θέτει κ.τ.λ.)

2. η οργάνωση του λόγου (διάρθρωση, δομή διαίρεση και τιτλοφόρηση ενοτήτων, συνοχή, ενότητα, συλλογιστική κ.τ.λ.)

3. τα σημασιολογικά στοιχεία (σημασία λέξεων, συνώνυμα-αντώνυμα, κατασκευή φράσεων ή παραγράφων με ορισμένες λέξεις, αντικατάσταση λέξεων ή φράσεων κ.τ.λ.)

4. η ικανότητά τους να αναγνωρίζουν τη λειτουργία των μορφοσυντακτικών δομών, καθώς και να χειρίζονται αυτές τις δομές, ανάλογα με τους επικοινωνιακούς στόχους του κειμένου.

γ) Να συντάξουν ένα κείμενο (κείμενο με σκοπό την πειθώ, στο οποίο υπάρχει λογική οργάνωση και κυριαρχεί η αναφορική λειτουργία της γλώσσας π.χ. άρθρο, γραπτή εισήγηση κ.τ.λ.), ενταγμένο σε επικοινωνιακό πλαίσιο, στο οποίο κρίνουν ή σχολιάζουν κάποια σημεία του κειμένου ή αναπτύσσουν απόψεις, παίρνοντας αφορμή από το κείμενο. Το θέμα είναι σχετικό με θέματα που είναι οικεία στον μαθητή από τη σχολική διαδικασία.
(ΦΕΚ 1698/2011)

παράδειγμα

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ού αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.

Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών. Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί και τρόφιμα υπόσχονται ότι θα επιλύσουν το πρόβλημα του υποσιτισμού, όμως ταυτόχρονα δημιουργούν τεράστια βιοηθικά προβλήματα. Παράλληλα, η πρόσφατη κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής».

Πού βαδίζουμε, άραγε; Για χάρη ποιας προόδου και μελλοντικής ευδαιμονίας η επιστημονική κοινότητα αλλά και ολόκληρη η ανθρωπότητα πρέπει, αλόγιστα, να συνεχίσει αυτόν τον δρόμο;

Το μείζον ερώτημα της ανθρωπότητας και η διαχρονική αγωνία της είναι να εξηγηθεί ο σκοπός και το νόημα της ζωής και του θανάτου. Εάν προσεγγίσουμε κάποτε την αλήθεια αναφορικά με αυτά τα θεμελιακά ερωτήματα, ίσως μπορέσουμε τότε να επαναπροσδιορίσουμε τις αξίες μας και τους τρόπους επίτευξής των. (...) Αποτελεί κανόνα της φύσης, κανόνα της βιολογίας, να υπάρχει και «θεϊκά» να μη διαταράσσεται η θεμελιώδης ακολουθία: γένεση, ζωή, αναπαραγωγή, θάνατος. Με βάση τα προαναφερόμενα, εάν οι άνθρωποι ήταν αθάνατοι ή γενικότερα κάποια μορφή ζωής ήταν αθάνατη, το οξύμωρο συμπέρασμα είναι ότι: το συγκεκριμένο είδος ζωής θα εξέλειπε μέσα σε λίγες σχετικά γενεές, διότι το περιβάλλον θα άλλαζε και δεν θα μπορούσαν αυτοί οι ζωντανοί οργανισμοί που το απαρτίζουν να αλλάξουν, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες. (...)

Μέχρις ότου απαντηθούν, εάν ποτέ, τέτοιου είδους φιλοσοφικά ερωτήματα, η δυνατότητα επίτευξης αθανασίας φαίνεται να βρίσκεται εκτός των γνωστών βιολογικών νόμων της φύσης. Αντίθετα, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην». Δηλαδή να προσδιοριστούν και να εφαρμοστούν εκείνα τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία θα έχουν αποτέλεσμα οι άνθρωποι να γεννιούνται, να ζουν και να γερνούν με υγεία.

Είναι βέβαιο πως η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού. Αυτό το ταξίδι, το οποίο ξεκίνησε πριν από λίγα σχετικά χρόνια στον άγνωστο και μαγευτικό κόσμο των βιολογικών νοημάτων της ζωής, δεν είναι ούτε εύκολο ούτε γρήγορο. Οι ταξιδιώτες πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με υπομονή, με περίσσεια γνώση, με αμφισβήτηση, αλλά προπαντός με ηθική δεοντολογία. Σε κάθε περίπτωση, η Πολιτεία πρέπει να κρίνει και να αξιολογεί τους καρπούς και τις εμπειρίες τέτοιων εγχειρημάτων. Υπάρχουν άραγε γονίδια αθανασίας; Θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί που διέπουν τη ζωή και τον θάνατο; Θα αποδεχθεί, ηθικά, η ανθρωπότητα σε μια τέτοια περίπτωση να παρέμβει; Αποτελεί προσωπική εκτίμηση ότι είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία. Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: ... ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα...

(Διασκευή άρθρου του Στάθη Γκόνου από τον ημερήσιο τύπο - Πανελλήνιες 2002)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Α. Για τις ανάγκες μιας συζήτησης που πρόκειται να γίνει στην τάξη σας με θέμα την εξέλιξη της Γενετικής, μελετήσατε το παραπάνω κείμενο. Να γράψετε μια περίληψη του κειμένου αυτού με την οποία θα ενημερώσετε τους συμμαθητές σας για το περιεχόμενό του. (100-120 λέξεις)

Β1. Να αναπτύξετε σε 70-80 λέξεις το νόημα του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: «εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση».

Β2. Με ποια συλλογιστική πορεία (επαγωγική-παραγωγική) αναπτύσσει τη σκέψη του ο συγγραφέας στην πρώτη παράγραφο του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Β3. Σε ένα κείμενο επιστημονικού λόγου συναντάμε συχνά ένα ειδικό λεξιλόγιο, δηλαδή τους ειδικούς όρους που χρησιμοποιούνται σε μια συγκεκριμένη επιστήμη. Να γράψετε πέντε από αυτούς τους όρους που περιέχονται στο κείμενο αυτό.

Β4. Ποιες είναι οι εκφράσεις του μεταφορικού και εικονοπλαστικού λόγου που χρησιμοποιεί ο αρθρογράφος στην τελευταία παράγραφο του κειμένου και ποια συναισθήματα προκαλούν στον αναγνώστη;

Γ. Πληροφορηθήκατε από τον ημερήσιο τύπο ότι σε ερευνητικό κέντρο πρόκειται να γίνουν πρωτοποριακά πειράματα Γενετικής και προβληματιστήκατε για τη χρήση των αποτελεσμάτων τους. Να γράψετε για το περιοδικό του σχολείου σας, στο οποίο να εκφράσετε τις ανησυχίες σας για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης και να τονίσετε με επιχειρήματα ότι είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου. (500-600 λέξεις)

3. Διδακτέα ύλη και γραπτή δοκιμασία

1. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ/ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΕΙΘΟΥΣ

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΙΝΑΙ
ΑΦΗΡΗΜΕΝΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Οι πληροφορίες για την έννοια μπορεί να είναι

- Ιδιότητες της έννοιας
- Μορφές/είδη της έννοιας
- Κοινές ιδιότητες με κάποια άλλη έννοια
- Διαφορετικές ιδιότητες από κάποια άλλη έννοια
- Παράγοντες-συνθήκες
- Προϋποθέσεις
- Αιτίες
- Αποτελέσματα
- Τρόποι αντιμετώπισης
- Απόψεις +επιχειρήματα
- Παραδείγματα
- Απόψεις από άλλα κείμενα
- Ιστορική αναδρομή και εγχρονισμός (εστίαση στο παρόν)

ΣΚΟΠΟΣ

1. **Να διακρίνω τις κύριες από τις δευτερεύουσες πληροφορίες**
2. **Να συγκεντρώνω τις κατάλληλες πληροφορίες για την έκθεση**

2. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΕΙΘΟΥΣ (δοκίμιο, άρθρο, επιφυλλίδα, επιστολή, ομιλία)

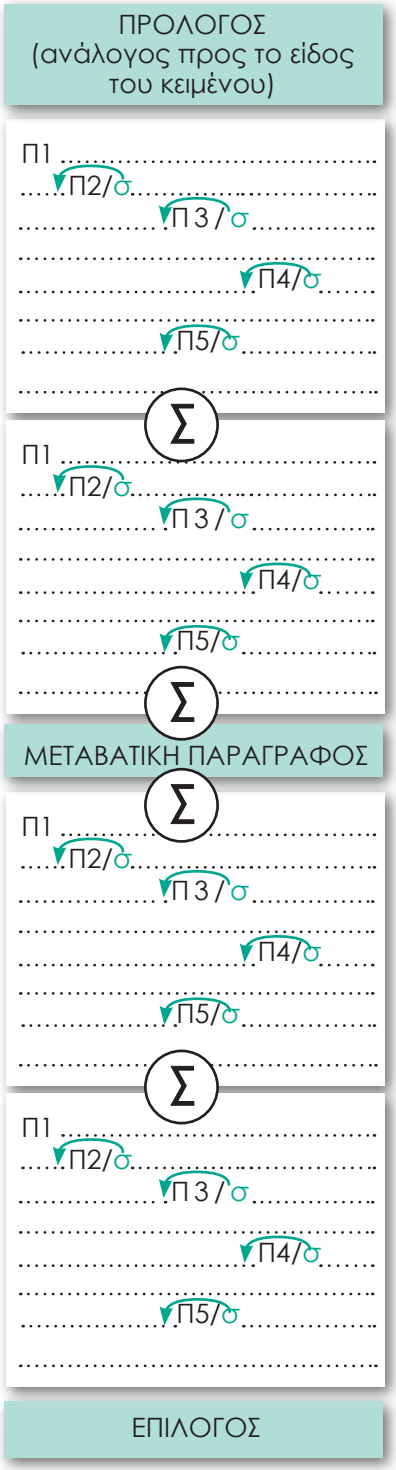

Το κύριο μέρος του κειμένου αποτελείται

άλλοτε από **μία νοηματική ενότητα**

άλλοτε από **δύο νοηματικές ενότητες**

σ = συνοχή διαπροτασιακή
Σ = συνοχή ανάμεσα σε παραγράφους

ΣΚΟΠΟΣ

1. **Να αναγνωρίζω την οργάνωση και τη συλλογιστική πορεία του αρχικού κειμένου**
2. **Να οργανώνω ισόρροπα τις θεματικές ενότητες στην έκθεση**

3. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

1. Δομικά στοιχεία
- Θεματική πρόταση
- Λεπτομέρειες
- Κατακλείδα

2. Τρόποι ανάπτυξης
- Ορισμός
- Διαίρεση
- Σύγκριση-αντίθεση
- Αναλογία
- Παραδείγματα
- Αίτιο-αιτιατό
- Αιτιολόγηση
- Συνδυασμός μεθόδων

3. Συνοχή
- Ανάμεσα στις παραγράφους του κειμένου
- Ανάμεσα στις περιόδους της παραγράφου
- Ανάμεσα στις προτάσεις της περιόδου

4. Τρόποι και μέσα πειθούς

Επίκληση
√ στη λογική
√ στην αυθεντία
√ στο συναίσθημα

5. Συλλογιστική πορεία του συγγραφέα
√ παραγωγική
√ επαγωγική

ΣΚΟΠΟΣ

1. Να οργανώνω
– την περίληψη
– την ανάπτυξη του κειμενικού αποσπάσματος
– τις παραγράφους της έκθεσης
2. Να αιτιολογώ τις απόψεις μου.
3. Να απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

4. ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΕΙΘΟΥΣ

Οι πληροφορίες της παραγράφου διατυπώνονται γλωσσικά

Α. ΣΕ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ (αποφαντικές και ερωτηματικές)

Β. ΜΕ ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ

Γ. ΜΕ ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
- Λόγιο-αφηρημένο λεξιλόγιο
- Ειδικό λεξιλόγιο όταν το θέμα αναφέρεται σε επιστημονικά θέματα.
- Επίθετα που συγκεκριμενοποιούν τις αφηρημένες έννοιες
- Ρήματα που φανερώνουν λογικές σχέσεις
- Επιρρήματα που φανερώνουν τη στάση και την οπτική του συγγραφέα
- Γλωσσικά στοιχεία συνοχής που δηλώνουν τις λογικές σχέσεις των πληροφοριών
- Στοιχεία του ποιητικού λόγου που προσδίδουν παραστατικότητα στον λόγο.

Οι λέξεις
- Σχηματίζουν οικογένειες απλών και σύνθετων λέξεων με παραγωγή και σύνθεση.
- Ως προς τη σημασία τους
  – είναι συνώνυμες και αντώνυμες
  – έχουν δηλωτική και συνυποδηλωτική σημασία

ΣΚΟΠΟΣ

1. Να αποκωδικοποιώ και να παραφράζω τις πληροφορίες του αρχικού κειμένου
2. Να επιλέγω τα κατάλληλα γλωσσικά στοιχεία ανάλογα με το είδος του κειμένου (δοκίμιο, άρθρο, ομιλία, επιστολή)
3. Να αιτιολογώ τις γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα
4. Να ανταποκρίνομαι στις γλωσσικές ασκήσεις

1

Διδακτέα ύλη και παραδείγματα απαντήσεων

Σκοπός

Να κατανοείς το κείμενο που δίνεται για περίληψη:

- √ θέμα
- √ περιεχόμενο / πληροφορίες
- √ οργάνωση κειμένου
- √ τρόπους και μέσα πειθούς
- √ το γραμματειακό είδος του κειμένου
- √ γλωσσικές επιλογές του πομπού

Να είσαι σε θέση να επιλέγεις τις κύριες πληροφορίες για να συντάσσεις περίληψη

Να απαντάς σε σχετικές ερωτήσεις

Να αξιοποιείς τη διδακτέα ύλη για να συντάσσεις κείμενα / έκθεση

1.1. Τα τυπικά χαρακτηριστικά του κειμένου που δίνεται για περίληψη

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Κατανοώ το αρχικό κείμενο σημαίνει ότι διαθέτω την ικανότητα να αναγνωρίζω τα τυπικά χαρακτηριστικά του

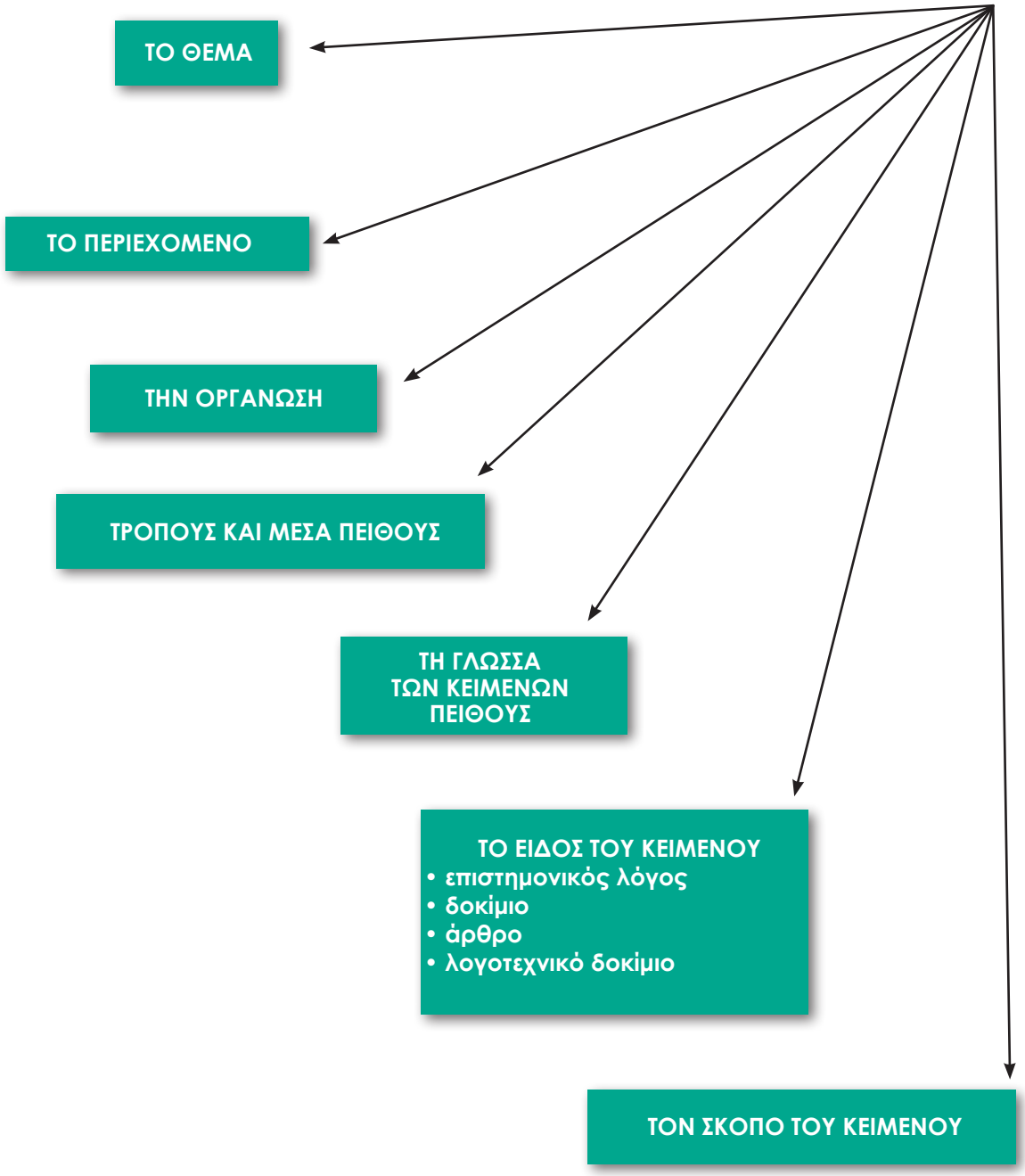

1. Είδος κειμένου

Τα κείμενα, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες που έχουν (τρόποι πειθούς, οργάνωση, γλώσσα, ύφος), κατατάσσονται σε κατηγορίες:
δοκίμια, άρθρα, επιφυλλίδες, επιστημονικά, διαφημιστικά, πολιτικά.

2. Θέμα

Τα θέματα των κειμένων είναι αφηρημένες έννοιες και αναφέρονται στον άνθρωπο, το φυσικό περιβάλλον, τον πολιτισμό (π.χ. κλωνοποίηση, μαζοποίηση, ελευθερία, υπερκατανάλωση, δημοκρατία κ.λπ.).

3. Περιεχόμενο/πληροφορίες

Περιεχόμενο καλείται το σύνολο των πληροφοριών, δηλαδή των ιδεών και των μέσων πειθούς που αξιοποιεί ο συγγραφέας για να αναπτύξει και να υποστηρίξει τις θέσεις/απόψεις του (επιχειρήματα, τεκμήρια, παραθέματα από άλλα κείμενα, περιστατικά, γεγονότα, σχόλια, αξιολογικές κρίσεις κ.λπ.)

4. Οργάνωση

Α) κειμένου

Οργάνωση του κειμένου καλείται η ταξινόμηση των πληροφοριών **στα μέρη του κειμένου:**
- **Πρόλογος**
- **Κύριο μέρος (θεματικές ενότητες/παράγραφοι)**
- **Επίλογος**

Β) παραγράφου

Οργάνωση της παραγράφου λέγεται η ταξινόμηση των πληροφοριών **στις προτάσεις** κάθε παραγράφου.
Οι παράγραφοι οργανώνονται με τους εξής τρόπους:
- **Ορισμός**
- **Διαίρεση**
- **Σύγκριση-αντίθεση**
- **Αναλογία**
- **Παραδείγματα**
- **Αίτιο-αιτιατό**
- **Αιτιολόγηση**
- **Συνδυασμός μεθόδων**

5. Γλώσσα των κειμένων πειθούς

Με τον όρο γλώσσα του κειμένου εννοούμε τα γλωσσικά/εκφραστικά μέσα (ρήματα, επιρρήματα, λεξιλόγιο, ονοματικά σύνολα, στοιχεία του ποιητικού λόγου), που αξιοποιεί ο συγγραφέας για να διατυπώσει τις πληροφορίες σε κάθε πρόταση.

6. Σκοπός του κειμένου

Ο σκοπός του συγγραφέα μπορεί να είναι:
- να περιγράψει έναν όρο, μία κατάσταση, ένα φαινόμενο, κάποιο πρόβλημα
- να πληροφορήσει
- να αιτιολογήσει ή να ανασκευάσει μια άποψη
- να προβληματίσει
- να προκαλέσει καλαισθητική απόλαυση.

7. Τρόποι πειθούς

Ο συγγραφέας, για να υποστηρίξει τις απόψεις του, αξιοποιεί διάφορους τρόπους πειθούς, όπως:
- επίκληση στη λογική
- επίκληση στην αυθεντία
- επίκληση στο συναίσθημα.

1.2. Θέματα και περιεχόμενο/πληροφορίες

Τα θέματα που σχετίζονται με θεματικούς κύκλους οικείους στον μαθητή από τη σχολική διαδικασία

1. ΑΝΘΡΩΠΟΣ	τεύχος
Νέοι - εφηβεία - Γ΄ ηλικία	α΄
Χάσμα γενεών	α΄
Κριτική - αυτοκριτική	β΄
Αυτογνωσία	β΄
Πρόσωπο - προσωπείο	γ΄
Γλώσσα	α΄
Γλωσσομάθεια	α΄
Αναλφαβητισμός	α΄
Λακωνικότητα	β΄
Διάλογος	α΄
Υγεία - διατροφή	α΄
Φόρεμα - μόδα	α΄
Έρωτας	α΄
Φιλία	α΄
Ελεύθερος χρόνος	α΄ β΄
Το κωμικό	α΄
Γέλιο	α΄

2. ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	
Επιστήμονες	γ΄
Πληροφορική	γ΄
Internet	β΄ γ΄
Κλωνοποίηση	γ΄
Γενετική - βιοηθική	γ΄
Τεχνολογία	γ΄

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ	
Εργασία - επάγγελμα	β΄
Επαγγελματικός προσανατολισμός	β΄
Καταμερισμός - εξειδίκευση	β΄
Ανεργία	β΄
Διαφήμιση	β΄ γ΄
Υλισμός - κατανάλωση - αλλοτρίωση	β΄ γ΄
Φτώχεια	γ΄
Χρηματιστήριο - τυχερά παιχνίδια	β΄
Τουρισμός - αγροτουρισμός	γ΄
Σχολικές εκδρομές	γ΄

4. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
Οικολογία	γ΄
Προστασία του περιβάλλοντος	γ΄
Περιβαλλοντική εκπαίδευση	γ΄

5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
Οικογένεια	γ΄
Πρότυπα - είδωλα	α΄
Ανθρώπινα δικαιώματα	γ΄
Οικουμενική διακήρυξη	γ΄
ΟΗΕ	γ΄
ΜΚΟ	γ΄
Βία - επιθετικότητα	γ΄
Νόμοι - ποινές	γ΄
Θανατική ποινή	γ΄
Στερεότυπα - προκαταλήψεις	β΄
Ρατσισμός	β΄
Μετανάστευση	γ΄
Φεμινισμός	γ΄

6. ΗΘΙΚΗ ΖΩΗ	τεύχος
Ανθρωπισμός	γ΄
Εθελοντισμός	γ΄

7. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΖΩΗ	
Δημοκρατία - λαϊκότητα	γ΄
Λαϊκισμός	γ΄
Η γλώσσα της εξουσίας	α΄ γ΄
Λεκτικός πληθωρισμός	γ΄
Ολοκληρωτισμός	γ΄
Ελευθερία	γ΄
Μεσσιανισμός	γ΄
Μαζοποίηση	γ΄

8. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ	
Παιδεία - εκπαίδευση	β΄ γ΄
ΜΜΕ	β΄
Πληροφόρηση - παραπληροφόρηση	β΄
Δημοσιογραφική δεοντολογία	β΄
Πνευματικός άνθρωπος	γ΄
Εκπαιδευτικοί	
Η γλώσσα της παιδείας	γ΄
Ιστορία	γ΄
Βιβλίο - λογοτεχνία	β΄ γ΄
Μνημεία - εκπαίδευση	γ΄
Ψυχαγωγία	α΄
Αθλητισμός	α΄
Ολυμπισμός - βία	β΄ γ΄
Τέχνη - κριτική	β΄
Ψυχαγωγία	α΄ β΄
Ριάλιτι σόου	β΄
Πολιτιστικός ιμπεριαλισμός	γ΄

9. ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ	
Εθνικός πολιτισμός	γ΄
Ελληνική φύση	γ΄
Ελληνισμός	γ΄
Παράδοση	γ΄
Έλληνες	γ΄
Εθνισμός - πατριωτισμός	γ΄
Εθνική αγωγή	γ΄
Εθνικισμός - ιμπεριαλισμός	γ΄

10. ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	
Παγκοσμιοποίηση	γ΄
Οικουμενισμός (υγιής - νοσηρός)	γ΄
Τρομοκρατία	γ΄
Πόλεμος - πυρηνική ενέργεια	γ΄
ΟΗΕ - ειρήνη	γ΄
Πολυπολιτισμικές κοινωνίες	γ΄
Διαπολιτισμική εκπαίδευση	γ΄
Υπερεθνικοί οργανισμοί	γ΄
Ευρωπαϊκή Ένωση	γ΄
Ελλάδα και Ευρώπη	γ΄
Ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης	γ΄

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Όπου α΄, β΄, γ΄, εννοούμε τα βιβλία *Έκφραση - Έκθεση για το Λύκειο*.

Τα θέματα των κειμένων πειθούς είναι αφηρημένες έννοιες.

Τι είναι η έννοια

Εννοια είναι μια πνευματική εικόνα που σχηματίζεται στον νου μας (εν+νω) και αντιστοιχεί στη φυσική ή κοινωνική πραγματικότητα.

ΕΙΔΗ	
Α. ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ Ή ΦΥΣΙΚΕΣ	Β. ΑΦΗΡΗΜΕΝΕΣ, ΛΟΓΙΚΕΣ Ή ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ
είναι όσες δημιουργούνται με τη βοήθεια των αισθήσεων ή των βιωμάτων, **αυθόρμητα και αυτόματα**, ***χωρίς λογική διεργασία***	είναι όσες σχηματίζονται στη συνείδησή μας με συστηματική προσπάθεια, προσοχή, μελέτη και ενεργοποίηση της λογικής
π.χ. σπίτι, τραπέζι, δέντρο, θάλασσα, μοχλός, ελέφαντας κ.λπ.	π.χ. αλλοτρίωση, αξιοκρατία, ελευθερία, δημοκρατία, παγκοσμιοποίηση κ.λπ.

Α. Συγκεκριμένες έννοιες - περιγραφή/πληροφορίες

Οι περισσότεροι μαθητές, όπως είναι φυσικό, είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με τον περιγραφικό και αφηγηματικό λόγο, επειδή χρησιμοποιείται στην καθημερινή επικοινωνία που αφορά σε πρακτικά ζητήματα. Γι' αυτό αποκωδικοποιούν τα περιγραφικά και αφηγηματικά κείμενα που αναφέρονται σε συγκεκριμένες έννοιες αυτόματα – χωρίς να καταβάλλουν συνειδητή και σκόπιμη προσπάθεια.

Β. Αφηρημένες έννοιες - πληροφορίες/περιεχόμενο

Οι δυσκολίες κατανόησης των κειμένων πειθούς οφείλονται στη χρήση αφηρημένων εννοιών που αποδίδονται γλωσσικά με αφηρημένο και λόγιο λεξιλόγιο. Πρόκειται δηλαδή για ονόματα ουσιαστικά που σημαίνουν πλήθος ομοειδών αντικειμένων, φαινομένων, γεγονότων, καταστάσεων που έχουν κοινά γνωρίσματα. Με άλλα λόγια, η αφηρημένη έννοια δεν αντιπροσωπεύει ένα ορισμένο αντικείμενο, γεγονός, φαινόμενο, κατάσταση με συγκεκριμένα γνωρίσματα (π.χ. ο δάσκαλός μου, η επανάσταση του 1821 κ.λπ.), αλλά μια γενική τάξη πραγμάτων (π.χ. δάσκαλος, επανάσταση) που εμπεριέχει πλήθος χαρακτηριστικών, δηλαδή άλλων εννοιών/πληροφοριών που προσδιορίζουν και περιγράφουν την έννοια.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΑΦΗΡΗΜΕΝΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ	
• ιδιότητες/γνωρίσματα της έννοιας, διευκρινίσεις • μορφές/είδη και οι ιδιότητές τους • διαστάσεις του φαινομένου • ιστορική αναδρομή • ομοιότητες με κάποια παρεμφερή έννοια • διαφορές από την αντίθετή της • αιτίες, προϋποθέσεις, παράγοντες • αποτελέσματα (θετικά-αρνητικά) • τρόποι αντιμετώπισης (αν πρόκειται για αρνητικό κοινωνικό φαινόμενο)	• προβληματισμοί • απόψεις του συγγρεαφέα + επιχειρήματα και τεκμήρια • απόψεις άλλων + επιχειρήματα • περιστατικά-αφηγήσεις ως αφορμή • ανασκευή απόψεων με τις οποίες διαφωνεί ο συγγραφέας • βιώματα, σκέψεις, στοχασμοί, συναισθήματα

Προϋποθέσεις κατανόησης των πληροφοριών της παραγράφου

Βασική προϋπόθεση για την αναγνώριση του είδους των πληροφοριών σε κάθε παράγραφο του κειμένου είναι η γνωσιακή εξοικείωση με τις έννοιες/θέματα. Είναι προφανές ότι η αδυναμία αναγνώρισης των πληροφοριών οφείλεται στην άγνοια των εννοιών/λέξεων που αξιοποιεί ο συγγραφέας για να διατυπώσει ιδέες, επιχειρήματα, προβληματισμούς, προτάσεις κ.λπ. Για παράδειγμα, αν κάποιος αγνοεί έννοιες όπως μαζοποίηση, εξανδραποδισμός, δημοκρατία, ήθος, αξίες, πολιτισμός, ιμπεριαλισμός, παγκοσμιοποίηση, βιοηθική, κλωνοποίηση κ.λπ., δεν μπορεί να κατανοήσει τις πληροφορίες, όχι επειδή αγνοεί το λεξιλόγιο, αλλά επειδή αγνοεί τις έννοιες. Όπως γνωρίζουμε, κάθε λέξη που χρησιμοποιείται σε μια πρόταση έχει συγκεκριμένη σημασία. Συνεπώς, οι μαθητές αδυνατούν να κατανοήσουν τα κείμενα πειθούς επειδή αγνοούν τις έννοιες και το λόγιο, επιστημονικό και αφηρημένο λεξιλόγιο των κειμένων που επιλέγονται για περίληψη (δοκίμια, επιστημονικά, άρθρα, επιφυλλίδες, λογοτεχνικά και στοχαστικά δοκίμια).

Συμπέρασμα

Για να κατανοούμε τις πληροφορίες κάθε παραγράφου του κειμένου πρέπει να γνωρίζουμε πλήθος εννοιών.

ΠΩΣ ΑΠΟΚΤΩ ΓΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ (ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ)

Η κατανόηση των κειμένων απαιτεί γνωσιακή εξοικείωση με τις αφηρημένες έννοιες των κοινωνικών επιστημών. Κάθε μία από τις επιστήμες αυτές μελετά την έκφραση συγκεκριμένων πλευρών του ανθρώπου και παρέχει στον άνθρωπο τις αναγκαίες γνώσεις και επομένως τη δυνατότητα να κατανοεί και να αναλύει θέματα που σχετίζονται με τον οικονομικό τομέα, τις κοινωνικές σχέσεις, την πολιτική δραστηριότητα, την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά του ανθρώπου, το φυσικό περιβάλλον, τις διακρατικές σχέσεις, δηλαδή θέματα στα οποία αναφέρεται το κείμενο που δίνεται στους μαθητές για περίληψη. **Συγκεκριμένα:**

1. Φυσικό περιβάλλον	• Περιβαλλοντικές επιστήμες (μάθημα επιλογής Β' Λυκείου)
2. Άνθρωπος	• Ψυχολογία, φιλοσοφία (μάθημα επιλογής) • Βιολογία
3. Επιστήμη - τεχνολογία	• Τεχνολογία • Βιομηχανική παραγωγή και ενέργεια • Πληροφορική
4. Οικονομική ζωή	• Αρχές οικονομίας • Αρχές οργάνωσης και διοίκησης επιχειρήσεων
5. Πολιτική ζωή	• Πολιτική και δίκαιο (Β' Λυκείου) • Κοινωνική και πολιτική αγωγή (Γ' Γυμνασίου)
6. Κοινωνική ζωή	• Κοινωνιολογία • Ιστορία των κοινωνικών επιστημών (μάθημα επιλογής)
7. Πνευματική ζωή	• Ιστορία, λογοτεχνία, γεωγραφία • Αισθητική αγωγή (μάθημα επιλογής θεατρολογία, εικαστικά, σχέδιο) • Φιλοσοφία, λογική - θεωρία και πρακτική (μάθημα επιλογής)
8. Ηθική ζωή	• Θρησκευτικά - ηθική - λογοτεχνία
9. Εθνική ζωή	• Ιστορία
10. Διεθνής κοινότητα - διακρατικές σχέσεις	• Πολιτική και δίκαιο (Β' Λυκείου) • Κοινωνική και πολιτική αγωγή (Γ' Γυμνασίου)

2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ

Εκτός από τη συστηματική μελέτη των μαθημάτων γενικής παιδείας, απαραίτητος είναι και ο εφοδιασμός του μαθητή με ποικίλα λεξικά (ερμηνευτικά και εννοιολογικά), στα οποία αναλύονται συστηματικά οι έννοιες (ορισμοί, αιτίες, αποτελέσματα, προτάσεις κ.λπ.).

3. ΚΕΙΜΕΝΑ (ΑΡΘΡΑ, ΔΟΚΙΜΙΑ, ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΕΣ κ.λπ.)

Σημαντική είναι και η μελέτη σχετικών κειμένων που δημοσιεύονται σε εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία με δοκίμια.

4. ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

Πλήθος πληροφοριών αναφορικά με τις έννοιες μπορεί να βρει ο μαθητής και στο διαδίκτυο.

1.3. Οργάνωση του κειμένου και πληροφορίες

Πληροφορίες/περιεχόμενο κειμένου
Περιεχόμενο καλείται το σύνολο των πληροφοριών, δηλαδή των ιδεών και των μέσων πειθούς, που αξιοποιεί ο συγγραφέας για να αναπτύξει και να υποστηρίξει τις θέσεις/απόψεις του (επιχειρήματα, τεκμήρια, παραθέματα από άλλα κείμενα, περιστατικά, γεγονότα, σχόλια, αξιολογικές κρίσεις κ.λπ.) αναφορικά με ένα **θέμα/αφηρημένη έννοια.**

Οργάνωση-δομή του κειμένου καλείται η διάταξη των πληροφοριών, ιδεών, επιχειρημάτων, παραδειγμάτων σε θεματικές ενότητες και παραγράφους.

Μέρη του κειμένου
Η διάρθρωση/δομή των κειμένων είναι τριμερής, δηλαδή τα δομικά τους στοιχεία είναι:

• **Πρόλογος** (εισαγωγή στο θέμα/έννοια)
Η εισαγωγική παράγραφος του κειμένου λειτουργεί ως ομαλή μετάβαση-εισαγωγή στο κύριο μέρος. Ο τρόπος εισαγωγής επιλέγεται ανάλογα με το κειμενικό είδος, π.χ. στον πρόλογο του άρθρου και της επιφυλλίδας συνήθως αναπτύσσεται το επικαιρικό γεγονός ή η είδηση την οποία σχολιάζει στη συνέχεια ο αρθρογράφος και ο επιφυλλιδογράφος αντίστοιχα, οπότε πολύ συχνά η θέση βρίσκεται στο τέλος του κειμένου ή συνάγεται από τις πληροφορίες.

• **Κύριο μέρος** (ανάλυση των θέσεων του συγγραφέα, διευκρινίσεις, αποδεικτικό υλικό)
Νοηματικές ενότητες
Ενδέχεται ορισμένες φορές το κύριο μέρος του κειμένου να συγκροτείται από δύο ή –σπάνια– περισσότερες θεματικές/νοηματικές ενότητες. Η νοηματική ενότητα αποτελεί υποδιαίρεση ενός κειμένου. Συγκροτείται από παραγράφους οι οποίες έχουν κοινό θέμα (π.χ. αιτίες, συνέπειες, επιχειρήματα κ.λπ.). Το κριτήριο με το οποίο διακρίνουμε τις νοηματικές ενότητες είναι ο κοινός θεματικός άξονας των παραγράφων. Η ύπαρξη περισσοτέρων νοηματικών ενοτήτων στο κύριο μέρος ή η δυσανάλογη ανάπτυξη των επιμέρους θεμάτων κατά ενότητες δυσχεραίνει τον εντοπισμό του θέματος και της θέσης του συγγραφέα.
Μεταβατική παράγραφος
Αν οι θεματικές ενότητες είναι δύο ή περισσότερες (σε εκτενέστερα κείμενα), τότε ο συγγραφέας οργανώνει μια μεταβατική παράγραφο, η οποία είναι μικρότερη σε έκταση και ο σκοπός της είναι να λειτουργήσει ως ενδιάμεσος κρίκος ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη ενότητα.

• **Επίλογος** (ανακεφαλαίωση, συμπέρασμα)
Η επιλογική παράγραφος λειτουργεί ως ανακεφαλαίωση ή συμπέρασμα, ολοκληρώνει ομαλά την ανάπτυξη του θέματος. Το θέμα και η οργάνωση της επιλογικής παραγράφου εξαρτάται από το περιεχόμενο του κύριου μέρους και από το είδος του κειμένου (δοκίμιο, άρθρο, επιφυλλίδα, επιστημονικός λόγος, λογοτεχνικό δοκίμιο).

Η θέση του συγγραφέα
Η θέση του συγγραφέα δεν βρίσκεται πάντα στην προλογική παράγραφο, δεδομένου ότι μπορεί ο συγγραφέας να αφιερώνει παραπάνω από μία παραγράφους για την εισαγωγή. Πολλές φορές βρίσκεται στον επίλογο, αν ο συγγραφέας ακολουθεί επαγωγική συλλογιστική πορεία, ή συνάγεται από τις σημαντικές πληροφορίες του κειμένου.

Ποιότητα οργάνωσης
Η ποιότητα οργάνωσης δεν είναι πάντα ικανοποιητική για την παρακολούθηση της συλλογιστικής πορείας του συγγραφέα (ασαφής, ελλιπής), ειδικότερα όταν τα κείμενα είναι διασκευασμένα ή αποσπάσματα (όπως πολύ συχνά συμβαίνει στις εξετάσεις, π.χ. 2002). Άλλες φορές παρατηρείται σε μερικά κείμενα πυκνότητα πληροφοριών, άλλες φορές αυξημένη πληροφορητικότητα, άλλες φορές δυσαναλογία στην παρουσίαση των πληροφοριών, επαναλήψεις.
Ειδικότερα στα λογοτεχνικά δοκίμια παρατηρούνται:
• χαλαρή, συνειρμική οργάνωση
• απουσία συνδετικών-μεταβατικών λέξεων
• επαναλήψεις
• παρεκβάσεις.

Οι πληροφορίες οργανώνονται στις παραγράφους του κειμένου και έχουν συνάφεια με το θέμα του κειμένου.

Οι κύριες πληροφορίες για το θέμα της παραγράφου, ανάλογα με τον τρόπο οργάνωσης, μπορεί να είναι:

Στα κείμενα πειθούς

Ιδιότητες/χαρακτηριστικά της έννοιας (αν πρόκειται για οργάνωση με **ορισμό**)

Μορφές/είδη της έννοιας και τα χαρακτηριστικά τους (αν πρόκειται για οργάνωση με **διαίρεση**)

Διαφορετικές ιδιότητες δυο συγκρινόμενων εννοιών (αν πρόκειται για οργάνωση με **σύγκριση-αντίθεση**)

Παρόμοιες ιδιότητες δυο παραλληλιζόμενων εννοιών (αν πρόκειται για οργάνωση με **αναλογία**)

Ιστορική αναδρομή (αναφορά στο παρελθόν) **και εγχρονισμός** (εστίαση στη σύγχρονη εποχή, αλλαγές)

Αιτίες/προϋποθέσεις/μέσα/παράγοντες και αποτελέσματα (αν πρόκειται για οργάνωση με **αίτιο-αιτιατό**)

Προβληματισμοί, προτάσεις αντιμετώπισης

Άποψη του συγγραφέα και επιχειρήματα ή και τεκμήρια (αν πρόκειται για οργάνωση με **αιτιολόγηση**)

Απόψεις από άλλα κείμενα (ως αφορμές, αυθεντίες ή απόψεις για ανασκευή)

Στα λογοτεχνικά κείμενα, στα στοχαστικά δοκίμια

Εκτός από τα παραπάνω και:

Περιστατικά-γεγονότα (αφήγηση-περιγραφή)

Βιώματα-συναισθήματα

Στοχασμοί

παραδείγματα

ΘΕΜΑ: ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

ΕΙΔΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

Α. *Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ου αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες.Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς* ***της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής*** *φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.*

Β. *Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών.Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί και τρόφιμα υπόσχονται ότι θα επιλύσουν το πρόβλημα του υποσιτισμού,* ***όμως*** *ταυτόχρονα δημιουργούν τεράστια βιοηθικά προβλήματα.* ***Παράλληλα****, η πρόσφατη* ***κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών*** *μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής».*

Γ. *Πού βαδίζουμε, άραγε;* ***Για χάρη ποιας προόδου και μελλοντικής ευδαιμονίας η επιστημονική κοινότητα αλλά και ολόκληρη η ανθρωπότητα πρέπει, αλόγιστα, να συνεχίσει αυτόν τον δρόμο;***

Δ. *Το μείζον ερώτημα της ανθρωπότητας και η διαχρονική αγωνία της είναι να εξηγηθεί ο σκοπός και* ***το νόημα της ζωής και του θανάτου****. Εάν προσεγγίσουμε κάποτε την αλήθεια αναφορικά με αυτά τα θεμελιακά ερωτήματα, ίσως μπορέσουμε τότε να επαναπροσδιορίσουμε τις αξίες μας και τους τρόπους επίτευξης των.*

Ε. *(...) Αποτελεί κανόνα της φύσης, κανόνα της βιολογίας, να υπάρχει και «θεϊκά» να μη διαταράσσεται η θεμελιώδης ακολουθία:* ***γένεση, ζωή, αναπαραγωγή, θάνατος****. Με βάση τα προαναφερόμενα, εάν οι άνθρωποι ήταν αθάνατοι ή γενικότερα κάποια μορφή ζωής ήταν αθάνατη, το οξύμωρο συμπέρασμα είναι ότι: το συγκεκριμένο είδος ζωής θα εξέλιπε μέσα σε λίγες σχετικά γενεές, διότι το περιβάλλον θα άλλαζε και δεν θα μπορούσαν αυτοί οι ζωντανοί οργανισμοί που το απαρτίζουν να αλλάξουν, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες. (...)*

Στ. *Μέχρις ότου απαντηθούν, εάν ποτέ, τέτοιου είδους φιλοσοφικά ερωτήματα,* ***η δυνατότητα επίτευξης αθανασίας*** *φαίνεται να βρίσκεται εκτός των γνωστών βιολογικών νόμων της φύσης.* ***Αντίθετα****, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην» δηλ. οι άνθρωποι να ζουν και να γερνούν με υγεία. Δηλαδή να προσδιοριστούν και να εφαρμοστούν εκείνα τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία θα έχουν αποτέλεσμα οι άνθρωποι να γεννιούνται, να ζουν και να γερνούν με υγεία..*

Ζ. *Είναι βέβαιο πως* ***η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική*** *έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού. Αυτό το ταξίδι, το οποίο ξεκίνησε πριν από λίγα σχετικά χρόνια στον άγνωστο και μαγευτικό κόσμο των βιολογικών νοημάτων της ζωής, δεν είναι ούτε εύκολο ούτε γρήγορο. Οι* ***ταξιδιώτες*** *πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με υπομονή, με περίσσεια γνώση, με αμφισβήτηση, αλλά προπαντός με ηθική δεοντολογία. Σε κάθε περίπτωση, η* ***Πολιτεία*** *πρέπει να κρίνει και να αξιολογεί τους καρπούς και τις εμπειρίες τέτοιων εγχειρημάτων. Υπάρχουν άραγε γονίδια αθανασίας; Θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί που διέπουν τη ζωή και τον θάνατο; Θα αποδεχθεί, ηθικά, η ανθρωπότητα σε μια τέτοια περίπτωση να παρέμβει; Αποτελεί προσωπική εκτίμηση ότι είναι προτιμότερο να στοχεύεται η* ***ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής*** *παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία. Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει:... ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα...*

Ενότητα 1
διαπίστωση

αίτιο

αποτέλεσμα

επιτεύγματα

κίνδυνος

Ενότητα 2
προβληματισμοί - μετάβαση

νέο θέμα

άποψη/Θέση

επιχείρημα

Θέση του συγγραφέα

διαπίστωση

προτάσεις

ΝΟΗΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

παραδείγματα

ΘΕΜΑ: ΟΜΑΔΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ | **ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ**

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ | **ΕΙΔΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ**

Τέτοια συμπύκνωση πεθυμιάς και νοσταλγίας νιώθεις αναπνέοντας τον αγέρα τούτο του Ήτον. Όλοι σχεδόν οι αρχηγοί του εγγλέζικου έθνους τους τελευταίους αιώνες πέρασαν εδώ μέσα, στους τοίχους τούτους και τις πρασινάδες, την παιδική κι εφηβική τους ηλικία, και τούτες οι κλειστές αυλές κι *οι τριζοκοπούσες παμπάλαιες σκάλες και το γιασεμί τούτο που ανθίζει στις δοξαρωτές πόρτες* θα 'μειναν σε όλη τους τη ζωή η μεγάλη τους αγιάτρευτη νοσταλγία.

Συναισθήματα

Περιγραφή

*Νιώθεις πως εδώ, στη μικρή τούτη φημισμένη πολιτεία όπου αναθρέφεται η εγγλέζικη αριστοκρατία, **το ελληνικό πνέμα**, φωτεινό, τολμηρό κι ισορροπημένο, συνεχίζει εξόριστο στην υπερβόρεια ομίχλη το εξαίσιο έργο του.*

Διαπίστωση

*Περνώ ένα μικρό γιοφυράκι ποταμού, φτάνω στον ανοιχτό χώρο, όπου **οι μεγάλοι μαθητές**, με τα ουρανιά και τ' άσπρα κασκέτα, παίζουν γκολφ. Ωραία λιγνά κορμιά, χάρη και δύναμη, πειθαρχημένη ορμή, χαρά στο μάτι να βλέπει και στο νου να συλλογιέται πως με την άσκηση τα κορμιά τούτα γίνουνται καλοί αγωγοί για να περνάει το πνέμα.*

Αφήγηση
Περιγραφή

Άποψη του συγγραφέα

*Κάποτε **ένας Ανατολίτης σοφός** είδε μερικούς σκοινοβάτες να πραγματοποιούν με τα κορμιά τους τις πιο επικίντυνες τόλμες· και ξέσπασε στα κλάματα. «Γιατί κλαις;» τον ρώτησαν. «Γιατί συλλογιέμαι», αποκρίθηκε ο σοφός, «πως αν, όπως γυμνάζουμε έτσι τα σώματά μας, γυμνάζαμε και την ψυχή μας, τι θάματα θα μπορούσαμε να κάμουμε!»*

Άποψη αυθεντίας

*Εδώ όμως, **στο Ήτον**, ο θεατής δεν μπορεί να ξεσπάσει σε κλάματα. **Γιατί** μήτε καταπληχτικούς σκοινοβατικούς άθλους θα δει, μήτε κι η ψυχή μένει, μέσα σε τέτοια ευλύγιστα κορμιά, ακαλλιέργητη. Υπάρχει μέτρο, ισορροπία, παράλληλη καλλιέργεια σάρκας και νου σε ανθρώπινη κλίμακα. Ελληνική αρμονία.*

Άποψη του συγγραφέα

Επιχειρήματα

***Τα σπορτ κι οι κλασικές σπουδές** είναι στο Ήτον οι δυο παράλληλοι αδερφωμένοι δρόμοι της αγωγής. Όχι όμως σπορτ ατομικά –ακόντιο, πήδημα, δίσκος– **παρά σπορτ ομαδικά**: λεμβοδρομίες, κρίκετ, τένις, φουτμπόλ.*

Διευκρίνιση

***Τα ομαδικά παιχνίδια** υπηρετούν μεγάλο ηθικό σκοπό: σε συνηθίζουν να υποτάξεις την ατομικότητά σου σε μια γενική ενέργεια. Να μη νιώθης πως είσαι άτομο ανεξάρτητο, παρά μέλος μιας ομάδας. Να υπερασπίζεσαι όχι μονάχα την ατομική σου τιμή παρά ολόκληρη την τιμή της ομάδας όπου ανήκεις: σχολή, Πανεπιστήμιο, πόλη, έθνος. Έτσι, από σκαλοπάτι σε σκαλοπάτι, το παιχνίδι μπορεί να σε ανεβάσει στις πιο αψηλές κι αφιλόκερδες κορυφές της ενέργειας. Στα σπορτ δε γυμνάζεις το σώμα σου μονάχα· γυμνάζεις, πάνω απ' όλα, την ψυχή σου. «Στα τεραίν του Ήτον», είπε πολύ σωστά ο **Ουέλιγκτον**, «κερδήθηκε η μαχη τού Βατερλό».*

Άποψη του συγγραφέα

Επιχειρήματα

ΝΟΗΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Αυθεντία

Νίκος Καζαντζάκης, Ταξιδεύοντας - Αγγλία, Αθήνα 1962 – Πανελλήνιες 2005

1.4. Πειθώ και πληροφορίες

Τι είναι;
Η πειθώ είναι η ικανότητα του ομιλητή ή του συγγραφέα να πείσει για την ορθότητα των απόψεων του τους ακροατές/αναγνώστες με σκοπό να υιοθετήσουν τις απόψεις του και να μεταβάλουν στάση αναφορικά με κάποιο θέμα/ζήτημα/ενέργεια.

Πομπός ⟶ **Μήνυμα** ⟶ **Δέκτης**

- **Απόψεις**
- **Προτάσεις**
- **Διάλογος**
- **Πολιτικός λόγος**
- **Επιστημονικός λόγος**
- **Κείμενα πειθούς**
- **Δικανικός λόγος**
- **Διαφήμιση**

+
Μέσα πειθούς

Η σημασία της πειθούς
Στη σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας δεχόμαστε περισσότερες πληροφορίες από κάθε άλλη εποχή λόγω της ραγδαίας εξέλιξης των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Διαβάζουμε άρθρα, επιφυλλίδες, ειδήσεις, επιστολές στις εφημερίδες και τα περιοδικά, παρακολουθούμε στην τηλεόραση ειδήσεις, πολιτικούς λόγους, διαφημίσεις, δηλώσεις και συνεντεύξεις των πολιτικών στη βουλή, στους υπερεθνικούς οργανισμούς, ενημερωνόμαστε για επιστημονικές ανακοινώσεις, παρακολουθούμε την κοινωνική και πολιτική διαβούλευση. Τα θέματα που μας απασχολούν είναι πολλά και ποικίλα: οικονομικά, εκπαιδευτικά, γλωσσικά, πολιτικά, θρησκευτικά, αθλητικά, επιστημονικά, ηθικά, φιλοσοφικά, ζητήματα τέχνης κ.λπ. Τόσο οι ομιλητές, οι δημοσιογράφοι, οι νομικοί, οι επιστήμονες, οι επιστολογράφοι, οι δοκιμιογράφοι όσο και εμείς στην καθημερινή μας ζωή **διατυπώνουμε απόψεις, ιδέες, προτάσεις για την αντιμετώπιση ορισμένων προβλημάτων και προσπαθούμε να πείσουμε για την ορθότητα των θέσεών μας. Σ' αυτές τις περιπτώσεις αξιοποιούμε την τεχνική της πειθούς.**
Η γνώση της τεχνικής της πειθούς και η παράλληλη άσκηση της πειθούς είναι ιδιαίτερα χρήσιμη:
- κατά την επικοινωνία μας, αφού γινόμαστε πιο πειστικοί σε συνομιλητές (διαπροσωπικές σχέσεις, φίλους, πελάτες κ.λπ.)
- γενικότερα στη ζωή μας, αφού διαβάζουμε άρθρα, δοκίμια, επιστολές, επιστημονικές δημοσιεύσεις, διαφημίσεις, πολιτικούς λόγους, για να μην πέφτουμε θύματα παραπληροφόρησης και πολιτικής προπαγάνδας
- ειδικότερα στην επαγγελματική ζωή ορισμένων, οι οποίοι θα ασχοληθούν με τις νομικές επιστήμες, τη δημοσιογραφία, την πολιτική, την εκπαίδευση, την επιστήμη κ.λπ.
- στη γραπτή δοκιμασία, τόσο κατά τη διαδικασία της κατανόησης του αρχικού κειμένου όσο και κατά τη συγγραφική διαδικασία, αφού, οι συγγραφείς, προκειμένου να είναι πειστικοί όταν αιτιολογούν δικές τους απόψεις ή αντικρούουν απόψεις τρίτων, αξιοποιούν τρόπους και μέσα πειθούς για να είναι ο λόγος τους πειστικός.

1.4.1. Τρόποι πειθούς

Α. Επίκληση στο ήθος (χαρακτήρα/συμπεριφορά)
1) **Επίκληση στο ήθος του πομπού**
2) **Επίκληση στο ήθος του δέκτη**
3) **Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου**

Β. Επίκληση στο συναίσθημα

Γ. Επίκληση στην αυθεντία

Δ. Επίκληση στη λογική

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ ⟵	ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ	⟶ ΣΚΟΠΟΣ
	Τα μέσα πειθούς είναι κύριες πληροφορίες της παραγράφου	
Α. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ		
ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΠΟΜΠΟΥ	• **Έπαινοι** • **Εγκώμια** • **Λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός** • **Θετικές αξιολογήσεις**	• Να κερδίσει την εμπιστοσύνη του δέκτη • Να δημιουργήσει θετική εντύπωση στο ακροατήριο
ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΔΕΚΤΗ	• **Άμεσος ή λανθάνων, θετικός (κολακείες-έπαινοι) ή αρνητικός αξιολογικός χαρακτηρισμός**	• Να μεταβάλει ο δέκτης στάση αναφορικά με ένα ζήτημα με την καλλιέργεια συναισθημάτων φόβου, ντροπής, ενοχής κ.λπ. • Να διασφαλίσει την εύνοια του ακροατηρίου
ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΑΛΟΥ	• **Αποδοκιμαστικά σχόλια** • **Αρνητικές αξιολογήσεις**	• Να υπονομεύσει το κύρος του αντιπάλου
Β. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ	• **Περιγραφή** • **Αφήγηση** • **Χιούμορ** • **Ειρωνεία** • **Συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις** • **Ρητορικά ερωτήματα** • **Μεταφορικός εικονοπλαστικός λόγος**	• Η διέγερση συναισθημάτων (φόβος, αγανάκτηση θαυμασμός, υπερηφάνεια)
Γ. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΘΕΝΤΙΑ	• **Παραθέματα** • **Αποφθέγματα** • **Ρητά** • **Γνωμικά** • **Παροιμίες**	• Να τεκμηριωθεί η αξιοπιστία των επιχειρημάτων του συγγραφέα

Δ. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗ ΛΟΓΙΚΗ	• **Επιχειρήματα**
	• **Τεκμήρια:**
	  • παραδείγματα
	  • στατιστικά στοιχεία
	  • πορίσματα ερευνών
	  • εμπειρικές αλήθειες
	  • επικαιρικά γεγονότα
	  • εποπτείες των αισθήσεων
	  • ιστορικά γεγονότα κ.ά.
	  • αυθεντίες
		• Η απόδειξη της ορθότητας μιας άποψης
		• Η ανασκευή μιας άποψης με την οποία διαφωνεί ο συγγραφέας

Α. Επίκληση στο ήθος

Επίκληση στο ήθος του πομπού

Τι είναι;
Όταν ο πομπός επιχειρεί με τον λόγο του να κερδίσει την εμπιστοσύνη του δέκτη, αξιοποιεί ως τρόπο πειθούς την επίκληση στο ήθος του πομπού.

Σκοπός
- Να κερδίσει την εμπιστοσύνη του δέκτη έτσι ώστε ο τελευταίος να συμφωνήσει με τις ενέργειες ή τις επιλογές του πομπού.
- Να δημιουργήσει θετική εντύπωση στο ακροατήριο.

Μέσα πειθούς
- Έπαινοι
- Εγκώμια
- Λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός
- Θετικές αξιολογήσεις.

παράδειγμα

Μέσα πειθούς	
Εγκώμια, θετικοί χαρακτηρισμοί	*Η σύγχρονη Ελλάς, κ. Πρόεδρε, όπως καλώς γνωρίζετε, **είναι κράτος ειρηνικό, σεβόμενο** απολύτως τις διεθνείς υποχρεώσεις του, **με άριστα λειτουργούν δημοκρατικό πολίτευμα, με ισχυρά και αναπτυσσόμενη οικονομία**, μέλος της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και πολλών άλλων διεθνών οργανισμών, **σημαντικός παράγων σταθερότητας εις την περιοχήν των Βαλκανίων. Δεν αγαπούμε τον πόλεμον**, ούτε τον προβάλλαμε ως μέσον επιλύσεως διαφορών, **αποδεχόμεθα και στηρίζομε** τις αποφάσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, **σεβόμεθα και επικαλούμεθα** το διεθνές δίκαιον και τις διεθνείς συνθήκες και **διατηρούμε φιλικές σχέσεις** με όλους τους γείτονές μας, μη έχοντας άλλα προβλήματα πέραν αυτών που προκαλούνται εις βάρος μας από την επιθετική πολιτική της Τουρκίας.* *(Λόγος που εκφωνήθηκε από τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Κ. Στεφανόπουλο κατά την υποδοχή του Προέδρου των ΗΠΑ κ. William Jefferson Clinton)*

Επίκληση στο ήθος του δέκτη

Τι είναι;
Ο πομπός επιχειρεί με τον λόγο του να αισθανθεί ο δέκτης ευθύνη, ντροπή, ενοχή, διέγερση αυτοεκτίμησης κ.λπ. απέναντι σε όσα του προβάλλονται και να αποδεχτεί τις απόψεις του πομπού ή να μεταβάλει τη στάση του αναφορικά με ένα ζήτημα/θέμα/επιλογή.

Σκοπός
- Να μεταβάλει ο δέκτης στάση αναφορικά με ένα ζήτημα.
- Να διασφαλίσει την εύνοια του ακροατηρίου με κολακείες ή θετικές αξιολογικές κρίσεις.
- Να προκαλέσει στον δέκτη το συναίσθημα ενοχής αν δεν αποδεχτεί αυτό που ο πομπός προτείνει.

Μέσα πειθούς
Άμεσος ή λανθάνων θετικός ή αρνητικός αξιολογικός χαρακτηρισμός.
✦ **Ταυτόχρονα γίνεται και επίκληση στο συναίσθημα.**

παράδειγμα

Μέσα πειθούς	
Λανθάνοντες αξιολογικοί χαρακτηρισμοί	***Η διεθνής κοινότης γνωρίζει πολύ καλά** τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συνθηκών. **Γνωρίζει** το Δίκαιον της Θαλάσσης, **γνωρίζει** τις ρυθμίσεις της Συνθήκης της Λοζάνης, **όπως γνωρίζει και** τα άρθρα των πρωτοκόλλων που υπεγράφησαν μεταξύ Τουρκίας και Ιταλίας για τα Δωδεκάνησα.* ***Η διεθνής κοινότης, γνωρίζουσα όλα αυτά και μη λαμβάνουσα θέση, φοβούμαι ότι άθελά της ενισχύει αβάσιμες διεκδικήσεις και τις επιθετικές διαθέσεις.** Η Ελλάς δεν ζητεί από κανένα να μεσολαβήσει υπέρ αυτής, επικαλείται όμως το δίκαιον και την νομιμότητα, διότι πιστεύει ότι βασικό στοιχείο του πολιτισμού μας δεν είναι τόσον η στήριξη των πάσης φύσεως συμφερόντων μας, όσον η στήριξη της νομιμότητος.* *(Προσφώνηση του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Κ. Στεφανόπουλου προς τον Πρόεδρο των ΗΠΑ κ. William Jefferson Clinton)*

Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου

Τι είναι;
Ορισμένες φορές αυτός που επιχειρηματολογεί, αντί να ανασκευάσει τα επιχειρήματα του αντιπάλου, κάνει μια προσωπική επίθεση εναντίον του, δηλαδή ασκεί κριτική στον χαρακτήρα και την ιδιωτική του ζωή.

Σκοπός
Να υπονομεύσει το κύρος του αντιπάλου.

Μέσα πειθούς
- Αποδοκιμαστικά σχόλια
- Αρνητικές αξιολογήσεις
- Κατηγορητήρια.

παράδειγμα

Μέσα πειθούς

Κατηγορητήρια

Επωφελούμενος από το μεγάλο προσωπικό ενδιαφέρον σας για την επίλυση του επί 25ετίαν χρονίζοντος Κυπριακού Προβλήματος, επιτρέψτε μου να υπενθυμίσω προς όλους τους παρευρισκομένους ότι το πρόβλημα αυτό προκλήθηκε ***από την στρατιωτική εισβολή της Τουρκίας στην νήσο****, προς αποκατάστασιν, όπως τότε είπε, του διαταραχθέντος από την απόπειρα κατά του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου νομίμου πολιτεύματος, ότι έκτοτε, και παρά την αποκατάσταση της νομιμότητος,* ***συνεχίζει την κατοχή του 38% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας και αρνείται να συμμορφωθεί προς τις αποφάσεις και τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών.*** *Επίσης να προσθέσω ότι ο τουρκικός πληθυσμός της νήσου ανήρχετο κατά την εισβολήν στο 18% του συνολικού και ο ελληνικός εις το 80%, ότι* ***μετά την εισβολήν το ήμισυ του τουρκικού πληθυσμού εγκατέλειψε την νήσον και αντικατεστάθη από εποίκους μεταφερθέντες από την Ανατολίαν, ότι 180.000 Ελληνοκυπρίων παραμένουν πρόσφυγες, εμποδιζόμενοι να κατοικήσουν στους τόπους της γεννήσεώς τους και να απολαύσουν τις περιουσίες τους, ότι ο κ. Ντενκτάς αρνείται να συζητήσει τις προτάσεις*** *που κατά καιρούς έχουν υποβληθεί και ότι, της μιας πλευράς αρνουμένης να υποχωρήσει, μερικοί λέγουν ότι ίσως υπάρχει φόβος να κληθεί η άλλη να καλύψει δια των δικών της βημάτων την ζητούμενη προσέγγιση.*
(Λόγος που εκφωνήθηκε από τον Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Κ. Στεφανόπουλο κατά την υποδοχή του Προέδρου των ΗΠΑ κ. William Jefferson Clinton)

Β. Επίκληση στο συναίσθημα

Τι είναι;
Στην περίπτωση που δεν αρκεί η επίκληση στη λογική του δέκτη, με την αποδεικτική ισχύ της επιχειρηματολογίας, τότε ο πομπός αξιοποιεί **ως τρόπο πειθούς την επίκληση στο συναίσθημα με στόχο τη διέγερση συναισθημάτων στον δέκτη.** Χρωματίζει δηλαδή τον λόγο του και έτσι μεταδίδει πληροφορίες ή μηνύματα που υπολανθάνουν στα έμμεσα σχόλια που κάνει για τα γεγονότα ή στον τρόπο με τον οποίο αναλύει μια έννοια.

Σκοπός
Η διέγερση συναισθημάτων.

Μέσα πειθούς
- Περιγραφή
- Αφήγηση
- Χιούμορ
- Ειρωνεία
- Συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις
- Ρητορικά ερωτήματα
- Μεταφορικός εικονοπλαστικός λόγος.

παράδειγμα

Μέσα πειθούς	
Ρητορικό ερώτημα **Αναλογία** **Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες** **Επανάληψη** **Εικονοπλαστικός λόγος** **Ειρωνεία**	*Να ληφθούν μέτρα, ξεφώνιζε η οικολόγος φίλη. **Ποια μέτρα, αλήθεια**; Η μοίρα της ανθρωπότητας είναι **σαν τη Λερναία Ύδρα.** Κόβεις το κεφάλι της φυματίωσης και φυτρώνει στη θέση του **ο καρκίνος**, κόβεις τη σχιζοφρένεια και πετάγεται το κεφάλι των **πυρηνικών όπλων**, μισοκόβεις το **Έιτζ** και φυτρώνει το κεφάλι της **κλωνοποίησης**. **Ποια μέτρα, αλήθεια; Ο μοιραίος γενετικός τύπος ασφαλής** πια φυλάσσεται στα άδυτα της μνήμης των ηλεκτρονικών υπολογιστών και ασφαλέστερος στις κρυψώνες της **εργοδότριας σκοπιμότητας** που χρηματοδοτούσε και την έρευνα **– αναρωτιέμαι αν στοιχίζει φθηνότερα η παραγωγή ύπαρξης απ' όσο το χαπάκι για τη θεραπεία του καρκίνου**.* *(Κική Δημουλά, ό.π.)*

ΣΗΜΕΙΩΣΗ
Επειδή με τις παραπάνω τεχνικές δεν διακρίνεται η οπτική γωνία του πομπού, ο δέκτης, λόγω συναισθηματικής φόρτισης, αποδέχεται χωρίς κριτικό έλεγχο τις απόψεις και θέσεις του, συμφωνεί με τα λεγόμενα και έτσι –σε περιπτώσεις που πρόκειται να ληφθούν πολιτικές αποφάσεις– παρακινείται να λάβει μια απόφαση ή να προβεί σε μια ενέργεια. Μερικές φορές γίνεται κατάχρηση αυτής της τεχνικής από αδίστακτους ρήτορες (πολιτικούς), που εκμεταλλεύονται τα συναισθήματα, τις προκαταλήψεις, τα όνειρα, τις προσδοκίες του κοινού ανθρώπου, για να πετύχουν τον σκοπό τους. Παράδειγμα η κινδυνολογία ότι δήθεν επίκειται πόλεμος, πείνα, εξάρθρωση της οικονομίας, διάλυση της χώρας, καταστροφή του κόσμου κ.λπ.

Γ. Επίκληση στην αυθεντία

Τι είναι;
Πολλές φορές ο πομπός, για να ενισχύσει την αξιοπιστία ενός επιχειρήματος, επικαλείται κάποια αυθεντία (πρόσωπο με κύρος, πρόσωπο αναγνωρισμένο και ειδικό στον χώρο του), η οποία συμμερίζεται τη συγκεκριμένη θέση, και συχνά παραθέτει ανάλογα αποσπάσματα.

Σκοπός
Να τεκμηριωθεί η αξιοπιστία των επιχειρημάτων του συγγραφέα.

Μέσα πειθούς
- Παραθέματα
- Αποφθέγματα
- Ρητά
- Γνωμικά
- Παροιμίες.

παράδειγμα

Μέσα πειθούς	
Θέση του συγγραφέα	[…] *Για έναν τέτοιον άθλο όμως χρειάζονται δυο σπάνιες ικανότητες: ανδρεία και εντιμότητα, ηθική ανδρεία και πνευματική εντιμότητα, που δυστυχώς για το γένος μας είναι των λίγων, των πολύ λίγων ο κλήρος. Μόνο έτσι σπάζει ο άνθρωπος τα δεσμά της πλάνης και κατακτά την ελευθερία της αλήθειας. Ας θυμηθούμε εδώ τα βαθυστόχαστα λόγια* ***του Nietzsche: «Πόσην αλήθεια σηκώνει, πόσην αλήθεια αποτολμάει ένα πνεύμα; Αυτό έγινε για μένα, ολοένα και πιο πολύ, το αληθινό μέτρο των αξιών. Η πλάνη δεν είναι τύφλωση, η πλάνη είναι ανανδρία. Στη γνώση, κάθε κατάκτηση, κάθε βήμα εμπρός προέρχεται από το θάρρος, από τη σκληρότητα απέναντι στον εαυτό μας, από την εντιμότητα απέναντι στον εαυτό μας».***
Αυθεντία (παράθεμα)	

Δ. Επίκληση στη λογική-επιχειρηματολογία

Τι είναι;
Η αξιοποίηση επιχειρημάτων και τεκμηρίων για την **αιτιολόγηση ή την ανασκευή μιας άποψης.**

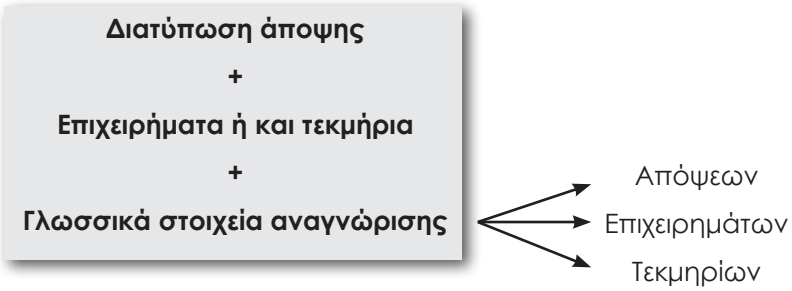

.

Σκοπός
- Η απόδειξη της ορθότητας μιας άποψης
- Η ανασκευή μιας άποψης με την οποία διαφωνεί ο συγγραφέας

Μέσα πειθούς
1. Επιχειρήματα
2. Τεκμήρια

Επιχειρήματα

Τι είναι;
Είναι λογικές προτάσεις οι οποίες διευθετούνται κατά κλιμακωτό τρόπο για τη στήριξη ή για την αναίρεση μιας θέσης (απόφανση) και καταλήγουν σε ένα αιτιολογημένο συμπέρασμα. Δηλαδή ο πομπός αξιοποιεί κάποιους λόγους ή λογικές αιτίες με τις οποίες υποστηρίζει ή αντικρούει απόψεις. Από την αλήθεια αυτών των λόγων/λογικών προτάσεων κρίνεται με βεβαιότητα ή πιθανότητα η αλήθεια της πεποίθησής/θέσης του.

Σκοπός
Η στήριξη ή η αναίρεση μιας θέσης (απόφανση).

Γλωσσική διατύπωση
Τα επιχειρήματα των κειμένων έχουν ανάπτυξη, σύνταξη και διατύπωση πολυποίκιλη:
- αιτιολογικές προτάσεις
- συμπερασματικές προτάσεις
- προτάσεις κρίσεως
- υποθετικές προτάσεις
- ερωτηματικές προτάσεις ή ρητορικά ερωτήματα.

Πώς αναγνωρίζουμε τα επιχειρήματα
► Πολλές φορές η αιτιολόγηση ενός συμπεράσματος περιέχει σύνθετες ιδέες που είναι πολυποίκιλα διατυπωμένες.
► Άλλες φορές, πάλι, δεν υπάρχουν λέξεις που δηλώνουν άμεσα τις προκείμενες (δηλαδή τους λόγους), οπότε πρέπει να βρούμε τη λογική σχέση ανάμεσα στις διάφορες προτάσεις μέσα στο κείμενο, ώστε να διαπιστώσουμε ποια πρόταση υποστηρίζεται από τις άλλες και επομένως είναι το συμπέρασμα.
► Στην πράξη, μερικές φορές είναι εύκολο να διακρίνουμε τις προκείμενες (δηλαδή τις προτάσεις που οδηγούν στην αποδοχή ή απόρριψη μιας θέσης), γιατί χρησιμοποιούνται μερικές χαρακτηριστικές λέξεις, λέξεις που δείχνουν την παρουσία των επιχειρημάτων: «γιατί, «διότι», «αφού», «που», «καθώς» (βλ. *ΝΕΓ*, σ. 200, και *ΝΕΣ*, σ. 140).

Α. ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΑΠΟΨΕΙΣ
1. Μορφές πιθανολόγησης
— Μπορεί — Είναι δυνατό — Ενδέχεται — Ίσως — Νομίζω — Πιστεύω — Υποθέτω — Κατά τη γνώμη μου — Για μένα — Έχω την αίσθηση
2. Μορφές δεοντολογίας που σημαδεύουν κυρίως την αξιολογικού τύπου επιχειρηματολογία
— Πρέπει — Χρειάζεται — Είναι ανάγκη — Είναι υποχρέωση — Επιτρέπεται — Απαγορεύεται
3. Αποφαντικές προτάσεις και ρητορικά ερωτήματα
4. Χρήση λέξεων όπως
— στην πραγματικότητα — βέβαια — φυσικά — αντίθετα

Β. ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ
1. Λέξεις που φανερώνουν αιτία
— Επειδή, γιατί — Διότι — Καθόσον — Αφού — Εφόσον — Εξαιτίας — Λόγω του… — Γι' αυτούς τους λόγους — Ο λόγος είναι… — Γι' αυτό — Γι' αυτόν τον λόγο — Για τούτο
2. Φράσεις που δηλώνουν υπόθεση
— Αν… — Αν λάβουμε υπόψη — Δεδομένου ότι — Αν ισχύει ότι… — Αν δεχτούμε ότι… — Στην περίπτωση που…

ΣΗΜΕΙΩΣΗ
Δεν σημαίνει ότι όλοι οι υποθετικοί λόγοι είναι συλλογισμοί-επιχειρήματα, γι' αυτό πρέπει να είμαστε προσεκτικοί κατά την ανάγνωση.

Γ. ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ
Λέξεις που δείχνουν την παρουσία κάποιου συμπεράσματος
— Επομένως — Άρα — Έτσι — Συνεπώς — Με βάση τα προαναφερόμενα καταλήγουμε — Λοιπόν — Τότε — Συμπεραίνουμε — Καταλήγουμε — Οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι… — Αποδεικνύεται ότι — Τα στοιχεία/οι ενδείξεις οδηγούν…

παράδειγμα

ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΣΚΕΥΗ ΑΠΟΨΗΣ

Άποψη

Ένας ξένος συγγραφέας έχει κάνει την παρατήρηση ότι, αν ο Δάσκαλος δεν πλουτίζει ούτε ανακαινίζει τα επιστημονικά του εφόδια και τις επαγγελματικές του δεξιότητες, είναι ***γιατί*** *έχει να κάνει πάντοτε με παιδιά, ανώριμους δηλαδή και με περιορισμένη ικανότητα ανθρώπους, που εύκολα δεσπόζει στον κύκλο τους.* ***Επομένως****, του λείπει ο «ανταγωνισμός» με ομοίους του, που είναι πάντοτε έτοιμοι και πολλές φορές ικανοί να του αμφισβητήσουν την υπεροχή, όπως συμβαίνει στα άλλα επαγγέλματα.* ***Δεν χρειάζεται*** *να «πολεμήσει» σκληρά και προς σκληρούς αντιπάλους, σαν τους βιοπαλαιστές˙ μέσα στην τάξη είναι ο «ένας», «ο παντογνώστης», «ο φωτισμένος».* ***Ποια δύναμη και ποια σοφία*** *μπορούν ν' αντιπαρατάξουν στο «πνεύμα» του οι μικροί μαθητές;* ***Και για τούτο*** *επαναπαύεται στα λιγοστά πνευματικά του κεφάλαια.*

Επιχειρήματα

Συμπέρασμα

Άποψη/Θέση

Αξιοπρόσεχτη η παρατήρηση. Δεν αληθεύει όμως στη δική μας εποχή.

Επιχείρημα

Γιατί σήμερα και τα παιδιά είναι πολύ διαφορετικά από άλλοτε και ο αέρας, το «κλίμα» του σχολείου έχει αλλάξει. ***Παλαιότερα*** *ο μαθητής περίμενε να φωτιστεί αποκλειστικά και μόνο από το Δάσκαλό του.* ***Σήμερα*** *οι πηγές των πληροφοριών έχουν πολλαπλασιαστεί σε βαθμό εκπληκτικό και οι κρουνοί τους (****η εφημερίδα, το περιοδικό, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση****) ρέουν μέσα στο σπίτι.* ***Μπορεί ο μαθητής****, ανάλογα με τη δύναμη και την όρεξη του, να προμηθεύεται ελεύθερα και απεριόριστα «ειδήσεις» από όλες τις περιοχές της ανθρώπινης περιέργειας:* ***ιστορικές, γεωγραφικές, βιολογικές, ανθρωπολογικές, φυσικής, χημείας, κοσμογραφίας, ηλεκτρολογίας, κάθε λογής «τεχνικής».***

Σύγκριση-αντίθεση

Παραδείγματα

Παραδείγματα

Τεκμήρια

Τι είναι;

Κάθε στοιχείο που αποτελεί μια συγκεκριμένη πληροφορία / στοιχεία της πραγματικότητας:

- παραδείγματα
- στατιστικά στοιχεία
- πορίσματα ερευνών
- εμπειρικές αλήθειες
- επικαιρικά γεγονότα
- παραθέματα, μαρτυρίες
- εποπτείες των αισθήσεων
- ιστορικά γεγονότα κ.ά.

Σκοπός

Χρησιμοποείται κατά συμπληρωματικό ή διευκρινιστικό τρόπο για την ισχυροποίηση ενός επιχειρήματος.

Πώς αναγνωρίζουμε τα τεκμήρια

Αλήθειες, γεγονότα, περιγραφή, αφήγηση, στατιστικά στοιχεία, πορίσματα ερευνών, λέξεις όπως: π.χ., για παράδειγμα.

παράδειγμα

Τεκμήρια-παραδείγματα

Είναι γεγονός ότι οι σπουδαίες εφευρέσεις έχουν μεταβάλει τις τύχες της ανθρωπότητας. Όλοι έχουμε υπόψη μας κάποια ***χαρακτηριστικά παραδείγματα:*** *άλλος τη* ***φωτιά****, άλλος τον* ***τροχό****, τρίτος τον* ***ατμό****, τέταρτος την* ***πυρίτιδα****, άλλος τους* ***ηλεκτρονικούς υπολογιστές*** *και άλλοι άλλα. Πίσω από τις εφευρέσεις κρύβεται μια μοίρα, μια τύχη που υπαγορεύει νέους τρόπους ζωής, ακόμη και νέους τρόπους καταστροφής της ζωής. Πόσο μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο η* ***πυρηνική ιατρική****, αλλά και πώς μπορεί να τον εξοντώσει η* ***πυρηνική βόμβα****! Πραγματικά οι εφευρέσεις αυτές είναι κοσμοϊστορικής σημασίας, όπως βέβαια καθετί άλλο* ***(ένας κατακλυσμός, η μόλυνση του περιβάλλοντος, μια επιδημική νόσος, μια διδασκαλία όπως του Χριστού)*** *που μπορεί να μεταβάλει τις ανθρώπινες τύχες. Δίκαια λοιπόν υποστηρίζεται ότι όσες εφευρέσεις κατόρθωσαν κάτι τέτοιο είναι γεγονότα κοσμοϊστορικής σημασίας. Επομένως, είναι γεγονότα άξια μελέτης από όλους εκείνους οι οποίοι θέλουν να ξέρουν την ιστορία τους και τη μοίρα τους.*

Επιχείρημα

Τεκμήρια-παραδείγματα

Τεκμήρια-παραδείγματα

Θέση/συμπέρασμα

1.4.2. Επιχειρήματα και συλλογισμοί της τυπικής λογικής

Διαφορά του επιχειρήματος από τον συλλογισμό
Τα συλλογιστικά επιχειρήματα των κειμένων και οι συλλογισμοί της λογικής παρουσιάζουν ομοιότητες μεταξύ τους, αλλά δεν πρέπει να συγχέονται.

Τα επιχειρήματα αξιοποιούνται στα κείμενα, ενώ οι συλλογισμοί αξιοποιούνται από τους μελετητές της Λογικής* για τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο σκέφτονται οι άνθρωποι.

* Η Λογική αποτελεί κλάδο της Φιλοσοφίας και ασχολείται με τη μελέτη διαδικασιών και κανόνων με τους οποίους μπορούμε να οδηγηθούμε με απλό τρόπο από υποθέσεις σε συμπεράσματα.

Επιχείρημα

Τι είναι;
Είναι λογικές προτάσεις οι οποίες διευθετούνται κατά κλιμακωτό τρόπο για τη στήριξη ή για την αναίρεση μιας θέσης (απόφανση) και καταλήγουν σε ένα αιτιολογημένο συμπέρασμα. Δηλαδή ο πομπός αξιοποιεί κάποιους λόγους ή λογικές αιτίες με τις οποίες υποστηρίζει ή αντικρούει απόψεις. Από την αλήθεια αυτών των λόγων/λογικών προτάσεων κρίνεται με βεβαιότητα ή πιθανότητα η αλήθεια της πεποίθησης/θέσης του.

Σκοπός
Η στήριξη ή η αναίρεση μιας θέσης (απόφανση).

Γλωσσική διατύπωση
Τα επιχειρήματα σε ένα κείμενο έχουν ανάπτυξη, σύνταξη και διατύπωση πολυποίκιλη, γι' αυτό είναι δύσκολο να εντοπιστούν με ακρίβεια οι προκείμενες που οδηγούν στο συμπέρασμα με τη μορφή του τυπικού συλλογισμού.

παράδειγμα

Εκτός όμως από αυτή την οπτική γωνία, αυτό που ανησυχεί τον μέσο πολίτη δεν σχετίζεται τόσο με τον κλωνισμό αυτόν καθαυτόν, αλλά με το γεγονός ότι ο κλωνισμός αποτελεί άλλη μία ανακάλυψη **που θα περιπλέξει την ήδη υπερφορτωμένη με νέες ανακαλύψεις ζωή τους, θα τους αναγκάσει ίσως να προβούν σε επιλογές για θέματα τα οποία είναι γι' αυτούς συγκεχυμένα. Πρόκειται για άλλη μία εξέλιξη που θα τους «ρίξει», ως αμνούς, στα χέρια των ειδικών.**

Συλλογισμός

Τι είναι;
Η διαδικασία βάσει της οποίας οργανώνεται ένα επιχείρημα ονομάζεται συλλογισμός.

Σκοπός
Η μελέτη του τρόπου με τον οποίο σκέφτονται οι άνθρωποι.

Γλωσσική διατύπωση
Οι συλλογισμοί έχουν μορφή καθαρά τυπική, στεγνή, σύντομη (προκείμενες-συμπέρασμα), διότι για τη μελέτη τους η Λογική αξιοποιεί μια «τεχνητή γλώσσα» που βασίζεται στη χρήση απλών προτάσεων (ήτοι χωρίς προσδιορισμούς). Περιέχουν δηλαδή μόνο:
- προτάσεις-κρίσεις
- συμπέρασμα.

Αυτό συμβαίνει γιατί δεν μπορεί να αξιοποιηθεί η φυσική γλώσσα για τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο σκέφτονται οι άνθρωποι.

παράδειγμα

Προκείμενες:
- Οι περίπλοκες καταστάσεις ανησυχούν τους ανθρώπους.
- Ο κλωνισμός είναι μια περίπλοκη κατάσταση.

Άρα: Ο κλωνισμός ανησυχεί τους ανθρώπους.

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Α. ΕΙΔΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ

Ως προς την πορεία της σκέψης

1. Παραγωγικός
2. Επαγωγικός
3. Αναλογικός

Ως προς το είδος των προκειμένων

1. Κατηγορικοί
2. Διαζευκτικοί
3. Υποθετικοί

Β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΓΩΓΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ

Είδος συλλογισμού	Κριτήρια αξιολόγησης	Πρόσθετα κριτήρια αξιολόγησης	Αποδεικτική αξία συμπεράσματος
1. Παραγωγικοί	**Έγκυρο + αληθές** ↓ ΟΡΘΟΣ **Έγκυρο + ψευδές** **Άκυρο + ψευδές** **Άκυρο + αληθές** ↓ ΕΣΦΑΛΜΕΝΟΣ		Βέβαιο
2. Επαγωγικοί • Γενίκευση	**Έγκυρο + αληθές** ↓ ΟΡΘΟΣ **Έγκυρο + ψευδές** **Άκυρο + ψευδές** **Άκυρο + αληθές** ↓ ΕΣΦΑΛΜΕΝΟΣ	Γενίκευση Α. Τέλεια επαγωγή Β. Ατελής επαγωγή • **Επαρκή στοιχεία ► επιτρεπτή** • **Ανεπαρκή στοιχεία ► βεβιασμένη γενίκευση**	Βέβαιο Πιθανολογικό Μη αποδεκτό
• Αίτιο-αιτιατό		Αίτιο-αιτιατό • **Η σχέση είναι αιτιώδης ή απλώς χρονολογική;** • **Η αιτία είναι αναγκαία και επαρκής;**	
• Αναλογία		Αναλογία Α. Κυριολεκτική **Οι ομοιότητες ανάμεσα στα συγκρινόμενα μέλη είναι επαρκείς;** Β. Μεταφορική **Έχει την αξία αποδεικτικού συλλογισμού;**	Πιθανολογικό Πιθανολογικό

Είδη συλλογισμών

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΩΝ

1. Κατηγορικοί

Όταν οι προκείμενες είναι κατηγορικές προτάσεις [με τις κατηγορικές/δηλωτικές προτάσεις κατηγορούμε, δηλαδή αποδίδουμε μια ιδιότητα στη λέξη (πρόσωπο, αντικείμενο, έννοια, ιδέα κ.λπ.) στην οποία αναφερόμαστε].

παραδείγματα

- Τα φυτά είναι οργανισμοί.
- Η μηλιά είναι φυτό.

Άρα: Η μηλιά είναι οργανισμός.

2.Υποθετικοί

Όταν η μία ή και οι δύο προκείμενες είναι υποθετικές προτάσεις.

- **Αν** ο άνεμος έχει δύναμη πάνω από 9 μποφόρ, το ταξίδι είναι επικίνδυνο
- Ο άνεμος έχει δύναμη πάνω από 9 μποφόρ.

Άρα: Το ταξίδι είναι επικίνδυνο

3.Διαζευκτικοί

Όταν μία έστω προκείμενη είναι διαζευκτική πρόταση.

- Τα θέματα του διαγωνισμού ανήκουν ή στα διδαγμένα ή στα αδίδακτα κεφάλαια του μαθήματος.
- Εξακριβώθηκε ότι ανήκουν στα διδαγμένα.

Άρα: Δεν ανήκουν στα αδίδακτα

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

παραδείγματα

1. Παραγωγικοί

Στον παραγωγικό συλλογισμό ξεκινάμε με κάτι γενικό και αφηρημένο (κανόνες, ορισμούς, φυσικούς νόμους, αρχές κ.λπ.) που θεωρείται ότι έχει δεδομένη ισχύ και καταλήγουμε σε ένα συμπέρασμα για το μερικό και συγκεκριμένο.

- Τα φυτά είναι οργανισμοί.
- Η μηλιά είναι φυτό

Άρα: Η μηλιά είναι οργανισμός.

Οδηγεί σε πιθανότερα και γενικά αποδεκτά συμπεράσματα.

2. Επαγωγικοί

Ο συλλογισμός είναι επαγωγικός όταν η σκέψη ξεκινά από προτάσεις που αναφέρονται στο μερικό και το συγκεκριμένο για να οδηγηθεί, μετά από την εξέταση ενός περιορισμένου αριθμού περιπτώσεων, σε ένα συμπέρασμα για όλες τις παρεμφερείς περιπτώσεις.

- Η μηλιά, η αχλαδιά … είναι οργανισμοί.
- Η μηλιά, η αχλαδιά … είναι φυτά.

Άρα: Τα φυτά είναι οργανισμοί.

Οδηγεί σε πιθανολογικό συμπέρασμα.

3. Αναλογικοί

Στον αναλογικό συλλογισμό ξεκινάμε από μια μερική πρόταση και καταλήγουμε στο συμπέρασμα πάλι σε μια μερική. Δηλαδή από το μέρος συμπεραίνουμε ξανά για το μέρος. Γνωρίζοντας λ.χ. ότι ανάμεσα σε δύο αντικείμενα, καταστάσεις, γεγονότα ή πρόσωπα υπάρχουν ορισμένες κοινές ιδιότητες και ότι το ένα από αυτά διαθέτει κάποια πρόσθετη ιδιότητα, συμπεραίνουμε αναλογικά ότι και τα άλλα χαρακτηρίζονται από την ίδια ιδιότητα.

- Κάποια καλή μαθήτρια βραβεύτηκε.
- Η Ελπίδα είναι καλή μαθήτρια.

Άρα: Η Ελπίδα είναι πιθανόν να βραβευτεί.

Οδηγεί σε πιθανολογικό συμπέρασμα.

Αξιολόγηση παραγωγικών και επαγωγικών συλλογισμών

Κατά την αρχαιότητα ήταν διαδεδομένη η πρακτική διεξαγωγής δημόσιων διαλεκτικών μονομαχιών, κατά τη διάρκεια των οποίων ο ένας συνομιλητής προσπαθούσε να υποστηρίξει μια θέση, ενώ ο άλλος προσπαθούσε να την καταρρίψει. Τέτοιες μονομαχίες δε γίνονταν για απλή διασκέδαση αλλά και στα πλαίσια δικών ή πολιτικών συζητήσεων, καθώς και στα πλαίσια φιλοσοφικών διαλόγων και διερευνήσεων. Η ανάγκη για ενίσχυση του ομιλητή κατά τη διάρκεια ανταλλαγής επιχειρημάτων οδήγησε στη μελέτη των συλλογισμών και των ορθών αρχών επιχειρηματολογίας. Ο Αριστοτέλης ασχολήθηκε με κανόνες διεξαγωγής συζητήσεων διαμέσου ορθών επιχειρημάτων και με κανόνες εύρεσης και εντοπισμού σοφισμάτων (δηλ. εσφαλμένων συλλογισμών που φαινομενικά είναι αληθοφανείς).

Ο ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΟΡΘΟΣ

Αν διαθέτει:
Α. ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ (λογική μορφή)
όταν οι προκείμενες συνδέονται κατά λογικό τρόπο, και οδηγούν με λογική αναγκαιότητα στο συμπέρασμα.
Β. ΑΛΗΘΕΙΑ (ως προς το περιεχόμενο)
όταν οι προκείμενες και το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στα δεδομένα της αντικειμενικής πραγματικότητας.

παράδειγμα

- Η **φιλοσοφία** είναι επιστήμη.
- Η λογική είναι κλάδος της **φιλοσοφίας**.

Άρα: Η λογική είναι επιστήμη.

Ο συλλογισμός είναι ορθός διότι...
Α. είναι έγκυρος, διότι οι προκείμενες οδηγούν με λογική αναγκαιότητα στο συμπέρασμα
Β. είναι αληθής, διότι οι προκείμενες και το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Ο ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΣΦΑΛΜΕΝΟΣ

Αν δεν διαθέτει εγκυρότητα και αλήθεια, δηλαδή:
έγκυρο + ψευδές = εσφαλμένο
άκυρο + ψευδές = εσφαλμένο
άκυρο + αληθές = εσφαλμένο

ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΙ

Συχνά ορισμένα συλλογιστικά σχήματα, ενώ αντιβαίνουν στον ορθό λόγο και δεν έχουν αποδεικτική αξία, μπορούν εντούτοις να επηρεάσουν τον δέκτη του μηνύματος και να τον παραπλανήσουν, επειδή εξωτερικά παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες με τους έγκυρους συλλογισμούς. Τα συλλογιστικά αυτά σχήματα, που λέγονται και παραλογισμοί, μπορεί να οφείλονται σε λογικά σφάλματα.

ΣΟΦΙΣΜΑΤΑ

Σοφίσματα είναι οι λογικές παγίδες που στήνει ο πομπός στον δέκτη με σκοπό την εξαπάτηση.

παράδειγμα

- Όλοι οι άνθρωποι είναι **ελεύθεροι**.
- Οι γυναίκες δεν είναι **ελεύθερες**.

Άρα: Οι γυναίκες δεν είναι άνθρωποι.

Ο συλλογισμός είναι εσφαλμένος, πρόκειται δηλαδή για παραλογισμό, διότι:
Α. οι προκείμενες έχουν εγκυρότητα, διότι με λογική αναγκαιότητα (κοινή γέφυρα) οδηγούν στο συμπέρασμα ΑΛΛΑ
Β. οι προκείμενες είναι ψευδείς, επομένως και το συμπέρασμα είναι ψευδές, αφού δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: κατά τον έλεγχο ενός επιχειρήματος ή συλλογισμού ελέγχουμε επιπλέον αν οι κρίσεις που χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικά στοιχεία είναι γενικά αποδεκτές αλήθειες ή προσωπικές γνώμες. Δεν δεχόμαστε ως αληθείς τις προσωπικές γνώμες.

παράδειγμα

- Εμείς –ως πατριώτες– θεωρούμε ότι οι μετανάστες απειλούν το έθνος μας.
- Οι αντίπαλοί μας έχουν διαφορετική γνώμη.

Άρα: Οι αντίπαλοί μας δεν είναι πατριώτες.

Το παραπάνω επιχείρημα εμπεριέχει προσωπική γνώμη με την οποία επιχειρείται επίθεση στο ήθος του αντιπάλου.

Πρόσθετα κριτήρια αξιολόγησης επαγωγικών συλλογισμών

Εκτός από τα κριτήρια της εγκυρότητας και της αλήθειας, για την αξιολόγηση των επαγωγικών συλλογισμών ελέγχουμε την εγκυρότητα του συμπεράσματος με βάση και κάποιες άλλες προϋποθέσεις.

1. ΓΕΝΙΚΕΥΣΗ

παραδείγματα

Στην περίπτωση αυτή παρατηρούμε αν είναι τέλεια ή ατελής.

Α. Τέλεια επαγωγή

Τέλεια θεωρείται η επαγωγή που στις προκείμενες περιλαμβάνει όλα τα μέλη του συνόλου.

- Ο πατέρας της Μαρίας είναι φιλόλογος.
- Η μητέρα της Μαρίας είναι φιλόλογος.
- Η αδελφή της Μαρίας είναι φιλόλογος.
- Ο αδελφός της Μαρίας είναι φιλόλογος.
- Η Μαρία είναι φιλόλογος.

Άρα: Όλα τα μέλη της οικογένειας της Μαρίας είναι φιλόλογοι.

Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για τέλεια επαγωγή, οπότε ο συλλογισμός είναι ορθός, επειδή διαθέτει εγκυρότητα και αλήθεια.

Αποδεικτική αξία συμπεράσματος
Βέβαιο

Β. Ατελής επαγωγή

Στην ατελή επαγωγή δεν απαριθμούνται όλες οι ειδικές περιπτώσεις που οδηγούν σε ένα γενικό συμπέρασμα. Αναφέρεται ένας αντιπροσωπευτικός αριθμός τους, από τον οποίο μπορεί να συναχθεί ένα γενικό συμπέρασμα. Γι' αυτό προσέχουμε:

Αν η γενίκευση στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία και επομένως είναι επιτρεπτή.

Ήξεραν πολύ καλά οι αρχαίοι Έλληνες και Ρωμαίοι ρήτορες πότε να χρησιμοποιούν τη λογική και πότε να καταφεύγουν σε άλλα μέσα, όπως οι επικλήσεις στην αυθεντία ή στα συναισθήματα του ακροατηρίου τους. Μελέτησαν τη διάταξη –εμείς την ονομάζουμε οργάνωση– και μηχανεύτηκαν περίτεχνα δομημένες αγορεύσεις. Ήταν μάστορες του ύφους και δημιούργησαν ειδικά εφέ για κάθε αμφιλεγόμενη περίσταση. Μπορούσαν να βγάζουν λόγο με κατάλληλες χειρονομίες και διακυμάνσεις της φωνής. Και γνώριζαν, ακόμη, ευφυείς μνημοτεχνικούς λεκτικούς συνδυασμούς, για να απομνημονεύουν ένα λόγο […] Εξάπαντος οι αρχαίοι Έλληνες και Ρωμαίοι ρήτορες ήταν επιδέξιοι σε κάθε μορφή πειθούς. Μπορούσαν να επινοούν επιχειρήματα για κάθε είδους συζήτηση.

Αποδεικτική αξία συμπεράσματος
Πιθανολογικό

Αν τα στοιχεία είναι ανεπαρκή, πρόκειται για μια επισφαλή και βεβιασμένη γενίκευση και δεν έχει την αποδεικτική αξία ενός επιχειρήματος.

Στο περσινό μου ταξίδι στο Παρίσι ένας Γάλλος τελωνειακός μού φέρθηκε αγενέστατα.
Άρα: Όλοι οι Γάλλοι είναι αγενείς

Ο συλλογισμός είναι επαγωγικός, δηλαδή πρόκειται για γενίκευση, γιατί από ένα στοιχείο: «ένας Γάλλος τελωνειακός μού φέρθηκε αγενέστατα», συνάγεται μια γενικευμένη κρίση: «Όλοι οι Γάλλοι είναι αγενείς».

Αποδεικτική αξία συμπεράσματος
Μη αποδεκτό

2. ΑΙΤΙΟ-ΑΙΤΙΑΤΟ

Προσέχουμε:

- αν η σχέση είναι αιτιώδης ή απλώς χρονολογική
- μήπως μια μερικότερη αιτία προβάλλεται ως μοναδική
- αν η αιτία είναι ταυτόχρονα αναγκαία (το αποτέλεσμα δεν προκύπτει χωρίς αυτήν) και επαρκής (αρκεί μόνο αυτή για να προκληθεί το αποτέλεσμα;).

παράδειγμα

- Μελέτησα πιο πολύ από όλους.

Άρα: Θα πάρω πιο καλό βαθμό από όλους.

Η σχέση είναι αιτιώδης (μελέτησα: αίτιο, καλός βαθμός: αποτέλεσμα).
Μια μερικότερη αιτία προβάλλεται ως μοναδική.
Η αιτία είναι αναγκαία, αλλά όχι επαρκής (απαιτείται, επιπλέον, κατανόηση, εμπέδωση, εξάσκηση, απόκτηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων κ.λπ.).

Αποδεικτική αξία συμπεράσματος
Μη αποδεκτό

3. ΑΝΑΛΟΓΙΑ

Είδη:
Α. Κυριολεκτική
Β. Μεταφορική

Α. Στην κυριολεκτική αναλογία τα συγκρινόμενα είναι ομοειδή. Σε αυτή την περίπτωση ελέγχουμε:
- Είναι επαρκείς σε αριθμό οι ομοιότητες που επισημαίνονται ανάμεσα στα συγκρινόμενα αντικείμενα;
- Μήπως η αναλογία εξωθείται πέρα από το επιτρεπόμενο όριο;

παραδείγματα

1. Αν είχαμε διδαχτεί ένα μάθημα απ' το Βιετνάμ, δεν θα έπρεπε να εμπλακούμε στρατιωτικά στην Κεντρική Αμερική ούτε στη Μέση Ανατολή. **Και στις δυο αυτές περιπτώσεις,** η παρουσία μας εκεί είναι ανεπιθύμητη και ο λαός αντιδρά στη στρατιωτική επέμβαση/ανάμιξη της χώρας τους. Επί πλέον, επειδή ερχόμαστε σε σύγκρουση με τα συμφέροντα μιας Μεγάλης Δύναμης, διακινδυνεύουμε την κήρυξη του τρίτου Παγκόσμιου πολέμου. Τέλος, ενώ η νίκη φαίνεται αδύνατη κάτω από τις κρατούσες συνθήκες, η εθνική ταπείνωση είναι αναπόφευκτη, **ακριβώς όπως** στο Βιετνάμ.

Πρόκειται για κυριολεκτική αναλογία με επαρκή αριθμό ομοιοτήτων ανάμεσα στα συγκρινόμενα μέλη.

Αποδεικτική αξία συμπεράσματος
Πιθανολογικό

Β. Στη μεταφορική αναλογία τα συγκρινόμενα είναι διαφορετικού είδους. Σε αυτή την περίπτωση ελέγχουμε αν η αναλογία έχει την αποδεικτική ισχύ ενός επιχειρήματος

2. Το ποδόσφαιρο είναι **σαν τη ζωή**. Διδάσκει στα παιδιά τη συνεργασία, την υπευθυνότητα και την επίμονη προσπάθεια μέχρι την τελική νίκη. Αυτά τα μαθήματα μας δίνει και η ζωή. Γι' αυτό προτείνω να διδάσκεται το ποδόσφαιρο υποχρεωτικά στο σχολείο.

Πρόκειται για μεταφορική αναλογία, αλλά οι ομοιότητες είναι ανεπαρκείς.

Αποδεικτική αξία συμπεράσματος
Μη αποδεκτό

1.4.3. Συλλογιστική πορεία του συγγραφέα

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Παράγραφος	Κείμενο	Κείμενο
Παραγωγική συλλογιστική πορεία	Παραγωγική συλλογιστική πορεία	Επαγωγική συλλογιστική πορεία
Θέση (με γενικό περιεχόμενο) Αποδεικτικό υλικό…… …… …… …… ……	**Πρόλογος** **Θέση** (με γενικό περιεχόμενο)	**Πρόλογος**
Επαγωγική συλλογιστική πορεία	Αποδεικτικό υλικό	Αποδεικτικό υλικό
Αποδεικτικό υλικό…… …… …… …… Θέση (με γενικό περιεχόμενο)	Αποδεικτικό υλικό	Αποδεικτικό υλικό
	Αποδεικτικό υλικό	Αποδεικτικό υλικό
	Επίλογος	**Επίλογος** **Θέση** (με γενικό περιεχόμενο)

Συλλογιστική πορεία παραγράφου

Όταν η αιτιολόγηση περιέχεται σε ένα ευρύτερο κείμενο (παράγραφο ή κείμενο), η συλλογιστική πορεία χτίζεται στον άξονα της λογικής. Στα κείμενα τα επιχειρήματα «έχουν ανάπτυξη, σύνταξη και διατύπωση πολυποίκιλη, γι' αυτό είναι δύσκολο να εντοπιστούν με ακρίβεια οι προκείμενες που οδηγούν στο συμπέρασμα με τη μορφή τυπικού συλλογισμού. Εκείνο που πρέπει να εντοπίζεται είναι η συλλογιστική πορεία, για να ελέγχεται η αποδεικτική αξία των επιχειρημάτων του συγγραφέα.

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Ο συγγραφέας ακολουθεί παραγωγική συλλογιστική πορεία αν αρχίζει με μια γενική απόφανση και έπειτα προσκομίζει τις αποδεικτικές λεπτομέρειες.

Θέση/συμπέρασμα ► Αποδεικτικό υλικό

παράδειγμα

Η συνηθισμένη, ωστόσο, μορφή του φανατισμού είναι αληθινά αποκρουστική. *Ο φανατικός, σ' όλες τις εποχές, είναι στενοκέφαλος και στενόκαρδος. Το οπτικό του πεδίο είναι περιορισμένο και το πείσμα του ακατανίκητο. Αγνοεί τους συμβιβασμούς, αλλ' αγνοεί και τις καλόπιστες κ' ευγενικές παραχωρήσεις. Φρουρός συχνά ενός δόγματος που υποστηρίζει τις εξοχότερες αρετές, όσο προχωρεί τις χάνει ο ίδιος. Γίνεται απάνθρωπος, ωμός, σκαιός, αποθηριώνεται, για να εξανθρωπίσει τους ανθρώπους. Ο φανατισμός δημιουργεί καταστάσεις βρασμού. Αλλά βρασμού από εμπάθεια, μίσος, ακόμη κ' εγκληματική διάθεση.*
(Πανελλήνιες 2006)

ΕΠΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Αν το συμπέρασμα ή η θέση απορρέει από επιμέρους κρίσεις και είναι μια γενικευτική πρόταση. τότε ο συγγραφέας ακολουθεί επαγωγική συλλογιστική πορεία.

Αποδεικτικό υλικό ► Θέση/συμπέρασμα

παράδειγμα

Θεσμοί που δοκιμάστηκαν στο παρελθόν *επί αιώνες, που καθιερώθηκαν με αίμα πολύ, έχουν πια διαβρωθεί. Η οικογένεια, που ήταν ζεστή φωλιά όπου πλάθονταν κι οπλίζονταν ο άνθρωπος, κάθε μέρα γίνεται και πιο σκιώδης.* ***Ο τρόπος ζωής που είχε το παρελθόν*** *κληροδοτήσει από γενιά σε γενιά –τιμιότητα, ντροπή, αξιοπρέπεια και κοινωνική συνεργασία– κινδυνεύει και αναιρείται καθημερινά από την πρακτική της εποχής μας.* ***Το παρελθόν, ως αυθεντία, ως πηγή κανόνων βίου, υποφέρει από δεινή αμφισβήτηση.***
(Πανελλήνιες 2004)

Συλλογιστική πορεία κειμένου

Α. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Όταν ο συγγραφέας εκθέτει τη θέση/άποψή του στον πρόλογο και στη συνέχεια προσκομίζει το αποδεικτικό υλικό του, τότε ακολουθεί παραγωγική συλλογιστική πορεία.

παράδειγμα

Είναι δεδομένο ότι το διαδίκτυο έφερε μια πιο ισότιμη πρόσβαση στη γνώση. Ζούμε ένα κύμα εκδημοκρατισμού της γνώσης. *Παλιότερα, για να δει κανείς τη βιβλιοθήκη του Κέμπριτζ, έπρεπε να ταξιδέψει χιλιάδες χιλιόμετρα. Σήμερα, μπορεί να βρει τα βιβλία της από το γραφείο του. Παλιότερα, έπρεπε να έχει κάποιος λεφτά για να παρακολουθήσει μαθήματα του MIT. Σήμερα, έρχονται διαδικτυακά στο σπίτι του.*

Σ' αυτόν τον υπαρκτό εκδημοκρατισμό της γνώσης ορθώνονται τρεις γκρίνιες. Η μία είναι η άρνηση της τεχνολογίας, εξαιτίας των πιθανών κινδύνων που έχει η ανάπτυξή της. Ο Πολ Βιρίλιο, για παράδειγμα, έγραψε την «Πληροφοριακή Βόμβα». Είναι σίγουρος ότι η κοινωνία της γνώσης ενέχει κινδύνους, αλλά άγνωστους. Δεν τους ξέρει, αλλά... υπάρχουν. Η δεύτερη γκρίνια έχει να κάνει με τα «παιδάκια της Αφρικής». Το ακούμε για κάθε νέα τεχνολογία: «Τι να το κάνω εγώ το εμβόλιο για το Αλτσχάιμερ, όταν τα παιδιά της Αφρικής δεν έχουν ούτε ασπιρίνη για τον πυρετό;». Το επιχείρημα έχει εν μέρει λογική. Πραγματικά «τι να το κάνεις το εμβόλιο για το Αλτσχάιμερ, αν δεν έχεις Αλτσχάιμερ;». Αν όμως αποκτήσεις, το πρώτο που ξεχνάς είναι τα «παιδάκια της Αφρικής».

Η τρίτη γκρίνια έχει να κάνει με το διαβόητο «ψηφιακό χάσμα». Βέβαια, καμιά τεχνολογία, καμιά επιστημονική επανάσταση δεν διαχέεται αμέσως σε όλη την υφήλιο. Ο Γουτεμβέργιος τύπωσε την πρώτη Βίβλο το 1455· ωστόσο στην Ελλάδα η τυπογραφία ήρθε στις αρχές του 19ου αιώνα. Όσο για το τυπωμένο βιβλίο, ακόμη πασχίζουμε να γίνει κτήμα του ελληνικού λαού. Το σημαντικό, όμως, είναι ότι η επανάσταση έγινε και ακόμη προχωρεί. Εξάλλου, αυτοί που μιλούν για ψηφιακό χάσμα στην Αφρική πρέπει να αναλογιστούν ποιο είναι το τυπογραφικό χάσμα του δυτικού κόσμου με την Αφρική.

Πολύ περισσότεροι άνθρωποι μπορούν να μετέχουν ισότιμα στην κοινωνία της γνώσης και πλέον όχι μόνον ως αναγνώστες, αλλά και ως συγγραφείς. Στον κυβερνοχώρο, οικονομικά και τεχνολογικά, όλοι βρίσκονται στο ίδιο σημείο εκκίνησης. Στο διαδίκτυο, το άρθρο ενός δημοσιογράφου είναι εξίσου προσβάσιμο με το άρθρο ενός πιτσιρίκου. Δηλαδή, τα δίκτυα επικοινωνιών ισοπεδώνουν παλιές ιεραρχίες της βιομηχανικής κοινωνίας και απομένει να δούμε αν θα συνθέσουν νέες. Στον κυβερνοχώρο λειτουργεί καθένας σύμφωνα με τις ανάγκες του και τις δυνατότητές του. Αυτό όμως δημιουργεί έναν κατακερματισμό της εμπειρίας που τρομάζει πολλούς. Η κοινότητα χρειάζεται την κοινή εμπειρία για να είναι κοινότητα. Από την άλλη, όλη αυτή η πληθώρα διαθέσιμων πληροφοριών μετατρέπεται σε άγχος. «Πληροφοριακό άγχος» το ονομάζουν κάποιοι ψυχολόγοι: «να προλάβω να δω το ένα, να διαβάσω το άλλο, να μη χάσω το τρίτο, ώστε να μην είμαι εκτός θέματος και εκτός της κοινότητας όπου ζω και λειτουργώ». Αυτό το άγχος είναι λογικό να υπάρχει και να μεγεθύνεται, όσο μεγαλώνει το ποσό των πληροφοριών που όλοι έχουμε διαθέσιμες.

Όλα αυτά είναι πραγματικά, αλλά το ίδιο θα έλεγε κι ένας μοναχός του Μεσαίωνα βλέποντας την πλημμύρα των αιρετικών κειμένων που άρχισαν να βγαίνουν από τις τυπογραφικές μηχανές. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η πληροφορική επανάσταση είναι σε μετάβαση και κάθε επανάσταση σε μετάβαση διασπείρει σύγχυση. Το παλιό δεν έχει πεθάνει και το καινούριο δεν έχει γεννηθεί.

Διασκευή άρθρου του Πάσχου Μανδραβέλη από τον ημερήσιο τύπο

Β. ΕΠΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Όταν ο συγγραφέας εκθέτει πρώτα το αποδεικτικό υλικό του και στον επίλογο διατυπώνει τη θέση του, τότε ακολουθεί επαγωγική συλλογιστική πορεία.

παράδειγμα

Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ου αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.

Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών. Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί και τρόφιμα υπόσχονται ότι θα επιλύσουν το πρόβλημα του υποσιτισμού, όμως ταυτόχρονα δημιουργούν τεράστια βιοηθικά προβλήματα. Παράλληλα, η πρόσφατη κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής».

Πού βαδίζουμε, άραγε; Για χάρη ποιας προόδου και μελλοντικής ευδαιμονίας η επιστημονική κοινότητα αλλά και ολόκληρη η ανθρωπότητα πρέπει, αλόγιστα, να συνεχίσει αυτό τον δρόμο;

Το μείζον ερώτημα της ανθρωπότητας και η διαχρονική αγωνία της είναι να εξηγηθεί ο σκοπός και το νόημα της ζωής και του θανάτου. Εάν προσεγγίσουμε κάποτε την αλήθεια αναφορικά με αυτά τα θεμελιακά ερωτήματα, ίσως μπορέσουμε τότε να επαναπροσδιορίσουμε τις αξίες μας και τους τρόπους επίτευξής των.

[...] Αποτελεί κανόνα της φύσης, κανόνα της βιολογίας, να υπάρχει και «θεϊκά» να μη διαταράσσεται η θεμελιώδης ακολουθία: γένεση, ζωή, αναπαραγωγή, θάνατος. Με βάση τα προαναφερόμενα, εάν οι άνθρωποι ήταν αθάνατοι ή γενικότερα κάποια μορφή ζωής ήταν αθάνατη, το οξύμωρο συμπέρασμα είναι ότι: το συγκεκριμένο είδος ζωής θα εξέλειπε μέσα σε λίγες σχετικά γενεές, διότι το περιβάλλον θα άλλαζε και δεν θα μπορούσαν αυτοί οι ζωντανοί οργανισμοί που το απαρτίζουν να αλλάξουν, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες.

[...] Μέχρις ότου απαντηθούν, εάν ποτέ, τέτοιου είδους φιλοσοφικά ερωτήματα, η δυνατότητα επίτευξης αθανασίας φαίνεται να βρίσκεται εκτός των γνωστών βιολογικών νόμων της φύσης. Αντίθετα, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην». Δηλαδή να προσδιοριστούν και να εφαρμοστούν εκείνα τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία θα έχουν αποτέλεσμα οι άνθρωποι να γεννιούνται, να ζουν και να γερνούν με υγεία.

Είναι βέβαιο πως η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού. Αυτό το ταξίδι, το οποίο ξεκίνησε πριν από λίγα σχετικά χρόνια στον άγνωστο και μαγευτικό κόσμο των βιολογικών νοημάτων της ζωής, δεν είναι ούτε εύκολο ούτε γρήγορο. Οι ταξιδιώτες πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με υπομονή, με περίσσεια γνώση, με αμφισβήτηση, αλλά προπαντός με ηθική δεοντολογία. Σε κάθε περίπτωση, η Πολιτεία πρέπει να κρίνει και να αξιολογεί τους καρπούς και τις εμπειρίες τέτοιων εγχειρημάτων. Υπάρχουν άραγε γονίδια αθανασίας; Θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί που διέπουν τη ζωή και τον θάνατο; Θα αποδεχθεί, ηθικά, η ανθρωπότητα σε μια τέτοια περίπτωση να παρέμβει; ***Αποτελεί προσωπική εκτίμηση ότι είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία.*** *Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: ...ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα...*

Διασκευή άρθρου του Στάθη Γκόνου από τον ημερήσιο τύπο

1.4.4. Μορφές πειθούς

Η πειθώ στον πολιτικό λόγο

Τι είναι;
Ο πολιτικός λόγος συνδέεται με την εξουσία. Συνήθως χαρακτηρίζουμε ως εξουσιαστική γλώσσα εκείνη τη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιείται από τους πολιτικούς, τους νομοθέτες, τους δημοσιογράφους, τους διαφημιστές, οι οποίοι έχουν πρόθεση να επηρεάσουν συναισθηματικά τον δέκτη ώστε να μπορούν να κάμψουν τις όποιες αντιρρήσεις και αντιστάσεις του με αποτέλεσμα να τον χειραγωγούν για την επίτευξη ιδιοτελών σκοπών.

Πομπός
Εκείνοι που ελέγχουν και κατευθύνουν τον τύπο, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση, τους κομματικούς και άλλους προπαγανδιστικούς μηχανισμούς αξιοποιούν τη βουλητική λειτουργία της γλώσσας με σκοπό την αλλοτρίωση, την εξάρτηση και την πλύση εγκεφάλου του κοινού. Επομένως, η γλώσσα της εξουσίας αξιοποιείται ως εργαλείο και μέσο πειθούς από:
- πολιτικά πρόσωπα - φορείς εξουσίας
- υπουργούς, πρωθυπουργό, βουλευτές, προέδρους δημοτικών συμβουλίων, δημάρχους, νομάρχες, μέλη κομμάτων, συνδικαλιστές

Δέκτης
Βουλή, εκλογικό σώμα, λαός, φοιτητές, εργαζόμενοι, πολίτες, γυναίκες, μετανάστες, πολύτεκνοι, διάφορες κοινωνικές ομάδες στις οποίες απευθύνονται οι πολιτικοί.

Τρόποι και μέσα πειθούς
Επειδή η γλώσσα της εξουσίας αξιοποιεί συγκεκριμένα γλωσσικά στοιχεία και ρητορικές τεχνικές και τεχνάσματα, είναι αναγκαίο να προσεγγίσουμε και να αναλύσουμε τον πολιτικό λόγο και τον λόγο της διαφήμισης, βασικό χαρακτηριστικό των οποίων είναι η προπαγάνδα. Γι' αυτό στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τις διαφορές ανάμεσα στην πειθώ και την προπαγάνδα.

Αποτέλεσμα
Παγιδεύεται ο δέκτης, κυρίως συναισθηματικά και ηθικά, με το μέγεθος και το βάρος των αξιών/λέξεων που προβάλλει η πολιτική ρητορεία, και, ενώ το μήνυμα μπορεί να μην έχει αποδεικτική ισχύ, μπορεί να στερείται λογικής επιχειρηματολογίας, γίνεται δεκτό σαν κανονική πληροφορία.

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ	Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
• Λεκτικός πληθωρισμός-αμετροέπεια • Μεγαλοστομία, μεγαληγορία • Ρητορεία • Πλεονασμοί, κατάχρηση συνωνύμων **Σκοπός:** Εντυπωσιασμός	• Λακωνικότητα • Μεστός και πυκνός λόγος • Δήλωση της σχέσης λεκτικών μηνυμάτων και σημασιών **Σκοπός:** Η λογική επικοινωνία
• Αοριστολογική και γενικόλογη διατύπωση • Μηνύματα με ταυτολογία, ανακολουθία, παραλογισμούς • Μηνύματα χωρίς λογική συνοχή, γλωσσική επάρκεια, νοηματική αποτελεσματικότητα **Σκοπός:** Ο δέκτης αδυνατεί να παρακολουθήσει τις σημασιολογικές σχέσεις, σύγχυση, αίσθημα μειονεξίας	• Ακριβολογία- σαφήνεια • Ρητές εκφράσεις, διαφοροποιημένα νοήματα • Συνοχή που αναδεικνύει τις σημασιολογικές σχέσεις **Σκοπός:** Η συμβολή του λόγου στην παρακολούθηση εκ μέρους του δέκτη της συλλογιστικής πορείας του πομπού. Η δυνατότητα κριτικού ελέγχου των λεγομένων.
• Ελλειπτικές δομές, ονοματικές φράσεις • Περιορισμός των ρημάτων • Συνθηματολογικός λόγος **Σκοπός:** Ο δέκτης δυσκολεύεται να διεισδύσει στα νοήματα	• Ολοκληρωμένα νοήματα • Προτίμηση σε ρηματικά σύνολα **Σκοπός:** Ο δέκτης διευκολύνεται να αντιληφθεί τα νοήματα, η σκέψη κινητοποιείται
• Λέξεις με γιγάντια ηθική διάσταση και μεγάλη συναισθηματική φόρτιση • Λέξεις που δεν είναι σημασίες, αλλά αξίες (π.χ. έθνος, λαός, δημοκρατία, ελευθερία, δικαιοσύνη, πάταξη της διαφθοράς κ.λπ.) • Χρήση συμβόλων • Παραποίηση αξιών **Σκοπός:** Ηθική δέσμευση του δέκτη, επίκληση στο συναίσθημα, ακύρωση της τάσης για κριτικό έλεγχο, παγίδευση του δέκτη, αποπροσανατολισμός, εξαπάτηση	• Αξιοποίηση λέξεων από τη φυσική και κοινωνική πραγματικότητα, ειδικό, λόγιο λεξιλόγιο **Σκοπός:** Η λογική χρήση της γλώσσας
• Διατύπωση βεβαιωτική, θαυμαστική, οριστική έγκλιση **Σκοπός:** Προβολή των μηνυμάτων ως βέβαιων και οριστικών • Εξακολουθητικοί χρόνοι **Σκοπός:** Αιωνιότητα της αλήθειας που πρεσβεύει ο πομπός • Δεοντολογική διατύπωση **Σκοπός:** Ηθική δέσμευση του δέκτη • Ρηματικό πρόσωπο α΄ πληθυντικό **Σκοπός:** Παραπέμπει στη συλλογικότητα - λαϊκισμός • Β΄ ρηματικό πρόσωπο **Σκοπός:** Φιλικότητα, οικειότητα	• Προσεκτική αξιοποίηση των ρηματικών εγκλίσεων • Χρήση δεοντολογικών εκφράσεων, δυνητικών εγκλίσεων, πιθανολογικών εκφράσεων που φανερώνουν τη στάση του ομιλητή απέναντι στα λεγόμενα **Σκοπός:** Η δυνατότητα αποστασιοποίησης και διαφανούς τοποθέτησης απέναντι σε πρόσωπα και καταστάσεις

παραδείγματα

Επίκληση στη λογική

Και εδώ έρχομαι σε μία από τις πιο βασικές οικονομικές θέσεις, που είχα να διατυπώσω: να αξιοποιήσουμε, κύριε πρόεδρε, την ακίνητη περιουσία του Δημοσίου. ***Για την ακρίβεια, να αξιοποιήσουμε οποιαδήποτε περιουσία του Δημοσίου, αλλά στάθηκα στην ακίνητη, γιατί ήδη υπό τη διαχείριση της Κ.Ε.Δ., της Κτηματικής Εταιρίας του Δημοσίου, βρίσκονται ακίνητα αντικειμενικής αξίας 272-300 δισεκατομμυρίων. Δηλαδή, όσο σχεδόν το σύνολο του δημοσίου χρέους. Και από τα οποία σήμερα δεν παίρνουμε ουσιαστικά κανένα απολύτως έσοδο. Περιουσία που διαχειρίζεται η Κ.Ε.Δ. είναι μικρό μέρος, ούτε το 25% των εκτάσεων που αποτελούν δημόσιες γαίες.*** *Δεν αφορά δάση, δεν αφορά βραχονησίδες, δεν αφορά ασφαλώς μνημεία, μουσεία κ.λπ. Αφορά αποκλειστικά αξιοποιήσιμα εδάφη. Μόνο μέρος της ακίνητης περιουσία της Κ.Ε.Δ., αν μεσοπρόθεσμα αξιοποιηθεί, μπορεί να καλύψει σημαντικό τμήμα του χρέους και των ετήσιων τόκων.*

(Ομιλία του Προέδρου της Νέας Δημοκρατίας κ. Αντώνη Σαμαρά στη Βουλή για το Σχέδιο Νόμου: «Μέτρα για την Εφαρμογή του Μηχανισμού Στήριξης της Ελληνικής Οικονομίας από τα Κράτη-Μέλη της Ζώνης του Ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο»)

Θέση/πρόταση

Τεκμήρια

Επιχείρημα
Συμπέρασμα

Επίκληση στο συναίσθημα

Μετά από έναν πραγματικό μαραθώνιο, ***διεκδικήσαμε και καταφέραμε*** *να οδηγηθούμε σε μια* ***ισχυρή απόφαση της Ε.Ε.*** *για την στήριξη της χώρας μας, με ένα* ***πρωτόγνωρο****, για την ιστορία και τα δεδομένα της Ε.Ε.,* ***μηχανισμό****. Και* ***εμείς*** *και οι εταίροι* ***μας*** *στην Ε.Ε.,* ***ελπίζαμε*** *ότι αυτή η απόφαση θα αρκούσε για να ηρεμήσει και να συνετίσει τις αγορές, ώστε να* ***μπορέσουμε*** *να* ***συνεχίσουμε*** *τη χρηματοδότηση της χώρας μας με χαμηλότερα επιτόκια. Να υπάρξει, δηλαδή, η* ***απαραίτητη νηνεμία****, ώστε να αφιερωθούμε στο έργο μας, στις μεγάλες αλλαγές που χρειάζεται η χώρα, για να κάνουμε την οικονομία μας* ***βιώσιμη****, ανταγωνιστική.* ***Να σταθεί η Ελλάδα στα πόδια της****, δυνατή, για να αισθανθούν όλοι οι Έλληνες περήφανοι.*

Οι αγορές δεν ανταποκρίθηκαν. *Είτε γιατί δεν πίστεψαν στη βούληση της Ε.Ε., είτε γιατί* ***κάποιοι*** *αποφάσισαν να συνεχίσουν την κερδοσκοπία. Και σήμερα, η κατάσταση στις αγορές* ***απειλεί να αποδομήσει, όχι μόνο τις θυσίες του Ελληνικού λαού, αλλά και την ομαλή πορεία της οικονομίας.***

(Ομιλία Γ. Παπανδρέου, Καστελόριζο, 23 Απριλίου 2010)

Α' ρημ. πρόσωπο

Λέξεις φορτισμένες

Α' ρημ. πρόσωπο

Μεταφορικός λόγος

Ασάφεια
Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες

Επίκληση στο ήθος του πομπού

Η σύγχρονη Ελλάς, κ. Πρόεδρε, όπως καλώς γνωρίζετε, είναι ***κράτος ειρηνικό, σεβόμενο απολύτως τις διεθνείς υποχρεώσεις του με άριστα λειτουργούν δημοκρατικό πολίτευμα, με ισχυρά και αναπτυσσόμενη οικονομία, μέλος της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και πολλών άλλων διεθνών οργανισμών, σημαντικός παράγων σταθερότητας εις την περιοχήν των Βαλκανίων. Δεν αγαπούμε τον πόλεμον, ούτε τον προβάλλαμε ως μέσον επιλύσεως διαφορών, αποδεχόμεθα και στηρίζομε τις αποφάσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, σεβόμεθα και επικαλούμεθα το διεθνές δίκαιον και τις διεθνείς συνθήκες και διατηρούμε φιλικές σχέσεις με όλους τους γείτονες μας,*** *μη έχοντας άλλα προβλήματα πέραν αυτών που προκαλούνται εις βάρος μας από την επιθετική πολιτική της Τουρκίας.*

(Λόγος που εκφωνήθηκε από τον Κ. Στεφανόπουλο, στις 19 Νοεμβρίου 1999 κατά την υποδοχή του προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών κ. Κλίντον στην Αθήνα)

Εγκώμια, θετικοί χαρακτηρισμοί

Επίκληση στο ήθος του δέκτη

Ενόψει των παραπάνω η ρυθμιστική και ενοποιητική αποστολή που σας αναθέτει το Σύνταγμα αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Είμαι βεβαία ότι θα ανταποκριθείτε άριστα στον υψηλό αυτό ρόλο, ***με όπλα την μακρά πολιτική πείρα σας, την επιστημονική σας κατάρτιση, την κοινωνική ευαισθησία και τον ήπιο και μετριοπαθή χαρακτήρα σας.*** *Θα έχετε άλλωστε αρωγό και συμπαραστάτη τους παράγοντες του πολιτεύματος και όλες τις πολιτικές δυνάμεις.*

Θετικός χαρακτηρισμός

Επιτρέψτε μου, κύριε Πρόεδρε, ως Πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων, να σας εκφράσω εκ μέρους όλων των κοινοβουλευτικών κομμάτων και βουλευτών αλλά και προσωπικά τις θερμότερες ευχές για την επιτυχή εκπλήρωση των καθηκόντων σας.

(Προσφώνηση της Προέδρου της Βουλής προς τον νέο Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Κάρολο Παπούλια και αναγγελία της εκλογής του)

Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου

Κυρίες και κύριοι,

Η ιδεολογία και ο πολιτισμός του φαινομένου ταυτίζεται με το έμβλημά του σε όλη τη διάρκεια της μεταπολίτευσης: ***«ένας λαός που έχει το ένα χέρι με υψωμένη γροθιά και το άλλο στη ζητιανιά».*** *Η υψωμένη γροθιά εξέφραζε το μεταδικτατορικό σφρίγος της κοινωνίας, που ξοδεύτηκε όμως άδοξα με την παραγωγική απενεργοποίηση της χώρας και την αναζήτηση δανείων από τις διεθνείς αγορές και πόρων από την Ευρωπαϊκή Ένωση από το άλλο χέρι.* ***Υπεύθυνη του φαινομένου αυτού είναι όλη η πολιτική τάξη της χώρας, με κεντρική ευθύνη και του ίδιου του ΠΑΣΟΚ. Στην αντίληψη αυτή προσχώρησαν και όλες οι πολιτικές δυνάμεις. Τόσο η ιστορικά πάντα λαϊκίστικη ελληνική Δεξιά, όσο και η απροσάρμοστη και παρωχημένη ελληνική Αριστερά.*** *Αν υπήρξαν πολιτικές διαφωνίες μεταξύ τους, αφορούσαν μόνο στην πλειοδοσία των παροχών και σε ανούσιες διαδικασίες.* ***Αυτός ο συνδυασμός ήταν το εκρηκτικό μείγμα στη σύγχρονη Ελλάδα, που επέφερε κοινωνικές αλλοιώσεις, γέννησε απληστία, αφυδάτωσε το πολιτικό σύστημα, κατασκεύασε καρπωτές παράνομων και «νομιμοφανών» προσόδων, σώρευσε επιρροή σε παραθεσμικά κέντρα εξουσίας.***

Κατηγορητήρια

Κατηγορητήρια

Κατηγορητήρια

(Ομιλία Αλέκου Παπαδόπουλου στην εκδήλωση της Πρωτοβουλίας για τον Εκσυγχρονισμό του Κοινωνικού Κράτους, Κυριακή 25 Απριλίου 2010)

Η πειθώ στη διαφήμιση

Τι είναι;
Διαφήμιση είναι η δημιουργία πρωτότυπου μηνύματος, το οποίο αναφέρεται σε κάποιο υλικό ή πνευματικό παράγωγο/προϊόν, και η προβολή του από τα μέσα επικοινωνίας με τελικό σκοπό την παρακίνηση του αποδέκτη να αγοράσει το διαφημιζόμενο προϊόν.

Σκοπός
- Προσέλκυση της προσοχής του δέκτη.
- Διέγερση καταναλωτικής επιθυμίας.

Πομπός
- Επιχειρήσεις
- Μ.Κ.Ο.
- Υπουργεία
- Υπηρεσίες, τράπεζες κ.λπ.

Δέκτης
Διάφορες κοινωνικές ομάδες ανάλογα με το διαφημιζόμενο προϊόν ή τις υπηρεσίες.

Επικοινωνιακά μέσα
Μ.Μ.Ε., αφίσες, έντυπα, φυλλάδια κ.λπ.

Γλώσσα της διαφήμισης
Η μορφή του διαφημιστικού μηνύματος χαρακτηρίζεται από περίτεχνη οργάνωση και πρωτοτυπία, παραστατικότητα, έμφαση, συναισθηματική φόρτιση.
Το διαφημιστικό μήνυμα είναι πολυσήμαντο και οι λεκτικοί τρόποι που χρησιμοποιούνται είναι πολλοί:
- ιδιαίτερη χρήση της γλώσσας: νεολογισμοί, χιούμορ, ευφυολογήματα λεκτικός πληθωρισμός (π.χ. υπεραριστούργημα)
- χρήση λέξεων-συμβόλων: ταύτιση προϊόντων με ιδέες, συναισθήματα, αξίες
- συνθηματολογικός λόγος: παρηχήσεις, ομοιοκαταληξία
- ρηματικά πρόσωπα: α΄, β΄ πρόσωπα ► στόχος η άμεση και οικεία επικοινωνία
- εγκλίσεις: Οριστική ► βεβαιότητα, Υποτακτική/Προστακτική ► έντονη παρακίνηση, προτροπή-αποτροπή
- σχήματα λόγου: υπερβολές, επιφωνήματα, επαναλήψεις, ρυθμός, παρήχηση, ομοιοκαταληξία, χιαστό
- σύνταξη: απόκλιση από τη λογική νόρμα: σολοικισμοί, ασυνταξίες
- εκφραστικοί τρόποι: αφήγηση, περιγραφή, διάλογος
- ύφος: απλό, λιτό, φαινομενικά ατημέλητο, άμεσο, οικείο, υποβλητικό.

Τεχνικές διαφήμισης

1. Επίκληση στη λογική
2. Επίκληση στο συναίσθημα
3. Επίκληση στην αυθεντία
4. Συνειρμός
5. Λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός (επίκληση στο ήθος του δέκτη)
6. Αναλυτική περιγραφή, επίδειξη των ιδιοτήτων του προϊόντος

Μορφή διαφημιστικού μηνύματος

1. Μήνυμα που προσφέρει επιχειρήματα
2. Μήνυμα που αναπτύσσεται με άμεσο τρόπο (χωρίς προλόγους και περιττές εξηγήσεις, σλόγκαν, συνθήματα)
3. Αφηγηματικό μήνυμα (αφήγηση μιας ιστορίας)
4. Μήνυμα μονολόγου-διαλόγου
5. Μήνυμα που στηρίζεται σε τεχνάσματα/ευρήματα
6. Μήνυμα που επεξηγεί την εικόνα λεζάντα

παραδείγματα

ΜΟΡΦΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟΥ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ

Μήνυμα που προσφέρει επιχειρήματα

«Σήμερα, η Aim Anti-age αποκαλύπτει ένα μυστικό νεότητας για το χαμόγελό σας! Η πρωτοποριακή σύνθεσή της συνδυάζει ολοκληρωμένη προστασία των δοντιών και των ούλων, ενώ, παράλληλα, μας χαρίζει ένα υγιές, νεανικό χαμόγελο! Καινοτομία η γνωστή για τις αντιοξειδωτικές της ιδιότητες βιταμίνη Ε, σε συνδυασμό με την τεχνολογία ορού ασβεστίου, που προστατεύει από την απασβεστίωση του σμάλτου. Έτσι, η νέα αντιγηραντική Aim Anti-age καταπολεμά αποτελεσματικά 5 σημεία της γήρανσης των δοντιών και των ούλων:
1. Υποχώρηση των ούλων
2. Διάβρωση του σμάλτου
3. Απώλεια λευκότητας
4. Ερεθισμός των ούλων
5. Ευαισθησία των δοντιών».

Μήνυμα που αναπτύσσεται με άμεσο τρόπο (χωρίς προλόγους και περιττές εξηγήσεις, σλόγκαν συνθήματα)

«Amstel: Γιατί έτσι μας αρέσει!»
«Hellmans: Ώρα για αληθινό φαγητό!»

Αφηγηματικό μήνυμα (αφήγηση μιας ιστορίας)

«Κοίταξε το ρολόι της. Ευτυχώς, υπήρχε χρόνος για ένα καλό πρωϊνό πριν ξεκινήσει η μέρα, που προβλεπόταν γεμάτη και έντονη – ως συνήθως. Λίγα λεπτά αργότερα το τραπέζι γέμισε με χρώματα και μυρωδιές. Ήταν μια συνήθεια που την απέκτησε από την εποχή που ήταν φοιτήτρια. Μόνο που τώρα μαζί με τα αυγά, τις φρυγανιές και τη μαρμελάδα υπήρχε και η τελευταία της ανακάλυψη: ο νέος χυμός καρότου!»

Μήνυμα μονολόγου-διαλόγου

«Είμαι συλλέκτης έργων τέχνης. Προσπαθώ να προστατεύω τα έργα μου από φθορές και αλλοιώσεις. Γιατί αυτά τα πλάσματα είναι πολύ ευαίσθητα. Με τα κλιματιστικά KLIMA μπορώ να τους εξασφαλίζω τις ιδανικές συνθήκες που χρειάζονται».

Μήνυμα που στηρίζεται σε τεχνάσματα ευρήματα

«Έπιπλα ΟΙΚΟΣ. Αρμονική συνύπαρξη τέχνης και τεχνικής. Το καλύτερο ΟΙΚΟΣύστημα. Ένα με σας, ένα με το χώρο σας, ένα με τις απαιτήσεις σας».

Μήνυμα που επεξηγεί την εικόνα λεζάντα

Η διαφήμιση αποτελεί κατεξοχήν χαρακτηριστικό κειμενικό είδος πολυτροπικότητας, δηλαδή πρόκειται για ένα κείμενο που συνδυάζει τον λόγο με την εικόνα. «Πολλά κείμενα συνοδεύονται από εικόνες, χωρίς τις οποίες δεν έχουν νόημα μερικές φορές ή δε μεταφέρουν αποτελεσματικά το μήνυμά τους. Η εικόνα δηλαδή, συχνά συμπληρώνει το νόημα των λέξεων (ιδιαίτερα όταν το κείμενο μας δίνει πληροφορίες) ή ενισχύει το μήνυμα που επιδιώκει να μεταφέρει το κείμενο (συνήθως σε διαφημίσεις ή αφίσες ευαισθητοποίησης σε κοινωνικά ζητήματα) ή κάνει απλώς πιο ελκυστικό το κείμενο» (*Νεοελληνική Γλώσσα*, Α' Γυμνασίου, Ο.Ε.Δ.Β. 2006, σ. 57).

παραδείγματα

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ

Επίκληση στη λογική (επιχειρήματα υπέρ του προϊόντος, σοφιστικά τεχνάσματα)

«Ήλιος δε σημαίνει μόνο βιταμίνη D. Ο κίνδυνος –κυρίως από τις ακτίνες UVA– παραμονεύει. Τα κύτταρά μας έχουν "ηλιακή μνήμη" και κάθε έγκαυμα ή δερματοηλίαση συσσωρεύεται –ιδιαίτερα μετά τα 12 χρόνια– και σταδιακά οδηγεί την επιδερμίδα στη φωτογήρανση. Η κρέμα Solaris φιλτράρει τις επικίνδυνες ακτίνες και σας προστατεύει αποτελεσματικά». *(επιχειρήματα)*

Επίκληση στο συναίσθημα (φόβο, ευθύνη, ευχαρίστηση κ.λπ.)

«Τα παιδιά μας χρειάζονται σιγουριά σε έναν κόσμο σκληρού ανταγωνισμού. Εξασφαλίστε τις σπουδές τους με τα προγράμματα των ασφαλειών Forum». *(ευθύνη)*

Επίκληση στην αυθεντία (σε έναν ειδικό, σε έναν επιστήμονα, σε ένα δημοφιλές πρόσωπο)

«29 κατασκευαστές πλυντηρίων συνιστούν SKIP». *(ειδικοί)*

Λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός (λανθάνουσα αξιολόγηση που λειτουργεί δεσμευτικά στον δέκτη)

«Νέο FORMULA 2000. Το αυτοκίνητο που ταιριάζει στο δυναμισμό σας».
«Οι ξύπνιοι οδηγούν Ρενώ».

Αναλυτική περιγραφή, επίδειξη των ιδιοτήτων του προϊόντος

«Παράθυρα με διπλά τζάμια, απόλυτη στεγανότητα, ρυθμιζόμενο εξαερισμό, με περιστροφικό άνοιγμα έως 160°, σε συνδυασμό ξύλου και αλουμινίου».

Συνειρμός

Η διαφήμιση συνδέει συνειρμικά ένα προϊόν με εικόνες ή καταστάσεις οι οποίες, όταν αναπαράγονται στην καθημερινή ζωή, το ανακαλούν στη μνήμη με τρόπο συνειδητό ή συχνότερα, ασυνείδητο.

- Ποτά, αναψυκτικά ή τσιγάρα συσχετίζονται με ζωντάνια, διασκέδαση, απόλαυση, χαλάρωση.
- Απορρυπαντικά συσχετίζονται με αρώματα, φρεσκάδα, λάμψη, καθαριότητα, άριστα και άμεσα αποτελέσματα
- Καλλυντικές κρέμες συσχετίζονται με τέλειο σώμα, λάμψη, αισθησιασμό κ.λπ.

Ο συνειρμός αποτελεί συνήθη τακτική των τηλεοπτικών διαφημίσεων (μέσω της εικόνας και της μουσικής) ή των αφισών (μέσω της εικόνας και των προσώπων).

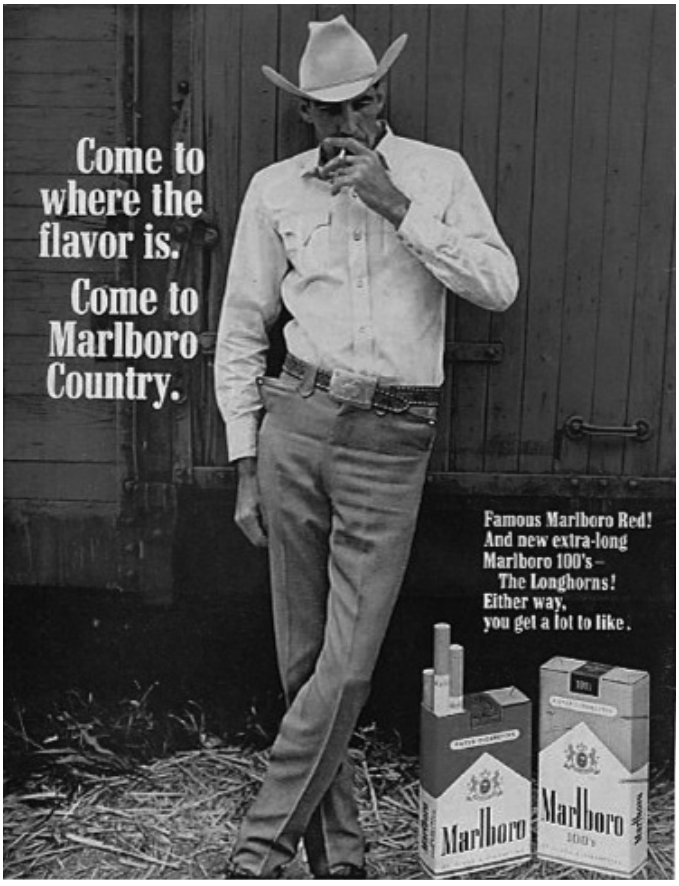

1.4.5. Πειθώ και προπαγάνδα

Τι είναι;
Προπαγάνδα είναι η παρουσίαση ενός μηνύματος με έναν συγκεκριμένο τρόπο ώστε να εξυπηρετήσει συγκεκριμένους σκοπούς. Ετυμολογικά, προπαγάνδα σημαίνει «διάδοση μίας φιλοσοφίας ή άποψης». Ιστορικά, ο όρος χρησιμοποιείται ως επί το πλείστον εντός πολιτικού συγκειμένου και ιδιαίτερα αναφορικά με συγκεκριμένες κινήσεις που προωθούνται από κυβερνήσεις ή πολιτικές ομάδες. Το προπαγανδιστικό μήνυμα διαφέρει από τη γενικότερη διαφήμιση στο ότι περιέχει τρανταχτές και επιτηδευμένες ψευδολογίες ή/και παραλείπει τέτοιον όγκο αληθειών/γεγονότων σχετικών με το θέμα ώστε καθίσταται έντονα παροδηγητικό.

Είδη
Ο modus operandi (τρόπος λειτουργίας) της προπαγάνδας είναι παρόμοιος με αυτόν της διαφήμισης. Για την ακρίβεια, η διαφήμιση μπορεί και να οριστεί ως προπαγάνδα υπέρ κάποιου συγκεκριμένου προϊόντος. Η λεξη προπαγάνδα αφορά κυρίως σε πολιτικούς ή εθνικιστικούς σκοπούς και την προώθηση αντιστοίχων ιδεών. Η προπαγάνδα σχετίζεται επίσης με εκστρατείες πληροφόρησης από μέρους των κυβερνήσεων, οι οποίες στοχεύουν στην προώθηση ή στην αποθάρρυνση συγκεκριμένων πρακτικών (βλέπε χρήση ζωνών ασφαλείας, κάπνισμα κ.λπ.). Ακόμη και σε αυτές τις περιπτώσεις, ο χαρακτήρας της προπαγάνδας παραμένει πολιτικός.

Σκοπός
Σκοπός της προπαγάνδας είναι να αλλάξει δραστικά τις απόψεις των άλλων αντί απλώς να μεταδώσει γεγονότα. Για παράδειγμα, η προπαγάνδα μπορεί να επιστρατευτεί προκειμένου να προϊδεάσει θετικά ή αρνητικά σε σχέση με κάποια ιδεολογική θέση, αντί να παρουσιάσει την ίδια την θέση. Η προπαγάνδα διαφοροποιείται από την «κανονική» επικοινωνία, επειδή επιδιώκει να διαμορφώσει απόψεις με έμμεσες και συχνά δόλιες μεθόδους.

Μέσα διάδοσης
Η προπαγάνδα μπορεί να λαμβάνει χώρα με φυλλάδια, αφίσες, μέσω τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών εκπομπών ή και άλλων μέσων. Τυπικά για τη διάδοση προπαγανδιστικών μηνυμάτων χρησιμοποιούνται ειδησεογραφικά πρακτορεία, κυβερνητικές δηλώσεις και αναφορές, ιστορικές αναθεωρήσεις, βιβλία, φυλλάδια, προπαγανδιστικές ταινίες, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση και αφίσες. Στην περίπτωση των μέσων μαζικής επικοινωνίας προπαγανδιστικά μηνύματα μπορούν να διαδοθούν μέσω ειδήσεων, ενημερωτικών αλλά και άλλων εκπομπών, καθώς και διαφημιστικών μηνυμάτων.
Πηγή κειμένων: http://el.wikipedia.org/wiki/προπαγάνδα (Τελευταία τροποποίηση 16:41, 24 Απριλίου 2012)

Τρόποι πειθούς
Η προπαγάνδα αξιοποιεί τους συνήθεις τρόπους πειθούς αλλά καταφεύγει και σε άλλα μέσα.

ΠΕΙΘΩ (δίκαιος λόγος)	**ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ** (άδικος λόγος)
Όταν η επιδίωξή μας είναι να πείσουμε για την ορθότητα των απόψεων/πεποιθήσεών μας, αξιοποιούμε τους εξής τρόπους πειθούς: • επίκληση στη λογική • επίκληση στο συναίσθημα • επίκληση στην αυθεντία • επίκληση στο ήθος του πομπού ή του δέκτη • επίκληση στο ήθος του αντιπάλου **με σκοπό:** • να μεταδώσουμε πληροφορίες • να ερμηνεύσουμε ένα γεγονός • να υποστηρίξουμε μια άποψη) αλλά και για να εξηγήσουμε (αντικειμενικά και με ακρίβεια) • ή για να πείσουμε (από τη δική μας οπτική γωνία).	Βρισκόμαστε στην περιοχή της προπαγάνδας όταν η επιδίωξή μας είναι ιδιοτελής, εσκεμμένη. Δηλαδή αξιοποιούμε, εκτός από τους συνήθεις τρόπους και μέσα πειθούς, και άλλα μέσα όπως: • ανεξακρίβωτα δεδομένα • παραπλανητικά στοιχεία • συναισθηματικά τεχνάσματα • ηθικές πλάνες • λεκτικό πληθωρισμό • σοφιστικά επιχειρήματα **με σκοπό:** • να αποπροσανατολίσουμε τον δέκτη ή να τον εξαπατήσουμε, ώστε να οδηγηθεί σε εσφαλμένες κρίσεις και συμπεράσματα • να προκαλέσουμε συναισθηματική φόρτιση του δέκτη προς όφελός μας • να επιλέξει ο δέκτης πρωτοβουλίες επικερδείς για μας.

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ

Επίκληση στη λογική

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ποιους τρόπους και ποια μέσα πειθούς χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στα παρακάτω κείμενα; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

§4 Θα έπρεπε, ακόμα, από εδώ και εμπρός οι άνθρωποι (μιλάω για τις πλούσιες χώρες) να δεχτούν ένα αξιοπρεπές αλλά λιτό βιοτικό επίπεδο και να παραιτηθούν από την ιδέα ότι ο κεντρικός στόχος της ζωής τους είναι να αυξάνεται η κατανάλωση τους κατά 2 με 3% το χρόνο. Για να το δεχτούν αυτό, θα έπρεπε κάτι άλλο να δίνει νόημα στη ζωή τους. Αυτό το άλλο είναι η ανάπτυξη των ανθρώπων αντί για την ανάπτυξη των σκουπιδοπροϊόντων.
§5 Η ανάπτυξη, βέβαια, των ανθρώπων αντί για την ανάπτυξη των σκουπιδοπροϊόντων θα απαιτούσε μιαν άλλη οργάνωση της εργασίας, η οποία θα έπρεπε να παύσει να είναι αγγαρεία και να γίνει πεδίο προβολής των ικανοτήτων του ανθρώπου μιαν αληθινή δημοκρατία που θα συνεπαγόταν τη συμμετοχή όλων στη λήψη των αποφάσεων, μιαν άλλη οργάνωση παιδείας, ώστε να διαπλάθονται πολίτες ικανοί «να άρχουν και να άρχονται βάσει των νόμων» σύμφωνα με τη θαυμάσια έκφραση του Αριστοτέλη.
(Πανελλήνιες 2003)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Στην 4η παράγραφο ο συγγραφέας επικαλείται τη λογική, προκειμένου να πείσει τους αναγνώστες του για την ορθότητα της πρότασής του «θα έπρεπε ... χρόνο». Αξιοποιεί ως μέσα πειθούς:
• τεκμήρια: «και να παραιτηθούν ... 3% το χρόνο»
• επιχειρήματα «Για να το δεχτούν ... σκουπιδοπροϊόντων»

Στην 5η παράγραφο ο συγγραφέας αξιοποιεί ως τρόπους πειθούς:
α) την επίκληση στη λογική με μέσα πειθούς τα επιχείρηματα:
«θα απαιτούσε μιαν άλλη ... του ανθρώπου»
«μιαν αληθινή δημοκρατία ... των αποφάσεων»
«μιαν άλλη οργάνωση παιδείας»
β) την επίκληση στην αυθεντία με το παράθεμα του Αριστοτέλη «Η ανάπτυξη βέβαια ... Αριστοτέλη».

Επίκληση στην αυθεντία

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ποιους τρόπους και μέσα πειθούς χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην παράγραφο;

Οι ψυχολόγοι και οι κοινωνιολόγοι που έχουν μελετήσει το φαινόμενο, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο κομφορμισμός αυτός, τάση ισχυρή και επίμονη, πηγή του έχει την κοινωνική φύση του ανθρώπου. Ζώο κατ' εξοχήν κοινωνικό (ο Αριστοτέλης το ονομάζει στη γλώσσα του «πολιτικόν») ο άνθρωπος, όταν έρχεται αντιμέτωπος με σημαντικές για τη συλλογική ζωή «δοξασίες της μάζας», αισθάνεται ζωηρότερο ενδιαφέρον για τη συντήρηση των απλοϊκών εξηγήσεων που κρατούν συμπαγή την ομάδα, παρά για τις κριτικές αναλύσεις που μπορούν να τη διαιρέσουν και να τη διαλύσουν. Συμφέρει την κοινωνία να δίνεται απεριόριστη πίστωση στις παρατηρήσεις (τεκμήρια, ενδείξεις, μαρτυρίες) που επιβεβαιώνουν τις «τρέχουσες «ιδέες και αποκλείουν τις αντίθετές της (Thomas Szasz)».
(Η δύναμη της μάζας, Σχολικό Βιβλίο, σ. 116, §5)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ο συγγραφέας σ΄ αυτή την παράγραφο αξιοποιεί ως τρόπους πειθούς:
α) την επίκληση στη λογική με μέσα πειθούς τα επιχειρήματα:
«ο άνθρωπος, όταν έρχεται ... και να τη διαλύσουν», επειδή σκοπός του είναι να υποστηρίξει την ορθότητα της θέσης/άποψής του ότι
«ο κομφορμισμός αυτός, τάση ισχυρή και επίμονη, πηγή του έχει την κοινωνική φύση του ανθρώπου»
β) την επίκληση στην αυθεντία
• Οι ψυχολόγοι και οι κοινωνιολόγοι που έχουν μελετήσει το φαινόμενο, καταλήγουν στο συμπέρασμα
• παράθεμα του Αριστοτέλη
• παράθεμα του Thomas Szasz
επειδή σκοπός του είναι να ενισχύσει με το τεκμήριο της αυθεντίας (γνώμη ειδικού στο θέμα) την επιχειρηματολογία του.

Επίκληση στο συναίσθημα

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ποιους τρόπους και μέσα πειθούς χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην παράγραφο;

Είναι βέβαιο πως η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού. Αυτό το ταξίδι, το οποίο ξεκίνησε πριν από λίγα σχετικά χρόνια στον άγνωστο και μαγευτικό κόσμο των βιολογικών νοημάτων της ζωής, δεν είναι ούτε εύκολο ούτε γρήγορο. Οι ταξιδιώτες πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με υπομονή, με περίσσεια γνώση, με αμφισβήτηση, αλλά προπαντός με ηθική δεοντολογία. Σε κάθε περίπτωση, η Πολιτεία πρέπει να κρίνει και να αξιολογεί τους καρπούς και τις εμπειρίες τέτοιων εγχειρημάτων. Υπάρχουν άραγε γονίδια αθανασίας; Θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί που διέπουν τη ζωή και τον θάνατο; Θα αποδεχθεί, ηθικά, η ανθρωπότητα σε μια τέτοια περίπτωση να παρέμβει; Αποτελεί προσωπική εκτίμηση ότι είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία. Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: ...ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα...
(Πανελλήνιες 2002)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ο συγγραφέας αξιοποιεί ως τρόπο πειθούς:
α) την επίκληση στο συναίσθημα με μέσα πειθούς:
- **τη χρήση μεταφορικού και εικονοπλαστικού λόγου: «νέους ορίζοντες», «Αυτό το ταξίδι, το οποίο ξεκίνησε πριν από λίγα σχετικά χρόνια στον άγνωστο και μαγευτικό κόσμο των βιολογικών νοημάτων της ζωής», «τα επικίνδυνα ταξίδια», «οι ταξιδιώτες»**
- **με ερωτηματικές προτάσεις: «υπάρχουν ... αθανασίας;», «Θα διαλευκανθούν πλήρως ... θάνατο;», «Θα αποδεχθεί ... παρέμβει;»**
- **με στίχο ποιητή: «Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: ...ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα...»**

Σκοπός του συγγραφέα είναι να εκφράσει με παραστατικό τρόπο τα συναισθήματά του (αγωνία, επιφύλαξη και σκεπτικισμό για το ενδεχόμενο). Έτσι και ο δέκτης συμμερίζεται τις ανησυχίες του πομπού και μεταβαίνει σε μια κατάσταση πνευματικής εγρήγορσης.
β) την επίκληση στην αυθεντία:
«Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: ...ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα..»
Σκοπός του συγγραφέα είναι να ενισχύσει την άποψή του: «Αποτελεί προσωπική εκτίμηση ότι είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία».

Επίκληση στο ήθος του πομπού

ΕΡΩΤΗΣΗ
Στο κείμενο που ακολουθεί να επισημάνετε:
Α) τους τρόπους πειθούς που αξιοποιεί ο ομιλητής
Β) πέντε αντιπροσωπευτικά παραδείγματα γλωσσικών επιλογών του πομπού που χαρακτηρίζουν τον πολιτικό λόγο.

ΔΗΛΩΣΗ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ (ΚΑΣΤΕΛΟΡΙΖΟ 2010)

Χθες, ανακοινώθηκαν τα στοιχεία για το πραγματικό μέγεθος του ελλείμματος του 2009. Θύμισαν σε όλους μας τα ακατανόητα λάθη, τις παραλείψεις, τις εγκληματικές επιλογές και την καταιγίδα των προβλημάτων που μας κληροδότησε η προηγούμενη κυβέρνηση.

Όλοι μας κληρονομήσαμε –η σημερινή Κυβέρνηση και ο Ελληνικός λαός– ένα σκάφος έτοιμο να βυθιστεί. Μια χώρα χωρίς κύρος και αξιοπιστία, που είχε χάσει το σεβασμό ακόμα και των φίλων και των εταίρων της. Μια οικονομία εκτεθειμένη στο έλεος της αμφισβήτησης και των ορέξεων της κερδοσκοπίας.

Από την πρώτη μέρα σηκώσαμε τα μανίκια και με σκληρή δουλειά βαλθήκαμε να ανατρέψουμε αυτό το αρνητικό κλίμα. Καταστρώσαμε σχέδιο, πήραμε δύσκολα μέτρα, που πολλές φορές πόνεσαν, αλλά ανακτήσαμε την αξιοπιστία μας. Δημιουργήσαμε νέες συμμαχίες. Μετά από έναν πραγματικό μαραθώνιο, διεκδικήσαμε και καταφέραμε να οδηγηθούμε σε μια ισχυρή απόφαση της Ε.Ε. για την στήριξη της χώρας μας, με ένα πρωτόγνωρο, για την ιστορία και τα δεδομένα της Ε.Ε., μηχανισμό.

[…] Βρισκόμαστε σε μια δύσκολη πορεία, μια νέα Οδύσσεια για τον Ελληνισμό. Όμως, πλέον, ξέρουμε το δρόμο για την Ιθάκη και έχουμε χαρτογραφήσει τα νερά. Μπροστά μας έχουμε ένα ταξίδι με απαιτήσεις από όλους μας, αλλά με μια νέα συλλογική συνείδηση και κοινή προσπάθεια θα φθάσουμε εκεί ασφαλείς, πιο σίγουροι, πιο δίκαιοι, πιο περήφανοι.

Ο τελικός μας στόχος, ο τελικός μας προορισμός είναι να απελευθερώσουμε την Ελλάδα από επιτηρήσεις και κηδεμονίες. Να απελευθερώσουμε τις δυνάμεις του Ελληνισμού, κάθε Έλληνα και Ελληνίδα, από αντιλήψεις, πρακτικές και συστήματα που τον εμποδίζουν παντού, εδώ και δεκαετίες. Να δώσουμε οξυγόνο εκεί

που υπάρχει ασφυξία, δικαιοσύνη και κανόνες εκεί που υπάρχει αδικία, διαφάνεια εκεί που υπάρχει σκοτάδι, σιγουριά εκεί που υπάρχει ανασφάλεια, και ανάπτυξη για όλους.

Η έμπνευση, η πίστη μας είναι ετούτος εδώ ο τόπος, από το Καστελόριζο, μέχρι την Κέρκυρα, από την Κρήτη μέχρι τον Έβρο, είναι αυτός ο υπέροχος λαός, είναι οι νέοι μας με τις δυνατότητες και τα οράματά τους.

Είμαι απόλυτα βέβαιος ότι, θα τα καταφέρουμε.

Αρκεί εμείς οι Έλληνες να πιστέψουμε στις δυνατότητές μας, στις αξίες μας, στον ίδιο μας τον εαυτό

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α) Οι τρόποι πειθούς που αξιοποιούνται στο κείμενο είναι:

• Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου: «Θύμισαν σε όλους μας τα ακατανόητα λάθη, τις παραλείψεις, τις εγκληματικές επιλογές και την καταιγίδα των προβλημάτων που μας κληροδότησε ... ορέξεων κερδοσκοπίας»

• Επίκληση στο συναίσθημα:

– «Όλοι μας κληρονομήσαμε ... η σημερινή Κυβέρνηση και ο Ελληνικός λαός ... ένα σκάφος έτοιμο να βυθιστεί» (εικονοπλαστικός λόγος), – «Βρισκόμαστε σε μια δύσκολη πορεία, μια νέα Οδύσσεια για τον Ελληνισμό. Όμως, πλέον, ξέρουμε το δρόμο για την Ιθάκη και έχουμε χαρτογραφήσει τα νερά. Μπροστά μας ... πιο σίγουροι, πιο δίκαιοι, πιο περήφανοι» (χρήση συμβόλων),

– «Να δώσουμε οξυγόνο εκεί που υπάρχει ασφυξία, δικαιοσύνη και κανόνες εκεί που υπάρχει αδικία, διαφάνεια εκεί που υπάρχει σκοτάδι, σιγουριά εκεί που υπάρχει ανασφάλεια, και ανάπτυξη για όλους» (ασύνδετο και αντιθέσεις για έμφαση)

– «ασφαλείς, πιο σίγουροι, πιο δίκαιοι, πιο περήφανοι», «Να απελευθερώσουμε τις δυνάμεις του Ελληνισμού», «ο υπέροχος λαός», «οράματα» (λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες)

• Επίκληση στο ήθος του πομπού: «Από την πρώτη μέρα σηκώσαμε τα μανίκια και με σκληρή δουλειά βαλθήκαμε να ανατρέψουμε αυτό το αρνητικό κλίμα ... Ε.Ε., μηχανισμό»

• Επίκληση στο ήθος του δέκτη:

– «Μπροστά μας έχουμε ένα ταξίδι με απαιτήσεις από όλους μας, αλλά με μια νέα συλλογική συνείδηση και κοινή προσπάθεια θα φθάσουμε εκεί ασφαλείς, πιο σίγουροι, πιο δίκαιοι, πιο περήφανοι».

– «Η έμπνευση, η πίστη μας είναι ετούτος εδώ ο τόπος, από το Καστελόριζο, μέχρι την Κέρκυρα, από την Κρήτη μέχρι τον Έβρο, είναι αυτός ο υπέροχος λαός, είναι οι νέοι μας με τις δυνατότητες και τα οράματά τους.

Είμαι απόλυτα βέβαιος ότι, θα τα καταφέρουμε.

Αρκεί εμείς οι Έλληνες να πιστέψουμε στις δυνατότητές μας, στις αξίες μας, στον ίδιο μας τον εαυτό».

β) Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα γλωσσικών επιλογών του πολιτικού λόγου:

1. Βεβαιωτική διατύπωση

«Είμαι απόλυτα βέβαιος ότι, θα τα καταφέρουμε.

Αρκεί εμείς οι Έλληνες να πιστέψουμε στις δυνατότητές μας, στις αξίες μας, στον ίδιο μας τον εαυτό».

2. Γενικολογία

«Βρισκόμαστε σε μια δύσκολη πορεία, μια νέα Οδύσσεια για τον Ελληνισμό. Όμως, πλέον, ξέρουμε το δρόμο για την Ιθάκη και έχουμε χαρτογραφήσει τα νερά. Μπροστά μας έχουμε ένα ταξίδι με απαιτήσεις από όλους μας, αλλά με μια νέα συλλογική συνείδηση και κοινή προσπάθεια θα φθάσουμε εκεί ασφαλείς, πιο σίγουροι, πιο δίκαιοι, πιο περήφανοι».

3. Επαναλήψεις

«Ο τελικός μας στόχος, ο τελικός μας προορισμός είναι να απελευθερώσουμε την Ελλάδα από επιτηρήσεις και κηδεμονίες. Να απελευθερώσουμε τις δυνάμεις του Ελληνισμού, κάθε Έλληνα και Ελληνίδα, από αντιλήψεις, πρακτικές και συστήματα που τον εμποδίζουν παντού, εδώ και δεκαετίες».

4. Α΄ πληθυντικό πρόσωπο

«Βαλθήκαμε να ανατρέψουμε αυτό το αρνητικό κλίμα», «δημιουργήσαμε νέες συμμαχίες», «καταστρώσαμε σχέδιο», «πήραμε δύσκολα μέτρα», «βρισκόμαστε σε μια δύσκολη πορεία» κ.λπ.

5. Ρυθμός - συνθηματολογικός λόγος

«Να απελευθερώσουμε τις δυνάμεις του Ελληνισμού, κάθε Έλληνα και Ελληνίδα, από αντιλήψεις, πρακτικές και συστήματα που τον εμποδίζουν παντού, εδώ και δεκαετίες. Να δώσουμε οξυγόνο εκεί που υπάρχει ασφυξία, δικαιοσύνη και κανόνες εκεί που υπάρχει αδικία, διαφάνεια εκεί που υπάρχει σκοτάδι, σιγουριά εκεί που υπάρχει ανασφάλεια, και ανάπτυξη για όλους».

Επίθεση στο ήθος του δέκτη

ΕΡΩΤΗΣΗ

Στο κείμενο που ακολουθεί να επισημάνετε:
Α) τους τρόπους πειθούς που αξιοποιεί ο ομιλητής
Β) πέντε αντιπροσωπευτικά παραδείγματα γλωσσικών επιλογών του πομπού που χαρακτηρίζουν τον πολιτικό λόγο.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ Κ. ΑΝΤΩΝΗ ΣΑΜΑΡΑ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ: «ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ ΤΑ ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ»

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, χθες λίγες εκατοντάδες μέτρα από το σημείο που βρισκόμαστε, τρεις συμπολίτες μας έχασαν τη ζωή τους. Σε επεισόδιο τυφλής βίας, τρεις αθώοι άνθρωποι. Το τραγικό αυτό περιστατικό, μας συγκλονίζει. Ταυτόχρονα, όμως, μας υπενθυμίζει ότι αυτό που φοβόμασταν, έχει αρχίσει ήδη να συμβαίνει. Οφείλουμε να αφουγκραστούμε την κοινωνία που σήμερα, κύριε πρωθυπουργέ, δεν ανέμενε από εσάς, σε τέτοιες ώρες δύσκολες, αυτή την πρωτόγνωρη όξυνση που προσφέρατε με την ομιλία σας. Δεν πειράζει! Η αμηχανία σας και οι ευθύνες σας που μας φέρατε ως εδώ, δημιουργούν την ανάγκη για να έχετε αυτή την πολιτική σήμερα. Είναι η αμηχανία που σας γυρίζει πίσω στο παλιό ΠΑΣΟΚ, φοβάμαι. Εμείς οφείλουμε να κατανοήσουμε τα αδιέξοδα, στα οποία έχει οδηγηθεί η χώρα. Και οφείλουμε να τη βγάλουμε από τα αδιέξοδα αυτά. Οι διαφορές μας είναι μεγάλες, αλλά τίποτα δεν είναι σπουδαιότερο από την ανάγκη να βρει ο τόπος την εμπιστοσύνη του στο μέλλον.

Για παράδειγμα, στο Συμβούλιο Πολιτικών Αρχηγών, που μας καλέσατε για τη Δευτέρα, θα πρέπει να μιλήσουμε για τη Νέα Μεταπολίτευση. Να ακούσουμε τον κόσμο. Να φύγουμε από ένα πολιτικό σύστημα, που έχει υποταχθεί στον αυτόσυντηρισμό του. Να πούμε «ναι» εκατό βουλευτές λιγότεροι στη Βουλή, να πούμε «ναι» σε Βουλή διακοσίων. Να πούμε «ναι» κατάργηση, επιτέλους, του νόμου περί ευθύνης υπουργών. Και γιατί να μην πούμε και «ναι» σε μία Αναθεωρητική Βουλή, την οποία θα πρέπει να βάλουμε μπροστά για να περάσουμε τις τομές που σήμερα απαιτεί από εμάς η κοινωνία.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

α) Οι τρόποι πειθούς που αξιοποιούνται στο κείμενο είναι:
• Επίκληση στο συναίσθημα: «Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, χθες λίγες εκατοντάδες μέτρα από το σημείο που βρισκόμαστε, τρεις συμπολίτες μας έχασαν τη ζωή τους. Σε επεισόδιο τυφλής βίας, τρεις αθώοι άνθρωποι. Το τραγικό αυτό περιστατικό, μας συγκλονίζει. Ταυτόχρονα, όμως, μας υπενθυμίζει ότι αυτό που φοβόμασταν, έχει αρχίσει ήδη να συμβαίνει».
• Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου: «Οφείλουμε να αφουγκραστούμε την κοινωνία που σήμερα, κύριε πρωθυπουργέ, δεν ανέμενε από εσάς, σε τέτοιες ώρες δύσκολες, αυτή την πρωτόγνωρη όξυνση που προσφέρατε με την ομιλία σας. Δεν πειράζει! Η αμηχανία σας και οι ευθύνες σας που μας φέρατε ως εδώ, δημιουργούν την ανάγκη για να έχετε αυτή την πολιτική σήμερα. Είναι η αμηχανία που σας γυρίζει πίσω στο παλιό ΠΑΣΟΚ, φοβάμαι».
• Επίκληση στο ήθος του πομπού: «Εμείς οφείλουμε να κατανοήσουμε τα αδιέξοδα, στα οποία έχει οδηγηθεί η χώρα. Και οφείλουμε να τη βγάλουμε από τα αδιέξοδα αυτά. Οι διαφορές μας είναι μεγάλες, αλλά τίποτα δεν είναι σπουδαιότερο από την ανάγκη να βρει η τόπος την εμπιστοσύνη του στο μέλλον. Κι αυτό είναι το δικό μας καθήκον. Και σε αυτό -για μένα τουλάχιστον- αισθάνομαι ότι πρέπει να μετρηθούμε με το ΠΑΣΟΚ, όλοι μας».

β) Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα γλωσσικών επιλογών του πολιτικού λόγου
1. Α΄ πληθυντικό πρόσωπο: «Μας συγκλονίζει», «οφείλουμε να αφουγκραστούμε», «μας υπενθυμίζει ότι αυτό που φοβόμασταν», «Εμείς οφείλουμε να κατανοήσουμε» κ.λπ.
2. Επαναλήψεις: «Εμείς οφείλουμε να κατανοήσουμε τα αδιέξοδα, στα οποία έχει οδηγηθεί η χώρα. Και οφείλουμε να τη βγάλουμε από τα αδιέξοδα αυτά».
3. Ρυθμός - συνθηματολογικός λόγος: «Να πούμε "ναι" εκατό βουλευτές λιγότεροι στη Βουλή, να πούμε "ναι" σε Βουλή διακοσίων. Να πούμε "ναι" κατάργηση, επιτέλους, του νόμου περί ευθύνης υπουργών. Και γιατί να μην πούμε και "ναι" σε μία Αναθεωρητική Βουλή, την οποία θα πρέπει να βάλουμε μπροστά για να περάσουμε τις τομές που σήμερα απαιτεί από εμάς η κοινωνία.
4. Λέξεις με γιγάντια ηθική διάσταση: «Οι διαφορές μας είναι μεγάλες, αλλά τίποτα δεν είναι σπουδαιότερο από την ανάγκη να βρει ο τόπος την εμπιστοσύνη του στο μέλλον».
5. Ρητορεία: «Κι αυτό είναι το δικό μας καθήκον. Και σε αυτό -για μένα τουλάχιστον- αισθάνομαι ότι πρέπει να μετρηθούμε με το ΠΑΣΟΚ, όλοι μας. Για παράδειγμα, στο Συμβούλιο Πολιτικών Αρχηγών, που μας καλέσατε για τη Δευτέρα, θα πρέπει να μιλήσουμε για τη Νέα Μεταπολίτευση. Να ακούσουμε τον κόσμο. Να φύγουμε από ένα πολιτικό σύστημα, που έχει υποταχθεί στον αυτοσυντηρισμό του».

ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ

Είδος και αξιολόγηση συλλογισμού

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να χαρακτηρίσετε το είδος του συλλογισμού ως προς την πορεία σκέψης και να τον αξιολογήσετε:

– Αν οι βιομηχανίες τσιγάρων δημοσιεύουν πάνω στα πακέτα ότι το κάπνισμα βλάπτει σοβαρά την υγεία, τότε οι καπνιστές ευθύνονται οι ίδιοι για όποιο ρίσκο παίρνουν απ' το κάπνισμα.
– Οι βιομηχανίες τσιγάρων δημοσιεύουν τις σχετικές προειδοποιήσεις πάνω στα πακέτα.
Άρα:
– Οι καπνιστές ευθύνονται οι ίδιοι για όποιο ρίσκο παίρνουν από το κάπνισμα.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ο συλλογισμός είναι παραγωγικός επειδή η πρώτη προκείμενη εκφράζει μια γενική υπόθεση (αν οι βιομηχανίες ... κάπνισμα) και καταλήγει σε ένα συμπέρασμα για κάτι μερικό και συγκεκριμένο (οι καπνιστές). Δηλαδή η πορεία της σκέψης βαίνει από το γενικό στο ειδικό.
Ο συλλογισμός είναι ορθός επειδή διαθέτει εγκυρότητα, δηλαδή οι προκείμενες οδηγούν με λογική αναγκαιότητα στο συμπέρασμα, και αλήθεια, δηλαδή οι προκείμενες και το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να χαρακτηρίσετε το είδος του συλλογισμού ως προς την πορεία σκέψης και να τον αξιολογήσετε:

– Η πυρίτιδα άλλαξε τις τύχες του κόσμου / υπήρξε κοσμοϊστορικό γεγονός.
– Ο ατμός άλλαξε τις τύχες του κόσμου / υπήρξε κοσμοϊστορικό γεγονός.
– Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές άλλαξαν τις τύχες του κόσμου / υπήρξαν κοσμοϊστορικό γεγονός.
Άρα:
– Καθετί που μεταβάλλει τις τύχες του κόσμου αποτελεί κοσμοϊστορικό γεγονός.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ο συλλογισμός είναι επαγωγικός επειδή στις προκείμενες εκφράζονται κρίσεις για επιμέρους περιπτώσεις (πυρίτιδα, ατμός, ηλεκτρονικοί υπολογιστές) και στο συμπέρασμα διατυπώνεται μια κρίση γενικού περιεχομένου (καθετί που μεταβάλλει τις τύχες του κόσμου). Επομένως, η πορεία σκέψης βαίνει από το ειδικό στο γενικό.
Ο συλλογισμός είναι ορθός επειδή διαθέτει εγκυρότητα, δηλαδή οι προκείμενες οδηγούν με λογική αναγκαιότητα στο συμπέρασμα, και αλήθεια, δηλαδή οι προκείμενες και το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

3.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να χαρακτηρίσετε το είδος του επαγωγικού συλλογισμού και να τον αξιολογήσετε:

Η καταστροφή νήσων σαν τη Μύκονο ή τη Σαντορίνη από τη χυδαία ανάπτυξη του τουρισμού δεν φαίνεται να μας ανησυχεί ιδιαίτερα. Ακόμη και τα νησιά που είχαν ως σήμερα διασωθεί παραδίδονται το ένα μετά το άλλο στο εφήμερο κέρδος, θυσιάζοντας την καλαισθησία τους. Στην Ελλάδα δεν είμαστε ικανοί να διασώσουμε τίποτα.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Πρόκειται για συλλογισμό με γενίκευση, επειδή στηρίζεται σε προκείμενες που αναφέρονται σε επιμέρους περιπτώσεις (Μύκονο, Σαντορίνη) και καταλήγει σε ένα συμπέρασμα με γενικό περιεχόμενο (στην Ελλάδα δεν είμαστε ικανοί να διασώσουμε τίποτα).
Η επαγωγή είναι ατελής και βεβιασμένη, επειδή τα στοιχεία είναι ανεπαρκή για να γίνει αποδεκτό το συμπέρασμα.

Συλλογιστική πορεία παραγράφου και κειμένου

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ποια συλλογιστική πορεία αξιοποιεί ο συγγραφέας στην παράγραφο που ακολουθεί:

Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ού αιώνα. Ένα σημαντικό ποσο-

στό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων».
(Πανελλήνιες 2002)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η παράγραφος αναπτύσσεται με παραγωγική συλλογιστική πορεία, γιατί, ενώ ξεκινάει με μια γενική διαπίστωση για τις σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές που επιτεύχθηκαν στον 20ό αιώνα λόγω της ραγδαίας εξέλιξης της τεχνολογίας, καταλήγει κάνοντας αναφορά ειδικά στην «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής. Δηλαδή η πορεία σκέψης βαίνει από το γενικό στο ειδικό.

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ποια συλλογιστική πορεία αξιοποιεί ο συγγραφέας στην παράγραφο που ακολουθεί:

Θεσμοί που δοκιμάστηκαν στο παρελθόν επί αιώνες, που καθιερώθηκαν με αίμα πολύ, έχουν πια διαβρωθεί. Η οικογένεια, που ήταν ζεστή φωλιά όπου πλάθονταν κι οπλίζονταν ο άνθρωπος, κάθε μέρα γίνεται και πιο σκιώδης. Ο τρόπος ζωής που είχε το παρελθόν κληροδοτήσει από γενιά σε γενιά –τιμιότητα, ντροπή, αξιοπρέπεια και κοινωνική συνεργασία– κινδυνεύει και αναιρείται καθημερινά από την πρακτική της εποχής μας. Το παρελθόν, ως αυθεντία, ως πηγή κανόνων βίου, υποφέρει από δεινή αμφισβήτηση.
(Πανελλήνιες 2004)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η συλλογιστική πορεία της παραγράφου είναι επαγωγική επειδή διατυπώνονται κρίσεις για επιμέρους περιπτώσεις (θεσμοί, οικογένεια, ο τρόπος ζωής) για να καταλήξει ο συγγραφέας στη διατύπωση ενός συμπεράσματος με γενικό περιεχόμενο (το παρελθόν ... αμφισβήτηση).
Δηλαδή η πορεία σκέψης βαίνει από το ειδικό στο γενικό.

3.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ποια συλλογιστική πορεία αξιοποιεί ο συγγραφέας στην παράγραφο που ακολουθεί:

Ο οργανισμός καταναλώνει ενέργεια όπως και μία μηχανή. Το αυτοκίνητο λ.χ. ή η θεριζοαλωνιστική μηχανή εξασφαλίζουν την αναγκαία για τη λειτουργία τους (κίνηση κτλ.) ενέργεια καίγοντας βενζίνη. Το ηλεκτρικό ψυγείο ή ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, δύο άλλες μηχανές, χρησιμοποιούν ηλεκτρική ενέργεια, ηλεκτρικό ρεύμα. Κι ο οργανισμός βρίσκει την αναγκαία για τις λειτουργίες του ενέργεια με ανάλογο τρόπο, καίγοντας και διασπώντας χημικές ενώσεις. Ο μηχανισμός αυτός της παραγωγής ενέργειας λέγεται καταβολισμός. Είναι φανερό πως ο καταβολισμός είναι φαινόμενο κοινό και για τους οργανισμούς και για ορισμένες μηχανές αφού και στις δύο περιπτώσεις για τη λειτουργία τους καταναλώνεται ενέργεια που παράγεται από τη διάσπαση χημικών ενώσεων.
(Κ. Κριμπά, Ι. Καλοπίση, Μαθήματα Γενικής Βιολογίας, Β΄ Λυκείου, σ. 8)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η συλλογιστική πορεία του συγγραφέα είναι επαγωγική διότι αξιοποιεί μια κυριολεκτική αναλογία, δηλαδή παραλληλίζει παρόμοια φαινόμενα (λειτουργία μηχανών-οργανισμού) επισημαίνοντας τις ομοιότητες. Έτσι, στηριζόμενος σε επιμέρους στοιχεία (λειτουργία μηχανών), καταλήγει σε συμπεράσματα για κάτι ειδικό (ανθρώπινος οργανισμός). Δηλαδή η πορεία της σκέψης βαίνει από το ειδικό στο ειδικό.

1.5. Η πειθώ στα κείμενα

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Συνήθως επιλέγεται για περίληψη ένα από τα παρακάτω κειμενικά είδη:

ΕΙΔΟΣ	ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΕΙΘΟΥΣ	ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ	ΑΡΘΡΟ	ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ
ΘΕΜΑΤΑ	Επιστημονικά	Επιστημονικά Ηθικά Πολιτικά Οικονομικά Φιλοσοφικά Αισθητικά κ.λπ.	Επιστημονικά Ηθικά Πολιτικά Οικονομικά Φιλοσοφικά Αισθητικά κ.λπ.	Με αφορμή την επικαιρότητα Πολιτικά Οικονομικά Επιστημονικά Ηθικά Φιλοσοφικά Αισθητικά κ.λπ.	Επιστημονικά Ηθικά Πολιτικά Οικονομικά Φιλοσοφικά Αισθητικά κ.λπ.
ΣΚΟΠΟΣ	Περιγραφή Ανάλυση Απόδειξη ενός επιστημονικού θέματος Ενημέρωση της επιστημονικής κοινότητας	Ανάλυση Ερμηνεία Εκλαΐκευση θεμάτων Υπεράσπιση Ανασκευή μιας θέσης Να περάσει στον αναγνώστη κάποιες προσωπικές απόψεις και να τον πείσει	Να εκφράσει σκέψεις και συναισθήματα Να τέρψει, να προκαλέσει καλαισθητική απόλαυση	Σχολιασμός της επικαιρότητας	Διατύπωση παρατηρήσεων και σκέψεων διαχρονικού χαρακτήρα για ειδικά θέματα
ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ	Επίκληση στη λογική Επίκληση στην αυθεντία	Επίκληση στη λογική Επίκληση στην αυθεντία Επίκληση στο συναίσθημα	Επίκληση στο συναίσθημα Επίκληση στη λογική Επίκληση στην αυθεντία	Επίκληση στη λογική Επίκληση στην αυθεντία Επίκληση στο συναίσθημα	Επίκληση στη λογική Επίκληση στην αυθεντία Επίκληση στο συναίσθημα
ΓΛΩΣΣΑ	Αναφορική/ δηλωτική χρήση της γλώσσας	Αναφορική/ δηλωτική χρήση της γλώσσας και στοιχεία ποιητικού λόγου	Κυρίως ποιητική συγκινησιακή χρήση του λόγου και αναφορική/ δηλωτική	Αναφορική/ δηλωτική χρήση της γλώσσας και στοιχεία ποιητικού λόγου	Αναφορική/ δηλωτική χρήση της γλώσσας και στοιχεία ποιητικού λόγου
ΠΟΜΠΟΣ	Επιστήμονες	Επιστήμονες Διανοούμενοι Δημοσιογράφοι Καλλιτέχνες	Λογοτέχνες	Επιστήμονες Πολιτικοί Διανοούμενοι Δημοσιογράφοι Λογοτέχνες	Πρόσωπο ειδικό στο θέμα

Θα αξιοποιήσουμε για τη διδασκαλία της «ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ» τη συγκριτική μέθοδο, εξετάζοντας την οργάνωση και τις γλωσσικές χρήσεις σε κειμενικά είδη με κοινό θέμα την κλωνοποίηση.

1.5.1. Επιστημονικός λόγος

Τι είναι;
Ο επιστημονικός λόγος είναι λόγος **περιγραφικός, ερμηνευτικός, αποδεικτικός**. Αυτό σημαίνει ότι τον χρησιμοποιεί ο επιστήμονας στην προσπάθειά του να περιγράψει, να ερμηνεύσει, να πείσει, στην προσπάθειά του δηλαδή να αναφερθεί στα πράγματα ή στην αντίληψη που έχουμε γι' αυτά. Από την άποψη αυτήν ο επιστημονικός λόγος οφείλει να είναι απρόσωπος και αντικειμενικός. Άλλωστε στην επιστήμη επικρατεί η λογική χρήση της γλώσσας και όχι η συγκινησιακή.

Θέμα/Περιεχόμενο
Στα επιστημονικά κείμενα οι πληροφορίες αναφέρονται σε αντικείμενα, φαινόμενα, λογικές/επιστημονικές έννοιες:
- των θετικών επιστημών (π.χ. ιοί, γονίδια, γεωμετρική πρόοδος, μαγνητισμός, ηλεκτρισμός κ.λπ.)
- των κοινωνικών επιστημών (π.χ. δραματική ποίηση, επιχείρηση, εκλογικό σώμα, διεθνείς συνθήκες, δίκαιο, κοινωνικοποίηση, μνήμη, αντίληψη, αειφορία, βιωσιμότητα, ΟΗΕ κ.λπ.).

Είδη
- Σχολικά εγχειρίδια
- Επιστημονικά συγγράμματα
- Πραγματεία (αναλυτική γραπτή έκθεση μιας επιστημονικής έρευνας και των πορισμάτων της)
- Μελέτη (αναλυτική εξέταση ενός θέματος και τα συμπεράσματά της)
- Διατριβή (ανάπτυξη πρωτότυπου θέματος που υποβάλλεται προς κρίση σε κάποιο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα για την κατάκτηση επιστημονικού τίτλου)
- Μονογραφία (διεξοδική έρευνα ενός εξειδικευμένου θέματος)

Γλώσσα
- Αναφορική λειτουργία - λογική χρήση, δηλωτική
- Ειδικό λεξιλόγιο, επιστημονική ορολογία
- Αφηρημένες έννοιες
- Λόγιοι τύποι
- Ακρίβεια-σαφήνεια λεξιλογίου

Τρόποι πειθούς
- Επίκληση στη λογική (επιχειρήματα-τεκμήρια)
- Επίκληση στην αυθεντία (έργα-μελέτες-πηγές)

Σκοπός
- Ενημέρωση
- Πληροφόρηση
- Μετάδοση γνώσεων

Σκοπιά
- Αντικειμενική

Ύφος
- Απρόσωπο
- Ουδέτερο
- Τυπικό
- Λόγιο
- Επίσημο

παράδειγμα

Τεχνολογία του ανασυνδυασμένου DNA

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Από το 1953, που οι Watson και Crick πρότειναν το μοντέλο της δομής του DNA, μέχρι σήμερα, η πρόοδος της επιστήμης της Βιολογίας ήταν αλματώδης. Η απομόνωση και η χρήση πολυάριθμων ενζύμων, έδωσε στους ερευνητές τη δυνατότητα «αναπαραγωγής» των διαδικασιών της αντιγραφής, αντίστροφης μεταγραφής, μεταγραφής και μετάφρασης in vitro. Ειδικότερα, η απομόνωση των περιοριστικών ενδονουκλεασών, ενζύμων που κόβουν το DNA σε κομμάτια με συγκεκριμένη αλληλουχία βάσεων και ειδικών φορέων που μεταφέρουν DNA από κύτταρο σε κύτταρο, επέτρεψε την ανάπτυξη της τεχνολογίας του ανασυνδυασμένου DNA και έδωσε στον άνθρωπο την ικανότητα όχι μόνο να ερευνά, αλλά να επεμβαίνει και να τροποποιεί το γενετικό υλικό των οργανισμών. Η τεχνολογία αυτή βρίσκει εφαρμογή στην παραγωγή προϊόντων και τη δημιουργία φυτών και ζώων με «βελτιωμένες» ιδιότητες, όπως θα παρουσιαστεί σε επόμενα κεφάλαια. Με την ανάπτυξη της υψηλής αυτής τεχνολογίας, το γενετικό υλικό, το DNA, που ήταν τόσο δύσκολο να μελετηθεί, έγινε «παιχνίδι» στα ανθρώπινα χέρια.

Λόγοι που οδήγησαν στο επίτευγμα

Αποτελέσματα

Σήμερα μπορούμε να κατασκευάζουμε στο δοκιμαστικό σωλήνα ένα «ανασυνδυασμένο» μόριο DNA, δηλαδή ένα τεχνητο μόριο DNA, που περιέχει γονίδια από δύο ή περισσότερους οργανισμούς. Το DNA αυτό μπορεί να μπει σε ένα βακτήριο ή σε ένα ευκαρυωτικό κύτταρο. Τα γενετικά τροποποιημένα βακτήρια ή ευκαρυωτικά κύτταρα μπορούν να ζουν και να αναπαράγονται κληρονομώντας στους απογόνους τους τις καινούργιες ιδιότητες.

Εφαρμογές-παραδείγματα

Οι τεχνικές με τις οποίες ο άνθρωπος επεμβαίνει στο γενετικό υλικό, αποτελούν τη Γενετική Μηχανική. Η Γενετική Μηχανική άνοιξε το δρόμο για νέες, εξαιρετικά ενδιαφέρουσες ερευνητικές και παραγωγικές δυνατότητες, αλλά και για την επίτευξη δύο θεμελιωδών στόχων του ανθρώπου:

Ορισμός

Α) την κατανόηση των μυστηρίων και της εξέλιξης της ζωής πάνω στη Γη, και

Β) τη βελτίωση της υγείας και του τρόπου διαβίωσής του. Η βελτίωση αυτή επιτυγχάνεται με τις εφαρμογές Γενετικής Μηχανικής τόσο στην Ιατρική όσο και στη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Αποτελέσματα-παραδείγματα

Η τεχνολογία του ανασυνδυασμένου DNA περιλαμβάνει όλες τις τεχνικές που οδηγούν σε μεταφορά του γενετικού υλικού από τον έναν οργανισμό στον άλλο.

Εξήγηση διαδικασίας

Τα στάδια της διαδικασίας αυτής είναι:

1ο βήμα

- *Η κατασκευή του ανασυνδυασμένου DNA. Για το σκοπό αυτό το ολικό DNA από έναν οργανισμό δότη απομονώνεται, κόβεται ενζυματικά με ειδικά ένζυμα, τις περιοριστικές ενδονουκλεάσες, και ενώνεται με ένα φορέα κλωνοποίησης. Ο φορέας κλωνοποίησης είναι ένα μόριο DNA, π.χ. πλασμίδιο ή DNA φάγων, το οποίο μπορεί να αυτοδιπλασιάζεται ανεξάρτητα μέσα σε ένα κύτταρο-ξενιστή όπως ένα βακτήριο. Το DNA που δημιουργείται είναι ανασυνδυασμένο.*

2ο βήμα

- *Η μεταφορά του ανασυνδυασμένου μορίου DNA σε ένα κύτταρο-ξενιστή. Η εισαγωγή του DNA οε βακτηριακό κύτταρο-ξενιστή ονομάζεται μετασχηματισμός.*

3ο βήμα

- *Η επιλογή και απομόνωση των κυττάρων-ξενιστών. Στο στάδιο αυτό τα κύτταρα-ξενιστές που έχουν προσλάβει το ανασυνδυασμένο DNA επιλέγονται από εκείνα που δεν το έχουν προσλάβει. Κάθε βακτήριο που προσλαμβάνει ένα μόριο DNA πολλαπλασιάζεται και παράγει μια αποικία που αποτελεί ένα βακτηριακό κλώνο. Είναι φανερό ότι με την παραπάνω διαδικασία παράγονται χιλιάδες κλώνοι, που ο καθένας περιέχει ένα ανασυνδυασμένο μόριο DNA διαφορετικό από τους υπόλοιπους κλώνους.*

4ο βήμα

- *Η επιλογή ενός βακτηριακού κλώνου που περιέχει το επιθυμητό τμήμα DNA. Αυτή πραγματοποιείται με τη βοήθεια ειδικών μορίων ανιχνευτών, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια.*

(Βιολογία Θετικής Κατεύθυνσης, Γ΄τάξη Ενιαίου Λυκείου, ΟΕΔΒ 2003, σ. 57)

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Το κείμενο που διαβάσατε ανήκει στα επιστημονικά κείμενα. Με βάση ποια στοιχεία του κειμένου κατατάσσεται σ΄αυτή την κατηγορία κειμένων;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Από την ανάγνωση του κειμένου αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για κείμενο επιστημονικού λόγου διότι: διαθέτει τα γνωρίσματα του επιστημονικού λόγου, δηλαδή είναι περιγραφικός.
«Σήμερα μπορούμε ... ιδιότητες»: περιγράφονται με παραδείγματα οι εφαρμογές της τεχνολογίας του ανασυνδυασμένου DNA.
«Οι τεχνικές με τις οποίες ο άνθρωπος επεμβαίνει στο γενετικό υλικό, αποτελούν τη Γενετική Μηχανική»: εξηγεί τον όρο Γενετική Μηχανική.
«Η κατασκευή του ... μορίων ανιχνευτών»: αναλύεται η διαδικασία της μεταφοράς γενετικού υλικού από έναν οργανισμό σε έναν άλλο.
Η γλώσσα χρησιμοποιείται με τη λογική/κυριολεκτική της σημασία, διότι σκοπός του κειμένου είναι η πληροφόρηση. Αποφεύγεται η διατύπωση γνώμης, σχολίων, επικρατεί το γ΄ ρημ. πρόσωπο.
Παρατηρούμε τη χρήση ειδικού λεξιλογίου
– «ανασυνδυασμένο» μόριο DNA
– Γενετική Μηχανική
– βακτήριο
– γενετικού υλικού
– μορίων ανιχνευτών
– βακτηριακού κλώνου
– πλασμίδιο ή DNA φάγων κ.λπ.
Το ύφος είναι ουδέτερο, απρόσωπο, αντικειμενικό, διότι σκοπός είναι η πληροφόρηση.

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να επισημάνετε τρία χαρακτηριστικά γνωρίσματα επιστημονικού λόγου στο κείμενο που σας δίνεται.

Με τον όρο αυτομόρφωση περιγράφουμε μία σύνθετη εκπαιδευτική διαδικασία της οποίας θεμελιώδης κινητήρια δύναμη είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, ο οποίος, έχοντας επίγνωση των αναγκών και των επιθυμιών του, καλείται να συμβάλει αποφασιστικά στην πορεία της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής του κατάρτισης. Σε αυτή την ατομική, και πολλές φορές εξαιρετικά δύσκολη, πορεία κατάκτησης νέων γνώσεων, δεν ενεργεί μόνος του, όπως θα μπορούσαμε να υποθέσουμε με βάση το πρώτο συνθετικό της λέξης αυτομόρφωση. Ο άνθρωπος δεν δραστηριοποιείται μέσα σε ένα κοινωνικό κενό, αλλά μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον. Βρίσκεται δηλαδή σε συνεχή επικοινωνία με τους άλλους, σε επαφή και ανταλλαγή με τους επίσημους ή ανεπίσημους εκπαιδευτικούς θεσμούς, με ποικίλους οργανισμούς και κέντρα κατάρτισης, ακόμη και όταν οι νέες τεχνολογίες τού επιτρέπουν να μαθαίνει και να εργάζεται σε φυσική απόσταση από τους άλλους.

Με αυτή την έννοια, οι διαδικασίες και οι πρακτικές αυτομόρφωσης στη σημερινή εποχή δεν σημαίνουν την απουσία των άλλων, θεσμών και ατόμων, ούτε την κοινωνική απομόνωση του καθενός ατόμου, αλλά την ενεργητική στάση του, αφού το ίδιο αποφασίζει, άλλοτε αυτοβούλως και άλλοτε κάτω από την πίεση συγκεκριμένων αναγκών, να εκπαιδευθεί. Η ενεργητική στάση συνίσταται στο ότι ο άνθρωπος καλείται να διαμορφώσει μαζί με τους άλλους συμμετέχοντες (οργανισμούς, εκπαιδευτές, εκπαιδευόμενους) το περιεχόμενο, τη διαδικασία και τους τρόπους της εκπαίδευσής του.

Όμως οι πρωταρχικοί παράγοντες που καθιστούν την αυτομόρφωση αναγκαία για τα άτομα των σύγχρονων κοινωνιών είναι οι νέες επιστημονικές και τεχνολογικές ανακαλύψεις και οι συνεπακόλουθες μεταμορφώσεις της αγοράς εργασίας. Μία από τις συνέπειες αυτών των αλλαγών είναι ότι πολλά επαγγέλματα χάνουν γρήγορα την αξία και τη χρησιμότητά τους, ενώ οι γνώσεις και οι δεξιότητες που τα άτομα κατέκτησαν στα πρώτα στάδια της ζωής τους καθίστανται ανεπαρκείς για το παρόν και το μέλλον. Η συνολική τεχνολογική αναδιάρθρωση της εργασιακής δραστηριότητας στερεί όλο και περισσότερο στα άτομα τη δυνατότητα να διατηρούν μία και μοναδική επαγγελματική ταυτότητα σε όλη τη διάρκεια της ενεργού ζωής τους. Κατά συνέπεια, ανεξάρτητα από τις ψυχοκοινωνικές συνέπειες αυτής της κατάστασης για τα άτομα, οι νέοι άνθρωποι των τεχνολογικών κοινωνιών καλούνται να αλλάξουν δύο ή τρία επαγγέλματα στην επαγγελματική πορεία τους. Το γεγονός αυτό επιβάλλει στα άτομα να κατακτούν διαρκώς γνώσεις, να ανανεώνουν τις δεξιότητές τους, να αποκτούν γρήγορα νέες ειδικεύσεις, δηλαδή, να εκπαιδεύονται συνεχώς.

Η εκπαίδευση δεν νοείται πια ως η απλή, κανονιστική μετάδοση γνώσεων από τις μεγαλύτερες γενιές στις νεότερες, όπως την όριζε ο E. Durkheim κατά τον 19ο αιώνα. Και τούτο επειδή, τόσο το περιεχόμενο της εκάστοτε εκπαιδευτικής πράξης όσο και ο χρόνος που αφιερώνεται σε αυτήν, αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης ανάμεσα στις διαφορετικές γενιές, τα δύο φύλα και τις διαφορετικές κουλτούρες των ανθρώπων, γεγονός που παρατηρείται σε όλες τις σύγχρονες πρακτικές της καθημερινής ζωής. Η εκπαιδευτική πράξη καθίσταται επο-

μένως μια διαδικασία που δεν περιορίζεται στο χώρο (το σχολείο) και το χρόνο (περίοδος της νεότητας), αλλά επεκτείνεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής και πέραν των σχολικών τειχών.
(Αλεξάνδρα Κορωναίου, Εκπαιδεύοντας Εκτός Σχολείου, 2002 – διασκευή)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γνωρίζουμε ότι ο επιστημονικός λόγος είναι:

α) περιγραφικός: στην πρώτη παράγραφο του κειμένου περιγράφεται η έννοια αυτομόρφωση: «Με τον όρο αυτομόρφωση ... από τους άλλους».

β) αποδεικτικός: στην τελευταία παράγραφο του κειμένου, αναφερόμενος ο συγγραφέας στο περιεχόμενο του όρου σήμερα, αποδεικνύει ότι αυτό έχει αλλάξει από το περιεχόμενο που του απέδιδε ο E. Durkheim τον 19ο αιώνα.

γ) Η γλώσσα του κειμένου χρησιμοποιείται με την αναφορική/δηλωτική της σημασία, δηλαδή τη λογική της χρήση, αφού σκοπός του κειμένου είναι η πληροφόρηση, π.χ. «Η ενεργητική στάση συνίσταται στο ότι ο άνθρωπος καλείται να διαμορφώσει μαζί με τους άλλους συμμετέχοντες (οργανισμούς, εκπαιδευτές, εκπαιδευόμενους) το περιεχόμενο, τη διαδικασία και τους τρόπους της εκπαίδευσής του».

1.5.2. Δοκίμιο

Τι είναι;
Το δοκίμιο αποτελεί απόπειρα προσέγγισης ενός θέματος. Είναι ένα είδος πεζού λόγου που συνδυάζει στοιχεία επιστημονικού και λογοτεχνικού λόγου, με μέση συνήθως έκταση, σε αντιδιαστολή προς τις τυπικές, πλήρεις και εξαντλητικές μελέτες.

Πομπός
Δοκιμιογράφος (επιστήμονες, λογοτέχνες, καλλιτέχνες, δημοσιογράφοι, πολιτικοί, εκπαιδευτικοί κ.λπ.).

Δέκτης
Κοινό με πνευματικές ανησυχίες και κοινωνικές ευαισθησίες, εξοικειωμένο με το αφηρημένο λεξιλόγιο.

Θέματα
Το δοκίμιο καλύπτει μια ευρεία θεματολογία. Δεν πραγματεύεται μόνο θέματα επίκαιρα, αλλά θέματα με διαχρονικότητα. Ακόμη και όταν αφορμάται από ένα επίκαιρο γεγονός, ανάγεται στο μόνιμο και το γενικό. Αποτελεί ένα είδος ιδεολογικής κατάθεσης του συγγραφέα για διάφορα επίμαχα θέματα αισθητικής, ηθικής, κοινωνικής, πολιτικής κ.λπ. τάξης (π.χ. ανθρώπινα δικαιώματα, κλωνοποίηση, δημοκρατία, δάσκαλος, εκπαίδευση κ.λπ.).

Ο κοινωνικός χαρακτήρας του δοκιμίου
Τα θέματα των δοκιμίων αναφέρονται σε θέματα που απασχολούν τη σύγχρονη κοινωνία, είναι δηλαδή θέματα κοινωνικού προβληματισμού (οικονομικά, ηθικά, πολιτικά κ.λπ.). Ο δοκιμιογράφος καταθέτει τις απόψεις του αναφορικά με ορισμένα κοινωνικά ζητήματα με σκοπό να αναδείξει τις διαστάσεις των προβλημάτων ή να επισημάνει τις αιτίες που προκαλούν τα κοινωνικά φαινόμενα ή προβλήματα ή να προτείνει λύσεις για την αντιμετώπισή τους. Με αυτή την έννοια, μπορούμε να πούμε ότι το δοκίμιο έχει κοινωνικό χαρακτήρα, αφού εκφράζεται η κοινωνική ευαισθησία του δοκιμιογράφου, ο οποίος συμβάλλει στον δημόσιο προβληματισμό για τα κοινωνικά θέματα που απασχολούν τα μέλη της ευρύτερης κοινότητας.

Υποκειμενισμός
Αντίθετα από την αντικειμενικότητα του επιστημονικού λόγου, όπου ο συγγραφέας δεν εκφράζει προσωπικές απόψεις, στο δοκίμιο εκφράζονται προσωπικές γνώμες/απόψεις αναφορικά με την πραγματικότητα, που στηρίζονται σε βιώματα, εμπειρίες, γνώσεις του κειμενογράφου. Οι στοχασμοί-προβληματισμοί του συγγραφέα αναφορικά με διαχρονικά θέματα δεν έχουν οριστικό και αμετάκλητο χαρακτήρα, αφού ενδέχεται να αναθεωρηθούν.

Αντιδιδακτισμός
Αντίθετα από τα διδακτικά κείμενα, που σκοπό έχουν με παραινέσεις, νουθεσίες και συμβουλές να επηρεάσουν τον δέκτη να υιοθετήσει συγκεκριμένες απόψεις, το δοκίμιο «διδάσκει» έμμεσα, με την έννοια ότι ο δέκτης ενημερώνεται, ευαισθητοποιείται αναφορικά με θέματα κοινωνικού προβληματισμού, διευρύνονται οι πνευματικοί του ορίζοντες, οξύνεται η κρίση του. Σκοπός του δοκιμιογράφου είναι να πείσει για την ορθότητα των απόψεών του, δεν έχει σωφρονιστική πρόθεση.

Είδη
Επειδή έχει ασαφή χαρακτήρα και είναι δύσκολο να περιχαρακωθεί μέσα σε έναν ορισμό, αυτό μας βοηθάει να το συνδέουμε:
α) άλλοτε με τα διδακτικά γένη (πραγματεία, μελέτη, επιστημονικά κείμενα), το αποδεικτικό δοκίμιο ή δοκίμιο πειθούς
β) άλλοτε με τη λογοτεχνία, το στοχαστικό δοκίμιο.

ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΕΙΘΟΥΣ

Το δοκίμιο συνδέεται με τον επιστημονικό και φιλοσοφικό λόγο επειδή:

► τα θέματα του δοκιμιογράφου (πολιτικά, επιστημονικά, αισθητικά, κοινωνικά, ηθικά κ.λπ.) απασχολούν και τον επιστήμονα και τον φιλόσοφο

► στο αποδεικτικό δοκίμιο, όπως και στον επιστημονικό λόγο, αξιοποιείται η πειθώ για τη στήριξη των απαντήσεων και του προβληματισμού του συγγραφέα, όταν εκθέτει τις ιδέες του.

ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

Είναι ένα είδος δοκιμιακού λόγου που χαρακτηρίζεται από υποκειμενική προσέγγιση του θέματος και προσεγγίζει τη λογοτεχνία από άποψη γλώσσας και ύφους.

► Ο δοκιμιογράφος περιπλανιέται ελεύθερα στον χώρο των ιδεών, που προέρχονται από τα γενικότερα πνευματικά του εφόδια και τη διανοητική και αισθητική του καλλιέργεια.

► Το δοκίμιο συνδέεται με τη λογοτεχνία όταν ο δοκιμιογράφος δεν απευθύνεται στη νόηση αλλά και στον συναισθηματικό κόσμο του αναγνώστη με σκοπό να τον τέρψει, να τον συγκινήσει, να του προκαλέσει καλαισθητική απόλαυση.

ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΕΙΘΟΥΣ	ΔΙΑΦΟΡΕΣ	ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ
• Εκλαΐκευση επιστημονικών θεμάτων • Πληροφόρηση • Ανάδειξη μιας θέσης • Η πειθώ • Η ανασκευή μιας άποψης	**Σκοπός**	• Απόπειρα προσέγγισης ενός θέματος • Θέτει κάποια ερωτήματα και προσπαθεί να δώσει μια απάντηση • Μοιράζεται τον προβληματισμό του με τον δέκτη • Να προβληματίσει, να προκαλέσει καλαισθητική συγκίνηση, απόλαυση
• Ιδέες/θέσεις/απόψεις • Προβλήματα-προτάσεις • Αιτίες-αποτελέσματα • Περιγραφή (ιδιότητες) εννοιών • Επιχειρήματα-τεκμήρια	**Περιεχόμενο-πληροφορίες**	• Προβληματισμοί/ιδέες • Παρατηρήσεις με βιωματικό περιεχόμενο • Βιώματα • Εμπειρίες • Προσωπικές συλλήψεις • Σκέψεις • Συναισθήματα
• Αναφορική λειτουργία της γλώσσας • Επιστημονική λογοκρατική διατύπωση • Ειδικό, λόγιο, αφηρημένο λεξιλόγιο (ρήματα, επίθετα, επιρρήματα) • Αναφορική λειτουργία της γλώσσας και στοιχεία ποιητικού/συγκινησιακού λόγου • Μακροπερίοδος λόγος, προτάσεις κρίσεως, υποθετικές, ερωτηματικές • Δείκτες συνοχής • Σημεία στίξης ως σχόλιο • Στοιχεία του ποιητικού λόγου	**Γλώσσα**	• Ποικιλία λόγου • Αναφορική και ποιητική λειτουργία της γλώσσας • Λέξεις του προφορικού λόγου • Μεταφορικός-εικονοπλαστικός λόγος • Σχήματα λόγου (παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, επαναλήψεις, υπερβολές κ.λπ.) • Μεταφορικές αναλογίες • Σύμβολα • Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες • Στίξη ως σχόλιο • Λογοτεχνικές εκφράσεις • Περιγραφή-αφήγηση
• Λογική συνεκτικότητα-συνοχή	**Οργάνωση**	• Χαλαρή-συνειρμική • Απουσία δεικτών συνοχής
• Αντικειμενική: διότι ο συγγραφέας επιχειρεί να τεκμηριώσει τις απόψεις/θέσεις του με επιχειρήματα και τεκμήρια, δηλαδή δεν καταφεύγει σε υποκειμενικές κρίσεις και γνώμες	**Σκοπιά**	• Υποκειμενική: διότι ο συγγραφέας ερμηνεύει ελεύθερα το θέμα του, καταθέτει προσωπικές απόψεις, κρίσεις που προέρχονται από τις παρατηρήσεις, τα προσωπικά του βιώματα και άλλα πνευματικά εφόδια.
• Σοβαρό, τυπικό, επίσημο, ουδέτερο, αντικειμενικό	**Ύφος-τόνος**	• Στοχαστικό, λογοτεχνικό, προσωπικό, οικείο σατιρικό, χιουμοριστικό, εύθυμο, εξομολογητικό, άμεσο, παραστατικό
• Αξιοποιούνται κυρίως οι λογικοί τρόποι πειθούς: 1. Επίκληση στη λογική (επιχειρήματα-τεκμήρια) 2. Επίκληση στην αυθεντία 3. Επίκληση στο συναίσθημα (σε ορισμένα σημεία του κειμένου)	**Τρόποι πειθούς**	• Περιορισμένη αξιοποίηση των λογικών τρόπων πειθούς • Επίκληση στο συναίσθημα με αφήγηση, περιγραφή, διάλογο, α', β' ρημ. πρόσωπο κ.λπ.

παράδειγμα

Α. ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΕΙΘΟΥΣ

Α. Υπάρχει πράγματι κάτι τερατώδες στην υπόθεση του κλωνισμού; Ο «κλωνισμός», έτσι κι αλλιώς, συμβαίνει και στη φύση. Όλοι μας ξέρουμε περί των ομοζυγωτών διδύμων και πολλά φυτά «αυτοκλωνοποιούνται» χιλιάδες χρόνια τώρα. Η αίσθηση όμως της μοναδικότητας των ατόμων φαίνεται πως αποτελεί οριακό σημείο στην κοινωνική αντίδραση. Ακόμη και οι ομοζυγωτοί δίδυμοι μας δημιουργούν ενίοτε κάποια αμηχανία, πόσο μάλλον η ιδέα ενός πιστού αντιγράφου. Ένα από τα πιο τρομακτικά τραγούδια του Σούμπερτ πραγματεύεται αυτό ακριβώς το θέμα. Ο συμβολισμός του είναι αναμφισβήτητα καταχθόνιος, αλλά καθόλου κατανοητός.	**Άποψη/θέση** **Επιχειρήματα**
Β. Θα ήταν λοιπόν προτιμότερο, όλοι όσοι εκφράζουν άποψη για τον πρόσφατο «κλωνισμό της Ντόλι», να μην είχαν προϋποθέσει αυτό που οι ερευνητές έχουν αρνηθεί, ότι δηλαδή ο κλωνισμός μπορεί να εφαρμοσθεί και στον άνθρωπο. Άλλωστε, από πρακτική άποψη, η ιδέα του κλωνισμού στους ανθρώπους δεν έχει μέλλον για τρεις τουλάχιστον λόγους. Ο πρώτος είναι ότι η διαφορετική ανατροφή ενός ατόμου «παράγει» διαφορετικό άτομο. Δεν μπορεί να ξαναποκτήσει κανείς τον πατέρα του, γιατί ο πραγματικός πατέρας έχει μνήμη και ουδείς μπορεί να «κλωνίσει» την μνήμη.	**Θέση άλλων** **1ο επιχείρημα**
Γ. Αν αυτό που θέλει κανείς είναι το ακριβές αντίγραφο μιας ιδιοφυΐας, οι διαφορετικές συνθήκες ενδέχεται να προσδώσουν στο νέο κλώνο διαφορετικές επιθυμίες και ενδιαφέροντα από αυτά του πρωτοτύπου του. Και ουδείς –αυτός είναι ο δεύτερος λόγος– μπορεί να αναγκάσει αυτό το νέο άτομο να ακολουθήσει το πρότυπό του. Τέλος –τρίτος λόγος– οι άνθρωποι χρειάζονται είκοσι χρόνια για να ενηλικιωθούν. Ό,τι και αν εμείς προσδοκούμε απ' αυτούς, θα είναι παρωχημένο όταν θα έχουν φτάσει στην ηλικία για να το πραγματοποιήσουν.	**Θέση άλλων** **2ο επιχείρημα/ανασκευή** **3ο επιχείρημα/ ανασκευή**
Δ. Αν πάλι, το όλο πρόγραμμα είναι ένας τρόπος «παραγωγής» περισσοτέρων ανθρώπων, είναι εκτός πραγματικότητας, αφού ποτέ δεν υπήρχε έλλειμμα ανθρώπων, μάλλον το αντίθετο. Άλλωστε, οι ισχύουσες μέθοδοι «παραγωγής» είναι πολύ φθηνότερες και πιο αξιόπιστες από οτιδήποτε εργαστηριακό. Όσο για τους ισχύοντες τρόπους «εξαναγκασμού» των ατόμων να πράττουν ό,τι τους υπαγορεύεται, παραμένουν ιδιαίτερα αποτελεσματικοί.	**Θέση άλλων** **Επιχείρημα/ανασκευή**
Ε. Δεν πιστεύω, λοιπόν, ότι η ιδέα κλωνισμού του ανθρώπου –ιδιαίτερα σε μαζικό επίπεδο– είχε ποτέ την πρόθεση να αποτελέσει πρόταση προς εφαρμογή. […]	**Συμπέρασμα** **Θέση του συγγραφέα**

(ΚΟΙΝΟΣ ΝΟΥΣ, Ελληνοεκδοτική, 2006, σ. 477)

παράδειγμα

Β. ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

*Θαυμαστά τα έργα της επιστήμης. Ανεπαρκής να τα συλλάβει η αντίληψή μου. Αποστηθίζει μόνον τους φωτεινούς τίτλους. Γι' αυτό και **η γλώσσα μου, ως αμαθής**, προσέχει και ποτέ δεν πατάει το πόδι της σε τέτοια **σκοτεινά εδάφη.** Το να σχολιάζω μιαν ανακάλυψη μου φαίνεται πιο υπερφίαλο απ'το να επιχειρήσω να πιάσω τ' άστρα. Κι αν τώρα **παραβαίνω** τη σοβαρότητά μου, είναι γιατί με παρέσυρε ένα τρελό τηλεφώνημα φίλης φανατικής οικολόγου, τόσο που αρνείται να πατήσει σε γκαζόν επειδή αντιγράφει προσβλητικά το θείο, φυσικό γρασίδι.*

*Η φωνή της ήταν οργισμένη, κι αντί καλημέρας με περιέλουσε με ψόγους που «κάθομαι αραχτή μέσα στη νοικοκυρίστικη καταθλιψούλα μου αντί να ξεσηκωθώ εναντίον των τρομοκρατών που τοποθέτησαν νέα βόμβα στα θεμέλια της ύπαρξής μας και, πάει, όπου να 'ναι θα τιναχτεί στον αέρα η ατομικότητά μας, αυτό το μεγαλοειδές δώρο που έδωσε στον καθένα μας η φύση». Ένας καταιγισμός μαύρων οιωνών και σιγά σιγά ξεκαθάρισα ότι τρομοκράτες χαρακτήριζε τους Άγγλους ερευνητές και βόμβα την ανακάλυψή τους, την κλωνοποίηση. Περιέγραψε εν τω μεταξύ με αξιοζήλευτη άνεση τις περίπλοκες κινήσεις του πειράματος **σαν να ήταν η ίδια ερευνητής**. Πάλευα να καταλάβω από πού έφευγαν κύτταρα, πώς μπαινόβγαιναν στην κατάψυξη, πώς μεταφέρονταν οι ομοιότητες σε ωάριο αδειασμένο από τον αρχικό ρόλο του, τι σπέρμα ήταν αυτό που δεν ήταν σπέρμα αλλά κομμάτι από το αυτί ή από την αχίλλειο πτέρνα – πελάγωσα. Και πού να τολμήσω βέβαια να υπερασπίσω την «καταθλιψούλα» μου, ότι είναι το ιστορικό πολλών και διαφόρων ξεσηκωμών μου εναντίον πολλών και διαφόρων βομβών που τοποθέτησαν τα ανεπιθύμητα στα θεμέλια των επιθυμητών. Βόμβες που, παρά τους ξεσηκωμούς, εξερράγησαν.*

Ωστόσο, συνωστίζομαι τώρα και εγώ έξω από το θόρυβο, και τη μεγάλη ανησυχία που ξεσήκωσε το επίτευγμα. Το διαφημίζει, νόστιμη, ήρεμη η Ντόλυ, ανυποψίαστη ότι είναι το ορεκτικό ώσπου να φτάσουμε στο κύριο γεύμα. Τον άνθρωπο.

*Να ληφθούν μέτρα, ξεφώνιζε η οικολόγος φίλη. Ποια μέτρα, αλήθεια; Η μοίρα της ανθρωπότητας είναι σαν τη Λερναία Ύδρα. **Κόβεις** το κεφάλι της φυματίωσης και φυτρώνει στη θέση του ο καρκίνος, **κόβεις** τη σχιζοφρένεια και πετάγεται το κεφάλι των πυρηνικών όπλων, **μισοκόβεις** το Έιτζ και φυτρώνει το κεφάλι της κλωνοποίησης. Ποια μέτρα, αλήθεια; **Ο μοιραίος γενετικός τύπος ασφαλής πια φυλάσσεται** στα άδυτα της μνήμης των ηλεκτρονικών υπολογιστών και ασφαλέστερος στις κρυψώνες της **εργοδότριας σκοπιμότητας** που χρηματοδοτούσε και την έρευνα – αναρωτιέμαι αν στοιχίζει φθηνότερα η παραγωγή ύπαρξης, απ' όσο το χαπάκι για τη θεραπεία του καρκίνου.*

*Και καλά **ν' αυγατίσουν** τα πρόβατα, τα πλάσματα των δασών και η παρέα της μοναχικής ατμόσφαιρας: **τα πετούμενα.** Και επάρκεια σφαγής θα έχουμε και χωρίς δεσμεύσεις πια θα μπορούν οι κυνηγοί ν' αξιοποιούν **τα βόλια** τους σημαδεύοντας τη μοναδική δυνατότητα των **φτερών**. Μόλις μας τελειώσουν τα **πουλιά**, θα γονιμοποιούμε τα αντίγραφά τους. Αλλά ο άνθρωπος; Σωστά διατυπώνω το ενδεχόμενο ν' αναπαράγεται κατ' εικόνα και ομοίωσή του, σε όσα αντίγραφα θέλει; Κι αν δε θέλει, πόσο σεβαστό θα είναι, πώς θα επανδρωθούν τα ακραία οράματα με επιστρατευμένα **«Ρόμποκοπ»**;*

*Μου είναι αδιανόητο ότι ανθρώπινο πλάσμα θα γεννιέται από ένα κύτταρο **άμοιρο μάλλον μητρικού φίλτρου**. Ένα **πλάσμα ορφανό**, εντέλει. Πώς να προβλέψεις με τι ασυνήθιστα, δικά του ένστικτα θα διεκδικήσει την επιβίωσή του. Ποια εκδικητικότης θα λανθάνει για τη μυστηριώδη **ορφάνια** του; Καθόλου παράξενο κάποια στιγμή να γυρίσουν τ' αντίγραφα και να τρώνε το πρωτότυπο. Ό,τι, παραλλαγμένα κάπως, συμβαίνει και στους εμφύλιους πολέμους.*

Ένα θλιβερό υποκατάστατο αθανασίας. Μια ακόμα ελπίδα για μετά θάνατον ζωή. Τι θα γνωρίζουν για μας τα αντίγραφά μας; Πόσο πιστά θα ξέρουν να διαχειρίζονται όσα μας πόνεσαν, μας απέλπισαν, όσα αγαπώντας τα διασώσαμε; θα αναπαραχθεί επομένως και ο ψυχισμός μας; Μα, Θεέ μου, η ψυχή δεν αντιγράφεται με καμιά ανακάλυψη. Ψυχραιμία. Ας περιμένουμε να εκδηλώσει τη δυσφορία του ο Θεός. Γιατί καθόλου βέβαια δε θα του αρέσει να του επιβληθεί, με το έτσι θέλω, να γίνει συνέταιρος στη δημιουργία μας. Ό,τι και να ισχυρίζονται οι πίθηκοι, εμείς τον Θεό διάλεξαμε για πλάστη μας. Επειδή ως αόρατος είναι όμορφος, ως αόρατος είναι ανεξακρίβωτα φταίχτης και προπάντων, γιατί αόρατος ευκολότερα υπάρχει.

*Ψυχραιμία. Αλλωστε εμείς οι μεγάλοι, όταν θα ενσαρκωθεί η απειλή, θα βλέπουμε την κλωνοποίηση από τη ρίζα μόνον. Ας φοράνε λοιπόν οι νέοι φυλαχτό την ευχή μου: ποτέ μην δεχτούν να προέλθει ο άνθρωπος από άλλη μέθοδο, παρά μόνον από κείνην που εφαρμόζει η **έλξη**, μόνον από τη **μεθυστική πειθώ** που ασκεί ο **έρωτας**, μόνον από την αβίαστη **ευτυχισμένη συναίνεση των σωμάτων**, τη γοργή έστω, χιμαιρική έστω, αλλά κάθε φορά σαν καινούρια **κοσμογονική ανακάλυψη.***

(Κική Δημουλά, «Τι θα γνωρίζουν για εμάς τα αντίγραφά μας», Περιοδικό Μετρό)

Προσωποποίηση
Μεταφορά

Α΄ ρημ. πρόσωπο
Χιούμορ

Αφήγηση/περιγραφή

Παρομοίωση
Περιγραφή/χιούμορ

Εξομολογητικός τόνος

Προβληματισμός

Επανάληψη

Ρητορικά ερωτήματα
Προσωποποίηση
Ειρωνεία

Προφορικότητα λόγου
χιούμορ

Ερωτήσεις

Σύμβολο

Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες

Ερωτηματικές προτάσεις

Χιούμορ και ειρωνεία

Λογοπαίγνιο

Χιούμορ

Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Το κείμενο Α που διαβάσατε ανήκει στην κατηγορία των δοκιμίων πειθούς. Ποια στοιχεία του κειμένου δικαιολογούν τον χαρακτηρισμό του;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τα στοιχεία που δικαιολογούν τον χαρακτηρισμό του κειμένου είναι:
Θέμα του κειμένου είναι: η κλωνοποίηση, δηλαδή θέμα επιστημονικό, το οποίο προκαλεί ηθικά διλήμματα.
Σκοπός του συγγραφέα είναι να ανασκευάσει τις απόψεις όσων θεωρούν ότι ο κλωνισμός θα εφαρμοστεί στον άνθρωπο.
Μέσα πειθούς-τρόπος πειθούς: Ο συγγραφέας αξιοποιεί γι' αυτόν τον σκοπό ως τρόπο πειθούς την επίκληση στη λογική και ως μέσα πειθούς: Επιχειρήματα: Β΄ παράγραφος «Άλλωστε ... μνήμη», Γ΄ παράγραφος «οι διαφορετικές ... πραγματοποιήσουν», Δ΄ παράγραφος «αφού δεν υπήρχε ... αποτελεσματικοί».
Η γλώσσα αξιοποιείται κυρίως με την αναφορική της λειτουργία, η διατύπωση είναι επιστημονική, λογοκρατική («ενδέχεται», «προσδώσουν», «έλλειμμα», «καταχθόνιος», «κλωνισμός», «ομοζυγωτοί δίδυμοι» κ.λπ.).
Η σύνταξη χαρακτηρίζεται για τη σύνθετη δομή της, π.χ. χρήση μακροπερίοδου λόγου: Β΄ παρ. «Θα ήταν λοιπόν προτιμότερο, όλοι όσοι ... να εφαρμοσθεί και στον άνθρωπο», Δ΄ παρ. «Άλλωστε, οι ισχύουσες μέθοδοι "παραγωγής" ... ιδιαίτερα αποτελεσματικοί».
Η οργάνωση του κειμένου είναι αυστηρά λογική.
Η νοηματική συνεκτικότητα επιτυγχάνεται με τη χρήση συνεκτικών λέξεων και φράσεων όπως «δηλαδή», «γιατί», «αφού», «λοιπόν», «όσο για» κ.λπ., που βοηθούν τον αναγνώστη να παρακολουθήσει τη λογική ακολουθία των συλλογισμών του συγγραφέα.
Ο χαρακτήρας του κειμένου κρίνεται αντικειμενικός, αντιδιδακτικός.
Το ύφος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αντικειμενικό, ουδέτερο, τυπικό.

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Το κείμενο Β που διαβάσατε είναι δοκίμιο που προσεγγίζει τη λογοτεχνία. Ποια στοιχεία του κειμένου δικαιολογούν τον χαρακτηρισμό του;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Από την ανάγνωση του κειμένου αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για δοκίμιο στοχασμού διότι παρατηρούμε ότι:
Θέμα του κειμένου είναι: η κλωνοποίηση, δηλαδή διαχρονικό θέμα ηθικής τάξης.
Η οργάνωση του κειμένου είναι χαλαρή-συνειρμική (περιστατικό, αφήγηση, προβληματισμοί, σκέψεις, συναισθήματα).
Ο χαρακτήρας του κειμένου κρίνεται έντονα υποκειμενικός.
Το ύφος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί στοχαστικό, ενώ σε κάποια σημεία του κειμένου είναι ειρωνικό («αναρωτιέμαι αν στοιχίζει φθηνότερα η παραγωγή ύπαρξης απ' όσο το χαπάκι για τη θεραπεία του καρκίνου»).
Ο τόνος του κειμένου χαρακτηρίζεται από προφορικότητα, οικειότητα, αμεσότητα, ενώ στην Ζ΄ παρ. ο τόνος αποκτά εξομολογητικό χαρακτήρα λόγω της χρήσης του β΄ ρημ. προσώπου.
Σκοπός του συγγραφέα είναι να τέρψει, να συγκινήσει, να εκφράσει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του σχετικά με το ενδεχόμενο της κλωνοποίησης του ανθρώπου – γι' αυτό:
Ως μέσα πειθούς αξιοποιεί την επίκληση στο συναίσθημα, με την αξιοποίηση του ποιητικού/συγκινησιακού λόγου με μεταφορές («φυτρώνει στη θέση του ο καρκίνος», «τη μεθυστική πειθώ», «θλιβερό υποκατάστατο» κ.λπ.), περιγραφή («Πάλευα να καταλάβω από πού έφευγαν κύτταρα, πώς μπαινόβγαιναν στην κατάψυξη, πώς μεταφέρονταν οι ομοιότητες σε ωάριο αδειασμένο από τον αρχικό ρόλο του, τι σπέρμα ήταν αυτό που δεν ήταν σπέρμα αλλά κομμάτι από το αυτί ή από την αχίλλειο πτέρνα»), αφήγηση («Η φωνή της ήταν οργισμένη, κι αντί καλημέρας με περιέλουσε με ψόγους που "κάθομαι αραχτή μέσα στη νοικοκυρίστικη καταθλιψούλα μου αντί να ξεσηκωθώ εναντίον των τρομοκρατών που τοποθέτησαν νέα βόμβα στα θεμέλια της ύπαρξης μας και, πάει, όπου να 'ναι θα τιναχτεί στον αέρα η ατομικότητά μας, αυτό το μεγαλοειδές δώρο που έδωσε στον καθένα μας η φύση"»), χρήση του α΄ ρημ. προσώπου («Ας περιμένουμε», «εμείς οι μεγάλοι», «τα διασώσαμε» κ.λπ.), χρήση β΄ ρημ. προσώπου («Πώς να προβλέψεις»), επαναλήψεις, ερωτηματικές προτάσεις.

Το δοκίμιο και άλλα γραμματειακά είδη

Διάλογος και Δοκίμιο

Διάλογος	Δοκίμιο
Πρόκειται για συζήτηση που διεξάγουν πρόσωπα που βρίσκονται στον ίδιο χώρο.	Ο δοκιμιογράφος εκθέτει τις απόψεις του σε «δημόσιο διάλογο», αφού ο αναγνώστης γίνεται κοινωνός των ιδεών ή των προβληματισμών του συγγραφέα και με τη σειρά του επεξεργάζεται τις θέσεις του συγγραφέα, συμφωνεί, εκφράζει απορίες, ενστάσεις, εξάγει συμπεράσματα, συμμερίζεται τους προβληματισμούς του.
Περιεχόμενο Ανταλλαγή απόψεων αναφορικά με συγκεκριμένο θέμα (πολιτικό, αισθητικό, ηθικό, κοινωνικό κ.λπ.) για το οποίο εκφράζονται διαφορετικές απόψεις.	**Περιεχόμενο** Ορισμένες φορές ο δοκιμιογράφος διαφωνεί με ορισμένες απόψεις που διατυπώνονται από ορισμένους κύκλους (επιστημονικούς, οικονομικούς, πολιτικούς κ.λπ.). Σ' αυτή την περίπτωση παραθέτει την άποψη με την οποία διαφωνεί και παρουσιάζει επιχειρήματα για να την ανασκευάσει.
Σκοπός Να ενημερώσουν, να πείσουν για την ορθότητα των απόψεών τους.	**Σκοπός** Να πείσει για την ορθότητα των απόψεών του.
Τρόποι πειθούς Επίκληση στη λογική Επίκληση στο συναίσθημα Επίκληση στην αυθεντία Επίκληση στο ήθος	**Τρόποι πειθούς** Επίκληση στη λογική Επίκληση στο συναίσθημα Επίκληση στην αυθεντία

Επιστολή και στοχαστικό δοκίμιο

Επιστολή	Στοχαστικό δοκίμιο
Πρόκειται για γραπτή επικοινωνία προσώπων τα οποία δεν μπορούν να επικοινωνήσουν πρόσωπο με πρόσωπο.	Μερικές φορές το δοκίμιο που προσεγγίζει τη λογοτεχνία έχει κοινά χαρακτηριστικά με τη συνομιλία/επιστολή ανάμεσα στον συγγραφέα και τον αναγνώστη.
Περιεχόμενο Προσωπικές εμπειρίες Εκμυστηρεύσεις Βιώματα-συναισθήματα	**Περιεχόμενο** Σε αυτή την περίπτωση ο συγγραφέας περιπλανάται ελεύθερα από θέμα σε θέμα αυτοσχεδιάζοντας.
Γλώσσα Εκφράσεις του προφορικού λόγου Ρημ. πρόσωπα α΄ και β΄ ενικό	**Γλώσσα** Εκφράσεις του προφορικού λόγου, λογοτεχνικές εκφράσεις Ρημ. πρόσωπα α΄και β΄ενικό
Ύφος Αυθόρμητο, απλό, ανεπιτήδευτο	**Ύφος** Αυθόρμητο, απλό, ανεπιτήδευτο

Ημερολόγιο και στοχαστικό δοκίμιο

Ημερολόγιο

Πρόκειται για κείμενα αυτοβιογραφικού χαρακτήρα.

Πομπός
Ανώνυμοι άνθρωποι
Διάσημοι άνθρωποι (καλλιτέχνες, πολιτικοί, δημοσιογράφοι, φιλόσοφοι κ.λπ.)

Περιεχόμενο
Περιγραφές, αφηγήσεις, συναισθήματα, βιώματα που συνδέονται με προσωπικές εμπειρίες ή συμβάντα

Σκοπός
Η καταγραφή σημειώσεων για προσωπικά συμβάντα ή σοβαρά γεγονότα/ζητήματα που απασχολούν τον συντάκτη

Γλώσσα-ύφος
Στοιχεία προφορικού λόγου
Χαλαρή οργάνωση

Ύφος
Άμεσο, παραστατικό, λιτό, κουβεντιαστό

Χαρακτήρας
Προσωπικός

Τόνος
Εξομολογητικός

Στοχαστικό δοκίμιο

Πομπός
Λογοτέχνες

Περιεχόμενο
Η ιδεολογική κατάθεση απόψεων/ιδεών αναφορικά με ένα θέμα (γενικού ενδιαφέροντος) με αφορμή κάποια περιστατικά ή συμβάντα

Σκοπός
Καταγραφή απόψεων-προβληματισμών αναφορικά με θέματα σύγχρονου προβληματισμού

Γλώσσα-ύφος
Στοιχεία προφορικού λόγου
Χαλαρή οργάνωση

Ύφος
Άμεσο, παραστατικό, λιτό, κουβεντιαστό

Χαρακτήρας
Προσωπικός

Τόνος
Εξομολογητικός

1.5.3. Άρθρο - Επιφυλλίδα

ΑΡΘΡΟ	ΔΙΑΦΟΡΕΣ	ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ
Είναι δημοσίευμα σε εφημερίδα ή περιοδικό που πραγματεύεται ένα θέμα επικαιρικό.	**Τι είναι;**	Δημοσίευμα σε εφημερίδα, όπου ο γράφων εκφράζει παρατηρήσεις και σκέψεις διαχρονικού χαρακτήρα και γενικότερου ενδιαφέροντος
• Οικονομικά • Κοινωνικά • Πολιτικά • Πολιτισμικά • Σχετικά με την καθημερινότητα και την ποιότητα της ζωής • Επιστημονικά	**Θέματα**	• Φιλολογικά • Επιστημονικά • Κοινωνικά • Καλλιτεχνικά • Πολιτικά • Θεολογικά κ.λπ.
Τα άρθρα συνήθως αντλούν τα θέματά τους από την επικαιρότητα	**Χαρακτήρας**	Δεν έχει επικαιρικό χαρακτήρα, είναι κείμενο «δοκιμιακού χαρακτήρα
Δημοσιογράφοι, πολιτικοί, επιστήμονες, διανοούμενοι, καλλιτέχνες	**Πομπός**	Ειδικοί στο θέμα
Εφημερίδες-περιοδικά	**Χώρος δημοσίευσης**	Σε ειδική θέση της εφημερίδας
• Οικονομικά • Κοινωνικά • Πολιτικά • Επιστημονικά	**Είδη**	
Οι δημοσιογράφοι αναλύουν, ερμηνεύουν και σχολιάζουν τις κυριότερες ειδήσεις και θέματα που άπτονται της επικαιρότητας.	**Σκοπός**	Ενημέρωση-πληροφόρηση για ειδικά ζητήματα
Υποκειμενική / του εντύπου	**Σκοπιά**	Αντικειμενική
• **Τίτλος** • **Πρόλογος** (αναφορά του επικαιρικού θέματος) • **Κύριο μέρος** • **Σχολιασμός, απόψεις** • **Επίλογος** • **Συμπεράσματα**	**Οργάνωση**	**Τίτλος** **Πρόλογος** (εισαγωγή στο θέμα) **Κύριο μέρος** (Ανάπτυξη του θέματος) **Επίλογος**
Ένα ευρύ φάσμα αναγνωστικού κοινού (διαμόρφωση κοινής γνώμης για την επικαιρότητα)	**Δέκτης**	Κοινό με ειδικά ενδιαφέροντα Εξοικειωμένος δέκτης
• Αναφορική λειτουργία της γλώσσας • Δηλωτική σημασία • Απλός, εκλαϊκευτικός λόγος • Λεξιλόγιο προσεκτικά επιλεγμένο, απλό, καθημερινό • Προφορικότητα λόγου	**Γλώσσα**	• Αναφορική λειτουργία της γλώσσας • Δηλωτική σημασία • Ειδικό λεξιλόγιο • Αφηρημένες έννοιες
Αναλυτικό, άμεσο, οικείο ορισμένες φορές, αντικειμενικό, τυπικό	**Ύφος**	Σοβαρό, επίσημο, τυπικό, ουδέτερο, αντικειμενικό
Αξιοποιούνται κυρίως οι λογικοί τρόποι πειθούς: 1. Επίκληση στη λογική (επιχειρήματα-τεκμήρια) 2. Επίκληση στην αυθεντία 3. Επίκληση στο συναίσθημα (σε ορισμένα σημεία του κειμένου)	**Τρόποι πειθούς**	Κυρίως λογικοί τρόποι πειθούς: 1. Επίκληση στη λογική (επιχειρήματα-τεκμήρια) 2. Επίκληση στην αυθεντία

παράδειγμα

Α. ΑΡΘΡΟ

Α. Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ού αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.

Σύγκριση με το παρελθόν

Επικαιρικό θέμα

Β. Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών. Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί και τρόφιμα υπόσχονται ότι θα επιλύσουν το πρόβλημα του υποσιτισμού, όμως ταυτόχρονα δημιουργούν τεράστια βιοηθικά προβλήματα. Παράλληλα, η πρόσφατη κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής».

Τεκμήρια-παραδείγματα

Επικαιρικό θέμα

Γ. Πού βαδίζουμε, άραγε; Για χάρη ποιας προόδου και μελλοντικής ευδαιμονίας η επιστημονική κοινότητα αλλά και ολόκληρη η ανθρωπότητα πρέπει, αλόγιστα, να συνεχίσει αυτό τον δρόμο;

Προβληματισμός

Δ. Το μείζον ερώτημα της ανθρωπότητας και η διαχρονική αγωνία της είναι να εξηγηθεί ο σκοπός και το νόημα της ζωής και του θανάτου. Εάν προσεγγίσουμε κάποτε την αλήθεια αναφορικά με αυτά τα θεμελιακά ερωτήματα, ίσως μπορέσουμε τότε να επαναπροσδιορίσουμε τις αξίες μας και τους τρόπους επίτευξής των.

Ε. [...] Αποτελεί κανόνα της φύσης, κανόνα της βιολογίας, να υπάρχει και «θεϊκά» να μη διαταράσσεται η θεμελιώδης ακολουθία: γένεση, ζωή, αναπαραγωγή, θάνατος. Με βάση τα προαναφερόμενα, εάν οι άνθρωποι ήταν αθάνατοι ή γενικότερα κάποια μορφή ζωής ήταν αθάνατη, το οξύμωρο συμπέρασμα είναι ότι: το συγκεκριμένο είδος ζωής θα εξέλειπε μέσα σε λίγες σχετικά γενεές, διότι το περιβάλλον θα άλλαζε και δεν θα μπορούσαν αυτοί οι ζωντανοί οργανισμοί που το απαρτίζουν να αλλάξουν, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες. (...)

Επιχείρημα

Θέση

Στ. Μέχρι ότου απαντηθούν, εάν ποτέ, τέτοιου είδους φιλοσοφικά ερωτήματα, η δυνατότητα επίτευξης αθανασίας φαίνεται να βρίσκεται εκτός των γνωστών βιολογικών νόμων της φύσης. Αντίθετα, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην». Δηλαδή να προσδιοριστούν και να εφαρμοστούν εκείνα τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία θα έχουν αποτέλεσμα οι άνθρωποι να γεννιούνται, να ζουν και να γερνούν με υγεία.

Επιχείρημα

Θέση

Ζ. Είναι βέβαιο πως η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού. Αυτό το ταξίδι, το οποίο ξεκίνησε πριν από λίγα σχετικά χρόνια στον άγνωστο και μαγευτικό κόσμο των βιολογικών νοημάτων της ζωής, δεν είναι ούτε εύκολο ούτε γρήγορο. Οι ταξιδιώτες πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με υπομονή, με περίσσεια γνώση, με αμφισβήτηση, αλλά προπαντός με ηθική δεοντολογία. Σε κάθε περίπτωση, η Πολιτεία πρέπει να κρίνει και να αξιολογεί τους καρπούς και τις εμπειρίες τέτοιων εγχειρημάτων. Υπάρχουν άραγε γονίδια αθανασίας; Θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί που διέπουν τη ζωή και τον θάνατο; Θα αποδεχθεί, ηθικά, η ανθρωπότητα σε μια τέτοια περίπτωση να παρέμβει; Αποτελεί προσωπική εκτίμηση ότι είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία. Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: ...ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα...

Ανακεφαλαίωση

Προτάσεις

Επανάληψη θέσης

(Πανελλήνιες 2002)

παράδειγμα

Β. ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ

Το πρόσωπο της κλωνοποίησης και το πρόσωπο του ανθρώπου

Θέμα και θέση

Επιχειρήματα

Αυθεντία

Α. Ίσως θα έπρεπε από την αρχή να υπογραμμίσουμε ότι η κλωνοποίηση στον άνθρωπο θα αφορούσε μόνον την αντιγραφή του γενετικού υλικού και όχι το σύνολο της ουσίας του ανθρώπου... Κι αυτό γιατί ο άνθρωπος είναι κάτι πολύ περισσότερο από τα γονίδιά του. Είναι μια μοναδικότητα που το κληρονομικό του υλικό αναπτύσσεται σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον. Ακόμη, το παιδί που γίνεται ολοκληρωμένος άνθρωπος, δεν φέρει μόνον τις βιολογικές συνταγές των γονιδίων του, ούτε μόνον τις επιδράσεις του περιβάλλοντος, αλλά επίσης και τη συλλογική μνήμη όλης της ανθρωπότητας, μέσα από τις προφορικές παραδόσεις και τον πλούτο που είναι μέσα στα βιβλία όλου του κόσμου, είτε λέγονται αρχαίες τραγωδίες, είτε λέγονται επιστημονικές ανακαλύψεις. Αυτό είναι που μας επιτρέπει να πούμε, κατά την έκφραση του Ζαν-Πωλ Σαρτρ, ότι «ο κάθε άνθρωπος είναι φτιαγμένος από όλους τους ανθρώπους».

Επιχειρήματα

Β. Πέρα όμως από αυτά τα στοιχεία, ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να αυτοοργανώνεται. Η ικανότητα της αυτοοργάνωσης σημαίνει ότι το άτομο ξεκινώντας από τις τρεις προηγούμενες πηγές (δηλαδή το γενετικό υλικό, το περιβάλλον και τη συλλογική κοινωνική μνήμη) που είναι εξωγενείς ως προς το ίδιο, παίρνει την κατάσταση στα χέρια του. Δημιουργός είναι ο ίδιος ο αναπτυσσόμενος οργανισμός και δέκτης ο ίδιος. Μ' αυτόν τον τρόπο οργανώνει την προσωπικότητά του, τη συνείδησή του, το ατομικό και συλλογικό του πρόσωπο.

Επιχειρήματα

Γ. Αφού λοιπόν ο άνθρωπος δεν είναι μόνον το γενετικό του υλικό, τότε μια ενδεχόμενη κλωνοποίηση θα είχε ως αποτέλεσμα τα κλωνοποιημένα πλάσματα να έχουν μεν το ίδιο γενετικό υλικό με τους δότες αλλά να είναι διαφορετικές προσωπικότητες. Οι προσωπικότητες αυτές θα διέφεραν πολύ περισσότερο από τους μονοωογενείς διδύμους καθότι θα υπήρχε επιπλέον ετεροχρονισμός ως προς τη γέννηση, χωρίς να υπολογίζουμε τις ενδεχόμενες μεταλλάξεις που θα είχε υποστεί το γενετικό υλικό των σωματικών κυττάρων του δότη.

Διαπίστωση
Αυθεντία

Αξιολογικό επιχείρημα

Δ. Ίσως θα έπρεπε παρόλα αυτά μετά την κλωνοποίηση των προβάτων, να υπολογίζουμε ότι η κατάκτηση της τεχνικής για την κλωνοποίηση του ανθρώπου βρίσκεται πολύ κοντά. Ο διευθυντής του Κέντρου Βιοηθικής του Πανεπιστημίου της Πενσυλβάνια πιστεύει ότι σε επτά χρόνια θα εμφανισθεί το πρώτο νήπιο από την κλωνοποίηση. Εάν έχει δίκιο, καλό θα είναι οι επιστήμονες να ρυθμίσουν τις ηθικές τους εκκρεμότητες και οι λοιποί πολίτες να μην αναμένουν τους νόμους της αγοράς να τους ορίσουν τι είναι φυσιολογικό και τι όχι. Γιατί στο επιστημονικό ημερολόγιο τα επτά χρόνια είναι σαν να λες «αύριο το απόγευμα».

Ο Τάσος Κουράκης είναι καθηγητής στην Ιατρική Σχολή Θεσσαλονίκης.
(Νέα Ελληνικά 2ου Κύκλου, ΤΕΕ ΟΕΔΒ, 2001, σ. 152)

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το κείμενο Α που διαβάσατε; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Από την ανάγνωση του κειμένου αντιλαμβανόμαστε ότι κινείται στον χώρο της ερμηνευτικής δημοσιογραφίας, πρόκειται δηλαδή για άρθρο, διότι παρατηρούμε ότι:

Θέμα του κειμένου είναι: το ενδεχόμενο της κλωνοποίησης ζωντανών οργανισμών, δηλαδή επικαιρικό θέμα ηθικής τάξης.

Σκοπός του αρθρογράφου είναι να εκφράσει τις σκέψεις/προβληματισμούς του σχετικά με το ενδεχόμενο της κλωνοποίησης ζωντανών οργανισμών με αφορμή τα επιτεύγματα των βιοϊατρικών επιστημών (γεγονός της επικαιρότητας).

Η οργάνωση του κειμένου είναι λογική.

Το ύφος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί στοχαστικό, ζωντανό, ο τόνος είναι οικείος και άμεσος.

Ως τρόπους πειθούς αξιοποιεί:

Α. την επίκληση στη λογική, με επιχειρήματα όπως: Ε΄ παρ. «εάν οι άνθρωποι ήταν αθάνατοι ή γενικότερα κάποια μορφή ζωής ήταν αθάνατη, το οξύμωρο συμπέρασμα είναι ότι: το συγκεκριμένο είδος ζωής ... στις νέες συνθήκες», και τεκμήρια όπως: Β΄ παρ. «Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της ... του υποσιτισμού».

Β. την επίκληση στο συναίσθημα, με την αξιοποίηση του ποιητικού/συγκινησιακού λόγου και με τη χρήση μεταφορικού και εικονοπλαστικού λόγου: Ζ΄ παρ. «νέους ορίζοντες», «Αυτό το ταξίδι, το οποίο ξεκίνησε πριν από λίγα σχετικά χρόνια στον άγνωστο και μαγευτικό κόσμο των βιολογικών», «Θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί», «τα επικίνδυνα ταξίδια» (χρήση ερωτηματικών προτάσεων στην Ζ΄ παρ. του κειμένου).

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το κείμενο Β που διαβάσατε; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Από την ανάγνωση του κειμένου αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για επιφυλλίδα, διότι παρατηρούμε ότι:

Θέμα του κειμένου είναι: η κλωνοποίηση, δηλαδή θέμα ηθικής τάξης.

Συγγραφέας είναι πρόσωπο ειδικό με το συγκεκριμένο θέμα (καθηγητής στην Ιατρική Σχολή Θεσσαλονίκης).

Σκοπός του επιφυλλιδογράφου είναι να εκφράσει τις σκέψεις/προβληματισμούς του σχετικά με το ενδεχόμενο κλωνοποίησης των ανθρώπων.

Η γλώσσα αξιοποιείται κυρίως με την αναφορική της λειτουργία η διατύπωση είναι επιστημονική, λογοκρατική. Η σύνταξη χαρακτηρίζεται για τη σύνθετη δομή της, π.χ. χρήση μακροπερίοδου λόγου («Ακόμη το παιδί ... επιστημονικές ανακαλύψεις»).

Η οργάνωση του κειμένου είναι αυστηρά λογική: «να υπογραμμίσουμε», «Είναι μια μοναδικότητα που το κληρονομικό του υλικό αναπτύσσεται σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον», «Η ικανότητα της αυτοοργάνωσης σημαίνει ότι το άτομο ξεκινώντας από τις τρεις προηγούμενες πηγές (δηλαδή το γενετικό υλικό, το περιβάλλον και τη συλλογική κοινωνική μνήμη) που είναι εξωγενείς ως προς το ίδιο» κ.λπ.

Το ύφος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αντικειμενικό και ουδέτερο, δηλαδή έχει κοινά στοιχεία με τον δοκιμιακό λόγο.

Τρόποι και μέσα πειθούς: επίκληση στη λογική και επίκληση στην αυθεντία (Ζαν-Πωλ Σαρτρ, ότι «ο κάθε άνθρωπος είναι φτιαγμένος από όλους τους ανθρώπους») και «Ο διευθυντής του Κέντρου Βιοηθικής του Πανεπιστημίου της Πενσυλβάνια πιστεύει ότι σε επτά χρόνια θα εμφανισθεί το πρώτο νήπιο από την κλωνοποίηση».

Σκοπός του συντάκτη είναι να προσδώσει κύρος και αξιοπιστία στις απόψεις που διατυπώνει.

1.6. Γλώσσα και πληροφορίες των κειμένων πειθούς

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Ανάλογα με τις γλωσσικές επιλογές...	**κατανοώ**
1. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	
Αποφαντικές προτάσεις	Απόψεις, διαπιστώσεις, συμπεράσματα, κρίσεις, σχόλια, επιχειρήματα
Ερωτηματικές προτάσεις	Επιχειρήματα, απόψεις, προβληματισμοί
2. ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΟΧΗΣ	Λογικές σχέσεις ανάμεσα στις προτάσεις, μέσα στην παράγραφο, μεταξύ παραγράφων
3. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ	
Ουσιαστικά	
Λόγιο-αφηρημένο λεξιλόγιο	Σημασία της αφηρημένης έννοιας
Ειδικό λεξιλόγιο	Σημασία της επιστημονικής έννοιας
Ονοματικά σύνολα	Είδος πληροφορίας
Επίθετα	Συγκεκριμενοποιούν αφηρημένες έννοιες
Επιρρήματα	Εκφράζουν οπτική γωνία Δηλώνουν τη στάση του συγγραφέα
Ρήματα	
Λεξική σημασία	Λογικές σχέσεις (αιτίες, αποτελέσματα κ.λπ.)
Παρελθοντικοί χρόνοι	Ιστορική αναδρομή για σύγκριση παρελθόντος-παρόντος
Μελλοντικοί χρόνοι	Προβλέψεις ή προοπτικές
Α΄ ενικό ρηματικό πρόσωπο	Υποκειμενισμός ή εξομολογητικός τόνος Απόψεις άλλων σε ευθύ λόγο
Σχήματα λόγου	Τη λειτουργία τους
Περιγραφή-αφήγηση	Λειτουργούν ως παραδείγματα-τεκμήρια; Λειτουργούν ως σχήματα λόγου; Λειτουργούν ως διαπιστώσεις-αφορμές για τον προβληματισμό του συγγραφέα;
4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	Συγκεκριμενοποιούν/διασαφηνίζουν Λειτουργούν ως τεκμήρια;
5. ΑΠΟΨΕΙΣ ΑΠΟ ΑΛΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ	Λειτουργούν ως αφορμή; Λειτουργούν ως τεκμήρια αυθεντίας; Ο συγγραφέας διαφωνεί και τις ανασκευάζει

1.6.1. Προτάσεις

Αποφαντικές προτάσεις

Αποφαντικές λέγονται οι προτάσεις κρίσεως που δηλώνονται με τελεία [.].
✦**Με τις αποφαντικές προτάσεις στα κείμενα πειθούς ο συγγραφέας αναφέρεται σε καταστάσεις και γεγονότα, ιδέες, συμπεράσματα, επιχειρήματα, τεκμήρια που θεωρεί ως αληθή.**

παραδείγματα

1.
Έχει παρατηρηθεί ότι οι πέρα από τα κοινά μέτρα δημιουργικοί άνθρωποι στον τομέα του πνεύματος έχουν σιδερένιαν αντοχή και μπορούν να εργάζονται σκληρά χωρίς να καταρρέουν από εξάντληση. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η παραγωγική τους ικανότητα, και ποσοτικά μόνο θεωρούμενη, ως όγκος καθημερινής εργασίας σχεδόν χειρωνακτικής, προκαλεί κατάπληξη. (Πανελλήνιες 2001)

☛**Δηλώνονται παρατηρήσεις.**

2.
Ο άνθρωπος είναι το κέντρο του κύκλου της ζωής, αλλά όμως δεν είναι ο ίδιος ο κύκλος της ζωής. Ανήκουμε στον κόσμο, αλλά αυτός ο κόσμος δεν μας ανήκει, δεν είναι κτήμα μας. Είμαστε οι διαχειριστές της ζωής και όχι οι ιδιοκτήτες της. Δεν είμαστε δούλοι του κόσμου, ούτε όμως γίναμε κι αφεντικά του. (Πανελλήνιες 2007)

☛**Δηλώνονται απόψεις του συγγραφέα.**

3.
Υπήρξε εποχή κατά την οποία η σημασία της επιστήμης για το μέσο άνθρωπο ήταν τεράστια και η επιστήμη ήταν αξιοσέβαστη. Κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα, οι πρόοδοι της επιστήμης στη διατροφή, στη δημόσια υγεία και στην ιατρική βοήθησαν στο να αυξηθεί το προσδόκιμο όριο επιβίωσης στις δυτικές κοινωνίες κατά 30 χρόνια (χονδρικά από τα 50 στα 80 χρόνια). Δεν είναι απορίας άξιον το ότι από το 1950 ως το 1990 ο πληθυσμός της Γης υπερδιπλασιάστηκε φτάνοντας τα 6 δισεκατομμύρια. (Πανελλήνιες 2005, Εσπερινά)

☛**Δηλώνονται τεκμήρια.**

Ερωτηματικές προτάσεις

Οι ερωτηματικές προτάσεις δηλώνονται στον γραπτό λόγο με το ερωτηματικό [;]. Οι ερωτηματικές προτάσεις στα κείμενα πειθούς επιτελούν διαφορετική από τις συνηθισμένες στον προφορικό λόγο επικοινωνιακές λειτουργίες, ανάλογα με το είδος και τη θέση τους στο κείμενο (αρχή, μέση, τέλος).

Είδη ερωτηματικών προτάσεων
α. Ρητορικό ερώτημα
β. Ερώτηση - απάντηση (ρητορικό σχήμα)
γ. Ερώτηση χωρίς απάντηση
δ. Ερώτηση - σχόλιο

α. Ρητορικό ερώτημα
Τι είναι;
Πρόκειται για σχήμα λόγου, αφού η ερώτηση δεν διατυπώνεται για να απαντηθεί, διότι η απάντησή της είναι αυτονόητη.
Λειτουργία
Το ρητορικό ερώτημα λειτουργεί ως αποφαντική πρόταση, δηλαδή πρόταση κρίσεως, η οποία προσδίδει έμφαση στα λεγόμενα και αναγκάζει τον δέκτη να εστιάσει την προσοχή του σε ορισμένα σημεία του κειμένου.
Δηλώνει:
- απόψεις
- προβληματισμούς
- επιχειρήματα
- ανησυχίες
- επιφυλάξεις

παραδείγματα

1.

Αλλά ο άνθρωπος; Σωστά διατυπώνω το ενδεχόμενο ν' αναπαράγεται κατ' εικόνα και ομοίωσή του, σε όσα αντίγραφα θέλει; Κι αν δε θέλει, πόσο σεβαστό θα είναι, πώς θα επανδρωθούν τα ακραία οράματα με επιστρατευμένα «Ρόμποκοπ»; (Κ. Δημουλά, ό.π.)

☛**Δηλώνονται επιφυλάξεις.**

2.

Ένα θλιβερό υποκατάστατο αθανασίας. Μια ακόμα ελπίδα για μετά θάνατον ζωή. Τι θα γνωρίζουν για μας τα αντίγραφά μας; Πόσο πιστά θα ξέρουν να διαχειρίζονται όσα μας πόνεσαν, μας απέλπισαν, όσα αγαπώντας τα διασώσαμε; θα αναπαραχθεί επομένως και ο ψυχισμός μας; Μα, θεέ μου, η ψυχή δεν αντιγράφεται με καμιά ανακάλυψη. (Κ. Δημουλά, ό.π.)

☛**Δηλώνονται επιχειρήματα.**

β. Ερώτηση και απάντηση

Τι είναι;

Ρητορικό σχήμα που επιτελεί ποικίλες λειτουργίες.

Λειτουργία

Στην αρχή του κειμένου

- Εισάγεται το θέμα, δηλαδή δίνεται η ευκαιρία στον συγγραφέα να αναπτύξει τις ιδέες του υπό μορφήν απάντησης.
- Προσελκύεται το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

παράδειγμα

Τι εννοούμε όμως με τον όρο αυτομόρφωση; Με τον όρο αυτομόρφωση περιγράφουμε μία σύνθετη εκπαιδευτική διαδικασία της οποίας θεμελιώδης κινητήρια δύναμη είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, ο οποίος, έχοντας επίγνωση των αναγκών και των επιθυμιών του, καλείται να συμβάλει αποφασιστικά στην πορεία της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής του κατάρτισης. (Πανελλήνιες 2010)

☛**Η ερωτηματική πρόταση λειτουργεί ως μετάβαση στον ορισμό της έννοιας.**

Στο τέλος του κειμένου

Διατυπώνονται με έμφαση προβληματισμοί ή διλήμματα, για τα οποία ο συγγραφέας καταγράφει τη θέση του.

παράδειγμα

Πόσον καιρό ακόμα η ανθρωπότητα θα κατατρύχεται από τις ματαιότητες και τις ψευδαισθήσεις που ονομάζουμε εμπορεύματα; Μια καταστροφή οποιουδήποτε είδους –οικολογική για παράδειγμα– θα προκαλέσει άραγε μια βίαιη αφύπνιση ή μήπως την εμφάνιση αυταρχικών ή ολοκληρωτικών καθεστώτων; Κανείς δεν μπορεί να απαντήσει σε τέτοιου είδους ερωτήματα.
(Πανελλήνιες 2003)

☛**Δηλώνονται οι προβληματισμοί του συγγραφέα και η θέση του.**

γ. Ερώτηση χωρίς απάντηση

Λειτουργία

Στο τέλος του κειμένου διατυπώνεται με έντονο και εμφαντικό τρόπο η θέση ή ο προβληματισμός του συγγραφέα.

παράδειγμα

Υπάρχουν άραγε γονίδια αθανασίας; θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί που διέπουν τη ζωή και τον θάνατο; θα αποδεχθεί, ηθικά, η ανθρωπότητα σε μια τέτοια περίπτωση να παρέμβει;
(Πανελλήνιες 2002)

☛**Δηλώνονται οι προβληματισμοί και οι επιφυλάξεις του συγγραφέα.**

δ. Ερώτηση-σχόλιο

Λειτουργία

Το ερωτηματικό [;] αξιοποιείται και ως σχόλιο για να δηλώσει και τη στάση του ομιλητή απέναντι στα λεγόμενα (π.χ. ειρωνεία, αγανάκτηση, καταγγελία κ.λπ.).

παράδειγμα

Ποια μέτρα, αλήθεια; Ο μοιραίος γενετικός τύπος ασφαλής πια φυλάσσεται στα άδυτα της μνήμης των ηλεκτρονικών υπολογιστών και ασφαλέστερος στις κρυψώνες της εργοδότριας σκοπιμότητας που χρηματοδοτούσε και την έρευνα – αναρωτιέμαι αν στοιχίζει φθηνότερα η παραγωγή ύπαρξης, απ' όσο το χαπάκι για τη θεραπεία του καρκίνου. (Κ. Δημουλά, ό.π.)

☛**Με τις ερωτηματικές προτάσεις δηλώνει η συγγραφέας την ειρωνική της διάθεση.**

Πρόσθετες επικοινωνιακές λειτουργίες των ερωτηματικών προτάσεων

Ως προς το ύφος

- Φορτίζεται συγκινησιακά ο λόγος και το ύφος αποκτά αμεσότητα, ζωντάνια, παραστατικότητα.

Ως προς τον δέκτη

- Στην αρχή του κειμένου προσελκύουν την προσοχή του δέκτη.
- Στη μέση του κειμένου ανανεώνεται το ενδιαφέρον του δέκτη, ο οποίος από μια κατάσταση παθητικότητας μεταβαίνει σε μια κατάσταση πνευματικής εγρήγορσης.
- Ο δέκτης έχει την αίσθηση ότι ο συγγραφέας επικοινωνεί άμεσα μαζί του, με αποτέλεσμα να γίνεται ευκολότερα κοινωνός των προβληματισμών του και να αποδέχεται ευκολότερα τις ιδέες και τα επιχειρήματά του.

1.6.2. Γλωσσικά στοιχεία συνοχής

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

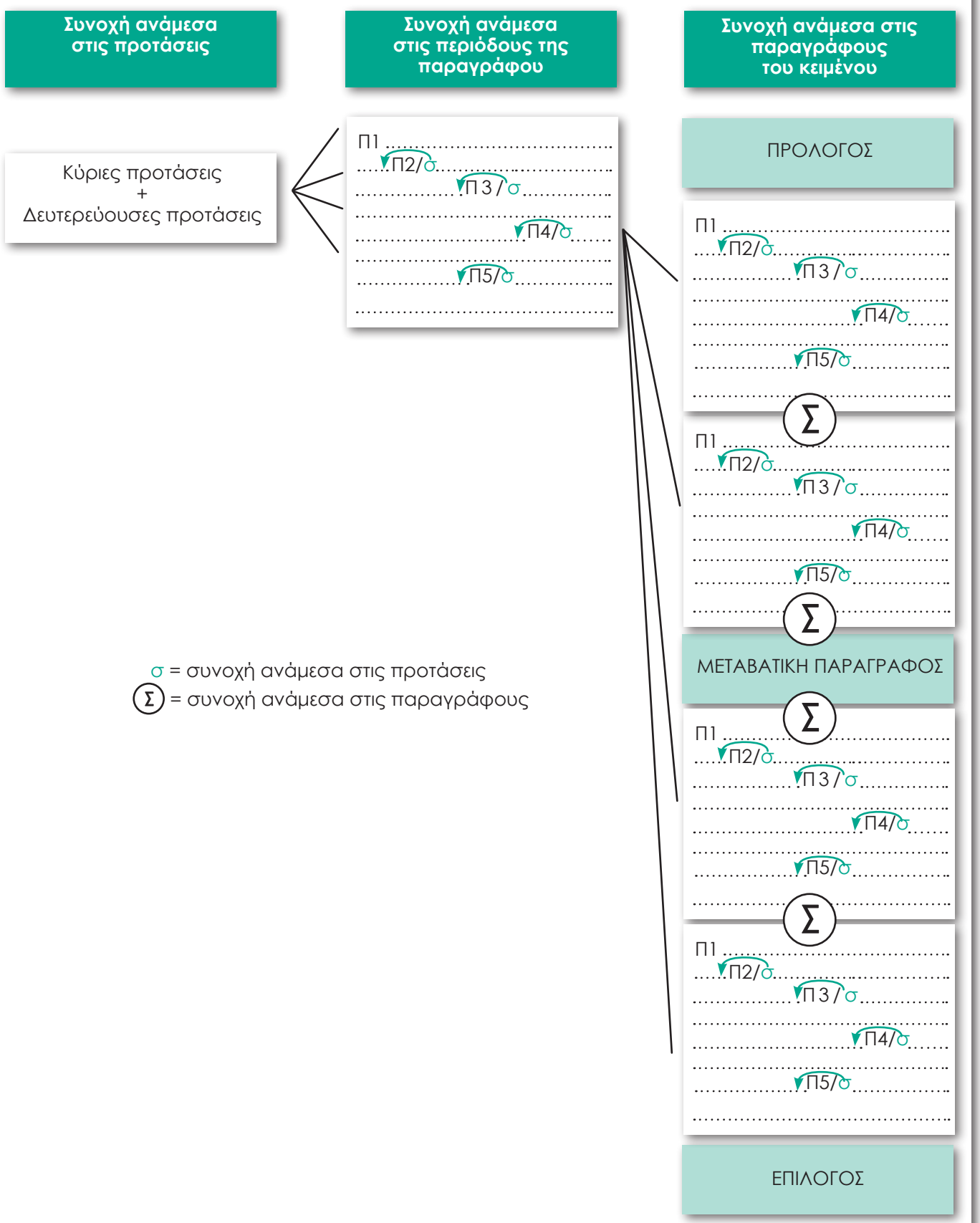

Συνοχή
Ο όρος συνοχή παράγεται από το ρήμα συνέχω που σημαίνει συνδέω, ενώνω, και δηλώνει ότι οι παράγραφοι ενός κειμένου και οι περίοδοι ή οι προτάσεις που χρησιμοποιούνται στον γραπτό λόγο δεν λειτουργούν ανεξάρτητα η μία από την άλλη. Το περιεχόμενό τους αποκτά συγκεκριμένη σημασία σε συνάρτηση με το περιεχόμενο των άλλων παραγράφων ή περιόδων ή προτάσεων.

Γλωσσικά στοιχεία συνοχής

Όταν ο συγγραφέας αλλάζει θέμα χρησιμοποιεί:	Όταν ο συγγραφέας αναφέρεται στο ίδιο θέμα αξιοποιεί:
1. Νέα λέξη **2. Ερώτηση - απάντηση** **3. Διαρθρωτικές λέξεις**	**1. Ερώτηση-απάντηση** **2. Παράλειψη λέξης** **3. Επανάληψη λέξης** **4. Χρήση συνωνύμων** **5. Χρήση αντώνυμης λέξης** **6. Χρήση λέξεων που ανήκουν στον ίδιο θεματικό χώρο και παρουσιάζουν νοηματική συγγένεια** **7. Χρήση αντωνυμιών (προσωπικές, δεικτικές, αόριστες, αναφορικές)** **8. Χρήση υπερωνύμων-συνυπωνύμων**

Διαρθρωτικές λέγονται οι λέξεις/φράσεις με τις οποίες διαρθρώνονται, δηλαδή ενώνονται, μικρότερα ή μεγαλύτερα τμήματα λόγου (προτάσεις, παράγραφοι, ενότητες). Τέτοιες λέξεις/φράσεις που δηλώνουν λογικές σχέσεις είναι:

- **Προσθήκη:** ακόμη, όπως, παράλληλα, επιπλέον, επιπρόσθετα, εξάλλου, άλλωστε, όχι μόνο δεν … αλλά και
- **Σκοπός:** για να, προκειμένου να, με σκοπό να
- **Αιτία:** επειδή, διότι, γι' αυτόν τον λόγο
- **Αποτέλεσμα:** έτσι, με αποτέλεσμα να, έτσι ώστε, με συνέπεια να
- **Αντίθεση/εναντίωση:** αλλά, ωστόσο, όμως, από την άλλη πλευρά, αν και, εντούτοις
- **Χρονική σχέση:** προηγουμένως, εν τω (στο) μεταξύ, στη συνέχεια, στο παρελθόν, σήμερα, στο μέλλον
- **Επεξήγηση:** δηλαδή, με άλλα λόγια, για να γίνω σαφέστερος, με αυτό εννοώ ότι
- **Παράδειγμα:** π.χ., λ.χ., για παράδειγμα, θα αναφερθώ σε συγκεκριμένα περιστατικά
- **Απαρίθμηση/οργάνωση:** πρώτον, δεύτερον, κατ' αρχάς, στο τέλος , αφενός … αφετέρου
- **Συμπέρασμα:** έτσι, λοιπόν, επομένως, συνοψίζοντας, συμπερασματικά, κατά συνέπεια, πράγματι, άρα
- **Διάζευξη:** ή … ή, είτε … είτε, ούτε … ούτε
- **Προϋπόθεση:** με τον όρο να, (μόνο) εφόσον/αν, σε περίπτωση που, με την προϋπόθεση ότι
- **Έμφαση:** είναι αξιοσημείωτο ότι, θα ήθελα να τονίσω ότι, με απασχολεί ιδιαίτερα, προπάντων, κατεξοχήν
- **Παραλληλισμός/αναλογία:** όμοια και, όπως … έτσι και
- **Σύγκριση:** περισσότερο από, προτιμότερο από, αυτό … παρά αυτό
- **Διάρθρωση κειμένου:** θα αναφερθώ σε δύο θέματα: πρώτον … δεύτερον
- **Ενδοιασμός/επιφύλαξη:** μήπως όμως, ενδεχομένως όμως

Υπερώνυμο: η λέξη η οποία είναι η γενικότερη σημασία άλλων λέξεων (υπώνυμα).

Συνυπώνυμα: οι λέξεις που αποτελούν είδη μιας λέξης με γενικότερη σημασία, π.χ. ανθρώπινα δικαιώματα (υπερώνυμο) – ελευθερία έκφρασης, εργασία, μόρφωση, εκλέγειν και εκλέγεσθαι κ.λπ. (συνυπώνυμα).

Συνοχή ανάμεσα στις προτάσεις

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

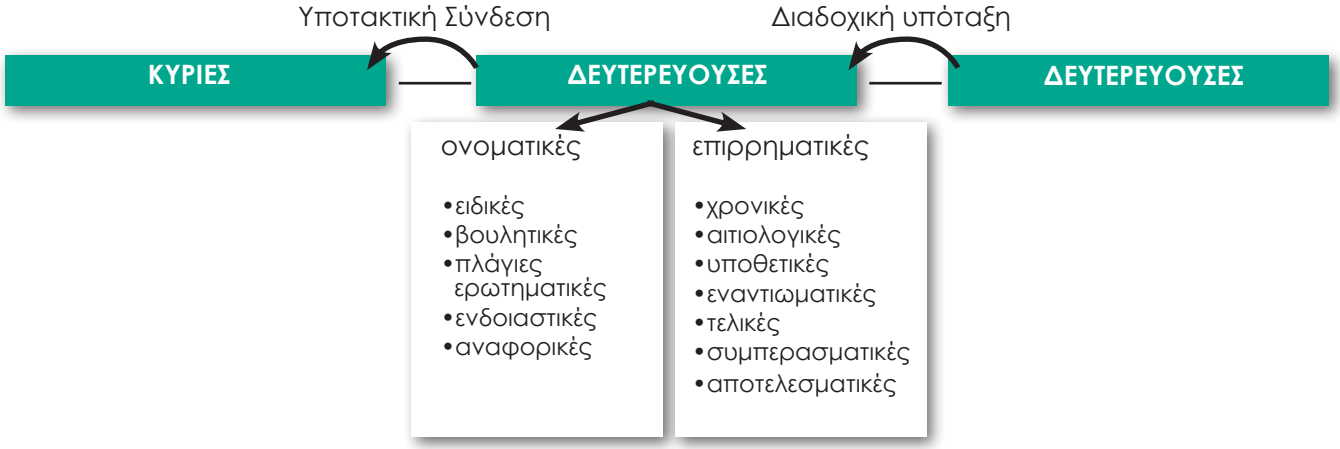

ΚΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Κύριες προτάσεις

Ο γραπτός λόγος, αντίθετα από τον προφορικό, που χαρακτηρίζεται από ελλειπτικότητα και ασυνταξία, διακρίνεται για την αυστηρή και προσεγμένη οργάνωση και την επιμελημένη σύνταξη. Τα νοήματα/πληροφορίες, όπως γνωρίζουμε, διατυπώνονται σε προτάσεις. Όταν ο συγγραφέας διατυπώνει ένα απλό νόημα, αυτό μπορεί να αποδοθεί με μία μόνο κύρια πρόταση.

παράδειγμα

Καμιά επιρροή δεν έχουν αυτά τα πολυθρύλητα θαύματα απάνω στον ηθικό βίο του ανθρώπου, στο χαρακτήρα, στην προσωπικότητά του. (Έκφραση - Έκθεση Γ' Λυκείου, σ. 126)

Δευτερεύουσες προτάσεις

Όταν ο συγγραφέας εκφράζει σύνθετα νοήματα, είναι απαραίτητο να παραθέσει περισσότερα στοιχεία σε μια περίοδο και τότε αξιοποιεί περισσότερες από μία προτάσεις, οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους.

παράδειγμα

Είναι βέβαιο **πως** *η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού. (Πανελλήνιες 2002)*

Επισημάνσεις

Ειδικές προτάσεις

Για τον εντοπισμό της κύριας πληροφορίας είναι απαραίτητη η γνώση των ειδικών συνδέσμων (**ότι**, **πως**), διότι με αυτούς εισάγεται η άποψη του συγγραφέα ή η άποψη άλλων.

Υποθετικές προτάσεις

Πολλές φορές στον λόγο αξιοποιούνται οι υποθετικές προτάσεις, που εισάγονται με τους υποθετικούς συνδέσμους (**αν**, **εάν**, **εφόσον** κ.λπ.), για να δηλώσουν:

- την προϋπόθεση
- υποθετικό συλλογισμό / επιχείρημα
- πιθανή ένσταση.

ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η αναγνώριση του είδους των αναφορικών προτάσεων συμβάλλει στην αξιολόγηση του ρόλου τους ως κύριας ή δευτερεύουσας πληροφορίας.

ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ

- Εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες [που, όποιος, ο οποίος, ό,τι, όσος (*Νεοελληνική Γραμματική*, σ. 128)].
- Λειτουργούν όπως τα ονόματα, π.χ. ως υποκείμενο, αντικείμενο, επεξήγηση.

Προσδιοριστικές

Είναι οι ονοματικές προτάσεις που είναι απαραίτητο συμπλήρωμα του όρου στον οποίο αναφέρονται. Ακολουθούν χωρίς κόμμα [,].

Παραθετικές

Είναι οι ονοματικές προτάσεις που προσθέτουν απλώς ένα στοιχείο για τον όρο στον οποίο αναφέρονται, το οποίο θα μπορούσε να παραληφθεί χωρίς να αλλοιώνεται το νόημα. Χωρίζονται με κόμμα [,].

παράδειγμα

*Ο θάνατος του Αμερικανού φυσικού Οπενχάιμερ, του μεγάλου επιστήμονα, **που** πρωτοστάτησε στην κατασκευή του φοβερότερου όπλου* **[ονοματική παραθετική]** ***απ' όσα*** *γνώρισε ως τώρα η ιστορία* **[ονοματική προσδιοριστική]***, της ατομικής βόμβας, αλλά και του υψηλόφρονα ανθρώπου, **που** αισθάνθηκε βαθιά στην ψυχή του τον ηθικό αντίχτυπο αυτής της αποτρόπαιης εφεύρεσης* **[ονοματική παραθετική]***, έφερε και πάλι στο πρώτο επίπεδο του στοχασμού και της ευαισθησίας μας το οξύ πρόβλημα της ευθύνης των σοφών στη διακυβέρνηση της οικουμένης.*

*Η «επιστήμη» δεν ήταν ανέκαθεν αυτή **που** είναι σήμερα* **[ονοματική προσδιοριστική]***, όχι ως ποσόν και ποιόν προϊόντων (αυτό δα είναι αυτονόητο), αλλά ως προοπτική και πρόθεση, ως πρόγραμμα και έργο εκείνων **που** τη διακονούν* **[ονοματική προσδιοριστική]**.

Όποιος** ζητάει και παίρνει δύναμη* **[ονοματική προσδιοριστική], είτε την κρατάει ο ίδιος, είτε την παραχωρεί σε άλλους (βιομήχανους, στρατηγούς, πολιτικούς κτλ.), είναι υπεύθυνος για **ό,τι** πρόκειται να γίνει με αυτή τη δύναμη* **[ονοματική προσδιοριστική]**.

(Επαναληπτικές Δ΄ Τάξης Εσπερινού Λυκείου 2008)

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ

- Εισάγονται με αναφορικά επιρρήματα (εκεί που, όπου, οπουδήποτε, τότε που, όποτε, οποτεδήποτε, όπως, καθώς, ως, σαν, όσο, οσοδήποτε).
- Λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί (χρόνου, τρόπου, ποσού, αιτίας) και προσδιορίζουν ένα επίρρημα ή επιρρηματικό προσδιορισμό της προηγούμενης πρότασης.

παραδείγματα

1.

***Όπως** ήδη αναφέρθηκε, βασική προϋπόθεση για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής του ανθρώπου είναι η παράλληλη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.*

☛**Δηλώνεται τρόπος.**

2.

***Όποτε** περνούσε από το κέντρο της Αθήνας, σταματούσε στα πολυκαταστήματα, **όπου** της άρεσε πολύ να ψωνίζει.*

☛**Δηλώνεται χρόνος και τόπος.**

3.

*Εμείς ευθυνόμαστε έως **εκεί που** τελειώνει το έργο το δικό μας. Στα ηθικά όντα, **όπως** είναι ο άνθρωπος, σωτηρία από την ευθύνη δεν υπάρχει. (Επαναληπτικές Δ΄ Τάξης Εσπερινού Λυκείου 2008)*

☛**Δηλώνεται τόπος και αναλογία.**

ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Σύνδεση προτάσεων
- **ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ**
- **ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ**
  - Απλή υπόταξη
  - Διαδοχική υπόταξη

ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

Πολλές φορές στον λόγο ο ομιλητής ή ο συγγραφέας συσχετίζει δύο στοιχεία ισότιμα. Τα στοιχεία αυτά μπορεί να είναι όμοιοι όροι στην πρόταση ή όμοιες προτάσεις (κύριες ή όμοιες δευτερεύουσες). Σε αυτή την περίπτωση αξιοποιούνται:
√ οι παρατακτικοί σύνδεσμοι
√ το κόμμα [,].

ΟΙ ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΔΗΛΩΝΟΥΝ
συγκριτικός: **παρά**	► Σύγκριση
συμπλεκτικοί: **και** (**κι**), **ούτε**, **μήτε**, **ουδέ**, **μηδέ**	► Προσθήκη
διαζευκτικοί: **ή**, **είτε**	► Διάζευξη
αντιθετικοί: **αλλά**, **παρά**, **όμως**	► Αντίθεση
συμπερασματικοί: **λοιπόν**, **άρα**, **επομένως**	► Συμπέρασμα
επεξηγηματικός: **δηλαδή**	► Επεξήγηση

παραδείγματα

1.

*Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής **και** ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας.* *(Πανελλήνιες 2002)*

☛**Δηλώνεται προσθήκη όμοιας πληροφορίας (αποτελέσματα).**

2.

Τα βιβλία σε παρακινούν να διαβάσεις για να μορφώσεις γνώμη, να συγκρίνεις, να διαφωτιστείς, να επιβεβαιώσεις την προσωπική σου αυτοτέλεια, να μη γίνεις ετερόφωτος, ετεροκίνητος. *(Πανελλήνιες 2009)*

☛**Το κόμμα [,] ενώνει τις δευτερεύουσες τελικές προτάσεις και δηλώνει προσθήκη όμοιων πληροφοριών, δηλαδή τον σκοπό ανάγνωσης βιβλίων.**

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

Όταν ο συγγραφέας συσχετίζει ανόμοια στοιχεία, τότε αξιοποιεί υποτακτικούς συνδέσμους. Η αναγνώριση των υποτακτικών συνδέσμων βοηθά τον αναγνώστη να αντιληφθεί τις νοηματικές σχέσεις των προτάσεων στον μικροπερίοδο και τον μακροπερίοδο λόγο.

ΟΙ ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΔΗΛΩΝΟΥΝ
χρονικοί: **όταν**, **σαν**, **ενώ**, **καθώς**, **αφού**, **αφότου**, **πριν**, **μόλις**, **προτού**, **ώσπου**, **ωσότου**, **όποτε**	► Χρονική σχέση
αιτιολογικοί: **γιατί**, **επειδή**, **αφού**	► Αιτία/επιχείρημα
υποθετικοί: **αν**, **σαν**, **άμα**	► Προϋπόθεση/επιχείρημα
τελικοί: **να**, **για να**	► Σκοπό
αποτελεσματικοί: **ώστε** (**να**), **που**	► Αποτέλεσμα
ενδοιαστικοί: **μη**(**ν**), **μήπως**	► Ενδοιασμό/επιφύλαξη

ΑΠΛΗ ΥΠΟΤΑΞΗ

Όταν ο ομιλητής ή συγγραφέας συσχετίζει μια κύρια με μια δευτερεύουσα πρόταση για να δηλώσει σχέση εξάρτησης, τότε χρησιμοποιεί απλή υπόταξη. Η δευτερεύουσα πρόταση προσθέτει συμπληρωματικές πληροφορίες στο ρήμα της προηγούμενης πρότασης.

παραδείγματα

1.

*Είναι βέβαιο **πως** η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού.*

☛**Δηλώνεται διαπίστωση.**

2.

*Μου είναι αδιανόητο **ότι** ανθρώπινο πλάσμα θα γεννιέται από ένα κύτταρο άμοιρο μάλλον μητρικού φίλτρου.*

☛**Δηλώνεται άποψη του συγγραφέα.**

3.

*Το ερώτημα είναι **αν** η τεχνολογική πρόοδος βελτίωσε τις συνθήκες ζωής των ανθρώπων.*

☛**Δηλώνεται προβληματισμός.**

ΔΙΑΔΟΧΙΚΗ ΥΠΟΤΑΞΗ

Στα κείμενα πειθούς αξιοποιείται ο μακροπερίοδος λόγος με πυκνή υπόταξη επειδή ο συγγραφέας παρουσιάζει τις απόψεις/θέσεις του ενταγμένες σε ένα πλαίσιο λογικών σχέσεων (π.χ. προϋπόθεση-συμπέρασμα).
✦**Με αυτόν τον τρόπο ο αναγνώστης κατανοεί ευκολότερα τις λογικές σχέσεις των πληροφοριών ή τη συλλογιστική πορεία της επιχειρηματολογίας.**

παράδειγμα

Μέχρις ότου απαντηθούν, εάν ποτέ, τέτοιου είδους φιλοσοφικά ερωτήματα, η δυνατότητα επίτευξης αθανασίας φαίνεται να βρίσκεται εκτός των γνωστών βιολογικών νόμων της φύσης. Αντίθετα, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην». Δηλαδή να προσδιοριστούν και να εφαρμοστούν εκείνα τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία θα έχουν αποτέλεσμα οι άνθρωποι να γεννιούνται, να ζουν και να γερνούν με υγεία. (Πανελλήνιες 2002)

☛**Οι νοηματικές σχέσεις που δηλώνονται είναι:**
- ***μέχρις ότου*: χρονικό όριο**
- ***εάν ποτέ*: επιφύλαξη**
- ***να βρίσκεται*: συμπληρώνει το νόημα της προηγούμενης πρότασης**
- ***να βρεθούν*: συμπληρώνει το νόημα της προηγούμενης πρότασης**
- ***ώστε να*: αποτέλεσμα**
- ***Δηλαδή*: επεξήγηση**
- ***τα οποία*: προσδιορίζονται τα τεχνολογικά επιτεύγματα**
- ***να γεννιούνται … υγεία*: σκοποί και αποτελέσματα**

Συνοχή ανάμεσα στις περιόδους της παραγράφου

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΟΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ

1. Παράλειψη λέξης
Είναι γεγονός ότι ***ο Έλληνας*** *δεν διαβάζει.* ***Δεν αγαπά*** [ο Έλληνας] *το βιβλίο και τη μελέτη.*

2. Επανάληψη λέξης
Όλη αυτή η πληθώρα διαθέσιμων πληροφοριών μετατρέπεται σε ***άγχος****. Αυτό το* ***άγχος*** *είναι λογικό να υπάρχει και να μεγεθύνεται, όσο μεγαλώνει το ποσό των πληροφοριών που όλοι έχουμε διαθέσιμες.*

3. Χρήση συνωνύμων
Στον ***κυβερνοχώρο****, οικονομικά και τεχνολογικά, όλοι βρίσκονται στο ίδιο σημείο εκκίνησης. Στο* ***διαδίκτυο****, το άρθρο ενός δημοσιογράφου είναι εξίσου προσβάσιμο με το άρθρο ενός πιτσιρίκου.*

4. Χρήση λέξεων που ανήκουν στον ίδιο θεματικό χώρο και παρουσιάζουν νοηματική συγγένεια
Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση ***μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής*** *και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης* ***χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος*** *αλλά και η υφιστάμενη* ***απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων*** [λέξεις νοηματικά συγγενείς από τον ευρύτερο χώρο της γενετικής] *θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών.*

5. Χρήση αντωνυμιών (προσωπικών, δεικτικών, αόριστων, αναφορικών)
Στον κυβερνοχώρο λειτουργεί καθένας σύμφωνα με τις ανάγκες του και τις δυνατότητές του. ***Αυτό*** *όμως δημιουργεί έναν κατακερματισμό της εμπειρίας που τρομάζει πολλούς.*

6. Χρήση υπερωνύμων-συνυπωνύμων
Σήμερα οι πηγές των πληροφοριών έχουν πολλαπλασιαστεί σε βαθμό εκπληκτικό χάρη στην εξέλιξη των ***μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η εφημερίδα, το περιοδικό, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση*** *μας προμηθεύουν ελεύθερα και απεριόριστα «ειδήσεις» από όλες τις περιοχές της ανθρώπινης περιέργειας: ιστορικές, γεωγραφικές, βιολογικές, οικονομικές, πολιτικές και άλλες.* [ίδιο θέμα]

7. Ερώτηση-απάντηση
Τι εννοούμε όμως με τον όρο ***αυτομόρφωση****; Με τον όρο* ***αυτομόρφωση*** *περιγράφουμε μία σύνθετη εκπαιδευτική διαδικασία της οποίας θεμελιώδης κινητήρια δύναμη είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, ο οποίος, έχοντας επίγνωση των αναγκών και των επιθυμιών του, καλείται να συμβάλει αποφασιστικά στην πορεία της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής του κατάρτισης.*

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΟΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΝΕΟ ΘΕΜΑ

1. Νέα λέξη
Ο εικοστός αιώνας *δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος* ***«Δυτικός άνθρωπος»*** *ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ού αιώνα.*

2. Ερώτηση-απάντηση
Υπάρχουν άραγε γονίδια αθανασίας; Θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί που διέπουν τη ζωή και τον θάνατο; […] ***Αποτελεί προσωπική εκτίμηση*** *ότι είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία.*

3. Διαρθρωτικές λέξεις
Οι διαρθρωτικές λέξεις δηλώνουν:

Προσθήκη
Με τις ανακαλύψεις της η επιστήμη έχει επιμηκύνει τη ζωή μας, έχει νικήσει ασθένειες και έχει προσφέρει ανεπανάληπτες εμπορικές και σεξουαλικές ελευθερίες. ***Επιπλέον****, έχει θέσει στο περιθώριο ημιθέους και δαίμονες και αποκάλυψε έναν κόσμο πιο περίπλοκο και θαυμαστό από οτιδήποτε έχει παραγάγει η ανθρώπινη φαντασία.*

Αιτία/επιχείρημα
Από τον διανοούμενο δεν περιμένει κανείς απλώς να έχει πλούσιες γνώσεις, να είναι καλλιεργημένος ή να κατέχει μια ειδικότητα. Γιατί ο διανοούμενος είναι, όπως δηλώνει και η λέξη, ένας άνθρωπος, που διανοείται […] *είναι με άλλα λόγια ένα πνεύμα κριτικό όχι μόνο σε ό,τι αφορά τους άλλους αλλά και σ' ό,τι αφορά τον εαυτό του.*

Αποτέλεσμα
*Είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, **ώστε** να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην».*

Αντίθεση/εναντίωση
*Συνήθως προϋποθέτουμε ότι ένας διανοούμενος πρέπει να είναι ένας άνθρωπος μορφωμένος. **Όμως** κάθε μορφωμένος δεν είναι και διανοούμενος.*

Χρονική σχέση
***Πέρασε κιόλας ένας μήνας από τότε που** ο πιανίστας Maurizio Pollini προσπάθησε να διαβάσει την πολυσυζητημένη δήλωση για το Βιετνάμ, πριν αρχίσει τη συναυλία στην αίθουσα της «Εταιρείας του Κουαρτέτου», και η διαμάχη δεν τελείωσε ακόμη.*

Επεξήγηση/διευκρίνιση/διασάφηση
*Αντίθετα, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην». **Δηλαδή** να προσδιοριστούν και να εφαρμοστούν εκείνα τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία θα έχουν αποτέλεσμα οι άνθρωποι να γεννιούνται, να ζουν και να γερνούν με υγεία.*

Παράδειγμα
*Και η αντίδραση των νέων είναι τόσο μεγαλύτερη, όσο πιο έντονη είναι η επιμονή των γονέων στη συμμόρφωση των παιδιών τους προς το πατρικό μοντέλο τρόπου ζωής. Αν **π.χ.** αρέσουν στους γονείς τα κοντά μαλλιά και μιλούν με ειρωνεία για τους «μακρυμάλληδες», εξωθούν με τον τρόπο τους αυτό περισσότερο τον έφηβο γιο τους να γίνει «μακρυμάλλης» παρά να προτιμήσει τα κοντά μαλλιά.*

Απαρίθμηση/διαίρεση
*Σ' αυτόν τον υπαρκτό εκδημοκρατισμό της γνώσης ορθώνονται τρεις γκρίνιες. **Η μία** είναι η άρνηση της τεχνολογίας, εξαιτίας των πιθανών κινδύνων που έχει η ανάπτυξή της […] **Η δεύτερη** γκρίνια έχει να κάνει με τα «παιδάκια της Αφρικής».*

Συμπέρασμα/συγκεφαλαίωση
*Όταν το άτομο δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσει τις προβαλλόμενες τεχνητές αυτές ανάγκες, αισθάνεται δυστυχισμένο. **Έτσι** ενισχύεται η υλοφροσύνη και υποχωρεί η ποιοτική αντίληψη για τη ζωή.*

Διάζευξη/διαχωρισμό
*Από τον διανοούμενο δεν περιμένει κανείς απλώς να έχει πλούσιες γνώσεις, να είναι καλλιεργημένος **ή** να κατέχει μια ειδικότητα.*

Όρο/προϋπόθεση
***Εάν** οι άνθρωποι ήταν αθάνατοι ή γενικότερα κάποια μορφή ζωής ήταν αθάνατη, το οξύμωρο συμπέρασμα είναι ότι: το συγκεκριμένο είδος ζωής θα εξέλειπε μέσα σε λίγες σχετικά γενεές, διότι το περιβάλλον θα άλλαζε και δεν θα μπορούσαν αυτοί οι ζωντανοί οργανισμοί που το απαρτίζουν να αλλάξουν, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες.*

Αναλογία /παραλληλισμό
***Όπως**, λοιπόν, ο χειμώνας σημαίνει το κλείσιμο του φυσικού κύκλου, **έτσι και** τα γηρατειά σηματοδοτούν το κλείσιμο του ανθρώπινου βίου.*

Σύγκριση
*Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα **μία πολύ διαφορετική** καθημερινή ζωή **από τον αντίστοιχο άνθρωπο** των αρχών του 20ού αιώνα.*

Διάρθρωση κειμένου
*Το κρίσιμο και επίμαχο θέμα βεβαίως είναι η κλωνοποίηση του ανθρώπου. **Θα αρχίσω** με την παράθεση ισχυρισμών που εύκολα καταρρίπτονται. Θα αναφέρω **στη συνέχεια** εφαρμογές που ασφαλώς δεν είναι δυνατόν να γίνουν αποδεκτές ποτέ και πρέπει εγκαίρως να θεσπιστούν μέτρα που να τις αποκλείουν. **Θα τελειώσω** με εφαρμογές της κλωνοποίησης ευεργετικές για τον άνθρωπο.*

Σκοπό
*Όταν επιδιώκεται η πληροφόρηση, τα ενημερωτικά κείμενα –προφορικά ή γραπτά– χρησιμοποιούν κυρίως ουσιαστικά και ρήματα **για να** προβάλουν τα γεγονότα της επικαιρότητας.*

Έμφαση
*Ίσως θα έπρεπε από την αρχή **να υπογραμμίσουμε** ότι η κλωνοποίηση στον άνθρωπο θα αφορούσε μόνον την αντιγραφή του γενετικού υλικού και όχι το σύνολο της ουσίας του ανθρώπου.*

Συνοχή ανάμεσα στις παραγράφους του κειμένου

παράδειγμα

	Θέματα-Νοηματικές σχέσεις
*Με τις ανακαλύψεις της η **επιστήμη** έχει επιμηκύνει τη ζωή μας, έχει νικήσει ασθένειες και έχει προσφέρει ανεπανάληπτες εμπορικές και σεξουαλικές ελευθερίες. Επιπλέον, έχει θέσει στο περιθώριο ημιθέους και δαίμονες και αποκάλυψε έναν κόσμο πιο περίπλοκο και θαυμαστό από οτιδήποτε έχει παραγάγει η ανθρώπινη φαντασία.*	**Θέμα Θετικά αποτελέσματα**
***Υπάρχουν, όμως, νέα προβλήματα** σε αυτή την περίεργη μορφή παραδείσου που έχει δημιουργήσει η επιστήμη καθώς επίσης και νέα ερωτήματα σχετικά με το αν διαθέτει τη στήριξη του κοινού, για να μπορέσει να αντιμετωπίσει τις μελλοντικές προκλήσεις των ασθενειών, της ρύπανσης, της ασφάλειας, της εκπαίδευσης, της διατροφής, της ύδρευσης και της πολεοδομικής επέκτασης.*	**Αντίθεση Νέο θέμα**
***Η κοινή γνώμη** έχει αρχίσει να φοβάται τις πιθανές συνέπειες της χωρίς έλεγχο επιστήμης και τεχνολογίας σε πεδία όπως ο βιολογικός πόλεμος, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η πυρηνική ενέργεια και η αύξηση των πυρηνικών όπλων. Οι τριβές στις σχέσεις επιστημόνων και κοινής γνώμης έχουν θέσει νέους φραγμούς στην έρευνα σχετικά με τους παθογόνους μικροοργανισμούς και την ανθρώπινη κλωνοποίηση.*	**Νέο θέμα**
***Υπήρξε εποχή κατά την οποία η σημασία της επιστήμης για το μέσο άνθρωπο ήταν τεράστια και η επιστήμη ήταν αξιοσέβαστη.** Κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα, οι πρόοδοι της επιστήμης στη διατροφή, στη δημόσια υγεία και στην ιατρική βοήθησαν στο να αυξηθεί το προσδόκιμο όριο επιβίωσης στις δυτικές κοινωνίες κατά 30 χρόνια (χονδρικά από τα 50 στα 80 χρόνια). Δεν είναι απορίας άξιον το ότι από το 1950 ως το 1990 ο πληθυσμός της Γης υπερδιπλασιάστηκε φτάνοντας τα 6 δισεκατομμύρια.*	**Αντίθεση (τι συνέβαινε στο παρελθόν)**
***Η αποκωδικοποίηση, εξάλλου, του ανθρώπινου γονιδιώματος** οδήγησε τους βιολόγους σε καλύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο δουλεύει ο ανθρώπινος οργανισμός και δημιούργησε νέες ελπίδες για την αντιμετώπιση ασθενειών που παραμένουν αθεράπευτες, όπως είναι ο καρκίνος και ο διαβήτης. Αντιστοίχως, οι φυσικοί ανέπτυξαν την ψηφιακή τεχνολογία, έκαναν υποατομικές ανακαλύψεις και έστειλαν τον άνθρωπο στο φεγγάρι, ενώ ταυτόχρονα δημιούργησαν την υποδομή για την παρατήρηση των πλανητών. «Για πολλούς ανθρώπους η ζωή έγινε ευκολότερη σε πολλά επίπεδα» αναφέρει ο James Watson.*	**Προσθήκη θετικών αποτελεσμάτων**
***Ταυτόχρονα, όμως, νέα και πολύ σοβαρά προβλήματα δημιουργήθηκαν:** η όξινη βροχή, οι περιβαλλοντικές τοξίνες, τα πυρηνικά απόβλητα, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η τρύπα του όζοντος, η τρομακτική καταστροφή δύο διαστημικών λεωφορείων κ.τ.λ. Όλα αυτά έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη ενός σκεπτικισμού του κοινού απέναντι στις δυνατότητες της επιστήμης.*	**Αντίθεση (προβλήματα)**
***Επιπροσθέτως**, παρά την εκρηκτική ανάπτυξη των βιολογικών επιστημών, ο καρκίνος κοστίζει κάθε χρόνο πολλές ανθρώπινες ζωές και η άνθηση της βιοτεχνολογίας έχει τροφοδοτήσει φόβους για τους γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς. Ακόμη, οι πρόσφατες πρόοδοι στην κλωνοποίηση έχουν κάνει πολλούς να διερωτώνται αν η επιστημονική πρόοδος συντελείται εις βάρος της ιερότητας της ανθρώπινης ζωής.*	**Προσθήκη (προβλημάτων)**
***Η ύπαρξη, βέβαια, όλων αυτών των προβλημάτων κάνει το σημερινό άνθρωπο επιφυλακτικό για την αξία των επιστημονικών επιτευγμάτων.** Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν επιστήμονες οι οποίοι με πάθος επιδίδονται στην επιστημονική έρευνα και ονειρεύονται να προωθήσουν την επιστημονική πρόοδο και να θεωρηθούν πρωτοπόροι.*	**Αποτέλεσμα**
*Αν ληφθεί υπόψη, όμως, η άποψη του Jacob Bronowski ότι «το να αδιαφορεί μια κοινωνία ή ένας λαός για την **επιστήμη** είναι σαν να περπατά με ανοιχτά μάτια προς τη σκλαβιά», **τίθεται ως ζητούμενο** οι επιστήμονες να αναδέχονται την κοινωνική ευθύνη και να υπηρετούν με την ερευνητική εργασία τους ό,τι ανεβάζει το επίπεδο (πνευματικό και βιοτικό) του λαού και εξασφαλίζει, κατά συνέπεια, το σεβασμό της κοινωνίας προς την επιστήμη και την επιστημονική αλήθεια.*	**Νέο θέμα**
(Επαναληπτικές 2005, Εσπερινά)	**Συμπέρασμα**

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Με ποιον τρόπο υλοποιείται η συνοχή στην παράγραφο που ακολουθεί;

Σε όσες κοινωνίες επικράτησε ο άκρατος ατομικισμός παρατηρήθηκε στασιμότητα, παρακμή, εκμετάλλευση, αποδυνάμωση του συνόλου, ηθική κατάπτωση. Ο ατομικισμός ως κοσμοθεωρία αποδίδει απόλυτη αξία στο απομονωμένο άτομο σε αντιπαράθεση με την κοινωνία. Στην καθημερινή ζωή εκφράζεται με συγκεκριμένη συμπεριφορά. Τέτοια άτομα επιδιώκουν με κάθε μέσο την ικανοποίηση του ατομικού συμφέροντος· δε διστάζουν να βλάψουν το σύνολο προκειμένου να επωφεληθούν οι ίδιοι. Η απληστία και η αρπακτικότητά τους δεν έχουν όρια. Ακόμη κι όταν τα πάντα γκρεμίζονται γύρω τους, προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τη γενική συμφορά και να αποκομίσουν κέρδη.
(Πανελλήνιες 2007)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Θέμα παραγράφου: άκρατος ατομικισμός
Η συνοχή υλοποιείται με τους εξής τρόπους:
– ο ατομικισμός: επανάληψη λέξης
– εκφράζεται: παράλειψη της λέξης ατομικισμός
– τέτοια άτομα: αντωνυμία
– του ατομικού συμφέροντος: νοηματικά συγγενής λέξη
– δε διστάζουν: παράλειψη της λέξης τέτοια άτομα
– η απληστία τους: χρήση αντωνυμίας (αντικαθιστά τα άτομα)
– γύρω τους: χρήση αντωνυμίας (αντικαθιστά τα άτομα)
– προσπαθούν: παράλειψη λέξης (τα άτομα)

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Με ποια νοηματική σχέση συνδέονται μεταξύ τους η πρώτη και η δεύτερη παράγραφος του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Α. Μια σημαντική πρόκληση στο ξεκίνημα του 21ου αιώνα είναι με ποιον τρόπο θα διαφυλαχθούν τα ιδανικά της ειρήνης, της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η απάντηση είναι: κατάλληλη αγωγή και παιδεία. Το ίδιο ισχύει για τα ηθικά διλήμματα που θέτει η ασύλληπτη επιστημονική πρόοδος (κλωνοποίηση, παραγωγή ανθρώπινων εμβρύων, μεταλλαγμένα προϊόντα, οικολογικές καταστροφές κ.ά.). Το κράτος πρόσφερε ως τώρα εκπαίδευση και λιγότερο παιδεία. Η ευρύτερη καλλιέργεια είναι προσωπική κατάκτηση που απαιτεί θυσίες. Η διά βίου εκπαίδευση και κατάρτιση μετατοπίζει το κέντρο βάρους από το κράτος στο άτομο, το οποίο οφείλει να έρθει σε επαφή με πολλούς τομείς γνώσης σε διάφορες μορφές της. Η μετάδοση από την τοπική στην παγκόσμια κοινωνία προϋποθέτει γλωσσομάθεια, ανοχή στη διαφορετικότητα και στον πολυπολιτισμό, πνεύμα συνεργασίας και συναδέλφωσης στο «παγκόσμιο χωριό», στο οποίο έχει μεταβληθεί ο πλανήτης μας. Και εδώ στην Ελλάδα έχουν γίνει ορατές οι πολλαπλές όψεις της παγκοσμιοποίησης στην κοινωνιολογική και οικονομική εκδοχή της. Τα όρια των εθνικών κρατών, στην παραδοσιακή μορφή τους, εξαλείφονται, καθώς διακινούνται εκατομμύρια άνθρωποι, αγαθά και ιδέες, με απίστευτη ταχύτητα. Η εμμονή, όμως, στα οικονομικά συμφέροντα και στους κανόνες της ελεύθερης αγοράς, η επιβολή του καταναλωτικού προτύπου της αφθονίας, το διευρυνόμενο χάσμα ανάμεσα στα φτωχά και στα πλούσια κράτη, η κρίση της δημοκρατικής συμμετοχής και τους κράτους πρόνοιας, η κοινωνική περιθωριοποίηση και ο αποκλεισμός και τόσα άλλα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κόσμος δημιουργούν κλίμα ανησυχίας για το μέλλον.

Β. Η αισιοδοξία για την πορεία του κόσμου κατά την τρίτη χιλιετία μπορεί να προκύπτει από τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου και της αποστολής της εκπαίδευσης. Το παλιό μοντέλο, που ισχύει ακόμη στην Ελλάδα, και το οποίο στηρίζεται σε ποσοτικά κριτήρια (συσσώρευση γνώσεων στο παραδοσιακό γνωσιοκεντρικό σχολείο) πρέπει να αντικατασταθεί από ποιοτικά κριτήρια. Η απλή παροχή γνώσεων δεν ωφελεί πια. Οι μαθητές και οι φοιτητές, όπως και κάθε άνθρωπος, πρέπει να μάθουν να αξιοποιούν τις ευκαιρίες για μάθηση, που τους δίνονται σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.
(Πανελλήνιες 2000)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ανάμεσα στις δύο παραγράφους υπάρχει συνεκτικότητα που προκύπτει από τη συνάφεια αντιθετικών νοημάτων διότι:
– Η τελευταία περίοδος της Α΄ παρ. («Η εμμονή ... δημιουργούν κλίμα ανησυχίας για το μέλλον») εκφράζει την ανησυχία που προκαλούν οι συνέπειες της παγκοσμιοποίησης.
– Ενώ η πρώτη περίοδος της Β΄ παρ. («Η αισιοδοξία για την πορεία τον κόσμου ... της εκπαίδευσης») αποτελεί έκφραση αισιόδοξης προοπτικής για την εκπαίδευση ως μέσον αντιμετώπισης των προβλημάτων που αναφέρθηκαν.
Επομένως η νοηματική σχέση ανάμεσα στην Α΄ και τη Β΄ παράγραφο είναι σχέση αντίθεσης.

3.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Στο κείμενο που ακολουθεί να μετατρέψετε την παρατακτική σύνδεση σε σύνδεση καθ' υπόταξιν.

Η ιστορία βρίθει δικαστικών πλανών και στην αλλοδαπή ποινική βιβλιογραφία υπάρχουν εκτενείς αναφορές σε σωρεία περιστατικών.
(Επαναληπτικές 2001)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η ιστορία βρίθει δικαστικών πλανών, όπως αναφέρεται στην αλλοδαπή βιβλιογραφία, όπου υπάρχουν εκτενείς αναφορές σε σωρεία περιστατικών.

4.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Στο κείμενο που ακολουθεί να μετατρέψετε την υποτακτική σύνδεση σε παρατακτική:

Δεύτερον, είναι πλάνη να υποθέτομε ότι οι εκπληκτικές κατακτήσεις της επιστήμης και της τεχνικής, για τις οποίες δικαιολογημένα υπερηφανεύεται ο πολιτισμός μας, δεν έχουν καμιά ουσιαστικήν αξία, επειδή τάχα δεν έκαναν «ευτυχέστερο» τον άνθρωπο – άρα δεν αποτελούν «πρόοδο».
(Έκφραση - Έκθεση Γ΄ Λυκείου, σ. 126)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
– Ο πολιτισμός μας περηφανεύεται για τις εκπληκτικές κατακτήσεις της επιστήμης και της τεχνικής.
– Οι εκπληκτικές κατακτήσεις της επιστήμης και της τεχνικής δεν έχουν καμιά ουσιαστική αξία.
– Δεν έκαναν τον άνθρωπο ευτυχέστερο.
– Δεν αποτελούν πρόοδο.

5.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Τι επιτυγχάνει ο συγγραφέας με τη χρήση παρατακτικής σύνδεσης και μικροπερίοδου λόγου στο κείμενο που ακολουθεί;

Η ευημερία επιδρά ευεργετικά απάνω στο χαρακτήρα των ατόμων και των λαών. Τους κάνει φιλελεύθερους, ευπρεπείς, γενναιόψυχους. Τους δίνει τη χαρά της ζωής, που κάνει τον άνθρωπο να χαίρεται την ανθρωπιά του. Να υπερηφανεύεται γι' αυτήν. Να την τιμά, και στο δικό του πρόσωπο και στο πρόσωπο των ομοίων του.
(Έκφραση - Έκθεση Γ΄ Λυκείου, σ. 126)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
1) Με την παράταξη τα νοήματα γίνονται πιο κατανοητά, αφού ο λόγος είναι πιο απλός και λιτός, ωστόσο δεν είναι εύκολο να κατανοήσει ο δέκτης τις νοηματικές σχέσεις των πληροφοριών. Παρατηρούμε, επίσης, ότι η απουσία συνδέσμων ανάμεσα στις περιόδους δεν βοηθά τον αναγνώστη να αντιληφθεί ότι οι επόμενες προτάσεις επεξηγούν τη λέξη «ευεργετικά» της πρώτης πρότασης.
2) Με τον μικροπερίοδο λόγο το ύφος γίνεται απλούστερο και πιο νευρώδες. Ο λόγος γίνεται πιο προσιτός και κατανοητός στον δέκτη.

6.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Τι επιτυγχάνει ο συγγραφέας με τη χρήση υποτακτικής σύνδεσης στο κείμενο που ακολουθεί;

Θα προσπαθήσω να αποδείξω ότι και οι τρεις αυτές υποθέσεις είναι αστήριχτες. Τα πολυθρύλητα αυτά θαύματα δεν έχουν καμιά αξία επειδή δεν έκαναν ευτυχέστερο τον άνθρωπο.
(Έκφραση - Έκθεση Γ΄ Λυκείου, σ. 126)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η υπόταξη χρησιμοποιείται για να αναδειχθούν οι νοηματικές σχέσεις σε μια περίοδο, αφού μια δευτερεύουσα πρόταση υποστηρίζει την κύρια πρόταση. Στην προκειμένη περίπτωση η δευτερεύουσα πρόταση «επειδή ... άνθρωπο» δηλώνει αιτία και λειτουργεί ως επιχείρημα στην προηγούμενη πρόταση «Τα πολυθρύλητα ... αξία».

7.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Τι επιτυγχάνει ο συγγραφέας με τη χρήση διαδοχικής υπόταξης και μακροπερίοδου λόγου στο κείμενο που ακολουθεί;

Δεύτερον, είναι πλάνη να υποθέτομε ότι οι εκπληκτικές κατακτήσεις της επιστήμης και της τεχνικής, για τις οποίες δικαιολογημένα υπερηφανεύεται ο πολιτισμός μας, δεν έχουν καμιά ουσιαστικήν αξία, επειδή τάχα δεν έκαναν «ευτυχέστερο» τον άνθρωπο – άρα δεν αποτελούν «πρόοδο».
(Έκφραση - Έκθεση Γ' Λυκείου, σ. 126)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Με τη διαδοχική υπόταξη («να υποθέτομε ... ότι οι εκπληκτικές ... για τις οποίες ... επειδή ... άρα ...») η σύνδεση των προτάσεων είναι πολυπλοκότερη, καθώς κάθε δευτερεύουσα πρόταση συμπληρώνει νοηματικά την προηγούμενη δευτερεύουσα. Με τον μακροπερίοδο λόγο το ύφος γίνεται λογιότερο και η διατύπωση πιο σύνθετη, αλλά παράλληλα και πιο ακριβής, καθώς προβάλλονται με διαύγεια οι νοηματικές σχέσεις αιτίας-συμπεράσματος.

8.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Τι επιτυγχάνει ο συγγραφέας με τη χρήση ασύνδετου σχήματος στο κείμενο που ακολουθεί;

Η ευημερία, ως συνώνυμο της ευπορίας στα υλικά μέσα της ζωής, της υγείας και της μόρφωσης, επιδρά ευεργετικά απάνω στο χαρακτήρα των ατόμων και των λαών. Τους κάνει πιο φιλελεύθερους, ευπρεπείς, γενναιόψυχους. Τους δίνει τη χαρά της ζωής, που κάνει τον άνθρωπο να χαίρεται την ανθρωπιά του. Να υπερηφανεύεται γι' αυτήν. Να την τιμά, και στο δικό του πρόσωπο και στο πρόσωπο των ομοίων του.
(Έκφραση - Έκθεση Γ' Λυκείου, σ. 126)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Με το ασύνδετο σχήμα ο λόγος αποκτά ένταση, ενώ παράλληλα χρωματίζεται συναισθηματικά. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι έτσι το ύφος του κειμένου γίνεται πιο λιτό, πιο ζωηρό και ορισμένες φορές αποκτά έναν ασθματικό χαρακτήρα, αφού γίνεται ο λόγος κοφτός. Με τον μικροπερίοδο λόγο και το ασύνδετο σχήμα το ύφος αποκτά ποικιλία, γίνεται πιο ζωηρό και παραστατικό.

1.6.3. Λεξιλόγιο

Ουσιαστικά

ΛΟΓΙΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Τα τελευταία εκατόν πενήντα χρόνια πλάι στις λαϊκές λέξεις μπήκαν στη γλώσσα μας και πολλές άλλες, με τις προσπάθειες των λογίων να εκφράσουν όλες τις έννοιες της παιδείας, των επιστημών, των τεχνών, δηλαδή ολόκληρου του πνευματικού πολιτισμού, που έλειπαν ως τότε επειδή δεν είχε παρουσιαστεί η ανάγκη να δημιουργηθούν. Επειδή χρησιμοποιήθηκαν από συγγραφείς και λόγιους, ονομάζονται λόγιες.
Οι λόγιες λέξεις μοιάζουν εξωτερικά περισσότερο με τις αρχαίες λέξεις και γράφονται το ίδιο. Μόνο η κατάληξή τους συμμορφώθηκε με τη νέα κλίση, π.χ. εισιτήριο (αρχικά εισιτήριον), δεκανέας (αρχικά δεκανεύς), κοινότητα (αρχικά κοινότης) κ.λπ. Οι λόγιες λέξεις (αρχαίες ή νεόπλαστες) αποτελούν το κύριο συστατικό του επιστημονικού και του φιλοσοφικού λόγου.
Στα κείμενα πειθούς συχνή είναι η χρήση αφηρημένου και λόγιου λεξιλογίου, αφού τα θέματα είναι αφηρημένες έννοιες, όπως ανθρωπισμός, κλωνοποίηση, μαζοποίηση, δημοκρατία κ.λπ. Ο πομπός χρησιμοποιεί λόγιο λεξιλόγιο:

- στα επιστημονικά κείμενα, στα αποδεικτικά δοκίμια, στα άρθρα και τις επιφυλλίδες, επειδή πραγματεύεται θέματα επιστημονικά, πολιτικά, αισθητικά, δηλαδή θέματα της αντικειμενικής και κοινωνικής πραγματικότητας
- ορισμένες φορές για να εκφράσει ειρωνεία, να στηλιτεύσει/καυτηριάσει ενέργειες ή συμπεριφορές που αποδοκιμάζει
- όταν θέλει να προσδώσει στο ύφος λόγιο, τυπικό, επίσημο τόνο.

παράδειγμα

*Το αναπόφευκτο **ατόπημα** του ανθρωπισμού είναι η **διολίσθησή** του στον ατομικισμό. Ο Humanismus (ανθρωπισμός, ουμανισμός) κατάντησε individualismus (ατομικισμός). Λέμε άνθρωπος και εννοούμε άτομο. Μιλούμε για τον πολίτη και έχουμε στον νου τον ιδιώτη. Αναφερόμαστε στον εαυτό μας και **εξυπονοούμε** το εγώ μας σε τέτοιο βαθμό, ώστε να **λησμονούμε** τον άλλο που **συνυπάρχει** μαζί μας και το όλον μέσα στο οποίο **συνανήκει** το εγώ μας μαζί με καθένα άλλο του.*
(Πανελλήνιες 2007)

☛Για να κατανοήσουμε καλύτερα το περιεχόμενο τρέπουμε το λόγιο λεξιλόγιο σε λέξεις του προφορικού λόγου

- ατόπημα = σφάλμα
- διολίσθησή του στον ατομικισμό = οδηγήθηκε στον ατομικισμό
- εξυπονοούμε = εννοούμε
- λησμονούμε = ξεχνάμε
- συνυπάρχει μαζί μας = ζει μαζί μας και το κοινωνικό σύνολο
- συνανήκει το εγώ μας = ανήκουμε και ζούμε μαζί με άλλους.

ΛΑΪΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Λαϊκές λέγονται οι λέξεις που καθιερώθηκαν από τον λαό και χρησιμοποιούνται στην απλή καθημερινή επικοινωνία για πρακτικά ζητήματα. Ορισμένες φορές –κυρίως στα λογοτεχνικά δοκίμια– αξιοποιείται το λαϊκό λεξιλόγιο, δηλαδή η χρήση προφορικών εκφράσεων οι οποίες προσδίδουν στο ύφος αμεσότητα και οικειότητα.

παράδειγμα

*Περνώ ένα **μικρό γιοφυράκι** ποταμού, φτάνω στον ανοιχτό χώρο, όπου οι μεγάλοι μαθητές, με τα **ουρανιά και τ' άσπρα κασκέτα**, παίζουν γκολφ. **Ωραία λιγνά κορμιά**, χάρη και δύναμη, πειθαρχημένη ορμή, **χαρά στο μάτι να βλέπει και στο νου να συλλογιέται** πως με την άσκηση **τα κορμιά τούτα γίνουνται** καλοί αγωγοί για να **περνάει το πνέμα**.*
(Πανελλήνιες 2005)

☛Με τη δημιουργία τέτοιου ύφους ο δοκιμιογράφος προσβλέπει στην επικοινωνία με τον αναγνώστη, αφού το περιεχόμενο γίνεται εύκολα κατανοητό.

ΕΙΔΙΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Οι επιστήμονες, για να εξυπηρετήσουν τους ιδιαίτερους επικοινωνιακούς σκοπούς της ειδικότητάς τους, χρησιμοποιούν μια γλωσσική ποικιλία με ιδιότυπους όρους. Οι λέξεις αυτές καλούνται ειδικό λεξιλόγιο ή επιστημονική ορολογία και χρησιμοποιούνται για να κατονομαστούν επιστημονικά φαινόμενα ή διαδικασίες.
Οι λέξεις αυτές χαρακτηρίζονται κυρίως από λεξιλογικές διαφορές που οφείλονται:
- **είτε στη χρήση ειδικών όρων,** π.χ. ηλεκτρικό πεδίο, διανυσματικό μέγεθος, μονοσθενείς αλκοόλες κ.λπ.
- **είτε στη χρήση καθημερινών λέξεων**, που φορτίζονται όμως κατά περίπτωση με ιδιαίτερο σημασιολογικό φορτίο, π.χ. ένταση ηλεκτρικού πεδίου, οργανικές ενώσεις, ακολουθία (στα μαθηματικά, στην εκκλησιαστική γλώσσα), γεωμετρική πρόοδος κ.λπ.

Στα κείμενα πειθούς συχνή είναι η χρήση ειδικού λεξιλογίου, δηλαδή όρων του επιστημονικού λόγου, όταν τα θέματα είναι επιστημονικά. Το ειδικό λεξιλόγιο βοηθά τον αναγνώστη να συνειδητοποιήσει το επιστημονικό θέμα στο οποίο αναφέρεται ο συγγραφέας.

παράδειγμα

Η πλήρης χαρτογράφηση του ***ανθρώπινου γονιδιώματος*** *αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων* ***γονιδίων*** *θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών.*

☛ **Κατανοούμε ότι γίνεται λόγος για επιτεύγματα της Γενετικής.**

ΟΝΟΜΑΤΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ

Τα ονοματικά σύνολα αποτελούνται από αφηρημένα ουσιαστικά και μια γενική προσδιοριστική (γενική υποκειμενική ή αντικειμενική), π.χ. «η επιτάχυνση των διαδικασιών της ενοποίησης». Στα κείμενα πειθούς συχνή είναι η χρήση ονοματικών συνόλων για να εκφραστούν διαδικασίες οι οποίες στην κοινή γλώσσα θα εκφράζονταν με ρήματα, π.χ. «ο βρασμός του ύδατος» αντί «το νερό βράζει», «η τήξη του μετάλλου» αντί «το μέταλλο έλιωσε».
- Με αυτόν τον τρόπο ο λόγος γίνεται γενικός και αφηρημένος καθώς με την προτίμηση στην ονοματική δομή του λόγου αποφεύγεται η δήλωση των υποκειμένων που θα απαιτούσε η ρηματική δομή (δηλαδή η χρήση ρηματικών φράσεων/προτάσεων), η οποία χρησιμοποιείται κυρίως στην κοινή γλώσσα.
- Η προτίμηση σε ονοματικά σύνολα αποτελεί χαρακτηριστικό του επιστημονικού λόγου, ενώ παράλληλα αποκαλύπτει ρητορική δεινότητα του συγγραφέα.
- Το ύφος αποκτά λόγιο χαρακτήρα.

✦**Ο αναγνώστης πρέπει να προσέχει ιδιαίτερα τα ονοματικά σύνολα. Στην περίπτωση που δεν κατανοεί το νόημα/πληροφορίες, μπορεί να μετατρέπει τα ονοματικά σύνολα σε ρηματικές φράσεις.**

παράδειγμα

Η ***αποκωδικοποίηση****, εξάλλου, του* ***ανθρώπινου γονιδιώματος*** *οδήγησε τους βιολόγους σε καλύτερη* ***κατανόηση του τρόπου*** *με τον οποίο δουλεύει ο ανθρώπινος οργανισμός και δημιούργησε νέες ελπίδες για την* ***αντιμετώπιση ασθενειών*** *που παραμένουν αθεράπευτες.*
(Πανελλήνιες 2005, Εσπερινά)

☛**Αποκωδικοποίησαν το ανθρώπινο γονιδίωμα...**
☛**Κατανόησαν καλύτερα τον τρόπο...**
☛**Για να αντιμετωπίσουν ασθένειες...**

Επίθετα

Στα κείμενα πειθούς τα επίθετα:
- συγκεκριμενοποιούν τις αφηρημένες έννοιες
- εκφράζουν κρίσεις/σχόλια και τη στάση του συγγραφέα απέναντι στο θέμα.

παράδειγμα

Ένα **σημαντικό** *ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις* **δραματικές** *αλλαγές στην* **καθημερινή** *ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες* **βιοϊατρικές** *επιστήμες. (Πανελλήνιες 2002)*

☛***σημαντικό ποσοστό* = σχόλιο**
☛***δραματικές αλλαγές* = σχόλιο**
☛***καθημερινή ζωή* = συγκεκριμενοποίηση της αφηρημένης έννοιας ζωή**
☛***βιοϊατρικές επιστήμες* = συγκεκριμενοποίηση της αφηρημένης έννοιας επιστήμη.**

Επιρρήματα

Στα κείμενα πειθούς αξιοποιούνται:

α) Επιρρήματα όπως: **βεβαίως, πράγματι, ενδεχομένως, αναντίρρητα** κ.λπ., που φανερώνουν τη στάση του συγγραφέα απέναντι στο θέμα.

παραδείγματα

1.

***Αντίθετα**, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην». (Πανελλήνιες 2002)*

☛**Εκφράζεται η διαφωνία του συγγραφέα.**

2.

*Η ύπαρξη, **βέβαια**, όλων αυτών των προβλημάτων κάνει το σημερινό άνθρωπο επιφυλακτικό για την αξία των επιστημονικών επιτευγμάτων. (Πανελλήνιες 2005, Εσπερινά)*

☛**Εκφράζεται βεβαιότητα.**

3.

*Και ο κίνδυνος γεννήσεως θνησιγενών νεογνών με μικρές ή μεγάλες συγγενείς ανωμαλίες, νεογνών που θα υποφέρουν ή **ενδεχομένως** θα είναι επιρρεπή σε νοσήματα και θα πεθάνουν πρόωρα, είναι υπαρκτός.*
(Έκφραση - Έκθεση Γ΄ Λυκείου, σ. 179)

☛**Εκφράζεται πιθανολόγηση.**

β) Επιρρήματα όπως: **ηθικά, πολιτικά, κοινωνικά** κ.λπ., που φανερώνουν την οπτική γωνία του συγγραφέα για τα γραφόμενα, δηλαδή από ποια πλευρά της πραγματικότητας (οικονομική, πολιτική, κοινωνική κ.λπ.) αναλύει το θέμα του.

παραδείγματα

1.

*Κι ακόμη, μ' έκανε να νιώσω, όταν ξαναείδα το χώμα που με γέννησε, πως ο άνθρωπος έχει ρίζες, κι όταν τις κόψουν πονεί, **βιολογικά**, όπως όταν τον ακρωτηριάσουν. (Πανελλήνιες 2008)*

☛**Δηλαδή όπως το σώμα.**

2.

*Θα αποδεχθεί, **ηθικά**, η ανθρωπότητα σε μια τέτοια περίπτωση να παρέμβει; (Πανελλήνιες 2002)*

☛**Δηλαδή σε ηθικό επίπεδο.**

3.

*Ο Τουρισμός πρέπει όχι μόνον **οικονομικά** αλλά και **πνευματικά** να θεωρηθεί…*
(Πανελλήνιες, Σεπτέμβριος 2003)

☛**Δηλαδή όχι μόνο από την οικονομική αλλά και από την πνευματική του πλευρά.**

Ρήματα

ΛΕΞΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

Στα κείμενα πειθούς τα ρήματα δηλώνουν:
1) Ψυχικές καταστάσεις – συναισθήματα (λυπάμαι, ενθουσιάζομαι, οργίζομαι, αγανακτώ, περιφρονώ κ.λπ.)
2) Αφηρημένες ή λογικές σχέσεις
   - διότητες (σημαίνει, είναι, συνίσταται κ.λπ.)
   - Αποτελέσματα (επιβάλλει, δραστηριοποιείται, εκλέγουν, ασκούν τα καθήκοντά τους κ.λπ.)
   - Επεξήγηση (διευκρινίζω, σημαίνει κ.λπ.)
   - Αιτίες (ευθύνεται, οφείλεται κ.λπ.)
   - Συμπεράσματα (συνάγεται, συμπεραίνουμε, καταλήγουμε κ.λπ.)
   - Προϋποθέσεις(απαιτείται, προϋποθέτουμε κ.λπ.)
   - Σύγκριση (υπερτερεί, διαφέρει, υπερέχει κ.λπ.)
3) Διατύπωση απόψεων του συγγραφέα (πιστεύω, νομίζω)
4) Διατύπωση απόψεων άλλων (ένας ξένος συγγραφέας παρατήρησε ότι… πολλοί λέγουν…)

✦Η κατανόηση των πληροφοριών του κειμένου βασίζεται στην αποκωδικοποίηση της λεξικής σημασίας των ρημάτων.

παραδείγματα

1.

Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. (Πανελλήνιες 2002)

☛**Τα ρήματα δηλώνουν αποτελέσματα.**

2.

Με τον όρο αυτομόρφωση περιγράφουμε μία σύνθετη εκπαιδευτική διαδικασία της οποίας θεμελιώδης κινητήρια δύναμη είναι ο άνθρωπος,ο οποίος, έχοντας επίγνωση των αναγκών και των επιθυμιών του, καλείται να συμβάλει αποφασιστικά στην πορεία της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής του κατάρτισης. (Πανελλήνιες 2010)

☛**Από τα ρήματα κατανοούμε ότι περιγράφεται ο όρος αυτομόρφωση.**

3.

Σας παρακαλώ να με συγχωρήσετε που μνημονεύω εδώ προσωπικές εμπειρίες, δεν έχω άλλο πειραματόζωο από εμένα. Και η προσωπική μου εμπειρία μού δείχνει πως το πράγμα που με βοήθησε, περισσότερο από κάθε άλλο, δεν ήταν οι αφηρημένοι στοχασμοί ενός διανοουμένου, αλλά η πίστη και η προσήλωσή μου σ' έναν κόσμο ζωντανών και περασμένων ανθρώπων, στα έργα τους, στις φωνές τους, στο ρυθμό τους, στη δροσιά τους. (Πανελλήνιες 2008)

☛**Από τα ρήματα κατανοούμε ότι ο συγγραφέας αναφέρεται σε βιώματα και εμπειρίες.**

Ο ΡΗΜΑΤΙΚΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Το ρήμα αποτελεί το βασικότερο γλωσσικό μέσο με το οποίο εκφράζεται η έννοια του χρόνου.

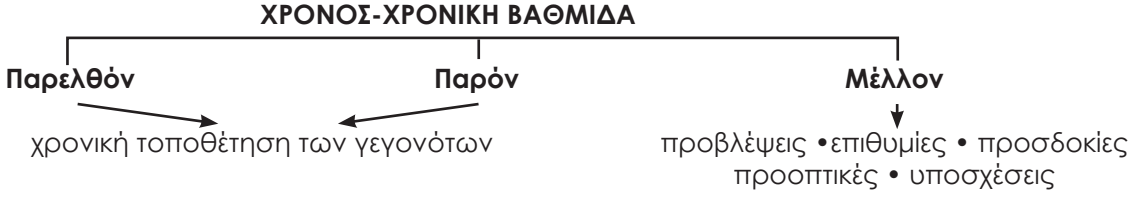

Κατά την επικοινωνία τους οι άνθρωποι τοποθετούν τα γεγονότα ή τις καταστάσεις σε κάποιο σημείο του χρονικού άξονα, αξιοποιώντας γι' αυτόν τον σκοπό κυρίως τους **παρελθοντικούς και παροντικούς χρόνους της οριστικής έγκλισης.**

Παρελθοντικοί χρόνοι

Με τους **παρελθοντικούς χρόνους** στα κείμενα πειθούς

- δηλώνονται Ιστορικά τεκμήρια ή
- περιγράφονται συνθήκες του παρελθόντος για να τονιστούν οι αλλαγές που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη εποχή.

παραδείγματα

1.

*Ταυτόχρονα, όμως, νέα και πολύ σοβαρά προβλήματα **δημιουργήθηκαν**: η όξινη βροχή, οι περιβαλλοντικές τοξίνες, τα πυρηνικά απόβλητα, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η τρύπα του όζοντος, η τρομακτική καταστροφή δύο διαστημικών λεωφορείων κ.τ.λ. Όλα αυτά **έχουν συμβάλει** στην ανάπτυξη ενός σκεπτικισμού του κοινού απέναντι στις δυνατότητες της επιστήμης. (Πανελλήνιες 2005, Εσπερινά)*

☛**Πρόκειται για ιστορικά τεκμήρια.**

2.

*Η «επιστήμη» δεν **ήταν** ανέκαθεν αυτή που είναι σήμερα, όχι ως ποσόν και ποιόν προϊόντων (αυτό δα είναι αυτονόητο), αλλά ως προοπτική και πρόθεση, ως πρόγραμμα και έργο εκείνων που τη διακονούν. Σε άλλους ιστορικούς χρόνους και σε άλλους πολιτισμούς **ήταν** πολύ διαφορετική από τη δική μας.* [...]

Η ευθύνη είναι σταυρός και προνόμιο μόνο προσωπικών όντων. Σαν αφηρημένη ενέργεια (απασχόληση, πρόγραμμα, μέθοδος) η «επιστήμη» ούτε έχει ούτε δεν έχει ευθύνη. Ευθύνη έχουν, δεν μπορούν παρά να έχουν, θέλοντας και μη έχουν τα πρόσωπα που κάνουν επιστήμη, οι επιστήμονες.

(Επαναληπτικές Δ΄ τάξης Εσπερινού Λυκείου 2008)

☛**Αξιοποιείται ο Αόριστος για να περιγραφεί η διαφορετική θέση της επιστήμης στο παρελθόν και η αλλαγή που έχει σημειωθεί στη σύγχρονη εποχή.**

Μελλοντικοί χρόνοι

Οι μελλοντικοί χρόνοι δηλώνουν άλλες πληροφορίες, π.χ. προβλέψεις, επιθυμίες, προσδοκίες, προοπτικές, υποσχέσεις.

παραδείγματα

1.

Αλλά και αν υπάρξει κλωνοποίηση θα αφορά ένα μόνο μέρος της δημιουργίας του.

2.

Και ο κίνδυνος γεννήσεως θνησιγενών νεογνών με μικρές ή μεγάλες συγγενείς ανωμαλίες, νεογνών που θα υποφέρουν ή ενδεχομένως θα είναι επιρρεπή σε νοσήματα και θα πεθάνουν πρόωρα είναι υπαρκτός.

(Έκφραση - Έκθεση Γ΄ Λυκείου, σ. 179)

☛**Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί μελλοντικούς χρόνους επειδή επιθυμεί να αναφερθεί σε εκτιμήσεις του αναφορικά με τις αρνητικές συνέπειες της κλωνοποίησης στο μέλλον.**

ΡΗΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Αποκαλύπτουν την οπτική γωνία του συγγραφέα.

Γ΄ ενικό και πληθυντικό

Με το γ΄ ρηματικό πρόσωπο δηλώνεται η αποστασιοποίηση του συγγραφέα από τα λεγόμενα, επιδιώκεται ουδέτερη, αντικειμενική πληροφόρηση.

παράδειγμα

*Ο εικοστός αιώνας δικαίως **χαρακτηρίζεται** ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» **ζει** στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ού αιώνα.*

Α' ενικό
Η χρήση α' ενικού δηλώνει:

α) υποκειμενισμό

παράδειγμα

*Σας παρακαλώ να **με** συγχωρήσετε που **μνημονεύω** εδώ προσωπικές εμπειρίες, δεν **έχω** άλλο πειραματόζωο από **εμένα**. Και η προσωπική **μου** εμπειρία μου δείχνει πως το πράγμα που **με** βοήθησε, περισσότερο από κάθε άλλο, δεν ήταν οι αφηρημένοι στοχασμοί ενός διανοουμένου, αλλά η πίστη και η προσήλωσή **μου** σ' έναν κόσμο ζωντανών και περασμένων ανθρώπων στα έργα τους, στις φωνές τους, στο ρυθμό τους, στη δροσιά τους.*

β) εξομολόγηση, εκμυστήρευση στα κείμενα που πλησιάζουν τη λογοτεχνία

παράδειγμα

***Πάλευα να καταλάβω** από πού έφευγαν κύτταρα, πώς μπαινόβγαιναν στην κατάψυξη, πώς μεταφέρονταν οι ομοιότητες σε ωάριο αδειασμένο από τον αρχικό ρόλο του, τι σπέρμα ήταν αυτό που δεν ήταν σπέρμα αλλά κομμάτι από το αυτί ή από την αχίλλειο πτέρνα – **πελάγωσα**. Και πού να **τολμήσω** βέβαια να **υπερασπίσω** την «καταθλιψούλα» **μου**, ότι είναι το ιστορικό πολλών και διαφόρων ξεσηκωμών **μου** εναντίον πολλών και διαφόρων βομβών που τοποθέτησαν τα ανεπιθύμητα στα θεμέλια των επιθυμητών.*

Α' πληθυντικό
Η χρήση α' πληθυντικού δηλώνει καθολικότητα άποψης ή ότι ο συγγραφέας θεωρεί τον εαυτό του ως μέρος ενός συνόλου που συμμερίζεται τις απόψεις που διατυπώνονται.

παράδειγμα

*Εάν **προσεγγίσουμε** κάποτε την αλήθεια αναφορικά με αυτά τα θεμελιακά ερωτήματα, ίσως **μπορέσουμε** τότε να **επαναπροσδιορίσουμε** τις αξίες μας και τους τρόπους επίτευξής των.*

Β' ενικό και πληθυντικό
Η χρήση β' ενικού ή πληθυντικού προσώπου προσδίδει αμεσότητα και οικειότητα στο ύφος, ο αναγνώστης αισθάνεται ότι ο συγγραφέας συνομιλεί μαζί του.

παράδειγμα

***Πάρε** το λοιπόν απόφαση. **Δεν είσαι** πια ο «τυχερός» Δάσκαλος των αρχών του αιώνα μας, που ήξερε και πίστευε «ακριβώς» (ή περίπου ακριβώς) όσα περίμεναν να ακούσουν από αυτόν τα ολιγαρκή και ντροπαλά παιδιά του σχολείου εκείνης της εποχής.* (προτροπή)

Άλλοτε χρησιμοποιείται αντί του γ' ρηματικού προσώπου.

παράδειγμα

*Η μοίρα της ανθρωπότητας είναι σαν τη Λερναία Ύδρα. **Κόβεις** το κεφάλι της φυματίωσης και φυτρώνει στη θέση του ο καρκίνος, **κόβεις** τη σχιζοφρένεια και πετάγεται το κεφάλι των πυρηνικών όπλων, μισοκόβεις το Έιτζ και φυτρώνει το κεφάλι της κλωνοποίησης.*

ΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Δηλώνουν τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας αντιμετωπίζει τα λεγόμενα.

Με την **Οριστική** τα γεγονότα παρουσιάζονται ως βέβαια, η διατύπωση γίνεται βεβαιωτική.

Με τη **Δυνητική Οριστική**, την **Υποτακτική** και την **Προστακτική** δηλώνονται:

- Δυνατότητα
- Επιθυμία
- Παράκληση
- Υπόθεση
- Προσταγή
- Πιθανότητα
- Ευχή
- Απορία
- Παραχώρηση
- Προτροπή

παραδείγματα

1.

Είναι βέβαιο *πως η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική* ***έχουν ανοίξει*** *νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού.*

☛**Με την Οριστική η διαπίστωση του συγγραφέα παρουσιάζεται ως πραγματική.**

2.

Αντίθετα, είναι προτιμότερο ***να βρεθούν*** *εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην», δηλ. οι άνθρωποι* ***να ζουν και να γερνούν*** *με υγεία. Δηλαδή* ***να προσδιοριστούν*** *και* ***να εφαρμοστούν*** *εκείνα τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία θα έχουν αποτέλεσμα οι άνθρωποι* ***να γεννιούνται, να ζουν και να γερνούν με υγεία.***

☛**Με την Υποτακτική δηλώνεται επιθυμία.**

3.

Πρόσεξε *πόσο συγκρούονται οι γνώμες των συναδέλφων σου, όταν χαρακτηρίζουν τη σημερινή Νεότητα συγκρίνοντάς την με την παλαιότερη. Σπάνια βρίσκεται κανείς να την εγκωμιάσει. Οι πιο πολλοί την κατηγορούν ότι έχασε τη φιλοπονία, το φιλότιμο, την ντροπή, τις αρετές που κάνουν τον νέο άνθρωπο συμπαθητικό, αγαπητό.* ***Μη βιαστείς*** *να συμφωνήσεις μαζί τους.* ***Εσύ να κάνεις*** *προσεχτικές παρατηρήσεις και να σχηματίσεις τη δική σου γνώμη.*

☛**Με την Προστακτική και την Υποτακτική δηλώνεται προτροπή.**

4.

Με βάση τα προαναφερόμενα, εάν οι άνθρωποι ήταν αθάνατοι ή γενικότερα κάποια μορφή ζωής ήταν αθάνατη, το οξύμωρο συμπέρασμα είναι ότι το συγκεκριμένο είδος ζωής ***θα εξέλειπε*** *μέσα σε λίγες σχετικά γενεές, διότι το περιβάλλον* ***θα άλλαζε*** *και* ***δεν θα μπορούσαν*** *αυτοί οι ζωντανοί οργανισμοί που το απαρτίζουν να αλλάξουν, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες.*

☛**Με τη Δυνητική Οριστική δηλώνεται πιθανότητα.**

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

Ενεργητική σύνταξη

Με την ενεργητική σύνταξη εξαίρεται το πρόσωπο που ενεργεί.

παράδειγμα

Αυτός ο κόσμος*, όλος μαζί, μου* **έδωσε** *το συναίσθημα πως δεν είμαι μια αδέσποτη μονάδα, ένα άχερο στ' αλώνι. Μου* **έδωσε** *τη δύναμη να κρατηθώ ανάμεσα στους χαλασμούς που ήταν της μοίρας μου να ιδώ.*

Παθητική σύνταξη

Με την παθητική σύνταξη εξαίρεται το αποτέλεσμα της ενέργειας του υποκειμένου και το λογικό υποκείμενο σε αυτό δηλώνεται έμμεσα, δηλαδή με τον προσδιορισμό του ποιητικού αιτίου.

παραδείγματα

1.

Ο 20ός αιώνας δικαίως **χαρακτηρίζεται** *ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικοπολιτικών αλλαγών.*

2.

Αντίθετα, είναι προτιμότερο να **βρεθούν** *εκείνοι οι τρόποι ώστε να* **μετατραπεί** *το «ζην» σε «ευ ζην».*

1.6.4. Λειτουργία της γλώσσας

Αναφορική λειτουργία

Η γλώσσα χρησιμοποιείται με την αναφορική της λειτουργία όταν οι λέξεις έχουν την αρχική, δηλαδή την κυριολεκτική τους σημασία.
Ο λόγος χαρακτηρίζεται από ακρίβεια και σαφήνεια, δηλαδή αποφεύγεται η χρήση όρων/λέξεων με πολυσημία.

Σκοπός: Η πληροφόρηση.

Ποιητική λειτουργία - στοιχεία του ποιητικού λόγου

Ορισμένες φορές οι συγγραφείς χρησιμοποιούν τη γλώσσα με τη συνυποδηλωτική της σημασία για ποικιλία ύφους, για ζωντάνια, παραστατικότητα, για να φορτίσουν τον λόγο συναισθηματικά.
Η γλώσσα αξιοποιείται με την ποιητική της λειτουργία όταν αξιοποιούνται στοιχεία του ποιητικού λόγου, όπως:
- Μεταφορικός-εικονοπλαστικός λόγος
- Σχήματα λόγου (παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, επαναλήψεις, υπερβολές κ.λπ.)
- Μεταφορικές αναλογίες
- Σύμβολα
- Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες
- Στίξη ως σχόλιο
- Λογοτεχνικές εκφράσεις
- Λέξεις του προφορικού λόγου
- Περιγραφή-αφήγηση.

Σκοπός: Η έκφραση ή πρόκληση συναισθημάτων, η ζωντάνια και παραστατικότητα, η ποικιλία ύφους, η τέρψη, η καλαισθητική συγκίνηση.

✦Η αξιοποίηση του ποιητικού λόγου δυσχεραίνει την κατανόηση του περιεχομένου, γι' αυτό επιβάλλεται η μετατροπή του μεταφορικού σε κυριολεκτικό λόγο.

Σχήματα λόγου
Στα κείμενα πειθούς και κατεξοχήν στα δοκίμια που προσεγγίζουν τη λογοτεχνία αξιοποιούνται κάποια στοιχεία του ποιητικού λόγου (σχήματα λόγου όπως: μεταφορές, αναλογίες, προσωποποιήσεις κ.λπ.) που:
- συγκεκριμενοποιούν τις αφηρημένες έννοιες
- προσδίδουν λυρικότητα, παραστατικότητα και ζωντάνια στον λόγο
- έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για την κατανόηση του αρχικού κειμένου, αφού με αυτά ο συγγραφέας δίνει έμφαση στα λεγόμενά του (ειδικότερα οι αντιθέσεις, το οξύμωρο, το υπερβατό και τα σύμβολα).

✦Ο αναγνώστης πρέπει να αναγνωρίζει τα στοιχεία του ποιητικού λόγου και να ερμηνεύει τη λειτουργία τους.

Μεταφορικός λόγος

παράδειγμα

*Είναι βέβαιο πως η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική έχουν ανοίξει **νέους ορίζοντες** στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού. Αυτό το **ταξίδι**, το οποίο ξεκίνησε πριν από λίγα σχετικά χρόνια στον άγνωστο και μαγευτικό κόσμο των βιολογικών νοημάτων της ζωής, δεν είναι ούτε εύκολο ούτε γρήγορο. Οι **ταξιδιώτες** πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με υπομονή, με περίσσεια γνώση, με αμφισβήτηση, αλλά προπαντός με ηθική δεοντολογία.*
(Πανελλήνιες 2002)

☛Αποκωδικοποιούμε τον μεταφορικό λόγο μετατρέποντάς τον σε κυριολεξία:
***νέους ορίζοντες* = νέες προοπτικές-προσδοκίες**
***ταξίδι* = ερευνητική προσπάθεια**
***ταξιδιώτες* = επιστήμονες.**

Αντίθεση
Με την αντίθεση ο συγγραφέας τονίζει τις διαφορές ανάμεσα σε δύο έννοιες.

παράδειγμα

*Ο άνθρωπος είναι **συνάνθρωπος**, αλλιώτικα καταντά **απάνθρωπος**. Ο ανθρώπινος άνθρωπος δεν είναι **ατομικός** αλλά **κοινωνικός**: δεν αποτελεί **ύπαρξη** αλλά **συνύπαρξη**. (Πανελλήνιες 2007)*

☛**Η αντίθεση προσδίδει έμφαση στις διαφορές.**

Οξύμωρο
Οξύμωρο λέγεται η παράδοξη, απροσδόκητη συνύπαρξη λέξεων οι οποίες λογικά είναι αντίθετες. Με τη χρήση του οξύμωρου εικονοποιείται η αντίφαση ενεργειών, η ασυνέπεια λόγων και έργων ή αποφάσεων και ταυτόχρονα εκφράζεται ειρωνεία.

παράδειγμα

[...] *Τυπικότατο δείγμα, δύο εντελώς πρόσφατα διαφημιστικά «τηλεδράματα» τυχερού παιγνιδιού: Στη μια περίπτωση κάποια γιαγιά και στην άλλη ένα ζευγάρι κερδίζουν επιτέλους «τα εκατομμύρια των ονείρων τους», χάρη στην εύνοια της ξυστής τύχης. Ξαφνιασμένοι ακόμη (δηλαδή, όντας ακόμη εντός εαυτού), καταπιάνονται με τη διανομή των κερδών σε συγγενείς και φίλους: τόσα θα πάρει το ένα παιδί, τόσα το άλλο, τόσα τα εγγόνια, τόσα τ' αδέρφια, να μη μείνει κανένας παραπονεμένος, να μη μείνει κανένας απρόσκλητος στην καλή την ώρα.*
Γρήγορα όμως η επαφή των χεριών τους με τα «σπαρταριστά» πεντοχίλιαρα τους καθιστά έξαλλους […] *τελικά διακόπτουν τη νοητή διανομή και λένε το μεγάλο όχι: «Σιγά μην τους τα δώσω...». Το χαιρέκακο γελάκι που συνοδεύει αυτή την απόφασή τους αποκαλύπτει ότι αισθάνονται απολύτως ικανοποιημένοι* […] *διασώθηκαν από την ανοησία της σπατάλης, από τη **φρίκη της φιλίας**, από το **έγκλημα της γενναιοδωρίας** – από τον κατά βάθος εαυτό τους εντέλει. (Ειδικές Εισαγωγικές αποφοίτων Β' κύκλου ΤΕΕ 2009)*

☛**Με το οξύμωρο τονίζεται η απροσδόκητη μεταστροφή της συμπεριφοράς των τυχερών.**

Υπερβατό
Ορισμένες φορές στον γραπτό λόγο ο συγγραφέας τοποθετεί τον προσδιορισμό μιας λέξης ανάμεσα στο άρθρο και τη λέξη. Αυτό το σχήμα λόγου λέγεται υπερβατό.

παράδειγμα

*Η κοινή γνώμη έχει αρχίσει να φοβάται τις πιθανές συνέπειες **της χωρίς έλεγχο επιστήμης** και τεχνολογίας σε πεδία όπως ο βιολογικός πόλεμος, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η πυρηνική ενέργεια και η αύξηση των πυρηνικών όπλων. (Πανελλήνιες 2005, Εσπερινά)*

☛**Με αυτόν τον τρόπο η πληροφορία διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες, δηλαδή προσδίδεται έμφαση σε αυτό το στοιχείο που παρεμβάλλεται μεταξύ άρθρου και ουσιαστικού.**

Σύμβολα
Σύμβολο στη λογοτεχνία θεωρείται κάποια λέξη που αναφέρεται σε πρόσωπα λογοτεχνικών ηρώων (π.χ. Κίρκη, Μήδεια, Αντιγόνη κ.λπ.) ή ιστορικά και μυθολογικά πρόσωπα (π.χ. Σολομών, Ηρακλής κ.λπ.) ή σε ιστορικούς χώρους (π.χ. Σαλαμίνα, Θερμοπύλες κ.λπ.) ή σε τίτλους λογοτεχνικών έργων (π.χ. *Οδύσσεια*). Τα σύμβολα αξιοποιούνται όπως οι μεταφορές, δηλαδή αντί να χρησιμοποιηθεί λέξη με την κυριολεκτική της σημασία, αξιοποιείται το σύμβολο, που προσδίδει παραστατικότητα και ένταση στον λόγο.
✦**Ο αναγνώστης πρέπει να αποκωδικοποιήσει τα σύμβολα με βάση τις γνώσεις του.**

παράδειγμα

Ο άνθρωπος είναι συνάνθρωπος, αλλιώτικα καταντά απάνθρωπος. Ο ανθρώπινος άνθρωπος δεν είναι ατομικός αλλά κοινωνικός: δεν αποτελεί ύπαρξη αλλά συνύπαρξη. Πυξίδα για τον ασφαλή διάπλου ανάμεσα στην Σκύλλα της εξατομίκευσης και στην Χάρυβδη της μαζοποίησης είναι η κοινωνικοποίηση του ανθρωπισμού. Χωρίς να διακινδυνεύουμε κανενός είδους προφητεία και δίχως να καταφεύγουμε σε ιστορικοφιλοσοφικές μαντείες, πιστεύουμε ότι ο κοινωνισμός του ανθρωπισμού είναι η επιταγή των καιρών μας. (Πανελλήνιες 2007)

☛**Αποκωδικοποιούμε τα σύμβολα:**
***Σκύλλα και Χάρυβδη*: μυθικά τέρατα που εμφανίζονται στην *Οδύσσεια* και συμβολίζουν τα αλλεπάλληλα εμπόδια που συναντά ένας άνθρωπος στην προσπάθεια να βρει διέξοδο/λύση.**

Περιγραφή-αφήγηση
Ορισμένες φορές ο συγγραφέας αξιοποιεί την περιγραφή και την αφήγηση με σκοπό:
- να προσδώσει παραστατικότητα και ζωντάνια στα λεγόμενα
- να διατυπώσει παραδείγματα.

παραδείγματα

1.

Περνώ ένα μικρό γιοφυράκι ποταμού, φτάνω στον ανοιχτό χώρο, όπου οι μεγάλοι μαθητές, με τα ουρανιά και τ' άσπρα κασκέτα, παίζουν γκολφ. Ωραία λιγνά κορμιά, χάρη και δύναμη, πειθαρχημένη ορμή, χαρά στο μάτι να βλέπει και στο νου να συλλογιέται πως με την άσκηση τα κορμιά τούτα γίνουνται καλοί αγωγοί για να περνάει το πνέμα. (Πανελλήνιες 2005)

☛**Η περιγραφή προσδίδει ζωντάνια και παραστατικότητα στο ύφος, προσελκύει το ενδιαφέρον του δέκτη, προκαλεί καλαισθητική απόλαυση.**

2.

Η κατάσταση στους δρόμους του Βερολίνου μετά από μία μεγάλη γιορτή είναι πιστό αντίγραφο της ζωής σε κάθε μεγαλούπολη: άδεια μπουκάλια σαμπάνιας παρατημένα εδώ κι εκεί, μνημεία της γιορτινής στιγμής. Συσκευασίες βεγγαλικών, βρεγμένες και πατημένες. Η πόλη γιόρτασε άγρια, άγρια και χαρούμενα. Οι άγνωστοι, που τσούγκριζαν τα ποτήρια τους στους δρόμους πριν από μια βδομάδα, έχουν κρυφτεί και πάλι πίσω από τους γιακάδες των παλτών τους. Κάτω από τα αλλεπάλληλα στρώματα πλεκτών κρύβονται τα στομαχάκια των εορτών. «Ήθελα να κάνω κάτι ακραίο» λένε τα στομαχάκια, τα μπουκάλια σαμπάνιας, οι ξεχειλισμένοι κάδοι των σκουπιδιών. Τα άχρηστα δώρα παραχώθηκαν στα ντουλάπια, στα συρτάρια.

Η κατάχρηση αγαθών έχασε πια τον επείγοντα χαρακτήρα της, το ίδιο και ο στολισμός.
(Πανελλήνιες, Σεπτέμβριος 2010)

☛**Με την περιγραφή αποτυπώνονται παραστατικά παραδείγματα, γεγονότα, καταστάσεις, τα οποία αποτελούν αφορμή για να διατυπώσει ο συγγραφέας τις απόψεις του.**

1.6.5. Παραδείγματα

Συχνά στα κείμενα πειθούς αξιοποιούνται παραδείγματα. Ο αναγνώστης πρέπει να προσέχει να διακρίνει τη λειτουργία τους διότι:
- άλλοτε διευκρινίζουν τα λεγόμενα
- άλλοτε λειτουργούν ως τεκμήρια για να υποστηρίξει/αιτιολογήσει ο συγγραφέας την άποψή του.

παραδείγματα

1.

Η κοινή γνώμη έχει αρχίσει να φοβάται τις πιθανές συνέπειες της χωρίς έλεγχο επιστήμης και τεχνολογίας σε πεδία ***όπως ο βιολογικός πόλεμος, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η πυρηνική ενέργεια και η αύξηση των πυρηνικών όπλων.*** *(Πανελλήνιες 2005, Εσπερινά)*

☛**Διευκρινίζουν τα λεγόμενα.**

2.

Ταυτόχρονα, όμως, νέα και πολύ σοβαρά προβλήματα δημιουργήθηκαν: ***η όξινη βροχή, οι περιβαλλοντικές τοξίνες, τα πυρηνικά απόβλητα, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η τρύπα του όζοντος, η τρομακτική καταστροφή δύο διαστημικών λεωφορείων κ.τ.λ.*** *Όλα αυτά έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη ενός σκεπτικισμού του κοινού απέναντι στις δυνατότητες της επιστήμης.*
(Πανελλήνιες 2005, Εσπερινά)

☛**Λειτουργούν ως τεκμήρια για να υποστηρίξει/αιτιολογήσει ο συγγραφέας την άποψή του.**

1.6.6. Απόψεις από άλλα κείμενα

Αρκετές φορές στα κείμενα πειθούς ο συγγραφέας παραθέτει απόψεις από άλλα κείμενα με σκοπό:
- να τα αξιοποιήσει ως αφορμή για να διατυπώσει τη γνώμη του
- να ανασκευάσει την άποψη που υποστηρίζεται
- να τα αξιοποιήσει ως αυθεντία για να ενισχύσει την επιχειρηματολογία του.

παραδείγματα

1.

*Κάποτε **ένας Ανατολίτης σοφός** είδε μερικούς σκοινοβάτες να πραγματοποιούν με τα κορμιά τους τις πιο επικίνδυνες τόλμες· και ξέσπασε στα κλάματα. «Γιατί κλαις;» τον ρώτησαν. «Γιατί συλλογιέμαι», αποκρίθηκε ο σοφός, «πως αν, όπως γυμνάζουμε έτσι τα σώματά μας, γυμνάζαμε και την ψυχή μας, τι θάματα θα μπορούσαμε να κάμουμε!»*

***Εδώ όμως, στο Ήτον, ο θεατής δεν μπορεί να ξεσπάει σε κλάματα.** Γιατί μήτε καταπληχτικούς σκοινοβατικούς άθλους θα δει, μήτε κι η ψυχή μένει, μέσα σε τέτοια ευλύγιστα κορμιά, ακαλλιέργητη. Υπάρχει μέτρο, ισορροπία, παράλληλη καλλιέργεια σάρκας και νου σε ανθρώπινη κλίμακα. Ελληνική αρμονία. (Πανελλήνιες 2005)*

☛ **Αξιοποιούνται τα λόγια του σοφού Ανατολίτη ως αφορμή για να διατυπώσει ο συγγραφέας με έμφαση την άποψή του.**

2.

***Ένας ξένος συγγραφέας έχει κάνει την παρατήρηση ότι**, αν ο Δάσκαλος δεν πλουτίζει ούτε ανακαινίζει τα επιστημονικά του εφόδια και τις επαγγελματικές του δεξιότητες, είναι γιατί έχει να κάνει πάντοτε με παιδιά, ανώριμους δηλαδή και με περιορισμένη ικανότητα ανθρώπους, που εύκολα δεσπόζει στον κύκλο τους. […] Ποια δύναμη και ποια σοφία μπορούν ν' αντιπαρατάξουν στο «πνεύμα» του οι μικροί μαθητές; Και για τούτο επαναπαύεται στα λιγοστά πνευματικά του κεφάλαια.*

***Αξιοπρόσεχτη η παρατήρηση. Δεν αληθεύει όμως στη δική μας εποχή.** Γιατί σήμερα και τα παιδιά είναι πολύ διαφορετικά από άλλοτε και ο αέρας, το «κλίμα» του σχολείου έχει αλλάξει.*
(Πανελλήνιες 2004)

☛ **Αξιοποιείται η γνώμη που έχει διατυπωθεί από κάποιον ξένο συγγραφέα αναφορικά με τα λιγοστά εφόδια του δασκάλου για να διατυπώσει ο συγγραφέας τη διαφωνία του.**

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ	ΣΚΟΠΟΣ
Λειτουργία της γλώσσας	
Αναφορική λειτουργία	Γίνεται λογική χρήση της γλώσσας για να επιτευχθεί η ακρίβεια και η σαφήνεια του λόγου, ώστε να γίνουν κατανοητά τα νοήματα.
Ποιητική λειτουργία	Γίνεται συγκινησιακή χρήση της γλώσσας, επίκληση στο συναίσθημα με σκοπό την έκφραση ή πρόκληση συναισθημάτων.
Στοιχεία του ποιητικού λόγου	
Περιγραφή Αφήγηση Αναλογία Συγκινησιακά φορτισμένες λέξεις	Επιτυγχάνεται η απεικόνιση/συγκεκριμενοποίηση αφηρημένων ιδεών. Το ύφος αποκτά παραστατικότητα, ζωντάνια, σαφήνεια, ποικιλία, ανανεώνεται το ενδιαφέρον του δέκτη. Ο λόγος γίνεται μεταφορικός εικονοπλαστικός. Εκφράζονται και προκαλούνται συναισθήματα (μέσα επίκλησης στο συναίσθημα). Ο λόγος γίνεται ελκυστικός, προδίδει ρητορική δεινότητα.
Κλιμακωτό, Υπερβατό, Σχήμα παραλληλίας, Σχήμα λιτότητας, Επαναλήψεις	Επιτελούν τις λειτουργίες των σχημάτων λόγου και επιπλέον προσδίδουν έμφαση στα λεγόμενα.
Μεταφορές / Χρήση συμβόλων	Ο λόγος αποκτά εικονοπλαστικό χαρακτήρα, οι αφηρημένες έννοιες συγκεκριμενοποιούνται, προκαλούν συνειρμούς, το ύφος αποκτά ποικιλία, ζωντάνια, παραστατικότητα, προσελκύει το ενδιαφέρον του δέκτη, προδίδει ρητορική δεινότητα. Εκτός από την πληροφόρηση επιδιώκεται η τέρψη του αναγνώστη,
Ρήματα	
Ρηματικές Εγκλίσεις Οριστική Υποτακτική Προστακτική	Βεβαιωτική διατύπωση. Επιθυμία, ευχή, ενδεχόμενο, προτροπή. Συμβουλή, προτροπή/αποτροπή.
Ρηματικά Πρόσωπα Α΄ ρημ πρόσωπο	Προσδίδει στον λόγο αμεσότητα, οικειότητα, κουβεντιαστό ύφος, εξομολογητικό τόνο.
Β΄ ρημ πρόσωπο	Εσωτερικός μονόλογος ή προτροπή. Προσδίδει στο ύφος αμεσότητα, οικειότητα, ζωντάνια, προσελκύει το ενδιαφέρον του δέκτη.
Α΄ πληθ. πρόσωπο	Η άποψη αποκτά καθολικότητα, ο συγγραφέας περιλαμβάνει και τον εαυτό του και τους δέκτες. Έτσι, οι δέκτες ταυτίζονται ευκολότερα με τις απόψεις του πομπού. Προσδίδει στο ύφος οικειότητα, αμεσότητα.
Λεξιλόγιο	
Προτίμηση σε ονοματικά σύνολα	Ο λόγος γίνεται πυκνός, το ύφος δυσνόητο.
Προτίμηση σε ρηματικά σύνολα	Ο λόγος γίνεται αναλυτικός, το ύφος κατανοητό, αναδεικνύονται οι λογικές σχέσεις.
Αφηρημένο και λόγιο λεξιλόγιο	• Προσδίδει στο ύφος λόγιο, τυπικό, επίσημο τόνο. • Ή εκφράζεται ειρωνική διάθεση.
Λαϊκό λεξιλόγιο	Επιτυγχάνεται προφορικότητα του λόγου, οικειότητα, άμεση επικοινωνία με τον δέκτη, φιλικός τόνος, που φανερώνουν τη διάθεση του συγγραφέα και τον τρόπο που επικοινωνεί με τον αναγνώστη.

Λειτουργία της γλώσσας

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Με ποια λειτουργία αξιοποιείται η γλώσσα στον κείμενο;

[…] *Με δεδομένη την οικολογική κρίση, την ακραία ανισότητα της κατανομής των πόρων μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών, την αδυναμία να συνεχίσει το σύστημα τη σημερινή του πορεία, το. απαιτούμενο είναι μια νέα δυναμική πραγματικότητα που η σημασία της δεν μπορεί να συγκριθεί με τίποτε άλλο στο παρελθόν. Αναφέρομαι σε μια πραγματικότητα που θα έβαζε στο κέντρο της ζωής του ανθρώπου σημασίες άλλες από την αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης και στόχους ζωής διαφορετικούς, για τους οποίους οι άνθρωποι θα μπορούσαν να πουν πως αξίζουν τον κόπο.*

(Πανελλήνιες 2003)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γίνεται αναφορική-δηλωτική χρήση της γλώσσας, διότι η γλώσσα λειτουργεί με λογικό τρόπο και το μήνυμα (γλωσσικά μέσα) έχει την αρχική δηλωτική του σημασία με σκοπό να προωθήσει την επικοινωνία και να πληροφορήσει.

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Με ποια λειτουργία αξιοποιείται η γλώσσα στον κείμενο;

[…] *Να ληφθούν μέτρα, ξεφώνιζε η οικολόγος φίλη. Ποια μέτρα, αλήθεια; Η μοίρα της ανθρωπότητας είναι σαν τη Λερναία Ύδρα. Κόβεις το κεφάλι της φυματίωσης και φυτρώνει στη θέση του ο καρκίνος, κόβεις τη σχιζοφρένεια και πετάγεται το κεφάλι των πυρηνικών όπλων, μισοκόβεις το Έιτζ και φυτρώνει το κεφάλι της κλωνοποίησης. Ποια μέτρα, αλήθεια; Ο μοιραίος γενετικός τύπος ασφαλής πια φυλάσσεται στα άδυτα της μνήμης των ηλεκτρονικών υπολογιστών και ασφαλέστερος στις κρυψώνες της εργοδότριας σκοπιμότητας που χρηματοδοτούσε και την έρευνα – αναρωτιέμαι αν στοιχίζει φθηνότερα η παραγωγή ύπαρξης, απ' όσο το χαπάκι για τη θεραπεία του καρκίνου.*

[…] *Αλλά ο άνθρωπος; Σωστά διατυπώνω το ενδεχόμενο ν' αναπαράγεται κατ' εικόνα και ομοίωση του, σε όσα αντίγραφα θέλει; Κι αν δε θέλει, πόσο σεβαστό θα είναι, πώς θα επανδρωθούν τα ακραία οράματα με επιστρατευμένα «Ρόμποκοπ»;*

(Κ. Δημουλά, ό.π.)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η γλώσσα στο κείμενο χρησιμοποιείται με την ποιητική της λειτουργία, διότι δίνεται βαρύτητα στη μορφή του μηνύματος. Γι' αυτό αξιοποιούνται:

– Μεταφορικός-εικονοπλαστικός λόγος και σχήματα λόγου (παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, επαναλήψεις, υπερβολές, μεταφορικές αναλογίες) δηλαδή λογοτεχνικές εκφράσεις.

– Ειρωνεία («Η μοίρα της ανθρωπότητας είναι σαν τη Λερναία Ύδρα ... κλωνοποίησης», « μοιραίος γενετικός ... καρκίνου»).

– Σύμβολα («Ρόμποκοπ»).

Η χρήση της γλώσσας με την ποιητική της λειτουργία προσδίδει στο κείμενο παραστατικότητα και ζωντάνια, προσελκύει το ενδιαφέρον του δέκτη, συγκεκριμενοποιεί τις αφηρημένες έννοιες και προσφέρει καλαισθητική απόλαυση.

Στοιχεία του ποιητικού λόγου

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Όλοι σχεδόν οι αρχηγοί του εγγλέζικου έθνους της τελευταίους αιώνες πέρασαν εδώ μέσα, στους τοίχους τούτους και τις πρασινάδες, την παιδική κι εφηβική τους ηλικία, και τούτες οι κλειστές αυλές κι οι τριζοκοπούσες παμπάλαιες σκάλες και το γιασεμί τούτο που ανθίζει στις δοξαρωτές πόρτες θα 'μειναν σε όλη τους τη ζωή η μεγάλη τους αγιάτρευτη νοσταλγία.

Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί την **περιγραφή και την αφήγηση**. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η αξιοποίηση της περιγραφής και της αφήγησης αποσκοπεί στην παραστατική απεικόνιση των αφηρημένων ιδεών και προβληματισμών του συγγραφέα. Το κείμενο γίνεται ελκυστικό, ανανεώνεται το ενδιαφέρον του δέκτη.

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Η μεγάλη αντοχή του πνευματικού δημιουργού γεννιέται και συντηρείται, κατά κύριο λόγο, από την ψυχή του. Η φλογερή αγάπη προς το έργο του και η πίστη η αδιάσειστη στον προορισμό αυτού του έργου είναι οι μεγάλες πηγές της δύναμης του. Αυτές δεν τον αφήνουν (και στην περίπτωση ακόμη της κλονισμένης υγείας) να λυγίσει. Ο άνθρωπος που αγαπάει και πιστεύει αυτό που κάνει, ζει όρθιος με την ψυχή του. Αυτή τον διατηρεί ακμαίο, νέο, δροσερό.

Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί **επίθετα και μεταφορικό λόγο**. Τι επιθυμεί επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ο ρόλος και η χρήση των επιθέτων στα λογοτεχνικά κείμενα είναι διαφορετικός από αυτόν στα δοκίμια πειθούς, διότι «χρωματίζουν» συναισθηματικά τις λέξεις, εκφράζουν/αποκαλύπτουν τη θετική στάση του συγγραφέα απέναντι στο θέμα (αντοχή του πνευματικού δημιουργού), π.χ. «φλογερή αγάπη», «η πίστη η αδιάσειστη», «Αυτή τον διατηρεί ακμαίο, νέο, δροσερό».

Με τον μεταφορικό/εικονοπλαστικό λόγο («Η μεγάλη αντοχή του πνευματικού δημιουργού γεννιέται και συντηρείται, κατά κύριο λόγο, από την ψυχή του», «οι μεγάλες πηγές της δύναμης» «Αυτές δεν τον αφήνουν να λυγίσει» «ζει όρθιος με την ψυχή» «Αυτή τον διατηρεί δροσερό»), ο δοκιμιογράφος αξιοποιεί ως μέσο πειθούς την επίκληση στο συναίσθημα, αφού επιδιώκει να επηρεάσει συναισθηματικά τους δέκτες με την έκφραση προσωπικών συναισθημάτων (θαυμασμός, εκτίμηση) προς τους πνευματικούς δημιουργούς.

3.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Τις Θερμοπύλες της ελευθερίας μας δε φυλάττουν αποτελεσματικά οι φοβικές μας προκαταλήψεις.

Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί τη **χρήση συμβόλω**ν. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Με τη χρήση συμβόλων ο συγγραφέας επιτυγχάνει να συγκεκριμενοποιήσει αφηρημένες ιδέες και να προσδώσει παραστατικότητα και ζωντάνια στον λόγο.

4.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ο πνευματικά τοποθετημένος δημιουργός δεν γκρεμίζεται εύκολα ούτε από τη νόσο, ούτε από τα γερατειά, ούτε από τις απογοητεύσεις και τα πένθη, τα ατυχήματα της ζωής, και όπως ο πολυάσχολος και προκομμένος άνθρωπος δεν «ευκαιρεί», καθώς λέμε, ν' αρρωστήσει, έτσι κι αυτός, με την προσήλωση του στο νόημα που έχει δώσει στη ζωή του, δεν «ευκαιρεί» ούτε τον κόπο να αισθανθεί ούτε τη φθορά – και φτάνει στο τέρμα του βίου σαν τον αθλητή που πέφτει επιτέλους για να αναπαυθεί στη χαρά της νίκης.

Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί τη **χρήση αναλογίας**. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Αξιοποιείται συχνά η μεταφορική αναλογία ως κυρίαρχο μορφικό τέχνασμα, αφού συνδέει την περίπτωση που συζητείται με άλλες από χώρους πιο οικείους και συγκεκριμένους για τον αναγνώστη. Έτσι ο δέκτης κατανοεί καλύτερα το περιεχόμενο, ενώ ταυτόχρονα το κείμενο γίνεται πιο ελκυστικό.

5.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Δεν χρειάζεται να «πολεμήσει» σκληρά και προς σκληρούς αντιπάλους, σαν τους βιοπαλαιστές· μέσα στην τάξη είναι ο «ένας», «ο παντογνώστης», «ο φωτισμένος».

Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί τη **χρήση παρομοίωσης**. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Το ύφος αποκτά ποικιλία, παραστατικότητα, ζωντάνια, ανανεώνεται το ενδιαφέρον του δέκτη, το περιεχόμενο γίνεται κατανοητό της αναλογίας

6.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Μου είναι αδιανόητο ότι ανθρώπινο πλάσμα θα γεννιέται από ένα κύτταρο άμοιρο μάλλον μητρικού φίλτρου. Ένα πλάσμα ορφανό, εντέλει. Πώς να προβλέψεις με τι ασυνήθιστα, δικά του ένστικτα θα διεκδικήσει την επιβίωσή του, ποια εκδικητικότης θα λανθάνει για τη μυστηριώδη ορφάνια του. Καθόλου παράξενο κάποια στιγμή να γυρίσουν τ' αντίγραφα και να τρώνε το πρωτότυπο. Ό,τι, παραλλαγμένα κάπως, συμβαίνει και στους εμφύλιους πολέμους.

Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί **λέξεις συγκινησιακά φορτισμένες**. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Οι συγκινησιακά φορτισμένες λέξεις, όπως: «μητρικού φίλτρου», «πλάσμα ορφανό», «εκδικητικότης», «για τη μυστηριώδη ορφάνια», «εμφύλιους πολέμους», φέρουν έντονο συναισθηματικό φορτίο που αποκαλύπτει την οπτική γωνία (αποδοκιμασία) του συγγραφέα και τη συναισθηματική του στάση (αποτροπιασμός, ανησυχία, απέχθεια, αγωνία) απέναντι στο θέμα.

7.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Κόβεις το κεφάλι της φυματίωσης και φυτρώνει στη θέση του ο καρκίνος, κόβεις τη σχιζοφρένεια και πετάγεται το κεφάλι των πυρηνικών όπλων, μισοκόβεις το Έιτζ και φυτρώνει το κεφάλι της κλωνοποίησης
Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί **επαναλήψεις**. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Με τη χρήση επαναλήψεων («κόβεις», «κόβεις», «μισοκόβεις») ο συγγραφέας δηλώνει με έντονο και εμφαντικό τρόπο την ατέρμονη προσπάθεια του ανθρώπου να αναμετριέται με προβλήματα που απειλούν τη ζωή του («φυματίωσης», «καρκίνος», «πυρηνικών όπλων», «Έιτζ», «κλωνοποίησης»).

8.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Πάντως, όχι με απειλές και με λοιδορίες ούτε με ειρωνείες και σαρκασμούς. Αλλά με την πειθώ, που είναι τόσο πιο αποτελεσματική, όσο επιχειρείται πιο πολύ με το ζωντανό παράδειγμα, παρά με τα άψυχα λόγια.
Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί **σχήμα παραλληλίας**. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Με τη χρήση αυτού του σχήματος ο συγγραφέας δίνει έμφαση στον λόγο του και παράλληλα εκφράζει την αποδοκιμασία του προς τις αντιδράσεις κάποιων δασκάλων όταν οι μαθητές αμφισβητούν τα λεγόμενά τους.

9.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Πίσω από τις εφευρέσεις κρύβεται μια μοίρα, μια τύχη που υπαγορεύει νέους τρόπους ζωής, ακόμη και νέους τρόπους καταστροφής της ζωής. Πόσο μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο η πυρηνική ιατρική, αλλά και πώς μπορεί να τον εξοντώσει η πυρηνική βόμβα!
Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί **παραδείγματα**. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Με τη χρήση παραδειγμάτων ο συγγραφέας διευκρινίζει, επεξηγεί, ενισχύει τα επιχειρήματά του. Με αυτόν τον τρόπο, επίσης, προσδίδει παραστατικότητα, πρωτοτυπία, ζωντάνια στο ύφος, με αποτέλεσμα να γίνεται κατανοητό και ελκυστικό το κείμενο για τον αναγνώστη.

10.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ωστόσο, συνωστίζομαι τώρα και εγώ έξω από το θόρυβο, και τη μεγάλη ανησυχία που ξεσήκωσε το επίτευγμα. Το διαφημίζει, νόστιμη, ήρεμη η Ντόλυ, ανυποψίαστη ότι είναι το ορεκτικό ώσπου να φτάσουμε στο κύριο γεύμα. Τον άνθρωπο.
Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί **ειρωνεία**. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ο συγγραφέας με τη χρήση ειρωνείας εκφράζει την αποδοκιμασία και την αγανάκτησή του για την επιχειρούμενη κλωνοποίηση του ανθρώπου. Η ειρωνεία, επίσης, αποτελεί ένα βασικό μέσο επίκλησης στο συναίσθημα. Παράλληλα, το ύφος αποκτά ποικιλία.

11.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Πάλευα να καταλάβω από πού έφευγαν κύτταρα, πώς μπαινόβγαιναν στην κατάψυξη, πώς μεταφέρονταν οι ομοιότητες σε ωάριο αδειασμένο από τον αρχικό ρόλο του, τι σπέρμα ήταν αυτό που δεν ήταν σπέρμα αλλά κομμάτι από το αυτί ή από την αχίλλειο πτέρνα – πελάγωσα.
Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί το **χιούμορ**. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Δεν είναι λίγες οι φορές που ο δοκιμιογράφος αξιοποιεί το χιούμορ όταν στόχος του είναι να αντιμετωπίσει

με ελαφρότητα ένα θέμα. Στην προκειμένη περίπτωση ο συγγραφέας προσπαθεί να διακωμωδήσει την άγνοιά του και να προβάλει την περιπλοκότητα της νέας επιστημονικής ανακάλυψης.

12.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ένας σοφός της Ανατολής λέγεται ότι διατύπωσε το εξής απόφθεγμα: «Έως τα δεκαπέντε μου χρόνια έπαιξα, έως τα εικοσιπέντε μου αγάπησα, έως τα τριανταπέντε μου πολέμησα, έως τα πενήντα μου κέρδισα, τώρα αρχίζω να μαθαίνω».

Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί **ευθύ λόγο**. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Με τη χρήση ευθέος λόγου μεταφέρονται αυτούσια οι απόψεις/ιδέες άλλων. Έτσι αποκτά ποικιλία το ύφος, αφού σπάει η μονοτονία της τριτοπρόσωπης διατύπωσης που χαρακτηρίζει τον πλάγιο λόγο.
Το ύφος αποκτά αμεσότητα, παραστατικότητα και με αποτέλεσμα να διεγείρεται και να ανανεώνεται το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

13.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Κάποτε ένας Ανατολίτης σοφός είδε μερικούς σκοινοβάτες να πραγματοποιούν με τα κορμιά τους τις πιο επικίνδυνες τόλμες· και ξέσπασε στα κλάματα. «Γιατί κλαις; τον ρώτησαν. «Γιατί συλλογιέμαι» αποκρίθηκε ο σοφός «πως αν, όπως γυμνάζουμε έτσι τα σώματά μας, γυμνάζαμε και την ψυχή μας, τι θάματα θα μπορούσαμε να κάμουμε!»

Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί **διαλογικά στοιχεία**. Τι επιθυμεί να πετύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τα διαλογικά στοιχεία μεταφέρουν σε ευθύ λόγο απόψεις. Ο διάλογος είναι κατεξοχήν χαρακτηριστικό στοιχείο του λογοτεχνικού λόγου. Με τον διάλογο επιτυγχάνεται αμεσότητα και παραστατικότητα, το ύφος αποκτά ποικιλία και ζωντάνια, αφού ο αναγνώστης αισθάνεται ως παρατηρητής/ακροατής μιας συζήτησης που μεταφέρεται αυτούσια από τον δοκιμιογράφο.

14.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία. Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: ... ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα...

Ο συγγραφέας στο κείμενό του αξιοποιεί **στίχους ποιητή**. Τι επιθυμεί να επιτύχει με αυτόν τον τρόπο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Αρκετές φορές αξιοποιούνται και στίχοι ποιητών (δηλαδή καθαρά ποιητικές εκφράσεις) για να εκφράσει ο συγγραφέας τις ιδέες του, αφού η ποίηση χαρακτηρίζεται από έντονη λυρικότητα και μ' αυτόν τον τρόπο ο συγγραφέας εκφράζει ή προκαλεί στον δέκτη συναισθήματα.

Ρήματα

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Εξω από τη φύση είναι και η καταστροφή δασών, για να αυξηθεί η καλλιεργήσιμη γη, το πέταγμα του ανθρώπου στο φεγγάρι, όλοι οι σύγχρονοι τρόποι τεχνητής γονιμοποίησης, ο τρόπος που ζει ο σύγχρονος άνθρωπος.

Γιατί ο συγγραφέας χρησιμοποιεί **οριστική έγκλιση;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί οριστική έγκλιση για να δηλώσει τις περιγραφόμενες καταστάσεις ως βέβαιες και πραγματικές.

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Τις Θερμοπύλες της ελευθερίας μας δε φυλάττουν αποτελεσματικά οι φοβικές μας προκαταλήψεις. Μπορεί να τις φυλάξει μόνο το ελεύθερο πνεύμα.

Τι δηλώνεται με τη χρήση **υποτακτικής**;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Με τη χρήση υποτακτικής δηλώνεται γενικά κάτι το δυνατό, ενδεχόμενο και επιθυμητό.

3.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Μη βιαστείς να συμφωνήσεις μαζί τους. Εσύ να κάνεις προσεχτικές παρατηρήσεις και να σχηματίσεις τη δική σου γνώμη.

Τι δηλώνεται με τη χρήση **υποτακτικής**;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Με τη χρήση υποτακτικής δηλώνεται προτροπή.

4.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Πάρε το λοιπόν απόφαση. [...] *Πρόσεξε πόσο συγκρούονται οι γνώμες των συναδέλφων σου, όταν χαρακτηρίζουν τη σημερινή Νεολαία.*

Τι δηλώνει ο συγγραφέας με τη χρήση **προστακτικής**;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Με τη χρήση προστακτικής δηλώνεται προτροπή.

5.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Παράλληλα, η πρόσφατη κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής».

Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας όταν χρησιμοποιεί **γ΄ πρόσωπο**;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την τριτοπρόσωπη διατύπωση για να καταστήσει το μήνυμα γενικόλογο. Με αυτόν τον τρόπο, επίσης, ο λόγος προσλαμβάνει καθολικό κύρος. Το ύφος γίνεται αντικειμενικό, ουδέτερο.

6.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Δε μένω τυφλός στα ψεγάδια μας, αλλά έχω την ιδιοτροπία να πιστεύω στον εαυτό μας. Σας παρακαλώ να με συγχωρήσετε που μνημονεύω εδώ προσωπικές εμπειρίες, δεν έχω άλλο πειραματόζωο από εμένα. Και η προσωπική μου εμπειρία μου δείχνει πως το πράγμα που με βοήθησε, περισσότερο από κάθε άλλο, δεν ήταν οι αφηρημένοι στοχασμοί ενός διανοουμένου, αλλά η πίστη και η προσήλωση [...].

Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας όταν χρησιμοποιεί **α΄ ενικό πρόσωπο;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Όταν ο συγγραφέας εκφράζεται σε πρώτο ρηματικό πρόσωπο, περιπλανάται ελεύθερα από το ένα θέμα στο άλλο και χαίρεται την ελευθερία του αυτοσχεδιασμού, και ορισμένες φορές ενδέχεται να κάνει μια προσωπική ιδεολογική κατάθεση ή και εξομολόγηση (τότε το κείμενο αποκτά εξομολογητικό τόνο).

7.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Συνταραζόμαστε κι εμείς, δικαιολογημένα ή αδικαιολόγητα, από διαδοχικές κρίσεις, αποκαλυπτικές εφευρέσεις και φόβους, που δεν αφήνουν τον ανθρώπινο νου να ηρεμήσει – σαν την καλαμιά στον κάμπο. Μπροστά σ' αυτά, τι μας μένει για να βαστάξουμε αν απαρνηθούμε τον εαυτό μας; Δε μένω τυφλός στα ψεγάδια μας, αλλά έχω την ιδιοτροπία να πιστεύω στον εαυτό μας.

Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας όταν χρησιμοποιεί **α΄ πληθυντικό πρόσωπο;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Με τη χρήση πρώτου πληθυντικού προσώπου ο συγγραφέας περιλαμβάνει και τον εαυτό του και τους δέκτες, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται η ταύτιση του δέκτη με τις απόψεις και ιδέες του πομπού.

8.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Τέτοια συμπύκνωση πεθυμιάς και νοσταλγίας νιώθεις αναπνέοντας τον αγέρα τούτο του Ήτον. Νιώθεις πως εδώ, στη μικρή τούτη φημισμένη πολιτεία όπου αναθρέφεται η εγγλέζικη αριστοκρατία, το ελληνικό πνέμα, φωτεινό, τολμηρό κι ισορροπημένο, συνεχίζει εξόριστο στην υπερβόρεια ομίχλη το εξαίσιο έργο του.
Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας όταν χρησιμοποιεί **β΄ ενικό πρόσωπο**;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η χρήση του β΄ρημ. προσώπου χρησιμοποιείται αρκετές φορές αντί του α΄ρημ. προσώπου. Έτσι μοιάζει σαν να απευθύνεται κάποιος στον εαυτό του, σαν εσωτερικός μονόλογος.

9.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Πάρε το λοιπόν απόφαση. Δεν είσαι πια ο "τυχερός" Δάσκαλος των αρχών του αιώνα μας, που ήξερε και πίστευε «ακριβώς» (ή περίπου ακριβώς) όσα περίμεναν να ακούσουν από αυτόν τα ολιγαρκή και ντροπαλά παιδιά του σχολείου εκείνης της εποχής. Είσαι (οφείλεις να είσαι, δεν μπορείς παρά να είσαι) ο Δάσκαλος ενός άλλου καιρού κι ενός άλλου κόσμου, που πρέπει να πλησιάσεις μια ταραγμένη νεότητα, ορμητική και απαιτητική, και να τη βοηθήσεις να βρει το δρόμο της. Πρόσεξε πόσο συγκρούονται οι γνώμες των συναδέλφων σου, όταν χαρακτηρίζουν τη σημερινή Νεότητα συγκρίνοντάς την με την παλαιότερη.
Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας όταν χρησιμοποιεί **β΄ενικό πρόσωπο**;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Με τη χρήση β΄ ρηματικού προσώπου το ύφος αποκτά κουβεντιαστό τόνο, γίνεται άμεσο και οικείο, αφού ο αναγνώστης έχει την αίσθηση ότι ο συγγραφέας απευθύνεται προσωπικά σε κείνον.

Λεξιλόγιο

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής […] *Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων* […]
Να αιτιολογήσετε την προτίμηση του πομπού σε **ονοματικά σύνολα**.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Με την προτίμηση στην ονοματική δομή του λόγου αποφεύγεται η δήλωση των υποκειμένων που θα απαιτούσε η ρηματική δομή (δηλαδή η χρήση ρηματικών φράσεων/προτάσεων), η οποία χρησιμοποιείται κυρίως στην κοινή γλώσσα. Έτσι, ο λόγος γίνεται γενικός και αφηρημένος, ενώ παράλληλα αποκαλύπτει τη ρητορική δεινότητα του συγγραφέα. Το ύφος, επίσης, γίνεται πυκνό και δυσνόητο.

2.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Οι σύγχρονες κοινωνίες διαβιούν σε έναν κόσμο, στον οποίο η ανάπτυξη της τεχνικής και των επιστημών οδήγησε και μπορεί να οδηγήσει ακόμα σε σημαντικές βελτιώσεις του επιπέδου ζωής. Οι αγώνες για δημοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη οδήγησαν πολλές κοινωνίες, στις οποίες υπήρχαν καταπιεστικά δικτατορικά καθεστώτα, στην εγκαθίδρυση δημοκρατικής διακυβέρνησης και στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
Στο κείμενο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί **ρηματικά σύνολα**. Τι επιτυγχάνει με αυτό;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Με την προτίμηση σε ρηματικά σύνολα ο λόγος γίνεται πιο συγκεκριμένος και αναλυτικός, αφού δηλώνονται με σαφήνεια τα υποκείμενα και τα αντικείμενα. Το ύφος είναι απλό.

3.

ΕΡΩΤΗΣΗ

« Ο αριθμός 6587-0069 απέθανε». Αυτό είναι το ιατρικό «ανακοινωθέν» για το θάνατο ενός 10χρονου κοριτσιού. […] *το απεχθέστερο στις περιπτώσεις αυτές είναι ότι η επιχείρηση περιβάλλεται από τα πέπλα της δήθεν ανθρωπιστικής βοήθειας, η οποία τελικώς σπείρει τον όλεθρον εν ονόματι της αποτροπής του.*

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στο κείμενο **λόγιο λεξιλόγιο**. Να αιτιολογήσετε τον ρόλο του.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί λόγιο λεξιλόγιο για να ειρωνευτεί και να καυτηριάσει την απάνθρωπη συμπεριφορά ορισμένων επιστημόνων, οι οποίοι ανενδοίαστα και κυνικά χρησιμοποιούν ανήμπορους ανθρώπους ως πειραματόζωα.

4.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Περνώ ένα μικρό γιοφυράκι ποταμού, φτάνω στον ανοιχτό χώρο, όπου οι μεγάλοι μαθητές, με τα ουρανιά και τ' άσπρα κασκέτα, παίζουν γκολφ. Ωραία λιγνά κορμιά, χάρη και δύναμη, πειθαρχημένη ορμή, χαρά στο μάτι να βλέπει και στο νου να συλλογιέται πως με την άσκηση τα κορμιά τούτα γίνουνται καλοί αγωγοί για να περνάει το πνέμα.

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στο κείμενο **λαϊκό λεξιλόγιο**. Να αιτιολογήσετε την επιλογή του.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Με τις λέξεις αυτές εκφράζονται οι ψυχοδιανοητικές καταστάσεις του συγγραφέα, δηλαδή εκφράζεται η στάση του απέναντι στο θέαμα (απόλαυση, θαυμασμός) και ταυτόχρονα προκαλείται καλαισθητική απόλαυση στον αναγνώστη. Επίσης, με αυτόν τον τρόπο το κείμενο χαρακτηρίζεται από προφορικότητα στον λόγο και αποκτά οικείο, φιλικό τόνο και ποικιλία ύφους.

5.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Αυτός ο κόσμος, όλος μαζί, μου έδωσε το συναίσθημα πως δεν είμαι μια αδέσποτη μονάδα, ένα άχερο στ' αλώνι. Μου έδωσε τη δύναμη να κρατηθώ ανάμεσα στους χαλασμούς που ήταν της μοίρας μου να ιδώ. Κι ακόμη, μ' έκανε να νιώσω, όταν ξαναείδα το χώμα που με γέννησε, πως ο άνθρωπος έχει ρίζες, κι όταν τις κόψουν πονεί, βιολογικά, όπως όταν τον ακρωτηριάσουν. (Πανελλήνιες 2008)

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στο κείμενο **εκφράσεις του προφορικού λόγου**. Να αιτιολογήσετε την επιλογή του.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Βασικό στοιχείο του λογοτεχνικού δοκιμίου είναι το άμεσο, οικείο ύφος που επιτυγχάνεται με τη χρήση προφορικών εκφράσεων. Η χρήση τέτοιων εκφράσεων («ένα άχερο στ' αλώνι», «κρατηθώ ανάμεσα στους χαλασμούς που ήταν της μοίρας μου να ιδώ», «όταν ξαναείδα το χώμα που με γέννησε ο άνθρωπος έχει ρίζες, κι όταν τις κόψουν πονεί») προσδίδει στο ύφος οικειότητα, αμεσότητα, αφού η έκφραση δεν είναι επεξεργασμένη και επιτηδευμένη, όπως το λόγιο λεξιλόγιο του φιλοσοφικού λόγου. Έτσι, μοιάζει σαν να συνομιλεί με τον δέκτη. Ο τόνος του κειμένου αποκτά κουβεντιαστό, εξομολογητικό χαρακτήρα, με αποτέλεσμα ο αναγνώστης να ταυτίζεται ευκολότερα με τις απόψεις του συγγραφέα.

1.7. Σημεία στίξης και πληροφορίες

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Σημεία στίξης	ΣΚΟΠΟΣ
Η τελεία [.] Η άνω τελεία [·] Η άνω και κάτω τελεία [:] Το θαυμαστικό [!] Τα αποσιωπητικά […] Το ερωτηματικό [;] Τα εισαγωγικά [« »] Το κόμμα [,] Η παρένθεση [( )] Η κεραία ή παύλα [–] [—] (μονή ή διπλή) Η πλάγια γραμμή [/]	• Δηλώνουν παύσεις (η τελεία, η άνω τελεία, η άνω και κάτω τελεία, το κόμμα) ή παύση και επιτονισμό (το ερωτηματικό, το θαυμαστικό, τα αποσιωπητικά) • Δηλώνουν νοηματικές σχέσεις ανάμεσα σε φράσεις ή προτάσεις (π.χ. το κόμμα, η άνω τελεία, οι παύλες) και βοηθούν τον αναγνώστη να ερμηνεύσει αυτές τις σχέσεις. • Βοηθούν τον αναγνώστη να εστιάσει την προσοχή του (παρενθέσεις, διπλή παύλα, εισαγωγικά, άνω και κάτω τελεία). • Προσδιορίζουν το ύφος του κειμένου, αποκαλύπτουν την πρόθεση του συγγραφέα. • Σχολιάζουν, δηλαδή δηλώνουν συναισθήματα ή τη στάση του συγγραφέα.

Σχολιαστική λειτουργία των σημείων στίξης

Αποσιωπητικά […]	Συγκίνηση, απειλή, δισταγμός, επιφύλαξη, ειρωνεία, έκπληξη
Εισαγωγικά [« »]	Έμφαση, αμφισβήτηση, ειρωνεία, έμφαση
Θαυμαστικό [!]	Αμφιβολία, απορία, ειρωνεία, θαυμασμός, συγκίνηση, έμφαση
Ερωτηματικό [;]	Αμφιβολία, επιφύλαξη, αποδοκιμασία, ειρωνεία

Σημεία στίξης

Τα σημεία στίξης είναι σύμβολα του γραπτού λόγου. Εκτός από τις λέξεις, φράσεις και προτάσεις που δίνουν πληροφορίες στον αναγνώστη, και τα σημεία στίξης βοηθούν στην κατανόηση του γραπτού λόγου, επειδή διαφέρει από τον προφορικό. Στον προφορικό λόγο κάνουμε μικρές ή μεγαλύτερες παύσεις ανάμεσα στις λέξεις, στα λεκτικά σύνολα, στις προτάσεις ή περιόδους, με σκοπό να νοηματοδοτήσουμε τα λεγόμενα ή να πάρουμε αναπνοή. Συχνά πάλι χρωματίζουμε τη φωνή μας για να δηλώσουμε ερώτηση ή να εκφράσουμε συναισθήματα, όπως χαρά, αδιαφορία, θαυμασμό. Με τον επιτονισμό, την ένταση και τη χροιά της φωνής (παραγλωσσικά στοιχεία) δηλώνουμε τις διαθέσεις, τα συναισθήματα, τις προθέσεις και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουμε τα λεγόμενα (επιδοκιμασία, αποδοκιμασία κ.λπ.). Στον γραπτό λόγο για να αποδώσουμε αυτές τις πληροφορίες χρησιμοποιούμε τα σημεία στίξης.

	παραδείγματα
τελεία [.]	
Η τελεία χρησιμοποιείται…	
… για να δηλώσει το τέλος μιας περιόδου και την αρχή της επόμενης	*Μια σημαντική πρόκληση στο ξεκίνημα του 21ου αιώνα είναι με ποιον τρόπο θα διαφυλαχθούν τα ιδανικά της ειρήνης, της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η απάντηση είναι: κατάλληλη αγωγή και παιδεία.*
… στις συντομογραφίες	*π.χ., κ.λπ.*
…στα αρκτικόλεξα	*Μ.Κ.Ο. (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις)*
άνω τελεία [·]	
Χρησιμοποιείται για να δηλωθεί η ημιπερίοδος. Έτσι συνδέονται δύο ή περισσότερες προτάσεις ως ημιπερίοδοι της ίδιας περιόδου, με στόχο την:	
α) ομαδοποίηση των πληροφοριών	*Διαλέγεις τα βιβλία που θέλεις· μόνα τους εκείνα, όταν διαθέτεις ηθική υγεία, σε παρακινούν, κι' άθελά τους ακόμα, να διαβάσεις άλλα, αντίθετα, για να μορφώσεις γνώμη, να συγκρίνεις, να διαφωτιστείς, να επιβεβαιώσεις την προσωπική σου αυτοτέλεια, να μη γίνεις ετερόφωτος, ετεροκίνητος.* **>** Στη 2η ημιπερίοδο ομαδοποιούνται όμοιες φράσεις/πληροφορίες.
β) διαφοροποίηση των πληροφοριών	*Τέτοια πράγματα δεν τα επιθυμώ με τα λόγια· τα διεκδικώ με τις πράξεις μου.* **>** Η 2η ημιπερίοδος επεξηγεί το νόημα της πρώτης. *Ο άνθρωπος είναι το κέντρο του κύκλου της ζωής, αλλά όμως δεν είναι ο ίδιος ο κύκλος της ζωής· ανήκουμε στον κόσμο, αλλά αυτός ο κόσμος δεν μας ανήκει, δεν είναι κτήμα μας.* **>** Η 2η ημιπερίοδος δηλώνει σχέση αντίθεσης.
άνω και κάτω τελεία [:]	
Η άνω και κάτω τελεία έχει προεξαγγελτικό ρόλο, δηλαδή εισάγει μια πληροφορία και την προαναγγέλλει για να προσελκύσει την προσοχή του αναγνώστη. Συγκεκριμένα…	
…συνδέει δύο προτάσεις εκ των οποίων η δεύτερη επεξηγεί την πρώτη	*Μια σημαντική πρόκληση στο ξεκίνημα του 21ου αιώνα είναι με ποιον τρόπο θα διαφυλαχθούν τα ιδανικά της ειρήνης, της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης Η απάντηση είναι: κατάλληλη αγωγή και παιδεία.*
…δηλώνεται το αποτέλεσμα	*Ο Γιώργος διάβαζε με τις ώρες: δυο χρόνια αργότερα αρίστευσε στις εξετάσεις.*

…εισάγει κατάλογο στοιχείων, δηλώνει απαρίθμηση	*Στην έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής της UNESCO για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα τονίζεται ότι η δια βίου εκπαίδευση πρέπει να στηρίζεται στους παρακάτω τέσσερις πυλώνες, που αποτελούν διαφορετικά είδη μάθησης: 1. Μαθαίνω να αποχτώ τη γνώση, συνδυάζοντας ικανοποιητικά μια ευρύτατη γενική παιδεία με τη δυνατότητα εμβάθυνσης σε ορισμένα θέματα. 2. Μαθαίνω να ενεργώ με τέτοιον τρόπο, ώστε να αποκτώ όχι μόνο επαγγελματική κατάρτιση αλλά και γενικότερα τη δυνατότητα να αντιμετωπίζω και να εργάζομαι αρμονικά σε ομάδες* […].

κόμμα
[,]

Το κόμμα είναι το σημείο στίξης που εμφανίζεται πιο συχνά απ' όλα στο εσωτερικό της πρότασης και παίζει σπουδαίο ρόλο κατά την ανάγνωση, επειδή βοηθάει τον αναγνώστη να ερμηνεύσει πληροφορίες και νοηματικές σχέσεις. Θα λέγαμε ότι το κόμμα βασικά δηλώνει όμοιες ή διαφορετικές πληροφορίες.

Δηλώνονται όμοιες πληροφορίες…

…σε περίπτωση ασύνδετου σχήματος, οπότε χωρίζονται ισοδύναμες (δηλαδή όμοιες ως προς το περιεχόμενο) λέξεις, φράσεις, προτάσεις	*Διαλέγεις τα βιβλία που θέλεις˙ μόνα τους εκείνα, όταν διαθέτεις ηθική υγεία, σε παρακινούν, κι άθελά τους ακόμα, να διαβάσεις άλλα, αντίθετα,* ***για να μορφώσεις γνώμη, να συγκρίνεις, να διαφωτιστείς, να επιβεβαιώσεις την προσωπική σου αυτοτέλεια, να μη γίνεις ετερόφωτος, ετεροκίνητος.***

Δηλώνονται διαφορετικές πληροφορίες…

...για να διακριθεί επιρρηματική εξαρτημένη πρόταση ή επίρρημα	*Διαλέγεις τα βιβλία που θέλεις˙ μόνα τους εκείνα,* ***όταν διαθέτεις ηθική υγεία,*** *σε παρακινούν, κι άθελά τους ακόμα, να διαβάσεις άλλα, αντίθετα, για να μορφώσεις γνώμη,*
…για να διακριθεί παρενθετική πρόταση	*Για να μπορέσουμε λοιπόν να ζωντανέψουμε,* ***όσο είναι δυνατό,*** *ένα γραπτό κείμενο και να το καταλάβουμε καλύτερα...*
…για να διακριθούν προτάσεις που συνδέονται παρατακτικά με το αλλά	*Ο άνθρωπος είναι το κέντρο του κύκλου της ζωής,* ***αλλά όμως δεν είναι ο ίδιος ο κύκλος της ζωής****.*
…για να δηλωθεί επεξήγηση ή παράθεση	*Ο ανθρωπισμός χρειάζεται, αλλά δεν αρκεί έτσι όπως κατάντησε,* ***δηλαδή σαν ατομικισμός.***
…για να διακριθεί αναφορική παραθετική πρόταση	*Η στενή αυτή σύνδεση με την πραγματικότητα δίνει αυθεντικότητα στην αφήγηση, όπως η έμμεση ή άμεση αναφορά σε προσωπικά βιώματα,* ***από τα οποία και αποκλειστικά φαίνεται να αντλεί, της προσφέρει τη βαθύτερη εκείνη συγκίνηση, που μονάχα η εξομολόγηση επιτυγχάνει.***

παρένθεση
[( )]

Η χρήση παρένθεσης βοηθάει τον αναγνώστη, επειδή διακόπτει τη ροή του κειμένου για να προστεθούν δευτερεύουσες πληροφορίες…

…επεξηγηματικά στοιχεία	*Το ίδιο ισχύει για τα ηθικά διλήμματα που θέτει η ασύλληπτη επιστημονική πρόοδος* ***(κλωνοποίηση, παραγωγή ανθρώπινων εμβρύων, μεταλλαγμένα προϊόντα, οικολογικές καταστροφές κ.ά.).***
…απόδοση σημασίας όρων	*Το αναπόφευκτο ατόπημα του ανθρωπισμού είναι η διολίσθηση του στον ατομικισμό. Ο Humanismus* ***(ανθρωπισμός, ουμανισμός)*** *κατάντησε individualismus* ***(ατομικισμός).***

…προσθήκη όρου σε ξένη γλώσσα	*Ο αναγεννησιακός ανθρωπισμός πρόβαλε τον άνθρωπο ως το επίκεντρο της πραγματικότητας και κατέφυγε στα ανθρωπιστικά γράμματα, προκειμένου να καταστεί ανθρώπινος ο άνθρωπος* ***(homo humanis)***.
…όνομα συγγραφέα	*Με τη διαφορά ότι, αν δεν ολοκληρωθεί κανείς ως άτομο –κι όλα συνωμοτούν στην εποχή μας γι' αυτό– αδυνατεί να το υπερβεί* ***(Ελύτης).***
…τα στοιχεία ενός κειμένου: συγγραφέας, τίτλος, πηγή, χρόνος έκδοσης, εκδοτικός οίκος.	***(Μάριος Μπέγζος, «Ο κοινωνισμός του ανθρωπισμού», Ευθύνη, τεύχος 420, Δεκέμβριος 2006, σελ. 647-648).***

κεραία ή παύλα (μονή ή διπλή)
[–] [—]

1. Αντίθετα από την παρένθεση, η μονή ή διπλή παύλα δίνει έμφαση, τονίζει τα στοιχεία που περικλείουν…

…παραδείγματα	*Μια καταστροφή οποιουδήποτε είδους* ***–οικολογική για παράδειγμα–*** *θα προκαλέσει άραγε μια βίαιη αφύπνιση ή μήπως την εμφάνιση αυταρχικών ή ολοκληρωτικών καθεστώτων;*
…επεξήγηση	*Όχι όμως σπορτ ατομικά* ***–ακόντιο, πήδημα, δίσκος–*** *παρά σπορτ ομαδικά: λεμβοδρομίες, κρίκετ, τένις, φουτμπόλ.*
…οριοθέτηση παρενθετικών προτάσεων - σχόλια.	*Το βιβλίο τότε, ως ελεύθερη έκφραση ιδεών, ή απαγορεύεται* ***–κι αυτό γίνεται τότε πανηγυρική εκδήλωση αδυναμίας των κρατούντων–*** *ή απομένει μόνο του να διασώζει την αξιοπρέπεια των συνειδήσεων.*
2. Στα κείμενα πειθούς δηλώνονται τα διαλογικά σημεία του κειμένου και η εναλλαγή των προσώπων.	*Μη βιαστείς να συμφωνήσεις μαζί τους. Εσύ να κάνεις προσεχτικές παρατηρήσεις και να σχηματίσεις τη δική σου γνώμη.* ***— Πώς;*** ***— Αυτό είναι το μυστικό σου. Πάντως, όχι με απειλές και με λοιδορίες ούτε με ειρωνείες και σαρκασμούς.***

πλάγια γραμμή
[/]

Η πλάγια γραμμή αξιοποιείται συνήθως για να δηλωθεί διάζευξη.	*Ο* ***ακροατής/αναγνώστης*** *αντιλαμβάνεται καλύτερα το νόημα όταν το κείμενο έχει απλή διατύπωση* **>** Δηλαδή: *ο ακροατής ή ο αναγνώστης*

εισαγωγικά
[« »]

Τα εισαγωγικά χρησιμοποιούνται κυρίως για να παραθέσει ο συγγραφέας κείμενο από κάποιον άλλο ομιλητή ή συγγραφέα.	*Στα σπορτ δε γυμνάζεις το σώμα σου μονάχα˙ γυμνάζεις, πάνω απ' όλα, την ψυχή σου.* ***«Στα τεραίν του Ήτον», είπε πολύ σωστά ο Ουέλιγκτον, «κερδήθηκε η μαχη του Βατερλό».***
Ωστόσο χρησιμοποιούνται και σε πολλές άλλες περιπτώσεις:	
…για να δηλωθεί ότι μια λέξη του κειμένου εμφανίζεται με μεταφορική χρήση και γενικά με διαφορετική σημασία από την κυριολεκτική της	*Μ' αυτή την έννοια και μόνο –δηλαδή με την υψηλότερη– μπορεί κανένας να μιλάει, όπως συνηθίζεται, για* ***«δημοκρατία των Γραμμάτων».***
…για να δηλωθεί τίτλος βιβλίου	*Σ' αυτόν τον υπαρκτό εκδημοκρατισμό της γνώσης ορθώνονται τρεις γκρίνιες. Η μία είναι η άρνηση της τεχνολογίας, εξαιτίας των πιθανών κινδύνων που έχει η ανάπτυξή της. Ο Πολ Βιρίλιο, για παράδειγμα, έγραψε την* ***«Πληροφοριακή Βόμβα».***
…για να δηλωθεί νεολογισμός ή χρήση λέξης με ιδιαίτερη σημασία	*Όλοι μας ξέρουμε περί των ομοζυγωτών διδύμων και πολλά φυτά* ***«αυτοκλωνοποιούνται»*** *χιλιάδες χρόνια τώρα. (νεολογισμός)*

Νεολογισμός σημαίνει τη δημιουργία μιας νέας λέξης για να αποδώσει εφευρέσεις, καταστάσεις, φαινόμενα που πρώτη φορά εμφανίζονται στη σύγχρονη εποχή και γι'αυτό δεν υπάρχει κάποια άλλη γνωστή λέξη να καλύψει αυτή την ανάγκη.	
…για να δηλωθεί χρήση φράσεων ή λέξεων που ανήκουν σε άλλη από την ομιλούμενη/συνηθισμένη γλώσσα	*Γι' αυτό η συνείδησή μας σκανδαλίζεται, όταν ο αντίδικος αναιρεί ή σαρκάζει την προσήλωσή μας σε μια αξία, π.χ. στον ηθικό κανόνα **«ει αναγκαίον είη αδικείσθαι ή αδικείν, ελοίμην αν αδικείσθαι ή αδικείν»**, με το επιχείρημα ότι δεν είναι «φυσικό».*
…για να δηλωθεί η διατύπωση απόψεων άλλων στη ροή του λόγου	*Οι γενικόλογες διακηρύξεις κατά του κλωνισμού του ανθρώπου του τύπου **«είναι έξω από τη φύση», «ο άνθρωπος δικαιούται να γεννιέται με ανθρώπινο τρόπο και όχι στα εργαστήρια», «προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια» , «θα δημιουργηθούν Χίτλερ και στρατιές ανδραπόδων που θα καταστρέψουν την ανθρωπότητα»** είναι τουλάχιστον επιπόλαιες και προδίδουν άγνοια και αδικαιολόγητο πανικό.*
…για να δηλωθεί χρήση ειδικού όρου	*Από την άλλη, όλη αυτή η πληθώρα διαθέσιμων πληροφοριών μετατρέπεται σε άγχος. **«Πληροφοριακό άγχος»** το ονομάζουν κάποιοι ψυχολόγοι: «να προλάβω να δω το ένα, να διαβάσω το άλλο, να μη χάσω το τρίτο, ώστε να μην είμαι εκτός θέματος και εκτός της κοινότητας όπου ζω και λειτουργώ».*
…ως σχόλιο για να δηλώσουν έμφαση, αμφισβήτηση, ειρωνεία.	*Εάν το πλοίο-φάντασμα μετέφερε **«τρομοκράτες»**, θα έσπευδαν επί τόπου αεροπλανοφόρα, οι κατασκοπευτικοί δορυφόροι θα το είχαν εντοπίσει και ο **«εχθρός»** θα είχε εξουδετερωθεί μέσα σε λίγες ώρες.* **>** Εκφράζεται έμφαση και ειρωνεία.
θαυμαστικό **[!]** Συνοδεύει τις επιφωνηματικές προτάσεις και είναι ισχυρό σημείο στίξης διότι …	
…προσδίδει έμφαση	*Μιας και ξεφύγαμε από τη φύση και παραδοθήκαμε στον άνθρωπο, αλλάξαμε αφέντη, με την ελπίδα πως ο όμοιός μας θα ήταν ανθρωπινότερος. **Λάθος!***
…ως σχόλιο αποκαλύπτει έντονα συναισθήματα: αμφιβολία, απορία, ειρωνεία, θαυμασμό, συγκίνηση, φόβο, ανησυχία, έκπληξη, θυμό, αγανάκτηση κ.λπ.,	*Με ένα χέρι ο ποδοσφαιριστής Σ. **διαπρέπει στα γήπεδα!*** **>** Εκφράζεται θαυμασμός. *Θα παντρεύατε την κόρη σας με ένα τσιγγάνο; **Σίγουρα!** (Μόνο που δεν έχετε κόρη, ε;)* **>** Εκφράζεται αμφιβολία.
αποσιωπητικά **[…]** Στην αρχή ή στο τέλος του κειμένου δηλώνεται παράλειψη κειμένου.	*Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: ...ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα...*
Ως σχόλιο στους τίτλους και στα κείμενα πειθούς δηλώνουν: συγκίνηση, απειλή, δισταγμό, επιφύλαξη, ειρωνεία, έκπληξη	*Σκοτώνουν τις φώκιες… πριν γεράσουν.* > Εκφράζεται αποδοκιμασία. *Στη φυλακή από δική του επιμονή…* > Εκφράζεται έκπληξη. *Αναγνώριση του ψευδοκράτους αξιώνει… ως όρο η 'Αγκυρα.* > Εκφράζεται αποδοκιμασία, ειρωνεία.

αποσιωπητικά σε παρενθέσεις ή αγκύλες (…) ή […]

Δηλώνουν ότι ένα τμήμα του κειμένου έχει παραλειφθεί.

Ο ανθρωπισμός χρειάζεται να κοινωνικοποιηθεί, δηλαδή ο άνθρωπος να αντιληφθεί την ύπαρξή του ως συνύπαρξη κι όχι σαν δήθεν αυθύπαρκτη μονάδα αποκομμένη από το περιβάλλον της, όπως δυστυχώς συμβαίνει με το άτομο. […] *Με μια απλή φράση: ο άνθρωπος δεν υπάρχει απλώς, αλλά συνυπάρχει κυρίως.*

ερωτηματικό [;]

Βρίσκεται στο τέλος των ερωτηματικών προτάσεων.

Πού βαδίζουμε άραγε; Για χάρη ποιας προόδου και μελλοντικής ευδαιμονίας η επιστημονική κοινότητα αλλά και ολόκληρη η ανθρωπότητα, πρέπει, αλόγιστα, να συνεχίσει αυτό τον δρόμο;

ερωτηματικό σε παρένθεση (;)

Ως σχόλιο βρίσκεται μέσα στην πρόταση και σε τίτλους και δηλώνει τη στάση ή το σχόλιο του συγγραφέα: αμφιβολία, επιφύλαξη, αποδοκιμασία, ειρωνεία.

Καμάρωνε πως ήταν ο καλύτερος (;) ποδοσφαιριστής.
> Εκφράζεται αμφιβολία, σαρκασμός.

Φιλειρηνική (;) πολιτική της Τουρκίας
> Εκφράζεται αμφιβολία, επιφύλαξη.

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Γιατί έπαψε ο σημερινός άνθρωπος (ο στοχαστικός, φυσικά, και ευαίσθητος) να πιστεύει στον πολιτισμό του; Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με τη χρήση της παρένθεσης;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ο συγγραφέας με τη χρήση της παρένθεσης προσθέτει διευκρινίσεις για το περιεχόμενο του όρου «ο σημερινός άνθρωπος».

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερέθισμα για πολύ σοβαρούς και σε βάθος προβληματισμούς προσφέρει η τελευταία έρευνα του «ευρωβαρόμετρου», με θέμα «Οι Ευρωπαίοι και ο Πολιτισμός», που έτυχε της... καθ' υπερβολήν δεούσης προσοχής και προβολής από τα ελληνικά ΜΜΕ, με τίτλους που εμφανίζουν τους Έλληνες περίπου ως... ημιαγρίους, με σχέσεις «έχθρας» με το βιβλίο, το θέατρο, τη μουσική, τον κινηματογράφο, τα μουσεία Ιστορίας και Τέχνης.

[...] *Πολιτισμός, στην αγνότερη ίσως έκφρασή του, είναι να τιμάς τους γέρους γονείς σου (η Ελλάδα είναι η χώρα με το μικρότερο ποσοστό εισαγωγής ηλικιωμένων σε «οίκους ευγηρίας», και η φροντίδα της γιαγιάς και του παππού από την οικογένεια αποτελεί, ευτυχώς ακόμη σε μεγάλο βαθμό, θεσμό στην Ελλάδα, σε αντίθεση με τα συμβαίνοντα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες – αλλά τέτοιες παραμέτρους δεν τις έθιξε καν η έρευνα του «ευρωβαρόμετρου»!), καθώς επίσης και το ιερό πάθος της συντριπτικής πλειοψηφίας των Ελλήνων γονέων τα παιδιά τους να μορφωθούν καλύτερα από τους ίδιους και να αποκτήσουν περισσότερα εφόδια...*

Να αιτιολογήσετε τη χρήση των σημείων στίξης (εισαγωγικά, παρένθεση, αποσιωπητικά, θαυμαστικό) στο κείμενο.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

«ευρωβαρόμετρου»: τα εισαγωγικά δηλώνουν λέξη με ειδική σημασία.
«Οι Ευρωπαίοι και ο Πολιτισμός»: δηλώνεται τίτλος.
«έχθρας»: δηλώνεται έμφαση.
«οίκους ευγηρίας»: τα εισαγωγικά δηλώνουν την απαξιωτική στάση του συγγραφέα προς τα εν λόγω ιδρύματα, που μόνο κατ΄ ευφημισμόν ονομάζονται έτσι.

της... καθ' υπερβολήν δεούσης προσοχής και προβολής: τα αποσιωπητικά υποδηλώνουν τη στάση του συγγραφέα απέναντι στα λεγόμενα, δηλ.αδή ειρωνεύεται.
ως... ημιαγρίους: δηλώνεται αποδοκιμασία.
περισσότερα εφόδια...: δηλώνεται θαυμασμός, συγκίνηση.

(η Ελλάδα είναι η χώρα με το μικρότερο ποσοστό εισαγωγής ηλικιωμένων σε «οίκους ευγηρίας» ... αλλά τέτοιες παραμέτρους δεν τις έθιξε καν η έρευνα του «ευρωβαρόμετρου»!): στην παρένθεση ο συγγραφέας προσθέτει σχόλια για την αποσιώπηση σημαντικών πληροφοριών από την εν λόγω έρευνα.

«ευρωβαρόμετρου»!: το θαυμαστικό δηλώνει την ειρωνική και καταγγελτική στάση του συγγραφέα για την αποσιώπηση σημαντικών πληροφοριών.

1.8. Χαρακτηρίζω το ύφος του κειμένου

Τι είναι;
Ύφος καλούμε τις ιδιαίτερες χρήσεις της γλώσσας που εξυπηρετούν ιδιαίτερους σκοπούς, δηλαδή τον χαρακτηριστικό τρόπο με τον οποίο ένα άτομο χρησιμοποιεί τη γλώσσα. Ανάλογα με την περίσταση και τον επικοινωνιακό σκοπό του (να πείσει, να προσελκύσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, να προκαλέσει καλαισθητική συγκίνηση, να εκφράσει συναισθήματα κ.λπ.), ο συγγραφέας επιλέγει τα κατάλληλα γλωσσικά και εκφραστικά μέσα, επιλέγει τη λογική ή συγκινησιακή χρήση της γλώσσας.

Γλωσσικές επιλογές
Συνεπώς, το ύφος συνδέεται με τη γλώσσα, και σ' αυτή την περίπτωση εννοούμε τη δημιουργική αξιοποίηση των δυνατοτήτων της γλώσσας. Το λεξιλόγιο ενός συγγραφέα, οι γραμματικοσυντακτικές δομές (μορφοσυντακτικά φαινόμενα), οι επαναλήψεις, οι εκφραστικοί τρόποι (περιγραφικός, αφηγηματικός, αποφαντικός), τα σχήματα λόγου, η αμφισημία των λέξεων, ο μεταφορικός-εικονοπλαστικός λόγος, οι ρητορικές ερωτήσεις, το σχήμα υποφοράς-ανθυποφοράς (ερώτημα-απάντηση) είναι μερικές γλωσσικές επιλογές που εκφράζουν τις προθέσεις και υπηρετούν συγκεκριμένους επικοινωνιακούς σκοπούς του συγγραφέα. Γι' αυτό και υπάρχει μια διαβάθμιση στο ύφος του κειμένου, αφού ενδέχεται σε διαφορετικά σημεία ο συγγραφέας να επιλέγει διαφορετικά γλωσσικά μέσα για να εκφράσει τις σκέψεις, τις διαθέσεις του, τον σκοπό του.

Χαρακτηρισμός του ύφους
Ανάλογα με τις γλωσσικές επιλογές, το ύφος μπορεί να χαρακτηρίζεται: ύφος του προφορικού λόγου, ύφος επιστημονικό, δοκιμιακό, ποιητικό, αφηγηματικό, περιγραφικό, ουδέτερο, φιλικό, λαϊκό, λόγιο κ.λπ.

Επομένως, σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, ο χαρακτηρισμός του ύφους βασίζεται σε παρατηρήσεις σχετικά με:
- τις γλωσσικές επιλογές
- τον σκοπό
- τη διάθεση

του συγγραφέα, γι' αυτό επιδέχεται περισσότερους από έναν χαρακτηρισμούς (π.χ. απλό, δυσνόητο, εξεζητημένο, οικείο, επίσημο, τυπικό, σοβαρό, στοχαστικό, ρητορικό, δημαγωγικό, πυκνό, λιτό, λυρικό, ειρωνικό, επικριτικό κ.λπ.).

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Γλωσσικές επιλογές

Ανάλογα με τη σύνδεση των προτάσεων	**χαρακτηρίζουμε το ύφος**
• Παρατακτική σύνδεση • Βραχυπερίοδος λόγος • Ασύνδετο-πολυσύνδετο • Συνειρμική οργάνωση • Παρεκβάσεις	**απλό, κατανοητό, χαλαρό, απότομο, ζωηρό, κοφτό, πλαδαρό**
• Υποτακτική, διαδοχική υπόταξη • Μακροπερίοδος λόγος • Σύνθετα και πολλά νοήματα	**σύνθετο, πυκνό, δυσνόητο**

Ανάλογα με το λεξιλόγιο	**χαρακτηρίζουμε το ύφος**
• Λόγιο • Ειδικό • Επιστημονικό • Προτίμηση σε ονοματικά σύνολα • Εκφραστική ακρίβεια • Παθητική σύνταξη • Γ΄ ρηματικά πρόσωπα • Αναφορική/δηλωτική χρήση της γλώσσας • Περιγραφή εννοιών • Επιχειρήματα-τεκμήρια	**λόγιο, τυπικό, επίσημο, ουδέτερο, αντικειμενικό, απρόσωπο, επιστημονικό, σοβαρό**
• Απλό • Λαϊκό • Λέξεις του προφορικού λόγου • Ανάμικτοι τύποι • Ιδιωματικοί τύποι • Ενεργητική σύνταξη • Αναφορική/λογική χρήση της γλώσσας • Απουσία περίτεχνων εκφραστικών μέσων	**απλό, λαϊκό, λιτό, απέριττο, φυσικό, οικείο**
• Εξεζητημένες λέξεις • Σπάνιες λέξεις • Περίπλοκη σύνταξη • Ρητορισμός • Μεγαλοστομία • Λεκτικός πληθωρισμός	**εξεζητημένο, στομφώδες, επιτηδευμένο, περίπλοκο**
• Προτρεπτική υποτακτική • Προστακτική • Β΄ ρηματικό πρόσωπο • Α΄ ρηματικό πρόσωπο	**διδακτικό, συμβουλευτικό, προτρεπτικό εξομολογητικός τόνος**

Ανάλογα με τα σχήματα λόγου και τον σχολιαστικό χαρακτήρα της στίξης	**χαρακτηρίζουμε το ύφος**
• Ποιητική/συγκινησιακή χρήση της γλώσσας • Ευθύς λόγος • Διάλογος • Λογοτεχνικές εκφράσεις, • Μεταφορικός/εικονοπλαστικός λόγος • Παραδείγματα • Σχήματα λόγου (παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, ασύνδετο, καλολογικά επίθετα κ.λπ.) • Σχολιαστικά σημεία στίξης • Στίχοι ποιητών • Συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις • Χιούμορ • Ειρωνεία	**ζωντανό, άμεσο, οικείο παραστατικό, λυρικό, υποβλητικό, στοχαστικό, ειρωνικό**

Ανάλογα με τη διάθεση και τον σκοπό του συγγραφέα	**χαρακτηρίζουμε το ύφος**
Όταν π.χ. • ειρωνεύεται • χρησιμοποιεί χιούμορ • προτρέπει • ενημερώνει • εμβαθύνει σε προβλήματα	**ειρωνικό, απαισιόδοξο, στοχαστικό, αποδοκιμαστικό, εύθυμο, σοβαρό, οικείο, φιλικό, διδακτικό, προτρεπτικό, συμβουλευτικό, ενημερωτικό, πληροφοριακό**

παραδείγματα

**Ανάλογα με το λεξιλόγιο,
το ύφος χαρακτηρίζεται**

Επίσημο
Λόγιο
Τυπικό
Ουδέτερο

Έχει παρατηρηθεί ότι οι πέρα από τα κοινά μέτρα δημιουργικοί άνθρωποι στον τομέα του πνεύματος έχουν σιδερένιαν αντοχή και μπορούν να εργάζονται σκληρά χωρίς να καταρρέουν από εξάντληση. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η παραγωγική τους ικανότητα, και ποσοτικά μόνο θεωρούμενη, ως όγκος καθημερινής εργασίας σχεδόν χειρωνακτικής, προκαλεί κατάπληξη. [...] *Ανεξάρτητα από την ποιότητα, αυτή καθαυτή η ποσότητα της παραγωγής έχει κάτι το υπεράνθρωπο – ξεπερνά κατά πολύ τις κοινές ανθρώπινες δυνάμεις.* [...] *Οι οκνηροί και ανέμελοι είναι στην ιστορία του πνεύματος σπάνιοι· ο μεγάλος αριθμός αποτελείται από ακαταπόνητους δουλευτάδες.*

**Ανάλογα με το λεξιλόγιο,
τα σχήματα λόγου
και τη διάθεση του συγγραφέα,
το ύφος χαρακτηρίζεται**

Άμεσο
Παραστατικό
Οικείο

Χιουμοριστικό

Απαισιόδοξο
Ειρωνικό

Η φωνή της ήταν οργισμένη, κι αντί καλημέρας με περιέλουσε με ψόγους που «κάθομαι αραχτή μέσα στη νοικοκυρίστικη καταθλιψούλα μου αντί να ξεσηκωθώ εναντίον των τρομοκρατών που τοποθέτησαν νέα βόμβα στα θεμέλια της ύπαρξής μας και, πάει, όπου να 'ναι θα τιναχτεί στον αέρα η ατομικότητά μας, αυτό το μεγαλοειδές δώρο που έδωσε στον καθένα μας η φύση». Ένας καταιγισμός μαύρων οιωνών και σιγά σιγά ξεκαθάρισα ότι τρομοκράτες χαρακτήριζε τους Άγγλους ερευνητές και βόμβα την ανακάλυψή τους, την κλωνοποίηση. Περιέγραψε εν τω μεταξύ με αξιοζήλευτη άνεση τις περίπλοκες κινήσεις του πειράματος σαν να ήταν η ίδια ερευνητής. Πάλευα να καταλάβω από πού έφευγαν κύτταρα, πώς μπαινόβγαιναν στην κατάψυξη, πώς μεταφέρονταν οι ομοιότητες σε ωάριο αδειασμένο από τον αρχικό ρόλο του, τι σπέρμα ήταν αυτό που δεν ήταν σπέρμα αλλά κομμάτι από το αυτί ή από την αχίλλειο πτέρνα – πελάγωσα. Και πού να τολμήσω βέβαια να υπερασπίσω την «καταθλιψούλα» μου, ότι είναι το ιστορικό πολλών και διαφόρων ξεσηκωμών μου εναντίον πολλών και διαφόρων βομβών που τοποθέτησαν τα ανεπιθύμητα στα θεμέλια των επιθυμητών. Βόμβες που, παρά τους ξεσηκωμούς, εξερράγησαν.

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να χαρακτηρίσετε το ύφος του κειμένου.

Έπειτα, το σημερινό «παιδί» έχει λευτερωθεί από τους «κληρονομικούς» ενδοιασμούς, τις πλεγματικές αναχαιτίσεις που παλαιότερα έκαναν το μαθητή να σκύβει παθητικά το κεφάλι και να δέχεται αδιαμαρτύρητα την «αυθεντία» του Δασκάλου, του οποιουδήποτε Δασκάλου. Σηκώνεται και διατυπώνει με θάρρος προς κάθε κατεύθυνση τις απορίες, τις αντιρρήσεις, τις δικές του γνώμες. Και επειδή σήμερα σειέται παντού το κοινωνικό έδαφος από τα προβλήματα που έχουν γεννήσει οι οικονομικές εξελίξεις και οι πολιτικές ζυμώσεις σε όλες τις χώρες του κόσμου, η «αμφισβήτηση» έχει εισβάλει στα σχολεία και έχει κάνει δύσκολο το έργο του Δασκάλου.

Πάρε το λοιπόν απόφαση. Δεν είσαι πια ο «τυχερός» Δάσκαλος των αρχών του αιώνα μας, που ήξερε και πίστευε «ακριβώς» (ή περίπου ακριβώς) όσα περίμεναν να ακούσουν από αυτόν τα ολιγαρκή και ντροπαλά παιδιά του σχολείου εκείνης της εποχή

Είσαι (οφείλεις να είσαι, δεν μπορείς παρά να είσαι) ο Δάσκαλος ενός άλλου καιρού κι ενός άλλου κόσμου, που πρέπει να πλησιάσεις μια ταραγμένη νεότητα, ορμητική και απαιτητική, και να τη βοηθήσεις να βρει το δρόμο της. Πρόσεξε πόσο συγκρούονται οι γνώμες των συναδέλφων σου, όταν χαρακτηρίζουν τη σημερινή Νεότητα συγκρίνοντάς την με την παλαιότερη. Σπάνια βρίσκεται κανείς να την εγκωμιάσει. Οι πιο πολλοί την κατηγορούν ότι έχασε τη φιλοπονία, το φιλότιμο, την ντροπή, τις αρετές που κάνουν τον νέο άνθρωπο συμπαθητικό, αγαπητό. Μη βιαστείς να συμφωνήσεις μαζί τους. Εσύ να κάνεις προσεχτικές παρατηρήσεις και να σχηματίσεις τη δική σου γνώμη.

— Πώς; — Αυτό είναι το μυστικό σου. Πάντως, όχι με απειλές και με λοιδορίες ούτε με ειρωνείες και σαρκασμούς. Αλλά με την πειθώ, που είναι τόσο πιο αποτελεσματική, όσο επιχειρείται πιο πολύ με το ζωντανό παράδειγμα, παρά με τα άψυχα λόγια. Πρώτα όμως να κερδίσεις την εμπιστοσύνη του Νέου. *(Πανελλήνιες 2004)*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Το ύφος του κειμένου είναι απλό και κατανοητό διότι:

– ο συγγραφέας αξιοποιεί λεξιλόγιο απλό, εκφράσεις του προφορικού λόγου, π.χ. «το σημερινό "παιδί" έχει λευτερωθεί», «Και επειδή σήμερα σειέται παντού το κοινωνικό έδαφος», «Οι πιο πολλοί την κατηγορούν ότι έχασε τη φιλοπονία, το φιλότιμο, την ντροπή, τις αρετές που κάνουν τον νέο άνθρωπο συμπαθητικό, αγαπητό»

– χρησιμοποιεί μικροπερίοδο λόγο, π.χ. «Σπάνια ... αγαπητό», «Μη βιαστείς να συμφωνήσεις μαζί τους. Εσύ να κάνεις προσεχτικές παρατηρήσεις και να σχηματίσεις τη δική σου γνώμη»

– απουσιάζει ο μακροπερίοδος λόγος και η διαδοχική υπόταξη

– προτιμάται η ρηματική δομή του λόγου.

Το ύφος του κειμένου γίνεται ζωντανό, άμεσο και οικείο με τη χρήση:

– β΄ ενικού προσώπου: «Είσαι (οφείλεις να είσαι, δεν μπορείς παρά να είσαι) ο Δάσκαλος ενός άλλου καιρού κι ενός άλλου κόσμου, που πρέπει να πλησιάσεις μια ταραγμένη νεότητα, ορμητική και απαιτητική, και να τη βοηθήσεις να βρει το δρόμο της. Πρόσεξε πόσο συγκρούονται οι γνώμες των συναδέλφων σου, όταν χαρακτηρίζουν τη σημερινή Νεότητα συγκρίνοντάς την με την παλαιότερη»

– ερωτηματικών προτάσεων: « – Πώς; – Αυτό είναι το μυστικό σου».

Το ύφος του κειμένου γίνεται προτρεπτικό, συμβουλευτικό με τη χρήση

– προτρεπτικής υποτακτικής και προστακτικής: «Πρώτα όμως να κερδίσεις την εμπιστοσύνη του Νέου», «Πάρε το λοιπόν απόφαση», «Μη βιαστείς να συμφωνήσεις μαζί τους. Εσύ να κάνεις προσεχτικές παρατηρήσεις και να σχηματίσεις τη δική σου γνώμη».

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να χαρακτηρίσετε το ύφος του κειμένου.

Για να υπερβεί ο ανθρωπισμός την κρίση του απαιτείται να προβεί σε μια μόνο σωτήρια πρωτοβουλία: να αποποιηθεί τον ατομικισμό. Για να μιλήσουμε με την γλώσσα των ποιητών μας: «Το καίριο στη ζωή αυτή κείται πέραν του ατόμου. Με τη διαφορά ότι, αν δεν ολοκληρωθεί κανείς ως άτομο –κι όλα συνωμοτούν στην εποχή μας γι' αυτό– αδυνατεί να το υπερβεί» (Ελύτης). Ο ανθρωπισμός χρειάζεται, αλλά δεν αρκεί έτσι όπως κατάντησε, δηλαδή σαν ατομικισμός. Απαιτείται ο ανθρωπισμός και περιττεύει ο ατομικισμός. Είναι επιτακτική ανάγκη των καιρών μας να περάσουμε από την εξατομίκευση του ανθρώπου στον εξανθρωπισμό του ατόμου. Με δυο λόγια, πρέπει να απελευθερώσουμε τον ανθρωπισμό από τον ατομικισμό. Όταν ο άνθρωπος αυτοπεριορίζεται στο άτομο, τότε αυτοχειριάζεται υπαρξιακά. Ο ατομικισμός είναι το καρκίνωμα του ανθρωπισμού.

Ο ορίζοντας για την αποδέσμευση του ανθρωπισμού από τον ατομικισμό είναι ο κοινωνισμός. Ο ανθρωπισμός χρειάζεται να κοινωνικοποιηθεί, δηλαδή ο άνθρωπος να αντιληφθεί την ύπαρξή του ως συνύπαρξη κι όχι σαν δήθεν αυθύπαρκτη μονάδα αποκομμένη από το περιβάλλον της, όπως δυστυχώς συμβαίνει με το άτομο.

[...] *Με μια απλή φράση: ο άνθρωπος δεν υπάρχει απλώς, αλλά συνυπάρχει κυρίως. (Πανελλήνιες 2007)*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Το ύφος του κειμένου είναι πυκνό, σύνθετο και δυσνόητο, τυπικό, επίσημο, ουδέτερο διότι ο συγγραφέας αξιοποιεί:

– λεξιλόγιο: λόγιο, αφηρημένο: «*Ο* ορίζοντας για την αποδέσμευση του ανθρωπισμού από τον ατομικισμό είναι ο κοινωνισμός», «*Όταν* ο άνθρωπος αυτοπεριορίζεται στο άτομο, τότε αυτοχειριάζεται υπαρξιακά. *Ο* ατομικισμός είναι το καρκίνωμα του ανθρωπισμού», «Για να υπερβεί ο ανθρωπισμός την κρίση του απαιτείται να προβεί σε μια μόνο σωτήρια πρωτοβουλία: να αποποιηθεί τον ατομικισμό»

– ποιητική αυθεντία: «"Το καίριο στη ζωή αυτή κείται πέραν του ατόμου. Με τη διαφορά ότι, αν δεν ολοκληρωθεί κανείς ως άτομο –κι όλα συνωμοτούν στην εποχή μας γι αυτό– αδυνατεί να το υπερβεί (Ελύτης)».

Το ύφος του κειμένου είναι στοχαστικό διότι:

– ο συγγραφέας καταγράφει τους στοχασμούς του αναφορικά με την κυριαρχία του ατομικισμού στη σύγχρονη εποχή.

1.9. Γλωσσικές ασκήσεις

Στο σημείο αυτό υπενθυμίζουμε όσα έχεις μάθει για τις λέξεις της Νέας Ελληνικής γλώσσας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο στα βιβλία:
- *Γραμματική της Νέας Ελληνικής*, Σημασιολογία-Λεξιλόγιο, σσ. 157-163, ΟΕΔΒ 2011
- *Νέα Ελληνική Γλώσσα για το Γυμνάσιο*, τεύχη α', β' και γ', ΟΕΔΒ 2011
- *Γλωσσικές Ασκήσεις για το Ενιαίο Λύκειο*, σσ. 11-106, ΟΕΔΒ 2011.

1.9.1. Σχηματισμός-παραγωγή λέξεων

Απλές λέξεις

Μια λέξη είναι απλή όταν αποτελείται από:
- το λεκτικό μόρφημα (θέμα) και
- το γραμματικό μόρφημα (παραγωγική κατάληξη ή επίθημα).

Παραδείγματα: λόγ-ος, κοινων-ία, εργάζ-ομαι, αρμον-ικός.

Ομόρριζες λέξεις

Ρίζα καλείται η βασική/ριζική σημασία μιας λέξης. Ομόρριζες λέγονται οι λέξεις που έχουν την ίδια ρίζα.
Παραδείγματα: μαθητής - μάθηση, γένος - γενικός.

Παράγωγες λέξεις

Παράγωγες είναι οι λέξεις που σχηματίστηκαν όχι από τη ρίζα, αλλά από το θέμα ενός ρήματος ή ονόματος με την προσθήκη κατάληξης.

Τα **ρήματα** παράγονται από:
√ ρήματα, π.χ. φέγγω > φεγγίζω,
√ ουσιαστικά, π.χ. αρχή > αρχίζω
√ επιρρήματα, π.χ. συχνά > συχνάζω

Τα **ουσιαστικά** παράγονται από:
√ ρήματα, π.χ. γράφω > γραφείο
√ ουσιαστικά, π.χ. βροχή > βροχούλα
√ επίθετα, π.χ. έξυπνος > εξυπνάδα

Τα **επίθετα** παράγονται από:
√ ρήματα, π.χ. παράγω > παραγωγικός
√ ουσιαστικά, π.χ. τρόμος > τρομερός
√ επίθετα, π.χ. νόστιμος > νοστιμούλης
√ επιρρήματα, π.χ. άλλοτε > αλλοτινός

Τα **επιρρήματα** παράγονται από:
√ επίθετα, π.χ. άμεσος > αμέσως
√ αντωνυμίες, π.χ. άλλος > αλλού
√ μετοχές, π.χ. εσπευσμένος > εσπευσμένα
√ επιρρήματα, π.χ. εκεί > εκείθε

Το σύνολο των λέξεων που παράγονται από μια αρχική ρίζα σχηματίζουν μια **οικογένεια.**
Παράδειγμα: κλήρος, κληρώνω, κληρωτός, κληροδότημα, κληρούχος, κληρονομιά κ.λπ.

Σύνθετες λέξεις

Οι σύνθετες λέξεις αποτελούνται από περισσότερα συστατικά στοιχεία τα οποία λέγονται συνθετικά μέρη.

Το **πρώτο συνθετικό** μπορεί να είναι:
- ουσιαστικό
- επίθετο
- αριθμητικό
- ρήμα
- επίρρημα
- πρόθημα.

Το **δεύτερο συνθετικό** μπορεί να είναι:
- ουσιαστικό
- επίθετο
- ρήμα
- μετοχή
- επίρρημα.

ΠΡΟΘΗΜΑΤΑ

Τα προθήματα ή αχώριστα μόρια είναι λέξεις μονοσύλλαβες ή δισύλλαβες που δεν χρησιμοποιούνται μόνες τους. Οι περισσότερες από αυτές προέρχονται από προθέσεις ή από άκλιτες λέξεις της αρχαίας ελληνικής.

Ορισμένα από τα πιο συνηθισμένα αχώριστα μόρια είναι τα εξής:

α- (αν-, ανα-) = «χωρίς», π.χ. αδύνατος (α+δυνατός), ανάγωγος (α+αγωγή), άμορφος (α+μορφή)
αει- = «πάντα», π.χ. αεικίνητος (αεί+κινούμαι)
αμφι- = «και από τις δυο πλευρές», π.χ. αμφιταλαντεύομαι (αμφί+ταλαντεύομαι), αμφίπλευρος (αμφί+πλευρά), αμφίβιος (αμφί+βίος)
ανα- (αν-) = «επάνω», «πάλι», «πίσω», π.χ. ανακάλυψη (ανά+κάλυψη), ανάπλαση (ανά+πλάθω)
αντι- (αντ-, ανθ-) = «το αντίθετο», π.χ. αντιαθλητικός, ή «ότι κάτι κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση», π.χ. αντιμέτωπος, «αναπλήρωση», π.χ. αντιβασιλέας, «ομοιότητα», π.χ. αντίτυπο, «αντίδραση», π.χ. αντιδιαδήλωση, «ισοδύναμη αξία», π.χ. αντάξιος, «ανταπόδοση», π.χ. ανταποκρίνομαι, «καταπολέμηση, προφύλαξη», π.χ. αντικαταθλιπτικό, «τον αντίπαλο», π.χ. ανθέλληνες
απο- (απ-, αφ-) = «απομάκρυνση», «αφαίρεση», «χρόνο» κ.λπ., π.χ. απομεσήμερο (από+μεσημέρι), αποδυνάμωση (από+δύναμη), αποδοτικός (από+δίδω)
αρχι- = «πρώτος», «ανώτερος», π.χ. αρχιμάστορας, αρχισυντάκτης
δια- (δι-) = «ανάμεσα», «παντού» κ.λπ., π.χ. διάπλους(διά+πλους), διέξοδος (διά+έξοδος)
διχο- = «μοιρασμένος στα δύο», π.χ. διχόνοια (διχο+νους), διχογνωμία (διχο+γνώμη)
δυσ- = «το δύσκολο», «το κακό», π.χ. δυσανάγνωστος (δυσ+ανά+γνώση)
εισ- = «κίνηση προς τα μέσα», π.χ. εισβολή (εις+βάλλω), εισήγηση (εις+ηγούμαι), είσοδος (εις+οδός)
εκ- (εξ-) = «έξω», π.χ. εκδήλωση (εκ+δήλωση), έκφραση (εκ+φράση), εξιστορώ (εκ+ιστορώ)
εν- (εμ-, εγ-) = «μέσα», π.χ. εμμονή (εν+μένω), ενοχή (εν+έχω)
ενδο- = «στο εσωτερικό», π.χ. ενδοεπικοινωνία (ενδο+επί+κοινωνία), ενδοκρατικός (ενδο+κράτος)
επί- (επ-, εφ-) = «επάνω» κ.λπ., π.χ. επίγειος (επί+γη), επιβίβαση (επί+βιβάζω), επέκταση (επί+έκταση), έφιππος (επί+ίππος)
ευ- = «το ωραίο», «το εύκολο», π.χ. ευανάγνωστο (ευ+ανά+γνώση), ευφορία (ευ+φέρω), ευδιάκριτος (ευ+διά+κρίνω), ευτυχία (ευ+τύχη)
ημι- = «μισός», π.χ. ημικύκλιο (ημι+κύκλος), ημίμετρα (ημι+μέτρο)
κατα- (κατ-, καθ-) = «κάτω», «εναντίον», «υπερβολή» κ.λπ., π.χ. κατακράτηση (κατά+κρατώ), καταδίωξη (κατά+διώκω), καταβάλλω (κατά+βάλλω), καταγοητεύω (κατά+γοητεύω)
μετα- (μετ-, μεθ-) = «χρονική ακολουθία», π.χ. μεταμοντερνισμός (μετά+μοντέρνος), μεθεόρτια (μετά+εορτή), «μετάβαση σε κάτι νέο», π.χ. μεταλαμπάδευση (μετά+λαμπαδεύω), μεταβιβάζω (μετά+βιβάζω), «μαζί», π.χ. μέθεξη (μετά+έχω = ταύτιση), κ.λπ., π.χ. μετατοπίζω (μετά+τόπος), μεταίχμιο (μετά+αιχμή), μεθοδεύω (μετά+οδός)
ξε- (και **ξ-** πριν από φωνήεν) = «έξω», π.χ. ξεσπιτώνω (ξε+σπιτώνω), ξεφεύγω (ξε+φεύγω)
ομο- = «ίδιος», π.χ. ομοούσιος (ομο+ουσία), ομοεθνής (ομο+έθνος)
παν- (παγ-) = «πάρα πολύ», π.χ. πανσέληνος (παν+σελήνη), παγκόσμιος (παν+κόσμος), πανδαιμόνιο (παν+δαίμων)
παρα- (παρ-) = «κοντά», «ενώπιον», «εναντίον», π.χ. παρελαύνω (παρά+ελαύνω), παραπλέω (παρά+πλέω), παραβάτης (παρά+βαίνω), παρανομώ (παρά+νόμος)
περι- = «γύρω από» ή «πάρα πολύ», π.χ. περικλείω (περί+κλείω), περιχαρής (περί+χαίρω), περιζήτητος (περί+ζητώ), περίμετρος (περί+μέτρο)
πλην- = «παράλειψη», π.χ. πλημμέλημα, πλημμελώς
προ- = «πριν από», π.χ. προνοώ (προ+νοώ), προσχεδιάζω (προ+σχεδιάζω), προβλέπω (προ+βλέπω)
προσ- = «επίταση της σημασίας του β΄ συνθετικού», π.χ. προσαύξηση (προς+αυξάνω), «κατεύθυνση», π.χ. προσγείωση (προς+γειώνω), προσθαλάσσωση (προς+θαλασσώνω), προσκομίζω (προς+κομίζω)
συν- (συγ-, συλ-, συμ-, συρ-, συσ-, συ-) = «μαζί»· π.χ. συνεργασία (συν+εργασία), συγκομιδή (συν+κομιδή), συρρέω (συν+ρέω), συσσώρευση (συν+σωρεύω), σύλληψη (συν+λαμβάνω), συνεύρευση (συν+ευρίσκω), συμμαθητής (συν+μαθητής)
τηλε- = «μακριά» , π.χ. τηλεσκόπιο (τηλε+σκοπώ), τηλεγράφημα (τηλε+γράφω), τηλεπικοινωνίες (τηλε+επί+κοινωνία)
τριχο- = «μοιρασμένος στα τρία», π.χ. τριχοτόμηση (τριχο+τέμνω)
υπερ- = «πάνω από» ή «πάρα πολύ». π.χ. υπέρογκο (υπέρ+όγκος), υπεροπλία (υπέρ+όπλα), υπέρβαρος (υπέρ+βάρος)
υπο- (υπ-, υφ-) = «κάτω», π.χ. υπόγειο (υπό+γη), υποβιβάζω (υπό+βιβάζω), υφαρπαγή (υπό+αρπαγή)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ
Η γνώση της σημασίας των προθημάτων είναι καταλυτική όχι μόνο για τη δυνατότητα σχηματισμού σύνθετων λέξεων αλλά και για την κατανόηση των λόγιων λέξεων του κειμένου.

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Παραγωγή απλών λέξεων

ΘΕΜΑ + ΚΑΤΑΛΗΞΗ

Ρήματα	Ουσιαστικά		Επίθετα	Επιρρήματα
-ω	-α, -η	-δι	-τος, -τέος	-α
-εύω	-ι, -ιο	-ητό	-ικός	-ως
-ίζω	-ιά, -ία	-ούρα	-ερός	
-ώνω	-ειά, -εία	-ώνας	-ικός	
-αίνω	-είο	-άριος	-άρης	
	-τήρας	-άρης	-άτος	
	-τήρι	-οσύνη	-ένιος	
	-τήριο	-ύτητα	-ινος	
	-της	-ότητα	-ακός	
	-έας		-ιος	
	-ιας		-είος	
	-μος		-αίος	
	-η		-λός	
	-σιμο		-ινος	
	-μα		-τήριος	

Παραγωγή σύνθετων λέξεων

ΠΡΟΘΗΜΑΤΑ ή ΑΛΛΗ ΛΕΞΗ + ΘΕΜΑ + ΚΑΤΑΛΗΞΗ

Προθήματα		Άλλες λέξεις
ξε-	ημι-	ουσιαστικό
α-	ομο-	επίθετο
συν-	δυσ-	αριθμητικό
δια-		ρήμα
απο-		επίρρημα
προ-		
αμφι-		
αει-		
υπο-		
περι-		
εκ-		
εισ-		
τηλε-		
αρχι-		
προσ-		
κατα-		
μετα-		
αντι-		
εν-		
εκ-, εξ-		
υπερ-		
πλην-		
μειον-		

Ρήματα	Ουσιαστικά	Επίθετα	Επιρρήματα
-ω	-α, -η	-τος, -τέος	-α
-εύω	-ι, -ιο	-ικός	-ως
-ίζω	-ιά, -ία	-ερός	
-ώνω	-ειά, -εία	-ικός	
-αίνω	-είο	-άρης	
	-τήρας	-άτος	
	-τηρι	-ένιος	
	-τήριο	-ινος	
	-της	-ακός	
	-έας	-ιος	
	-ιας	-είος	
	-μος	-αίος	
	-η	-λός	
	-σιμο	-ινος	
	-μα	-τήριος	
	-δι		
	-ητό		
	-ούρα		
	-ώνας		
	-άριος		
	-άρης		
	-οσύνη		
	-ύτητα		
	-ότητα		

παράδειγμα

ΟΜΟΡΡΙΖΑ / ΠΑΡΑΓΩΓΑ>	**ΓΡΑΦ** + ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ		**ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ >**	ΑΛΛΗ ΛΕΞΗ + **ΓΡΑΦ**	+ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ
Γράφω		-ω	**Σύγ**γραμμα	συν	-μα
Γραφή		-η	**Διά**γραμμα	διά	-μα
	Γράφημα	-ημα	**Απο**γραφή	από	-η
Γράμμα		-μα	**Προ**γραφή	προ	-η
	Γραμματέας	-έας	**Υπο**γραφή	υπό	-η
	Γραμματεία	-εία	**Περι**γραφή	περί	-η
Γραφείο		-είο	**Τηλε**γράφημα	τηλε	-ημα
Γραφέας		-έας	**Ξε**γράφω	ξε	-ω
Γραφιάς		-ιας	**Προσ**γράφω	προς	-ω
Γράψιμο		-μο	**Κατα**γράφω	κατά	-ω
Γραπτός		-τος	**Μετα**γραφή	μετά	-η
Γραφικός		-ικός	**Αντι**γραφή	αντί	-η
	Γραφικότητα	-ότητα	**Εγ**γραφή	εν	-η
Γραπτά		-α	**Καρδιο**γράφημα	καρδιά	-ημα
Γραπτώς		-ως	**Υπερηχο**γράφημα	υπέρηχος	-ημα
			Εγκεφαλογράφημα	εγκέφαλος	-ημα
			Τομογράφος	τομή	-ος
			Γραφο**λόγος**	λέγω	-ος
			Γραφο**μηχανή**	μηχανή	-η
			Γραμματο**σειρά**	σειρά	-α

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Χειραγώγηση, διαβολή, αντίθεση, εγκλεισμός: να αναλύσετε τις λέξεις στα συνθετικά τους μέρη.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Χειραγώγηση < χειρ + άγω
Διαβολή < διά + βάλλω
Αντίθεση < αντί + τίθημι
Εγκλεισμός < εν + κλείω

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να γράψετε 2 λέξεις (απλή και σύνθετη) ομόρριζες ή παράγωγες με τα ρήματα: **ορθώνω, δίνω, βάλλω, έχω, λαμβάνω**.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ορθώνω: ανόρθωση, όρθιος
Δίνω: ανένδοτος, δόση
Βάλλω: βλήμα, αποβολή
Έχω: αποχή, σχέση
Λαμβάνω: λήψη, απολαβή

3.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ψυχαγωγία, τεχνοτροπίες: να σχηματίσετε τέσσερις νέες σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας για καθεμιά από ένα (διαφορετικό κάθε φορά) συνθετικό των παραπάνω λέξεων. *(Πανελλήνιες 2001)*

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ψυχαγωγία (< ψυχή = άγω) → Ψυχολογία, Διαγωγή
Τεχνοτροπίες (< τέχνη+ τρόπος) → Καλλιτέχνης, Τροπολογία

1.9.2. Σημασία λέξεων

Συνώνυμα

Είναι οι λέξεις που, ενώ συνήθως διαφέρουν φθογγολογικά μεταξύ τους, έχουν εντούτοις την ίδια περίπου σημασία, π.χ. σηκώνω, εγείρω, ορθώνω, υψώνω.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Α. Ελέγχουμε αν η εκφώνηση ζητά να γράψουμε λέξεις που αντικαθιστούν τις λέξεις του κειμένου ή αν ζητά απλώς συνώνυμες λέξεις.

1. Αν ζητούνται λέξεις που να αντικαθιστούν τις λέξεις του κειμένου, πρέπει να επιλέξουμε το συνώνυμο με γνώμονα τη σημασία που έχει η λέξη στο κείμενο.
2. Αν ζητούνται απλώς συνώνυμες λέξεις, μπορούμε να επιλέξουμε κάποια συνώνυμη λέξη χωρίς τη δέσμευση της σημασίας που έχει η δοθείσα λέξη του κειμένου.

Β. Οι λέξεις που θα επιλέξουμε πρέπει να συμφωνούν ως προς το πρόσωπο και τον αριθμό σε περίπτωση ρήματος, ως προς την πτώση και τον αριθμό σε περίπτωση ονόματος.

Γ. Προσπαθούμε να αποφεύγουμε ομόρριζα συνώνυμα με τις δοθείσες λέξεις.

Αντώνυμα

Είναι οι λέξεις που εκφράζουν αντίθετες έννοιες, π.χ. μεγάλος ≠ μικρός, συχνά ≠ σπάνια.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Τα συνώνυμα ή τα αντώνυμα πρέπει να είναι μονολεκτικοί, όχι περιφραστικοί τύποι.

Κυριολεξία

Είναι η χρησιμοποίηση των λέξεων με την ακριβή, την αρχική τους σημασία, η απόδοση μιας έννοιας με τον όρο που αντιστοιχεί ακριβώς σε αυτήν, ώστε να αποφεύγονται οι ασάφειες στον προφορικό ή τον γραπτό λόγο, π.χ. Οι μαθητές και οι φοιτητές, όπως και κάθε άνθρωπος, πρέπει να μάθουν να αξιοποιούν τις ευκαιρίες για μάθηση, που τους δίνονται σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Μεταφορά

Ως σχήμα λόγου, είναι η χρήση μιας λέξης με διαφορετική σημασία από την αρχική σε ένα ορισμένο περιβάλλον. Ωστόσο υπάρχει κάποια μικρή ή μεγάλη ομοιότητα, η οποία επιτρέπει την κατανόηση της νέας μεταφορικής σημασίας, π.χ. Ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να αυτοοργανώνεται. Δηλαδή, αξιοποιώντας και τους εξωγενείς παράγοντες (γενετικό υλικό και περιβάλλον) **παίρνει την κατάσταση στα χέρια του**, οργανώνει την προσωπικότητά του, τη συνείδησή του, το ατομικό και συλλογικό πρόσωπο.

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις πιο κάτω λέξεις του κειμένου: πραγματοποιούν, ευλύγιστα, ακαλλιέργητη, αφιλόκερδες, γυμνάζεις.
(Πανελλήνιες 2005)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

πραγματοποιούν:	**επιτυγχάνουν**
ευλύγιστα:	**ευκίνητα**
ακαλλιέργητη:	**απαίδευτη**
αφιλόκερδες:	**ανιδιοτελείς**
γυμνάζεις:	**ασκείς**

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: συμμετοχή, τοπική, ταχύτητα, αφθονία, υπευθυνότητα.

(Πανελλήνιες 2000)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

συμμετοχή:	**αποχή**
τοπική:	**παγκόσμια**
ταχύτητα:	**βραδύτητα**
αφθονία:	**έλλειψη**
υπευθυνότητα:	**ανευθυνότητα**

3.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να αποδώσετε τη σημασία των μεταφορικών εκφράσεων: αυτός δεν μου γεμίζει το μάτι, είναι σαν τη μέρα με τη νύχτα, δεν τα σηκώνει κάτι τέτοια, τα βρήκα σκούρα.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Αυτός δεν μου γεμίζει το μάτι:	**δεν τον εμπιστεύομαι**
Είναι σαν τη μέρα με τη νύχτα:	**διαφέρουν πολύ**
Δεν τα σηκώνει κάτι τέτοια:	**δεν τα ανέχεται**
Τα βρήκα σκούρα:	**δυσκολεύτηκα**

4.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να σχηματίσετε μία πρόταση με καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις των προτάσεων: εύγλωττα, στοχασμός, δυσκίνητη, αναιρείται, κίβδηλο.

1. Θα συνεχίσει τον καθιερωμένο διάλογο του εκάστοτε παρόντος με το παρελθόν, θα αναγνωρίσει πως αυτό το παρελθόν περικλείει και εκφράζει εύγλωττα μιαν αξία απολύτως έγκυρη και αναγκαία για τη σημερινή πραγματικότητα ή θα το απορρίψει;
2. Κάθε μέρα που περνάει, το παρελθόν ως Ιστορία, ως Τέχνη, ως στοχασμός, ως αποκάλυψη του μυστηρίου μέσα μας και γύρω μας δεν μας λέει τίποτε.
3. Τριγυρνούμε σε μια πολιτεία που το παρελθόν την έχει ανυψώσει σε μνημείο κάλλους και Ιστορίας, και δε μένει ξύπνια μέσα μας παρά μια κοντόφθαλμη και δυσκίνητη περιέργεια ή, το χειρότερο, μια καταγέλαστη ματαιοδοξία πως βρισκόμαστε, πως γνωρίζουμε, πως σκεφτήκαμε τη φημισμένη αυτή πολιτεία.
4. Ο τρόπος ζωής που είχε το παρελθόν κληροδοτήσει από γενιά σε γενιά –τιμιότητα, ντροπή, αξιοπρέπεια και κοινωνική συνεργασία– κινδυνεύει και αναιρείται καθημερινά από την πρακτική της εποχής μας.
5. Μας λένε ακόμη πως το παρελθόν αυτό ήταν κίβδηλο και πως πρέπει κάποτε, σε μιαν εποχή επαναστατική όπως η δική μας εποχή, να ανανεωθεί η ζωή αναβαπτιζόμενη σε αυτό που είναι αλήθεια.

(Επαναληπτικές 2004)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

1. Οι προτεραιότητες μιας κοινωνίας εκφράζουν εύγλωττα, δηλαδή με σαφή τρόπο, το αξιακό σύστημα του πολιτισμού της.
2. Η μελέτη της αρχαιοελληνικής Γραμματείας συμβάλλει στην προσέγγιση του στοχασμού των αρχαίων Ελλήνων.
3. Η δυσκίνητη γραφειοκρατία που επικρατεί στο Δημόσιο ταλαιπωρεί τους πολίτες.
4. Ορισμένες φορές η εθνική νομοθεσία αναιρείται από την ευρωπαϊκή, αφού η δεύτερη είναι δεσμευτική για τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
5. Οι υποσχέσεις του πρωθυπουργού της χώρας αποδείχθηκαν κίβδηλες, αφού δεν τηρήθηκαν οι προεκλογικές εξαγγελίες.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Με αυτές τις ασκήσεις επιδιώκουμε να δείξουμε ότι γνωρίζουμε καλά τη σημασία των όρων/λέξεων. Αυτό αποδεικνύεται από την ικανότητά μας να τις εντάξουμε σε ένα κατάλληλο λεκτικό περιβάλλον. Επομένως, οι προτάσεις που σχηματίζουμε πρέπει:
   - να έχουν επαρκή ανάπτυξη
   - να φαίνεται με σαφήνεια η σημασία της λέξης.

2. Αν οι λέξεις είναι ρήματα σε α' πρόσωπο, ουσιαστικά και επίθετα σε ονομαστική πτώση, τότε προσαρμόζουμε τις λέξεις σύμφωνα με τις ανάγκες της σύνταξης, π.χ. πρωτόγονος ► πρωτόγονοι άνθρωποι, επιθυμώ ► σφοδρά επιθυμούσαν.

3. Αν οι λέξεις του κειμένου έχουν κυριολεκτική ή μεταφορική σημασία είμαστε υποχρεωμένοι να τις χρησιμοποιήσουμε με την ίδια σημασία.

1.9.3. Αντικατάσταση-εντοπισμός λέξεων

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Οι ακόλουθες λέξεις και φράσεις χαρακτηρίζουν ένα επίσημο ύφος λόγου. Να τις αποδώσετε με ύφος πιο ανεπίσημο και οικείο: να καταστεί ανθρώπινος ο άνθρωπος, ατόπημα, να υπερβεί την κρίση, να αποποιηθεί τον ατομικισμό, επιταγή των καιρών.

(Πανελλήνιες 2007)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

καταστεί:	γίνει
ατόπημα:	λάθος
υπερβεί:	ξεπεράσει
αποποιηθεί:	απαρνηθεί
επιταγή:	καθήκον

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να αντικαταστήσετε τις παρακάτω λέξεις με λόγιες λέξεις ώστε το ύφος να είναι επίσημο: κάνω το πρόγραμμα, σκέφτομαι, γίνεται έργο, έχει γίνει υπουργός, χαρακτηρίζεται.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

κάνω το πρόγραμμα:	υλοποιώ
σκέφτομαι:	συλλογίζομαι
γίνεται έργο:	επιτελείται
έχει γίνει υπουργός:	διατέλεσε
χαρακτηρίζεται:	διακρίνεται για

3.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Σε ένα κείμενο επιστημονικού λόγου συναντάμε συχνά ένα ειδικό λεξιλόγιο, δηλαδή τους ειδικούς όρους που χρησιμοποιούνται σε μια συγκεκριμένη επιστήμη. Να γράψετε πέντε από αυτούς τους όρους που περιέχονται στο κείμενο που ακολουθεί.

Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.

Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών. Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί και τρόφιμα υπόσχονται ότι θα επιλύσουν το πρόβλημα του υποσιτισμού, όμως ταυτόχρονα δημιουργούν τεράστια βιοηθικά προβλήματα. Παράλληλα, η πρόσφατη κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής».

(Πανελλήνιες 2002)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

- βιοϊατρικές επιστήμες
- ανθρώπινου γονιδώματος
- κλωνοποίηση
- γονιδίων
- DNA

1.9.4. Μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική και το αντίστροφο

Ορισμένες φορές ζητείται η μετατροπή της σύνταξης από ενεργητική σε παθητική και το αντίστροφο. Η συνήθης διαδικασία είναι η εξής:

Α. Μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική: τρέπουμε το ρήμα σε παθητική διάθεση, το αντικείμενο γίνεται υποκείμενο και το υποκείμενο γίνεται ποιητικό αίτιο.

Β. Μετατροπή παθητικής σύνταξης σε ενεργητική: τρέπουμε το ρήμα σε ενεργητική διάθεση, το ποιητικό αίτιο γίνεται υποκείμενο και το υποκείμενο γίνεται αντικείμενο.

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να γράψετε στο τετράδιό σας τα αποσπάσματα που ακολουθούν μετατρέποντας την ενεργητική σύνταξη σε παθητική και το αντίστροφο.

1. Μία πλειάδα από ζωγράφους τοποθετεί τη Θεσσαλονίκη στο υψηλό επίπεδο της σύγχρονης έκφρασης. Μουσικοί προικισμένοι με ταλέντο και μόρφωση πραγματοποιούν τα πιο δύσκολα επιτεύγματα στην τέχνη της συμφωνίας των ήχων.

2. Όλες οι βραδείες μεταβολές που προκαλούνται από την εξέλιξη των ειδών ή από μια προοδευτική μεταβολή του κλίματος, δεν μπορούν να εκθέσουν σε κίνδυνο την ισορροπία ενός ζωτικού χώρου.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

1. Η Θεσσαλονίκη τοποθετείται στο υψηλό επίπεδο της σύγχρονης έκφρασης από μια πλειάδα ζωγράφους. Τα πιο δύσκολα επιτεύγματα στην τέχνη της συμφωνίας των ήχων πραγματοποιούνται από μουσικούς προικισμένους με ταλέντο και μόρφωση.

2. Η ισορροπία ενός ζωτικού χώρου δεν μπορεί να εκτεθεί σε κίνδυνο από όλες τις βραδείες μεταβολές που προκαλεί η εξέλιξη των ειδών ή η προοδευτική μεταβολή του κλίματος.

Επισημάνσεις

Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται όταν:

1. Το ενεργητικό ρήμα συμπληρώνεται από δύο αιτιατικές, η μία από τις οποίες είναι κατηγορούμενο της άλλης.

παράδειγμα

Οι φανατικοί θεωρούν όσους έχουν αντίθετη άποψη εχθρούς τους → **Όσοι έχουν αντίθετη άποψη θεωρούνται από τους φανατικούς εχθροί.**

2. Το ρήμα είναι ενεργητικό μεταβατικό με κατάληξη -μαι.

παραδείγματα

- Οι εχθροί αντιλαμβάνονται το τέχνασμά μας → **Το τέχνασμά μας έγινε αντιληπτό από τους εχθρούς**
- Ο υπουργός δέχτηκε το αίτημά μας → **Το αίτημά μας έγινε δεκτό από τον υπουργό**
- Οι ισχυροί εκμεταλλεύονται συνήθως τους ανίσχυρους → **Οι ανίσχυροι γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους ισχυρούς.**

3. Πρόκειται για λεκτικό σύνολο με γενική υποκειμενική.

παράδειγμα

Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί → **Ο άνθρωπος δεν θα χάσει τη μάχη.**

2

Παράγραφος και ανάπτυξη κειμενικού αποσπάσματος

Σκοπός

Να είσαι σε θέση να αναγνωρίζεις
√ το θέμα της παραγράφου
√ τα δομικά στοιχεία της παραγράφου
√ τον τρόπο οργάνωσης της παραγράφου
ώστε
√ να απαντάς σε σχετικές ερωτήσεις
√ να αναπτύσσεις σε παράγραφο κειμενικό απόσπασμα
√ να αναπτύσσεις σωστά τις παραγράφους της έκθεσης

Να είσαι σε θέση
√ να αναπτύσσεις μια φράση, μια παράγραφο, ένα επιχείρημα του κειμένου
√ να ανασκευάζεις τα επιχειρήματα του κειμένου και να αναπτύσσεις την αντίθετη άποψη.

2.1. Τυπικά χαρακτηριστικά της παραγράφου

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Π1.....θέμα.....
.....Π2/σ.....
.....θέμα/τα.....Π3/σ .....
.....θέμα/τα.....
.....Π4/σ.....θέμα/τα.....
.....Π5/σ.....
..... θέμα/τα .....
...Π6/σ .....

Τι είναι η παράγραφος;

Είναι το τμήμα του γραπτού πεζού λόγου που αποτελεί μια νοηματική ενότητα. Κάθε παράγραφος αποτελεί οργανικό μέλος του όλου και όλες οι παράγραφοι συναποτελούν το κείμενο.

Στοιχεία που ανιχνεύονται σε μία παράγραφο

Θέμα και δομικά στοιχεία της παραγράφου
Σε κάθε παράγραφο αναπτύσσονται επιμέρους ιδέες **σε σχέση με το θέμα του κειμένου** ή εισάγεται **νέο θέμα** το οποίο έχει σχέση με το θέμα του κειμένου. Τα δομικά στοιχεία της παραγράφου είναι οι προτάσεις στις οποίες οργανώνονται οι πληροφορίες:
- θεματική πρόταση
- προτάσεις-λεπτομέρειες
- πρόταση-κατακλείδα.

Τρόπος/μέθοδος ανάπτυξης παραγράφου
1. Ορισμός
2. Διαίρεση
3. Παραδείγματα
4. Σύγκριση - αντίθεση
5. Αναλογία
6. Αίτιο - αιτιατό (αποτέλεσμα)
7. Αιτιολόγηση
8. Συνδυασμός μεθόδων

Συνοχή
Γλωσσικά στοιχεία συνοχής - συνεκτικότητα

Τρόποι και μέσα πειθούς
Επίκληση
- στη λογική
- στην αυθεντία
- στο συναίσθημα
- στο ήθος

Συλλογιστική πορεία
- Παραγωγική
- Επαγωγική

παράδειγμα

Π1 *Πέρα όμως από αυτά τα στοιχεία, ο άνθρωπος έχει την* **ικανότητα να αυτοοργανώνεται.** **Π2** **Η ικανότητα της αυτοοργάνωσης** *σημαίνει ότι το άτομο, ξεκινώντας από τις τρεις προηγούμενες πηγές (δηλαδή το γενετικό υλικό, το περιβάλλον και τη συλλογική κοινωνική μνήμη), που είναι εξωγενείς ως προς το ίδιο, παίρνει την κατάσταση στα χέρια του.* **Π3** *Δημιουργός είναι* **ο ίδιος** *ο αναπτυσσόμενος οργανισμός και δέκτης ο ίδιος.* **Π4** **Μ' αυτόν τον τρόπο** *οργανώνει την προσωπικότητά του, τη συνείδησή του, το ατομικό και συλλογικό του πρόσωπο.*

Θέμα και δομικά στοιχεία

Η ικανότητα αυτοοργάνωσης του ανθρώπου.
Θεματική πρόταση: «Πέρα … αυτοοργανώνεται»
Λεπτομέρειες: «Η ικανότητα … ο ίδιος»
Κατακλείδα: «Μ' αυτόν τον τρόπο … πρόσωπο»

Τρόπος/μέθοδος ανάπτυξης παραγράφου

Με **αιτιολόγηση,** επειδή **διατυπώνεται η θέση/άποψη**: «ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να αυτοοργανώνεται», η οποία αιτιολογείται στη συνέχεια («Η ικανότητα … πρόσωπο»)

Συνοχή

Οι λέξεις με πράσινο χρώμα.

Τρόποι και μέσα πειθούς

Επίκληση στη λογική, επειδή **διατυπώνεται η θέση/άποψη:** «ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να αυτοοργανώνεται», η οποία αιτιολογείται με **επιχειρήματα** («ξεκινώντας … χέρια του», «δημιουργός … ο ίδιος») και **τεκμήρια** («δηλαδή … μνήμη»)

Συλλογιστική πορεία

Παραγωγική, επειδή διατυπώνεται η θέση «ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να αυτοοργανώνεται», η οποία **αναφέρεται σε μια γενικά αποδεκτή αλήθεια**, και εν συνεχεία ο συγγραφέας προσκομίζει το αποδεικτικό υλικό («Η ικανότητα … ο ίδιος»), δηλαδή προτάσεις με **επιμέρους, ειδικά στοιχεία** που υποστηρίζουν αυτή τη θέση.

2.2. Θέμα και δομικά στοιχεία της παραγράφου

Θέμα

Τα θέματα μιας παραγράφου έχουν συνάφεια με το θέμα/έννοια του κειμένου και μπορεί να είναι:
- ιδιότητες
- αιτίες
- αποτελέσματα
- απόψεις και επιχειρήματα κ.λπ.

Δομικά στοιχεία

Θεματική πρόταση
Σε κάθε παράγραφο εμπεριέχεται μια δέσμη πληροφοριών γύρω από το θέμα του κειμένου. Η άποψη που συνοψίζει αυτές τις πληροφορίες αποτελεί τη θεματική πρόταση της παραγράφου. Η θεματική πρόταση μπορεί:
- να εντοπίζεται στην αρχή της παραγράφου
- να εντοπίζεται στο μέσον της παραγράφου
- να βρίσκεται στο τέλος της παραγράφου ως συμπέρασμα
- να συνάγεται από το σύνολο των λεπτομερειών (ιδιαίτερα αν η παράγραφος αποτελεί μέρος νοηματικής ενότητας και συμπληρώνει στοιχεία π.χ. αιτίες, αποτελέσματα κ.λπ.).

Λεπτομέρειες
Είναι οι πληροφορίες που αναπτύσσονται γύρω από τη θεματική πρόταση (αν είναι ρητά διατυπωμένη) ή τον θεματικό πυρήνα της παραγράφου. Οι λεπτομέρειες παρέχουν προσδιοριστικά/διασαφητικά στοιχεία για το θέμα ή το συμπληρώνουν.

Κατακλείδα
Είναι η καταληκτική πρόταση της παραγράφου, που συνοψίζει ή λειτουργεί ως συμπέρασμα για όσα προαναφέρθηκαν.
✦ **Η κατακλείδα μπορεί να απουσιάζει, αν η επόμενη παράγραφος ανήκει στην ίδια νοηματική ενότητα.**

παραδείγματα

1.

Το καταναλωτικό «όραμα» γεννά ατομικά και κοινωνικά προβλήματα. *Ο σημερινός άνθρωπος, και ιδιαίτερα ο αδιάπλαστος άνθρωπος, βρίσκεται κάτω από μια ψυχολογική πίεση που προκαλεί το με χίλιους τρόπους κι από χίλια δυο κανάλια προβαλλόμενο όραμα της καταναλωτικής «ευτυχίας»· σε τελευταία ανάλυση ο άνθρωπος μαθαίνει να ψάχνει γύρω του, δεν ψάχνει μέσα του για να βρει το λόγο ύπαρξής του και το νόημα της ζωής του. Το αδιάκοπο αυτό κυνήγι του φευγαλέου αυτού οράματος μιας τελείωσης μέσα από την απόκτηση και την κατανάλωση έχει ανυπολόγιστες ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις. Εκεί πρέπει κανείς να αναζητήσει μια από τις σημαντικότερες αιτίες για το άγχος, τον ψυχρό κυνισμό και το έγκλημα. Η αίσθηση της κοινωνικής αδικίας δημιουργεί μεταρρυθμιστές ή επαναστάτες.* ***Το καταναλωτικό, όμως, «όραμα» γεννάει όλες τις μορφές κοινωνικής παθογένειας, από ανηθικότητα ως το έγκλημα, κι αυτό είναι κάτι που δεν αντιμετωπίζεται αποτελεσματικά με τη βελτίωση των μέτρων καταστολής, με την καλύτερη αστυνόμευση, αλλά με την ανάπτυξη άλλων ανθρωπινότερων κι ουσιαστικότερων αξιολογιών.***
(Β. Φίλιας, «"Αφθονία" και οι σύγχρονες όψεις της απανθρωποίησης», Θεματικοί Κύκλοι, σ. 197 – διασκευή)

☛ **Θέματα: καταναλωτικό όραμα, ατομικά και κοινωνικά προβλήματα.**
☛ **Θεματική πρόταση: «Το καταναλωτικό ... προβλήματα».**
☛ **Λεπτομέρειες: «Ο σημερινός ... επαναστάτες».**
☛ **Κατακλείδα: «Το καταναλωτικό, όμως ... αξιολογιών».**

2.

Θεσμοί που δοκιμάστηκαν ***στο παρελθόν*** *επί αιώνες, που καθιερώθηκαν με αίμα πολύ, έχουν πια διαβρωθεί. Η οικογένεια, που ήταν ζεστή φωλιά όπου πλάθονταν κι οπλίζονταν ο άνθρωπος, κάθε μέρα γίνεται και πιο σκιώδης. Ο τρόπος ζωής που είχε* ***το παρελθόν*** *κληροδοτήσει από γενιά σε γενιά –τιμιότητα, ντροπή, αξιοπρέπεια και κοινωνική συνεργασία– κινδυνεύει και αναιρείται καθημερινά από την πρακτική της εποχής μας.* ***Το παρελθόν, ως αυθεντία, ως πηγή κανόνων βίου, υποφέρει από δεινή αμφισβήτηση.***
(Πανελλήνιες 2004)

☛ **Θέμα: το παρελθόν.**
☛ **Λεπτομέρειες: «Θεσμοί ... εποχής μας».**
☛ **Η θεματική πρόταση ταυτίζεται με την κατακλείδα: «Το παρελθόν ... αμφισβήτηση».**

3.

Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών. Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί και τρόφιμα υπόσχονται ότι θα επιλύσουν το πρόβλημα του υποσιτισμού, όμως ταυτόχρονα δημιουργούν τεράστια βιοηθικά προβλήματα. Παράλληλα, η πρόσφατη κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής».
(Πανελλήνιες 2002)

- **Τα θέματα της παραγράφου είναι οι ονοματικές φράσεις με πράσινο χρώμα, που αναφέρονται στον ευρύτερο χώρο της γενετικής.**
- **Η θεματική πρόταση και η κατακλείδα απουσιάζουν. Στην παράγραφο αναφέρονται τα θετικά επιτεύγματα της γενετικής και επισημαίνεται ο κίνδυνος από την εφαρμογή της κλωνοποίησης στον άνθρωπο.**

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να εντοπίσετε τα δομικά στοιχεία της παρακάτω παραγράφου:

Τα ομαδικά παιχνίδια υπηρετούν μεγάλο ηθικό σκοπό: σε συνηθίζουν να υποτάξεις την ατομικότητά σου σε μια γενική ενέργεια. Να μη νιώθης πως είσαι άτομο ανεξάρτητο, παρά μέλος μιας ομάδας. Να υπερασπίζεσαι όχι μονάχα την ατομική σου τιμή παρά ολόκληρη την τιμή της ομάδας όπου ανήκεις: σχολή. Πανεπιστήμιο, πόλη, έθνος. Έτσι, από σκαλοπάτι σε σκαλοπάτι, το παιχνίδι μπορεί να σε ανεβάσει στις πιο αψηλές κι αφιλόκερδες κορυφές της ενέργειας. Στα σπορτ δε γυμνάζεις το σώμα σου μονάχα· γυμνάζεις, πάνω απ' όλα, την ψυχή σου. «Στα τεραίν του Ήτον», είπε πολύ σωστά ο Ουέλιγκτον, «κερδήθηκε η μαχη τού Βατερλό».
(Πανελλήνιες 2005)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Θεματική πρόταση: «Τα ομαδικά παιχνίδια ... σκοπό:», γιατί εκφράζει την κύρια ιδέα με συντομία, ακρίβεια και σαφήνεια.
Λεπτομέρειες: «σε συνηθίζουν ... έθνος». Είναι οι δευτερεύουσες ιδέες που αναπτύσσουν τη θεματική πρόταση.
Κατακλείδα: «Στα σπορτ ... Βατερλό», γιατί συνοψίζει όσα αναπτύχθηκαν στις λεπτομέρειες.

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να εντοπίσετε τα δομικά στοιχεία της παρακάτω παραγράφου:

Στην έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής της UNESCO για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα τονίζεται ότι η δια βίου εκπαίδευση πρέπει να στηρίζεται στους παρακάτω τέσσερις πυλώνες, που αποτελούν διαφορετικά είδη μάθησης: 1. Μαθαίνω να αποχτώ τη γνώση, συνδυάζοντας ικανοποιητικά μια ευρύτατη γενική παιδεία με τη δυνατότητα εμβάθυνσης σε ορισμένα θέματα. 2. Μαθαίνω να ενεργώ με τέτοιον τρόπο, ώστε να αποκτώ όχι μόνο επαγγελματική κατάρτιση αλλά και γενικότερα τη δυνατότητα να αντιμετωπίζω και να εργάζομαι αρμονικά σε ομάδες. 3. Μαθαίνω να συμβιώνω, κατανοώντας τους άλλους και έχοντας επίγνωση των κοινωνικών αλληλεξαρτήσεων – συμβάλλοντας στην πραγματοποίηση κοινών δράσεων και στη διευθέτηση των συγκρούσεων, με σεβασμό στις αξίες του πλουραλισμού, της αμοιβαίας κατανόησης και της ειρήνης. 4. Μαθαίνω να ζω με τέτοιον τρόπο, ώστε να αναπτύσσω την προσωπικότητά μου και να μπορώ να ενεργώ με μεγαλύτερη αυτονομία και περισσότερη κρίση και προσωπική υπευθυνότητα. Για το λόγο αυτόν, η εκπαίδευση δεν πρέπει να παραμελεί την ανάπτυξη των ατομικών δυνατοτήτων, τη μνήμη, τη λογική κρίση, την αίσθηση του ωραίου, τις φυσικές ικανότητες του ατόμου και τη δεξιότητα της επικοινωνίας, με παράλληλη ευαισθησία στη χρήση της μητρικής γλώσσας.
(Πανελλήνιες 2000)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Θεματική πρόταση: «Στην έκθεση ... μάθησης», γιατί εκφράζει την κύρια ιδέα.
Λεπτομέρειες: «1. Μαθαίνω ... υπευθυνότητα». Είναι οι δευτερεύουσες ιδέες που αναπτύσσουν τη θεματική πρόταση (τέσσερις πυλώνες).
Κατακλείδα: «Για το λόγο ... γλώσσας», γιατί καταλήγει σε συμπέρασμα.

3.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να εντοπίσετε τα δομικά στοιχεία στις παρακάτω παραγράφους:

Ο λόγος όμως, τώρα, δεν είναι γι' αυτή την καλλιτεχνική μορφή του διαλόγου, αλλά για την ικανότητα των ανθρώπων να συνομιλούν. Εκείνο που έχει σήμερα χαθεί είναι η χαρά της συνομιλίας. Μπορεί να εξακολουθούμε να συζητούμε, να «κουβεντιάζουμε», αλλά έχουμε ξεμάθει να συνομιλούμε. Και δεν είναι μόνο που λείπουν οι ευκαιρίες. Γιατί οι ευκαιρίες, όταν υπάρχουν, ξοδεύονται σε ασυλλόγιστες φλυαρίες. Η συνομιλία είναι μια φυσική οργάνωση του λόγου· ξετυλίγεται με κάποιο ρυθμό, με κάποια προσοχή, χωρίς αυθάδεις διακοπές, χωρίς αποκλίσεις.

Η σύγχρονη «συνομιλία» αποτελεί θρασύτατη κυριολεξία του όρου. Μιλούν όλοι μαζί και χωρίς ο ένας να προσέχει τον άλλον, οι αποκρίσεις δεν έχουν συνέπεια και ενότητα· ο καθένας ζητεί να επιβάλει τη γνώμη του με τη δύναμη της φωνής του και όχι με την ισχύ των επιχειρημάτων του και τη στερεότητα των απόψεών του. Έτσι, η συνομιλία πολύ σύντομα καταλήγει στην οχλαγωγία.

(Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Ο Σύγχρονος Άνθρωπος. Δοκίμια, Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1996, σσ. 419-423 – διασκευή)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Στην πρώτη παράγραφο
Θεματική πρόταση: «Ο λόγος, όμως ... συνομιλίας».
Λεπτομέρειες: «Μπορεί να εξακολουθούμε ... αποκλίσεις».
Κατακλείδα: απουσιάζει.

Στη δεύτερη παράγραφο
Θεματική πρόταση: «Η σύγχρονη ... του όρου».
Λεπτομέρειες: «Μιλούν όλοι, ο καθένας ... απόψεών του».
Κατακλείδα: «Έτσι, η συνομιλία πολύ σύντομα καταλήγει στην οχλαγωγία».

2.3. Τρόποι/μέθοδοι ανάπτυξης της παραγράφου

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

1. ΟΡΙΣΜΟΣ

Σκοπός
Η διευκρίνιση του περιεχομένου της έννοιας

Θ.Π.: **Οριστέα έννοια + γένος + ειδοποιός διαφορά**	
Λεπτομέρειες	**Περιγραφή των γνωρισμάτων της έννοιας**

2. ΔΙΑΙΡΕΣΗ

Σκοπός
Η ανάλυση και διευκρίνιση των μορφών της

Θ.Π.: **Διαιρετέα έννοια + μέλη της διαίρεσης/μορφές**	
Λεπτομέρειες	**Διασαφήσεις για κάθε μορφή της έννοιας**

3. ΑΝΑΛΟΓΙΑ

Σκοπός
Η επεξήγηση μιας άγνωστης έννοιας μέσω μιας έννοιας οικείας στον αναγνώστη

Θ.Π.: **Διατύπωση αναλογίας**	
Λεπτομέρειες	**Ομοιότητες των δύο εννοιών**

4. ΣΥΓΚΡΙΣΗ-ΑΝΤΙΘΕΣΗ

Σκοπός
Η ανάδειξη των διαφορών μεταξύ εννοιών των οποίων το περιεχόμενο συγχέεται

Θ.Π.: **Διατύπωση αντίθεσης**	
Λεπτομέρειες	**Διαφορές των δύο εννοιών**

5. ΑΙΤΙΟ-ΑΙΤΙΑΤΟ

Σκοπός
Η ανάδειξη της σημασιολογικής σχέσης αιτίου-αποτελέσματος

Θ.Π.: **Σχέση αιτίου-αιτιατού**	
Λεπτομέρειες	**Αιτίες + Αποτελέσματα**

6. ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ

Σκοπός
Αιτιολόγηση ή ανασκευή άποψης

Θ.Π.: **Διατύπωση άποψης**	
Λεπτομέρειες	**Επιχειρήματα και τεκμήρια**

7. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Σκοπός
Η επεξήγηση ή η τεκμηρίωση

Θ.Π.: **Διατύπωση άποψης**	
Λεπτομέρειες	**Παραδείγματα**

8. ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΜΕΘΟΔΩΝ

Σκοπός
Η αξιοποίηση ποικίλων πληροφοριών

Θ.Π.: **Διατύπωση άποψης**	
Λεπτομέρειες	**Ποικίλες πληροφορίες**

2.3.1. Ορισμός

Τι είναι;
Ο ορισμός απαντά στο ερώτημα: τι είναι; Ορισμός είναι ο καθορισμός και η έκθεση των κύριων γνωρισμάτων μιας έννοιας. Με τον ορισμό εξηγούμε μια λέξη/έννοια με τη βοήθεια άλλων λέξεων/εννοιών που θεωρητικά είναι πιο γνωστές και οικείες στον δέκτη. Με τον ορισμό, επίσης, ο συγγραφέας περιγράφει τις **ιδιότητες** μιας έννοιας.

Σκοπός
Επειδή οι επιστημονικές/αφηρημένες έννοιες έχουν γενικό χαρακτήρα και τα ονόματα/λέξεις που τις συμβολίζουν χαρακτηρίζονται από πολυσημία, η πρώτη φροντίδα κάθε επιστήμονα είναι «ο προσδιορισμός του νοήματος των λέξων-εννοιών με ακρίβεια και σαφήνεια, πριν χρησιμοποιηθούν στις περιγραφές και στις αναλύσεις της επιστήμης» (Παπανούτσος, 1985, σ. 29). Κύριες πληροφορίες της παραγράφου που αναπτύσσεται με ορισμό είναι οι ιδιότητες της έννοιας.

Λεκτικά στοιχεία αναγνώρισης
- Φράσεις: Με τον όρο…
- Ρήματα: είναι, σημαίνει, συνίσταται, πρόκειται, εννοούμε, διευκρινίζουμε
- Επίθετα που αποδίδουν ιδιότητες, διευκρινίσεις

Είδη ορισμών με κριτήριο την έκτασή τους

α. Σύντομοι
Οι σύντομοι ορισμοί εντοπίζονται στα σχολικά εγχειρίδια ή στα εννοιολογικά λεξικά.

β.Εκτεταμένοι
Οι εκτεταμένοι ορισμοί εντοπίζονται στα κείμενα που σκοπό έχουν να περιγράψουν μια αφηρημένη έννοια (επιστημονικά, δοκίμια πειθούς). Μπορεί να καλύπτουν μία ή περισσότερες παραγράφους αλλά και ολόκληρο κείμενο.

Συστατικά στοιχεία του ορισμού
Οριστέα έννοια: η έννοια που περιγράφεται/ορίζεται.
Γένος: η ευρύτερη έννοια στην οποία εντάσσεται η οριστέα έννοια.
Ειδοποιός διαφορά: το/τα χαρακτηριστικό/ά γνώρισμα/τα που διαφοροποιούν την οριστέα έννοια από άλλες του ίδιου γένους.

παραδείγματα

Οριστέα έννοια	Το γένος της	Η ειδοποιός διαφορά
Άγχος	Τα ψυχολογικά (μελαγχολία, κατάθλιψη, κακή διάθεση κ.ά.) και σωματικά (πονοκέφαλοι, υψηλή αρτηριακή πίεση, ανορεξία, κόπωση κ.ά.) συμπτώματα	που προέρχονται από την προσωρινή ή μόνιμη διαταραχή της εσωτερικής ισορροπίας του ανθρώπου (Άρης Γιαβρής, *500 Ορισμοί*)
Ρατσισμός	Σύνολο πεποιθήσεων, ιδεολογιών και διαδικασιών	που εδραιώνουν διακρίσεις εναντίον άλλων ατόμων με βάση τα διαφορετικά τους χαρακτηριστικά (βιολογικά, πολιτισμικά, θρησκευτικά) (*Εισαγωγή στο Δίκαιο και τους Πολιτικούς Θεσμούς*, ΟΕΔΒ, σ. 233)

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ
Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η παράγραφος που ακολουθεί:

Για να απαντήσει κανείς στο ερώτημα ποιος είναι ο ρόλος των διανοουμένων της εποχής μας, πρέπει να έχει διευκρινίσει ***τι εννοεί με τον όρο «διανοούμενος»****. Συνήθως προϋποθέτουμε ότι ένας διανοούμενος* ***πρέπει να είναι ένας άνθρωπος μορφωμένος****. Όμως κάθε μορφωμένος δεν είναι και διανοούμενος. Από τον διανοούμενο δεν περιμένει κανείς απλώς* ***να έχει πλούσιες γνώσεις, να είναι καλλιεργημένος*** *ή να κατέχει μια ειδικότητα. Γιατί ο* ***διανοούμενος είναι****, όπως δηλώνει και η λέξη,* ***ένας άνθρωπος που διανοείται*** *κι αυτό σημαίνει ότι είναι* ***ένας άνθρωπος που*** *δεν δέχεται τα πράγματα όπως του προσφέρονται, αλλά* ***τα περνά μέσ' από τη δοκιμασία της δικής του διάνοιας*** *–* ***είναι****, με άλλα λόγια,* ***ένα πνεύμα κριτικό όχι μόνο σε ό,τι αφορά τους άλλους αλλά και σ' ό,τι αφορά τον εαυτό του****.*

(Πανελλήνιες 2001)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η παράγραφος αναπτύσσεται με ορισμό, επειδή ο συγγραφέας εκθέτει τα κύρια γνωρίσματα της έννοιας διανοούμενος: «Όμως κάθε μορφωμένος ... εαυτό του».

2.3.2. Διαίρεση

Τι είναι;
Ορισμένες φορές οι έννοιες που εμπεριέχονται στην αρχική λέξη/έννοια παρουσιάζουν αξιοσημείωτες διαφορές. Με τη διαίρεση μία έννοια-γένος διαχωρίζεται σε έννοιες-είδη.

Σκοπός
Γίνεται σαφής διάκριση και απαρίθμηση των γνωρισμάτων των εννοιών που περιλαμβάνονται στο πλάτος μιας έννοιας-γένους. Π.χ. πολιτεύματα (μοναρχικά, δημοκρατικά) κ.λπ. Οι κύριες πληροφορίες είναι οι μορφές της έννοιας και οι ιδιότητες κάθε μίας.

Λεκτικά στοιχεία αναγνώρισης
- Λέξεις: είδη, μορφές, κατηγορίες, κλάδοι, τομείς.
- Ρήματα: διακρίνουμε, διαιρούμε, αποτελείται.
- Απαρίθμηση: 1..., 2..., 3..., πρώτον, δεύτερον, τρίτον κ.λπ.

Συστατικά στοιχεία της διαίρεσης
Διαιρετέα έννοια: είναι η έννοια που διαιρείται
Διαιρετική βάση: το κριτήριο με το οποίο γίνεται η διαίρεση.
Μέλη της διαίρεσης: οι έννοιες/είδη που προκύπτουν από τη διαίρεση.

παραδείγματα

Διαιρετέα έννοια	Διαιρετική βάση	Μέλη της διαίρεσης
Η προπαγάνδα	ανάλογα με το προϊόν που προωθεί	διακρίνεται σε εμπορική, κοινωνική και πολιτική.
Οι προτάσεις	ως προς τη σχέση τους	διακρίνονται σε κύριες και δευτερεύουσες.

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ
Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η παράγραφος που ακολουθεί:
Στην έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής της UNESCO για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα τονίζεται ότι η δια βίου εκπαίδευση πρέπει να στηρίζεται στους παρακάτω τέσσερις πυλώνες, που αποτελούν ***διαφορετικά είδη μάθησης****: **1.** Μαθαίνω να αποχτώ τη γνώση, συνδυάζοντας ικανοποιητικά μια ευρύτατη γενική παιδεία με τη δυνατότητα εμβάθυνσης σε ορισμένα θέματα. **2.** Μαθαίνω να ενεργώ με τέτοιον τρόπο, ώστε να αποκτώ όχι μόνο επαγγελματική κατάρτιση αλλά και γενικότερα τη δυνατότητα να αντιμετωπίζω και να εργάζομαι αρμονικά σε ομάδες. **3.** Μαθαίνω να συμβιώνω, κατανοώντας και έχοντας επίγνωση των κοινωνικών αλληλεξαρτήσεων – συμβάλλοντας στην πραγματοποίηση κοινών δράσεων και στη διευθέτηση των συγκρούσεων, με σεβασμό της αξίας του πλουραλισμού, της αμοιβαίας κατανόησης και της ειρήνης. **4.** Μαθαίνω να ζω με τέτοιον τρόπο, ώστε να αναπτύσσω την προσωπικότητά μου και να μπορώ να ενεργώ με μεγαλύτερη αυτονομία και περισσότερη κρίση και προσωπική υπευθυνότητα. Για το λόγο αυτόν, η εκπαίδευση δεν πρέπει να παραμελεί την ανάπτυξη των ατομικών δυνατοτήτων, τη μνήμη, τη λογική κρίση, την αίσθηση του ωραίου, τις φυσικές ικανότητες του ατόμου και τις δεξιότητες της επικοινωνίας, με παράλληλη ευαισθησία στη χρήση της μητρικής γλώσσας.*
(Πανελλήνιες 2000)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο της διαίρεσης, επειδή ο συγγραφέας παρουσιάζει τα «διαφορετικά είδη μάθησης». Συγκεκριμένα:
«1. Μαθαίνω ... θέματα».
«2. Μαθαίνω ... ομάδες».
«3. Μαθαίνω ... ειρήνης».
«4. Μαθαίνω ... υπευθυνότητα».
Σκοπός του συγγραφέα είναι να διευκρινίσει/εξηγήσει την άποψή του: «Για τον λόγο αυτόν, η εκπαίδευση δεν πρέπει να παραμελεί την ανάπτυξη ... γλώσσας».

2.3.3. Αναλογία

Τι είναι;
Μερικές φορές στην περιγραφή, για να γίνουν πιο κατανοητά τα όρια του περιγραφόμενου αντικειμένου, δίνονται κάποια ανάλογα παραδείγματα από άλλους χώρους που είναι πιο οικείοι στον αναγνώστη/δέκτη.

Σκοπός
Με αυτόν τον τρόπο προβάλλεται μια λανθάνουσα ομοιότητα ανάμεσα σε δύο αντικείμενα που φαινομενικά είναι εντελώς διαφορετικά. Στη μέθοδο αυτή, που είναι γνωστή με τον όρο αναλογία, υπάρχουν δύο μέρη/σκέλη· το ένα μέρος αναφέρεται στο περιγραφόμενο αντικείμενο, ενώ το άλλο σε ένα αντικείμενο που παρουσιάζει αναλογίες/ομοιότητες προς αυτό. Η αναλογία, όπως ορίστηκε πιο πάνω, είναι ένας από τους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται μια παράγραφος και ένας τρόπος συλλογισμού. Η αναλογία αποτελεί έναν τρόπο παραστατικής παρουσίασης των ιδιοτήτων μιας αφηρημένης έννοιας, η οποία παραλληλίζεται με μια έννοια οικεία στον δέκτη. Οι κύριες πληροφορίες είναι οι ομοιότητες ανάμεσα στις δύο έννοιες.

Λεκτικά στοιχεία αναγνώρισης
Φράσεις - λέξεις: αναλογία, παραβολή, παραλληλισμός, όπως, σαν έτσι και, μοιάζει με...

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ
Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η παράγραφος που ακολουθεί:

Πρώτα απ΄ όλα ας προσπαθήσουμε να περιγράψουμε συνοπτικά το διαδίκτυο και ειδικότερα τον παγκόσμιο ιστό (web) με μια αναλογία. Ας φανταστούμε τον κυβερνοχώρο ως μια τεράστια έκθεση. *Ο κάθε «εκθέτης» δημιουργεί το δικό του περίπτερο (site) που καταχωρείται σε μια διεύθυνση (www.address). Ο χρήστης του διαδικτύου, μέσα από τους τηλεπικοινωνιακούς διαδρόμους που δημιούργησε η σύζευξη τηλεφωνου-υπολογιστή, επισκέπτεται αυτήν την άυλη, διαρκή και παγκόσμια ψηφιακή έκθεση. Περνά από διάφορα sites, επικοινωνεί με τον «εκθέτη», και βεβαίως μπορεί να πάρει («κατεβάσει») πληροφοριακό υλικό. Αρκεί να έχει εξασφαλίσει την είσοδό του μέσω ενός προμηθευτή (provider) σύνδεσης στο διαδίκτυο.*
(Le Monde diplomatique)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο της αναλογίας, επειδή ο συγγραφέας παραλληλίζει το διαδίκτυο με μια τεράστια έκθεση: «Ας φανταστούμε ... έκθεση», «εκθέτης», «επισκέπτεται την άυλη ψηφιακή έκθεση», «επικοινωνεί με τον "εκθέτη"», «εξασφαλίζει την είσοδό του μέσω ενός προμηθευτή».
Σκοπός του συγγραφέα είναι να εξηγήσει/περιγράψει το διαδίκτυο, γι΄ αυτό αξιοποιεί έναν όρο/έννοια οικείο στον αναγνώστη, όπως είναι η έννοια της έκθεσης.

2.3.4. Σύγκριση - αντίθεση

Τι είναι;
Με τη σύγκριση επιχειρείται η διευκρίνιση του περιεχομένου μιας έννοιας.

Σκοπός
Επειδή μπορεί να δημιουργείται σύγχυση σχετικά με το περιεχόμενο ενός όρου, λόγω άλλων συνωνύμων εννοιών ή εννοιών με παρόμοιο περιεχόμενο, **τονίζονται οι διαφορές** (τα διαφορετικά γνωρίσματα) των εννοιών. Οι κύριες πληροφορίες είναι τα διαφορετικά γνωρίσματα των εννοιών που συγκρίνονται.

Οργάνωση
Συνήθως στη **θεματική πρόταση** αναγνωρίζεται η ομοιότητα ή η αντίθεση που υπάρχει ανάμεσα στα συγκρινόμενα μέλη.
Στις **λεπτομέρειες** παρουσιάζονται οι ομοιότητες και οι διαφορές με δύο τρόπους: ή παρουσιάζονται όλα τα γνωρίσματα ενός μέλους και στη συνέχεια όλα τα γνωρίσματα του άλλου μέλους, ή καταγράφονται σημείο προς σημείο οι ομοιότητες και οι διαφορές των συγκρινόμενων/αντιτιθέμενων μελών.
Η **κατακλείδα** περιλαμβάνει το συμπέρασμα της σύγκρισης ή μια γενική παρατήρηση και κρίση.

Λεκτικά στοιχεία αναγνώρισης
- Αντιθετικοί σύνδεσμοι: αλλά, μα, όμως, παρά, μόνο, ωστόσο, εντούτοις, μάλιστα, έπειτα, μολαταύτα, εξάλλου, όχι μόνο … αλλά και, όχι μόνο δεν … αλλά ούτε, αν και, μολονότι, ενώ.
- Άλλες λέξεις που δηλώνουν αντίθεση : αντίθετα, σε αντίθεση, από την άλλη πλευρά, ειδάλλως, ειδεμή.
- Με αντιπαράθεση νοημάτων, π.χ. Αν η πρόοδος είναι δύναμη γονιμοποιός, γιατί προσφέρει θετικά πράγματα, η προοδοπληξία αποτελεί κίνδυνο, γιατί είναι άγονη άρνηση.
- Με αντίθετες λέξεις: π.χ. Άλλο συντήρηση και άλλο αντιδραστικότητα. Άλλο πρόοδος και άλλο προοδοπληξία.

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ
Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η παράγραφος που ακολουθεί:

*Πρέπει να προσέξουμε πολύ αυτή **τη διάκριση**, γιατί μας εξηγεί πολλά φαινόμενα της ζωής μας. Αν η **πρόοδος** είναι δύναμη γονιμοποιός, γιατί προσφέρει θετικά πράγματα, η **προοδοπληξία** αποτελεί κίνδυνο, γιατί είναι άγονη άρνηση. Αν η **συντήρηση** είναι ωφέλιμη και σκόπιμη στην κίνηση της ζωής, η **αντιδραστικότητα** με τον εμπαθή μισονεϊσμό της* [= απέχθεια προς κάθε τι νεωτερικό] *είναι σωστή συμφορά. Και οι δύο ακρότητες όπλα τους έχουν το μονολιθικό τους δογματισμό και την ανοικτίρμονα διαβολή του αντιπάλου. Δεν αντιτίθενται με το συγκαταβατικό χαμόγελο της επιείκειας, όπως ο ορμητικός έφηβος προς τον ώριμο άντρα, αλλά με μωρίες και λύσσα, καθώς το τρελόπαιδο προς τον ξεμωραμένο γέρο.*
(Ε. Π. Παπανούτσος, «Πρόοδος και συντήρηση», Εφήμερα, επίκαιρα, ανεπίκαιρα, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1980, σσ. 148-150)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο της σύγκρισης-αντίθεσης, επειδή ο συγγραφέας συγκρίνει την έννοια «πρόοδος» με την έννοια «προοδοπληξία», και την έννοια «συντήρηση» με την έννοια «αντιδραστικότητα».
Πρόθεσή του συγγραφέα είναι να επισημάνει τις ακραίες συμπεριφορές της προοδοπληξίας και της αντιδραστικότητας.

2.3.5. Αίτιο - αιτιατό

Τι είναι;
Το αίτιο - αιτιατό απαντά στο ερώτημα: ποια είναι τα αποτελέσματα/οι επιπτώσεις μιας έννοιας; Πρόκειται δηλαδή για αιτιολόγηση, αφού το αίτιο - αιτιατό είναι είδος επαγωγικού συλλογισμού.

Κύριες πληροφορίες της παραγράφου
- Αιτία
- Αποτελέσματα
- Παραδείγματα.

Οργάνωση
Στη θεματική πρόταση της παραγράφου αναφέρονται η αιτία ή οι αιτίες που οδηγούν σε ένα αποτέλεσμα ή σε αποτελέσματα και στις λεπτομέρειες αναφέρονται τα αποτελέσματα.

Λεκτικά στοιχεία αναγνώρισης
- Ρήματα και λέξεις που δηλώνουν αιτίες: προκύπτει, πηγάζει, οφείλεται, ευθύνεται, αιτίες, λόγοι.
- Ρήματα και λέξεις που φανερώνουν αποτελέσματα: συνέπειες, επιδράσεις, επηρεάζει, απότοκο, γεννά, δημιουργεί, συμβάλλει.

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ
Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η παράγραφος που ακολουθεί:

Το καταναλωτικό «όραμα» γεννά ατομικά και κοινωνικά προβλήματα. *Ο σημερινός άνθρωπος και ιδιαίτερα ο αδιάπλαστος άνθρωπος βρίσκεται κάτω από μια* ***ψυχολογική πίεση που προκαλεί*** *το με χίλιους τρόπους κι από χίλια δυο κανάλια προβαλλόμενο όραμα της καταναλωτικής «ευτυχίας»· σε τελευταία ανάλυση ο άνθρωπος μαθαίνει να ψάχνει γύρω του,* ***δεν ψάχνει μέσα του για να βρει το λόγο ύπαρξής του και το νόημα της ζωής του****. Το αδιάκοπο αυτό κυνήγι του φευγαλέου αυτού οράματος μιας τελείωσης μέσα από την απόκτηση και την κατανάλωση έχει* ***ανυπολόγιστες ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις****. Εκεί πρέπει κανείς να αναζητήσει μια από* ***τις σημαντικότερες αιτίες*** *για* ***το άγχος, τον ψυχρό κυνισμό και το έγκλημα****. Η αίσθηση της κοινωνικής αδικίας* ***δημιουργεί*** *μεταρρυθμιστές ή επαναστάτες. Το καταναλωτικό, όμως, «όραμα»* ***γεννάει*** *όλες τις* ***μορφές κοινωνικής παθογένειας****, από ανηθικότητα ως το έγκλημα, κι αυτό είναι κάτι που δεν αντιμετωπίζεται αποτελεσματικά με τη βελτίωση των μέτρων καταστολής, με την καλύτερη αστυνόμευση, αλλά με την ανάπτυξη άλλων ανθρωπινότερων κι ουσιαστικότερων αξιολογιών.*
(Β. Φίλιας, «"Αφθονία" και οι σύγχρονες όψεις της απανθρωποίησης», Θεματικοί Κύκλοι, σ. 197)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο του αιτίου-αιτιατού, επειδή πρόθεση του συγγραφέα είναι να αναδείξει τις αιτίες («το όραμα της καταναλωτικής ευτυχίας») που προκαλούν «την ψυχολογική πίεση του σημερινού ανθρώπου». Τα αποτελέσματα είναι: «ο άνθρωπος μαθαίνει ... επιπτώσεις», «άγχος ... έγκλημα», «μεταρρυθμιστές ή επαναστάτες», «Το καταναλωτικό ... έγκλημα».
Με αυτόν τον τρόπο αιτιολογεί την άποψή του: «Το καταναλωτικό "όραμα" γεννά ατομικά και κοινωνικά προβλήματα».

2.3.6. Αιτιολόγηση

Τι είναι;
Η απόπειρα του συγγραφέα να υποστηρίξει μια άποψή του ή να ανασκευάσει μια άποψη με την οποία διαφωνεί.

Σκοπός
Να αιτιολογήσει με κάποιους λόγους/επιχειρήματα τις απόψεις του προκειμένου να πείσει για την ορθότητα των θέσεών του. Οι κύριες πληροφορίες της παραγράφου είναι οι απόψεις, τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια.

Λεκτικά στοιχεία αναγνώρισης των επιχειρημάτων
- Αιτιολογικοί σύνδεσμοι: επειδή, γιατί, διότι, αφού, καθώς.
- Λέξεις όπως: αιτία, λόγος, εξήγηση, ερμηνεία, επομένως, για τούτο, έτσι κ.λπ.
- Ρήματα: οφείλεται, έγκειται, φέρει την ευθύνη, αποδεικνύεται, αιτιολογείται.
- Αιτιολογικές και τροπικές μετοχές: μεταδίδοντας, προσφέροντας, διδάσκοντας.
- Εμπρόθετοι και πτωτικοί προσδιορισμοί της αιτίας και του τρόπου: για όλους αυτούς τους λόγους, για τούτο, με τη μελέτη των βιβλίων, με τον εκσυγχρονισμό των θεσμών κ.λπ.

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ
Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η παράγραφος που ακολουθεί:

Είναι γεγονός ότι ο Έλληνας δε διαβάζει. Δεν αγαπά το βιβλίο και τη μελέτη. Γιατί όμως; *Κληρονομικά βάρη και φυλετικός χαρακτήρας: Μα τότε θα έπρεπε μάλλον το αντίθετο να συμβαίνει! Η εθνική κληρονομιά του Έλληνα είναι βαθιά πνευματική. Τότε; Πρέπει να παραδεχτούμε πως ο άνθρωπος δε γεννιέται αγκαλιά με το βιβλίο, του μαθαίνουν να το αγαπάει.* ***Είναι θέμα γενικότερης παιδείας****, που ξεκινάει βέβαια από την εκπαίδευση, από τα σχολεία όλων των βαθμίδων. Και εκεί φαίνεται πως υστερούμε.* ***Γιατί*** *εμείς από τα σχολεία βγάζουμε ανθρώπους που ακούν για βιβλίο, ακούν για μελέτη και «το βάζουν στα πόδια»!* ***Κακογραμμένα βιβλία και μέθοδοι σκουριασμένες απωθούν τους νέους από το βιβλίο και την ευπρόσδεκτη και γόνιμη γνώση. Εκπαίδευση που βασίζεται στη μηχανική πρόσληψη γνώσεων, στην ψυχρή χρησιμοθηρία, στη «δια παντός μέσου» βαθμοθηρία, στη στείρα αποστήθιση, δημιουργεί στη συνέχεια απέχθεια για το βιβλίο, το σχολείο, τη μάθηση.*** *Το «πρόβλημα του μαθήματος της έκθεσης» δεν είναι άσχετο με όλην αυτήν την κακή εκπαίδευση. Κακές επιδόσεις στην έκθεση δε σημαίνουν τίποτε άλλο από κακές σχέσεις με το βιβλίο γενικά.*
(Κείμενο από τον ημερήσιο τύπο)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο της αιτιολόγησης, επειδή ο συγγραφέας διατυπώνει την άποψη: «είναι γεγονός ... διαβάζει», την οποία στη συνέχεια αιτιολογεί με επιχειρήματα («Είναι θέμα γενικότερης παιδείας ... βαθμίδων», «Γιατί εμείς ... μάθηση», «το πρόβλημα της έκθεσης ... βιβλίο γενικά») και τεκμήρια της εμπειρικής αλήθειας («ανθρώπους που ακούν για βιβλίο, ακούν για μελέτη και "το βάζουν στα πόδια"»).

2.3.7. Παραδείγματα

Τι είναι;
Πρόκειται για αλήθειες, γεγονότα, που περιγράφει/απαριθμεί/παρουσιάζει ο συγγραφέας. Συνήθως επισημαίνονται σε παραγράφους που αναπτύσσονται με αιτιολόγηση ή με συνδυασμό μεθόδων.

Σκοπός
Να συγκεκριμενοποιήσει αφηρημένες έννοιες ή τεκμήρια για να αποδείξει την ορθότητα των απόψεών του. Τα παραδείγματα αντλούνται είτε από την ιστορική είτε από τη σύγχρονη πραγματικότητα.

Λεκτικά στοιχεία αναγνώρισης
- Φράσεις: για παράδειγμα, π.χ., λόγου χάρη.
- Περιγραφή, αφήγηση περιστατικών, γεγονότων.

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ
Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η παράγραφος που ακολουθεί:

Όσο πιο κοντά μας διαδραματίζεται ένα γεγονός, τόσο πιο ενδιαφέρον είναι. Για την αθηναϊκή εφημερίδα ***η διακοπή του ρεύματος*** *στην Αθήνα είναι η πρώτη είδηση, για τους «Τάιμς της Ν. Υόρκης» δεν είναι ούτε μονόστηλο.* ***Οι δέκα πρόσκοποι που χάθηκαν στην Πάρνηθα*** *είναι για μας σπουδαίο θέμα, ενώ* ***οι εκατό Ινδοί στρατιώτες που χάθηκαν στα Ιμαλάια*** *πάνε κατευθείαν στο καλάθι. Η έδρα της εφημερίδας ή του πρακτορείου ειδήσεων παίζει αποφασιστικό ρόλο στην επιλογή και την ιεράρχηση των ειδήσεων. Για την τοπική εφημερίδα της Καλλιθέας πρώτο θέμα είναι* ***ο θάνατος του δημάρχου της*** *και όχι* ***ο θάνατος του Μπρέζνιεφ****. Το δεύτερο, λοιπόν, αστέρι της είδησης είναι η εγγύτητα.*
(Έκφραση - Έκθεση Β' Λυκείου, σ. 63)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο των παραδειγμάτων, επειδή ο συγγραφέας διατυπώνει την άποψη: «Όσο πιο κοντά μας διαδραματίζεται ένα γεγονός, τόσο πιο ενδιαφέρον είναι», και στη συνέχεια προσκομίζει αποδεικτικό υλικό των παραδειγμάτων για να την υποστηρίξει: «Για την αθηναϊκή ... μονόστηλο», «Οι δέκα ... καλάθι», «Για την τοπική ... Μπρέζνιεφ».

2.3.8. Συνδυασμός μεθόδων

Τι είναι;
Όταν ο συγγραφέας αξιοποιεί ποικιλία πληροφοριών για να πραγματώσει τον σκοπό του, οργανώνει την παράγραφο με συνδυασμό μεθόδων. Π.χ.:
- Όταν σκοπός του είναι η διευκρίνιση μιας αφηρημένης έννοιας, μπορεί να αξιοποιεί και παραδείγματα.
- Όταν σκοπός του είναι να περιγράψει τις μορφές μιας έννοιας, μπορεί παράλληλα να χρησιμοποιεί τον ορισμό.
- Όταν επιθυμεί να αιτιολογήσει ή να αντικρούσει μια άποψη, μπορεί, εκτός από αιτιολόγηση, να μεταχειρίζεται σύγκριση, παραδείγματα κ.λπ.

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ
Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η παράγραφος που ακολουθεί:
Ένας ξένος συγγραφέας έχει κάνει την παρατήρηση ότι, αν ο Δάσκαλος δεν πλουτίζει ούτε ανακαινίζει τα επιστημονικά του εφόδια και τις επαγγελματικές του δεξιότητες, είναι γιατί έχει να κάνει πάντοτε με παιδιά, ανώριμους δηλαδή και με περιορισμένη ικανότητα ανθρώπους, που εύκολα δεσπόζει στον κύκλο τους. […]
Αξιοπρόσεχτη η παρατήρηση. Δεν αληθεύει όμως στη δική μας εποχή. ***Γιατί σήμερα*** *και τα παιδιά είναι πολύ διαφορετικά από άλλοτε και ο αέρας, το «κλίμα» του σχολείου έχει αλλάξει.* ***Παλαιότερα*** *ο μαθητής περίμενε να φωτιστεί αποκλειστικά και μόνο από το Δάσκαλό του. Σήμερα οι πηγές των πληροφοριών έχουν πολλαπλασιαστεί σε βαθμό εκπληκτικό και οι κρουνοί τους* ***(η εφημερίδα, το περιοδικό, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση)*** *ρέουν μέσα στο σπίτι. Μπορεί ο μαθητής, ανάλογα με τη δύναμη και την όρεξή του, να προμηθεύεται ελεύθερα και απεριόριστα «ειδήσεις» από όλες τις περιοχές της ανθρώπινης περιέργειας:* ***ιστορικές, γεωγραφικές, βιολογικές, ανθρωπολογικές, φυσικής, χημείας, κοσμογραφίας, ηλεκτρολογίας, κάθε λογής «τεχνικής».***
(Πανελλήνιες 2004)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Στην παράγραφο αξιοποιούνται οι εξής μέθοδοι οργάνωσης:
- αιτιολόγηση: «Δεν αληθεύει όμως στη δική μας εποχή. Γιατί σήμερα και ... έχει αλλάξει».
- σύγκριση-αντίθεση: «Παλαιότερα ο μαθητής ... σε βαθμό εκπληκτικό» (σύγκριση παρελθόντος - παρόντος).
- παραδείγματα: «οι κρουνοί τους (η εφημερίδα, το περιοδικό, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση) ρέουν μέσα στο σπίτι ... από όλες τις περιοχές της ανθρώπινης περιέργειας: ιστορικές, γεωγραφικές, βιολογικές, ανθρωπολογικές, φυσικής, χημείας, κοσμογραφίας, ηλεκτρολογίας, κάθε λογής "τεχνικής"».

ΕΡΩΤΗΣΗ
Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η παράγραφος που ακολουθεί:

Η ανεργία αποτελεί φαινόμενο με ποικίλες διαστάσεις ***σε επίπεδο οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και ατομικό. Άνεργοι θεωρούνται*** *οι άνθρωποι οι οποίοι είναι ικανοί να εργαστούν και αναζητούν εργασία αλλά δε βρίσκουν. Μεταξύ των πιο σημαντικών* ***κατηγοριών ανεργίας*** *είναι οι παρακάτω:* ***δομική ανεργία*** *(ή διαρθρωτική ανεργία), η οποία συνδέεται με τις δομικές ανισορροπίες της οικονομίας (****άνιση ανάπτυξη της περιφέρειας, μείωση παραδοσιακών δραστηριοτήτων, μετεγκατάσταση βιομηχανιών κ.λπ.****)·* ***τεχνολογική ανεργία****, η οποία προκαλείται λόγω της εισαγωγής νέων τεχνολογιών στους χώρους δουλειάς. Οι νέες τεχνολογίες δημιουργούν λιγότερες θέσεις εργασίας από αυτές που χάνονται εξαιτίας τους·* ***συγκυριακή ανεργία*** *(ή εποχική), η οποία προκύπτει από τον εποχικό χαρακτήρα ορισμένων απασχολήσεων (****π.χ. τουρισμός****).*
(Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου, ΟΕΔΒ, 2006, σ. 115)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Στην παράγραφο αξιοποιούνται οι εξής μέθοδοι οργάνωσης:
- ορισμός: «Άνεργοι θεωρούνται ... βρίσκουν».
- διαίρεση: «Μεταξύ των πιο σημαντικών ... (π.χ. τουρισμός)».
- παραδείγματα: «σε επίπεδο οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και ατομικό», «άνιση ανάπτυξη της περιφέρειας, μείωση παραδοσιακών δραστηριοτήτων, μετεγκατάσταση βιομηχανιών κ..λπ.».

2.4. Θεματική πρόταση και τρόπος οργάνωσης της παραγράφου

Όταν υπάρχει διατυπωμένη θεματική πρόταση, είναι εύκολο ο αναγνώστης να αναγνωρίσει τον τρόπο οργάνωσης της παραγράφου από ορισμένα γλωσσικά στοιχεία (λέξεις, ρηματικές φράσεις, συνδέσμους κ.λπ.).

παραδείγματα

1. **Σε πολλές περιπτώσεις** οι έφηβοι ενεργούν από αντίδραση αντίθετα με τις γονικές επιθυμίες και προσδοκίες. [παραδείγματα]
2. Η ποίηση στην Αρχαία Ελλάδα μπορεί να διαιρεθεί **σε τρεις κατηγορίες**: στην επική, τη λυρική, τη δραματική. [διαίρεση]
3. Ανάλογα με τον τρόπο λειτουργίας τους, τα ΜΜΕ **άλλοτε** προσφέρουν πληροφόρηση και **άλλοτε** παραπληροφόρηση. [σύγκριση-αντίθεση και αιτιολόγηση]
4. **Ιδεολογία είναι** το σύνολο των αντιλήψεων που πρεσβεύει ένα άτομο αναφορικά με κάποιο θέμα της ζωής. [ορισμός]
5. Η δημοκρατία **θεωρείται το τελειότερο πολίτευμα**. [αιτιολόγηση]
6. Ο πολιτισμός είναι μια έννοια με **πολλές πτυχές**. [διαίρεση]
7. Η περίοδος των γηρατειών είναι για τον άνθρωπο **ό,τι και** η χειμερινή περίοδος για τη φύση. [αναλογία]
8. Η οικολογική κρίση **οφείλεται** στη σύγχρονη αντίληψη για την οικονομική ανάπτυξη. [αίτιο-αιτιατό]
9. Η οικογένεια **μπορεί να διαδραματίσει** καθοριστικό ρόλο στη μείωση των φαινομένων βίας και παραβατικότητας. [αιτιολόγηση]
10. Με τη λέξη σοφία **εννοώ** την ικανότητα να γνωρίζουμε ποιο τμήμα της γνώσης αφορά τη λύση σημαντικών προβλημάτων. [ορισμός]
11. **Άλλο** είναι κατανάλωση και **άλλο** υπερκατανάλωση. [σύγκριση-αντίθεση]
12. Η ελευθερία του ενός **είναι φραγμός** για την ελευθερία του άλλου. [αιτιολόγηση]

Πλαγιότιτλος της παραγράφου

Τι είναι;

Ο πλαγιότιτλος αποδίδει με συνοπτικό/επιγραμματικό τρόπο το νοηματικό κέντρο της παραγράφου. Εντοπίζουμε το νοηματικό κέντρο της παραγράφου με βάση τη θεματική πρόταση (αν είναι ρητά διατυπωμένη). Όταν στην παράγραφο δεν υπάρχει θεματική πρόταση, στηριζόμαστε στις σημαντικές λεπτομέρειες της παραγράφου για να διατυπώσουμε τον πλαγιότιτλο.

Πώς διατυπώνουμε τον πλαγιότιτλο

Αν π.χ. σε μια παράγραφο καταγράφονται αιτίες της οικολογικής καταστροφής, χρησιμοποιούμε τους παρακάτω γλωσσικούς τρόπους:

- Θεματική πρόταση (αυτούσια ή παραλλαγμένη), π.χ. «Η αιτία της καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος βρίσκεται στη βάση της κοινωνικής δομής».
- Πρόταση κρίσεως, π.χ. «Ο τρόπος ανάπτυξης του σύγχρονου προκαλεί την οικολογική κρίση».
- Ονοματικό σύνολο, π.χ. «Αιτίες της οικολογικής κρίσης».

Πώς απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ

Να γράψετε τους πλαγιότιτλους για τις παρακάτω παραγράφους:

Ο λόγος όμως, τώρα, δεν είναι γι' αυτή την καλλιτεχνική μορφή του διαλόγου, αλλά για την ικανότητα των ανθρώπων να συνομιλούν. Εκείνο που έχει σήμερα χαθεί είναι η χαρά της συνομιλίας. Μπορεί να εξακολουθούμε να συζητούμε, να «κουβεντιάζουμε», αλλά έχουμε ξεμάθει να συνομιλούμε. Και δεν είναι μόνο που λείπουν οι ευκαιρίες. Γιατί οι ευκαιρίες, όταν υπάρχουν, ξοδεύονται σε ασυλλόγιστες φλυαρίες. Η συνομιλία είναι μια φυσική οργάνωση του λόγου· ξετυλίγεται με κάποιο ρυθμό, με κάποια προσοχή, χωρίς αυθάδεις διακοπές, χωρίς αποκλίσεις.

Η σύγχρονη «συνομιλία» αποτελεί θρασύτατη κυριολεξία του όρου. Μιλούν όλοι μαζί και χωρίς ο ένας να προσέχει τον άλλον, οι αποκρίσεις δεν έχουν συνέπεια και ενότητα· ο καθένας ζητεί να επιβάλει τη γνώμη του με τη δύναμη της φωνής του και όχι με την ισχύ των επιχειρημάτων του και τη στερεότητα των απόψεών του. Έτσι, η συνομιλία πολύ σύντομα καταλήγει στην οχλαγωγία.

(Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Ο Σύγχρονος Άνθρωπος. Δοκίμια, Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1996, σσ. 419-423 – διασκευή)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

- Οι σύγχρονοι άνθρωποι δεν «συνομιλούν».
- Η συνομιλία καταλήγει σε οχλαγωγία.

2.5. Ανάπτυξη κειμενικού αποσπάσματος

2.5.1. Τυπικά χαρακτηριστικά του κειμενικού αποσπάσματος

Κατά τη γραπτή δοκιμασία του μαθήματος Νεοελληνική Γλώσσα επιλέγεται απόσπασμα του κειμένου και ζητείται η ανάπτυξη/απόδοση του νοήματος. Πρόκειται για άσκηση με την οποία ελέγχεται η κατανόηση του περιεχομένου της φράσης και η ικανότητα του μαθητή να αναλύει το περιεχόμενο με ακρίβεια και σαφήνεια σε περιορισμένη έκταση (60-70 λέξεις). Αυθαίρετες ερμηνείες που δεν σχετίζονται με το νόημα του κειμένου κρίνονται και αξιολογούνται αρνητικά.

Περιεχόμενο
Με τη φράση αυτή ο συγγραφέας διατυπώνει:
- μια γνώμη, άποψη
- ένα συμπέρασμα
- κάποιο επιχείρημα.

Διατύπωση
- Λόγιο, αφηρημένο λεξιλόγιο, αφού συμβολίζει έννοιες.
- Μεταφορικός λόγος, π.χ. «ο διασκορπισμός της εποχής μας» (παρ. 2), «σκουπιδοπροϊόντων» (παρ. 4), «οι κρουνοί τους ρέουν» (παρ. 5), «γυμνάζεις την ψυχή σου» (παρ. 6), «όρθιος με την ψυχή του» (παρ. 7).

Σύνταξη
- Πολυποίκιλη, λόγω της ιδιαιτερότητας της ελληνικής γλώσσας (παραβίαση της λογικής σειράς των όρων υποκείμενο-ρήμα-συμπλήρωμα κ.λπ.).

Έκταση
- Σύντομη (παρ. 1, 3, 7, 8).
- Εκτενέστερη (παρ. 2, 4, 5, 6).

Τα στοιχεία της πρότασης

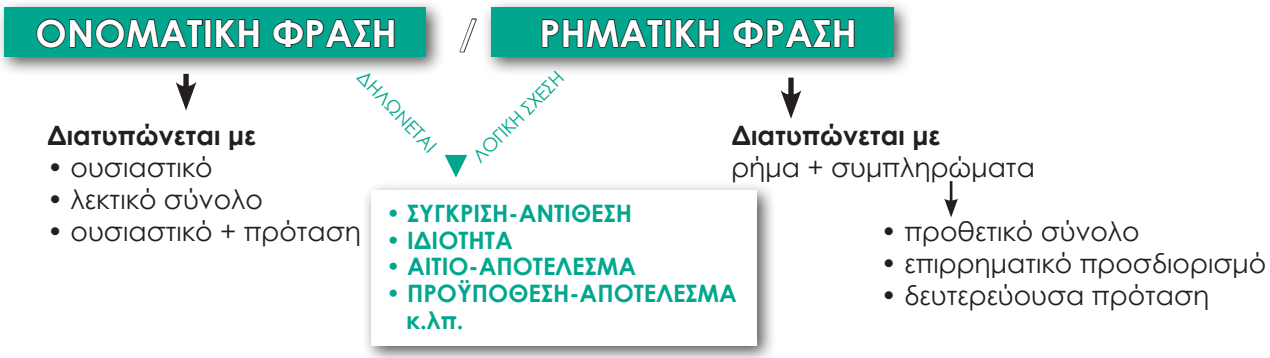

Η **ονοματική φράση** είναι το θέμα της πρότασης, δηλαδή η έννοια για την οποία γίνεται λόγος.
Λόγω της πολυποίκιλης σύνταξης το θέμα:
- δεν έχει σταθερή θέση και μορφή
- δηλώνεται στην πρόταση με λειτουργία υποκειμένου, αλλά ορισμένες φορές δηλώνεται και με άλλους τρόπους, δηλαδή δεν είναι πάντα το γραμματικό υποκείμενο της πρότασης αλλά το λογικό υποκείμενο (παρ. 6).

Η **ρηματική φράση** δηλώνει τη λογική σχέση ανάμεσα στο θέμα και το συμπλήρωμα.
- Στην περίπτωση που δηλώνεται αίτιο-αποτέλεσμα ή προϋπόθεση-αποτέλεσμα, δεν σημαίνει ότι πάντα προηγείται του αποτελέσματος το αίτιο ή η προϋπόθεση (παράδειγμα 2 και 4).
- Μπορεί να δηλώνονται περισσότερες από μία πληροφορίες (αιτίες, προϋποθέσεις, αποτελέσματα κ.λπ.), γι' αυτό προσέχουμε ιδιαίτερα τους συμπλεκτικούς συνδέσμους (παράδειγμα 2).

Οι **λογικές σχέσεις,** εκτός από το ρήμα, δηλώνονται και με συνδέσμους ή άλλες λέξεις (παρ. 1, 3, 6 και 8).

παραδείγματα

1. Μάιος 2000

Να αποδώσετε σε 5-6 σειρές το νόημα της παρακάτω φράσης του κειμένου: «το κράτος / πρόσφερε ως τώρα εκπαίδευση και **λιγότερο** παιδεία».

☛ **Λογική σχέση: σύγκριση - αντίθεση**

2. Μάιος 2001

Να αναπτύξετε σε 60-80 λέξεις το νόημα του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: «ο διασκορπισμός της εποχής μας / δεν **εμφανίζεται μόνο** μέσα στην αύξουσα εξειδίκευση **αλλά και** μέσα στην καταναλωτική συνείδηση του σημερινού ανθρώπου στη σχέση του με τα αγαθά, που του προσφέρονται στον τομέα της διαβιώσεως ή της ψυχαγωγίας».

☛ **Λογική σχέση: αποτέλεσμα - αίτιο**

3. Μάιος 2002

Να αναπτύξετε σε 70-80 λέξεις το νόημα του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: «εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών / **προς εκμετάλλευση**».

☛ **Λογική σχέση: ενέργεια - σκοπός**

4. Μάιος 2003

Να αναπτύξετε με 80-100 λέξεις το νόημα της παρακάτω άποψης του συγγραφέα: «Η ανάπτυξη, βέβαια, των ανθρώπων αντί για την ανάπτυξη των σκουπιδοπροϊόντων / **θα απαιτούσε** μιαν άλλη οργάνωση της εργασίας, η οποία θα έπρεπε να παύσει να είναι αγγαρεία και να γίνει πεδίο προβολής των ικανοτήτων του ανθρώπου».

☛ **Λογική σχέση: αποτέλεσμα - προϋπόθεση**

5. Μάιος 2004

Σε μια παράγραφο 70-80 λέξεων να διατυπώσετε την άποψή σας για το περιεχόμενο του παρακάτω αποσπάσματος: «Σήμερα οι πηγές των πληροφοριών / **έχουν πολλαπλασιαστεί** σε βαθμό εκπληκτικό και οι κρουνοί τους (η εφημερίδα, το περιοδικό, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση) / **ρέουν** μέσα στο σπίτι».

☛ **Λογική σχέση: διαπίστωση ενός φαινομένου**

6. Μάιος 2005

Σε μια παράγραφο 70-80 λέξεων να διατυπώσετε την άποψή σας για το περιεχόμενο του πιο κάτω αποσπάσματος: «Στα σπορτ / δε γυμνάζεις το σώμα σου μονάχα· **γυμνάζεις**, **πάνω απ' όλα**, την ψυχή σου. "Στα τεραίν του'Ητον", είπε πολύ σωστά ο Ουέλιγκτον,/ "κερδήθηκε η μάχη του Βατερλό"».

☛ **Λογική σχέση: αίτιο - αποτέλεσμα**

7. Μάιος 2006

Να αναπτύξετε σε 70-80 λέξεις το περιεχόμενο του ακόλουθου αποσπάσματος από το κείμενο: «Ο άνθρωπος που **αγαπάει και πιστεύει αυτό που κάνει**, / **ζει όρθιος** με την ψυχή του».

☛ **Λογική σχέση: προϋπόθεση - αποτέλεσμα**

8. Μάιος 2007

Να αναπτύξετε σε 70-90 λέξεις το περιεχόμενο του ακόλουθου αποσπάσματος από το κείμενο: «Ο άνθρωπος / είναι **συνάνθρωπος**, **αλλιώτικα** καταντά **απάνθρωπος**».

☛ **Λογική σχέση: αποτέλεσμα - προϋπόθεση - αντίθεση**

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Η κάθετη γραμμή χωρίζει την ονοματική από τη ρηματική φράση. Οι λέξεις με πράσινο χρώμα είναι τα γλωσσικά στοιχεία από τα οποία κατανοούμε τις λογικές σχέσεις.

2.5.2. Στάδια συγγραφικής διαδικασίας

Α. ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΩ ΤΗ ΛΟΓΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

ΟΙ ΛΟΓΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ...

- Σύγκριση - αντίθεση
- Ιδιότητες
- Παραδείγματα
- Αναλογία
- Αίτιο - αιτιατό
- Προϋπόθεση - αποτέλεσμα
- Ενέργειες - αποτελέσματα
- Ενέργειες - σκοπός

Β. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΩ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΜΟΥ

1. Αντιγράφω την πρόταση σε λογική σειρά

2. Διευκρινίζω όλες τις έννοιες και βρίσκω στοιχεία

ΘΕΜΑ/ΕΝΝΟΙΑ + ΡΗΜΑ + ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ

Δηλαδή;	**(Δηλαδή; Πώς; Γιατί;)**	**Δηλαδή;**
Στοιχείο	Επιχείρημα/τα	Στοιχείο
Στοιχείο		Στοιχείο
Στοιχείο		Στοιχείο
Στοιχείο		

1. Πού αναζητώ το υλικό μου

- Στην παράγραφο όπου ανήκει το απόσπασμα.
- Στο κείμενο.
- Στις γενικότερες γνώσεις μου για τις έννοιες του κειμενικού αποσπάσματος.

2. Πώς συγκεντρώνω το υλικό μου;

- Διευκρινίζω όλα τα στοιχεία της πρότασης με την ερώτηση «δηλαδή;».
- Το ρήμα υπαγορεύει κάποια ερώτηση («δηλαδή;», «γιατί;», «πώς;», «με ποιο σκοπό;»).

Γ. ΓΡΑΦΩ

1. Θεματική πρόταση

- Αν το κειμενικό απόσπασμα είναι μικρό, μπορούμε να το αξιοποιήσουμε ως θεματική πρόταση. Το αξιοποιούμε σε περίπτωση που δηλώνεται κάτι τέτοιο στην εκφώνηση.
- Αν πρόκειται για μακροπερίοδο λόγο, για να μην επαναλαμβανόμαστε και για να εξοικονομούμε λέξεις, μπορού με να ξεκινήσουμε με το πρώτο στοιχείο (π.χ. την αιτία ή την προϋπόθεση) και να συνεχίσουμε με το δεύτερο στοιχείο (το αποτέλεσμα, τον σκοπό, τη λύση κ.λπ.), ανάλογα με τη λογική σχέση των στοιχείων της πρότασης.

2. Τρόπος οργάνωσης

Το ρήμα ή κάποιες λέξεις της πρότασης υπαγορεύουν τον τρόπο ανάπτυξης της παραγράφου (π.χ. αιτιολόγη-ση, αίτιο - αιτιατό, σύγκριση - αντίθεση, αναλογία, παραδείγματα κ.λπ.).

3. Γλώσσα

Αξιοποιείται η γλώσσα με την κυριολεκτική/δηλωτική της σημασία, δηλαδή αποφεύγουμε τον μεταφορικό λόγο, αφού ο σκοπός μας είναι η πληροφόρηση του δέκτη. Προσπαθούμε να αποφύγουμε την αυτούσια μεταφορά λέξεων του κειμένου. Δεν αλλοιώνουμε όμως την ορολογία (π.χ. εκπαίδευση ή παιδεία κ.λπ.).

4. Ύφος

Το ύφος είναι σοβαρό, τυπικό, αντικειμενικό, ουδέτερο. Αποφεύγονται τα προσωπικά/υποκειμενικά σχόλια.

Στην πράξη

Α. ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΩ ΤΗ ΛΟΓΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Να αναπτύξετε σε 60-80 λέξεις το νόημα του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου:

Ο διασκορπισμός της εποχής μας / δεν εμφανίζεται μόνο μέσα στην αύξουσα εξειδίκευση αλλά και μέσα στην καταναλωτική συνείδηση του σημερινού ανθρώπου στη σχέση του με τα αγαθά,που του προσφέρονται στον τομέα της διαβιώσεως ή της ψυχαγωγίας.

☛ **Λογική σχέση: αποτέλεσμα - αιτίες.**

Β. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΩ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΜΟΥ

1. Αντιγράφω ➤

Ο διασκορπισμός της εποχής μας / δεν εμφανίζεται μόνο μέσα στην αύξουσα εξειδίκευση / αλλά και μέσα στην καταναλωτική συνείδηση του σημερινού ανθρώπου, στη σχέση του με τα αγαθά που του προσφέρονται στον τομέα της διαβιώσεως ή της ψυχαγωγίας.

2. Διευκρινίζω όλες τις έννοιες και βρίσκω στοιχεία ➤

Διασκορπισμός της εποχής	Εξειδίκευση	Καταναλωτική συνείδηση
δηλαδή	δηλαδή	δηλαδή
Σύγχυση Πολυσδιάσπαση Ασάφεια Αοριστία	Ειδικές γνώσεις Μονομέρεια Αδυναμία προσέγγισης του κόσμου ως ολότητας	Υλισμός Ευδαιμονισμός Αδιαφορία για τα πνευματικά αγαθά

☛ **Αξιοποιήθηκαν γνώσεις αναφορικά με τις έννοιες (στο κείμενο δεν υπήρχαν στοιχεία).**

Γ. ΓΡΑΦΩ

Λόγω της τεχνολογικής ανάπτυξης, δημιουργήθηκε η ανάγκη για εξειδίκευση, γεγονός που προκάλεσε στον άνθρωπο μονομέρεια και αδυναμία προσέγγισης και ερμηνείας του κόσμου ως ολότητας. Ταυτόχρονα, στις κοινωνίες της αφθονίας παρουσιάστηκε έντονο το φαινόμενο του υπερκαταναλωτισμού, που οδήγησε τον σύγχρονο άνθρωπο στον υλισμό και τον ευδαιμονισμό. Συνέπεια αυτών των φαινομένων είναι η αδυναμία του ανθρώπου να ερμηνεύσει γεγονότα και καταστάσεις που επηρεάζουν τη ζωή του, αφού σχηματίζει μια ασαφή και συγκεχυμένη εικόνα για την πραγματικότητα.

☛ **Τρόπος οργάνωσης: αξιοποιήθηκε η μέθοδος του αιτίου-αιτιατού**.

2.5.3. Εφαρμογές

1.

Μια σημαντική πρόκληση στο ξεκίνημα του 21ου αιώνα είναι με ποιον τρόπο θα διαφυλαχθούν τα ιδανικά της ειρήνης, της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η απάντηση είναι: κατάλληλη αγωγή και παιδεία. Το ίδιο ισχύει για τα ηθικά διλήμματα που θέτει η ασύλληπτη επιστημονική πρόοδος (κλωνοποίηση, παραγωγή ανθρώπινων εμβρύων, μεταλλαγμένα προϊόντα, οικολογικές καταστροφές κ.ά.). Το κράτος πρόσφερε ως τώρα εκπαίδευση και λιγότερο παιδεία. Η ευρύτερη καλλιέργεια είναι προσωπική κατάκτηση που απαιτεί θυσίες. Η δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση μετατοπίζει το κέντρο βάρους από το κράτος στο άτομο, το οποίο οφείλει να έρθει σε επαφή με πολλούς τομείς γνώσης σε διάφορες μορφές της. Η μετάδοση από την τοπική στην παγκόσμια κοινωνία προϋποθέτει γλωσσομάθεια, ανοχή στη διαφορετικότητα και στον πολυπολιτισμό, πνεύμα συνεργασίας και συναδέλφωσης στο «παγκόσμιο χωριό», στο οποίο έχει μεταβληθεί ο πλανήτης μας. Και εδώ στην Ελλάδα έχουν γίνει ορατές οι πολλαπλές όψεις της παγκοσμιοποίησης στην κοινωνιολογική και οικονομική εκδοχή της. Τα όρια των εθνικών κρατών, στην παραδοσιακή μορφή τους, εξαλείφονται, καθώς διακινούνται εκατομμύρια άνθρωποι, αγαθά και ιδέες, με απίστευτη ταχύτητα. Η εμμονή, όμως, στα οικονομικά συμφέροντα και στους κανόνες της ελεύθερης αγοράς, η επιβολή του καταναλωτικού προτύπου της αφθονίας, το διευρυνόμενο χάσμα ανάμεσα στα φτωχά και στα πλούσια κράτη, η κρίση της δημοκρατικής συμμετοχής και του κράτους πρόνοιας, η κοινωνική περιθωριοποίηση και ο αποκλεισμός και τόσα άλλα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κόσμος δημιουργούν κλίμα ανησυχίας για το μέλλον.

Η αισιοδοξία για την πορεία του κόσμου κατά την τρίτη χιλιετία μπορεί να προκύπτει από τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου και της αποστολής της εκπαίδευσης. Το παλιό μοντέλο, που ισχύει ακόμη στην Ελλάδα, και το οποίο στηρίζεται σε ποσοτικά κριτήρια (συσσώρευση γνώσεων στο παραδοσιακό γνωσιοκεντρικό σχολείο) πρέπει να αντικατασταθεί από ποιοτικά κριτήρια. Η απλή παροχή γνώσεων δεν ωφελεί πια. Οι μαθητές και οι φοιτητές, όπως και κάθε άνθρωπος, πρέπει να μάθουν να αξιοποιούν τις ευκαιρίες για μάθηση που τους δίνονται σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Στην έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής της UNESCO για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα τονίζεται ότι η δια βίου εκπαίδευση πρέπει να στηρίζεται στους παρακάτω τέσσερις πυλώνες, που αποτελούν διαφορετικά είδη μάθησης: 1. Μαθαίνω να αποχτώ τη γνώση, συνδυάζοντας ικανοποιητικά μια ευρύτατη γενική παιδεία με τη δυνατότητα εμβάθυνσης σε ορισμένα θέματα. 2. Μαθαίνω να ενεργώ με τέτοιον τρόπο, ώστε να αποκτώ όχι μόνο επαγγελματική κατάρτιση αλλά και γενικότερα τη δυνατότητα να αντιμετωπίζω και να εργάζομαι αρμονικά σε ομάδες. 3. Μαθαίνω να συμβιώνω, κατανοώντας τους άλλους και έχοντας επίγνωση των κοινωνικών αλληλεξαρτήσεων – συμβάλλοντας στην πραγματοποίηση κοινών δράσεων και στη διευθέτηση των συγκρούσεων, με σεβασμό στις αξίες του πλουραλισμού, της αμοιβαίας κατανόησης και της ειρήνης. 4. Μαθαίνω να ζω με τέτοιον τρόπο, ώστε να αναπτύσσω την προσωπικότητά μου και να μπορώ να ενεργώ με μεγαλύτερη αυτονομία και περισσότερη κρίση και προσωπική υπευθυνότητα. Για το λόγο αυτόν, η εκπαίδευση δεν πρέπει να παραμελεί την ανάπτυξη των ατομικών δυνατοτήτων, τη μνήμη, τη λογική κρίση, την αίσθηση του ωραίου, τις φυσικές ικανότητες του ατόμου και τη δεξιότητα της επικοινωνίας, με παράλληλη ευαισθησία στη χρήση της μητρικής γλώσσας.
(Πανελλήνιες 2000)

Α. ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΩ ΤΗ ΛΟΓΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Να αναπτύξετε σε 70-80 λέξεις το νόημα του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: «Το κράτος πρόσφερε ως τώρα εκπαίδευση και λιγότερο παιδεία».

☛ **Λογική σχέση: σύγκριση - αντίθεση.**

Β. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΩ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΜΟΥ

1. Αντιγράφω •••➤ Το κράτος πρόσφερε ως τώρα εκπαίδευση και λιγότερο παιδεία

2. Διευκρινίζω όλες τις έννοιες και βρίσκω στοιχεία •••➤

γιατί;	δηλαδή;	δηλαδή;
Σύνδεση της εκπαίδευσης με την επαγγελματική αποκατάσταση	Τεχνοκρατική αντίληψη της γνώσης	Επαφή με πολλούς τομείς της γνώσης
Σχολική εκπαίδευση που στηρίζεται σε ποσοτικά κριτήρια	Εξειδικευμένες (όχι γενικές) γνώσεις	Πολύπλευρη ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων
		Ενεργητική συμμετοχή

☛ **Αξιοποιήθηκε υλικό από το κείμενο.**

Γ. ΓΡΑΦΩ

Η παρεχόμενη ως τώρα από το κράτος σχολική εκπαίδευση περιορίζεται σε μια λογιστική αντίληψη για τη μάθηση, αφού στηρίζεται σε αυστηρά ποσοτικά και όχι ποιοτικά κριτήρια. Δηλαδή δίνεται έμφαση στη συσσώρευση ειδικών και όχι γενικών γνώσεων, με απώτερο σκοπό τη σύνδεση με τις ανάγκες της αγοράς. Επομένως, δεν παρέχεται παιδεία, διότι στόχος του σχολείου δεν είναι η ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων ώστε να μπορεί ο μαθητής να έχει ενεργή συμμετοχή και να εφαρμόζει αυτά που μαθαίνει στο περιβάλλον του, αλλάζοντας τα δεδομένα του με τρόπο υπεύθυνο και αποτελεσματικό.

☛ **Τρόπος ανάπτυξης: Σύγκριση-αντίθεση και αιτιολόγηση.**

2.

Α. ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΩ ΤΗ ΛΟΓΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

«Η κοινότητα χρειάζεται την κοινή εμπειρία για να είναι κοινότητα». Να αναπτύξετε σε μία παράγραφο 60-80 λέξεων το περιεχόμενο της παραπάνω περιόδου.

☛ **Λογική σχέση: προϋπόθεση - αποτέλεσμα.**

Β. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΩ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΜΟΥ

1. Αντιγράφω →

Η κοινότητα χρειάζεται την κοινή εμπειρία / για να είναι κοινότητα

2. Διευκρινίζω όλες τις έννοιες και βρίσκω στοιχεία →

δηλαδή;	δηλαδή;
Κοινά βιώματα	Συνεργασία
Κοινές επιδιώξεις	Επικοινωνία (σε ηθικό, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό, ιστορικό επίπεδο)
Κοινές συνήθειες	Συνοχή
Κοινές αντιλήψεις	

☛ **Αξιοποιήθηκαν γνώσεις αναφορικά με τις έννοιες (στο κείμενο δεν υπήρχαν στοιχεία).**

Γ. ΓΡΑΦΩ

Ο όρος κοινότητα αναφέρεται σε ένα σύνολο ανθρώπων που επικοινωνούν και συνεργάζονται για την επίτευξη κοινών στόχων με σκοπό την ευημερία του συνόλου. Επομένως, για την αρμονική συνύπαρξη και συνεργασία των μελών της κοινότητας είναι αναγκαίες οι κοινές εμπειρίες, δηλαδή οι κοινές συνήθειες, τα κοινά βιώματα και οι κοινές αντιλήψεις σε θέματα οικονομικά, κοινωνικά, εκπαιδευτικά, θρησκευτικά, πολιτικά, πολιτισμικά, ηθικά, διότι αυτά αποτελούν τα κοινά σημεία αναφοράς μιας κοινότητας. Αν δεν υπάρχουν αυτοί οι συνεκτικοί δεσμοί, κινδυνεύει η κοινωνική συνοχή και η ομάδα διαλύεται.

☛ **Τρόπος οργάνωσης: αξιοποιήθηκε η μέθοδος της αιτιολόγησης, αφού η ερώτηση που προκαλεί το ρήμα είναι: γιατί χρειάζεται η κοινή εμπειρία των μελών μιας κοινότητας για να είναι κοινότητα;**

3.

Α. ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΩ ΤΗ ΛΟΓΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Να αναπτύξετε σε 70-80 λέξεις το νόημα του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: «Εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση».

☛ **Λογική σχέση: ενέργεια - αποτέλεσμα.**

Β. ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΩ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΜΟΥ

1. Αντιγράφω

2. Διευκρινίζω όλες τις έννοιες και βρίσκω στοιχεία

Εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών / προς εκμετάλλευση

δηλαδή

Κλωνοποίηση
Ανθρώπινοι κλώνοι
Άνθρωποι με σωματική ρώμη
Άνθρωποι με ανώτερη ευφυία

δηλαδή

Για ανταλλακτικά
Για οικονομική, στρατιωτική εκμετάλλευση-εργασία

☛ **Αξιοποιήθηκε υλικό από την ανάλυση της έννοιας «κλωνοποίηση».**

Γ. ΓΡΑΦΩ

Σύμφωνα με τον συγγραφέα, η ανάπτυξη της γενετικής με την ενδεχόμενη αξιοποίηση της κλωνοποίησης και στους ανθρώπους εγκυμονεί κινδύνους δημιουργίας πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση. Πολλοί φοβούνται ότι θα δημιουργηθούν ανθρώπινοι κλώνοι για την κάλυψη των αναγκών σε μοσχεύματα, ή κλώνοι με ανώτερη μυϊκή δύναμη ή ιδιαίτερη ευφυΐα, δηλαδή προκαθορισμένες ανώτερες και κατώτερες τάξεις ανθρώπων για εκμετάλλευση οικονομική, στρατιωτική, πολιτική κ.ά. Τέτοιου είδους προοπτικές παραβιάζουν τους μηχανισμούς παραγωγής, δημιουργούν μια ισοπεδωτική ομοιομορφία και ενέχουν τον κίνδυνο εμφάνισης ρατσισμού γενετικού τύπου.

☛ **Τρόπος ανάπτυξης: παραδείγματα.**

3

Επανάληψη

3.1. Η διδακτέα ύλη σε πίνακες

Γραμματειακά είδη

Επιστημονικός λόγος

Τι είναι;
Ο επιστημονικός λόγος είναι λόγος **περιγραφικός, ερμηνευτικός, αποδεικτικός**. Αυτό σημαίνει ότι τον χρησιμοποιεί ο επιστήμονας στην προσπάθειά του να περιγράψει, να ερμηνεύσει, να πείσει, στην προσπάθειά του δηλαδή να αναφερθεί στα πράγματα ή στην αντίληψη που έχουμε γι' αυτά. Από την άποψη αυτήν **ο επιστημονικός λόγος οφείλει να είναι απρόσωπος και αντικειμενικός**. Άλλωστε στην επιστήμη επικρατεί η λογική χρήση της γλώσσας και όχι η συγκινησιακή.

Θέμα/Περιεχόμενο
Στα επιστημονικά κείμενα οι πληροφορίες αναφέρονται σε αντικείμενα, φαινόμενα, λογικές/επιστημονικές έννοιες
- των θετικών επιστημών (π.χ. ιοί, γονίδια, γεωμετρική πρόοδος, μαγνητισμός, ηλεκτρισμός κ.λπ.)
- των κοινωνικών επιστημών (π.χ. δραματική ποίηση, επιχείρηση, εκλογικό σώμα, διεθνείς συνθήκες, δίκαιο, κοινωνικοποίηση, μνήμη, αντίληψη, αειφορία, βιωσιμότητα, Ο.Η.Ε. κ.λ.π.

Είδη
- Σχολικά εγχειρίδια
- Επιστημονικά συγγράμματα
- Πραγματεία (αναλυτική γραπτή έκθεση μιας επιστημονικής έρευνας και των πορισμάτων της)
- Μελέτη (αναλυτική εξέταση ενός θέματος και τα συμπεράσματά της)
- Διατριβή (ανάπτυξη πρωτότυπου θέματος που υποβάλλεται προς κρίση σε κάποιο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα για την κατάκτηση επιστημονικού τίτλου)
- Μονογραφία (διεξοδική έρευνα ενός εξειδικευμένου θέματος)

Γλώσσα
- Αναφορική λειτουργία - λογική χρήση, δηλωτική
- Ειδικό λεξιλόγιο, επιστημονική ορολογία
- Αφηρημένες έννοιες
- Λόγιοι τύποι
- Ακρίβεια-σαφήνεια λεξιλογίου

Τρόποι πειθούς
- Επίκληση στη λογική (επιχειρήματα-τεκμήρια)
- Επίκληση στην αυθεντία (έργα-μελέτες-πηγές)

Σκοπός
- Ενημέρωση
- Πληροφόρηση
- Μετάδοση γνώσεων

Σκοπιά
- Αντικειμενική

Ύφος
- Απρόσωπο
- Ουδέτερο
- Τυπικό
- Λόγιο
- Επίσημο

Δοκίμιο

ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΕΙΘΟΥΣ	ΔΙΑΦΟΡΕΣ	ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ
• Εκλαΐκευση επιστημονικών θεμάτων • Πληροφόρηση • Ανάδειξη μιας θέσης • Η πειθώ • Η ανασκευή μιας άποψης	**Σκοπός**	• Απόπειρα προσέγγισης ενός θέματος • Θέτει κάποια ερωτήματα και προσπαθεί να δώσει μια απάντηση • Μοιράζεται τον προβληματισμό του με τον δέκτη • Να προβληματίσει, να προκαλέσει καλαισθητική συγκίνηση, απόλαυση
• Ιδέες/θέσεις/απόψεις • Προβλήματα-προτάσεις • Αιτίες-αποτελέσματα • Περιγραφή/ιδιότητες εννοιών • Επιχειρήματα-τεκμήρια	**Περιεχόμενο πληροφορίες**	• Προβληματισμοί/ιδέες • Παρατηρήσεις με βιωματικό περιεχόμενο • Βιώματα • Εμπειρίες • Προσωπικές συλλήψεις • Σκέψεις • Συναισθήματα
• Αναφορική λειτουργία της γλώσσας • Επιστημονική λογοκρατική διατύπωση • Ειδικό, λόγιο, αφηρημένο λεξιλόγιο (ρήματα, επίθετα, επιρρήματα) • Αναφορική λειτουργία της γλώσσας και στοιχεία ποιητικού/συγκινησιακού λόγου • Μακροπερίοδος λόγος, προτάσεις κρίσεως, υποθετικές, ερωτηματικές • Δείκτες συνοχής • Σημεία στίξης ως σχόλιο • Στοιχεία του ποιητικού λόγου	**Γλώσσα**	• Ποικιλία λόγου • Αναφορική και ποιητική λειτουργία της γλώσσας • Λέξεις του προφορικού λόγου • Μεταφορικός-εικονοπλαστικός λόγος • Σχήματα λόγου (παρομοιώσεις, προσωποποιήσεις, επαναλήψεις, υπερβολές κ.λπ.) • Μεταφορικές αναλογίες • Σύμβολα • Λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες • Στίξη ως σχόλιο • Λογοτεχνικές εκφράσεις • Περιγραφή-αφήγηση
• Λογική συνεκτικότητα-συνοχή	**Οργάνωση**	• Χαλαρή-συνειρμική • Απουσία δεικτών συνοχής
Αντικειμενική: διότι ο συγγραφέας επιχειρεί να τεκμηριώσει τις απόψεις/ θέσεις του με επιχειρήματα και τεκμήρια, δηλαδή δεν καταφεύγει σε υποκειμενικές κρίσεις και γνώμες	**Σκοπιά**	Υποκειμενική: διότι ο συγγραφέας ερμηνεύει ελεύθερα το θέμα του, καταθέτει προσωπικές απόψεις, κρίσεις που προέρχονται από τις παρατηρήσεις, τα προσωπικά του βιώματα και άλλα πνευματικά εφόδια
Σοβαρό, τυπικό, επίσημο, ουδέτερο, αντικειμενικό	**Ύφος-τόνος**	Στοχαστικό, λογοτεχνικό, προσωπικό, οικείο, σατιρικό, χιουμοριστικό, εύθυμο κ.λπ., εξομολογητικός τόνος, άμεσο, παραστατικό
Αξιοποιούνται κυρίως οι λογικοί τρόποι πειθούς: 1. Επίκληση στη λογική (επιχειρήματα-τεκμήρια) 2. Επίκληση στην αυθεντία 3. Επίκληση στο συναίσθημα (σε ορισμένα σημεία του κειμένου)	**Τρόποι πειθούς**	• Περιορισμένη αξιοποίηση των λογικών τρόπων πειθούς • Επίκληση στο συναίσθημα με αφήγηση, περιγραφή, διάλογο, α' και β' ρηματικά πρόσωπα κ.λπ.

Άρθρο - Επιφυλλίδα

ΑΡΘΡΟ	ΔΙΑΦΟΡΕΣ	ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ
Δημοσίευμα σε εφημερίδα ή περιοδικό που πραγματεύεται ένα θέμα επικαιρικό	**Τι είναι;**	Δημοσίευμα σε εφημερίδα, όπου ο γράφων εκφράζει παρατηρήσεις και σκέψεις διαχρονικού χαρακτήρα και γενικότερου ενδιαφέροντος
• Οικονομικά • Κοινωνικά • Πολιτικά • Πολιτισμικά • Σχετικά με την καθημερινότητα και την ποιότητα ζωής • Επιστημονικά	**Θέματα**	• Φιλολογικά • Επιστημονικά • Κοινωνικά • Καλλιτεχνικά • Πολιτικά • Θεολογικά κ.λπ.
Συνήθως αντλεί το θέμα του από την επικαιρότητα	**Χαρακτήρας**	Δεν έχει επικαιρικό χαρακτήρα, είναι κείμενο «δοκιμιακού χαρακτήρα
Δημοσιογράφοι, πολιτικοί, επιστήμονες, διανοούμενοι, καλλιτέχνες	**Πομπός**	Ειδικοί στο θέμα
Εφημερίδες-περιοδικά	**Χώρος δημοσίευσης**	Σε ειδική θέση της εφημερίδας
• Οικονομικά • Κοινωνικά • Πολιτικά • Επιστημονικά	**Είδη**	
Ανάλυση, ερμηνεία και σχολιασμός των κυριότερων ειδήσεων και θεμάτων που άπτονται της επικαιρότητας	**Σκοπός**	Ενημέρωση-πληροφόρηση για ειδικά ζητήματα
Υποκειμενική - του εντύπου	**Σκοπιά**	Αντικειμενική
Τίτλος **Πρόλογος** (αναφορά του επικαιρικού θέματος) **Κύριο μέρος** (σχολιασμός, απόψεις) **Επίλογος**	**Οργάνωση**	**Τίτλος** **Πρόλογος** (εισαγωγή στο θέμα) **Κύριο μέρος** (Ανάπτυξη του θέματος) **Επίλογος**
Ένα ευρύ φάσμα αναγνωστικού κοινού Διαμόρφωση κοινής γνώμης για την επικαιρότητα	**Δέκτης**	Κοινό με ειδικά ενδιαφέροντα Εξοικειωμένος δέκτης
• Αναφορική λειτουργία της γλώσσας • Δηλωτική σημασία • Απλός, εκλαϊκευτικός λόγος • Λεξιλόγιο προσεκτικά επιλεγμένο, απλό, καθημερινό • Προφορικότητα λόγου	**Γλώσσα**	• Αναφορική λειτουργία της γλώσσας • Δηλωτική σημασία • Ειδικό λεξιλόγιο • Αφηρημένες έννοιες
Αναλυτικό, άμεσο, οικείο ορισμένες φορές, αντικειμενικό, τυπικό	**Ύφος**	Σοβαρό, επίσημο, τυπικό, ουδέτερο, αντικειμενικό
Κυρίως λογικοί τρόποι πειθούς: 1. Επίκληση στη λογική (επιχειρήματα-τεκμήρια) 2. Επίκληση στην αυθεντία 3. Επίκληση στο συναίσθημα (σε ορισμένα σημεία του κειμένου)	**Τρόποι πειθούς**	Κυρίως λογικοί τρόποι πειθούς: 1. Επίκληση στη λογική (επιχειρήματα-τεκμήρια) 2. Επίκληση στην αυθεντία

Παράγραφος

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

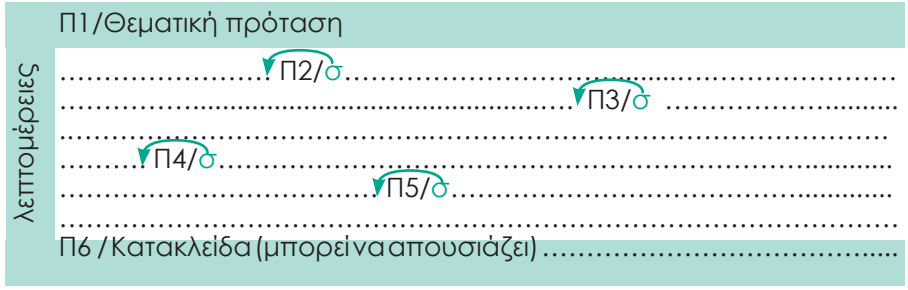

Συνοχή

όταν ο συγγραφέας αλλάζει θέμα χρησιμοποιεί:	**όταν ο συγγραφέας αναφέρεται στο ίδιο θέμα αξιοποιεί:**
1. Νέα λέξη	**1. Ερώτηση-απάντηση**
2. Ερώτηση-απάντηση	**2. Παράλειψη λέξης**
3. Διαρθρωτικές λέξεις	**3. Επανάληψη λέξης**
	4. Χρήση συνωνύμων
	5. Χρήση αντώνυμης λέξης
	6. Χρήση λέξεων που ανήκουν στον ίδιο θεματικό χώρο και παρουσιάζουν νοηματική συγγένεια
	7. Χρήση αντωνυμιών (προσωπικές, δεικτικές, αόριστες, αναφορικές)
	8. Χρήση υπερωνύμων-υπωνύμων

Διαρθρωτικές λέγονται οι λέξεις/φράσεις με τις οποίες διαρθρώνονται, δηλαδή ενώνονται μικρότερα ή μεγαλύτερα τμήματα λόγου (προτάσεις, παράγραφοι, ενότητες). Τέτοιες λέξεις που δηλώνουν λογικές σχέσεις είναι:

- ακόμη, όπως, παράλληλα, επιπλέον, επιπρόσθετα, εξάλλου, άλλωστε, όχι μόνο δεν… αλλά και **(προσθήκη)**
- για να, προκειμένου να, με σκοπό να **(σκοπός)**
- επειδή, διότι, γι' αυτόν τον λόγο **(αιτία)**
- έτσι (ώστε), με αποτέλεσμα να, με συνέπεια να **(αποτέλεσμα)**
- αλλά, ωστόσο, όμως, από την άλλη πλευρά, αν και, εντούτοις **(αντίθεση-εναντίωση)**
- προηγουμένως, εν τω μεταξύ, εν συνεχεία, στο παρελθόν, σήμερα, στη σύγχρονη εποχή, στο μέλλον **(χρονική σχέση)**
- δηλαδή, με άλλα λόγια, για να γίνω σαφέστερος, με αυτό εννοώ ότι **(επεξήγηση)**
- π.χ., λ.χ., για παράδειγμα, ή αναφορά περιστατικών/γεγονότων **(παραδείγματα)**
- πρώτον, δεύτερον, κατ' αρχάς, στο τέλος, αφενός… αφετέρου **(απαρίθμηση, οργάνωση)**
- έτσι, λοιπόν, επομένως, συνοψίζοντας, συμπερασματικά θα λέγαμε ότι, κατά συνέπεια, πράγματι, άρα **(συμπέρασμα)**
- ή…ή, είτε…είτε, ούτε…ούτε **(διάζευξη)**
- με τον όρο να, μόνο εφόσον/αν, σε περίπτωση που, με την προϋπόθεση ότι **(προϋπόθεση)**
- είναι αξιοσημείωτο ότι, θα ήθελα να επιστήσω την προσοχή, ιδιαίτερα, προπάντων, κατεξοχήν **(έμφαση)**
- όμοια και, όπως…έτσι και, ως **(παραλληλισμός/αναλογία)**
- περισσότερο από, προτιμότερο από, αυτό…παρά αυτό, απ' όλους δυστυχέστεροι κ.λπ. **(σύγκριση)**
- θα αναφερθώ σε δύο θέματα: πρώτον… δεύτερον **(διάρθρωση κειμένου)**
- μήπως όμως, ενδεχομένως όμως **(ενδοιασμός, επιφύλαξη)**

Υπερώνυμο: Η λέξη που είναι η γενικότερη σημασία άλλων λέξεων (υπωνύμων).

Υπώνυμα: Οι λέξεις που αποτελούν είδη μιας λέξης με γενικότερη σημασία.

Π.χ. ανθρώπινα δικαιώματα (υπερώνυμο), ελευθερία έκφρασης, εργασία, μόρφωση, εκλέγειν και εκλέγεσθαι κ.λπ. (υπώνυμα)

Τρόποι ανάπτυξης της παραγράφου

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

1. ΟΡΙΣΜΟΣ

Σκοπός
Η διευκρίνιση του περιεχομένου της έννοιας

Θ.Π.: **Οριστέα έννοια + γένος + ειδοποιός διαφορά**

Λεπτομέρειες: **Περιγραφή των γνωρισμάτων της έννοιας**

2. ΔΙΑΙΡΕΣΗ

Σκοπός
Η ανάλυση και διευκρίνιση των μορφών της

Θ.Π.: **Διαιρετέα έννοια + μέλη της διαίρεσης/μορφές**

Λεπτομέρειες: **Διασαφήσεις για κάθε μορφή της έννοιας**

3. ΑΝΑΛΟΓΙΑ

Σκοπός
Η επεξήγηση μιας άγνωστης έννοιας μέσω μιας έννοιας οικείας στον αναγνώστη

Θ.Π.: **Διατύπωση αναλογίας**

Λεπτομέρειες: **Ομοιότητες των δύο εννοιών**

4. ΣΥΓΚΡΙΣΗ-ΑΝΤΙΘΕΣΗ

Σκοπός
Η ανάδειξη των διαφορών μεταξύ εννοιών των οποίων το περιεχόμενο συγχέεται

Θ.Π.: **Διατύπωση αντίθεσης**

Λεπτομέρειες: **Διαφορές των δύο εννοιών**

5. ΑΙΤΙΟ-ΑΙΤΙΑΤΟ

Σκοπός
Η ανάδειξη της σημασιολογικής σχέσης αιτίου-αποτελέσματος

Θ.Π.: **Σχέση αιτίου-αιτιατού**

Λεπτομέρειες: **Αιτίες + Αποτελέσματα**

6. ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ

Σκοπός
Αιτιολόγηση ή ανασκευή άποψης

Θ.Π.: **Διατύπωση άποψης**

Λεπτομέρειες: **Επιχειρήματα και τεκμήρια**

7. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Σκοπός
Η επεξήγηση ή η τεκμηρίωση

Θ.Π.: **Διατύπωση άποψης**

Λεπτομέρειες: **Παραδείγματα**

8. ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΜΕΘΟΔΩΝ

Σκοπός
Η αξιοποίηση ποικίλων πληροφοριών

Θ.Π.: **Διατύπωση άποψης**

Λεπτομέρειες: **Ποικίλες πληροφορίες**

Τρόποι πειθούς

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ	ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ	ΣΚΟΠΟΣ
Α. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ		
ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΠΟΜΠΟΥ	• **Έπαινοι** • **Εγκώμια** • **Λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός** • **Θετικές αξιολογήσεις**	• Να κερδίσει την εμπιστοσύνη του δέκτη • Να δημιουργήσει θετική εντύπωση στο ακροατήριο
ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΔΕΚΤΗ	**Άμεσος ή λανθάνων, θετικός (κολακείες-έπαινοι) ή αρνητικός αξιολογικός χαρακτηρισμός**	• Να μεταβάλει ο δέκτης στάση αναφορικά με ένα ζήτημα με την καλλιέργεια συναισθημάτων φόβου, ντροπής, ενοχής κ.λπ. • Να διασφαλίσει την εύνοια του ακροατηρίου
ΕΠΙΘΕΣΗ ΣΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΑΛΟΥ	• **Αποδοκιμαστικά σχόλια** • **Αρνητικές αξιολογήσεις**	• Να υπονομεύσει το κύρος του αντιπάλου
Β. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ	• **Περιγραφή** • **Αφήγηση** • **Χιούμορ** • **Ειρωνεία** • **Συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις** • **Ρητορικά ερωτήματα** • **Μεταφορικός εικονοπλαστικός λόγος**	• Η διέγερση συναισθημάτων
Γ. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΘΕΝΤΙΑ	• **Παραθέματα** • **Αποφθέγματα** • **Ρητά** • **Γνωμικά** • **Παροιμίες**	• Να τεκμηριωθεί η αξιοπιστία των επιχειρημάτων του συγγραφέα
Δ. ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΣΤΗ ΛΟΓΙΚΗ	• **Επιχειρήματα** • **Τεκμήρια:** παραδείγματα στατιστικά στοιχεία πορίσματα ερευνών εμπειρικές αλήθειες επικαιρικά γεγονότα εποπτείες των αισθήσεων ιστορικά γεγονότα κ.ά. αυθεντίες	• Η απόδειξη της ορθότητας μιας άποψης • Η ανασκευή μιας άποψης με την οποία διαφωνεί ο συγγραφέας

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Α. ΕΙΔΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ

Ως προς την πορεία της σκέψης

1. Παραγωγικός
2. Επαγωγικός
3. Αναλογικός

Ως προς το είδος των προκειμένων

1. Κατηγορικοί
2. Διαζευκτικοί
3. Υποθετικοί

Β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΓΩΓΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ

Είδος συλλογισμού	Κριτήρια αξιολόγησης	Πρόσθετα κριτήρια αξιολόγησης	Αποδεικτική αξία συμπεράσματος
1. Παραγωγικοί	Έγκυρο + αληθές → **ΟΡΘΟΣ** Έγκυρο + ψευδές Άκυρο + ψευδές Άκυρο + αληθές → **ΕΣΦΑΛΜΕΝΟΣ**		**Βέβαιο**
2. Επαγωγικοί			
• Γενίκευση	Έγκυρο + αληθές → **ΟΡΘΟΣ** Έγκυρο + ψευδές Άκυρο + ψευδές Άκυρο + αληθές → **ΕΣΦΑΛΜΕΝΟΣ**	**Γενίκευση** Α. Τέλεια επαγωγή Β. Ατελής επαγωγή • Επαρκή στοιχεία ► επιτρεπτή • Ανεπαρκή στοιχεία ► βεβιασμένη γενίκευση	**Βέβαιο** **Πιθανολογικό** **Μη αποδεκτό**
• Αίτιο-αιτιατό		**Αίτιο-αιτιατό** • Η σχέση είναι αιτιώδης ή απλώς χρονολογική; • Η αιτία είναι αναγκαία και επαρκής;	
• Αναλογία		**Αναλογία** Α. Κυριολεκτική Οι ομοιότητες ανάμεσα στα συγκρινόμενα μέλη είναι επαρκείς; Β. Μεταφορική Έχει την αξία ενός αποδεικτικού συλλογισμού;	**Πιθανολογικό** **Πιθανολογικό**

Συλλογιστική πορεία του συγγραφέα

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Παράγραφος	Κείμενο	Κείμενο
Παραγωγική συλλογιστική πορεία Θέση (με γενικό περιεχόμενο) Αποδεικτικό υλικό…… …… …… …… ……	**Παραγωγική συλλογιστική πορεία** **Πρόλογος** **Θέση** (με γενικό περιεχόμενο)	**Επαγωγική συλλογιστική πορεία** **Πρόλογος**
Επαγωγική συλλογιστική πορεία Αποδεικτικό υλικό…… …… …… …… Θέση (με γενικό περιεχόμενο)	Αποδεικτικό υλικό	Αποδεικτικό υλικό
	Αποδεικτικό υλικό	Αποδεικτικό υλικό
	Αποδεικτικό υλικό	Αποδεικτικό υλικό
	Επίλογος	**Επίλογος** **Θέση** (με γενικό περιεχόμενο)

Μορφές πειθούς

Η πειθώ στον πολιτικό λόγο

Τι είναι;
Ο πολιτικός λόγος συνδέεται με την εξουσία. Συνήθως χαρακτηρίζουμε ως εξουσιαστική γλώσσα εκείνη τη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιείται από τους πολιτικούς, τους νομοθέτες, τους δημοσιογράφους, τους διαφημιστές, οι οποίοι έχουν πρόθεση να επηρεάσουν συναισθηματικά τον δέκτη ώστε να μπορούν να κάμψουν τις όποιες αντιρρήσεις και αντιστάσεις του με αποτέλεσμα να τον χειραγωγούν για την επίτευξη ιδιοτελών σκοπών.

Πομπός
Εκείνοι που ελέγχουν και κατευθύνουν τον τύπο, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση, τους κομματικούς και άλλους προπαγανδιστικούς μηχανισμούς αξιοποιούν τη βουλητική λειτουργία της γλώσσας με σκοπό την αλλοτρίωση, την εξάρτηση και την πλύση εγκεφάλου του κοινού. Επομένως, η γλώσσα της εξουσίας αξιοποιείται ως εργαλείο και μέσο πειθούς από:
- πολιτικά πρόσωπα - φορείς εξουσίας
- υπουργούς, πρωθυπουργό, βουλευτές, προέδρους δημοτικών συμβουλίων, δημάρχους, νομάρχες, μέλη κομμάτων, συνδικαλιστές

Δέκτης
Βουλή, εκλογικό σώμα, λαός, φοιτητές, εργαζόμενοι, πολίτες, γυναίκες, μετανάστες, πολύτεκνοι, διάφορες κοινωνικές ομάδες στις οποίες απευθύνονται οι πολιτικοί.

Τρόποι και μέσα πειθούς
Επειδή η γλώσσα της εξουσίας αξιοποιεί συγκεκριμένα γλωσσικά στοιχεία και ρητορικές τεχνικές και τεχνάσματα, είναι αναγκαίο να προσεγγίσουμε και να αναλύσουμε τον πολιτικό λόγο και τον λόγο της διαφήμισης, βασικό χαρακτηριστικό των οποίων είναι η προπαγάνδα. Γι' αυτό στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τις διαφορές ανάμεσα στην πειθώ και την προπαγάνδα.

Αποτέλεσμα
Παγιδεύεται ο δέκτης, κυρίως συναισθηματικά και ηθικά, με το μέγεθος και το βάρος των αξιών/λέξεων που προβάλλει η πολιτική ρητορεία, και, ενώ το μήνυμα μπορεί να μην έχει αποδεικτική ισχύ, μπορεί να στερείται λογικής επιχειρηματολογίας, γίνεται δεκτό σαν κανονική πληροφορία.

Η πειθώ στη διαφήμιση

Τι είναι;
Διαφήμιση είναι η δημιουργία πρωτότυπου μηνύματος, το οποίο αναφέρεται σε κάποιο υλικό ή πνευματικό παράγωγο/προϊόν, και η προβολή του από τα μέσα επικοινωνίας με τελικό σκοπό την παρακίνηση του αποδέκτη να αγοράσει το διαφημιζόμενο προϊόν.

Σκοπός
- Προσέλκυση της προσοχής του δέκτη.
- Διέγερση καταναλωτικής επιθυμίας.

Πομπός
- Επιχειρήσεις
- Μ.Κ.Ο.
- Υπουργεία
- Υπηρεσίες, τράπεζες κ.λπ.

Δέκτης
Διάφορες κοινωνικές ομάδες ανάλογα με το διαφημιζόμενο προϊόν ή τις υπηρεσίες.

Επικοινωνιακά μέσα
Μ.Μ.Ε., αφίσες, έντυπα, φυλλάδια κ.λπ.

Γλώσσα της διαφήμισης
Η μορφή του διαφημιστικού μηνύματος χαρακτηρίζεται από περίτεχνη οργάνωση και πρωτοτυπία, παραστατικότητα, έμφαση, συναισθηματική φόρτιση.
Το διαφημιστικό μήνυμα είναι πολυσήμαντο και οι λεκτικοί τρόποι που χρησιμοποιούνται είναι πολλοί:
- ιδιαίτερη χρήση της γλώσσας: νεολογισμοί, χιούμορ, ευφυολογήματα λεκτικός πληθωρισμός (π.χ. υπεραριστούργημα)
- χρήση λέξεων-συμβόλων: ταύτιση προϊόντων με ιδέες, συναισθήματα, αξίες
- συνθηματολογικός λόγος: παρηχήσεις, ομοιοκαταληξία
- ρηματικά πρόσωπα: α΄, β΄ πρόσωπα ► στόχος η άμεση και οικεία επικοινωνία
- εγκλίσεις: Οριστική ► βεβαιότητα, Υποτακτική/Προστακτική ► έντονη παρακίνηση, προτροπή-αποτροπή
- σχήματα λόγου: υπερβολές, επιφωνήματα, επαναλήψεις, ρυθμός, παρήχηση, ομοιοκαταληξία, χιαστό
- σύνταξη: απόκλιση από τη λογική νόρμα: σολοικισμοί, ασυνταξίες
- εκφραστικοί τρόποι: αφήγηση, περιγραφή, διάλογος
- ύφος: απλό, λιτό, φαινομενικά ατημέλητο, άμεσο, οικείο, υποβλητικό.

Τεχνικές διαφήμισης

1. Επίκληση στη λογική
2. Επίκληση στο συναίσθημα
3. Επίκληση στην αυθεντία
4. Συνειρμός
5. Λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός (επίκληση στο ήθος του δέκτη)
6. Αναλυτική περιγραφή, επίδειξη των ιδιοτήτων του προϊόντος

Μορφή διαφημιστικού μηνύματος

1. Μήνυμα που προσφέρει επιχειρήματα
2. Μήνυμα που αναπτύσσεται με άμεσο τρόπο (χωρίς προλόγους και περιττές εξηγήσεις, σλόγκαν, συνθήματα)
3. Αφηγηματικό μήνυμα (αφήγηση μιας ιστορίας)
4. Μήνυμα μονολόγου-διαλόγου
5. Μήνυμα που στηρίζεται σε τεχνάσματα/ευρήματα
6. Μήνυμα που επεξηγεί την εικόνα – λεζάντα

169

Γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

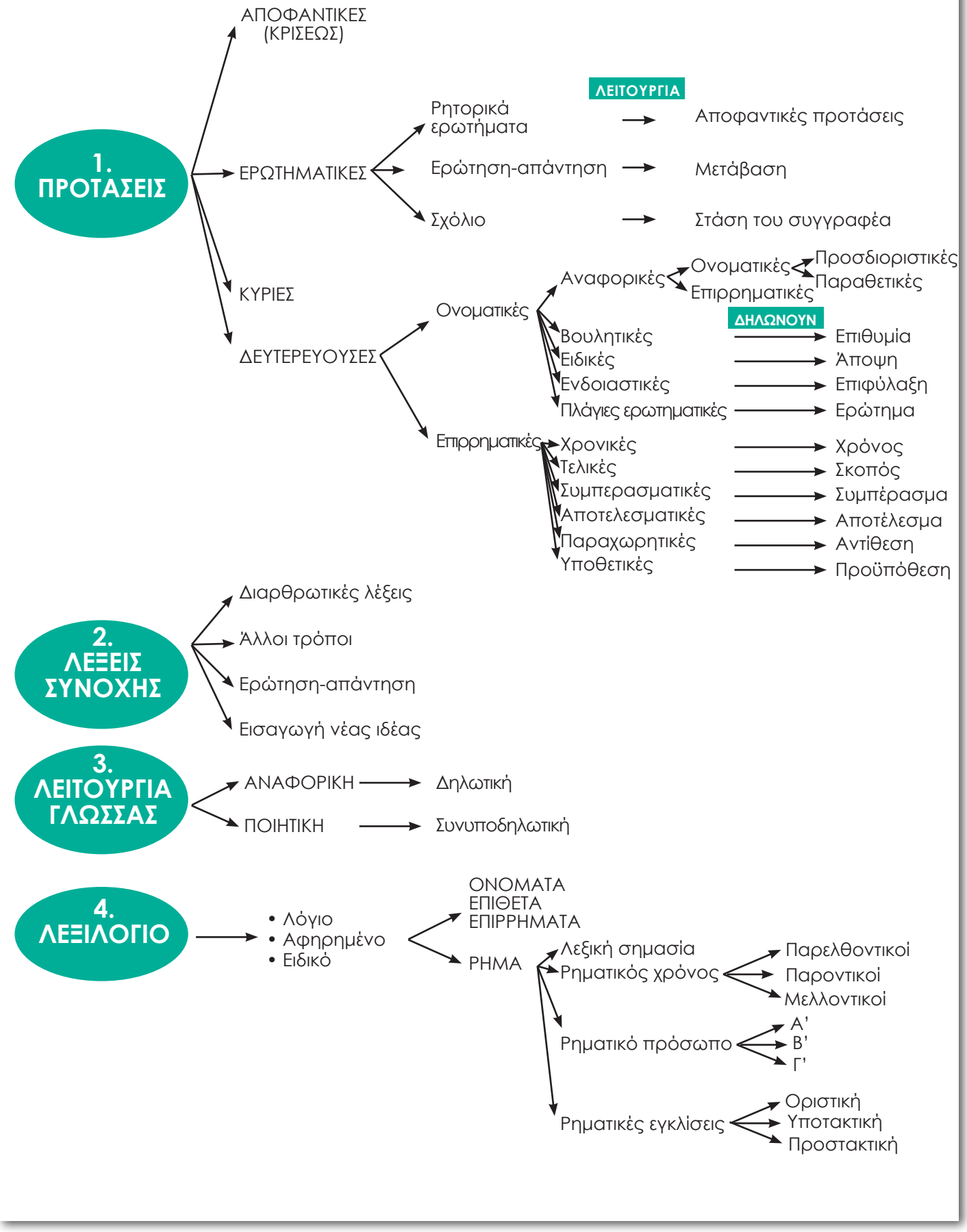

3.2. Τυπολογία απαντήσεων

1. ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΑ ΕΙΔΗ

ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΕΙΘΟΥΣ

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το κείμενο που διαβάσατε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Από την ανάγνωση του κειμένου αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για δοκίμιο πειθούς, διότι παρατηρούμε ότι:
- Θέμα του κειμένου είναι: (.....) δηλαδή διαχρονικό θέμα ηθικής, κοινωνικής, πολιτικής κ.λπ. τάξης
- Σκοπός του συγγραφέα δεν είναι να τέρψει, να συγκινήσει, αλλά να καταθέσει τους προβληματισμούς του σχετικά με.... να πείσει για την ορθότητα των απόψεών του, γι' αυτό ως μέσα πειθούς αξιοποιεί την επίκληση στη λογική (απόσπασμα...) και την αυθεντία (απόσπασμα...)
- Η γλώσσα αξιοποιείται κυρίως με την αναφορική της λειτουργία (λέξεις), η διατύπωση είναι επιστημονική, λογοκρατική., η σύνταξη χαρακτηρίζεται για τη σύνθετη δομή της, π.χ. χρήση μακροπερίοδου λόγου (απόσπασμα...)
- Η οργάνωση του κειμένου είναι αυστηρά λογική: η νοηματική συνεκτικότητα επιτυγχάνεται με τη χρήση συνεκτικών λέξεων και φράσεων όπως (λεκτικοί τρόποι συνοχής), μόρια όπως (...) που φανερώνουν τη στάση του συγγραφέα απέναντι στο θέμα, επιρρήματα όπως (.....), που φανερώνουν την οπτική γωνία εξέτασης του θέματος και βοηθούν τον αναγνώστη να παρακολουθήσει τη λογική ακολουθία των συλλογισμών του
- Ο χαρακτήρας του κειμένου κρίνεται αντικειμενικός, αντιδιδακτικός
- Το ύφος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αντικειμενικό, ουδέτερο, ενώ σε κάποια σημεία του κειμένου είναι ειρωνικό (απόσπασμα), διότι στόχος του είναι (.....) και στην χ παράγραφο είναι στοχαστικό/φιλοσοφικό (απόσπασμα), διότι...

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Υποστηρίζεται ότι το δοκίμιο έχει συχνά διδακτικό χαρακτήρα. Με ποιους τρόπους μπορούμε να πούμε ότι μας διδάσκει ο συγγραφέας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Αντίθετα από τα διδακτικά γένη (διδαχή, κήρυγμα κ.λπ.), των οποίων ο σκοπός είναι η διδαχή, το δοκίμιο μπορούμε να πούμε ότι διδάσκει έμμεσα. Τούτο συμβαίνει επειδή:
• πραγματεύεται θέματα κοινωνικά, ηθικά, γλωσσικά, εκπαιδευτικά, επιστημονικά κ.λπ., επομένως ενημερώνει, πληροφορεί, διαφωτίζει
• ο ερμηνευτικός και αποδεικτικός λόγος συμβάλλει στην ανάπτυξη κριτικής και αναλυτικής σκέψης του δέκτη.

ΔΟΚΙΜΙΟ ΣΤΟΧΑΣΜΟΥ

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το κείμενο που διαβάσατε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Από την ανάγνωση του κειμένου αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για δοκίμιο στοχασμού, διότι παρατηρούμε ότι:
- Θέμα του κειμένου είναι: (.....) δηλαδή διαχρονικό θέμα ηθικής, κοινωνικής, πολιτικής κ.λπ. τάξης
- Σκοπός του συγγραφέα είναι να τέρψει, να συγκινήσει, να εκφράσει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του για...
- Ως μέσα πειθούς αξιοποιεί την επίκληση στο συναίσθημα με την αξιοποίηση του ποιητικού/συγκινησιακού λόγου με μεταφορές (απόσπασμα), περιγραφή και αφήγηση (απόσπασμα), χρήση του α΄ ρηματικού προσώπου, ασύνδετο σχήμα (.....), έντονη παρουσία των σημείων στίξης (παραδείγματα) κ.λπ.
- Η οργάνωση του κειμένου είναι χαλαρή-συνειρμική (παραδείγματα)
- Ο χαρακτήρας του κειμένου κρίνεται έντονα υποκειμενικός
- Το ύφος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί στοχαστικό, ενώ σε κάποια σημεία του κειμένου είναι ειρωνικό (απόσπασμα)
- Ο τόνος του κειμένου χαρακτηρίζεται από προφορικότητα, οικειότητα, αμεσότητα, ενώ στην χ παράγραφο ο τόνος αποκτά εξομολογητικό χαρακτήρα διότι...

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να επισημάνετε στοιχεία προσωπικού και εξομολογητικού τόνου στο κείμενο που διαβάσατε.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Στοιχεία του κειμένου που προσδίδουν στο ύφος προσωπικό και εξομολογητικό τόνο είναι:
• η κατάθεση προσωπικών σκέψεων, βιωμάτων, συναισθημάτων (απόσπασμα)
• η διάθεση αυτοκριτικής (απόσπασμα)
• η χρήση του α΄ ενικού προσώπου (απόσπασμα)
• το φυσικό, αυθόρμητο ύφος (απόσπασμα)
• η συγκινησιακή χρήση της γλώσσας (απόσπασμα)
• η συνειρμική παρουσίαση των ιδεών (απόσπασμα)
• οι παρεκβάσεις (απόσπασμα).

Όλα αυτά τα στοιχεία προσδίδουν στο γραπτό κείμενο ύφος συνομιλίας.

3.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να απαντήσετε αν το κείμενο που διαβάσατε έχει κοινά στοιχεία με μια επιστολή.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Το κείμενο παρουσιάζει κοινά στοιχεία με μια επιστολή. Τέτοια είναι:
• χρήση α΄ και β΄ ρηματικού προσώπου
• η προφορικότητα του λόγου
• απλότητα, φυσικότητα ύφους
• λαϊκό λεξιλόγιο
• συνειρμική οργάνωση
• κουβεντιαστό ύφος, εξομολογητικός τόνος
• κατάθεση προσωπικών σκέψεων, βιωμάτων, εμπειριών, αναμνήσεων.

ΑΡΘΡΟ

ΕΡΩΤΗΣΗ
Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το κείμενο που διαβάσατε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Από την ανάγνωση του κειμένου αντιλαμβανόμαστε ότι κινείται στον χώρο της ερμηνευτικής δημοσιογραφίας, πρόκειται δηλαδή για άρθρο, διότι παρατηρούμε ότι:
- Θέμα του κειμένου είναι:(.....) δηλαδή επικαιρικό θέμα ηθικής, κοινωνικής, πολιτικής κ.λπ. τάξης
- Σκοπός του αρθρογράφου είναι να εκφράσει τις σκέψεις/προβληματισμούς του σχετικά με... με αφορμή το (γεγονός ή ειδήσεις της επικαιρότητας)
- Ως μέσα πειθούς αξιοποιεί την επίκληση στη λογική (απόσπασμα) και στο συναίσθημα, με την αξιοποίηση του ποιητικού/συγκινησιακού λόγου με μεταφορές (απόσπασμα), περιγραφή και αφήγηση (απόσπασμα), χρήση του α΄ ρηματικού προσώπου
- Η οργάνωση του κειμένου είναι λογική
- Το ύφος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί στοχαστικό (απόσπασμα), ενώ σε κάποια σημεία του κειμένου είναι ειρωνικό (απόσπασμα) και σε κάποια άλλα ο τόνος είναι οικείος και άμεσος (χρήση β΄ ρηματικού προσώπου, ερωτήσεις).

ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ

ΕΡΩΤΗΣΗ
Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το κείμενο που διαβάσατε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Από την ανάγνωση του κειμένου αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για επιφυλλίδα, διότι παρατηρούμε ότι:
- Θέμα του κειμένου είναι: (.....) δηλαδή επικαιρικό θέμα ηθικής, κοινωνικής, πολιτικής κ.λπ. τάξης
- Συγγραφέας είναι πρόσωπο ειδικό με το συγκεκριμένο θέμα (ιδιότητα του κειμενογράφου)
- Σκοπός του επιφυλλιδογράφου είναι να εκφράσει τις σκέψεις/προβληματισμούς του σχετικά με (θέμα) που είναι γενικότερου ενδιαφέροντος με αφορμή το (γεγονός ή ειδήσεις της επικαιρότητας)

- Η γλώσσα αξιοποιείται κυρίως με την αναφορική της λειτουργία (λέξεις), η διατύπωση είναι επιστημονική, λογοκρατική. Η σύνταξη χαρακτηρίζεται για τη σύνθετη δομή της, π.χ. χρήση μακροπερίοδου λόγου (απόσπασμα)
- Η οργάνωση του κειμένου είναι αυστηρά λογική
- Το ύφος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί στοχαστικό (απόσπασμα) και γενικότερα αντικειμενικό και ουδέτερο, δηλαδή έχει κοινά στοιχεία με τον δοκιμιακό λόγο.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Σε ποιο γραμματειακό είδος ανήκει το κείμενο που διαβάσατε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Από την ανάγνωση του κειμένου αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για κείμενο επιστημονικού λόγου, διότι παρατηρούμε ότι διαθέτει τα γνωρίσματα του επιστημονικού λόγου, ο οποίος είναι ερμηνευτικός (απόσπασμα), αναλυτικός (απόσπασμα) και αποδεικτικός (απόσπασμα).
- Ως προς τα μέσα πειθούς ο συγγραφέας αξιοποιεί την επίκληση στη λογική με επιχειρήματα (απόσπασμα), τεκμήρια (απόσπασμα) και αυθεντία (απόσπασμα)
- Η γλώσσα χρησιμοποιείται με την αναφορική/δηλωτική της σημασία (απόσπασμα) - παρατηρούμε τη χρήση ειδικού λεξιλογίου (λέξεις από το κείμενο)
- Το ύφος είναι είναι ουδέτερο, απρόσωπο, αντικειμενικό, διότι σκοπός του συγγραφέα είναι να ενημερώσει/πληροφορήσει με αντικειμενικό τρόπο.

2. ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ποια είναι τα δομικά στοιχεία της χ παραγράφου του κειμένου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Τα δομικά στοιχεία της χ παραγράφου του κειμένου είναι:
-Θεματική πρόταση:……..
-Λεπτομέρειες:……
-Κατακλείδα: ……
ή η κατακλείδα απουσιάζει

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η χ παράγραφος του κειμένου;

1. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η χ παράγραφος του κειμένου αναπτύσσεται με αιτιολόγηση διότι: ο συγγραφέας εκφράζει την άποψη (……) την οποία εν συνεχεία αιτιολογεί με επιχειρήματα (απόσπασμα), τεκμήρια (απόσπασμα), αυθεντίες (απόσπασμα).

2. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η χ παράγραφος του κειμένου αναπτύσσεται με ορισμό, διότι: ο συγγραφέας διευκρινίζει το περιεχόμενο του όρου (……).
Τα συστατικά στοιχεία του ορισμού είναι:
- Οριστέα έννοια είναι: ……
- Γένος είναι: ……
- Ειδοποιός διαφορά είναι: ……
Στις λεπτομέρειες περιγράφονται/διασαφηνίζονται τα γνωρίσματα της έννοιας (……).

3. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η χ παράγραφος του κειμένου αναπτύσσεται με διαίρεση, διότι: ο συγγραφέας παρουσιάζει τα είδη/μορφές του όρου (……).
Τα συστατικά στοιχεία της διαίρεσης είναι:
- Διαιρετέα έννοια είναι: ……
- Μέλη της διαίρεσης είναι: ……
Στις λεπτομέρειες περιγράφονται τα γνωρίσματα κάθε μορφής της έννοιας που τη διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες.

4. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η χ παράγραφος του κειμένου αναπτύσσεται **με παραδείγματα,** διότι: ο συγγραφέας επιθυμεί να υποστηρίξει την άποψη/θέση του (.....), γι΄ αυτό προσκομίζει τεκμήρια παραδειγμάτων όπως: .....
Επέλεξε τη συγκεκριμένη μέθοδο επειδή τα παραδείγματα αποσαφηνίζουν καλύτερα τη θέση του, αφού λειτουργούν επεξηγηματικά και διευκρινιστικά.

5. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η χ παράγραφος του κειμένου αναπτύσσεται **με σύγκριση-αντίθεση,** διότι: ο συγγραφέας συγκρίνει τις έννοιες α..... και β.....
Επέλεξε αυτή τη μέθοδο με σκοπό να διευκρινίσει καλύτερα το περιεχόμενο της ....., αφού συχνά συγχέεται με .....
Επίσης επιθυμεί να γίνουν σαφείς οι διαφορές ανάμεσα στα συγκρινόμενα μέλη.
Λέξεις που δηλώνουν τη σύγκριση-αντίθεση είναι (.....).

6. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η χ παράγραφος του κειμένου αναπτύσσεται **με αναλογία,** διότι: ο συγγραφέας παραλληλίζει την έννοια ..... με .....Επέλεξε αυτή τη μέθοδο για να διευκρινίσει περισσότερο τις ιδιότητες της ..... σε σχέση με αυτές της ..... με σκοπό να τονίσει τις ομοιότητές τους.

7. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η χ παράγραφος του κειμένου αναπτύσσεται **με αίτιο-αιτιατό,** διότι: στη θεματική περίοδο ο συγγραφέας παρουσιάζει την έννοια (.....) ως αιτία της έννοιας (.....).
Στις λεπτομέρειες αναλύονται οι αιτίες (αποσπάσματα του κειμένου) και τα αποτελέσματα (αποσπάσματα του κειμένου).

8. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η χ παράγραφος του κειμένου αναπτύσσεται **με συνδυασμό μεθόδων**:
Στην αρχή της παραγράφου (.....) αξιοποιεί π.χ.:
α) τη μέθοδο του ορισμού για να περιγράψει τις ιδιότητες της .....
β) τη μέθοδο της σύγκρισης-αντίθεσης για να διευκρινίσει τις διαφορές της ..... από την .....
γ) τη μέθοδο των παραδειγμάτων για να διευκρινίσει ακόμη περισσότερο το περιεχόμενο του όρου .....

ΣΥΝΟΧΗ

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να διερευνήσετε τη συνοχή στην (αρ.) παράγραφο του κειμένου.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Η συνοχή του κειμένου υλοποιείται με τους εξής τρόπους:
1. με διαρθρωτικές λέξεις
   (διαρθρωτική λέξη) που φανερώνει (νοηματική σχέση)
   (διαρθρωτική λέξη) που φανερώνει (νοηματική σχέση) κ.λπ.
2. με αντωνυμία (.....) που αντικαθιστά τη (λέξη) και συμπληρώνει το νόημα της προηγούμενης πρότασης
3. με επανάληψη της λέξης (.....) που συμπληρώνει το νόημα της προηγούμενης πρότασης
4. με παράλειψη της λέξης (.....) που συμπληρώνει το νόημα της προηγούμενης πρότασης
5. με υπερώνυμα (.....) ή συνυπώνυμα (.....) που συμπληρώνουν το νόημα της προηγούμενης πρότασης
6. με χρήση όρου με νοηματική συγγένεια (.....) που συμπληρώνει το νόημα της προηγούμενης πρότασης
7. με λέξη που φανερώνει χρονική σχέση (.....)
8. με ερώτηση-απάντηση
9. με νέα λέξη που φανερώνει εισαγωγή νέας ιδέας (μετάβαση σε νέο θέμα).

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ποια νοηματική σχέση δηλώνουν οι διαρθρωτικές λέξεις: με άλλα λόγια, το κυριότερο, επομένως, εντούτοις, σε περίπτωση που;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
με άλλα λόγια: επεξήγηση
το κυριότερο: έμφαση

επομένως: συμπέρασμα
εντούτοις: αντίθεση
σε περίπτωση που: προϋπόθεση

3. ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ποιους τρόπους και μέσα πειθούς αξιοποιεί ο συγγραφέας στην (χ) παράγραφο του κειμένου;

1. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Επίκληση στη λογική
Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί επίκληση στη λογική με μέσα πειθούς:
Α) επιχειρήματα (χωρία του κειμένου)
Σκοπός του είναι να αποδείξει τη θέση του ότι (πρόταση)
Β) τεκμήρια
- παραδείγματα (χωρία του κειμένου)
- επικαιρικά ή ιστορικά γεγονότα (χωρία του κειμένου)
- στατιστικά δεδομένα ή πορίσματα ερευνών (χωρία του κειμένου)
- αλήθειες, αυταπόδεικτες γνώμες, καθολικά αποδεκτές (χωρία του κειμένου)
- στοιχεία της εμπειρίας ή εποπτεία των αισθήσεων (χωρία του κειμένου)
- αυθεντίες, γνωμικά, ρητά, αποφθέγματα (χωρία του κειμένου)

Σκοπός του είναι να ενισχύσει με τεκμήρια την επιχειρηματολογία του για την υποστήριξη της θέσης του.

2. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Επίκληση στο συναίσθημα
Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί επίκληση στο συναίσθημα με μέσα πειθούς:
- περιγραφή (απόσπασμα του κειμένου)
- αφήγηση (απόσπασμα του κειμένου)
- συγκινησιακά φορτισμένο λόγο (λέξεις)
- ειρωνική χροιά στον λόγο (λέξεις, προτάσεις, σημεία στίξης)
- σχήματα λόγου (χωρία του κειμένου)
- σημεία στίξης (σημεία στίξης και ο ρόλος τους)

Σκοπός του είναι να προκαλέσει συναισθηματική φόρτιση στον δέκτη με τη διέγερση (συναισθήματα) ώστε...

3. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Επίκληση στην αυθεντία
Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί επίκληση στην αυθεντία με μέσα πειθούς:
- αυτούσιους τους ισχυρισμούς τού (όνομα + χωρίο), διότι ο ..... αποτελεί αυθεντία, δηλαδή πρόσωπο αναγνωρισμένου κύρους στο (εξεταζόμενο θέμα)
- γνωμικά (απόσπασμα)
- αποφθέγματα (απόσπασμα)

Σκοπός του συντάκτη είναι να προσδώσει κύρος και αξιοπιστία στις απόψεις που διατυπώνει.

4. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Επίκληση στο ήθος
Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τον/τους εξής τρόπο/ους πειθούς:

Α) Επίκληση στο ήθος του πομπού με μέσα πειθούς:
- θετικούς χαρακτηρισμούς (χαρακτηρισμοί και χωρία του κειμένου)
- Α΄ ενικό-πληθυντικό ρηματικό πρόσωπο (φράσεις του κειμένου)

Σκοπός του είναι να αναδείξει/προβάλει τα θετικά στοιχεία της προσωπικότητας ή της δράσης του και να ενισχύσει την αξιοπιστία του.

Β) Επίκληση στο ήθος του δέκτη με μέσα πειθούς:
- θετικούς χαρακτηρισμούς (χαρακτηρισμοί και χωρία του κειμένου)
- κολακείες, θετικές αξιολογικές κρίσεις (φράσεις του κειμένου)

Σκοπός του είναι να μεταβάλει ο δεκτης στάση αναφορικά με (θέμα) ή να διασφαλίσει την εύνοια του ακροατηρίου ώστε να ενστερνιστεί τις ιδέες του.

Γ) Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου με μέσα πειθούς:
- Αρνητικούς χαρακτηρισμούς (χωρία του κειμένου)

Σκοπός του είναι να προϊδεάσει αρνητικά τον δέκτη για τον αντίπαλο και να διεγείρει συναισθήματα ..... για..... ώστε να .....

ΕΡΩΤΗΣΗ
Για ποιους λόγους ο πομπός καταφεύγει στην επίθεση στο ήθος του αντιπάλου;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
- Εμπάθεια του πομπού κατά του αντιπάλου
- Χαμηλό επίπεδο του πομπού ή του κοινού
- Έλλειψη λογικών επιχειρημάτων
- Προπαγάνδα

5. ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ

ΕΙΔΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΣΚΕΨΗΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να χαρακτηρίσετε το είδος του συλλογισμού.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
1. Ο συλλογισμός είναι **παραγωγικός**, διότι ξεκινά κάτι γενικό και αφηρημένο (κανόνες, ορισμούς, φυσικούς νόμους, αρχές κ.λπ.), που θεωρείται ότι έχει δεδομένη ισχύ (προκείμενες) και καταλήγει σε ένα συμπέρασμα για το μερικό και συγκεκριμένο (συμπέρασμα).

2. Ο συλλογισμός είναι **επαγωγικός**, διότι ξεκινά με προτάσεις με ειδικό και συγκεκριμένο περιεχόμενο (προκείμενες) και καταλήγει σε μια πρόταση με γενικό περιεχόμενο (συμπέρασμα).

3. Ο συλλογισμός είναι **αναλογικός**, διότι ξεκινά από προτάσεις με ειδικό περιεχόμενο/κάποιες περιπτώσεις (προκείμενες) και καταλήγει σε ένα συμπέρασμα για μία περίπτωση (συμπέρασμα).

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να αξιολογήσετε τον/τους συλλογισμό/ούς.

1. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ορθός
Ο συλλογισμός κρίνεται **ορθός** διότι:
Α) οι προκείμενες (.....) οδηγούν με λογική αναγκαιότητα στο συμπέρασμα (.....), οπότε διαθέτουν εγκυρότητα
Β) οι προκείμενες και το συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα οπότε είναι αληθείς.
Επομένως ο συλλογισμός είναι ορθός, αφού διαθέτει **εγκυρότητα και αλήθεια**.

2. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Εσφαλμένος
Ο συλλογισμός κρίνεται **εσφαλμένος** διότι:
Α) οι προκείμενες (.....) ως προς τα εξωτερικά χαρακτηριστικά διαθέτουν εγκυρότητα.
αλλά
Β) οι προκείμενες (.....) ή συμπέρασμα (.....) δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, οπότε δεν είναι αληθείς.
Επομένως ο συλλογισμός είναι εσφαλμένος, αφού **διαθέτει εγκυρότητα αλλά δεν διαθέτει αλήθεια**.

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ποια συλλογιστική πορεία ακολουθεί ο συγγραφέας στο κείμενο;

1. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ο συγγραφέας στο κείμενο (τίτλος) ακολουθεί **παραγωγική** συλλογιστική πορεία, διότι διατυπώνει τη θέση του (.....), που χαρακτηρίζεται από γενικό περιεχόμενο στον πρόλογο και στη συνέχεια προσκομίζει αποδεικτικό υλικό, δηλαδή επιμέρους και συγκεκριμένα στοιχεία για να την υποστηρίξει (.....). Δηλαδή η σκέψη του ξεκινά από κάτι γενικό και καταλήγει στο ειδικό.

2. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ο συγγραφέας στο κείμενο (τίτλος) ακολουθεί **επαγωγική** συλλογιστική πορεία, διότι πρώτα αναφέρει επιμέρους, συγκεκριμένα στοιχεία (.....) για να υποστηρίξει την άποψή/θέση του (.....) που έχει γενικό περιεχόμενο και βρίσκεται στον επίλογο του κειμένου. Δηλαδή η σκέψη του ξεκινά από ειδικά/επιμέρους στοιχεία και καταλήγει στη διατύπωση πρότασης με γενικό χαρακτήρα.

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ποια συλλογιστική πορεία ακολουθεί ο συγγραφέας στην (αριθμός) παράγραφο του κειμένου;

1. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ο συγγραφέας ακολουθεί **παραγωγική** συλλογιστική πορεία στην (χ) παράγραφο του κειμένου, διότι εκθέτει στην αρχή τη θέση του (.....), που χαρακτηρίζεται από γενικό περιεχόμενο, και στη συνέχεια προσκομίζει αποδεικτικό υλικό, δηλαδή επιμέρους και συγκεκριμένα στοιχεία για να την υποστηρίξει. (.....). Δηλαδή η σκέψη του ξεκινά από το γενικό και καταλήγει στο ειδικό.

2. ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ο συγγραφέας ακολουθεί **επαγωγική** συλλογιστική πορεία στην (χ) παράγραφο του κειμένου, διότι πρώτα αναφέρει επιμέρους, συγκεκριμένα στοιχεία (.....) για να υποστηρίξει την άποψή/θέση του (.....), που έχει γενικό περιεχόμενο, και βρίσκεται στην κατακλείδα της παραγράφου. Δηλαδή η σκέψη του ξεκινά από ειδικά/επιμέρους στοιχεία και καταλήγει στη διατύπωση πρότασης με γενικό χαρακτήρα.

6. ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

1.

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα του κειμένου.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ο συγγραφέας στο κείμενο χρησιμοποιεί:
Α. **αναφορική λειτουργία της γλώσσας,** δηλαδή αξιοποιεί τη γλώσσα με τη λογική της χρήση, επειδή σκοπός του είναι να πληροφορήσει,
να αναλύσει, να πείσει με λογικά επιχειρήματα (λέξεις από το κείμενο).
Β. **ποιητική γλώσσα,** διότι δίνεται συναισθηματική απόχρωση στο μήνυμα. Σκοπός του πομπού είναι να προσελκύσει, να εντυπωσιάσει,
να τέρψει τον δέκτη. Με αυτόν τον τρόπο το ύφος αποκτά παραστατικότητα και ζωντάνια.
Αξιοποιούνται στοιχεία του ποιητικού λόγου όπως:
- περιγραφή (αποσπάσματα από το κείμενο)
- αφήγηση(αποσπάσματα από το κείμενο)
- μεταφορικό λόγο (αποσπάσματα από το κείμενο)
- εικονοπλαστικό λόγο (αποσπάσματα από το κείμενο)
- ερωτηματικές προτάσεις (αποσπάσματα από το κείμενο)
- σχήματα λόγου (αποσπάσματα από το κείμενο)
- λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες (αποσπάσματα από το κείμενο)

2.

ΕΡΩΤΗΣΗ Για ποιο λόγο ο συγγραφέας αξιοποιεί...	**ΑΠΑΝΤΗΣΗ**
Λειτουργία της γλώσσας	
Αναφορική λειτουργία	Γίνεται λογική χρήση της γλώσσας για να επιτευχθεί η ακρίβεια και η σαφήνεια του λόγου, ώστε να γίνουν κατανοητά τα νοήματα.
Ποιητική λειτουργία	Γίνεται συγκινησιακή χρήση της γλώσσας, επίκληση στο συναίσθημα με σκοπό την έκφραση ή πρόκληση συναισθημάτων.
Σχήματα Λόγου	
Περιγραφή Αφήγηση Αναλογία Συγκινησιακά φορτισμένες λέξεις Παρομοιώσεις Προσωποποιήσεις	Επιτυγχάνεται η απεικόνιση/συγκεκριμενοποίηση αφηρημένων ιδεών. Το ύφος αποκτά παραστατικότητα, ζωντάνια, σαφήνεια, ποικιλία, ανανεώνεται το ενδιαφέρον του δέκτη. Ο λόγος γίνεται μεταφορικός εικονοπλαστικός. Εκφράζονται και προκαλούνται συναισθήματα, αποτελούν μέσα επίκλησης στο συναίσθημα. Ο λόγος γίνεται ελκυστικός, προδίδει ρητορική δεινότητα
κλιμακωτό, υπερβατό, σχήμα παραλληλίας, σχήμα λιτότητας, επαναλήψεις	Επιτελούν τις λειτουργίες των σχημάτων λόγου και επιπλέον προσδίδουν έμφαση στα λεγόμενα
Μεταφορές Χρήση συμβόλων	Ο λόγος αποκτά εικονοπλαστικό χαρακτήρα, οι αφηρημένες έννοιες συγκεκριμενοποιούνται, προκαλούν συνειρμούς, το ύφος αποκτά ποικιλία, ζωντάνια, παραστατικότητα, προσελκύει το ενδιαφέρον του δέκτη, προδίδει ρητορική δεινότητα. Εκτός από την πληροφόρηση επιδιώκεται η τέρψη του αναγνώστη.
Οξύμωρο	Συγκεκριμενοποιείται η αντίφαση, η αντινομία.
Χιούμορ	Επιδιώκεται η αμεσότητα και η οικειότητα κατά την επικοινωνία με τον δέκτη, ο οποίος αισθάνεται πιο ευχάριστα και ταυτίζεται ευκολότερα με τις απόψεις του πομπού.
Ειρωνεία	Αξιοποιείται ως μέσο πειθούς κατά την επίκληση στο συναίσθημα. Αποτελεί έναν εμφαντικό τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας αποκαλύπτει την αρνητική στάση του απέναντι σε προβλήματα, θεσμούς, ενέργειες, πρόσωπα. Άλλες φορές επιστρατεύεται ως μέσο πειθούς κατά την επίθεση στο ήθος του αντιπάλου ή σε περιπτώσεις ανασκευής επιχειρηματολογίας με διάθεση να υποβαθμιστούν τα επιχειρήματα του αντιλόγου.
Ρήματα	
Ρηματικές Εγκλίσεις	
Οριστική Υποτακτική Προστακτική	Βεβαιωτική διατύπωση Επιθυμία, ευχή, ενδεχόμενο, προτροπή Συμβουλή, προτροπή/αποτροπή
Ρηματικά Πρόσωπα	
Α΄ ρημ. πρόσωπο	Προσδίδει στον λόγο ζωντάνια, αμεσότητα, οικειότητα, κουβεντιαστό ύφος, εξομολογητικό τόνο, υποκειμενικότητα.
Α΄ πληθ. πρόσωπο	Η άποψη αποκτά καθολικότητα, ο συγγραφέας περιλαμβάνει και τον εαυτό του και τους δέκτες. Έτσι, οι δέκτες ταυτίζονται ευκολότερα με τις απόψεις του πομπού. Προσδίδει στο ύφος οικειότητα, αμεσότητα.
Β΄ ρημ. πρόσωπο	Εσωτερικός μονόλογος ή προτροπή. Προσδίδει στο ύφος αμεσότητα, οικειότητα, ζωντάνια, προσελκύει το ενδιαφέρον του δέκτη. Προσπάθεια συναισθηματικού επηρεασμού του δέκτη (αίσθημα ευθύνης-συνευθύνης).
Γ΄ ρημ. πρόσωπο	Προσδίδει στον λόγο αντικειμενικότητα, απρόσωπη οπτική γωνία, το ύφος αποκτά ουδετερότητα.
Εναλλαγή ρηματικών προσώπων	Προσδίδει στο ύφος ποικιλία, το κείμενο γίνεται ελκυστικό.

Σύνταξη

Ενεργητική σύνταξη	Προβάλλεται το πρόσωπο που ενεργεί.
Παθητική σύνταξη	Προβάλλεται η ενέργεια.

Λεξιλόγιο

Προτίμηση σε ονοματικά σύνολα	Ο λόγος γίνεται πυκνός, το ύφος δυσνόητο.
Προτίμηση σε ρηματικά σύνολα	Ο λόγος γίνεται αναλυτικός, το ύφος κατανοητό, αναδεικνύονται οι λογικές σχέσεις.
Αφηρημένο και λόγιο λεξιλόγιο	- Προσδίδει στο ύφος λόγιο, τυπικό, επίσημο τόνο, ή - Εκφράζεται ειρωνική διάθεση.
Λαϊκό λεξιλόγιο	Επιτυγχάνεται προφορικότητα του λόγου, οικειότητα, άμεση επικοινωνία με τον δέκτη, φιλικός τόνος που φανερώνουν τη διάθεση του συγγραφέα και τον τρόπο που επικοινωνεί με τον αναγνώστη.

Ερωτηματικές προτάσεις

- Τονίζεται/υπογραμμίζεται/δίνεται έμφαση στο μήνυμα, προσλαμβάνει τη μορφή έντονου προβληματισμού
- Υποβάλλεται η άποψη/προβληματισμός άμεσα και ζωντανά
- Φορτίζεται συγκινησιακά ο λόγος
- Το ύφος αποκτά ποικιλία, οικειότητα, σπάει η μονοτονία
- Ανανεώνεται το ενδιαφέρον του δέκτη, ο οποίος γίνεται κοινωνός του προβληματισμού του πομπού, μετέχει στον προβληματισμό, μεταβαίνει από μία κατάσταση εφησυχασμού σε μια κατάσταση πνευματικής και πιθανόν ψυχικής εγρήγορσης.

Ρητορικά ερωτήματα

- Έμμεση δήλωση της προσωπικής θέσης του συγγραφέα (η απάντηση υπονοείται)
- Έκφραση συναισθημάτων - επίκληση στο συναίσθημα
- Ειρωνεία
- Επιχειρήματα
- Δημιουργείται η εντύπωση ότι ο συγγραφέας ανοίγει διάλογο με τον αναγνώστη
- Διεγείρεται το ενδιαφέρον του δέκτη
- Στην αρχή του κειμένου: διατύπωση του προβληματισμού, τρόπος μετά βασης στο κύριο μέρος
- Στη μέση του κειμένου: ανανεώνεται το ενδιαφέρον του δέκτη, το ύφος αποκτά ποικιλία
- Στον επίλογο: έμφαση στον προβληματισμό του συγγραφέα, ο δέκτης γί νεται κοινωνός των ιδεών του, αποδέχεται εύκολα τις απόψεις του.

ΥΦΟΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ
Να χαρακτηρίσετε το ύφος του κειμένου

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Ως προς τη γλώσσα:
απλό, λαϊκό, λόγιο, τυπικό, επιτηδευμένο, φυσικό, επιστημονικό, σοβαρό κ.λπ.
(σχετικά παραδείγματα από το κείμενο).

Ως προς τη σύνταξη:
απλό, σύνθετο, πυκνό, δυσνόητο, κατανοητό, χαλαρό, απότομο, ζωηρό, κοφτό, πλαδαρό κ.λπ.
(σχετικά παραδείγματα από το κείμενο).

Ως προς τη διάθεση:
ειρωνικό, αισιόδοξο, απαισιόδοξο, μελαγχολικό, φιλικό, οικείο, εύθυμο, σοβαρό, ευγενικό, μεγαλοπρεπές, ρητορικό, πομπώδες, αλαζονικό, στομφώδες, φιλοσοφικό, στοχαστικό, επικό, επικολυρικό, λυρικό, υψηλό, δραματικό, πατριωτικό κ.λπ.
(σχετικά παραδείγματα από το κείμενο).

Ως προς τον σκοπό:
διδακτικό, συμβουλευτικό, σατιρικό, επιδοκιμαστικό, αποδοκιμαστικό, ενημερωτικό κ.λπ.
(σχετικά παραδείγματα από το κείμενο).

Ως προς τα εκφραστικά μέσα:
γλαφυρό, λιτό, χαριτωμένο, απέριττο, κομψό, παραστατικό, ζωντανό, συναρπαστικό κ.λπ.
(σχετικά παραδείγματα από το κείμενο),

ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ
Ο συγγραφέας στη (χ) παράγραφο του κειμένου αξιοποιεί τη χρήση των σημείων στίξης. Να επισημάνετε τα σχετικά χωρία και να προβληματιστείτε σχετικά με τη σκοπιμότητα της χρήσης τους.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ
Αποσιωπητικά [...]
Ως σχόλιο μπορεί να σημαίνουν συγκίνηση, απειλή, δισταγμό, επιφύλαξη, ειρωνεία.
Εισαγωγικά [« »]
Ως σχόλιο μπορεί να σημαίνουν: έμφαση, αμφισβήτηση, ειρωνεία.
Ερωτηματικό [;]
Ως σχόλιο μπορεί να σημαίνει αμφιβολία, επιφύλαξη, αποδοκιμασία, ειρωνεία.
Θαυμαστικό [!]
Ως σχόλιο μπορεί να σημαίνει αμφιβολία, απορία, ειρωνεία, θαυμασμό, συγκίνηση.

7. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ/ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ	ΑΠΑΝΤΗΣΗ
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΛΕΞΗΣ	
1. Ετυμολογία λέξης «συμβολή»	συν+βάλλω
2. Παράγωγα (ομόρριζα απλά ή σύνθετα) του ρήματος «βάλλω»	βλήμα, παραβολή
3. Να γράψετε από μία σύνθετη λέξη από το α' και β' συνθετικό της λέξης «χειραγώγηση»	χειροτεχνία, διαγωγή
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΗΜΑΣΙΑ	
1. Συνώνυμο της λέξης «αποτέλεσμα»	συνέπεια
2. Αντώνυμο της λέξης «ταχύτητα»	βραδύτητα
3. Κυριολεκτική απόδοση της μεταφορικής φράσης «Η ανθρωπότητα ζει στον αστερισμό των δικαιωμάτων»	Τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκονται στο επίκεντρο της ζωής του σύγχρονου ανθρώπου.
4. Αντικατάσταση λέξεων-φράσεων ώστε να αλλάξει το ύφος (από επίσημο σε οικείο και το αντίστροφο), π.χ. λάθος	ατόπημα
5. Σχηματισμός προτάσεων με λέξεις του κειμένου π.χ. «παράμετρος»	Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί σημαντική παράμετρο της πολιτικής σε καθεστώς γνήσιας δημοκρατίας.
6. Εντοπισμός ειδικής ορολογίας (ειδικό λεξιλόγιο)	γενετική, βιοηθική κ.λπ.
7.Σημασιολογική διαφορά λέξεων που μοιάζουν μορφολογικά π.χ. άεργος και άνεργος	Άεργος = αυτός που, ενώ υπάρχει δουλειά, προτιμά να κάθεται, ο τεμπέλης Άνεργος = ο άνθρωπος ο οποίος επιθυμεί να εργαστεί αλλά δεν υπάρχουν θέσεις εργασίας

3.3. Ελέγχω τις γνώσεις μου

1. Ποια είναι τα δομικά στοιχεία της παραγράφου;

Α .....

Β .....

Γ. .....

2. Ποιοι είναι οι τρόποι ανάπτυξης μιας παραγράφου; Πώς τους αναγνωρίζω;

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	

3. Ποια η συλλογιστική πορεία παραγράφου; Πώς την αναγνωρίζω;

Α.....

.....

Β.....

.....

4. Ποια η συλλογιστική πορεία κειμένου; Πώς την αναγνωρίζω;

Α.....

.....

Β.....

.....

5. Ποιοι είναι οι τρόποι πειθούς; Από ποια μέσα πειθούς τούς αναγνωρίζω;

Τρόποι Πειθούς	Μέσα Πειθούς
Α.	
Β.	
Γ.	
Δ.	

6. Ποια είναι τα είδη των συλλογισμών ως προς την πορεία σκέψης; Πώς τα αναγνωρίζω;

Α.....

.....

Β.....

.....

Γ.....

.....

7. Ποια είναι τα είδη των συλλογισμών ως προς το είδος των προτάσεων; Πώς τα αναγνωρίζω;

Α.....

.....

Β.....

.....

Γ.....

.....

8. Πώς αξιολογώ τους συλλογισμούς;

Χαρακτηρισμός	Κριτήρια

9. Ποια είναι τα είδη των επαγωγικών συλλογισμών και με ποια επιπλέον κριτήρια τους αξιολογώ;

Α.	
Β.	
Γ.	

10. Με ποια γλωσσικά στοιχεία υλοποιείται η συνοχή;

Α. Όταν δηλώνεται το ίδιο θέμα	Β. Όταν εισάγεται νέο θέμα

11. Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας όταν χρησιμοποιεί:

Αναφορική λειτουργία της γλώσσας	
Ποιητική λειτουργία της γλώσσας	
Ονοματικά σύνολα	
Ρηματικά σύνολα	
Λόγιο λεξιλόγιο	
Λαϊκό λεξιλόγιο	
Περιγραφή, αφήγηση, παραδείγματα, αναλογία, σύμβολα Μεταφορικό-εικονοπλαστικό λόγο Συγκινησιακά φορτισμένες λέξεις	
Επαναλήψεις	
Πλάγιο λόγο	
Α΄ ενικό πρόσωπο Β΄ ενικό πρόσωπο Α΄ πληθυντικό πρόσωπο	
Ειρωνεία	
Χιούμορ	
Παρατακτική σύνδεση	
Υποτακτική σύνδεση - μακροπερίοδο λόγο	

Ασύνδετο	
Ενεργητική σύνταξη	
Παθητική σύνταξη	
Ερωτηματικές προτάσεις	
Ρητορικά ερωτήματα	
Παραδείγματα	
Στίξη (ερωτηματικό, θαυμαστικό, αποσιωπητικά)	

12. Πώς αναγνωρίζω το δοκίμιο πειθούς;

Θέμα .....

Οργάνωση .....

Γλώσσα-λεξιλόγιο .....

Ύφος .....

Χαρακτήρας .....

Σκοπός .....

13. Πώς αναγνωρίζω το στοχαστικό δοκίμιο;

Θέμα .....

Οργάνωση .....

Γλώσσα-λεξιλόγιο .....

Ύφος.....

Χαρακτήρας .....

Σκοπός.....

14. Πώς αναγνωρίζω το άρθρο;

Θέμα .....

Οργάνωση .....

Γλώσσα-λεξιλόγιο .....

Ύφος .....

Χαρακτήρας .....

Σκοπός .....

Χώρος δημοσίευσης .....

Πομπός .....

15. Πώς αναγνωρίζω την επιφυλλίδα;

Θέμα .....

Οργάνωση .....

Γλώσσα-λεξιλόγιο .....

Ύφος .....

Χαρακτήρας .....

Σκοπός .....

Χώρος δημοσίευσης .....

Πομπός .....

16. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του πολιτικού λόγου;

Τρόποι πειθούς .....

Σκοπός .....

17. Ποια είναι η μορφή του διαφημιστικού μηνύματος και ποιες οι στρατηγικές της διαφήμισης;

Μορφή	Τεχνικές
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	

18. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του επιστημονικού λόγου;

α .....

β .....

γ .....

Γλώσσα .....

Τρόποι πειθούς .....

4

Περίληψη Κειμένων πειθούς

Σκοπός

Να αποκτήσεις συγκεκριμένες γλωσσικογνωστικές δεξιότητες όπως:

√ αναγνωστική ευχέρεια
√ ικανότητα αποδόμησης του αρχικού κειμένου
√ ικανότητα διάκρισης των σημαντικών από τις δευτερεύουσες πληροφορίες
√ ικανότητα σύλληψης του νοηματικού κέντρου του κειμένου
√ ικανότητα νοηματικής και γλωσσικής ανασύστασης του αρχικού κειμένου με ομαλή ροή και συνοχή
√ ικανότητα πύκνωσης και παράφρασης

...ώστε να είσαι σε θέση:

√ να διακρίνεις σε ένα κείμενο το καίριο και το ουσιώδες από τη λεπτομέρεια και το επουσιώδες
√ να εντοπίζεις σε ένα κείμενο (δοκίμιο/άρθρο/επιφυλλίδα κ.λπ.):
- το θέμα
- την άποψη του συγγραφέα
- τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί για να τεκμηριώσει την άποψή του
- τις προτάσεις του για την αντιμετώπιση του προβλήματος κ.λπ.

√ να πυκνώνεις ένα κείμενο και να κάνεις την περίληψή του

4.1. Τρόπος εξέτασης της περίληψης

Δίνεται στους μαθητές κείμενο που αναφέρεται σε κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά, επιστημονικά ή άλλα θέματα της καθημερινής ζωής και έχει νοηματική πληρότητα. Το κείμενο αυτό ανταποκρίνεται στην αντιληπτική ικανότητα του μαθητή και σχετίζεται άμεσα ή έμμεσα με θεματικούς κύκλους οικείους στον μαθητή από τη σχολική διαδικασία. Οι μαθητές καλούνται να δώσουν μια σύντομη περίληψη του κειμένου. [25 μονάδες]

ΠΔ 12/2009 (ΦΕΚ Α΄22), ΠΔ 60/2006 (ΦΕΚ Α΄65)

παράδειγμα

Επιλέγεται ένα κείμενο

Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολυ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ού αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.

Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών. Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί και τρόφιμα υπόσχονται ότι θα επιλύσουν το πρόβλημα του υποσιτισμού, όμως ταυτόχρονα δημιουργούν τεράστια βιοηθικά προβλήματα. Παράλληλα, η πρόσφατη κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής».

Πού βαδίζουμε, άραγε; Για χάρη ποιας προόδου και μελλοντικής ευδαιμονίας η επιστημονική κοινότητα αλλά και ολόκληρη η ανθρωπότητα πρέπει, αλόγιστα, να συνεχίσει αυτόν τον δρόμο;

Το μείζον ερώτημα της ανθρωπότητας και η διαχρονική αγωνία της είναι να εξηγηθεί ο σκοπός και το νόημα της ζωής και του θανάτου. Εάν προσεγγίσουμε κάποτε την αλήθεια αναφορικά με αυτά τα θεμελιακά ερωτήματα, ίσως μπορέσουμε τότε να επαναπροσδιορίσουμε τις αξίες μας και τους τρόπους επίτευξής των.

[...] Αποτελεί κανόνα της φύσης, κανόνα της βιολογίας, να υπάρχει και «θεϊκά» να μη διαταράσσεται η θεμελιώδης ακολουθία: γένεση, ζωή, αναπαραγωγή, θάνατος. Με βάση το προαναφερόμενα, εάν οι άνθρωποι ήταν αθάνατοι ή γενικότερα κάποια μορφή ζωής ήταν αθάνατη, το οξύμωρο συμπέρασμα είναι ότι: το συγκεκριμένο είδος ζωής θα εξέλειπε μέσα σε λίγες σχετικά γενεές, διότι το περιβάλλον θα άλλαζε και δεν θα μπορούσαν αυτοί οι ζωντανοί οργανισμοί που το απαρτίζουν να αλλάξουν, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες.

[...] Μέχρις ότου απαντηθούν, εάν ποτέ, τέτοιου είδους φιλοσοφικά ερωτήματα, η δυνατότητα επίτευξης αθανασίας φαίνεται να βρίσκεται εκτός των γνωστών βιολογικών νόμων της φύσης. Αντίθετα, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην». Δηλαδή να προσδιοριστούν και να εφαρμοστούν εκείνα τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία θα έχουν αποτέλεσμα οι άνθρωποι να γεννιούνται, να ζουν και να γερνούν με υγεία.

Είναι βέβαιο πως η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού. Αυτό το ταξίδι, το οποίο ξεκίνησε πριν από λίγα σχετικά χρόνια στον άγνωστο και μαγευτικό κόσμο των βιολογικών νοημάτων της ζωής, δεν είναι ούτε εύκολο ούτε γρήγορο. Οι ταξιδιώτες πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με υπομονή, με περίσσεια γνώση, με αμφισβήτηση, αλλά προπαντός με ηθική δεοντολογία. Σε κάθε περίπτωση, η Πολιτεία πρέπει να κρίνει και να αξιολογεί τους καρπούς και τις εμπειρίες τέτοιων εγχειρημάτων. Υπάρχουν άραγε γονίδια αθανασίας; Θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί που διέπουν τη ζωή και τον θάνατο; Θα αποδεχθεί, ηθικά, η ανθρωπότητα σε μια τέτοια περίπτωση να παρέμβει; Αποτελεί προσωπική εκτίμηση ότι είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία. Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: ...ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα...

και ζητείται η περίληψή του

↓

Για τις ανάγκες μιας συζήτησης που πρόκειται να γίνει στην τάξη σας με θέμα την εξέλιξη της Γενετικής, μελετήσατε το παραπάνω κείμενο. Να γράψετε μια περίληψη του κειμένου αυτού με την οποία θα ενημερώσετε τους συμμαθητές σας για το περιεχόμενό του. (100-120 λέξεις)

↓

Πρόσφατα διάβασα ένα άρθρο, στο οποίο διατυπώνονται απόψεις που θεωρώ ότι συμβάλλουν στη συζήτηση που κάνουμε σχετικά με την εξέλιξη της Γενετικής. Ο αρθρογράφος θεωρεί ότι η πρόοδος που συντελέστηκε στις επιστήμες της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής έλυσε πολλά προβλήματα, ωστόσο προκαλεί εύλογα ερωτήματα σχετικά με το ενδεχόμενο κλωνοποίησης ανθρώπων. Εκφράζει την άποψη ότι στόχος της επιστήμης θα πρέπει να είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής του ανθρώπου, διότι η παρέμβαση στη φυσική διαδικασία αναπαραγωγής θα οδηγούσε πιθανόν στη δημιουργία αθάνατων όντων, που δεν θα μπορούσαν όμως να προσαρμοστούν σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Γι' αυτό επισημαίνει ότι για την ορθή χρήση των επιστημονικών επιτευγμάτων απαιτείται να έχουν οι ερευνητές επαρκείς γνώσεις και ηθική δεοντολογία, ενώ απαραίτητη είναι και η υπεύθυνη στάση της Πολιτείας. Καταλήγοντας, υπογραμμίζει ότι κίνητρο της επιστημονικής έρευνας πρέπει να είναι η βελτίωση των όρων ζωής και όχι η ανθρώπινη ματαιοδοξία.

4.2. Τυπικά χαρακτηριστικά της περίληψης

Η περίληψη αποτελεί ένα δευτερογενές, «ετεροκίνητο» κείμενο, το οποίο οφείλει την ύπαρξή του σε ένα άλλο αρχικό κείμενο. Ειδικότερα, κατά τη γραπτή δοκιμασία του μαθήματος Νεοελληνική Γλώσσα συναντούμε τον τύπο της πληροφοριακής-περιγραφικής περίληψης. Με αυτόν τον τύπο περίληψης αποδίδουμε/μεταβιβάζουμε συνοπτικά τις πληροφορίες ενός αρχικού κειμένου αποφεύγοντας τον σχολιασμό του.

1. Περιεχόμενο

Ανεξάρτητα από το περιεχόμενο και το σκοπό του αρχικού κειμένου, στην περίληψη επιδιώκεται η συνοπτική απόδοση των ιδεών/πληροφοριών του αρχικού κειμένου, χωρίς να προδίδεται το πνεύμα του συγγραφέα. Γι' αυτό χαρακτηρίζεται από πιστότητα στην απόδοση του νοήματος του αρχικού κειμένου.

2. Δομή/οργάνωση

Η περίληψη παρακολουθεί και αναπαράγει το σχέδιο οργάνωσης του αρχικού κειμένου ώστε να παρουσιάζονται με λογική ακολουθία τα βασικότερα επιχειρήματα/σκέψεις/ιδέες του συγγραφέα. Είναι προτιμότερο να γράφεται ως ενιαία παράγραφος με:

Α. Εισαγωγική φράση	**Αναφέρεται:** • στα στοιχεία του κειμένου (όνομα συγγραφέα, τίτλος αποσπάσματος) και στο νοηματικό κέντρο του κειμένου, ή • στο θέμα του κειμένου
Β. Ανάπτυξη	**Στο κύριο μέρος:** • οργανώνουμε τις κύριες πληροφορίες ακολουθώντας τη συλλογιστική πορεία του κειμένου ώστε ο αναγνώστης να αντιλαμβάνεται τον τρόπο οργάνωσης του κειμένου • πυκνώνουμε ευρύτερα πληροφοριακά σύνολα και διατυπώνουμε με τεχνικές γενίκευσης και παράφρασης • συνδέουμε τις προτάσεις με τα κατάλληλα γλωσσικά μέσα συνοχής ώστε να αντιλαμβάνεται ο αναγνώστης τη λογική σχέση των επιμέρους πληροφοριακών ομάδων
Γ. Κατακλείδα	**Στην κατακλείδα:** • συνήθως αναφερόμαστε στην επιλογική παράγραφο του κειμένου • αξιοποιούμε προεξαγγελτικές φράσεις που δηλώνουν το συμπέρασμα ή την κατάληξη *του κειμένου*

3. Γλώσσα

Η γλώσσα της περίληψης χαρακτηρίζεται από την ακρίβεια των λεξικών επιλογών, τη σαφήνεια, τη λιτότητα, την ικανότητα του πομπού για πυκνή απόδοση των νοημάτων, η οποία επιτυγχάνεται με γενικεύσεις και ανασυνθέσεις των πληροφοριών του αρχικού κειμένου.

Γενικά ο συντάκτης/μαθητής πρέπει να αξιοποιεί κατάλληλες «μεταδιατυπώσεις» (π.χ. ο συγγραφέας ισχυρίζεται…, αντικρούει τους ισχυρισμούς όσων… κ.λπ.) και κατάλληλους δείκτες συνοχής (λεκτικούς τρόπους συνοχής και διαρθρωτικές λέξεις/φράσεις), ώστε ο δέκτης να αντιλαμβάνεται με ενάργεια το περιεχόμενο και τη συνεκτικότητα του αρχικού κειμένου.

4. Ύφος

Ο συντάκτης της περίληψης σε καμία περίπτωση δεν μιμείται το ύφος του αρχικού κειμένου, αφού βασικός σκοπός της περίληψης είναι η πληροφόρηση/ενημέρωση για το περιεχόμενο του αρχικού κειμένου. Ο συντάκτης επιδιώκει να πληροφορήσει τον αναγνώστη (που αγνοεί το πρωτότυπο κείμενο) με τυπικό ύφος και απρόσωπη οπτική γωνία.

5. Έκταση

Η έκταση της περίληψης εξαρτάται από το είδος, το μέγεθος και τη δομή του δοθέντος κειμένου. Γι' αυτό καθορίζεται κάθε φορά η έκταση σε λέξεις, ώστε να υπάρχει ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο θα κινηθεί το κείμενο της περίληψης. Αυτό δεν σημαίνει αυστηρή καταμέτρηση των λέξεων από τον βαθμολογητή, αλλά αξιολόγηση της ικανότητας του μαθητή να πυκνώσει/περιορίσει το κείμενό του σε συγκεκριμένα πλαίσια.

6. Δέκτης

Ο δέκτης της περίληψης μπορεί να ορίζεται στις οδηγίες για τη σύνταξη περίληψης. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι δέκτης της περίληψης δεν είναι ο βαθμολογητής, αλλά κάποιος υποθετικός δέκτης που αγνοεί το περιεχόμενο του αρχικού κειμένου.

4.3. Κριτήρια αξιολόγησης

Κατά την αξιολόγηση της περίληψης λαμβάνονται υπόψη 3 παράμετροι:

1. Το περιεχόμενο της περίληψης

[Μονάδες 0-12]

Θεωρούνται...

ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ
• Η σύλληψη του νοηματικού κέντρου του κειμένου • Η επιλογή των σημαντικών ιδεών-πληροφοριών του κειμένου • Η πληρότητα κατανόησης του κειμένου	• Η αδυναμία κατανόησης ή απόκλιση από το νοηματικό κέντρο του κειμένου • Η επιλογή δευτερευουσών ιδεών-πληροφοριών σε βάρος των κύριων/σημαντικών • Η ατελής (μερική) κατανόηση του κειμένου

2. Η δομή του περιληπτικού κειμένου

[Μονάδες 0-5]

Θεωρούνται...

ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ
• Η ικανότητα παρακολούθησης ή αναδιοργάνωσης της δομής του αρχικού κειμένου και η παρουσίαση με λογική ακολουθία των βασικών ιδεών • Η σύνταξη ενός κειμένου με ομαλή ροή και συνοχή • Η επιτυχής χρήση των διαρθρωτικών λέξεων ή φράσεων	• Η τυποποιημένη μεταφορά της πορείας του αρχικού κειμένου που οδηγεί σε μακροσκελή περίληψη • Η άτακτη παράθεση των ιδεών-πληροφοριών του κειμένου • Η έλλειψη συνοχής και αλληλουχίας μεταξύ των μερών

3. Η γλώσσα και το ύφος της περίληψης (έκφραση)

[Μονάδες 0-8]

Θεωρούνται...

ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ
• Η χρήση του κατάλληλου ύφους για τη συγκεκριμένη μορφή κειμένου (πληροφοριακό ύφος) • Η ικανότητα πύκνωσης του κειμένου μέσα από διάφορες τεχνικές (γενίκευση, αναδιατύπωση κ.λπ.) • Η ορθή χρήση της γλώσσας στο επίπεδο της ορθογραφίας, της στίξης, της σύνταξης και του λεξιλογίου	• Η αξιολόγηση με την άσκηση άμεσης ή έμμεσης κριτικής-σχολιασμού στις ιδέες-πληροφορίες του κειμένου • Η αυτούσια-στείρα μεταφορά λέξεων και φράσεων του αρχικού κειμένου στην περίληψη • Οι αποκλίσεις από τους κανόνες της Νεοελληνικής Γραμματικής και του Συντακτικού της νέας ελληνικής στην ορθογραφία, στη στίξη, στη σύνταξη και στο λεξιλόγιο (επαναλήψεις, ασάφειες, έλλειψη ακριβολογίας κ.λπ.)

4.4. Στάδια συγγραφικής διαδικασίας - συνοπτική παρουσίαση

Για να διασφαλίσουμε όσα θεωρούνται θετικά στοιχεία της περίληψης προτείνουμε το διαδικαστικό μοντέλο σύνταξης κειμένου, δηλαδή επιμέρους φάσεις εργασίας σύμφωνα με την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία αναφορικά με τη σύνθεση περίληψης επιχειρηματολογικών και λογοτεχνικών κειμένων. Συγκεκριμένα:

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΣΚΟΠΟΣ
1. Ως προς το περιεχόμενο	
1η **ΠΡΩΤΗ ΑΔΙΑΚΟΠΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ**	**Ο ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ**
2. Ως προς τη δομή	
2η **Α. ΕΡΓΑΖΟΜΑΙ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟ** **Β. ΕΠΕΞΕΡΓΑΖΟΜΑΙ ΤΙΣ ΚΥΡΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ**	• **Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΙΔΕΩΝ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ** • **Η ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ** • **Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ** • **Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ** • **Ο ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΝΟΗΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ**
3. Ως προς τη γλώσσα	
3η **ΓΡΑΦΩ**	• **Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΝΟΗΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ Ή ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ** • **Η ΠΥΚΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΦΡΑΣΗ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΙΔΕΩΝ** • **Η ΕΠΙΤΥΧΗΣ ΧΡΗΣΗ ΣΥΝΕΚΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ**

παράδειγμα

Ενέργεια 1η και 2η

Α. *Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ου αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.*

Β. *Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών. Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί και τρόφιμα υπόσχονται ότι θα επιλύσουν το πρόβλημα του υποσιτισμού, όμως ταυτόχρονα δημιουργούν τεράστια βιοηθικά προβλήματα. Παράλληλα, η πρόσφατη κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής».*

Γ. *Πού βαδίζουμε, άραγε; Για χάρη ποιας προόδου και μελλοντικής ευδαιμονίας η επιστημονική κοινότητα αλλά και ολόκληρη η ανθρωπότητα πρέπει, αλόγιστα, να συνεχίσει αυτόν τον δρόμο;*

Δ. *Το μείζον ερώτημα της ανθρωπότητας και η διαχρονική αγωνία της είναι να εξηγηθεί ο σκοπός και το νόημα της ζωής και του θανάτου. Εάν προσεγγίσουμε κάποτε την αλήθεια αναφορικά με αυτά τα θεμελιακά ερωτήματα, ίσως μπορέσουμε τότε να επαναπροσδιορίσουμε τις αξίες μας και τους τρόπους επίτευξης των.*

Ε. *(...) Αποτελεί κανόνα της φύσης, κανόνα της βιολογίας, να υπάρχει και «θεϊκά» να μη διαταράσσεται η θεμελιώδης ακολουθία: γένεση, ζωή, αναπαραγωγή, θάνατος. Με βάση τα προαναφερόμενα, εάν οι άνθρωποι ήταν αθάνατοι ή γενικότερα κάποια μορφή ζωής ήταν αθάνατη, το οξύμωρο συμπέρασμα είναι ότι: το συγκεκριμένο είδος ζωής θα εξέλιπε μέσα σε λίγες σχετικά γενεές, διότι το περιβάλλον θα άλλαζε και δεν θα μπορούσαν αυτοί οι ζωντανοί οργανισμοί που το απαρτίζουν να αλλάξουν, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες. (...)*

Στ. *Μέχρις ότου απαντηθούν, εάν ποτέ, τέτοιου είδους φιλοσοφικά ερωτήματα, η δυνατότητα επίτευξης αθανασίας φαίνεται να βρίσκεται εκτός των γνωστών βιολογικών νόμων της φύσης. Αντίθετα, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην» δηλ. οι άνθρωποι να ζουν και να γερνούν με υγεία. Δηλαδή να προσδιοριστούν και να εφαρμοστούν εκείνα τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία θα έχουν αποτέλεσμα οι άνθρωποι να γεννιούνται, να ζουν και να γερνούν με υγεία..*

Ζ. *Είναι βέβαιο πως η Μοριακή Βιολογία και η Γενετική έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού. Αυτό το ταξίδι, το οποίο ξεκίνησε πριν από λίγα σχετικά χρόνια στον άγνωστο και μαγευτικό κόσμο των βιολογικών νοημάτων της ζωής, δεν είναι ούτε εύκολο ούτε γρήγορο. Οι ταξιδιώτες πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με υπομονή, με περίσσεια γνώση, με αμφισβήτηση, αλλά προπαντός με ηθική δεοντολογία. Σε κάθε περίπτωση, η Πολιτεία πρέπει να κρίνει και να αξιολογεί τους καρπούς και τις εμπειρίες τέτοιων εγχειρημάτων. Υπάρχουν άραγε γονίδια αθανασίας; Θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί που διέπουν τη ζωή και τον θάνατο; Θα αποδεχθεί, ηθικά, η ανθρωπότητα σε μια τέτοια περίπτωση να παρέμβει; Αποτελεί προσωπική εκτίμηση ότι είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία. Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει:... ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα...*

Ενότητα 1
Διαπίστωση

Αίτιο

Αποτέλεσμα

Επιτεύγματα

Κίνδυνος

Ενότητα 2
Προβληματισμοί - μετάβαση

Νέο θέμα
Άποψη

Άποψη/Θέση

Επιχείρημα

Θέση του συγγραφέα

Διαπίστωση

Προτάσεις

ΝΟΗΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ

Ενέργεια 3η

Για τις ανάγκες μιας συζήτησης που πρόκειται να γίνει στην τάξη σας με θέμα την εξέλιξη της Γενετικής, μελετήσατε το παραπάνω κείμενο. Να γράψετε μια περίληψη του κειμένου αυτού με την οποία θα ενημερώσετε τους συμμαθητές σας για το περιεχόμενο. (100-120 λέξεις)

Επικοινωνιακό πλαίσιο

Εισαγωγική φράση

Παράφραση και σύνδεση των κύριων πληροφοριών

Καταληκτική φράση

Πρόσφατα διάβασα ένα άρθρο στο οποίο διατυπώνονται απόψεις που θεωρώ ότι συμβάλλουν στη συζήτηση που κάνουμε σχετικά με την εξέλιξη της Γενετικής. Ο Στάθης Γκόνος θεωρεί ότι η πρόοδος που συντελέστηκε στις επιστήμες της Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής έλυσε πολλά προβλήματα, ωστόσο προκαλεί εύλογα ερωτήματα σχετικά με το ενδεχόμενο κλωνοποίησης ανθρώπων. Εκφράζει την άποψη ότι στόχος της επιστήμης θα πρέπει να είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής του ανθρώπου, διότι η παρέμβαση στη φυσική διαδικασία αναπαραγωγής θα οδηγούσε πιθανόν στη δημιουργία αθάνατων όντων, που δεν θα μπορούσαν όμως να προσαρμοστούν σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Γι' αυτό επισημαίνει ότι για την ορθή χρήση των επιστημονικών επιτευγμάτων απαιτείται να έχουν οι ερευνητές επαρκείς γνώσεις και ηθική δεοντολογία, ενώ απαραίτητη είναι και η υπεύθυνη στάση της Πολιτείας. Καταλήγοντας, υπογραμμίζει ότι κίνητρο της επιστημονικής έρευνας πρέπει να είναι η βελτίωση των όρων

4.4. Στάδια συγγραφικής διαδικασίας - αναλυτική παρουσίαση

Ενέργεια 1η: Πρώτη αδιάκοπη ανάγνωση

Σκοπός της πρώτης αδιάκοπης ανάγνωσης

Ο εντοπισμός του θέματος.

Τι είναι το θέμα του κειμένου;

Είναι η έννοια ή ο συνδυασμός εννοιών για τις οποίες γίνεται λόγος.
Διατυπώνεται με:
- **μία λέξη** (π.χ. κλωνοποίηση, αυτομόρφωση)
- **μία φράση** (π.χ. γλώσσα και πολιτισμός, νέοι και διαδίκτυο)

Δυσκολίες εντοπισμού του θέματος

Ο τίτλος ενός κειμένου προϊδεάζει συνήθως τον αναγνώστη για το βασικό θέμα/έννοια του κειμένου. Έτσι ο αναγνώστης ξεκινά την ανάγνωση με κάποιες αναγνωστικές προσδοκίες ως προς το θέμα. Όμως, κατά τη γραπτή δοκιμασία, τα κείμενα που δίνονται για περίληψη συνήθως δεν έχουν τίτλο, με αποτέλεσμα να μη δημιουργείται ένας «ορίζοντας προσδοκιών».

Εντοπισμός του θέματος

Βασίζεται στην αναγνώριση των τρόπων συνοχής:

1. Επανάληψη λέξης

2. Αντικατάσταση λέξης από:
   - λέξεις παράγωγες/ομόρριζες
   - λέξεις συνώνυμες
   - αντωνυμίες (που αντικαθιστούν το θέμα)
   - λέξεις με νοηματική συγγένεια από τον ίδιο θεματικό χώρο
   - συνυπώνυμα, υπερώνυμα
   - χρήση γενικότερου όρου.

Στην πράξη

Α. Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολυ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ού αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες ***βιοϊατρικές επιστήμες****. Η ανακάλυψη της δομής του* ***DNA****, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της* ***Μοριακής Βιολογίας*** *και της* ***Γενετικής*** *φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.*

Λέξεις με νοηματική συγγένεια από τον ευρύτερο θεματικό χώρο

Β. Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση ***μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής*** *και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης* ***χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος*** *αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών.* ***Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί*** *και τρόφιμα υπόσχονται ότι θα επιλύσουν το πρόβλημα του υποσιτισμού, όμως ταυτόχρονα δημιουργούν τεράστια βιοηθικά προβλήματα. Παράλληλα, η πρόσφατη* ***κλωνοποίηση*** *ζωντανών οργανισμών μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής».*

Λέξεις με νοηματική συγγένεια από τον ευρύτερο θεματικό χώρο

Γ. Πού βαδίζουμε, άραγε; Για χάρη ποιας προόδου και μελλοντικής ευδαιμονίας η επιστημονική κοινότητα αλλά και ολόκληρη η ανθρωπότητα πρέπει, αλόγιστα, να συνεχίσει ***αυτόν τον δρόμο;***

Δ. Το μείζον ερώτημα της ανθρωπότητας και η διαχρονική αγωνία της είναι να εξηγηθεί ο σκοπός και το νόημα της ***ζωής και του θανάτου****. Εάν προσεγγίσουμε κάποτε την αλήθεια αναφορικά με αυτά τα θεμελιακά ερωτήματα, ίσως μπορέσουμε τότε να επαναπροσδιορίσουμε τις αξίες μας και τους τρόπους επίτευξής των.*

Χρήση γενικότερου όρου

Νέο θέμα

Ε. [...] Αποτελεί κανόνα της φύσης, κανόνα ***της βιολογίας****, να υπάρχει και «θεϊκά» να μη διαταράσσεται η θεμελιώδης ακολουθία:* ***γένεση, ζωή, αναπαραγωγή, θάνατος****. Με βάση το προαναφερόμενα, εάν οι άνθρωποι ήταν* ***αθάνατοι*** *ή γενικότερα κάποια μορφή ζωής ήταν* ***αθάνατη****, το οξύμωρο συμπέρασμα είναι ότι: το συγκεκριμένο είδος ζωής θα εξέλειπε μέσα σε λίγες σχετικά γενεές, διότι το περιβάλλον θα άλλαζε και δεν θα μπορούσαν αυτοί οι ζωντανοί οργανισμοί που το απαρτίζουν να αλλάξουν, ώστε να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες.*

Λέξεις με νοηματική συγγένεια από τον ευρύτερο θεματικό χώρο

ΣΤ. [...] Μέχρις ότου απαντηθούν, εάν ποτέ, τέτοιου είδους φιλοσοφικά ερωτήματα, η δυνατότητα επίτευξης ***αθανασίας*** *φαίνεται να βρίσκεται εκτός των γνωστών* ***βιολογικών νόμων της φύσης****. Αντίθετα, είναι προτιμότερο να βρεθούν εκείνοι οι τρόποι, ώστε να μετατραπεί το «ζην» σε «ευ ζην». Δηλαδή να προσδιοριστούν και να εφαρμοστούν εκείνα τα τεχνολογικά επιτεύγματα, τα οποία θα έχουν αποτέλεσμα οι άνθρωποι να γεννιούνται, να ζουν και να γερνούν με υγεία.*

Ζ. Είναι βέβαιο πως η ***Μοριακή Βιολογία και η Γενετική*** *έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στη μελέτη και κατανόηση της λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού. Αυτό το ταξίδι, το οποίο ξεκίνησε πριν από λίγα σχετικά χρόνια στον άγνωστο και μαγευτικό κόσμο των* ***βιολογικών νοημάτων*** *της ζωής, δεν είναι ούτε εύκολο ούτε γρήγορο. Οι ταξιδιώτες πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με υπομονή, με περίσσεια γνώση, με αμφισβήτηση, αλλά προπαντός με ηθική δεοντολογία. Σε κάθε περίπτωση, η Πολιτεία πρέπει να κρίνει και να αξιολογεί τους καρπούς και τις εμπειρίες* ***τέτοιων εγχειρημάτων****. Υπάρχουν άραγε* ***γονίδια αθανασίας****; Θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί που διέπουν* ***τη ζωή και το θάνατο****; Θα αποδεχθεί, ηθικά, η ανθρωπότητα σε μια τέτοια περίπτωση να παρέμβει; Αποτελεί προσωπική εκτίμηση ότι είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία. Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: …ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα...*

Λέξεις με νοηματική συγγένεια από τον ευρύτερο θεματικό χώρο

(Πανελλήνιες 2002)

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ

Ενέργεια 2η: Εργάζομαι κατά παράγραφο

Α. ΕΝΤΟΠΙΖΩ ΤΙΣ ΚΥΡΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Οι πληροφορίες οργανώνονται στις παραγράφους του κειμένου και έχουν συνάφεια με το θέμα του κειμένου.

Οι κύριες πληροφορίες για το θέμα της παραγράφου, ανάλογα με τον τρόπο οργάνωσης, μπορεί να είναι:

Στα κείμενα πειθούς

Ιδιότητες/χαρακτηριστικά της έννοιας (αν πρόκειται για οργάνωση με **ορισμό**)

Μορφές/είδη της έννοιας και τα χαρακτηριστικά τους (αν πρόκειται για οργάνωση με **διαίρεση**)

Διαφορετικές ιδιότητες δυο συγκρινόμενων εννοιών (αν πρόκειται για οργάνωση με **σύγκριση-αντίθεση**)

Παρόμοιες ιδιότητες δυο παραλληλιζόμενων εννοιών (αν πρόκειται για οργάνωση με **αναλογία**)

Ιστορική αναδρομή (αναφορά στο παρελθόν) **και εγχρονισμός** (εστίαση στη σύγχρονη εποχή, αλλαγές)

Αιτίες/προϋποθέσεις/μέσα/παράγοντες και αποτελέσματα (αν πρόκειται για οργάνωση με **αίτιο-αιτιατό**)

Προβληματισμοί, προτάσεις αντιμετώπισης

Άποψη του συγγραφέα και επιχειρήματα ή και τεκμήρια (αν πρόκειται για οργάνωση με **αιτιολόγηση**)

Απόψεις από άλλα κείμενα (ως αφορμές, αυθεντίες ή απόψεις για ανασκευή)

Στα λογοτεχνικά κείμενα, στα στοχαστικά δοκίμια

Εκτός από τα παραπάνω και:

Περιστατικά-γεγονότα (αφήγηση-περιγραφή)

Βιώματα-συναισθήματα

Στοχασμοί

Πώς εντοπίζω τις κύριες πληροφορίες σε κάθε παράγραφο

- Η παράγραφος μπορεί να αναφέρεται σε **1 ή 2 κεντρικά θέματα/έννοιες που συσχετίζονται.**
- Οι κύριες πληροφορίες της παραγράφου είναι όσες έχουν συνάφεια με το θέμα του κειμένου.

Δευτερεύουσες πληροφορίες

Δευτερεύουσες πληροφορίες του κειμένου θεωρούνται όλες οι προτάσεις που δεν προσθέτουν καινούριες πληροφορίες, αλλά απλώς επεξηγούν και αναλύουν οι κύριες πληροφορίες ή τη θεματική πρόταση της παραγράφου (αν είναι ρητά διατυπωμένη).

Συγκεκριμένα:

- κάποιες δευτερεύουσες προτάσεις
- επεξηγήσεις
- κάποια παραδείγματα-στατιστικές
- σχήματα λόγου καλολογικά
- η άρνηση σε περίπτωση άρνησης και κατάφασης
- η ερώτηση σε περίπτωση ερώτησης και απάντησης
- αφηγήσεις-περιγραφές (όταν δεν λειτουργούν ως τεκμήρια).

Π= πρόταση
σ= συνοχή ανάμεσα στις προτάσεις της παραγράφου

Β. ΕΠΕΞΕΡΓΑΖΟΜΑΙ ΤΙΣ ΚΥΡΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Αναγνωρίζω το είδος των πληροφοριών → **Σκοπός**

Οι ρηματικές φράσεις επιτρέπουν στον αναγνώστη να αναγνωρίσει:

1. Το είδος των πληροφοριών

2. Τα πληροφοριακά σύνολα, δηλαδή ένα σύνολο παραγράφων που αναφέρονται στο ίδιο θέμα, π.χ.:

- αιτίες - αποτελέσματα
- πρόβλημα - λύσεις
- επικαιρικό γεγονός - σχολιασμός

► **Εντοπίζω τον αριθμό των ενοτήτων**
Οι παράγραφοι που έχουν **κοινές πληροφορίες για το θέμα** αποτελούν μια ξεχωριστή **θεματική ενότητα.**

► **Εντοπίζω το νοηματικό κέντρο**
Ως θέση του συγγραφέα νοείται η στάση/άποψη που υιοθετεί ο συντάκτης του κειμένου απέναντι στην έννοια ή το πρόβλημα που εξετάζει.

Ενέργεια 3η: Γράφω την περίληψη

Περιεχόμενο
- Αποδίδουμε συνοπτικά τις κύριες πληροφορίες.

Οργάνωση/δομή
- Συνήθως ακολουθούμε τη συλλογιστική πορεία του κειμένου.
- Σε περίπτωση επαναλήψεων, αναδιαρθρώνουμε το κείμενο και παρουσιάζουμε ομάδες πληροφοριακών συνόλων.
- Αξιοποιούμε τις συνεκτικές/διαρθρωτικέςλέξεις που έχουμε καταγράψει στις σημειώσεις.

Γλώσσα
- Διατυπώνουμε την **κατάλληλη εισαγωγική φράση** της περίληψης.
- **Παραφράζουμε** τις κύριες πληροφορίες του αρχικού κειμένου.
- **Πυκνώνουμε** τα εκτενή πληροφοριακά σύνολα.
- **Συνδέουμε τις πληροφορίες** με τους κατάλληλους τρόπους συνοχής.
- Διατυπώνουμε την **κατάλληλη καταληκτική φράση** της περίληψης.

Γενικότερα προσέχουμε:
- Αποφεύγουμε την υπερβολική αφαίρεση και γενίκευση, δίνοντας σε σωστή αναλογία τις γενικές θέσεις και τα συγκεκριμένα παραδείγματα.
- Είμαστε όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικοί, απέχοντας από κάθε είδους σχολιασμό, επιδοκιμασία ή αποδοκιμασία του αρχικού κειμένου.
- Δεν αναφερόμαστε στο «πώς το κάνει» ο συγγραφέας, αναφέρουμε μόνο «τι λέει».
- Επιλέγουμε να χρησιμοποιήσουμε ενεργητική ή παθητική σύνταξη (είναι και τεχνική αναδιατύπωσης).
- Η χρήση του γ΄ ρηματικού προσώπου και του πλάγιου λόγου χαρακτηρίζουν την περίληψη με πληροφοριακό σκοπό, αποφεύγουμε το α΄ ή β΄ ρηματικό πρόσωπο που μπορεί να αξιοποιεί ο συγγραφέας.
- Αποδίδουμε τα διαλογικά μέρη σε πλάγιο λόγο.
- Επιλέγουμε τον Ενεστώτα ως ρηματικό χρόνο, αφού μεταφέρουμε τις λεκτικές πράξεις του συγγραφέα.
- Επιλέγουμε το κατάλληλο λεξιλόγιο, τη χρήση της γλώσσας με την κυριολεκτική/δηλωτική της σημασία.
- Μετασχηματίζουμε τον μεταφορικό λόγο.
- Αποφεύγουμε να χρησιμοποιούμε αυτούσιες φράσεις του κειμένου.
- Στην περίπτωση που το αρχικό κείμενο περιέχει ορολογία, μπορεί να χρειαστεί να μεταφέρουμε στην περίληψή μας ορισμένες χαρακτηριστικές λέξεις/φράσεις. Εκείνο που πρέπει να προσέχουμε είναι να ενσωματωθούν οι λέξεις/φράσεις αυτές στο δικό μας κείμενο.
- Αποφεύγουμε τα αρκτικόλεξα, τις συντομογραφίες κ.λπ.
- Τηρούμε τους γραμματικοσυντακτικούς κανόνες.
- Αποφεύγουμε τις επαναλήψεις, τους πλεονασμούς, τους πλατειασμούς, τις ασάφειες, τις ταυτολογίες.

Ύφος
- Δεν προσπαθούμε να μιμηθούμε το ύφος του συγγραφέα, το οποίο μπορεί να είναι πολύ διαφορετικό από το αντικειμενικό/πληροφοριακό ύφος της περίληψης (π.χ. οικείο, εξομολογητικό, παραστατικό, χιουμοριστικό, ειρωνικό, καταγγελτικό, στοχαστικό, παραινετικό κλ.π.).
- Ο σκοπός για τον οποίο γράφουμε την περίληψη επηρεάζει τον λόγο μας, δηλαδή το ύφος του λόγου διαμορφώνεται ανάλογα με το ποιος γράφει, σε ποιον απευθύνεται και για ποιο σκοπό.
- Γενικότερα, η γλωσσική διατύπωση και το ύφος της περίληψης διαμορφώνονται με γνώμονα τον αποδέκτη της περίληψης, επομένως προσαρμόζουμε το ύφος της γραφής στις επικοινωνιακές ανάγκες της συγκεκριμένης περίστασης, αν η περίληψη εντάσσεται σε επικοινωνιακό πλαίσιο, π.χ. ενημέρωση εργασιακής ομάδας (Θέμα 2002).
- Σε κάθε περίπτωση όμως προτείνουμε το τριτοπρόσωπο, πληροφοριακό και αντικειμενικό ύφος, αφού σκοπός της περίληψης είναι η πληροφόρηση του αναγνώστη με λιτό, σαφή και συνοπτικό τρόπο.

Έκταση
- Η έκταση της περίληψης ορίζεται ανάλογα με την έκταση του αρχικού κειμένου. Προσπαθούμε να τηρούμε το όριο των λέξεων.
- Η δυνατότητα τήρησης του ορίου των λέξεων αναδεικνύει την κριτική και αφαιρετική μας ικανότητα, τη δυνατότητα να συνοψίζουμε (τεχνικές πύκνωσης και παράφρασης).
- Η έκταση αποτελεί κριτήριο αξιολόγησης της περίληψης.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΦΡΑΣΗ

«Η περίληψη στα πλαίσια του μαθήματος της έκφρασης-έκθεσης έχει πληροφοριακό χαρακτήρα, οπότε η εισαγωγή της είναι προτιμότερο να ξεκινά με αναφορά στο συγγραφέα ή στο κείμενο, όπως προτείνεται στη σ. 264 (Έκφραση - Έκθεση, β΄ τεύχος). Μια εισαγωγή κατευθείαν από τις ιδέες-πληροφορίες του κειμένου είναι και αυτή αποδεκτή, με τη λογική ότι ο μαθητής ταυτίζεται με το συγγραφέα του κειμένου ο οποίος επιχειρεί να πυκνώσει το κείμενό του».
(Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Ενιαίο Λύκειο, Αθήνα 2001, σσ. 121-123 [125-127], τελευταία ενημέρωση 2009)

Έχοντας υπόψη μας τις σχετικές οδηγίες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και τη σχετική με την περίληψη βιβλιογραφία, προτείνουμε:

Α. Σχετικά με την ταυτότητα και τα στοιχεία του κειμένου
1. Μπορεί να δηλώνεται η ιδιότητα του συντάκτη του κειμένου, π.χ. «ο κειμενογράφος, ο συγγραφέας, ο αρθρογράφος, ο δημοσιογράφος, ο δοκιμιογράφος, ο επιφυλλιδογράφος, στο κείμενο με θέμα [.....]» + ρήμα (π.χ. αναφέρει, σχολιάζει, διατυπώνει την άποψη κ.λπ.).
2. Μπορεί να αναφέρονται τα στοιχεία της ταυτότητας του αρχικού κειμένου, εφόσον αυτά αναγράφονται στο τέλος του κειμένου, όταν ο αποδέκτης του περιληπτικού κειμένου αγνοεί το αρχικό κείμενο π.χ. «Η Αλεξάνδρα Κορωναίου στο κείμενό της "Εκπαιδεύοντας εκτός σχολείου" πραγματεύεται το θέμα της αυτομόρφωσης» (Πανελλήνιες 2010).

Β. Σχετικά με την επικοινωνιακή περίσταση
Μπορεί να αναφέρονται τα στοιχεία της επικοινωνιακής περίστασης, όταν η σύνταξη της περίληψης εντάσσεται σε επικοινωνιακό πλαίσιο, π.χ.:

Για τις ανάγκες μιας συζήτησης που πρόκειται να γίνει στην τάξη της με θέμα την εξέλιξη της Γενετικής, μελετήσατε το παραπάνω κείμενο. Να γράψετε μια περίληψη του κειμένου αυτού με την οποία θα ενημερώσετε τους συμμαθητές σας για το περιεχόμενο. (Πανελλήνιες 2002)
Πρόσφατα διάβασα ένα άρθρο του Στάθη Γκόνου στο οποίο διατυπώνονται απόψεις αναφορικά με την κλωνοποίηση που θεωρώ ότι συμβάλλουν στη συζήτηση που κάνουμε σχετικά με την εξέλιξη της Γενετικής.

Γ. Σχετικά με τις θεματικές ενότητες του αρχικού κειμένου
1. Δηλώνουμε το νοηματικό κέντρο στην εισαγωγική φράση όταν το κείμενο **έχει μία θεματική ενότητα**.

Π1 Ο συγγραφέας στο κείμενο + κατάλληλο ρήμα + νοηματικό κέντρο.....
.....Π2 **Συγκεκριμένα** (πληροφορίες προλόγου).....Π3/σ.....
Π4/σ.....Π5/σ.....
.....Π6/σ.....Π7/σ.....
.....Π8/σ.....Π9/ Καταληκτική φράση.....

2. Αναφερόμαστε κατευθείαν στο θέμα του κειμένου όταν το κείμενο **έχει περισσότερες από μία νοηματικές ενότητες**, οπότε δυσκολευόμαστε να διατυπώσουμε το νοηματικό κέντρο.

Π1 Θέμα του κειμένου είναι (**έννοια**) ή ο συγγραφέας στο κείμενο αυτό πραγματεύεται το θέμα (έννοια)
..... Π2 **Αρχικά** (1η ενότητα).....
.....Π3/σ..... Π4/σ.....
Π5/σ .....
..... Π6 **Στη συνέχεια** (2η ενότητα).....
..... Π7/σ.....
.....Π8/σ.....Π9/ Καταληκτική φράση.....

σ = συνοχή ανάμεσα στις προτάσεις

ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΗ ΦΡΑΣΗ

Από την επιλογική παράγραφο του κειμένου μετασχηματίζουμε την τελευταία περίοδο σε συμπερασματική πρόταση, στην οποία συγκεφαλαιώνουμε-συμπυκνώνουμε τις τελικές κρίσεις ή θέσεις του συγγραφέα.

1.
Ανάλογα με το περιεχόμενο του επιλόγου

Αξιοποιούμε ρήματα ή μετοχές όπως:

- Καταλήγοντας επισημαίνει...
- Συμπεραίνει λοιπόν...
- Συνοψίζοντας/ανακεφαλαιώνοντας καταλήγει…
- Γι' αυτό προτείνει…
- Στο τέλος διαπιστώνει/υπογραμμίζει/τονίζει ότι…
- Διατυπώνει τον προβληματισμό…
- Παρατηρεί...
- Ολοκληρώνοντας την επιχειρηματολογία του επισημαίνει πως…

2.
Ανάλογα με τη λογική σχέση του επιλόγου προς τις προηγούμενες ιδέες/απόψεις του συγγραφέα

Αξιοποιούμε φράσεις όπως:

- Συνεπώς/γι' αυτό το λόγο/κατά συνέπεια/επομένως/τέλος...
- Συμπερασματικά κ.λπ.

ΠΩΣ ΕΠΙΛΕΓΩ ΤΑ ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΟΧΗΣ

Ανάλογα με τον σκοπό του συγγραφέα	**επιλέγω το ρήμα που φανερώνει τη λεκτική πράξη**
1. **Εάν περιγράφει την έννοια** • Γνωρίσματα • Μορφές/είδη • Αιτίες • Προϋποθέσεις • Παράγοντες • Αποτελέσματα • Ρόλος	• Προσδιορίζει το περιεχόμενο του όρου… • Αναφέρει/εται (σ)τα είδη/μορφές... • Διασαφηνίζει/διευκρινίζει/εξηγεί… • Παρουσιάζει/αναλύει/καταγράφει/αναπτύσσει/αναφέρει κ.λπ. τις αιτίες/συνέπειες/αποτελέσματα τ... • Αναλύει/αναλύεται/περιγράφει/περιγράφεται... • Διερευνά/διερευνάται/διερευνώντας... • Εξετάζει/εξετάζεται/εξετάζοντας... • Ο συγγραφέας αναφέρεται, αναφερόμενος στον ρόλο (π.χ. του διανοούμενου, του βιβλίου κ.λπ.)
2. **Εάν συγκρίνει δυο όρους/έννοιες**	• Συγκρίνει/αντιπαραβάλλει/αντιδιαστέλλει… • Επισημαίνοντας τις διαφορές ανάμεσα... • Συγκρίνοντας... • Καταγράφει/επισημαίνει τις διαφορές ανάμεσα…
3. **Εάν κάνει αναλογία**	• Παραλληλίζει/παραλληλίζοντας… • Αναδεικνύει/προβάλλει τις ομοιότητες τ… με τ...
4. **Εάν υποστηρίζει μια άποψη**	• Υποστηρίζει/υποστηρίζεται η άποψη ότι… • Παρουσιάζει/εκθέτει τις απόψεις του αναφορικά με... • Θεωρεί, πιστεύει, υπερασπίζει την άποψη/θέση ότι… • Εκφράζει/εκφράζεται (τ)η(ν) άποψη/θέση ότι… • Διατυπώνει/διατυπώνεται (τ)η(ν) άποψη/γνώμη ότι… • Διατείνεται ότι… • Προβάλλει/προβάλλεται/προβάλλοντας την άποψη/θέση
5. **Εάν επιχειρηματολογεί**	• Επιχειρηματολογεί υπέρ της άποψης ότι… • Αιτιολογεί την άποψή του ότι…
6. **Για διαπιστώσεις, παρατηρήσεις, σχόλια**	• Διαπιστώνει, παρατηρεί, σχολιάζει...
7. **Για πρόβλημα-φαινόμενο**	• Ο συγγραφέας, αναφερόμενος στο επίμαχο θέμα, αναπτύσσει τον προβληματισμό του… • Θίγει/θίγεται το θέμα/πρόβλημα... και προτείνει... • Πραγματεύεται/προσεγγίζει/προσεγγίζοντας... • Προβληματίζεται/διατυπώνει τον προβληματισμό του σχετικά...
8 **Για τρόπους αντιμετώπισης**	• Προτείνει/προτρέπει... • Αναδεικνύει/προβάλλει τα προβλήματα που σχετίζονται με… • Καταγράφει/καταγράφεται (τ)ο(ν) προβληματισμό(ς) του
9. **Σε περίπτωση έμφασης**	• Επισημαίνει/επισημαίνεται/επισημαίνοντας ότι… • Τονίζει/υπογραμμίζει...
10. **Εάν διαφωνεί με κάποια άποψη και αντεπιχειρηματολογεί**	• Αντίθετα από όσους πρεσβεύουν ότι… [αναφορά της αντίθεσης], υποστηρίζει ότι… • Ανασκευάζει/αντικρούει τις απόψεις όσων υποστηρίζουν ότι… • Στην άποψη που υποστηρίζει ότι [αντίθεση] ο συγγραφέας αντιτείνει πως… [θέση] • Διαφωνώντας/ ανασκευάζοντας τις απόψεις όσων υποστηρίζουν ότι… υποστηρίζει …
11. **Όταν αξιοποιεί δημοσιεύματα ή γεγονότα ως αφορμή**	• Με αφορμή την είδηση σχετικά με… παρουσιάζει/τονίζει κ.λπ. • Με αφορμή την επίσκεψή του… διατυπώνει τις σκέψεις τους σχετικά με… • Με αφορμή τις εκδηλώσεις για… κλ.π.
12. **Όταν αναφέρεται σε θέσεις άλλων με τις οποίες συμφωνεί**	• Ο συγγραφέας συμφωνεί με όσους υποστηρίζουν ότι… • Συμφωνώντας με τις απόψεις που διατυπώθηκαν… υποστηρίζει • Διερευνώντας τις απόψεις που εκφράζονται σχετικά με… διατυπώνει την άποψη/θέση ότι…

Όταν δηλώνουμε τις λογικές σχέσεις των πληροφοριών	αξιοποιούμε διαρθρωτικές λέξεις όπως:
Αιτίες / επιχείρημα	αυτό οφείλεται σε/συνδέεται με, είναι απόρροια/αποτέλεσμα/απότοκο, τα βαθύτερα αίτια πρέπει να αναζητηθούν, επειδή, διότι, γι᾽ αυτόν τον λόγο, καθώς, αφού, λόγω του...
Αποτέλεσμα	με αποτέλεσμα να, αυτό έχει ως αποτέλεσμα, έτσι, με αυτόν τον τρόπο, με συνέπεια να, συμβάλλει σε/συντελεί σε/προκαλεί/οδηγεί κ.λπ., φυσική συνέπεια αυτού είναι…
Συμπέρασμα	επομένως, λοιπόν, άρα, ώστε, συνεπώς, με βάση τα προαναφερόμενα, καταλήγει/διαπιστώνει/συμπεραίνει, όπως προκύπτει από, σύμφωνα με
Παραλληλισμός	παρομοιάζεται με, παραλληλίζοντας το… με… συμπεραίνει, μοιάζει με..., είναι σαν...
Αντίθεση	αντίθετα, ωστόσο, αν και, όμως, εντούτοις, παρόλο που, από την άλλη πλευρά κ.λπ.
Προσθήκη όμοιων πληροφοριών	επίσης, παράλληλα, επιπρόσθετα, εκτός από αυτά, εξάλλου, άλλωστε κ.λπ.
Προϋπόθεση	με τον όρο να, αν, με την προϋπόθεση ότι, σε περίπτωση που, εκτός αν κ.λπ.
Έμφαση	υπογραμμίζει, επισημαίνει, τονίζει, κυρίως, ιδιαίτερα
Επεξήγηση	με άλλα λόγια, δηλαδή, εννοεί, πιο συγκεκριμένα, αναλυτικότερα, για να γίνει σαφής, διευκρινίζει κ.λπ.

Όταν δηλώνουμε την οργάνωση του κειμένου	**αξιοποιούμε ρήματα ή φράσεις όπως:** • αρχίζει, κατ' αρχάς, αρχικά • συνεχίζει, έπειτα, στη συνέχεια • μεταβαίνει (σε άλλο θέμα) • τελειώνει, καταλήγει, συμπεραίνει, ανακεφαλαιώνει, τέλος

Όταν θέλουμε να δείξουμε ότι ο συγγραφέας αναφέρεται στο ίδιο θέμα	**αξιοποιούμε διάφορους τρόπους συνοχής όπως:** • παράλειψη λέξης • επανάληψη λέξης • συνυπώνυμα-υπερώνυμα • συνώνυμα-αντώνυμα • λέξεις νοηματικά συγγενείς από τον ευρύτερο θεματικό χώρο • χρήση αντωνυμίας • χρήση γενικότερου όρου

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΥΚΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΦΡΑΣΗΣ

Πύκνωση

Είναι η προσπάθεια λακωνικής διατύπωσης των κύριων νοημάτων του κειμένου. Η συνοπτική απόδοση των βασικών ιδεών του κειμένου δεν προκύπτει αυτόματα, αλλά επιτυγχάνεται με την εφαρμογή διαφόρων στρατηγικών πύκνωσης, π.χ.:

- παραλείπουμε τα δευτερεύοντα στοιχεία
- αποδίδουμε συνοπτικά τα πληροφοριακά σύνολα (από μία ή και δύο παραγράφους σε μακροπερίοδο λόγο)
- γενικεύουμε
- χρησιμοποιούμε ρήματα που φανερώνουν λεκτικές πράξεις (π.χ. προτείνει, συμβουλεύει κ.λπ.)
- επινοούμε θεματική πρόταση - πλαγιότιτλο.

Στην πράξη

Εντοπίζω τις κύριες πληροφορίες

Α. *Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ού αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.*

Β. *Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών. Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί και τρόφιμα υπόσχονται ότι θα επιλύσουν το πρόβλημα του υποσιτισμού, όμως ταυτόχρονα δημιουργούν τεράστια βιοηθικά προβλήματα. Παράλληλα,* ***η πρόσφατη κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών*** *μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής».*

Αναγνωρίζω το είδος τους

Διαπιστώσεις

Αίτιο

Αποτέλεσμα

Θετικά επιτεύγματα

Νέο Θέμα

Κίνδυνος

ΠΥΚΝΩΝΩ ▼

Ο Στ. Γκόνος θεωρεί ότι η πρόοδος που συντελέστηκε στις επιστήμες της Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής έλυσε πολλά προβλήματα, ωστόσο προκαλεί εύλογα ερωτήματα σχετικά με το ενδεχόμενο κλωνοποίησης ανθρώπων.

Παράφραση
Είναι η απόδοση των κύριων ιδεών του κειμένου με διαφορετικό λεξιλόγιο από αυτό του αρχικού κειμένου. Η ευστοχία στην αναδιατύπωση των βασικών πληροφοριών του κειμένου αποτελεί σημαντικό δείκτη ποιότητας του περιληπτικού κειμένου. Ειδικότερα, με το συγκεκριμένο κριτήριο αξιολόγησης ελέγχεται η ακρίβεια και η ευστοχία αναδιατύπωσης με την αξιοποίηση ποικίλων τεχνικών, όπως:

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ		ΠΑΡΑΦΡΑΣΗ
Ερωτηματικές προτάσεις	→	**Πλάγιος λόγος, προτάσεις κρίσεως**
Απόψεις τρίτων	→	**Ρήμα που φανερώνει τη λεκτική πράξη**
Απαρίθμηση	→	**Ασύνδετο σχήμα**
Αναλογία	→	**Παρομοίωση**
Ενεργητική σύνταξη	↔	**Παθητική (και το αντίστροφο)**
Επαναλήψεις	→	**Γενίκευση**
Σύγκριση - αντίθεση	→	**Αντίθεση**
Ευθύς λόγος	→	**Ρήμα που φανερώνει λεκτική πράξη**
Ονοματικές φράσεις	↔	**Ρηματικές φράσεις (και το αντίστροφο)**
Συνυπώνυμα	→	**Υπερώνυμα**
Λέξη του κειμένου	→	**Συνώνυμες ή παράγωγες και ομόρριζες λέξεις**
Μεταφορικός λόγος	→	**Κυριολεξία**
Αναφορικές προτάσεις	→	**Επιθετικοί προσδιορισμοί**
Προθετική φράση	→	**Μετοχή**
Περιφραστικό ρήμα	→	**Μονολεκτικό ρήμα**
Περιγραφή, αφήγηση, συναίσθημα	→	**Ρήματα και μετοχές που φανερώνουν τη συναισθηματική κατάσταση του συγγραφέα**

Προϋποθέσεις
Η ικανότητα παράφρασης προϋποθέτει:
- προσοικείωση του ειδικού και λόγιου λεξιλογίου
- εξάσκηση με γλωσσικές ασκήσεις (συνώνυμα, αντώνυμα, παράγωγα, μετατροπή του μεταφορικού λόγου σε κυριολεξία κ.λπ.).

Στην πράξη

ΣΤΟ ΑΡΧΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΣΤΟ ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ
1. Ερωτηματικές προτάσεις	
α. Επιχείρημα *Ποια δύναμη και ποια σοφία μπορούν ν' αντιπαρατάξουν στο «πνεύμα» του οι μικροί μαθητές; Και για τούτο επαναπαύεται στα λιγοστά πνευματικά του κεφάλαια.*	**με αιτιολογική πρόταση** Ο Δάσκαλος δεν ενδιαφέρεται να αναβαθμιστεί πνευματικά γιατί οι μαθητές του χαρακτηρίζονται από λιγοστά πνευματικά εφόδια.
β. Προβληματισμοί *Υπάρχουν άραγε γονίδια αθανασίας; Θα διαλευκανθούν πλήρως οι μοριακοί μηχανισμοί που διέπουν τη ζωή και τον θάνατο; Θα αποδεχθεί, ηθικά, η ανθρωπότητα σε μια τέτοια περίπτωση να παρέμβει;*	**με ρήμα που φανερώνει λεκτική πράξη** Ο συγγραφέας εκφράζει έντονες επιφυλάξεις για τις εφαρμογές της κλωνοποίησης.
γ. Ερώτηση - απάντηση *Τι εννοούμε όμως με τον όρο αυτομόρφωση; Με τον όρο αυτομόρφωση περιγράφουμε μία σύνθετη εκπαιδευτική διαδικασία της οποίας θεμελιώδης κινητήρια δύναμη είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, ο οποίος, έχοντας επίγνωση των αναγκών και των επιθυμιών του, καλείται να συμβάλει αποφασιστικά στην πορεία της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής του κατάρτισης.*	**με πλάγιο λόγο** Ο συγγραφέας θεωρεί ότι η ουσία της αυτομόρφωσης εντοπίζεται στο ίδιο το άτομο, το οποίο συμμετέχει ενεργητικά στην εκπαιδευτική διαδικασία για την κάλυψη των προσωπικών του αναγκών.
δ. Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις *Μια σημαντική πρόκληση στο ξεκίνημα του 21ου αιώνα είναι με ποιον τρόπο θα διαφυλαχθούν τα ιδανικά της ειρήνης, της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η απάντηση είναι: κατάλληλη αγωγή και παιδεία.*	**με προτάσεις κρίσεως** Σύμφωνα με τον συγγραφέα, η παιδεία προβάλλεται ως λύση στα σημαντικότερα προβλήματα των σημερινών κοινωνιών.
ε. Ρητορικές ερωτήσεις **Ποια** *δύναμη και ποια σοφία μπορούν ν' αντιπαρατάξουν στο «πνεύμα» του οι μικροί μαθητές;*	**με προτάσεις κρίσεως** Οι μαθητές δεν μπορούν να τον αμφισβητήσουν.
2. Απόψεις τρίτων	
α. Αυθεντίες *Στα σπορ δε γυμνάζεις το σώμα σου μονάχα· γυμνάζεις, πάνω απ' όλα, την ψυχή σου. «Στα τεραίν του Ήτον», είπε πολύ σωστά ο Ουέλιγκτον, «κερδήθηκε η μάχη τού Βατερλό» .*	**με πλάγιο λόγο** Με τα ομαδικά αθλήματα αποκτά ο άνθρωπος και ψυχικές εκτός από σωματικές δυνάμεις. Έτσι εξηγείται και η γνωστή ρήση του Ουέλιγκτον, ο οποίος θεωρεί ότι οι αρχηγοί του αγγλικού έθνους νίκησαν στο Βατερλό τον Ναπολέοντα επειδή είχαν εκπαιδευτεί στο Ήτον.
β. Απόψεις σε πλάγιο λόγο *Η συμμετοχή πολλών διανοουμένων στη συζήτηση που άρχισε με το άρθρο μου «Πλύση εγκεφάλου των αναγνωστών» μου προκαλεί μεγάλη ευχαρίστηση, πρέπει όμως να πω πως με ξαφνιάζει ότι μερικοί αντέδρασαν με πάθος στο ζήτημα αναφορικά με τη μη αντικειμενικότητα της είδησης. (Θεματικοί Κύκλοι, σ. 175)*	**με ρήμα/φράση που φανερώνει λεκτική πράξη** Ο συγγραφέας με αφορμή την αντίδραση πολλών δημοσιογράφων σε σχετική συζήτηση με θέμα την αντικειμενικότητα της είδησης διατυπώνει τις προσωπικές του απόψεις σχετικά με αυτό.
γ. Ανασκευή άποψης *Ένας ξένος συγγραφέας έχει κάνει την παρατήρηση ότι, αν ο Δάσκαλος δεν πλουτίζει ούτε ανακαινίζει τα επιστημονικά του εφόδια και τις επαγγελματικές του δεξιότητες, είναι γιατί έχει να κάνει πάντοτε με παιδιά, ανώριμους δηλαδή και με περιορισμένη ικανότητα ανθρώπους, που εύκολα δεσπόζει στον κύκλο τους.* *[...] Αξιοπρόσεχτη η παρατήρηση. Δεν αληθεύει όμως στη δική μας εποχή. Γιατί σήμερα και τα παιδιά είναι πολύ διαφορετικά από άλλοτε και ο αέρας, το «κλίμα» του σχολείου έχει αλλάξει. Παλαιότερα ο μαθητής περίμενε να φωτιστεί αποκλειστικά και μόνο από το Δάσκαλό του.*	**με ρήμα που φανερώνει λεκτική πράξη** Ο δοκιμιογράφος διαφωνεί με την άποψη ενός ξένου συγγραφέα ο οποίος υποστηρίζει ότι ο δάσκαλος δεν φροντίζει για την επιμόρφωσή του επειδή επιβάλλεται εύκολα στους πνευματικά ανώριμους μαθητές, αντιτάσσοντας το επιχείρημα ότι τα σημερινά παιδιά και το εκπαιδευτικό σύστημα έχουν αλλάξει.

3. Απαρίθμηση

Στην έκθεση τις Διεθνούς Επιτροπής τις UNESCO για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα τονίζεται ότι η διά βίου εκπαίδευση πρέπει να στηρίζεται στους παρακάτω τέσσερις πυλώνες, που αποτελούν διαφορετικά είδη μάθησης: 1. Μαθαίνω να αποκτώ τη γνώση, συνδυάζοντας ικανοποιητικά μια ευρύτατη γενική παιδεία με τη δυνατότητα εμβάθυνσης σε ορισμένα θέματα. 2. Μαθαίνω να ενεργώ με τέτοιον τρόπο, ώστε να αποκτώ όχι μόνο επαγγελματική κατάρτιση αλλά και γενικότερα τη δυνατότητα να αντιμετωπίζω και να εργάζομαι αρμονικά σε ομάδες. 3. Μαθαίνω να συμβιώνω, κατανοώντας τις και έχοντας επίγνωση των κοινωνικών αλληλεξαρτήσεων – συμβάλλοντας στην πραγματοποίηση κοινών δράσεων και στη διευθέτηση των συγκρούσεων, με σεβασμό στις αξίες του πλουραλισμού, τις αμοιβαίας κατανόησης και της ειρήνης. 4. Μαθαίνω να ζω με τέτοιον τρόπο, ώστε να αναπτύσσω την προσωπικότητά μου και να μπορώ να ενεργώ με μεγαλύτερη αυτονομία και περισσότερη κρίση και προσωπική υπευθυνότητα. (2000)

με ασύνδετο σχήμα

Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση της UNESCO, οι τέσσερις προϋποθέσεις της διά βίου εκπαίδευσης είναι η ικανότητα του μαθητή να μαθαίνει, να δρα με βάση τις γνώσεις του, να είναι ανεκτικός με τη διαφορετικότητα των συνανθρώπων του και να εξελίσσεται υπεύθυνα ως προσωπικότητα.

4. Αναλογία

[…] *τότε πραγματικά ο φιλόλογος ή ο μαθηματικός, ο μουσικός ή ο γυμναστής είναι δάσκαλος και το έργο του αξίζει να λέγεται παιδευτικό. Διαφορετικά μοιάζουν με τους ανύποπτους «βοηθούς» που τους παίρνει μαζί του ο «τεχνίτης», για να του κουβαλούν τα υλικά, να του δίνουν ένα χέρι στα εργαλεία, ή και να εκτελούν μικροδουλειές, χωρίς πρωτοβουλία και ευθύνη, αφού άλλωστε δεν έχουν σαφή γνώση ούτε του τελικού σκοπού ούτε της μεθόδου που οδηγεί στην πραγμάτωσή του. (Θεματικοί Κύκλοι, σ. 285)*

με απλή παρομοίωση ή σύγκριση

Ο δάσκαλος που δεν ασκεί με υπευθυνότητα το έργο του δεν διαφέρει από τον βοηθό ενός τεχνίτη που αγνοεί τον σκοπό της δουλειάς.

5. Ενεργητική σύνταξη

Η ψυχή/το σθένος γεννά και συντηρεί τη μεγάλη αντοχή του πνευματικού ανθρώπου.

με παθητική σύνταξη (και το αντίστροφο)

Η μεγάλη αντοχή του πνευματικού δημιουργού γεννιέται και συντηρείται, κατά κύριο λόγο, από την ψυχή του.

6. Επαναλήψεις

Η κριτική στάση εξ άλλου προβαίνει μέσ' από μιαν απόσταση. Σε μιαν εποχή σαν τη δική μας, που ο άνθρωπος δεν έχει σχεδόν άλλη εκλογή παρά μόνον ανάμεσα στο πνεύμα της συλλογικής συμπεριφοράς ή της απομόνωσης, το να πάρει κανείς απόσταση από τα πράγματα είναι δύσκολο: γιατί απόσταση αφ' ενός σημαίνει διάσταση προς την παθητική προσαρμογή, αφ' ετέρου όμως δεν σημαίνει και ρήξη με την πραγματικότητα. Ο διανοούμενος έχει την δύναμη να αποσπάται από τα πράγματα — τις πολιτικές θέσεις, τις καλλιτεχνικές τεχνοτροπίες, τα αξιώματα της συμβατικής ηθικής, τους κοινωνικούς θεσμούς και τα λογής συνθήματα, όχι για να μείνει έξω από την πρακτική ζωή αλλά για να αναμετρηθεί μαζί της. (2001)

με γενίκευση

Ο πνευματικός άνθρωπος, παίρνοντας απόσταση από την πραγματικότητα, δεν αντιμετωπίζει παθητικά τη ζωή, αντίθετα, βρίσκεται σε δημιουργική εγρήγορση.

7. Σύγκριση-αντίθεση

Ο κοινός άνθρωπος που δεν είναι κατά τον ίδιο τρόπο τοποθετημένος, εύκολα εξαντλείται και καταρρέει όταν χτυπηθεί από ένα ανεπάντεχο δεινό ή όταν η υπέρμετρη δουλειά αρχίσει να φθείρει την υγεία του. Ο πνευματικά τοποθετημένος δημιουργός δεν γκρεμίζεται εύκολα ούτε από τη νόσο, ούτε από τα γεράτειά, ούτε από τις απογοητεύσεις […] (2006)

με αντίθεση

Αντίθετα από τον μέσο άνθρωπο, ο πνευματικός άνθρωπος δεν φθείρεται από τις αντιξοότητες της ζωής.

8. Ευθύς λόγος

Μη βιαστείς να συμφωνήσεις μαζί τους. Εσύ να κάνεις προσεχτικές παρατηρήσεις και να σχηματίσεις τη δική σου γνώμη. (2004)

με ρήμα που φανερώνει λεκτική πράξη

Ο συγγραφέας προτρέπει τον δάσκαλο να μην επηρεάζεται.

9. Ονοματικές φράσεις	**με ομόρριζα ρήματα/ρηματικές φράσεις**
Υπεροχή του πνευματικού ανθρώπου.	Ο πνευματικός άνθρωπος υπερέχει.
Η μάχη του ανθρώπου.	Ο άνθρωπος έδωσε μάχη.
Η απόρριψη του αιτήματος.	Το αίτημα απορρίφθηκε.
10. Υπώνυμα	**με υπερώνυμα**
ραδιόφωνο, τηλεόραση, εφημερίδες	ΜΜΕ
11. Λέξεις του κειμένου	**με συνώνυμες ή άλλες νοηματικά συγγενείς λέξεις**
θάρρος, παρρησία, αρετή, οκνηρός	τόλμη, ειλικρίνεια, ήθος, φυγόπονος
	με αρνητική διατύπωση και το αντώνυμο
τολμηρός, ευθυνόφοβος, σημαντικός	δεν είναι συνεσταλμένος, υπεύθυνος, ασήμαντος
12. Μεταφορικός λόγος	**με κυριολεξία**
Το σημερινό παιδί έχει λευτερωθεί από...	Το παιδί έχει απαλλαγεί από...
13. Αναφορικές προτάσεις	**με επιθετικούς προσδιορισμούς**
... με την πειθώ που είναι τόσο αποτελεσματική	... με την αποτελεσματική πειθώ
14. Προθετική φράση	**με μετοχή**
με απειλές	απειλώντας
15. Περιφραστικό ρήμα	**με μονολεκτικό ρήμα**
Δίνει τη δική του σημασία	Σημασιοδοτεί
16. Περιγραφή, αφήγηση, συναισθήματα	**με ρήματα, φράσεις και μετοχές που φανερώνουν τη συναισθηματική κατάσταση του συγγραφέα**
Τέτοια συμπύκνωση <u>πεθυμιάς και νοσταλγίας νιώθεις</u> αναπνέοντας τον αγέρα τούτο του Ήτον. Όλοι σχεδόν οι αρχηγοί του εγγλέζικου έθνους τους τελευταίους αιώνες πέρασαν εδώ μέσα, στους τοίχους τούτους και τις πρασινάδες, την παιδική κι εφηβική τους ηλικία, και τούτες οι κλειστές αυλές κι οι τριζοκοπούσες παμπάλαιες σκάλες και το γιασεμί τούτο που ανθίζει στις δοξαρωτές πόρτες <u>θα 'μειναν σε όλη τους τη ζωή η μεγάλη τους αγιάτρευτη νοσταλγία</u>.	Ο συγγραφέας, <u>συγκινημένος</u> και <u>με νοσταλγική διάθεση</u> από την επίσκεψή του στο κολέγιο Ήτον...

4.6. Ελέγχω την περίληψη

Ως προς το περιεχόμενο

- ► Διατύπωσα το νοηματικό κέντρο;
- ► Επέλεξα τις σημαντικότερες πληροφορίες;

Ως προς τη δομή

- ► Παρουσίασα στο εισαγωγικό τμήμα της περίληψης τις απαραίτητες πληροφορίες για την πληροφόρηση του δέκτη (θέμα, συγγραφέας, είδος κειμένου);
- ► Αποτύπωσα στην περίληψη τον τρόπο οργάνωσης του κειμένου, τις ενότητες (αν είναι περισσότερες);
- ► Ακολούθησα τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα;
- ► Επέλεξα τα κατάλληλα ρήματα και διαρθρωτικές λέξεις ώστε να αναδεικνύονται οι λογικές σχέσεις των κύριων ιδεών και επιχειρημάτων του κειμένου;

Ως προς τη διατύπωση

- ► Είναι σαφής και ακριβής η αναδιατύπωση;
- ► Είναι σωστή συντακτικά η στίξη;
- ► Τήρησα τους γραμματικοσυντακτικούς κανόνες;
- ► Απέφυγα υποκειμενικά σχόλια και αξιολογικές κρίσεις;
- ► Απέφυγα να επαναλάβω λέξεις και φράσεις του κειμένου;
- ► Έχω αποδώσει τις βασικές πληροφορίες του διαγράμματος σε πλάγιο λόγο;
- ► Αξιοποίησα την τριτοπρόσωπη οπτική γωνία;

Ως προς την έκταση

- ► Τήρησα το όριο των λέξεων;

4.7. Εφαρμογές

4.7.1. Δοκίμιο πειθούς

Ενέργεια 1η και 2η

Ενότητα 1

άποψη άλλου

Ένας ξένος συγγραφέας έχει κάνει την παρατήρηση ότι, αν ο Δάσκαλος δεν πλουτίζει ούτε ανακαινίζει τα επιστημονικά του εφόδια και τις επαγγελματικές του δεξιότητες, είναι γιατί έχει να κάνει πάντοτε με παιδιά, ανώριμους δηλαδή και με περιορισμένη ικανότητα ανθρώπους, που εύκολα δεσπόζει στον κύκλο τους. Επομένως, του λείπει ο «ανταγωνισμός» με ομοίους του, που είναι πάντοτε έτοιμοι και πολλές φορές ικανοί να του αμφισβητήσουν την υπεροχή, όπως συμβαίνει στα άλλα επαγγέλματα. Δεν χρειάζεται να «πολεμήσει» σκληρά και προς σκληρούς αντιπάλους, σαν τους βιοπαλαιστές· μέσα στην τάξη είναι ο «ένας», «ο παντογνώστης», «ο φωτισμένος». Ποια δύναμη και ποια σοφία μπορούν ν' αντιπαρατάξουν στο «πνεύμα» του οι μικροί μαθητές; Και για τούτο επαναπαύεται στα λιγοστά πνευματικά του κεφάλαια.

επιχειρήματα

Αξιοπρόσεχτη η παρατήρηση. Δεν αληθεύει όμως στη δική μας εποχή. Γιατί σήμερα και τα παιδιά είναι πολύ διαφορετικά από άλλοτε και ο αέρας, το «κλίμα» του σχολείου έχει αλλάξει. Παλαιότερα ο μαθητής περίμενε να φωτιστεί αποκλειστικά και μόνο από τον Δάσκαλό του. Σήμερα οι πηγές των πληροφοριών έχουν πολλαπλασιαστεί σε βαθμό εκπληκτικό και οι κρουνοί τους (η εφημερίδα, το περιοδικό, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση) ρέουν μέσα στο σπίτι. Μπορεί ο μαθητής, ανάλογα με τη δύναμη και την όρεξή του, να προμηθεύεται ελεύθερα και απεριόριστα «ειδήσεις» από όλες τις περιοχές της ανθρώπινης περιέργειας: ιστορικές, γεωγραφικές, βιολογικές, ανθρωπολογικές, φυσικής, χημείας, κοσμογραφίας, ηλεκτρολογίας, κάθε λογής «τεχνικής».

άποψη του συγγραφέα

Έπειτα, το σημερινό «παιδί» έχει λευτερωθεί από τους «κληρονομικούς» ενδοιασμούς, τις πλεγματικές αναχαιτίσεις που παλαιότερα έκαναν τον μαθητή να σκύβει παθητικά το κεφάλι και να δέχεται αδιαμαρτύρητα την «αυθεντία» του Δασκάλου, του οποιουδήποτε Δασκάλου. Σηκώνεται και διατυπώνει με θάρρος προς κάθε κατεύθυνση τις απορίες, τις αντιρρήσεις, τις δικές του γνώμες. Και επειδή σήμερα σειέται παντού το κοινωνικό έδαφος από τα προβλήματα που έχουν γεννήσει οι οικονομικές εξελίξεις και οι πολιτικές ζυμώσεις σε όλες τις χώρες του κόσμου, η «αμφισβήτηση» έχει εισβάλει στα σχολεία και έχει κάνει δύσκολο το έργο του Δασκάλου.

επιχειρήματα

Πάρε το λοιπόν απόφαση. Δεν είσαι πια ο «τυχερός» Δάσκαλος των αρχών του αιώνα μας, που ήξερε και πίστευε «ακριβώς» (ή περίπου ακριβώς) όσα περίμεναν να ακούσουν από αυτόν τα ολιγαρκή και ντροπαλά παιδιά του σχολείου εκείνης της εποχής.

Ενότητα 2

Είσαι (οφείλεις να είσαι, δεν μπορείς παρά να είσαι) ο Δάσκαλος ενός άλλου καιρού κι ενός άλλου κόσμου, που πρέπει να πλησιάσεις μια ταραγμένη νεότητα, ορμητική και απαιτητική, και να τη βοηθήσεις να βρει τον δρόμο της.

Πρόσεξε πόσο συγκρούονται οι γνώμες των συναδέλφων σου, όταν χαρακτηρίζουν τη σημερινή Νεότητα συγκρίνοντάς την με την παλαιότερη. Σπάνια βρίσκεται κανείς να την εγκωμιάσει. Οι πιο πολλοί την κατηγορούν ότι έχασε τη φιλοπονία, το φιλότιμο, την ντροπή, τις αρετές που κάνουν τον νέο άνθρωπο συμπαθητικό, αγαπητό.

προτροπές

Μη βιαστείς να συμφωνήσεις μαζί τους. Εσύ να κάνεις προσεχτικές παρατηρήσεις και να σχηματίσεις τη δική σου γνώμη.

– Πώς; – Αυτό είναι το μυστικό σου. Πάντως, όχι με απειλές και με λοιδορίες, ούτε με ειρωνείες και σαρκασμούς. Αλλά με την πειθώ, που είναι τόσο πιο αποτελεσματική, όσο επιχειρείται πιο πολύ με το ζωντανό παράδειγμα, παρά με τα άψυχα λόγια. Πρώτα όμως να κερδίσεις την εμπιστοσύνη του Νέου.

προϋπόθεση

(Ε. Π. Παπανούτσος, Η Παιδεία το μεγάλο μας πρόβλημα, Αθήνα 1976, διασκευή – Πανελλήνιες 2004)

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: ΤΑ ΕΦΟΔΙΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Ενέργεια 3η

Ο Παπανούτσος στο κείμενο αυτό **διαφωνεί** με την εκτίμηση ενός ξένου συγγραφέα, **που ισχυρίζεται** ότι η αδυναμία γνωστικής αναβάθμισης του δασκάλου **οφείλεται** στην έλλειψη ανταγωνισμού λόγω του χαμηλού γνωστικού επιπέδου των μαθητών. ***Ο συγγραφέας υποστηρίζει*** ότι ο σύγχρονος μαθητής, **αντίθετα από ό,τι συνέβαινε στο παρελθόν**, διαθέτει περισσότερες γνώσεις **λόγω του καταιγισμού των πληροφοριών** από τα μέσα ενημέρωσης. ***Από την άλλη πλευρά***, η απαλλαγή από συμπλέγματα και φόβους του παρελθόντος οδηγούν στην αμφισβήτηση της αυθεντίας του δασκάλου. **Τέλος, προτρέπει** τον δάσκαλο να αγνοεί τις αρνητικές κρίσεις των συναδέλφων του για τους σημερινούς νέους και με πειστικό λόγο να διαμορφώσει σχέσεις εμπιστοσύνης με τους μαθητές του.

4.7.2. Λογοτεχνικό κείμενο

Ενέργεια 1η και 2η (Α)

Ενότητα 1

συναισθήματα

διαπίστωση

Ενότητα 2
περιγραφή

παρατήρηση

άποψη τρίτου

άποψη του συγγραφέα

θέση του συγγραφέα

ΝΟΗΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Τέτοια συμπύκνωση πεθυμιάς και νοσταλγίας νιώθεις αναπνέοντας τον αγέρα τούτο του Ήτον. Όλοι σχεδόν οι αρχηγοί του εγγλέζικου έθνους τους τελευταίους αιώνες πέρασαν εδώ μέσα, στους τοίχους τούτους και τις πρασινάδες, την παιδική κι εφηβική τους ηλικία, και τούτες οι κλειστές αυλές κι οι τριζοκοπούσες παμπάλαιες σκάλες και το γιασεμί τούτο που ανθίζει στις δοξαρωτές πόρτες θα 'μειναν σε όλη τους τη ζωή η μεγάλη τους αγιάτρευτη νοσταλγία.

Νιώθεις πως εδώ, στη μικρή τούτη φημισμένη πολιτεία όπου αναθρέφεται η εγγλέζικη αριστοκρατία, το ελληνικό πνέμα, φωτεινό, τολμηρό κι ισορροπημένο, συνεχίζει εξόριστο στην υπερβόρεια ομίχλη το εξαίσιο έργο του.

Περνώ ένα μικρό γιοφυράκι ποταμού, φτάνω στον ανοιχτό χώρο, όπου οι μεγάλοι μαθητές, με τα ουρανιά και τ' άσπρα κασκέτα, παίζουν γκολφ. Ωραία λιγνά κορμιά, χάρη και δύναμη, πειθαρχημένη ορμή, χαρά στο μάτι να βλέπει και στο νου να συλλογιέται πως με την άσκηση τα κορμιά τούτα γίνουνται καλοί αγωγοί για να περνάει το πνέμα.

Κάποτε ένας Ανατολίτης σοφός είδε μερικούς σκοινοβάτες να πραγματοποιούν με τα κορμιά τους τις πιο επικίντυνες τόλμες· και ξέσπασε στα κλάματα. «Γιατί κλαις;» τον ρώτησαν. «Γιατί συλλογιέμαι», αποκρίθηκε ο σοφός, «πως αν, όπως γυμνάζουμε έτσι τα σώματά μας, γυμνάζαμε και την ψυχή μας, τι θάματα θα μπορούσαμε να κάμουμε!»

Εδώ όμως, στο Ήτον, ο θεατής δεν μπορεί να ξεσπάσει σε κλάματα. Γιατί μήτε καταπληχτικούς σκοινοβατικούς άθλους θα δει, μήτε κι η ψυχή μένει, μέσα σε τέτοια ευλύγιστα κορμιά, ακαλλιέργητη. Υπάρχει μέτρο, ισορροπία, παράλληλη καλλιέργεια σάρκας και νου σε ανθρώπινη κλίμακα. Ελληνική αρμονία.

Τα σπορτ κι οι κλασικές σπουδές είναι στο Ήτον οι δυο παράλληλοι αδερφωμένοι δρόμοι της αγωγής. Όχι όμως σπορτ ατομικά –ακόντιο, πήδημα, δίσκος– παρά σπορτ ομαδικά: λεμβοδρομίες, κρίκετ, τένις, φουτμπόλ.

Τα ομαδικά παιχνίδια υπηρετούν μεγάλο ηθικό σκοπό: σε συνηθίζουν να υποτάξεις την ατομικότητά σου σε μια γενική ενέργεια. Να μη νιώθης πως είσαι άτομο ανεξάρτητο, παρά μέλος μιας ομάδας. Να υπερασπίζεσαι όχι μονάχα την ατομική σου τιμή παρά ολόκληρη την τιμή της ομάδας όπου ανήκεις: σχολή, Πανεπιστήμιο, πόλη, έθνος. Έτσι, από σκαλοπάτι σε σκαλοπάτι, το παιχνίδι μπορεί να σε ανεβάσει στις πιο αψηλές κι αφιλόκερδες κορυφές της ενέργειας. Στα σπορτ δε γυμνάζεις το σώμα σου μονάχα· γυμνάζεις, πάνω απ' όλα, την ψυχή σου. «Στα τεραίν του Ήτον», είπε πολύ σωστά ο Ουέλιγκτον, «κερδήθηκε η μαχη τού Βατερλό».

(Νίκος Καζαντζάκης, Ταξιδεύοντας - Αγγλία, Αθήνα 1962 – Πανελλήνιες 2005)

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: ΤΑ ΟΜΑΔΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Ενέργεια 3η

Ο συγγραφέας Ν. Καζαντζάκης στο κείμενό του «Ταξιδεύοντας» αναφέρεται στη συμβολή του αθλητισμού στην ηθική διάπλαση των νέων. Με αφορμή την επίσκεψή του στο κολέγιο Ήτον της Αγγλίας, διαπιστώνει την επίδραση της ελληνικής κλασικής αγωγής στο εκπαιδευτικό του πρόγραμμα. Αναφερόμενος στα λόγια ενός Ανατολίτη σοφού που επισημαίνει την αναγκαιότητα ισόρροπης καλλιέργειας σώματος και πνεύματος, τονίζει ότι το εκπαιδευτικό αυτό ιδεώδες γίνεται πράξη στο Ήτον, όπου οι κλασικές σπουδές συνδυάζονται αρμονικά με τα ομαδικά αθλήματα, τα οποία θεωρεί κύριους φορείς της παιδείας. Καταλήγοντας, τονίζει ότι το ομαδικό πνεύμα ενισχύει την ηθική διάσταση της προσωπικότητας του ατόμου.

4.7.3. Στοχαστικό δοκίμιο

Ενέργεια 1η και 2η (Α)

Βρισκόμαστε σ' ένα σταυροδρόμι· δεν ήμασταν ποτέ απομονωμένοι· μείναμε πάντα ανοιχτοί σ' όλα τα ρεύματα – Ανατολή και Δύση· και τ' αφομοιώναμε θαυμάσια τις ώρες που λειτουργούσαμε σαν εύρωστος οργανισμός. [...] *Συνταραζόμαστε κι εμείς, δικαιολογημένα ή αδικαιολόγητα, από διαδοχικές κρίσεις, αποκαλυπτικές εφευρέσεις και φόβους, που δεν αφήνουν τον ανθρώπινο νου να ηρεμήσει – σαν την καλαμιά στον κάμπο. Μπροστά σ' αυτά, τι μας μένει για να βαστάξουμε αν απαρνηθούμε τον εαυτό μας; Δε μένω τυφλός στα ψεγάδια*[1] *μας, αλλά έχω την ιδιοτροπία να πιστεύω στον εαυτό μας. Σας παρακαλώ να με συγχωρήσετε που μνημονεύω εδώ προσωπικές εμπειρίες· δεν έχω άλλο πειραματόζωο από εμένα. Και η προσωπική μου εμπειρία μού δείχνει πως το πράγμα που με βοήθησε, περισσότερο από κάθε άλλο, δεν ήταν οι αφηρημένοι στοχασμοί ενός διανοουμένου, αλλά η πίστη και η προσήλωσή μου σ' έναν κόσμο ζωντανών και περασμένων ανθρώπων*[2] *στα έργα τους, στις φωνές τους, στο ρυθμό τους, στη δροσιά τους. Αυτός ο κόσμος, όλος μαζί, μου έδωσε το συναίσθημα πως δεν είμαι μια αδέσποτη μονάδα, ένα άχερο στ' αλώνι. Μου έδωσε τη δύναμη να κρατηθώ ανάμεσα στους χαλασμούς που ήταν της μοίρας μου να ιδώ. Κι ακόμη, μ' έκανε να νιώσω, όταν ξαναείδα το χώμα που με γέννησε, πως ο άνθρωπος έχει ρίζες, κι όταν τις κόψουν πονεί, βιολογικά, όπως όταν τον ακρωτηριάσουν.*
[...]

διαπιστώσεις

άποψη

βιώματα του συγγραφέα

αποτελέσματα

Κι όλα τούτα θα μπορούσα να τα ονομάσω με τη λέξη παράδοση, που την ακούμε κάποτε ψυχρά και μας φαίνεται υπόδικη[3]*. Αλήθεια, υπάρχουν ροπές*[4] *που νομίζουν πως η παράδοση μας στρέφει σε έργα παρωχημένα*[5] *και ανθρώπους παρωχημένους, πως είναι πράγμα τελειωμένο και άχρηστο για τις σημερινές μας ανάγκες, πως δεν μπορεί να βοηθήσει σε τίποτε τον σημερινό τεχνοκρατικό άνθρωπο που γνώρισε φριχτούς πολέμους και φριχτότερα στρατόπεδα συγκεντρώσεως, αυτόν τον άνθρωπο που αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στην κατάσταση του θηρίου και την κατάσταση του ανδροειδούς*[6]*. Η παράδοση είναι λοιπόν ένα περιττό βάρος που πρέπει να εξοβελιστεί*[7]*. Μου φαίνεται πως αυτές οι ροπές εκπορεύουνται από τη σύγχρονη απελπισία για την αξία του ανθρώπου. Είναι τα συμπτώματα ενός πανικού, που εν ονόματι του ανθρώπου τείνουν να κατακερματίσουν την ψυχή του ανθρώπου. Όμως τι απομένει αν βγάλουμε από τη μέση τον άνθρωπο;*

διαπίστωση

ΝΟΗΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

1. ψεγάδια: ελαττώματα
2. περασμένων: ανθρώπων που έχουν φύγει από τη ζωή
3. υπόδικη: υπόλογη, ένοχη
4. ροπές: απόψεις
5. παρωχημένα: ξεπερασμένα
6. του ανδροειδούς: του ανθρωπόμορφου
7. εξοβελιστεί: διωχτεί

(Γ. Σεφέρη, Δοκιμές, τόμ. 2, Εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1974, σσ. 175-177 – Πανελλήνιες 2008)

ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Ενέργεια 3η

Ο συγγραφέας, με αφορμή προσωπικά του βιώματα, υπερασπίζεται την αξία της παράδοσης, αντίθετα με όσους την αμφισβητούν. Τονίζει πως ο ελληνικός πολιτισμός, λόγω της γεωγραφικής θέσης της Ελλάδας, δέχτηκε πολύπλευρες επιρροές, που αφομοίωσε δημιουργικά. Ο συγγραφέας εξομολογείται πως, χωρίς να εθελοτυφλεί για τα ελαττώματα των Ελλήνων, χάρη στην προσήλωσή του στην ελληνική παράδοση μπόρεσε να αισθανθεί οργανικό μέλος μιας ομάδας και να συναισθανθεί ότι ο άνθρωπος είναι αναπόσπαστα δεμένος με την πατρίδα του. Αναγνωρίζει πως υπάρχει η τάση να απορρίπτεται οτιδήποτε παραδοσιακό ως αναχρονιστικό και ξεπερασμένο, άχρηστο για την πολύπλοκη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Καταλήγοντας, ερμηνεύει αυτή την τάση των σύγχρονων ανθρώπων ως απόρροια της απελπισίας και του άγχους που προκαλεί ο αλλοτριωμένος τρόπος της σύγχρονης ζωής.

5

Παραγωγή κειμένων πειθούς

Σκοπός

Να σε βοηθήσει να αναπτύξεις συγκεκριμένες δεξιότητες όπως:

√ Ικανότητα κατανόησης των οδηγιών παραγωγής λόγου
√ Ικανότητα εντοπισμού του/των ζητούμενου/ων
√ Ικανότητα συγκέντρωσης του κατάλληλου υλικού για κάθε ζητούμενο
√ Ικανότητα προσχεδιασμού/οργάνωσης του παραγόμενου κειμένου
√ Ικανότητα οργάνωσης των παραγράφων ώστε να διαθέτουν επαρκή ανάπτυξη, τεκμηρίωση, αλληλουχία, συνοχή
√ Ικανότητα γλωσσικής ανασύστασης των σημειώσεων σε συνεχή λόγο

5.1. Εισαγωγή

Τρόπος εξέτασης της έκθεσης

Ο μαθητής παράγει διάφορα κείμενα, σε επικοινωνιακό πλαίσιο. Το επικοινωνιακό πλαίσιο και η επιχειρηματολογία καθορίζουν την αποτελεσματικότητα του κειμένου. Από τα διάφορα είδη λόγου δίνεται έμφαση στην παραγωγή κριτικού-αποφαντικού λόγου, δηλαδή στα κείμενα εκείνα στα οποία κυριαρχεί η πειθώ, η λογική οργάνωση και η αναφορική λειτουργία της γλώσσας (π.χ. άρθρο, γραπτή εισήγηση κ.λπ.). Ασκείται δηλαδή ο μαθητής στη σύνταξη κειμένου στο οποίο θα διατυπώνει σκέψεις και απόψεις για ένα θέμα που σχετίζεται άμεσα ή έμμεσα με τα θέματα που περιλαμβάνονται στα βιβλία «Έκθεση-Έκφραση» Γ' τάξης του Γενικού Λυκείου και «Θεματικοί κύκλοι» για το Λύκειο. (Εξεταστέα ύλη 2011-12)

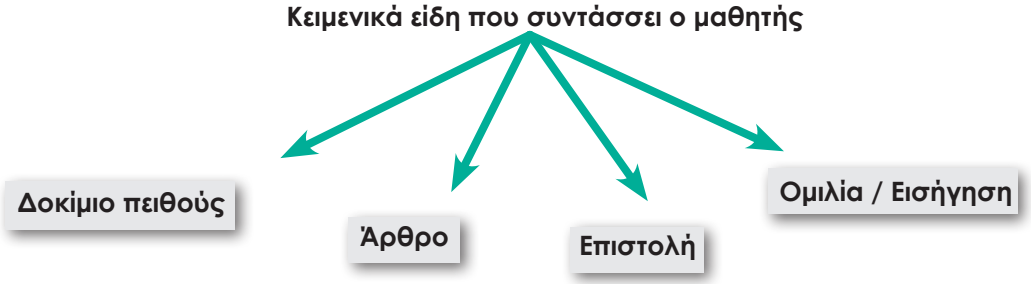

παραδείγματα

1. *Τώρα που έφτασε η στιγμή της αποφοίτησής σας από το Λύκειο, αξιοποιώντας τις εμπειρίες της σχολικής σας ζωής, να γράψετε μια **επιστολή** προς τον Υπουργό Παιδείας, στην οποία να διατυπώνετε τεκμηριωμένα τις απόψεις σας για τις αλλαγές που θα θέλατε να γίνουν στο σχολείο, προκειμένου αυτό να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. (500-600 λέξεις)*
(Πανελλήνιες 2000)

2. *Ο συντάκτης του παραπάνω άρθρου επισημαίνει: Και σαν ακουστεί καμιά διαμαρτυρία, έχουν το άλλοθι έτοιμο: Κάνουν τις δοκιμές τους μακριά από τον «πολιτισμό». Σε ένα **άρθρο** που θα γράψετε για το περιοδικό του σχολείου σας, να εκθέσετε τεκμηριωμένα τις απόψεις σας σχετικά με τις υποχρεώσεις και τον τρόπο αντίδρασης των ηγετών και του πολίτη απέναντι στον διαγραφόμενο για την ανθρωπότητα κίνδυνο από τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας. (500-600 λέξεις)*
(Επαναληπτικές 2000)

3. *Σας δίνεται η ευκαιρία, με αφορμή μια πολιτιστική εκδήλωση του σχολείου σας, να συναντήσετε έναν διανοούμενο. Ποιες σκέψεις σας θα του εκθέτατε σχετικά με το πώς πρέπει να συμβάλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν σήμερα τη νεολαία; (Να καταγράψετε τις σκέψεις σας αυτές σε ένα **δοκίμιο πειθούς** 500-600 λέξεων, το οποίο θα του επιδώσετε κατά τη συνάντησή σας.)*
(Ιούνιος 2001)

4. *Ως μέλος του δεκαπενταμελούς συμβουλίου του Λυκείου σου εκπροσωπείς τους συμμαθητές σου σε μια εκδήλωση της περιοχής σου που έχει ως θέμα το φυσικό περιβάλλον και την ποιότητα ζωής. Να διαμορφώσεις μια **εισήγηση** με την οποία θα παρουσιάσεις τις επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον προτείνοντας και τρόπους αντιμετώπισής τους. (500-600 λέξεις)*
(Πανελλήνιες 2003)

Κριτήρια αξιολόγησης

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα και τη σχετική υπουργική απόφαση για τις γενικές εξετάσεις λυκείων, με την έκθεση ο καθηγητής ελέγχει και αξιολογεί την πνευματική συγκρότηση του μαθητή και ειδικά την ικανότητά του να κατανοεί ένα πρόβλημα, που αφορά τον άνθρωπο και τον κόσμο του, να παίρνει ορισμένη θέση απέναντι σ' αυτό και να εκφράζει με σαφήνεια και ακρίβεια τις προσωπικές του σκέψεις.

Γενικά στα γραπτά ο διορθωτής πρέπει να προσέξει:

***Α. ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ**, δηλαδή το σύνολο των οργανωμένων σκέψεων που διατυπώνει ο μαθητής πάνω στο δεδομένο πρόβλημα.*

Θετικά στοιχεία θεωρούνται:

1. *Η ξεκάθαρη θέση που παίρνει ο μαθητής απέναντι στο πρόβλημα, η προσωπική του άποψη, που μπορεί να είναι αντίθετη με τις ως τώρα γνωστές και παραδεκτές απόψεις, αρκεί να είναι τεκμηριωμένη.*
2. *Το είδος των γνώσεων-σκέψεων που χρησιμοποιεί ο μαθητής για να στηρίξει τη θέση του, και μαζί η κριτική του ικανότητα και η ορθότητα επιλογής των προσφορότερων γνώσεων.*
3. *Ο τρόπος που οργανώνει τις σκέψεις του, η ικανότητα του να τους δίνει μορφή λογικών επιχειρημάτων με αποδεικτική δύναμη και αξία.*
4. *Ο πλούτος και η ορθότητα των επιχειρημάτων που χρησιμοποιεί για να δικαιολογήσει τις απόψεις του.*
5. *Η ελευθερία, η ευρύτητα, η άνεση και η σοβαρότητα της σκέψης, η έλλειψη προκατάληψης και εριστικής διάθεσης.*

Σφάλματα για το περιεχόμενο θεωρούνται:

1. *Η προβολή μιας φανερά παράλογης ή ακαθόριστης θέσης.*
2. *Η μη λογική «στήριξη» μιας ορθής θέσης.*
3. *Η φτωχή και περιορισμένη επιχειρηματολογία.*
4. *Η απλή παράθεση ξένων, αναφομοίωτων γνώσεων.*
5. *Ο περιττός φόρτος ιστορικών και άλλων παραδειγμάτων.*
6. *Η αναπλήρωση της έλλειψης επιχειρημάτων με παραγγέλματα, συμβουλές, ρητά, γνώμες στοχαστών. Των στοιχείων αυτών είναι αποδεκτή η μετρημένη χρήση, και μάλιστα όταν έρχονται σε ενίσχυση των λογικών επιχειρημάτων.*
7. *Τα παρείσακτα στοιχεία που δεν περιέχονται στις απαιτήσεις του θέματος.*
8. *Τα γενικά και αυθαίρετα συμπεράσματα.*
9. *Η ανάπτυξη δευτερευόντων σε σημασία σημείων σε βάρος πρωτευόντων.*
10. *Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει η αδυναμία του μαθητή να δει την ουσία του προβλήματος και η κίνηση της σκέψης του στην περιφέρεια του θέματος.*

***Β. ΤΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΣΚΕΨΕΩΝ** που καθορίζουν το σχέδιο και την οικονομία της έκθεσης.*

Θετικά στοιχεία θεωρούνται:

1. *Η λογική διάταξη των σκέψεων, η οργανική και αρμονική σύνδεση μεταξύ τους, έτσι που να βγαίνει η μια μέσα από την άλλη κατά λογική ακολουθία, και ακόμη η συγκρότηση των σκέψεων σε πειστικά επιχειρήματα.*
2. *Η ορθή κατάταξη των επιχειρημάτων σε κλιμακωτή μορφή.*
3. *Η προοδευτική αποκάλυψη και δικαιολόγηση της προσωπικής θέσης.*
4. *Η φυσική και αβίαστη κατάληξη σ' ένα λογικό συμπέρασμα.*
5. *Η ανεξαρτησία από προκαθορισμένα γενικά πρότυπα (καλούπια) και η πρωτοτυπία.*

Σφάλματα στη διάρθρωση των σκέψεων θεωρούνται:

1. *Η έλλειψη καθορισμένης πορείας και η άτακτη παράθεση των σκέψεων.*
2. *Η έλλειψη ενότητας είτε ανάμεσα στα μέρη (πρόλογο, κύριο θέμα, επίλογο), είτε ανάμεσα στις επιμέρους σκέψεις και επιχειρήματα.*
3. *Η κυκλική πορεία στην ανάπτυξη, που δεν προωθεί τη σκέψη με νέες εμπνεύσεις αλλά την επαναφέρει στο σημείο αφετηρίας με επαναλήψεις.*

Γ. ΤΗΝ ΕΚΦΡΑΣΗ ή ΤΗ ΜΟΡΦΗ. *Αυτή αποτελεί το είδος, την ποιότητα του λόγου που χρησιμοποιεί ο μαθητής για να διαρθρώσει και να παρουσιάσει το σύνολο των σκέψεών του.*

Θετικά στοιχεία θεωρούνται:

1. *Η ακρίβεια της διατύπωσης, η σαφήνεια και η καθαρότητα, η μετρημένη χρήση των εκφραστικών τρόπων.*
2. *Η συμφωνία του λόγου με τις απαιτήσεις του περιεχομένου.*
3. *Η ομοιομορφία του λόγου σ' ολόκληρη την έκθεση, που δείχνει ότι οι διατυπωμένες σκέψεις είναι προσωπικό κτήμα του μαθητή.*
4. *Ο λογικός, λεκτικός και εκφραστικός πλούτος.*

Σφάλματα στην έκφραση θεωρούνται:

1. *Η εκφραστική ανακρίβεια, η ασάφεια και αοριστία, το σκοτεινό ύφος και ο επιφανειακός εκφραστικός πλούτος (βερμπαλισμός, κενολογία).*
2. *Ο ιστορισμός, ο ρητορισμός, ο λογοτεχνισμός, η φλυαρία, η ωραιολογία.*
3. *Η εκφραστική ανομοιομορφία.*
4. *Η εκφραστική δυσκαμψία και φτώχεια, που συχνά συνοδεύεται από τη μονότονη επανάληψη λέξεων και εκφράσεων.*
5. *Η απεραντολογία με τις φορτικές επαναλήψεις νοημάτων.*
6. *Η ανάμειξη της δημοτικής και της καθαρεύουσας.*
7. *Τα γραμματικά και συντακτικά λάθη. Η επισήμανσή τους πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τους κανόνες που περιέχουν τα σχολικά εγχειρίδια (Νεοελληνική Γραμματική, Συντακτικό της Νέας Ελληνικής).*

Ως προς την εικόνα του γραπτού

Θετικά στοιχεία θεωρούνται:
Η ευανάγνωστη μορφή, το καθαρογραμμένο γραπτό, η ορθή χρήση των σημείων στίξης, η ορθή διάκριση παραγράφων.

Αρνητικά στοιχεία είναι:
Η ακαταστασία του γραπτού, η κακή χρήση της στίξης, η έλλειψη παραγράφων, οι συχνές διαγραφές λέξεων και φράσεων, οι μουντζούρες.

(Γενικές αρχές και τεχνικές υποδείξεις για την αξιολόγηση των γραπτών δοκιμίων των Γενικών Εξετάσεων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ΠΗΓΗ: e-keimena.gr)

Διδακτέα ύλη και έκθεση

Η δεξιότητα συγγραφής κειμένων είναι άμεσα διδάξιμη, αρκεί να εφαρμοστεί η θεωρία στην πράξη, όπως συμβαίνει με όλα τα Πανελληνίως εξεταζόμενα μαθήματα. Συγκεκριμένα:

Ο ΜΑΘΗΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΕΤΑΙ	ΣΚΟΠΟΣ
Ως προς την ΟΡΓΑΝΩΣΗ	
Δομή κειμένου (διάγραμμα) (Έκφραση-Έκθεση τ. β΄, σσ. 256-257, τ. γ΄, σ. 282)	για να κάνει διάγραμμα
Δομή-τρόπο οργάνωσης/ανάπτυξης παραγράφου (Έκφραση-Έκθεση, τ. α', β', γ')	για να οργανώνει και να αναπτύσσει κάθε παράγραφο
Ως προς το ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	
Κοινωνικές επιστήμες (Μαθήματα Γενικής Παιδείας)	για να επεξεργάζεται τις γενικές γνώσεις για την οικονομική ζωή, την κοινωνική ζωή, τον άνθρωπο, την πολιτική, τις ηθικές αξίες, τις διακρατικές σχέσεις, το περιβάλλον και να βρίσκει το κατάλληλο για κάθε θεματική ενότητα υλικό
Έννοιες σχετικές με τα θέματα που επιλέγονται για ανάπτυξη από τα προτεινόμενα για συζήτηση θέματα (στο μάθημα Έκθεση-Έκφραση)	για να αποκτήσει ένα γνωσιακό αρχείο μνήμης, το οποίο θα αξιοποιηθεί κατά την παραγωγή λόγου
Ανάλυση εννοιών (τ. γ΄, σ. 280)	για να αναλύει τις έννοιες του θέματος και να συγκεντρώνει το υλικό του
Πειθώ - μέσα πειθούς (τ. γ΄, σσ. 11-48)	για να υποστηρίζει τις απόψεις του με τα κατάλληλα επιχειρήματα
Γλώσσα-ύφος των κειμένων (δοκίμιο, άρθρο, ομιλία, επιστολή) (τ. α΄, β΄, γ΄)	για να υιοθετεί το κατάλληλο γλωσσικό και υφολογικό επίπεδο για την επικοινωνιακή περίσταση
Συνοχή (τ. α΄, σ. 272, τ. β΄, σ. 248)	για να επιλέγει τους κατάλληλους λεκτικούς τρόπους και να δηλώνει γλωσσικά τη συνεκτικότητα του κειμένου τόσο στα πλαίσια της παραγράφου όσο και ανάμεσα στις παραγράφους
Ως προς τη ΜΕΘΟΔΟ	
Το διαδικαστικό μοντέλο σύνταξης κειμένων	για να ακολουθεί επιμέρους φάσεις κατά τη διαδικασία σύνταξης κειμένων

5.2. Στάδια συγγραφικής διαδικασίας – συνοπτική παρουσίαση

ΣΚΟΠΟΣ

Σύμφωνα με τον τρόπο εξέτασης και τα κριτήρια αξιολόγησης, το κείμενο που συντάσσουμε πρέπει να διαθέτει:

1. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
δηλαδή
τις κατάλληλες πληροφορίες
σε κάθε παράγραφο ανάλογα
με το ζητούμενο

2. ΟΡΓΑΝΩΣΗ
δηλαδή

3. ΕΚΦΡΑΣΗ
δηλαδή
κατάλληλες γλωσσικές
επιλογές και ύφος ανάλογα
με το κειμενικό είδος

σ = συνοχή διαπροτασιακή
Σ = συνοχή ανάμεσα σε παραγράφους

Ο μαθητής πρέπει να αναπτύξει ποικίλες γλωσσικογνωστικές δεξιότητες ώστε να γίνει ικανός να συνθέτει ένα νοηματικά, γλωσσικά και επικοινωνιακά αποτελεσματικό κείμενο. Για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι απαραίτητο να ακολουθηθούν επιμέρους φάσεις εργασίας, διότι η σύνταξη κειμένου είναι μια «εξαιρετικά σύνθετη, λεπτή, πολύπλευρη και απαιτητική πνευματική διεργασία». Άλλωστε, όλοι οι δόκιμοι συγγραφείς –όπως αποδείχθηκε από εκτεταμένες έρευνες μελετητών– δεν συνθέτουν αυθόρμητα και αβίαστα την ώρα που γράφουν, αλλά ακολουθούν μια δεδομένη πορεία με επιμέρους φάσεις: δηλαδή επεξεργάζονται και οργανώνουν λογικά τις πληροφορίες τους πριν τις παρουσιάσουν γλωσσικά. Η συνήθης σχολική πρακτική, κατά την οποία οι μαθητές προσπαθούν «να επιτελέσουν ταυτόχρονα τρεις λειτουργίες, δηλαδή να παράγουν και να οργανώνουν τις ιδέες τους και να τις εκφράζουν με το λόγο, είναι καταδικασμένες σε αποτυχία» (Ηλ. Ματσαγγούρας, 2004, σ. 175)

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΣΚΟΠΟΣ
Ενέργεια 1η: **Διαβάζω τις οδηγίες παραγωγής λόγου**	**να εντοπίσω** • τον αριθμό των ζητουμένων • το επικοινωνιακό πλαίσιο
Ενέργεια 2η: **Συγκεντρώνω το υλικό μου** **Κάνω διάγραμμα αν τα ζητούμενα είναι 1 ή 2**	**να διασφαλίσω ως προς το περιεχόμενο** • συνάφεια των εκτιθέμενων σκέψεων με τα ζητούμενα του θέματος • πρωτοτυπία των ιδεών **να διασφαλίσω ως προς την οργάνωση** • ισόρροπη ανάπτυξη όλων των θεματικών κέντρων
Ενέργεια 3η: **Γράφω** **(δοκίμιο, άρθρο, ομιλία, επιστολή)**	**να διασφαλίσω ως προς το περιεχόμενο** • επαρκή τεκμηρίωση των σκέψεων με την παράθεση κατάλληλων επιχειρημάτων **να διασφαλίσω ως προς την έκφραση** • το κατάλληλο γλωσσικό και υφολογικό επίπεδο ανάλογα με το είδος του κειμένου

Επισημάνσεις

Επαρκεί ο χρόνος;

Οι δόκιμοι συγγραφείς αφιερώνουν πολύ χρόνο στο προσυγγραφικό στάδιο, κατά το οποίο συλλέγουν και οργανώνουν τις πληροφορίες τους, όμως κάτι ανάλογο δεν μπορούν να κάνουν οι μαθητές, οι οποίοι δεν έχουν αυτή την «πολυτέλεια του χρόνου». Ο χρόνος που μπορούν θεωρητικά να αφιερώσουν στη σύνθεση της έκθεσης είναι εξαιρετικά περιορισμένος (1,5 ώρα περίπου από τον συνολικό διαθέσιμο χρόνο της τρίωρης εξέτασης). Αυτός ο χρονικός περιορισμός προϋποθέτει ταχύτητα σκέψης για τη συγκέντρωση πολλών στοιχείων και ευστοχία επιλογών, αφού οποιοδήποτε περιττό ή άσχετο στοιχείο είναι εμφανές σε ένα μέσης έκτασης κείμενο. Μπορούμε να υποστηρίξουμε όμως ότι, μετά από επαρκή εξάσκηση με τη μέθοδο που προτείνουμε και την ταξινόμηση των γνωστικών στοιχείων σε θεματικούς τομείς, δεν θα απαιτείται παρά λίγος χρόνος από αυτόν που διατίθεται για τη συγγραφική διαδικασία.
Ο διαθέσιμος χρόνος στο σχολείο δεν επαρκεί, διότι αναγκάζεσαι να αντεπεξέλθεις σε ένα κανονικό κριτήριο σε πραγματικό χρόνο 1,5 ώρας. Όμως σου θυμίζουμε ότι η γραπτή εξέταση του μαθήματος είναι τρίωρη, οπότε θα μπορείς να διαθέσεις μισή ώρα περίπου για να προσχεδιάσεις το κείμενό σου, δηλαδή πρώτα να βρεις το υλικό σου (ιδέες-επιχειρήματα) και μετά να το ταξινομήσεις στις παραγράφους του κύριου μέρους (θεματικές ενότητες). Δεν πρόκειται λοιπόν για άσκοπη ανάλωση χρόνου, αλλά για μια ορθολογιστική διαχείριση του χρόνου που ούτως ή άλλως θα διαθέσεις για τη σύνθεση του κειμένου σου. Απλά προτείνουμε να εργαστείς σε διαδοχικές φάσεις.

Σφάλματα-παραλείψεις

- Οι μαθητές νομίζουν πως μπορούν να γράψουν την έκθεση χωρίς σχεδιασμό και συγκέντρωση υλικού.
- Δεν κάνουν διάγραμμα, παρά το γεγονός ότι αυτό προτείνεται ως βασική μέθοδος συγκέντρωσης και οργάνωσης του υλικού για την έκθεση (τεύχος γ).
- Δεν προσπαθούν να βρουν τα αναγκαία και κατάλληλα για κάθε θέμα-ζητούμενο στοιχεία.
- Προσπαθούν απεγνωσμένα να ανακαλέσουν στη μνήμη τους γνώσεις από παρεμφερή θέματα ή κείμενα ή εννοιολογικά λεξικά ή –το χειρότερο– αναπαράγουν κάποια θέματα/απαντήσεις τα οποία θυμούνται από την προετοιμασία τους από παρόμοιες εκθέσεις.
- Οι συγκεκριμένες ενέργειες οδηγούν σε φοβερά λάθη τόσο στο περιεχόμενο (άσχετα στοιχεία) όσο και στη δομή (άτακτη παράθεση των ιδεών, έλλειψη συνεκτικότητας, αλληλουχίας, λογικά άλματα/κενά).

Αποτέλεσμα

- Ο χρόνος αναλώνεται ούτως ή άλλως, καθώς ο μαθητής προσπαθεί να σκεφτεί το κείμενο πρόταση-πρόταση και παράγραφο-παράγραφο.
- Παραλείπονται βασικά στοιχεία περιεχομένου.
- Η έκθεση υστερεί σε επιχειρηματολογία, αφού δεν έγινε αξιολόγηση των απαραίτητων για την ανάλυση/απόδειξη στοιχείων.
- Παρουσιάζονται σφάλματα δομής/οργάνωσης του λόγου τόσο στις θεματικές ενότητες όσο και στην οργάνωση των παραγράφων.

5.2. Στάδια συγγραφικής διαδικασίας – αναλυτική παρουσίαση

Ενέργεια 1η: Διαβάζω τις οδηγίες παραγωγής λόγου

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΩ	ΣΚΟΠΟΣ
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΦΡΑΣΗ	**Να την αξιοποιήσω στον πρόλογο** (σε περίπτωση άρθρου ή ομιλίας) ή σε άλλο σημείο του κειμένου (αν πρόκειται για παράθεμα)
2. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ • **Είδος κειμένου** • **Ιδιότητα πομπού** • **Δέκτης υποθετικός** • **Σκοπός υποθετικός** • **Επικοινωνιακή περίσταση**	**Να επιλέξω το κατάλληλο γλωσσικό και υφολογικό επίπεδο ανάλογα με το είδος του κειμένου**
3. ΕΚΤΑΣΗ **Συνήθως η ανάπτυξη του κειμένου δεν ξεπερνά το όριο των 500-600 λέξεων**	**Να προγραμματίσω τον αριθμό των παραγράφων** Η έκταση του κειμένου προσανατολίζει τον προγραμματισμό 6-7 παραγράφων, ώστε να διαθέτουν επαρκή ανάπτυξη.
4. ΤΟ/Α ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ/Α	**Να οργανώσω το κείμενο** Α) Αν τα ζητούμενα είναι 1 ή 2, προγραμματίζω 1 ή 2 θεματικές ενότητες αντίστοιχα. Β) Αν τα ζητούμενα έχουν υποερωτήματα, αντιγράφω τις θεματικές προτάσεις.

Πώς διατυπώνονται τα ζητούμενα

Συνήθεις τρόποι με τους οποίους διατυπώνεται το/α ζητούμενο/α είναι:
• με ερωτηματικές προτάσεις (παρ. 1, 4)
• με προτρεπτικές προτάσεις (παρ. 2, 3).
Ανεξάρτητα από τον τρόπο διατύπωσης, το θέμα ξεκινά **μετά τα ερωτηματικά ή προτρεπτικά ρήματα.**

Πώς αναγνωρίζω τον αριθμό των ζητουμένων

Για λόγους οικονομίας της γλώσσας, ορισμένες φορές λανθάνουν περισσότερα του ενός ερωτήματα σε σύνθετες προτάσεις που αποτελούνται από άλλες απλές προτάσεις. Γι' αυτό κατά την ανάγνωση των οδηγιών παραγωγής λόγου προσέχουμε:
• τις **αντωνυμίες** που αντικαθιστούν λέξεις που αναφέρονται σε προηγούμενη πρόταση, ώστε να κατανοήσουμε σε ποιες έννοιες αναφέρονται
• την **παράλειψη όρων/λέξεων** που αναφέρονται σε προηγούμενη πρόταση, ώστε κατά την αντιγραφή να τους αξιοποιήσουμε
• τον συμπλεκτικό σύνδεσμο **και**, ο οποίος αποκαλύπτει τον πραγματικό αριθμό των θεματικών ενοτήτων.

παραδείγματα

1.

Σας δίνεται η ευκαιρία, με αφορμή μια πολιτιστική εκδήλωση του σχολείου σας, να συναντήσετε έναν διανοούμενο. Ποιες σκέψεις σας θα του εκθέτατε σχετικά με το πώς πρέπει να συμβάλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν σήμερα τη νεολαία; (Να καταγράψετε τις σκέψεις σας αυτές σε ένα δοκίμιο πειθούς 500-600 λέξεων, το οποίο θα του επιδώσετε κατά τη συνάντησή σας.)
(Μάιος 2001)

√ **Εισαγωγική φράση: Σας δίνεται ... διανοούμενο**
√ **Είδος κειμένου: Δοκίμιο πειθούς**
√ **Ζητούμενο 1:**
• **πώς πρέπει να συμβάλλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν σήμερα τη νεολαία;**

2.

Πληροφορηθήκατε από τον ημερήσιο τύπο ότι σε ερευνητικό κέντρο πρόκειται να γίνουν πρωτοποριακά πειράματα Γενετικής και προβληματιστήκατε για τη χρήση των αποτελεσμάτων τους. Να γράψετε ένα άρθρο για το περιοδικό του σχολείου σας, στο οποίο να εκφράσετε τις ανησυχίες σας για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης και να τονίσετε με επιχειρήματα ότι είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου. (500-600 λέξεις).
(Μάιος 2002)

√ **Εισαγωγική φράση: Πληροφορηθήκατε από τον ημερήσιο τύπο ... χρήση των αποτελεσμάτων τους.**
√ **Είδος κειμένου: Άρθρο**
√ **Ζητούμενα 2:**
• **ανησυχίες για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης**
• **είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου.**

3.

Στα πυκνοκατοικημένα αστικά κέντρα μειώνονται σταδιακά οι χώροι ομαδικής ψυχαγωγίας και άθλησης. Στο πολιτιστικό κέντρο του δήμου σας καλείστε ως εκπρόσωπος των μαθητών και χρήστης αυτών των χώρων, να επισημάνετε σε μια ομιλία 500-600 λέξεων τη σημασία του ομαδικού παιχνιδιού στην ψυχική και σωματική διαμόρφωση και στη μελλοντική κοινωνικοποίηση των εφήβων.
(Μάιος 2005)

√ **Εισαγωγική φράση: Στα πυκνοκατοικημένα αστικά κέντρα ... και χρήστης αυτών των χώρων.**
√ **Είδος κειμένου: Ομιλία**
√ **Υποερωτήματα 3:**
• **η σημασία του ομαδικού παιχνιδιού στην ψυχική υγεία των εφήβων**
• **η σημασία του ομαδικού παιχνιδιού στη σωματική διαμόρφωση των εφήβων**
• **η σημασία του ομαδικού παιχνιδιού στη μελλοντική κοινωνικοποίηση των εφήβων.**

4.

Ως τελειόφοιτος να γράψεις ένα άρθρο 400-500 λέξεων για την τοπική εφημερίδα. Στο άρθρο αυτό, με βάση τη σχολική σου εμπειρία, να αναφέρεις τι προσφέρει το σχολείο για την αντιμετώπιση του καθημερινού καταιγισμού των πληροφοριών και την ένταξη των τελειοφοίτων στην κοινωνία. Ποιες αλλαγές θα πρότεινες για τη βελτίωση αυτών των προσφορών του σχολείου;
(Μάιος 2004)

√ **Εισαγωγική φράση: Ως τελειόφοιτος να γράψεις ... για την τοπική εφημερίδα.**
√ **Είδος κειμένου: Άρθρο**
√ **Υποερωτήματα 4:**
• **τι προσφέρει το σχολείο για την αντιμετώπιση του καθημερινού καταιγισμού των πληροφοριών**
• **τι προσφέρει το σχολείο για την ένταξη των τελειοφοίτων στην κοινωνία**
• **αλλαγές για τη βελτίωση της προσφοράς του σχολείου για την αντιμετώπιση του καθημερινού καταιγισμού πληροφοριών**
• **αλλαγές για τη βελτίωση της προσφοράς του σχολείου για την ένταξη των τελειοφοίτων στην κοινωνία.**

Ενέργεια 2η: Συγκεντρώνω το υλικό μου - Κάνω διάγραμμα

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Όταν τα ζητούμενα έχουν υποερωτήματα (3 ή 4)

Α.
Αντιγράφω τις θεματικές προτάσεις

Β.
Συγκεντρώνω το κατάλληλο υλικό ανάλογα με τη θεματική πρόταση

Όταν τα ζητούμενα είναι 1 ή 2

Α.
Αντιγράφω κάθε ζητούμενο

Β.
Συγκεντρώνω το κατάλληλο υλικό για κάθε ζητούμενο

Γ.
Κάνω διάγραμμα (ταξινομώ το υλικό μου σε κάθε παράγραφο)

Υλικό καλείται το περιεχόμενο, δηλαδή οι απαντήσεις στα ζητούμενα, οι ιδέες, τα επιχειρήματα, τα παραδείγματα με τα οποία υποστηρίζουμε τις απόψεις μας.

Διάγραμμα καλείται ο προσχεδιασμός της οργάνωσης ενός κειμένου, δηλαδή η προεργασία για την ανάπτυξη ενός θέματος. Το θέμα της έκθεσης είναι ένα πρόβλημα λογικής, η επίλυση του οποίου στηρίζεται στην καταγραφή των σημαντικών ιδεών που θα αναπτυχθούν στο καθαρό. Με το διάγραμμα προσπαθούμε να οργανώσουμε τις σκέψεις/ιδέες μας για το θέμα – να ταξινομήσουμε τα επιμέρους θέματα στις θεματικές ενότητες και στις παραγράφους ώστε να διασφαλίσουμε τις αρετές της ενότητας και αλληλουχίας σε κάθε παράγραφο του κειμένου.

Γιατί είναι απαραίτητο να προσχεδιάσουμε την έκθεση;

1. Όπως αναφέραμε (κριτήρια αξιολόγησης), το παραγόμενο κείμενο πρέπει να διαθέτει:
- διάκριση των θεματικών ενοτήτων
- ισόρροπη ανάπτυξη των θεματικών ενοτήτων
- συνοχή του κειμένου (ομαλή σύνδεση των παραγράφων και ευρύτερων μερών του κειμένου).

Επομένως, χωρίς προσχεδιασμό δεν είναι δυνατόν να εξασφαλιστούν τα παραπάνω.

2. Όπως γνωρίζουμε από τη σχετική θεωρία αναφορικά με την επίλυση προβλημάτων, η δυσκολία ενός προβλήματος ελαττώνεται όσο προχωράει η ανάλυσή του σε απλούστερα προβλήματα. Με την ανάλυση της δομής του θέματος (σε ερωτήματα/θεματικές ενότητες) αντιμετωπίζουμε κάθε θεματική ενότητα και κάθε παράγραφο του κειμένου ξεχωριστά ως «μικροέκθεση». Διότι τόσο κάθε θεματική ενότητα όσο και κάθε παράγραφος αποτελούν τμήματα του κειμένου με νοηματική αυτοτέλεια, δηλαδή εισαγωγή-ανάπτυξη-ανακεφαλαίωση. Επομένως, ο μαθητής επικεντρώνεται κάθε φορά σε ένα ζητούμενο, με αποτέλεσμα να εργάζεται συγκροτημένα, μεθοδευμένα και συνειδητά για την αναζήτηση σχετικών προς το θέμα απαντήσεων.

παραδείγματα

2 ζητούμενα

Πληροφορηθήκατε από τον ημερήσιο τύπο ότι σε ερευνητικό κέντρο πρόκειται να γίνουν πρωτοποριακά πειράματα Γενετικής και προβληματιστήκατε για τη χρήση των αποτελεσμάτων τους. Να γράψετε ένα άρθρο για το περιοδικό του σχολείου σας, στο οποίο να εκφράσετε τις ανησυχίες σας για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης και να τονίσετε με επιχειρήματα ότι είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου. (500-600 λέξεις)

Συγκεντρώνω το υλικό μου

Ζητούμενο 1ο: Ενδέχεται να γίνεται κακή εφαρμογή της επιστημονικής γνώσης.

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Βήμα 1ο: Αναλύω την κεντρική έννοια

Επιστημονικά-τεχνολογικά επιτεύγματα

- Γενετική κλωνοποίηση
- Ενέργεια πυρηνική, ηλεκτρισμός, πετρέλαιο
- Μέσα μεταφοράς - επιπτώσεις
- Μέσα επικοινωνίας, Μ.Μ.Ε., διαφήμιση, Η/Υ, Internet
- Όπλα, διαστημική
- Ρομποτική μηχανοκρατία, αυτοματισμός
- Χημεία, χημικά, λιπάσματα, μεταλλαγμένα τρόφιμα

Βήμα 2ο: Βρίσκω απαντήσεις στους θεματικούς τομείς

- Άνθρωπος
- Φυσικό περιβάλλον
- Πολιτική
- Διακρατικές σχέσεις

Ζητούμενο 2ο: Είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου.

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Βήμα 1ο: Αναλύω το πεδίο διερεύνησης

Άνθρωπος

- Ανάγκες - ευάλωτος
- Προβλήματα
- Βελτίωση βιοτικού επιπέδου
- Βελτίωση ποιότητας ζωής
- Προάσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Βήμα 2ο: Βρίσκω επιχειρήματα

- Θετικές επιστήμες
- Ιατρική, βιολογία, γενετική, φαρμακευτική
- Οικολογική τεχνολογία
- Επιστήμες του ανθρώπου
- Ο ρόλος του επιστήμονα

Κάνω το διάγραμμα – ταξινομώ τις απαντήσεις μου σε κάθε παράγραφο.

Πρόλογος
Πειράματα γενετικής σε ερευνητικό κέντρο (ανάπτυξη)
Κατακλείδα: ανησυχίες για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης

§ Γενετική Κλωνοποίηση – ανησυχίες – γιατί;
√ Γενετικός ρατσισμός
√ Ποιοι θα ελέγχουν τη γνώση και της εφαρμογές της;
√ Ποιοι άνθρωποι θα γίνουν πειραματόζωα; Για ποιο σκοπό;

§ Κακή εφαρμογή της γνώσης – ανησυχίες – γιατί;
√ Ρομποτική μηχανοκρατία, αυτοματισμός - επιπτώσεις
√ Μ.Μ.Ε., διαφήμιση, Η/Υ, Internet - επιπτώσεις
√ Όπλα, διαστημική - επιπτώσεις
√ Χημεία, χημικά, λιπάσματα, μεταλλαγμένα τρόφιμα - επιπτώσεις
√ Ενέργεια πυρηνική, ηλεκτρισμός, πετρέλαιο, μέσα μεταφοράς - επιπτώσεις

Μεταβατική παράγραφος: αρνητικές συνέπειες των τεχνολογικών επιτευγμάτων, γι' αυτό είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου

§ Βιοτικές ανάγκες ανθρώπων (διευκρινίσεις) – είναι αναγκαίο η επιστήμη να υπηρετεί τον άνθρωπο – γιατί, πώς;
√ Ο ρόλος του επιστήμονα - εφόδια, ικανότητες, διαφορά από μέσο πολίτη
√ Θετικές επιστήμες: ιατρική, βιολογία, γενετική, πληροφορική, περιβαλλοντικές επιστήμες
√ Ρόλος: έρευνα, λύσεις σε προβλήματα δημόσιας υγείας, φυσικού περιβάλλοντος ► Βελτίωση βιοτικού επιπέδου, Βελτίωση ποιότητας ζωής

§ Άλλες ανάγκες ανθρώπων (διευκρινίσεις) – είναι αναγκαίο η επιστήμη να υπηρετεί τον άνθρωπο – γιατί, πώς;
√ Επιστήμες του ανθρώπου (κοινωνιολογία, ψυχολογία, πολιτικές επιστήμες, οικονομικές επιστήμες, ιστορία, γλωσσικές επιστήμες)
√ Ρόλος: διαφώτιση, ανάπτυξη κριτικής σκέψης, ανθρωπογνωσία, απαραίτητες γνώσεις για ερμηνεία πολύπλοκης κοινωνίας
√ Σκοπός/αποτελέσματα: συνειδητοί πολίτες, επαγρύπνηση, συμμετοχή στην αντιμετώπιση των κοινωνικοπολιτικών προβλημάτων

Επίλογος
Προϋποθέσεις

2 ζητούμενα με 4 υποερωτήματα

*Ως μέλος του δεκαπενταμελούς συμβουλίου του Λυκείου σου εκπροσωπείς τους συμμαθητές σου σε μια εκδήλωση της περιοχής σου που έχει ως θέμα το φυσικό περιβάλλον και την ποιότητα ζωής. Να διαμορφώσεις μια εισήγηση με την οποία θα παρουσιάσεις τις επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο **και** το φυσικό περιβάλλον προτείνοντας και τρόπους αντιμετώπισής **τους**. (500-600 λέξεις)*
Μάιος 2003

Α. Γράφω τις θεματικές προτάσεις

Πρόλογος
Παραγωγή προϊόντων - προώθηση - διαφήμιση - υπερκατανάλωση
Κατακλείδα: επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον

§ Επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο
Υπερκατανάλωση: Τάση του ανθρώπου να καταναλώνει περισσότερα υλικά αγαθά από αυτά που είναι απαραίτητα για την κάλυψη των βασικών αναγκών του
Συνέπειες: ηθικές, κοινωνικές, ψυχολογικές, πνευματικές, πολιτικές (λόγω εθισμού υπακοής σε διαφημιστικά μηνύματα), μείωση ελεύθερου χρόνου, αισθητικές, διόγκωση της βίας και της εγκληματικότητας, περιθωριοποίηση των μη εχόντων

§ Επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στο φυσικό περιβάλλον
Υπερκατανάλωση ► αύξηση ζήτησης ► αύξηση παραγωγής ► συνέπειες στη φύση: εξάντληση φυσικών πόρων, ενεργειακή κρίση ► μόλυνση, ρύπανση (από βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες) ► οικολογικό πρόβλημα
με απρόβλεπτες και οικουμενικές διαστάσεις

§ Τρόποι αντιμετώπισης των επιπτώσεων της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο
Υπερκατανάλωση ► υπερπαραγωγή ► οικονομικοί ανταγωνισμοί (πόλεμοι για έλεγχο περιοχών με πρώτες ύλες ή ενέργεια).
Το οικολογικό πρόβλημα οφείλεται στη φύση της οικονομικής ανάπτυξης όπως αυτή εμφανίζεται στις πλούσιες χώρες. Είναι βαθιά πολιτικό, άρα απαιτούνται ριζικές αλλαγές τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Νομοθετικό πλαίσιο ρεαλιστικό με δυνατότητα άμεσης εφαρμογής
Παγκόσμια συνεργασία-αλλαγή προσανατολισμού της οικονομικής ανάπτυξης
Πρώτη προτεραιότητα τα δικαιώματα του ανθρώπου που συνδέονται άρρηκτα με τη διάσωση του φυσικού περιβάλλοντος

§ Τρόποι αντιμετώπισης των επιπτώσεων της υπερκατανάλωσης στο φυσικό περιβάλλον
Υιοθέτηση λιτότητας, εγκράτειας, ενός νέου τρόπου ζωής βασισμένου σε άλλες αξίες που θα νοηματοδοτούν τη ζωή του, στροφή σε άλλες δραστηριότητες που τον ολοκληρώνουν, δίνουν σημασία στη ζωή του.
Μέσα-προϋποθέσεις: αλλαγή οικονομικών-κοινωνικών δομών που αναπαράγουν το ίδιο πολιτιστικό καταναλωτικό, υλιστικό και ευδαιμονιστικό μοντέλο ζωής
Παιδεία, Μ.Μ.Ε., πολιτισμός ► προβολή νέων προτύπων ζωής, συμπεριφοράς, αξιών, ιδανικών ► ανάπτυξη κριτικής ικανότητας, δυνατότητα αυτογνωσίας, υψηλά κριτήρια, ηθικές αντιστάσεις ► αποστασιοποίηση από τον υπερκαταναλωτισμό

Επίλογος
Συνέπειες για την ανθρωπότητα, αν δεν ληφθούν μέτρα για τη διάσωση του πλανήτη

Β. Βρίσκω τις απαντήσεις σε κάθε παράγραφο

ΠΩΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΩ ΤΟ/Α ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ/Α

Προσέχουμε:
Η σωστή αντιγραφή αποτελεί το πρώτο βήμα για τη σωστή ανάλυση του θέματος, αφού οι έννοιες είναι τα στοιχεία που θα αναλύσω για να συγκεντρώσω το υλικό μου. Γι' αυτό:
- δεν παραλείπουμε όρους/έννοιες
- δεν παραφράζουμε το θέμα.

Περιπτώσεις

Α. Τις περισσότερες φορές αντιγράφω αυτούσια το ζητούμενο.

παράδειγμα

Με αφορμή τα συχνά κρούσματα βίας που προκαλούνται σε διάφορες περιοχές από αλληλοσυμπλεκόμενους οπαδούς ποδοσφαιρικών ομάδων, το πολιτιστικό κέντρο του Δήμου σας οργανώνει εκδήλωση για τις επιπτώσεις του φανατισμού των ατόμων στην καθημερινότητά τους. Σε μια δεκάλεπτη ομιλία σας, να επισημάνετε τις αρνητικές όψεις του φανατισμού στην κοινωνική ζωή και να προτείνετε τρόπους για την αντιμετώπισή του.
(Επαναληπτικές 2006)

Ζ1: Οι αρνητικές όψεις του φανατισμού στην κοινωνική ζωή (περιγραφή και συνέπειες).
Ζ2: Τρόποι αντιμετώπισης του φανατισμού (πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί;).

Β. Σε ορισμένες περιπτώσεις (ομιλία ή επιστολή) είναι αναγκαίο να αναδιατυπώσω το θέμα του ζητουμένου.

παράδειγμα

1.
Η πρόσφατη συνεργασία των σωστικών ομάδων Ελλάδας-Τουρκίας, τις δύσκολες στιγμές που πέρασαν και οι δύο χώρες, έγινε αφορμή ώστε να συζητείται το ενδεχόμενο να προταθούν τα μέλη των ομάδων αυτών για το βραβείο ΝΟΜΠΕΛ ειρήνης. Να απευθύνετε μία επιστολή προς την επιτροπή του βραβείου ΝΟΜΠΕΛ Ειρήνης, στην οποία θα υποστηρίζετε με επιχειρήματα την υποψηφιότητα αυτή.
(Σεπτέμβριος 1999, Β' τάξη)

Ζ: Τα μέλη των σωστικών συνεργείων Ελλάδας-Τουρκίας που συνεργάστηκαν πρόσφατα λόγω των σεισμών αξίζει να προταθούν για το βραβείο ΝΟΜΠΕΛ Ειρήνης.

2.
Στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου σας πραγματοποιείται εκδήλωση για παιδιά που προέρχονται από περιοχή της χώρας η οποία έχει πρόσφατα πληγεί από φυσική καταστροφή. Εκεί έχετε κληθεί ως εκπρόσωπος του σχολείου σας να απευθύνετε σύντομη ομιλία. Τι θα αναφέρατε σχετικά με την ψυχική δύναμη που απαιτείται για να αντιμετωπίσουν τα παιδιά αυτά με αισιοδοξία το μέλλον τους; Με ποιους τρόπους κατά τη γνώμη σας θα μπορούσε η πολιτεία να συμβάλει στην ανακούφισή τους;
(Μάιος 2006)

Ζ1: Απαιτείται ψυχική δύναμη για να αντιμετωπίσουν με αισιοδοξία το μέλλον τα παιδιά (που πρόσφατα έπεσαν θύματα σεισμού).
Ζ2: Με ποιους τρόπους θα μπορούσε η πολιτεία να συμβάλει στην ανακούφιση των παιδιών;

3.
Σε μια εποχή με μεγάλο έλλειμμα ανθρωπιάς έχει σημασία να οργανώνονται εκδηλώσεις που βοηθούν όσους συνανθρώπους της το έχουν ανάγκη. Να γράψετε ένα άρθρο στην εφημερίδα του σχολείου σας όπου θα εξηγείτε γιατί πρέπει να στηρίζονται τέτοιες προσπάθειες. Παράλληλα, να αναφερθείτε στη συμβολή της παιδείας στην καλλιέργεια της ανθρωπιστικής συνείδησης, ιδιαίτερα των νέων.
(Μάιος 2007)

Ζ1: Πρέπει να υποστηρίζεται η οργάνωση εκδηλώσεων που βοηθούν όσους συνανθρώπους μας το έχουν ανάγκη.
Ζ2: Πώς μπορεί να συμβάλει η παιδεία στην καλλιέργεια της ανθρωπιστικής συνείδησης, ιδιαίτερα των νέων;

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΩ ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΜΟΥ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΥΠΟ ΚΑΘΕ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟΥ

Επειδή δεν είναι εύκολο (λόγω άγχους κατά τη διαδικασία της εξέτασης) η μνήμη μας να ανακαλέσει άμεσα και αποτελεσματικά τις απαραίτητες για το θέμα γνώσεις, πληροφορίες, ιδέες, είναι αναγκαίο να επιστρατεύσουμε συγκεκριμένες γνωστικές στρατηγικές ώστε να εργαστούμε σκόπιμα και μεθοδευμένα κατά τη φάση παραγωγής ιδεών. Η συλλογιστική διαδικασία ανάκλησης γνώσεων, ιδεών επιχειρημάτων εξαρτάται **από τον τύπο του θέματος/ζητουμένου.** Γι' αυτό είναι απαραίτητο να συνηθίσουμε πρώτα να αναγνωρίζουμε τους ποικίλους τύπους ζητουμένων, όπως αυτά διατυπώνονται στα βιβλία *Έκθεση-Έκφραση* και στις Πανελλαδικές Εξετάσεις.

Τύποι ζητουμένων

Ανεξάρτητα από την πολυποίκιλη διατύπωση των ζητουμένων, για καθαρά μεθοδολογικούς σκοπούς, για τη συγκέντρωση του κατάλληλου για κάθε περίπτωση υλικού, μπορούμε να διακρίνουμε **δύο βασικές κατηγορίες:**

Α. ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ ΧΩΡΙΣ ΠΕΔΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ

Α.1. Ερωτήματα που αφορούν κάποιες ιδιότητες της έννοιας

Α.2. Ερωτήματα αναφορικά με αιτίες, αποτελέσματα, προϋποθέσεις, παράγοντες

Α.3. Ερωτήματα αναφορικά με τρόπους αντιμετώπισης, φαινομένων, προβλημάτων

Β. ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ ΜΕ ΠΕΔΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ (ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΕΝΟΙΩΝ)

Β.1. Ερωτήματα στα οποία προσδιορίζεται το πεδίο αναζήτησης πληροφοριών.

Β.2. Αιτιολόγηση άποψης

Β.3. Ανασκευή άποψης

Γιατί είναι αναγκαία η αναγνώριση του τύπου του ζητουμένου;

Η αναγνώριση του τύπου του ζητουμένου είναι αναγκαία διότι:

- ανάλογα με τον τύπο του ζητουμένου ακολουθούμε διαφορετική συλλογιστική πορεία για τη συγκέντρωση του κατάλληλου υλικού, ώστε οι απαντήσεις/ιδέες/επιχειρήματα να έχουν νοηματική συνάφεια προς το ζητούμενο
- ανάλογα με το ζητούμενο οργανώνονται οι παράγραφοι του κύριου μέρους (εκθετικές ή αποδεικτικές).

Α. ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ ΧΩΡΙΣ ΠΕΔΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ

Α.1. Ερωτήματα που αφορούν κάποιες ιδιότητες της έννοιας

1. Ποια **εφόδια** πρέπει να διαθέτει ο σημερινός νέος;
2. Ποια **εμπόδια** συναντά ο Ο.Η.Ε. στην πραγμάτωση του ρόλου του;
3. Ποιος ο **ρόλος** του δασκάλου, του επιστήμονα, της οικογένειας κ.λπ.;
4. Ποιες οι **διαφορές** πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας κ.λπ.;
5. Με ποια **κριτήρια** πρέπει ένας νέος να επιλέγει το μελλοντικό του επάγγελμα;

παράδειγμα

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Να γράψετε μια εισήγηση στην οποία να αναφέρεστε στον ρόλο του επιστήμονα.*

Βήμα 1ο: Αναλύω την έννοια.

Ρόλος: το σύνολο των προσδοκιών και της αναμενόμενης συμπεριφοράς ενός ατόμου το οποίο κατέχει μια θέση σε μια ομάδα

Βήμα 2ο: Ανακαλώ στη μνήμη μου τα κατάλληλα στοιχεία της έννοιας για την απάντηση.

α) Ο ρόλος του απέναντι στην επιστήμη
Συνεργασία, όχι ανταγωνισμός
Ανανέωση γνώσεων, διαρκής ενημέρωση
Χρησιμοποίηση ορθολογικών μεθόδων
Πίστη, αφοσίωση, επιμονή

β) Ο ρόλος του απέναντι στην κοινωνία
Εκλαΐκευση γνώσεων
Ενημέρωση της κοινής γνώμης για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας
Προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
Ενεργός συμμετοχή στα κοινά
Ευαισθητοποίηση και αγωνιστικότητα για το περιβάλλον, την ειρήνη, τη δημοκρατία, τον πολιτισμό
Να υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον και όχι τα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα

Επιχειρήματα

Εφόδια του επιστήμονα
Πνευματικά (κατάρτιση, εξειδίκευση, συμμετοχή στην έρευνα, κρίση, διορατικότητα, φαντασία)
Ηθικά (ανυστεροβουλία, ανιδιοτέλεια, ανθρωπισμός, παρρησία, ανεξαρτησία)

Α.2. Ερωτήματα αναφορικά με αιτίες, αποτελέσματα, προϋποθέσεις, παράγοντες, τρόπους αντιμετώπισης

1. Πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί το ψηφιακό χάσμα;
2. Ποια η σημασία της αυτομόρφωσης
3. Ποιες οι συνέπειες από τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας
4. Ποιες οι αιτίες του οικολογικού προβλήματος;

παράδειγμα

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Να αναφέρθείτε στην προσφορά της εκπαίδευσης.*

Βήμα 1ο: Αναλύω την έννοια.

Ορισμός: *Ο οργανωμένος θεσμός παροχής γνώσεων στα νεαρά άτομα με σκοπό την πνευματική τους καλλιέργεια, την κοινωνικοποίηση και την ηθικοποίησή τους*
Μέσα εκπαίδευσης: *Αναλυτικό πρόγραμμα - είδη μαθημάτων, προτεραιότητες, Βιβλία, διδακτικές-παιδαγωγικές μέθοδοι, εφόδια δασκάλου, εποπτικά μέσα, δραστηριότητες, αξιολόγηση, εξεταστικό σύστημα*

Βήμα 2ο: Εντοπίζω τις κατάλληλες απαντήσεις στους θεματικούς τομείς της σύγχρονης πραγματικότητας.

Άνθρωπος	Υιοθέτηση σωστών συνηθειών διατροφής (αγωγή υγείας) Βελτίωση φυσικής κατάστασης (φυσική αγωγή) Πνευματική καλλιέργεια (στοιχεία επιστημών, γνωριμία φυσικού και κοινωνικού κόσμου) Ανάπτυξη δεξιοτήτων, κλίσεων Κριτική σκέψη, ταξινόμηση, επεξεργασία
Κοινωνικό περιβάλλον	Κοινωνικοποίηση, σεβασμός κανόνων, ιεραρχίας, πνεύμα συλλογικότητας, σεβασμός των άλλων, αποβολή ρατσισμού, ανεκτικότητα
Τεχνολογία επιστήμη	Τεχνογνωσία, πληροφορική, εξοικείωση με τον επιστημονικό λόγο, την έρευνα, τη βιβλιογραφία,την ομαδική συνεργασία
Οικονομία-εργασία	Ενημέρωση για την οικονομία, την εργασία, επαγγελματικός προσανατολισμός Απόκτηση-ανάπτυξη δεξιοτήτων (επαγγελματική εκπαίδευση)
Ηθική ζωή	Προσανατολισμός σε υγιείς αξίες και πρότυπα (ιστορία, λογοτεχνία, δοκίμια, άρθρα κ.λπ.)
Φυσικο-δομημένο περιβάλλον	Οικολογικοποίηση της σκέψης, οικολογική συνείδηση (περιβαλλοντική εκπαίδευση)
Πνευματική ζωή	Προσανατολισμός σε ανώτερες αισθητικές αξίες, επαφή με την τέχνη (λογοτεχνία, αισθητική αγωγή)
Εθνική ζωή	Εθνική συνείδηση, εθνική αυτογνωσία (ιστορία, εθνική αγωγή, σχολικές εκδρομές)
Διακρατικές σχέσεις	Καλλιέργεια ευρωπαϊκής συνείδησης και πνεύματος διεθνισμού (παγκόσμια ιστορία, ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης)

Β. ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ ΜΕ ΠΕΔΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ (ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΕΝΝΟΙΩΝ)

Β.1. Ερωτήματα στα οποία προσδιορίζεται το πεδίο αναζήτησης πληροφοριών.

Ως **πεδίο διερεύνησης** εννοούμε την έννοια στην οποία ζητείται να περιοριστεί η επισήμανση απαντήσεων. Συνήθως διατυπώνεται με εμπρόθετο προσδιορισμό ή δευτερεύουσα πρόταση, π.χ.:

1. Ποιοι σκοποί και αξίες της εκπαίδευσης θα βοηθήσουν τους νέους ανθρώπους **να ενταχθούν συνειδητά στην κοινότητα των ευρωπαϊκών λαών;**
2. […] να αναφερθείτε στις αρχές του κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας που πρέπει να τηρούν οι δημοσιογράφοι **ώστε ο τύπος να γίνει παιδαγωγός του λαού.**
3. Ποια πρέπει να είναι η στάση του πολίτη **απέναντι στον διαγραφόμενο κίνδυνο από την πυρηνική ενέργεια;**
4. Να αναφερθείτε στη συμβολή της παιδείας **στην καλλιέργεια της ανθρωπιστικής συνείδησης, ιδιαίτερα των νέων.**

παράδειγμα

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Τι προσφέρει το σχολείο* ***για την αντιμετώπιση του καθημερινού καταιγισμού των πληροφοριών;***

Βήμα 1ο: Αναλύω την κεντρική έννοια
Σχολείο ► σκοπός: πνευματική ολοκλήρωση, ανάπτυξη δεξιοτήτων, γνώσεις ειδικές-γενικές (μέσω μαθημάτων Γ. Π.)

Βήμα 2ο: Αναλύω το πεδίο διερεύνησης και Βρίσκω τις κατάλληλες απαντήσεις

Καταιγισμός πληροφοριών
πληροφορίες πολλές, ποικίλες, αφορούν στο σύνολο των εκφάνσεων της κοινωνικής και φυσικής πραγματικότητας (πολιτικές, αθλητικές, καλλιτεχνικές, επιστημονικές, κοινωνικές κ.λπ.)
Από: ραδιόφωνο, τύπο, τηλεόραση, ίντερνετ

Αποτέλεσμα:
σύγχυση, άγχος, απώλεια χρόνου, αβεβαιότητα για αξιοπιστία, εγκυρότητα, αδυναμία επιλογής/εξακρίβωσης

Το σχολείο
οξύνει τον νου, διευρύνει πνευματικούς ορίζοντες, χαράζει κατευθύνσεις, προσανατολίζει, κυρίως καλλιεργεί κριτική ικανότητα, ικανότητα επεξεργασίας γνώσεων, ασφαλής και αποτελεσματική πλοήγηση στο διαδίκτυο

Προϋποθέσεις
υποδομή (βιβλιοθήκες, εργαστήρια, πληροφορική, διδακτικό προσωπικό εξοικειωμένο και κατάλληλα καταρτισμένο ώστε να κατευθύνει και να συμβουλεύει ικανοποιητικά κ.λπ.)

Β.2. Αιτιολόγηση άποψης

Ερωτήματα ολικής άγνοιας

1. Ο Ο.Η.Ε. είναι ο μόνος παγκόσμιος θεσμικός προστάτης των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Πόσο καλά ανταποκρίνεται **στον ρόλο αυτόν;**
2. Κατά πόσον ο βαθμός ανάπτυξης ενός πολιτισμού μπορεί να κριθεί **από τη θέση των γυναικών στην κοινωνία;**
3. Νομίζετε ότι η Δημοκρατία σήμερα διέρχεται **κρίση**;

Επαλήθευση απόψεων

Σε μια εποχή με μεγάλο έλλειμμα ανθρωπιάς έχει σημασία να οργανώνονται εκδηλώσεις **που βοηθούν όσους συνανθρώπους μας το έχουν ανάγκη.** Να γράψετε ένα άρθρο στην εφημερίδα του σχολείου σας όπου θα εξηγείτε γιατί πρέπει να στηρίζονται τέτοιες προσπάθειες.

Διιστάμενες απόψεις

Ορισμένοι πιστεύουν ότι η τεχνολογία είναι **ευλογία**. Άλλοι θεωρούν ότι είναι **κατάρα**. Ποια είναι η δική σας άποψη;

Διερεύνηση σχέσεων

Ως εκπρόσωπος του δεκαπενταμελούς συμβουλίου του σχολείου σας έχετε αναλάβει να παρουσιάσετε σε εκδήλωση του πολιτιστικού συλλόγου της περιοχής σας τις απόψεις σας **ως προς τη σχέση της ανθρώπινης πλεονεξίας με τον υλικό ευδαιμονισμό**.

παράδειγμα

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Είναι αναγκαίο η επιστήμη* ***να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου.***

Βήμα 1ο: Αναλύω την κεντρική έννοια.

- Θετικές επιστήμες
- Επιστήμες του ανθρώπου

Βήμα 2ο: Αναλύω το πεδίο διερεύνησης και Βρίσκω τα κατάλληλα επιχειρήματα

Άνθρωπος

- Ανάγκες-ευάλωτος
- Προβλήματα
- Βελτίωση βιοτικού επιπέδου
- Βελτίωση ποιότητας ζωής
- Προάσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων

- Ιατρική, βιολογία, γενετική, φαρμακευτική
- Πράσινη τεχνολογία
- Ανθρωποκεντρικός προσανατολισμός της επιστήμης
- Ο κοινωνικός ρόλος του επιστήμονα

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα επιχειρήματα μπορεί να είναι:
√ αιτίες/λόγοι που προκαλούν ένα φαινόμενο
√ αποτελέσματα θετικά ή αρνητικά.

Β.3. Ανασκευή άποψης

Ορισμένες φορές ο μαθητής καλείται να ανασκευάσει, δηλαδή να αντικρούσει, τα επιχειρήματα μιας άποψης με την οποία διαφωνεί. Σ' αυτή την περίπτωση πρέπει να αναπτύξει απαντητική επιχειρηματολογία, δηλαδή να καταρρίψει τα επιχειρήματα του αντιλόγου.

παράδειγμα

Ας υποθέσουμε ότι συμμετέχεις ως εκπρόσωπος της ελληνικής νεολαίας στη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. που πρόκειται να αποφασίσει την κατάργηση της θανατικής ποινής σε παγκόσμιο επίπεδο. Να ετοιμάσεις τη γραπτή εισήγησή σου, στην οποία, με στοιχεία από το κείμενο και από τις γνώσεις ή εμπειρίες σου, απευθυνόμενος /η στη λογική και στο συναίσθημα των ακροατών σου, θα στηρίξεις τη σχετική πρωτοβουλία του Ο.Η.Ε. και ***θα σχολιάσεις παράλληλα τον αντίλογο των εισηγητών εκείνων που υποστηρίζουν τη σκοπιμότητα να διατηρηθεί η ποινή του θανάτου.*** *(500-600 λέξεις)*
(Ιούλιος 2001)

ΑΝΤΙΓΡΑΦΩ: *Παρά τον αντίλογο των εισηγητών εκείνων που υποστηρίζουν τη διατήρησή της, κρίνεται αναγκαία η κατάργηση της θανατικής ποινής.*

Βήμα 1ο: Αναλύω την κεντρική έννοια
Κάθε τιμωρία που επιβάλλεται για αξιόποινες πράξεις. Η επιβολή της θανατικής ποινής επιβάλλεται σε περιπτώσεις εξαιρετικά ειδεχθών και αποτρόπαιων εγκλημάτων.

Βήμα 2ο: Εντοπίζω τα επιχειρήματα του αντιλόγου και Βρίσκω αντεπιχειρήματα + επιπλέον επιχειρήματα

Αποτελεσματική-αποτρεπτική, προλαμβάνει το έγκλημα Προκαλεί αίσθημα ασφάλειας	Τα στατιστικά στοιχεία και η αύξηση της εγκληματικότητας δεν το επιβεβαιώνουν
Δικαίωση της οικογένειας του θύματος, αποτροπή αυτοδικίας	Σιωπηρή αποδοχή για επιθυμία εκδίκησης, εκδικητικός χαρακτήρας
Σωφρονισμός-παραδειγματισμός	Αμετάκλητη και οριστική, δεν αφήνει περιθώρια σωφρονισμού
Απόδοση δικαιοσύνης, ικανοποίηση του περί δικαίου αισθήματος	Περίπτωση ηρωοποίησης του θύματος Στιγματισμός της οικογένειας του δράστη
	+ επιχειρήματα Περίπτωση δικαστικής πλάνης
	Παραβίαση του θεμελιώδους δικαιώματος της ζωής
	Εφαρμογή κυρίως σε ασθενείς κοινωνικές ομάδες, μειονότητες, άτομα που δεν μπορούν να εκπροσωπηθούν νομικά από πρόσωπα που έχουν πρόσβαση στους δικαστικούς κύκλους
	Φονικό όπλο στα χέρια της εξουσίας (π.χ. ολοκληρωτικά καθεστώτα)
	Εξαγριώνει και εξαχρειώνει τους ανθρώπους
	Δήμιος-φονέας

Επισημάνσεις

Προϋποθέσεις συγκέντρωσης του κατάλληλου υλικού

Προϋπόθεση για την παραγωγή ιδεών και την τεκμηρίωση των θέσεών μας είναι:
Α. οι **ειδικές γνώσεις για τα θέματα/έννοιες** που προτείνονται για συζήτηση
Β. οι **γενικές γνώσεις για τον άνθρωπο και τις περιβαλλοντικές συνθήκες (θεματικοί τομείς)**, αφού τα θέματα σχετίζονται άμεσα με τον άνθρωπο και τις περιβαλλοντικές συνθήκες της σύγχρονης εποχής.
Γι' αυτό είναι απαραίτητη η μελέτη των εννοιολογικών λεξικών και των κοινωνικών επιστημών (ψυχολογία, ιστορία, κοινωνιολογία, πολιτικές επιστήμες, τεχνολογία, αρχές οικονομίας κ.λπ.) όπου αναλύονται/περιγράφονται οι αφηρημένες έννοιες.

Ανάλυση εννοιών

Η συστηματική κατανόηση του θέματος βασίζεται στη διευκρίνιση των όρων/εννοιών, διότι, όπως γνωρίζουμε, οι επιστημονικές/αφηρημένες έννοιες έχουν γενικό χαρακτήρα και τα ονόματα/λέξεις που τις συμβολίζουν χαρακτηρίζονται από πολυσημία. Γι'αυτό η πρώτη φροντίδα κάθε συγγραφέα είναι «ο προσδιορισμός του νοήματος των λέξων-εννοιών με ακρίβεια και σαφήνεια, πριν χρησιμοποιηθούν στις περιγραφές και στις αναλύσεις της επιστήμης» (Παπανούτσος, 1985, σ. 29).

- Κάθε έννοια αναλύεται διαφορετικά.
- Το ζητούμενο υποδεικνύει ποια στοιχεία της έννοιας είναι απαραίτητα.

ΚΑΝΩ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΟΤΑΝ ΤΑ ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ ΕΙΝΑΙ 1 Ή 2

Επειδή οι απαντήσεις/επιχειρήματα που συγκεντρώνουμε με βάση το ζητούμενο δεν βρίσκονται σε λογική σειρά, είναι απαραίτητο να τις ταξινομήσουμε σε κάθε παράγραφο ώστε να διασφαλιστεί η ενότητα και η αλληλουχία της παραγράφου.

Τρόπος ταξινόμησης του υλικού

- Ο **τύπος του ζητουμένου** υπαγορεύει την ταξινόμηση των πληροφοριών.
- Αν οι απαντήσεις εντοπίζονται **στους θεματικούς τομείς**, τότε ταξινομούμε τις πληροφορίες σε συναφείς θεματικούς τομείς, π.χ.:
  – άνθρωπος και κοινωνία
  – επιστήμη/τεχνολογία/οικονομία
  – πνευματική ζωή και ηθικές αξίες
  – εθνική ζωή
  – πολιτικοί και υπερεθνικοί οργανισμοί.

παράδειγμα

1 ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ ΜΕ ΠΕΔΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ

Ενέργεια 1η: Διαβάζω τις οδηγίες παραγωγής λόγου

Σας δίνεται η ευκαιρία, με αφορμή μια πολιτιστική εκδήλωση του σχολείου σας, να συναντήσετε έναν διανοούμενο. Ποιες σκέψεις σας θα του εκθέτατε σχετικά με το πώς πρέπει να συμβάλλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν σήμερα τη νεολαία; (Να καταγράψετε τις σκέψεις σας αυτές σε ένα δοκίμιο πειθούς 500-600 λέξεων, το οποίο θα του επιδώσετε κατά τη συνάντησή σας).
(Ιούνιος 2001)

Ενέργεια 2η: Συγκεντρώνω το υλικό μου

Πώς πρέπει να συμβάλλει ο διανοούμενος στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν σήμερα τη νεολαία.

Βήμα 1ο: **Αναλύω την κεντρική έννοια**

Διανοούμενοι:
√ Επιστήμονες
√ Εκπαιδευτικοί
√ Πολιτικοί
√ Καλλιτέχνες
√ Δημοσιογράφοι

Βήμα 2ο: **Αναλύω το πεδίο διερεύνησης** **και** **Βρίσκω επιχειρήματα**

Νέοι: άπειροι, αδιαμόρφωτες προσωπικότητες, άγνοια της κοινωνικής πραγματικότητας, οραματιστές, ονειροπόλοι, ενθουσιώδεις, επιπόλαιοι

Σύγχρονη εποχή: πολύπλοκη, ραγδαίες εξελίξεις, μεταβολές, έντονοι ρυθμοί, εντάσεις

Τι προβλήματα αντιμετωπίζουν οι νέοι;
√ Εκπαίδευση
√ Επάγγελμα - νέες απαιτήσεις
√ Ανεργία, φτώχεια
√ Τεχνολογία - τεχνοκρατία
√ Εθισμός στους Η/Υ
√ Μοναξιά
√ Καταναλωτισμός, υλισμός
√ Άγχος - παθητικότητα
√ Αποπροσανατολισμός - ιδεολογική σύγχυση
√ Κοινωνική αποξένωση - ηθική κρίση
√ Πολιτική αδιαφορία - βία

Στελεχώνουν ανώτατα αξιώματα
Επιτελούν λειτούργημα

Εφόδια-ικανότητες
√ Κριτική σκέψη
√ Αμφισβήτηση
√ Πνευματική καλλιέργεια
√ Καινοτόμοι
√ Φιλελεύθεροι
√ Δημοκρατικό πνεύμα
√ Διορατικότητα
√ Κύρος
√ Συμμετοχή σε θεσμούς
√ Αγωνιστικότητα
√ Δράση
√ Αμφισβήτηση
√ Πρότυπα συμπεριφοράς
√ Έχουν επίγνωση της κοινωνικής αποστολής τους
√ Διαπρέπουν στον χώρο δράσης τους
√ Συνεισφέρουν με το έργο τους στην εξέλιξη του τομέα τους
√ Διαφωτίζουν

Κάνω το διάγραμμα – ταξινομώ τις απαντήσεις μου σε κάθε παράγραφο ανάλογα με τους θεματικούς τομείς

Πρόλογος
√ Προβλήματα των νέων στη σύγχρονη εποχή
√ Διανοούμενος - εφόδια
√ Διαφορά από απλούς ανθρώπους

§ Πώς μπορούν οι διανοούμενοι να βοηθήσουν τους νέους να αντιμετωπίσουν προβλήματα στον χώρο της εκπαίδευσης
√ Προβλήματα: αναχρονιστικά βιβλία, δυσλειτουργία θεσμών, απουσία επαγγελματικού προσανατολισμού, σύνδεση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με την τριτοβάθμια, ελλειμματική τεχνική εκπαίδευση
√ Διανοούμενοι (εκπαιδευτικοί, ακαδημαϊκοί, σύμβουλοι παιδαγωγικού ινστιτούτου, συγγραφείς διδακτικών βιβλίων, παιδαγωγοί) - λύσεις, μεταρρυθμίσεις, καινοτομίες, εκσυγχρονισμός

§ Πώς μπορούν οι διανοούμενοι να βοηθήσουν τους νέους να αντιμετωπίσουν προβλήματα που προκύπτουν στην κοινωνία της πληροφορίας
√ Προβλήματα: τεχνοκρατία, κίνδυνοι από Η/Υ,
√ Διανοούμενοι (επιστήμονες, τεχνοκράτες, ειδικοί), προβολή ανθρωπιστικής σκέψης, ενημέρωση για αρνητικές επιπτώσεις από κατάχρηση Η/Υ και τεχνολογικών επιτευγμάτων

§ Πώς μπορούν οι διανοούμενοι να βοηθήσουν τους νέους να αντιμετωπίσουν προβλήματα που προκύπτουν από την κοινωνική και ηθική κρίση
√ Προβλήματα: ρατσισμός, ξενοφοβία, βία, αποξένωση
√ Διανοούμενοι (δημοσιογράφοι, πολιτικοί, συγγραφείς, καλλιτέχνες): πνεύμα συναδέλφωσης, συνεργασία, ανεκτικότητα
√ Ευδαιμονισμός, υλισμός, καταναλωτισμός, απληστία, καιροσκοπισμός
√ Διανοούμενοι (προώθηση ανθρωπιστικών ιδεωδών, πρότυπα συμπεριφοράς, πνευματική τοποθέτηση, αγώνας για ιδανικά)

§ Πώς μπορούν οι διανοούμενοι να βοηθήσουν τους νέους να αντιμετωπίσουν προβλήματα που προκύπτουν από την πολιτική κρίση
√ Προβλήματα: έλλειμμα δημοκρατίας, παθητικότητα, αδιαφορία
√ Διανοούμενοι (πολιτικοί, δημοσιογράφοι, επιστήμονες): καινοτόμοι, ρηξικέλευθοι, επαναστατικότητα, αμφισβήτηση, πρότυπα, αγωνιστικότητας, συμμετοχής, διαφωτισμού

Επίλογος
Ενεργοποίηση των ανθρώπων του πνεύματος, διότι ο εφησυχασμός τούς κάνει συνένοχους και συνυπεύθυνους για τα δεινά της κοινωνίας, και ειδικότερα η επιλογή της αποχής και του ελιτισμού συμβάλλουν στην υποθήκευση του μέλλοντος των αυριανών πολιτών.

2 ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ ΜΕ ΠΕΔΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ

Ενέργεια 1η: Διαβάζω τις οδηγίες παραγωγής λόγου

Πληροφορηθήκατε από τον ημερήσιο τύπο ότι σε ερευνητικό κέντρο πρόκειται να γίνουν πρωτοποριακά πειράματα Γενετικής και προβληματιστήκατε για τη χρήση των αποτελεσμάτων τους. Να γράψετε ένα άρθρο για το περιοδικό του σχολείου σας, στο οποίο να εκφράσετε της ανησυχίες σας για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης και να τονίσετε με επιχειρήματα ότι είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου. (500-600 λέξεις)

Ενέργεια 2η: Συγκεντρώνω το υλικό μου

Ζητούμενο 1ο: Ενδέχεται να γίνεται κακή εφαρμογή της επιστημονικής γνώσης.

Βήμα 1ο: Αναλύω την έννοια

Επιστημονικά-τεχνολογικά επιτεύγματα

- Γενετική κλωνοποίηση
- Ενέργεια πυρηνική, ηλεκτρισμός, πετρέλαιο
- Μέσα μεταφοράς - επιπτώσεις
- Μέσα επικοινωνίας, Μ.Μ.Ε., διαφήμιση, Η/Υ, Internet
- Όπλα, διαστημική
- Ρομποτική μηχανοκρατία, αυτοματισμός
- Χημεία, χημικά, λιπάσματα, μεταλλαγμένα τρόφιμα

Βήμα 2ο: Βρίσκω απαντήσεις στους θεματικούς τομείς

- Άνθρωπος
- Φυσικό περιβάλλον
- Πολιτική
- Διακρατικές σχέσεις

Ζητούμενο 2ο: Είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου.

Βήμα 1ο: Αναλύω την κεντρική έννοια

- Θετικές επιστήμες
- Επιστήμες του ανθρώπου

Βήμα 2ο: Αναλύω το πεδίο διερεύνησης και Βρίσκω απαντήσεις

Άνθρωπος

- Ανάγκες - ευάλωτος
- Προβλήματα
- Βελτίωση βιοτικού επιπέδου
- Βελτίωση ποιότητας ζωής
- Προάσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων

- Ιατρική, βιολογία, γενετική, φαρμακευτική
- Πράσινη τεχνολογία
- Ανθρωποκεντρικός προσανατολισμός της επιστήμης
- Ο κοινωνικός ρόλος του επιστήμονα

Κάνω το διάγραμμα – ταξινομώ τις απαντήσεις μου σε κάθε παράγραφο ανάλογα με τα ζητούμενα

Πρόλογος
Πειράματα γενετικής σε ερευνητικό κέντρο (ανάπτυξη)
Κατακλείδα: ανησυχίες για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης

§ Γενετική Κλωνοποίηση – ανησυχίες – γιατί;
√ Γενετικός ρατσισμός
√ Ποιοι θα ελέγχουν τη γνώση και της εφαρμογές της;
√ Ποιοι άνθρωποι θα γίνουν πειραματόζωα; Για ποιο σκοπό;

§ Κακή εφαρμογή της γνώσης – ανησυχίες – γιατί;
√ Ρομποτική μηχανοκρατία, αυτοματισμός - επιπτώσεις
√ Μ.Μ.Ε., διαφήμιση, Η/Υ, Internet - επιπτώσεις
√ Όπλα, διαστημική - επιπτώσεις
√ Χημεία, χημικά, λιπάσματα, μεταλλαγμένα τρόφιμα - επιπτώσεις
√ Ενέργεια πυρηνική, ηλεκτρισμός, πετρέλαιο, μέσα μεταφοράς - επιπτώσεις

Μεταβατική παράγραφος: αρνητικές συνέπειες των τεχνολογικών επιτευγμάτων, γι' αυτό είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου.

§ Βιοτικές ανάγκες ανθρώπων (διευκρινίσεις) – είναι αναγκαίο η επιστήμη να υπηρετεί τον άνθρωπο – γιατί, πώς;
√ Ο ρόλος του επιστήμονα - εφόδια, ικανότητες, διαφορά από μέσο πολίτη
√ Θετικές επιστήμες: ιατρική, βιολογία, γενετική, πληροφορική, περιβαλλοντικές επιστήμες
√ Ρόλος: έρευνα, λύσεις σε προβλήματα δημόσιας υγείας, φυσικού περιβάλλοντος ► Βελτίωση βιοτικού επιπέδου, βελτίωση ποιότητας ζωής

§ Άλλες ανάγκες ανθρώπων (διευκρινίσεις) – είναι αναγκαίο η επιστήμη να υπηρετεί τον άνθρωπο – γιατί, πώς;
√ Επιστήμες του ανθρώπου: κοινωνιολογία, ψυχολογία, πολιτικές επιστήμες, οικονομικές επιστήμες, ιστορία, γλωσσικές επιστήμες
√ Ρόλος: διαφώτιση, ανάπτυξη κριτικής σκέψης, ανθρωπογνωσία, απαραίτητες γνώσεις για ερμηνεία πολύπλοκης κοινωνίας
√ Σκοπός/αποτελέσματα: συνειδητοί πολίτες, επαγρύπνηση, συμμετοχή στην αντιμετώπιση των κοινωνικοπολιτικών προβλημάτων

Επίλογος
Προϋποθέσεις

Ενέργεια 3η: Γράφω

ΣΚΟΠΟΣ

ΣΥΝΤΑΞΗ ΟΡΙΣΜΕΝΟΥ ΚΕΙΜΕΝΙΚΟΥ ΕΙΔΟΥΣ
δοκίμιο, άρθρο, επιστολή, ομιλία

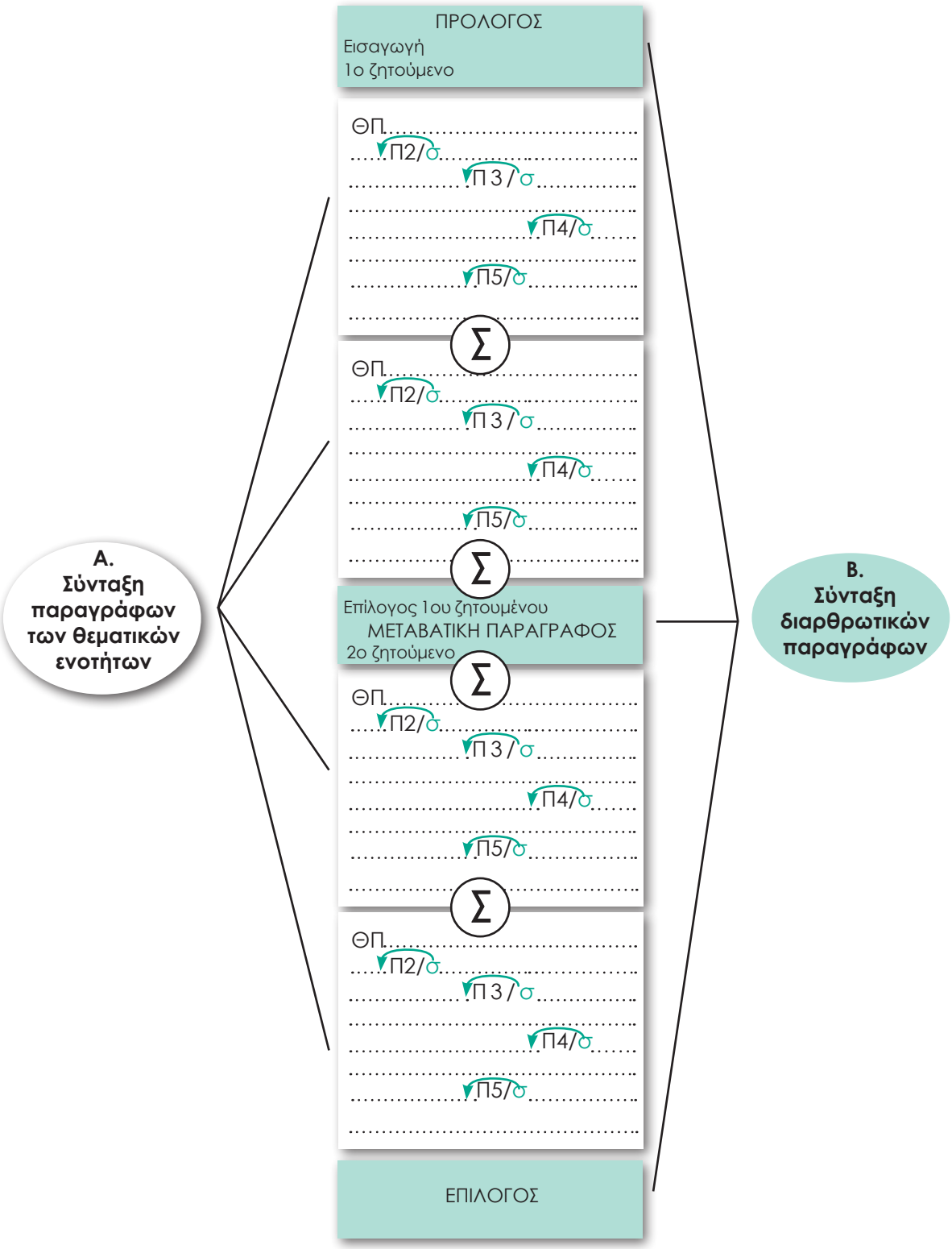

σ = συνοχή διαπροτασιακή
Σ = συνοχή ανάμεσα σε παραγράφους

Α. ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΙ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

Είδη παραγράφων του κύριου μέρους

Γνωρίζουμε ότι το κύριο μέρος ενός κειμένου μπορεί να υποδιαιρείται σε μικρότερες ενότητες το περιεχόμενο των οποίων έχει στενή σχέση με το θέμα/έννοια που αναπτύσσεται στο κείμενο. Σκοπός κάθε παραγράφου του κυρίου μέρους είναι η ανάπτυξη των πληροφοριών που συγκεντρώσαμε στο πρόχειρο. Ανάλογα με το περιεχόμενο και τον σκοπό, οι παράγραφοι είναι εκθετικές και αποδεικτικές.

1. Οι **εκθετικές** παράγραφοι περιγράφουν, αναλύουν με διάφορους τρόπους κάποια έννοια.
2. Οι **αποδεικτικές** παράγραφοι σκοπό έχουν να διατυπώσουν την άποψη του συγγραφέα και να την υποστηρίξουν με επιχειρήματα και τεκμήρια.

Β. ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΙ

Πρόλογος

Ο πρόλογος αποτελεί την εισαγωγή, δηλαδή την προετοιμασία του αναγνώστη για την ομαλή μετάβαση στο κύριο μέρος. Σχεδιάζεται τελευταίος, διότι μετά τη συγκέντρωση του υλικού και την εκπόνηση διαγράμματος γνωρίζουμε τα στοιχεία της 1ης παραγράφου του κυρίου μέρους και έτσι οργανώνουμε τον πρόλογο ώστε να οδηγεί τον αναγνώστη αβίαστα και με λογική αλληλουχία στο κύριο μέρος.

Η εισαγωγή του προλόγου σκοπό έχει να διατυπώσει στην κατακλείδα το 1ο ζητούμενο, το οποίο εν συνεχεία θα αναπτυχθεί στο κύριο μέρος. Με αυτόν τον τρόπο πραγματώνουμε τη βασική κειμενική λειτουργία της συνεκτικότητας. Η εισαγωγή στο θέμα υλοποιείται με διάφορες ιδέες, ανάλογα βέβαια με τα στοιχεία/έννοιες του ζητουμένου και το γραμματειακό είδος του κειμένου που συντάσσουμε.

Ο πρόλογος πρέπει να διαθέτει το κατάλληλο ύφος και γλωσσική ποικιλία ανάλογα με το είδος, τον πομπό, τον δέκτη, την επικοινωνιακή περίσταση, τον επικοινωνιακό σκοπό.

Μεταβατική παράγραφος

Αν οι θεματικές ενότητες είναι 2, τότε προγραμματίζουμε μια μεταβατική παράγραφο, ώστε να γίνει ομαλά η μετάβαση από την 1η στη 2η θεματική ενότητα. Η μεταβατική παράγραφος αποτελεί τον επίλογο της πρώτης θεματικής ενότητας και την εισαγωγή στη δεύτερη θεματική ενότητα.

Επίλογος

Ο επίλογος, ανάλογα με το περιεχόμενο και τα στοιχεία που έχουν αναπτυχθεί στο κύριο μέρος, μπορεί να:

- συμπυκνώνει, συνοψίζει, ανακεφαλαιώνει με αναδιατύπωση όσα έχουν αναπτυχθεί στο κύριο μέρος (όταν έχουν αναπτυχθεί αιτίες, συνέπειες, λύσεις)
- περιλαμβάνει συμπεράσματα (όταν έχουν σχολιαστεί απόψεις)
- προτείνει κάτι σημαντικό σχετικά με την κύρια ιδέα/έννοια (όταν έχουν αναπτυχθεί αιτίες, κίνδυνοι, αποτελέσματα)
- περιέχει κάποιες κρίσεις/σχόλια σχετικά με την αντικειμενική πραγματικότητα
- περιέχει σύγκριση-αντίθεση προκειμένου να αποδείξουμε εκ του αντιθέτου.

Το πώς θα καταλήξουμε στον επίλογο εξαρτάται άμεσα από τα ζητούμενα και τα στοιχεία που αναπτύχθηκαν στο κύριο μέρος. Προσπαθούμε σε κάθε περίπτωση να μην επαναλαμβανόμαστε για να μη γίνεται ανιαρό και πληκτικό το γραπτό μας.

Α. ΠΩΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΩ ΤΙΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΜΟΥ ΣΕ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΕΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥΣ

Σκοπός κάθε παραγράφου των θεματικών ενοτήτων είναι η διασφάλιση των αρετών της, οι οποίες είναι:
1. ενότητα
2. αλληλουχία
3. δομικά στοιχεία
4. επαρκής ανάπτυξη και επαρκής τεκμηρίωση
5. γλωσσική διατύπωση - συνοχή
6. κατάλληλος τρόπος οργάνωσης ανάλογα με το ζητούμενο.

Ενότητα

Μία καλή παράγραφος δεν πρέπει να περιέχει λεπτομέρειες **άσχετες** προς τον σκοπό της και το θέμα της, όπως αυτό διατυπώνεται στη θεματική πρόταση. Αυτό το εξασφαλίζουμε με την επιλογή του κατάλληλου πληροφοριακού υλικού στο στάδιο **«Συγκεντρώνω το υλικό μου»**. Επομένως, η ενότητα της παραγράφου διασφαλίζεται με τον προσχεδιασμό. Επειδή όμως ορισμένες φορές παρεκκλίνουμε από τον σκοπό μας, γεγονός που συμβαίνει συχνά όταν γράφουμε συνειρμικά, μπορείς να βοηθηθείς περισσότερο **αν ελέγχεις κάθε πρόταση ή περίοδο που γράφεις σε σχέση με τη θεματική πρόταση**. Αυτή η ενέργεια θα σου θυμίζει τον σκοπό σου και θα αποφύγεις έτσι να εντάσσεις στοιχεία άσχετα προς το θέμα.

Αλληλουχία

Μία παράγραφος μπορεί να έχει τις αναγκαίες για το θέμα πληροφορίες, αλλά, αν αυτές δεν βρίσκονται σε **απόλυτα λογική σειρά**, τότε υπονομεύεται μια βασική προϋπόθεση για τη θετική αξιολόγηση της παραγράφου: η αλληλουχία. Η λογική διευθέτηση των πληροφοριών έχει επιτευχθεί με την ταξινόμηση των πληροφοριών σε λογική σειρά στο στάδιο **«Ταξινομώ το υλικό μου»** (π.χ. αίτιο-αιτιατό) ή σειρά σπουδαιότητας για να επιτευχθεί η κλιμάκωση και η έμφαση.

Δομικά στοιχεία

Στη θεματική πρόταση:
- διατυπώνουμε με σαφήνεια και ακρίβεια τις **απαντήσεις μας στο ζητούμενο** ή
- προαναγγέλλουμε **με γενίκευση τις πληροφορίες**/απαντήσεις, αν είναι ταξινομημένες σε θεματικούς τομείς.

Η θέση της θεματικής πρότασης
Προτείνουμε να διατυπώνεις τη θεματική πρόταση **στην αρχή της παραγράφου** για τους εξής λόγους:
- Το ρήμα της θεματικής πρότασης υπαγορεύει και τον τρόπο οργάνωσης της παραγράφου και την επιχειρηματολογία σου.
- Βοηθάει εσένα να οργανώνεις τις λεπτομέρειες και να ελέγχεις την ενότητά τους.
- Βοηθάει και τον αναγνώστη/βαθμολογητή να παρακολουθεί τις σκέψεις σου και τα επιχειρήματά σου.

Η κατακλείδα σκοπό έχει να ανακεφαλαιώσει. Αν όμως οι παράγραφοι ανήκουν σε ίδια θεματική ενότητα, τότε δεν είναι αναγκαία.
✦**Γι' αυτό μαθαίνουμε τα δομικά στοιχεία της παραγράφου και την παραγωγική συλλογιστική πορεία.**

Γλωσσική διατύπωση - συνοχή

Σύμφωνα με τα κριτήρια αξιολόγησης της έκθεσης, θετικά στοιχεία θεωρούνται η ακρίβεια της διατύπωσης, η σαφήνεια, η μετρημένη χρήση των εκφραστικών τρόπων, ο λεκτικός και εκφραστικός πλούτος. Γι' αυτό:

- Τηρούμε τους γραμματικοσυντακτικούς κανόνες (στίξη, ορθογραφία κ.λπ.)
- Αξιοποιούμε τη στίξη ως σχόλιο
- Χρησιμοποιούμε τη γλώσσα με την **αναφορική της λειτουργία**, αξιοποιώντας:
  - σαφήνεια-ακρίβεια λεξιλογίου
  - αφηρημένο/λόγιο λεξιλόγιο
  - ειδικό λεξιλόγιο
  - κατάλληλα επιλεγμένα ρήματα
  - επιλεγμένα επίθετα
  - επιρρήματα που δηλώνουν την οπτική γωνία εξέτασης του θέματος
  - εναλλαγή ρηματικών προσώπων
- Χρησιμοποιούμε **στοιχεία συγκινησιακής γλώσσας**, αξιοποιώντας:
  - εικονοπλαστικό-μεταφορικό λόγο
  - συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις
  - περιγραφή, αφήγηση
  - παραδείγματα
  - αναλογίες
  - σύμβολα
  - συγκρίσεις-αντιθέσεις
  - επαναλήψεις
  - ρητορικές ερωτήσεις
  - ερώτηση-απάντηση
  - επαναλήψεις
- Προσέχουμε τη σύνταξη των προτάσεων:
  - αποφυγή του μακροπερίοδου λόγου
  - ολοκληρωμένα νοήματα (επαυξημένες προτάσεις)
  - εναλλαγή ενεργητικής και παθητικής σύνταξης ανάλογα με την περίσταση
  - παρατακτική-υποτακτική σύνδεση προτάσεων
  - ασύνδετο-πολυσύνδετο.

Η συνοχή επιτυγχάνεται με τη συνειδητή επιλογή και χρήση γλωσσικών μέσων που δηλώνουν στον αναγνώστη τις λογικές σχέσεις των νοημάτων. Για να επιτύχεις τη συνοχή της παραγράφου πρέπει να εργαστείς σκόπιμα και μεθοδευμένα. Πριν ξεκινήσεις κάθε νέα περίοδο, πρέπει:

α. να αναγνωρίζεις τη λογική σχέση που έχει με την προηγούμενη (παράδειγμα, αντίθεση, αιτία, αποτέλεσμα, προσθήκη κ.λπ.)

β. να επιλέγεις τους κατάλληλους γλωσσικούς τρόπους για να δηλώνεις τις λογικές σχέσεις. Υπενθυμίζουμε ότι τέτοιοι τρόποι είναι:

- όταν οι περίοδοι αναφέρονται στο **ίδιο θέμα:**
  - επανάληψη λέξης
  - παράλειψη λέξης
  - αντικατάσταση προηγούμενης λέξης με αντωνυμίες
  - αντικατάσταση προηγούμενης λέξης με συνώνυμη λέξη
  - αντικατάσταση προηγούμενης λέξης με λέξη νοηματικά συγγενή με το θεματικό κέντρο της παραγράφου
  - ερώτηση-απάντηση (για έμφαση, ποικιλία ύφους)
- όταν οι περίοδοι δηλώνουν λογικές σχέσεις **διαφορετικών θεμάτων**:
  - χρήση διαρθρωτικών λέξεων και φράσεων όπως: αν και, πρώτο, δεύτερο κ.λπ., εκτός τούτου, από την άλλη πλευρά, παράλληλα, ταυτόχρονα κ.λπ.
  - χρήση γενικότερων προεξαγγελτικών εκφράσεων-προτάσεων που δηλώνουν τις προθέσεις μας όπως: για να γίνουμε σαφέστεροι (διευκρίνιση), με βάση τα προαναφερόμενα (συμπέρασμα), καταλήγουμε λοιπόν στο στο συμπέρασμα (συμπέρασμα), σ' αυτό το σημείο οφείλουμε να τονίσουμε (έμφαση), είναι αξιοσήμειωτο (έμφαση), γίνεται σαφές από τα παραπάνω (ανακεφαλαίωση-συμπέρασμα).

Τρόπος οργάνωσης της παραγράφου

Πώς επιλέγω τον κατάλληλο τρόπο οργάνωσης

Η παράγραφος αναπτύσσεται ανάλογα με τον τύπο του ζητουμένου.

Όταν τα ζητούμενα αναφέρονται σε κάποια στοιχεία της έννοιας, αξιοποιούμε ως τρόπο οργάνωσης:
- περιγραφή-αφήγηση (συγκεκριμένες έννοιες)
- ορισμό/περιγραφή (αφηρημένες έννοιες)
- διαίρεση/μορφές
- σύγκριση-αντίθεση
- συνδυασμό μεθόδων
- παραδείγματα.

Όταν τα ζητούμενα αναφέρονται σε αιτίες, προϋποθέσεις, παράγοντες, αποτελέσματα, τρόπους αντιμετώπισης, αξιοποιούμε ως τρόπο οργάνωσης:
- αίτιο-αιτιατό
- συνδυασμό μεθόδων.

Όταν τα ζητούμενα απαιτούν αιτιολόγηση ή ανασκευή άποψης, αξιοποιούμε ως τρόπο οργάνωσης:
- αιτιολόγηση με επιχειρήματα και παραδείγματα
- συνδυασμό μεθόδων.

Επισημάνσεις

Επειδή ο γραπτός λόγος στερείται συνομιλητή, ο οποίος με τη συμμετοχή του και τις ερωτήσεις του συμβάλλει στην ανάπτυξη του θέματος, θα βοηθηθείς πρακτικά να συντάσσεις ολοκληρωμένες προτάσεις αν κάνεις νοερά τις ερωτήσεις που υποθετικά θα διατύπωνε ο συνομιλητής σου σε περίπτωση προφορικής επικοινωνίας. Οι κατάλληλες ερωτήσεις θα υποβοηθήσουν το δύσκολο έργο της κειμενοποίησης των σημειώσεων και θα «υποκαταστήσουν» τον απόντα συνομιλητή.
Με αυτόν τον τρόπο:
- διατυπώνεις τις απαραίτητες πληροφορίες για τη διασάφηση της θεματικής πρότασης
- επιλέγεις και αξιοποιείς τα κατάλληλα επιχειρήματα και τεκμήρια για την υποστήριξη της θέσης σου ανακαλώντας στη μνήμη σου τις υπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες.

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΘΠ.....ρήμα.....
.....Π2/σ.....
.....ρήμα/τα.....Π3/σ .....
.....ρήμα/τα.....
.....Π4/σ.....ρήμα/τα.....
.....Π5/σ.....
.....ρήμα/τα.....
.....Π6/σ .....

Τα ρήματα των προτάσεων υπαγορεύουν τις κατάλληλες ερωτήσεις

Ανάπτυξη και επαρκής τεκμηρίωση των λεπτομερειών

- Συντάσσουμε επαυξημένες προτάσεις για να επιτύχουμε σαφήνεια, πληρότητα νοημάτων και επαρκή τεκμηρίωση, αφού κάθε άποψη που διατυπώνουμε πρέπει να αιτιολογείται με τα κατάλληλα επιχειρήματα και τεκμήρια.
- Αποφεύγουμε τον μακροπερίοδο λόγο (διαδοχική υπόταξη) για να αποφύγουμε ασυνταξίες και άστοχους συνειρμούς.
- Αξιοποιούμε την ενεργητική και παθητική σύνταξη ανάλογα με το είδος της έννοιας (συγκεκριμένη ή αφηρημένη).

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΚΕΙΜΕΝΟΠΟΙΩ ΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ ΣΕ ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ / ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ

Υποκείμενο
(συγκεκριμένη ή αφηρημένη έννοια)
+
ονοματικοί προσδιορισμοί

- Γενική προσδιοριστική
- Επιθετικοί
- Παραθέσεις
- Επεξηγήσεις
- Αναφορικές προσδιοριστικές προτάσεις

Ρήμα + συμπλήρωμα

Επιλέγω το κατάλληλο ρήμα (σε ενεργητική ή παθητική σύνταξη) για να δηλώσω λογικές σχέσεις:
- αιτίες
- αποτελέσματα
- προϋποθέσεις κ.λπ.

- Αντικείμενο
- Κατηγορούμενο
- Ποιητικό αίτιο
- Β' όρος σύγκρισης
- Ονοματική πρόταση
  – ειδική
  – πλάγια ερωτηματική
  – αναφορική
  – βουλητική
  – ενδοιαστική

+ Επιρρηματικοί προσδιορισμοί

- Επιρρήματα
- Προθετικά σύνολα
- Μετοχές
- Επιρρηματικές προτάσεις
  – αναφορικές
  – χρονικές
  – εναντιωματικές
  – **αιτιολογικές**
  – **συμπερασματικές**
  – **αποτελεσματικές**
  – **υποθετικές**

ΣΚΟΠΟΣ

Να συγκεκριμενοποιήσουμε τα ουσιαστικά και να επιτύχουμε σαφήνεια

ΣΚΟΠΟΣ

Από το ρήμα της πρότασης εξαρτάται η **κατάλληλη επιχειρηματολογία**

ΣΚΟΠΟΣ

Να δηλώσουμε πληροφορίες όπως:
- τόπο
- χρόνο
- τρόπο
- αντίθεση
- αναλογία
- **επιχειρήματα**
- **συμπεράσματα**

✦Γι' αυτό μαθαίνουμε σύνταξη και τα είδη των δευτερευουσών προτάσεων.

Εφαρμογές

1) Όταν τα ζητούμενα αναφέρονται σε κάποια στοιχεία συγκεκριμένης έννοιας, ενεργοποιούμε τις εξής ερωτήσεις:

ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
π.χ. Γυναίκες Παιδιά Μετανάστες Άνεργοι κ.λπ.	Ποιοι; Σε ποιες χώρες; Γιατί αυτοί; Ποιοι εξαιρούνται και γιατί; Τι κάνουν; Πώς ενεργούν; Τι παθαίνουν; Πώς αισθάνονται; Πώς αντιδρούν; Με ποιο σκοπό; Παραδείγματα κ.λπ.

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Να αναφέρετε περιστατικά εκμετάλλευσης των παιδιών.*

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ: *Τα παιδιά των φαναριών.*

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Έντονο είναι το φαινόμενο της οικονομικής εκμετάλλευσης των παιδιών. **Μικρά παιδιά, αγόρια και κορίτσια**, με κατάλληλη για την περίπτωση εμφάνιση, δηλαδή βρόμικα, αχτένιστα και κακοντυμένα, ζητούν τον οβολό των περαστικών και -κυρίως- των οδηγών. **Καθημερινά γινόμαστε μάρτυρες τέτοιων φαινομένων, ειδικά στους δρόμους**. Όσο διαρκεί το κόκκινο, αρκετά παιδιά **πουλούν** αγαθά ή **προσφέρουν υπηρεσίες**. Άλλα **προσφέρουν λουλούδια** σε χαμηλή τιμή, άλλα προσφέρονται **να καθαρίσουν τα τζάμια**, άλλα **επιδεικνύουν** ακρωτηριασμένα μέλη του σώματός τους **ζητώντας τη βοήθεια των οδηγών**.

Ποια;
Δηλαδή;
Διαπίστωση
Τι κάνουν;

Με ποιο σκοπό;

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Να αναφέρετε περιστατικά παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.*

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ: *Παραβιάσεις των δικαιωμάτων των γυναικών.*

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Η ζωή των γυναικών έχει μετατραπεί σε τραγωδία **στις χώρες του τρίτου κόσμου**. Στο όνομα του Ισλάμ **διαπράττονται** φρικτά εγκλήματα εις βάρος τους, αφού **αποκλείονται** από τη δημόσια ζωή και **στερούνται** κάθε δυνατότητας για μόρφωση, εργασία, ελευθερία έκφρασης και κυκλοφορίας.. Οι γυναίκες, ζώντας σε αυτό το ιδιότυπο και απεχθές απαρτχάιντ, είναι υποχρεωμένες να **καλύπτονται με μπούρκα** και να **περιορίζουν** στο ελάχιστο **τις εξόδους τους**. Ως πολίτες β΄ κατηγορίας **περιορίζονται στο σπίτι**, στις εξόδους τους **συνοδεύονται** από μεγαλύτερες γυναίκες ή άντρες, είναι υποχρεωμένες **να δέχονται αδιαμαρτύρητα** τον σύζυγο που επιλέγεται από την οικογένεια και γενικότερα **είναι προορισμένες να υπηρετούν τους άντρες**.

Σε ποιες χώρες;

Τι παθαίνουν;

2) Όταν το θέμα της παραγράφου είναι αφηρημένη έννοια, ενεργοποιούμε τις εξής ερωτήσεις:

ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
π.χ. Διαδίκτυο Αυτομόρφωση Δημοκρατία Εθελοντισμός Προπαγάνδα κ.λπ.	Δηλαδή; Τι είναι; (ορισμός) Τι ιδιότητες/γνωρίσματα έχει; (σκοποί, μέσα, παράγοντες, ρόλος) Είδη/μορφές; Παραδείγματα

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Να διευκρινίσετε το περιεχόμενο του όρου «προπαγάνδα».*

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ:
- *Ορισμός*
- *Είδη*
- *Μέσα πειθούς*
- *Μέσα προβολής.*

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Με τον όρο προπαγάνδα εννοούμε τη συστηματική και σκόπιμη προσπάθεια πειθούς του δέκτη με στόχο να ενστερνιστεί απόψεις και να μεταβάλει συμπεριφορά. Η προπαγάνδα, ανάλογα με το προϊόν που προωθεί, είναι **πολιτική, κοινωνική και εμπορική**. Αυτό το προϊόν μπορεί να είναι **μια πίστη, μια κοινωνική οργάνωση, ένα πολιτικό καθεστώς ή ένα είδος καθημερινής χρήσης**. Τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιούνται σ' αυτή την περίπτωση είναι, εκτός από τους συνήθεις τρόπους πειθούς, **ανεξακρίβωτα στοιχεία, ρητορικά τεχνάσματα και ιδιαίτεροι τρόποι χρήσης της γλώσσας**. Τα μέσα επικοινωνίας που επιστρατεύονται είναι **το ραδιόφωνο, ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, το τυπωμένο χαρτί, τα περιοδικά, οι εφημερίδες, τα βιβλία**.

Ορισμός

Μορφές
Παραδείγματα

Μέσα πειθούς

Μέσα προβολής

3) Όταν το ζητούμενο είναι σύγκριση-αντίθεση, ενεργοποιούμε τις εξής ερωτήσεις:

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
1η Έννοια	Ιδιότητες; Διευκρινίσεις Παραδείγματα
2η Έννοια	Ιδιότητες-διαφορές; Διευκρινίσεις Παραδείγματα

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Ποιες είναι οι διαφορές του ίντερνετ από τα άλλα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης;*

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ:
- *Μ.Μ.Ε.:*
  - *Λειτουργίες: ενημέρωση μονόδρομη, ψυχαγωγία, εκπαίδευση*
  - *Δέκτης: παθητική παρακολούθηση*
- *Ίντερνετ:*
  - *Λειτουργίες: ενημέρωση, ψυχαγωγία, εκπαίδευση, συναλλαγές, διαφορετικές μορφές επικοινωνίας*
  - *Δέκτης: συμμετοχή, διαδραστικότητα.*

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Το διαδίκτυο έχει κοινά στοιχεία με τα παραδοσιακά μέσα επικοινωνίας και ενημέρωσης, ωστόσο η υπεροχή του είναι αναμφισβήτητη. **Τα Μ.Μ.Ε.** -όπως όλοι γνωρίζουμε- ενημερώνουν για ποικίλα θέματα της επικαιρότητας με τις ειδησεογραφικές εκπομπές, ψυχαγωγούν με αρκετά προγράμματα **(μουσικές εκπομπές, ριάλιτι, τηλεπαιχνίδια, ταινίες και σειρές)** και με αρκετές εκπαιδευτικές εκπομπές **(ντοκιμαντέρ επιστημονικά, ιστορικά, συζητήσεις με πνευματικούς ανθρώπους κ.λπ.)** συμβάλλουν στη μόρφωση του κοινού. **Ωστόσο** η ακρόαση του ραδιοφώνου και η παρακολούθηση τηλεόρασης δεν απαιτεί την ενεργητική συμμετοχή του δέκτη. **Αντίθετα, οι χρήστες του διαδικτύου** έχουν στη διάθεσή τους τις ίδιες δυνατότητες και ακόμη περισσότερες επιλογές, αφού η επικοινωνία είναι μονόδρομη ή αμφίδρομη, πολυπρόσωπη και πολυεπίπεδη. Τεράστιος όγκος πληροφοριών είναι στη διάθεση του χρήστη, ο οποίος παράλληλα μπορεί να επικοινωνεί ηλεκτρονικά με πρόσωπα που βρίσκονται σε άλλο τόπο **(e-mail, chatrooms, fora, τηλεκπαίδευση κ.λπ.),** να κάνει συναλλαγές με δημόσιες και άλλες υπηρεσίες **(e-learning, e-banking, e-booking κ.λπ.).** Το διαδίκτυο **λοιπόν**, με τις δυνατότητες που προσφέρει στους χρήστες **(απλούς ανθρώπους, τηλεργαζομένους, επιχειρηματίες, επιστήμονες)**, έχει εκμηδενίσει τον χώρο και τον χρόνο, έχει προκαλέσει τη μεγαλύτερη επανάσταση στον χώρο της τεχνολογίας.

Περιγραφή ιδιοτήτων

Παραδείγματα

Αντίθεση

Περιγραφή ιδιοτήτων

Παραδείγματα

Συμπέρασμα
Παραδείγματα

4) Όταν το ερώτημα αναφέρεται σε προϋποθέσεις, παράγοντες, αιτίες, τρόπους αντιμετώπισης, η ανάπτυξη της απάντησης γίνεται με τις εξής ερωτήσεις:

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ
Αιτίες Προϋποθέσεις Παράγοντες Τρόποι αντιμετώπισης	Δηλαδή; (παραδείγματα) Γιατί; (λόγοι που προκαλούν το αρνητικό φαινόμενο) Πώς το προκαλούν; Με ποιο σκοπό; (τα κίνητρα ατόμων ή θεσμών) Ποια αποτελέσματα (θετικά ή αρνητικά) προκαλεί; Παραδείγματα-τεκμήρια που το αποδεικνύουν

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Ποιοι παράγοντες οδηγούν τους νέους στην εγκατάλειψη του σχολείου;*

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ: *Οικονομικοί λόγοι.*

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Στην απόφαση ορισμένων μαθητών να εγκαταλείψουν το σχολείο ο οικονομικός παράγοντας είναι σημαντικός. Οι μαθητές που προέρχονται από οικονομικά ασθενείς κοινωνικές τάξεις, δηλαδή **παιδιά φτωχών, ανέργων, μεταναστών, προσφύγων, τσιγγάνων, επειδή έχουν την αγωνία της επαγγελματικής τους αποκατάστασης**, εγκαταλείπουν το σχολείο. Οι **πιεστικές βιοτικές ανάγκες** τούς οδηγούν σε αναζήτηση εργασίας, γεγονός που τους στερεί τη δυνατότητα και τον απαραίτητο χρόνο για μελέτη. **Έτσι, οι χαμηλές επιδόσεις τους στο σχολείο τούς εξαναγκάζουν σε παραίτηση**.

Δηλαδή;
Παραδείγματα

Γιατί; + Αποτελέσματα

Συμπέρασμα

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Ποιες οι προϋποθέσεις της δημοκρατίας;*

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ:
- *Πολιτική συνείδηση*
- *Σεβασμός των θεσμών.*

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Η ανάπτυξη μιας χώρας προϋποθέτει πάνω απ' όλα την ανάπτυξη πολιτικής συνείδησης. Αν δεν υπάρχει ισορροπημένη σχέση μεταξύ κοινωνίας των πολιτών και κράτους, δεν μπορεί να υπάρξει ισορροπημένη οικονομική ανάπτυξη, αλλά ούτε και δημοκρατία. Και αυτό συμβαίνει **διότι** η δημοκρατία δεν μπορεί να λειτουργήσει αν δεν έχει κοινωνικό αντίκρισμα. Η τήρηση του Συντάγματος δεν βασίζεται σε θεσμούς αλλά στον πατριωτισμό των πολιτών, **διότι** πατριωτισμός **δεν σημαίνει** την προθυμία και τη διάθεση να πολεμήσει κανείς τους εχθρούς του έθνους, **αλλά** τη διάθεση για τήρηση των κανόνων για την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας. **Ο εθισμός στην τήρηση των κανόνων δεν θεσμοθετείται, πρόκειται για μια διαδικασία που στηρίζεται στην ανεπτυγμένη πολιτική συνείδηση της κοινωνίας**.

Δηλαδή;

Γιατί; (επιχείρημα)

Γιατί; (επιχείρημα)

Συμπέρασμα

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Ποιες είναι οι συνέπειες της μαζοποίησης;*

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ:
- ***Προσωπική ζωή****: ομιλία, ντύσιμο, τρόπος διασκέδασης, συμπεριφορά, νοοτροπία, κακές συνήθειες*
- ***Κοινωνική ζωή****: ρατσισμός.*

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Σημαντικές είναι οι επιπτώσεις της μαζοποίησης στο άτομο τόσο αναφορικά με τις προσωπικές του επιλογές και στάσεις όσο και στη σχέση του με τους άλλους. Η άκριτη αντιγραφή της γλώσσας των γηπέδων, του πεζοδρομίου, των τηλεοπτικών εκπομπών, του ξύλινου πολιτικού λόγου **αποστερεί** τον άνθρωπο από την υιοθέτηση του στυλ έκφρασης που ταιριάζει στον ίδιο και τις πραγματικές επικοινωνιακές του ανάγκες. ***Από την άλλη πλευρά***, η άνευ όρων υποταγή στη μόδα, η επιλογή μαζικών τρόπων συμπεριφοράς, ψυχαγωγίας, τουρισμού, **εγκυμονεί κινδύνους** δημιουργίας όντων με «κλωνοποιημένη» συμπεριφορά και **αναστέλλει** οποιαδήποτε προσπάθεια γνήσιας και αυθεντικής καλλιτεχνικής έκφρασης. Και αν αυτό έχει **ως αποτέλεσμα** την απώλεια της προσωπικής/αυθεντικής ταυτότητας του ανθρώπου, η υιοθέτηση γενικά αποδεκτών ακραίων συμπεριφορών **όπως ο ρατσισμός και ο εθνικισμός απειλεί** την κοινωνική συνοχή, **δυναμιτίζει** το κλίμα της συνεργασίας και της ανεκτικότητας, **με αποτέλεσμα τη διάρρηξη του κοινωνικού ιστού και την ηθική εξαχρείωση των ατόμων.**

Αιτία
Αποτέλεσμα
Αιτία - παραδείγματα
Αποτελέσματα
Παραδείγματα
Συμπέρασμα

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Να προτείνετε τρόπους με τους οποίους οι νέοι μπορούν να αποφύγουν τις αρνητικές συνέπειες από την κατάχρηση του διαδικτύου.*

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ:
- *Ολοκλήρωση προσωπικότητας*
- *Οικογένεια.*

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Για ν' αποφύγουν τους κινδύνους που εγκυμονεί η κατάχρηση του διαδικτύου, οι σημερινοί νέοι πρέπει να αναπτύξουν και οι ίδιοι **πολύπλευρη προσωπικότητα** και **ποικίλα ενδιαφέροντα**, ώστε να μη γίνονται δούλοι της τεχνολογίας και των δυνατοτήτων της. Από την άλλη πλευρά, **η οικογένεια** -κυρίως- έχει χρέος **μέσω του γόνιμου διαλόγου** να ευαισθητοποιεί τους νέους σχετικά με τους κινδύνους της κακής χρήσης των Η/Υ. Οι γονείς μπορούν να προσανατολίσουν, **μέσα από δημιουργικές διεξόδους**, τα νεαρά μέλη στην καλλιέργεια του πνεύματος, την επαφή με τη φύση και τον αθλητισμό, **ώστε ν' αποφύγουν την καθήλωση μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή.**

Πώς; + Αποτέλεσμα
Πώς; + Αποτέλεσμα
Πώς;
Αποτέλεσμα

5) Όταν το ζητούμενο απαιτεί αιτιολογημένη απάντηση, τότε η ανάπτυξη της παραγράφου γίνεται με αιτιολόγηση.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ
Αποδεικτικό υλικό (επιχειρήματα και τεκμήρια)	Δηλαδή; (παραδείγματα) Γιατί; Με ποιο σκοπό; (τα κίνητρα ατόμων ή θεσμών) Ποια αποτελέσματα (θετικά ή αρνητικά) προκαλεί; Παραδείγματα-τεκμήρια που το αποδεικνύουν

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Γιατί είναι αναγκαίο η επιστήμη να υπηρετεί τον άνθρωπο;*

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ: *Η υποβαθμισμένη ποιότητα ζωής στις τριτοκοσμικές χώρες και τα προβλήματα στις ανεπτυγμένες χώρες.*

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Το απαράδεκτο επίπεδο ζωής στις τριτοκοσμικές χώρες αλλά και η υποβαθμισμένη ποιότητα ζωής στις ανεπτυγμένες χώρες επιβάλλουν τη στροφή της επιστημονικής έρευνας σε τομείς και δράσεις που θα αναστρέψουν το σημερινό κλίμα. **Η υπανάπτυξη, ο υποσιτισμός, οι ανισότητες, η φτώχεια, το οικολογικό πρόβλημα** αποτελούν τη σημαντικότερη πρόκληση για την επιστημονική κοινότητα και κυρίως για τους ερευνητές των θετικών επιστημών. **Επομένως**, είναι αναγκαίος ο περιορισμός της επιστημονικής έρευνας προς όφελος των πανίσχυρων συμφερόντων και ο προσανατολισμός της προς όφελος της ανθρωπότητας, **αφού** -όπως όλοι γνωρίζουμε- η γνώση είναι δύναμη. **Αυτή τη δύναμη μπορούν υπεύθυνα να την αξιοποιήσουν οι επιστήμονες για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη βελτίωση των συνθηκών ζωής της ανθρωπότητας.**

Θέση-άποψη
Παραδείγματα
Συμπέρασμα
Επιχείρημα **Συμπέρασμα**

6) Όταν το ζητούμενο απαιτεί ανασκευή άποψης, τότε η ανάπτυξη της παραγράφου γίνεται ως εξής:

ΘΕΣΗ ΑΝΤΙΛΟΓΟΥ	**(ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ)**
ΑΝΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ	**ΑΠΑΝΤΗΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ**

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: *Να υποστηρίξετε την κατάργηση της θανατικής ποινής σχολιάζοντας παράλληλα τον αντίλογο των εισηγητών εκείνων που υποστηρίζουν τη διατήρησή της.*

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ:
- *Η θανατική ποινή σωφρονίζει / δεν σωφρονίζει.*
- *Η θανατική ποινή παραδειγματίζει / δεν παραδειγματίζει.*

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η θανατική ποινή σωφρονίζει, όμως η εκτέλεση του ενόχου δεν είναι λύση. **Θα ήταν αφέλεια να μιλάμε για σωφρονισμό** αναφερόμενοι σε μελλοθανάτους, **τη στιγμή που** τους στερούμε ακριβώς τη δυνατότητα μεταμέλειας και σωφρονισμού. ***Όσον αφορά τον τομέα του παραδειγματισμού***, κυριαρχεί η άποψη πως η θανάτωση του εγκληματία είναι το αποτελεσματικότερο μέτρο αποτροπής, **αφού** καλλιεργεί τον φόβο. ***Ο φόβος, όμως,*** δεν εξαλείφει το έγκλημα, απλώς το αναβάλλει. ***Άλλωστε και*** οι στατιστικές δεν αποδεικνύουν κάτι τέτοιο, **αφού** και στις χώρες όπου ισχύει η θανατική ποινή, η εγκληματικότητα δεν έχει μειωθεί.

Θέση του αντιλόγου
Αντεπιχειρήματα

Θέση αντιλόγου

Αντεπιχειρήματα

Β. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Σύμφωνα με την εξεταστέα ύλη, ο μαθητής παράγει κείμενο, **ενταγμένο σε επικοινωνιακό πλαίσιο**, το θέμα του οποίου σχετίζεται άμεσα ή έμμεσα με οικείους θεματικούς κύκλους από τη γλωσσική διδασκαλία.
Από τα διάφορα είδη γραπτού λόγου δίνεται έμφαση στην παραγωγή κριτικού-αποφαντικού λόγου, δηλαδή στην παραγωγή κειμένου στο οποίο κυριαρχούν η πειθώ, η λογική οργάνωση, η αναφορική λειτουργία της γλώσσας, **π.χ. άρθρου, επιστολής, γραπτής εισήγησης κ.ά.**

Τι είναι;

Ως επικοινωνιακό πλαίσιο ορίζουμε τις επικοινωνιακές συνθήκες για τις οποίες συντάσσεται ένα κείμενο, αφού «Μιλούμε με διαφορετικό τρόπο, σε διαφορετικό τόπο, σε διαφορετικό χρόνο, με διαφορετικούς ανθρώπους, για διαφορετικά πράγματα» (*Έκφραση-Έκθεση*, τ. α΄, σ. 35). Επομένως, ο μαθητής, πριν αρχίσει την κειμενοποίηση των σημειώσεων, πρέπει να λάβει υπόψη του τα επικοινωνιακά χαρακτηριστικά του κειμένου που καλείται να συντάξει (δοκίμιο πειθούς, άρθρο, ομιλία, επιστολή).

Δυσκολίες

Αντίθετα από ό,τι συμβαίνει στην περίπτωση της ελεύθερης έκφρασης, κατά την οποία ο συγγραφέας επιλέγει το θέμα, το είδος και την έκταση του κειμένου που θα συνθέσει ανάλογα με τον επικοινωνιακό του σκοπό, ο μαθητής-συγγραφέας κατά τη γραπτή δοκιμασία, τόσο στο σχολείο όσο και στις Πανελλήνιες Εξετάσεις, αναγκάζεται να συντάξει ένα κείμενο, για το οποίο άλλοι έχουν επιλέξει:
- το κειμενικό είδος (άρθρο, επιστολή, ομιλία, δοκίμιο)
- τον υποθετικό δέκτη
- το θέμα και τον σκοπό
- την έκταση.

Επομένως, η επικοινωνιακή περίσταση δεν χαρακτηρίζεται από τα αυθεντικά χαρακτηριστικά μιας φυσικής επικοινωνίας. Η απουσία λοιπόν των φυσικών συνθηκών επικοινωνίας δυσχεραίνει την προσπάθεια σύνταξης ενός επικοινωνιακά αποτελεσματικού κειμένου που να ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές των κριτηρίων αξιολόγησης.

Μέθοδος

Θα βοηθηθείς να υιοθετήσεις το κατάλληλο για κάθε κείμενο γλωσσικό και υφολογικό επίπεδο, αν «μπεις στο πετσί του ρόλου», δηλαδή αν προσπαθήσεις να «αυθεντικοποιήσεις» τις τεχνητές συνθήκες επικοινωνίας.
Αυτό θα γίνει εφικτό:

Α. Αν εξοικειωθείς με τα επικοινωνιακά χαρακτηριστικά των παραγομένων κειμένων δηλαδή τα τυπικά χαρακτηριστικά:
√ του δοκιμίου
√ του άρθρου
√ της ομιλίας
√ της επιστολής.

Β. Αν συντάσσεις τον κατάλληλο πρόλογο για κάθε κειμενικό είδος.

Γ. Αν αξιοποιείς το κατάλληλο γλωσσικό και υφολογικό επίπεδο για κάθε κειμενικό είδος.

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΕΙΘΟΥΣ

ΕΙΔΟΣ	ΣΚΟΠΟΣ-ΔΕΚΤΗΣ	ΠΡΟΛΟΓΟΣ	ΕΚΦΡΑΣΗ
1. ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΕΙΘΟΥΣ	Η δημοσίευση σε βιβλίο των προβληματισμών του πομπού με σκοπό να πείσει για την ορθότητα των απόψεών του Δέκτες: υποτιθέμενοι το αναγνωστικό κοινό που μοιράζεται τις πνευματικές ανησυχίες του δέκτη	Γενική εισαγωγή στο θέμα Σκοπός: να προϊδεάσει τον αναγνώστη	Αναφορική λειτουργία της γλώσσας Γλώσσα/ύφος αποδεικτικού ή στοχαστικού δοκιμίου Ύφος: επίσημο, ουδέτερο, τυπικό
2. ΑΡΘΡΟ	Η δημοσίευση σε έντυπο με σκοπό να πείσει και προσελκύσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού του συγκεκριμένου εντύπου	Επικαιρικό γεγονός ως αφορμή του προβληματισμού Σκοπός: να προσελκύσει το ενδιαφέρον, να δημιουργήσει το κατάλληλο κλίμα για να παρακολουθήσει ο αναγνώστης τις απόψεις του γράφοντος	Αναφορική λειτουργία της γλώσσας Γλώσσα/ύφος άρθρου
3. ΕΙΣΗΓΗΣΗ/ΟΜΙΛΙΑ **Προσχεδιασμένος προφορικός λόγος**	Η κατάθεση απόψεων με σκοπό να πείσει και να προσελκύσει την προσοχή ακροατηρίου που παρίσταται σε μια εκδήλωση	Αφορμή προβληματισμού το θέμα της εκδήλωσης Σκοπός: να ενημερώσει το κοινό για το θέμα της ομιλίας	Ως προσχεδιασμένος λόγος που απευθύνεται σε ακροατήριο πρέπει να διαθέτει τη ζωντάνια του προφορικού λόγου
4. ΕΠΙΣΤΟΛΗ	Η κατάθεση απόψεων ή προτάσεων σχετικά με ένα θέμα σε πρόσωπο με το οποίο δεν είναι δυνατή η άμεση και προφορική επικοινωνία με σκοπό να πείσει	Ενημέρωση για την ιδιότητα του αποστολέα και το θέμα της επιστολής Σκοπός: να ενημερώσει/ προϊδεάσει τον παραλήπτη	Η γλώσσα και το ύφος της επιστολής καθορίζεται από τον παραλήπτη (διαφορετικά εκφραζόμαστε στην επίσημη επιστολή και διαφορετικά στη φιλική)

Επικοινωνιακό πλαίσιο προλόγου

Ειδικότερα, όταν ζητείται παραγωγή λόγου σε επικοινωνιακό πλαίσιο, στον πρόλογο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το είδος του κειμένου.
Διαφορετική εισαγωγή σε ύφος και δομή θα έχει:
- μια επιστολή, μια καταγγελία
- ένα άρθρο
- ένα δοκίμιο πειθούς
- μια ομιλία.

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΔΟΚΙΜΙΟ	ΑΡΘΡΟ
Σκοπός του προλόγου: να προϊδεάσει τον αναγνώστη	Σκοπός του προλόγου: να προσελκύσει το ενδιαφέρον, να εντυπωσιάσει, να δημιουργήσει το κατάλληλο κλίμα για να παρακολουθήσει ο αναγνώστης τις απόψεις του γράφοντος
Τίτλος	**Τίτλος**
ΠΡΟΛΟΓΟΣ • αναφορά στο γένος της έννοιας • σύγκριση - αντίθεση • περιστατικά, παραδείγματα • ερώτηση • ιστορική αναδρομή	**ΠΡΟΛΟΓΟΣ** • επικαιρικό γεγονός είδηση • παραδείγματα • περιστατικά με σχόλια
ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ	**ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ**
ΕΠΙΛΟΓΟΣ (ανάλογος προς το κύριο μέρος)	**ΕΠΙΛΟΓΟΣ** (ανάλογος προς το κύριο μέρος)

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ / ΕΙΣΗΓΗΣΗ
(προσχεδιασμένος προφορικός λόγος)

Σκοπός του προλόγου:
να ενημερώσει το ακροατήριο
για το θέμα της ομιλίας

Προσφώνηση
(ανάλογη με το ακροατήριο)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αναφορά στο θέμα της εκδήλωσης - του συνεδρίου - της συνάντησης

Στην κατακλείδα: στην εισήγησή μου θα αναφερθώ (1ο ζητούμενο)

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

(ανάλογος προς το κύριο μέρος)

Αποφώνηση

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Σκοπός του προλόγου:
να προϊδεάσει τον αναγνώστη για το σκοπό και το θέμα της επιστολής.

Τόπος και ημερομηνία

Προσφώνηση
(ανάλογη με τον παραλήπτη)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αναφορά της ιδιότητας του πομπού και του σκοπού, δηλαδή το θέμα για το οποίο γράφεται η επιστολή

Ακολουθεί εισαγωγή στο 1ο ζητούμενο

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

(ανάλογος προς το κύριο μέρος)

Επιφώνηση
(υπογραφή)

παραδείγματα

*Τώρα που έφτασε η στιγμή της αποφοίτησής σας από το Λύκειο, αξιοποιώντας τις εμπειρίες της σχολικής σας ζωής, να γράψετε: **1.** ένα δοκίμιο πειθούς, **2.** ένα άρθρο για το περιοδικό του σχολείου σας, **3.** μία ομιλία που θα εκφωνηθεί σε συνέδριο που οργανώνει το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου με θέμα «Το σχολείο στη σύγχρονη πραγματικότητα», **4.** μια επιστολή προς τον Υπουργό Παιδείας, όπου θα διατυπώνετε τεκμηριωμένα τις απόψεις σας για τις αλλαγές που θα θέλατε να γίνουν στο σχολείο, προκειμένου αυτό να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. (500-600 λέξεις)*

1. ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΕΙΘΟΥΣ

Το σχολείο στην Κοινωνία της Πληροφορίας

Όπως κάθε εποχή σηματοδοτείται από τις ιδιαίτερες οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές και ιστορικές συγκυρίες, έτσι και η δική μας εποχή -περισσότερο από ποτέ- χαρακτηρίζεται από ραγδαίες αλλαγές. Σφοδροί οικονομικοί ανταγωνισμοί σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, κοινωνικές κρίσεις, όξυνση κοινωνικών προβλημάτων αποτελούν μερικά από τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης πραγματικότητας. Σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο ο άνθρωπος, και ειδικότερα ο νέος, οφείλει να προσαρμόζεται στο καθεστώς των νέων απαιτήσεων, και σ' αυτή την προσπάθεια πρωταρχικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει το σχολείο. **Γι' αυτό το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να αλλάξει, να εκσυγχρονιστεί, ώστε να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας.**

2. ΑΡΘΡΟ

Θα τολμήσουμε;

Στα δελτία των ειδήσεων, στα άρθρα των περιοδικών και των εφημερίδων κυριαρχεί το θέμα των αλλαγών στο κοινωνικό και οικονομικό προφίλ της σύγχρονης πραγματικότητας. Σφοδροί οικονομικοί ανταγωνισμοί οδηγούν στη διεύρυνση του χάσματος ανάμεσα στις πλούσιες και τις φτωχές χώρες, δημιουργούν στρατιές ανέργων, και μια νέα κοινωνική τάξη, αυτή των οικονομικών μεταναστών, εμφανίζεται στο προσκήνιο και προκαλεί κραδασμούς στα θεμέλια της κοινωνίας. Τα κοινωνικά προβλήματα οξύνονται, οι κοινωνικοί και πολιτικοί θεσμοί βρίσκονται σε κρίση. Πώς μπορεί ο άνθρωπος, και ειδικότερα ο νέος, να επιβιώσει σε μια μάλλον ζοφερή πραγματικότητα; Υπάρχει διέξοδος στο διαφαινόμενο αδιέξοδο;

Πιστεύουμε ότι με διαρθρωτικές και άλλες αλλαγές στον ευαίσθητο τομέα της Παιδείας θα μπορούσε το σημερινό κλίμα ανησυχίας να ανατραπεί. Πρέπει, όμως να προχωρήσουμε σε ριζικές και τολμηρές **αλλαγές στο σχολείο προκειμένου αυτό να ανταποκριθεί αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας.**

3. ΟΜΙΛΙΑ

Αξιότιμε κ. Δήμαρχε, Κυρίες και κύριοι Δημοτικοί σύμβουλοι, αγαπητοί συμπολίτες,

Θεωρούμε ότι η οργάνωση συνεδρίου με θέμα «Το σχολείο στη σύγχρονη πραγματικότητα» είναι μια εξαιρετική πρωτοβουλία του δήμου μας που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη ευαισθησία σε θέματα που αφορούν τους νέους και την εκπαίδευση. Θα ήθελα επιπλέον να ευχαριστήσω το Πνευματικό Κέντρο για την πρόσκληση που απηύθυνε στο δεκαπενταμελές του σχολείου μας να συμμετέχει σε αυτό.

Στην εισήγησή μου θα αναφερθώ στις αλλαγές που θα έπρεπε να γίνουν στο σχολείο, προκειμένου αυτό να συμβάλει αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας.

4. ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ραφήνα, 20 Ιουνίου 2000

Αξιότιμε κ. Υπουργέ,

Ως απόφοιτος του Λυκείου, έλαβα το θάρρος να επικοινωνήσω μαζί σας γνωρίζοντας ότι συμμερίζεστε τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς των νέων. **Με την παρούσα επιστολή μου θα ήθελα να εκφράσω τις απόψεις μου σχετικά με τις αλλαγές που θα μπορούσαν να γίνουν στο σχολείο, προκειμένου αυτό να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας.**

Όπως κάθε εποχή σηματοδοτείται από ιδιαίτερες οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές και ιστορικές συγκυρίες, έτσι και η δική μας εποχή -περισσότερο από ποτέ- χαρακτηρίζεται από ραγδαίες αλλαγές. Σφοδροί οικονομικοί ανταγωνισμοί σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, κοινωνικές κρίσεις, όξυνση κοινωνικών προβλημάτων αποτελούν μερικά από τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης πραγματικότητας. Σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο ο άνθρωπος, και ειδικότερα ο νέος, οφείλει να προσαρμόζεται στο καθεστώς των νέων απαιτήσεων, και σ' αυτή την προσπάθεια πρωταρχικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει το σχολείο.

παραδείγματα

Πληροφορηθήκατε από τον ημερήσιο τύπο ότι σε ερευνητικό κέντρο πρόκειται να γίνουν πρωτοποριακά πειράματα Γενετικής και προβληματιστήκατε για τη χρήση των αποτελεσμάτων τους. Να γράψετε: 1. ένα δοκίμιο πειθούς, 2. ένα άρθρο για το περιοδικό του σχολείου σας, 3. μία ομιλία, 4. μία επιστολή, όπου θα εκφράσετε της ανησυχίες σας για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης και να τονίσετε με επιχειρήματα ότι είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου. (500-600 λέξεις)

1. ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΕΙΘΟΥΣ

Η ευθύνη του επιστήμονα

Οι πνευματικές ανησυχίες του ανθρώπου και οι προκλήσεις του φυσικού περιβάλλοντος αποτέλεσαν το βασικό κίνητρο για έρευνα με σκοπό την ανακάλυψη των νόμων της φύσης και την αποκάλυψη του μυστηρίου της ζωής. Οι αέναες αυτές προσπάθειες των ανθρώπων όλων των εποχών συντέλεσαν στην πρόοδο των επιστημών και συνακόλουθα της τεχνολογίας, η οποία εφαρμόζει πρακτικά τα πορίσματα των επιστημονικών θεωριών.

Η ανθρωπότητα χάρη στα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα γνώρισε πρόοδο, ανάπτυξη και ευημερία, έλυσε σημαντικά προβλήματα που ταλάνιζαν τους ανθρώπους προγενέστερων εποχών. Δυστυχώς όμως, δεν είναι λίγες οι φορές που η επιστήμη υπηρετεί αλλότριους σκοπούς και όχι τα συμφέροντα της ανθρωπότητας. **Περιστατικά του παρελθόντος και του παρόντος αποδεικνύουν ότι αρκετές φορές είναι πιθανή η κακή εφαρμογή της γνώσης.**

2. ΑΡΘΡΟ

Η γνώση στην υπηρεσία του ανθρώπου

Καθημερινά, πλέον, τόσο οι αναγνώστες του τύπου όσο και οι τηλεθεατές βομβαρδίζονται από ειδήσεις σχετικά με νέες επιστημονικές ανακαλύψεις. Νέα φάρμακα θεραπεύουν ανίατες μέχρι τώρα ασθένειες, νέες εφαρμογές της πληροφορικής διευκολύνουν κάθε πεδίο ανθρώπινης δράσης, νέοι ορίζοντες ανοίγονται στον χώρο της διαστημικής. Τα επιτεύγματα και οι εφαρμογές της μοριακής βιολογίας και της γενετικής μπαίνουν δυναμικά στη ζωή μας και την αλλάζουν! Αλλαγές προς όφελος της ανθρωπότητας άραγε; Ή κινδυνεύουν να επαληθευτούν τα χειρότερα σενάρια επιστημονικής φαντασίας;

Πρόσφατα πληροφορήθηκα ότι πρόκειται να γίνουν πρωτοποριακά πειράματα γενετικής σε γνωστό ερευνητικό κέντρο και προβληματίστηκα τόσο για τη χρήση των αποτελεσμάτων τους όσο και γενικότερα για την ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης.

3. ΟΜΙΛΙΑ

Κυρίες και κύριοι,

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους διοργανωτές της σημερινής εκδήλωσης για την ευκαιρία που μας προσφέρουν να αναπτύξουμε από αυτό το βήμα τούς προβληματισμούς μας σχετικά με τις επιστημονικές εξελίξεις. Η ανθρωπότητα χάρη στα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα γνώρισε πρόοδο, ανάπτυξη και ευημερία, έλυσε σημαντικά προβλήματα που ταλάνιζαν τους ανθρώπους προγενέστερων εποχών. Δυστυχώς όμως, δεν είναι λίγες οι φορές που η επιστήμη υπηρετεί αλλότριους σκοπούς και όχι τα συμφέροντα της ανθρωπότητας. Ως εκπρόσωπος του δεκαπενταμελούς του σχολείου μας, λοιπόν, **στην εισήγησή μου αρχικά θα αναφέρω τους προβληματισμούς και τις ανησυχίες μου σχετικά με την ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης και εν συνεχεία θα αναφερθώ στον ρόλο που πρέπει να διαδραματίζει η επιστήμη στη ζωή μας και που δεν είναι άλλος από το να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου.**

4. ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Μαρκόπουλο, 1 Ιουνίου 2010

Αξιότιμοι κύριοι,

Με την παρούσα επιστολή μου, ως εκπρόσωπος του δεκαπενταμελούς του σχολείου μου, **θα επιθυμούσα να σας εκφράσω τους προβληματισμούς και τις ανησυχίες μου για την ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης.**

Γνωρίζουμε ότι οι πνευματικές ανησυχίες του ανθρώπου και οι προκλήσεις του φυσικού περιβάλλοντος αποτέλεσαν το βασικό κίνητρο για έρευνα με σκοπό την ανακάλυψη των νόμων της φύσης και την αποκάλυψη του μυστηρίου της ζωής. Οι αέναες αυτές προσπάθειες των ανθρώπων όλων των εποχών συντέλεσαν στην πρόοδο των επιστημών και συνακόλουθα της τεχνολογίας, η οποία εφαρμόζει πρακτικά τα πορίσματα των επιστημονικών θεωριών. Η ανθρωπότητα χάρη στα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα γνώρισε πρόοδο, ανάπτυξη και ευημερία, έλυσε σημαντικά προβλήματα που ταλάνιζαν τους ανθρώπους προγενέστερων εποχών. Δυστυχώς όμως, δεν είναι λίγες οι φορές που η επιστήμη υπηρετεί αλλότριους σκοπούς και όχι τα συμφέροντα της ανθρωπότητας.

Ιδέες προλόγου και επιλόγου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1. Αναφορά στο γένος της έννοιας
2. Μια διαπίστωση ή γνώμη με εγκυρότητα
3. Ένα χαρακτηριστικό γεγονός ή παραδείγματα
4. Σύγκριση - αντίθεση (εννοιών ή εποχών)
5. Διασάφηση λέξεων ή όρων του θέματος
6. Ερώτηση - απάντηση
7. Ιστορική αναδρομή
8. Αντικρουόμενες/διιστάμενες απόψεις
9. Αξιοποίηση της εισαγωγικής φράσης

1ο ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

2ο ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

1. Άλλοτε περιλαμβάνει συμπεράσματα (όταν έχουν σχολιαστεί απόψεις)
2. Άλλοτε προτείνει κάτι σημαντικό σχετικά με την κύρια ιδέα/έννοια (όταν έχουν αναπτυχθεί αιτίες, κίνδυνοι, αποτελέσματα)
3. Άλλοτε περιέχει κάποιες κρίσεις/σχόλια σχετικά με την αντικειμενική πραγματικότητα
4. Άλλοτε γίνεται σύγκριση - αντίθεση προκειμένου να αποδείξουμε εκ του αντιθέτου

παραδείγματα

1. Αναφορά στο γένος της έννοιας
(προσφέρεται ως ιδέα τις περισσότερες φορές, γιατί διευκολύνει τη μετάβαση στην έννοια του ζητουμένου, η οποία αναπτύσσεται στην 1η παράγραφο του κυρίως θέματος)
Π.χ. *Ελευθερία (αναφορά στα ιδανικά-αξίες), Οικολογικό πρόβλημα (αναφορά στη φύση), Δημοκρατία (αναφορά στα πολιτεύματα), Τουρισμός (αναφορά στις μορφές ψυχαγωγίας) κ.λπ.*

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
Να παρουσιάσετε τις απόψεις σας σχετικά με την αξία του τουρισμού.

Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της τεχνολογικής επανάστασης και των αλλαγών που επέφερε στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου είναι η **εξασφάλιση ελεύθερου χρόνου**, που του επιτρέπει να **ψυχαγωγείται** με ποικίλους τρόπους, όπως η ενασχόληση με τον αθλητισμό, το θέατρο, τον κινηματογράφο, την ανάγνωση βιβλίων, τη συμμετοχή σε ομάδες που ασχολούνται με τον πολιτισμό ή άλλες δραστηριότητες. Ένας προσφιλής για πολλούς ανθρώπους τρόπος ψυχαγωγίας είναι ο **τουρισμός**, δηλαδή η μετακίνηση των ανθρώπων στο εσωτερικό της χώρας τους ή σε άλλες χώρες με σκοπό τη γνωριμία άλλων τόπων, πολιτισμών και ανθρώπων.

2. Μια διαπίστωση ή γνώμη με εγκυρότητα (σχετικά με τη σύγχρονη εποχή ή την κοινωνική πραγματικότητα)

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
Να αναφερθείτε στις αιτίες της έξαρσης της βίας και της εγκληματικότητας στην εποχή μας και να προτείνετε τρόπους αντιμετώπισής τους.

Η βία και η εγκληματικότητα είναι ένα σύνθετο και δυσεπίλυτο πρόβλημα που μαστίζει την εποχή μας και λόγω του οποίου ποδοπατείται η δικαιοσύνη, αναχαιτίζεται η οικονομική πρόοδος, κατακρεουργείται ο νόμος, υποσκάπτονται αρετές όπως η αλληλεγγύη και η συνεργασία και γενικά κλονίζεται η ευρυθμία της κοινωνίας. Αξίζει λοιπόν να εμβαθύνουμε στα αίτια που τις προκαλούν, αφού στην άρση των γενεσιουργών αιτίων στηρίζεται η προσπάθεια θεραπείας οποιουδήποτε προβλήματος.

3. Ένα χαρακτηριστικό γεγονός ή παραδείγματα, μια είδηση, ένα παγκόσμιο γεγονός (ειδικότερα για το άρθρο)

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
Ποιες αλλαγές θα θέλατε να γίνουν στο σχολείο προκειμένου αυτό να ανταποκριθεί αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας.

Στα δελτία ειδήσεων, στα άρθρα των περιοδικών και των εφημερίδων κυριαρχεί το θέμα των ραγδαίων αλλαγών στο κοινωνικό και οικονομικό προφίλ των σύγχρονων κοινωνιών. **Η είσοδος των ηλεκτρονικών υπολογιστών στην παραγωγή και σε κάθε τομέα της ζωής μας, οι στρατιές των πτυχιούχων ανέργων, η παγκοσμιοποίηση της κοινωνίας, η εμφάνιση μιας νέας κοινωνικής τάξης –αυτής των οικονομικών μεταναστών– προκαλούν κραδασμούς στα θεμέλια της κοινωνίας και δημιουργούν νέες προκλήσεις.** Ο άνθρωπος, και ειδικότερα ο νέος, θα πρέπει να αποκτήσει τα κατάλληλα εφόδια προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, και αυτό θα γίνει εφικτό αν προωθηθούν συγκεκριμένες αλλαγές στο σχολείο προκειμένου αυτό να ανταποκριθεί στα νέα δεδομένα.

4. Σύγκριση - αντίθεση (αρνητικών και θετικών αποτελεσμάτων, εννοιών ή εποχών)
(ιδιαίτερα όταν στο θέμα αναφέρεται η φράση «στη σύγχρονη εποχή»)

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
Να αναφερθείτε στις συνέπειες που προκαλούνται από την κατάχρηση των ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Ζούμε στην εποχή της ηλεκτρονικής επανάστασης και είναι φυσικό ο ηλεκτρονικός υπολογιστής να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της ζωής μας τόσο σε επαγγελματικό επίπεδο όσο και σε ζητήματα επικοινωνίας. Μέσω της πληροφορικής και του διαδικτύου οι ορίζοντες των ατόμων διευρύνονται, περιορίζονται τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις, ενισχύεται ο διάλογος, οι λαοί έρχονται πιο κοντά, προωθούνται οι πολιτιστικές αλληλεπιδράσεις. **Αλλά την ίδια στιγμή η κατάχρηση ή η ωφελιμιστική χρήση των Η/Υ μπορεί να έχει και επιβλαβείς συνέπειες στη ζωή του ατόμου και της κοινωνίας.**

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
Να τονίσετε τον κοινωνικό ρόλο των επιστημόνων.

Στο παρελθόν οι επιστήμονες προωθούσαν την επιστημονική έρευνα σε εργαστήρια και χώρους με δική τους ευθύνη και χρηματοδότηση, με αποκλειστικό κίνητρο τη δίψα για γνώση, την ανακάλυψη της αλήθειας και την αποκρυπτογράφηση των νόμων της φύσης και της κοινωνίας. Οι συνέπειες των ανακαλύψεών τους δεν είχαν επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής των κοινωνιών, γι' αυτό εκείνοι δεν είχαν καμία ευθύνη για την πρακτική εφαρμογή των επιστημονικών τους ανακαλύψεων. **Στη σύγχρονη εποχή όμως** η επιστήμη αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο της καθημερινής ζωής, αφού οι επιστημονικές ανακαλύψεις επηρεάζουν πολλές φορές αρνητικά τη ζωή των ανθρώπων. Από την άλλη πλευρά, η επιστημονική έρευνα διεξάγεται σε οργανωμένα ερευνητικά κέντρα που χρηματοδοτούνται από επιχειρήσεις ή επιτελεία των κυβερνήσεων με συγκεκριμένες σκοπιμότητες. Γι' αυτούς τους λόγους το χρέος των επιστημόνων σήμερα απέναντι στην κοινωνία είναι βαρύτατο.

5. Διασάφηση λέξεων ή όρων του θέματος
(αν τα ζητούμενα είναι αιτίες, αποτελέσματα, τρόποι αντιμετώπισης)

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
Πώς μπορεί να συμβάλει ο διανοούμενος στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των νέων;

Σε κάθε εποχή, και ιδιαίτερα σε εποχή κρίσης, οι πνευματικοί άνθρωποι με την υψηλή παιδεία, το κύρος και τη διορατικότητά τους οδηγούν σε δρόμους δημιουργικούς και συμβάλλουν στην άμβλυνση των προβλημάτων. **Ως διανοούμενο δεν εννοούμε, βέβαια, οποιονδήποτε μορφωμένο άνθρωπο (συγγραφέα, επιστήμονα, καλλιτέχνη κ.λπ.), αλλά εκείνους τους πνευματικούς ανθρώπους που κοντά στη μόρφωση και την ευρύτερη καλλιέργεια διαθέτουν ιδιαίτερη κοινωνική ευαισθησία, παρρησία, τόλμη, συνέπεια λόγων και έργων, προσήλωση σε ευγενή και ανθρωπιστικά ιδανικά.** Ιδιαίτερα στη σύγχρονη εποχή, εποχή αντιφάσεων και αντινομιών, η συμβολή των πνευματικών ανθρώπων θα μπορούσε να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των νέων, προβλημάτων που σχετίζονται με την επαγγελματική αποκατάσταση, την έλλειψη ελεύθερου χρόνου, τις κοινωνικές σχέσεις σε προσωπικό, ηθικό και πολιτικό επίπεδο, τη μόρφωση.

6. Ερώτηση (η οποία διατυπώνεται για να απαντηθεί στο κυρίως θέμα)

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
Πιστεύετε πως η αφθονία των υλικών μέσων συνεπάγεται και την ελευθερία του ανθρώπου;

Η σύγχρονη κοινωνία, όπως κάθε ιστορική κοινωνία, χαρακτηρίζεται από τα κυρίαρχα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά που καθορίζουν και διαμορφώνουν τον τρόπο ζωής των ανθρώπων. Οι άνθρωποι των δυτικών κοινωνιών -αντίθετα από ό,τι συνέβαινε σε προγενέστερες εποχές- απολαμβάνουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο, περισσότερες ελευθερίες, περισσότερα δικαιώματα και περισσότερα αγαθά. Σ΄ αυτό το τελευταίο γνώρισμα οφείλεται ο χαρακτηρισμός των δυτικών κοινωνιών ως κοινωνιών της αφθονίας. Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου και η υπερπαραγωγή αγαθών σε συνδυασμό με την παντοδύναμη διαφήμιση ωθούν τους ανθρώπους στη φρενίτιδα της υπερκατανάλωσης, με σκοπό να εξασφαλίζουν αφθονία υλικών μέσων. **Η αφθονία των υλικών μέσων όμως συνεπάγεται και την ελευθερία του ανθρώπου;**

7. Ιστορική αναδρομή

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
Υποστηρίζεται ότι η Οικουμενική Διακήρυξη είναι προϊόν της ευρωπαϊκής ιστορίας και έκφραση των δυτικών αξιών. Μήπως λοιπόν η Διακήρυξη εκφράζει μόνο τις δυτικές κοινωνίες και προωθεί τον πολιτισμικό επεκτατισμό της Δύσης στις αναπτυσσόμενες χώρες;
(Σχολικό Βιβλίο, σ. 40)

Με νωπές τις μνήμες των καταστροφών του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Γενική Συνέλευση του νεοσύστατου τότε Ο.Η.Ε. ψήφισε το 1948 την Οικουμενική Διακήρυξη, η οποία ενσωμάτωσε στα 30 άρθρα της τις δυο γενιές δικαιωμάτων. Δηλαδή την πρώτη γενιά δικαιωμάτων, που αφορούσε τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, προϊόν του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης, και τη δεύτερη γενιά των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων που αποτέλεσε προϊόν της Ρωσικής Επανάστασης. Η Οικουμενική Διακήρυξη λοιπόν αποτελεί προϊόν της ευρωπαϊκής ιστορίας και έκφραση των δυτικών αξιών, αφού οι αγώνες των θυμάτων της εκμετάλλευσης στις αγροτικές και στις βιομηχανικές κοινωνίες

έθεσαν τα θεμέλια για την παγκόσμια αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την φήφιση από τα μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών της Οικουμενικής Διακήρυξης. Ωστόσο από ορισμένους κύκλους εκφράζεται το ερώτημα αν η Διακήρυξη προωθεί τον πολιτισμικό επεκτατισμό της Δύσης στις αναπτυσσόμενες χώρες.

8. Αντικρουόμενες/διιστάμενες απόψεις

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
Ορισμένοι αμφισβητούν την αξία του θεσμού της οικογένειας, ενώ άλλοι θεωρούν ότι η οικογένεια παίζει καταλυτικό ρόλο στη ζωή ατόμων και κοινωνιών. Να διατυπώσετε τη δική σας άποψη.

Γύρω από τον θεσμό της οικογένειας επικρατούν αντικρουόμενες απόψεις. **Για μερικούς** η οικογένεια απέτυχε να προστατέψει τα μέλη της και θεωρείται ως κύρια αιτία της φτώχειας, της βίας, της ανισότητας, της καταπίεσης των γυναικών. **Ωστόσο για άλλους** εξακολουθεί να αποτελεί έναν υγιή κοινωνικό θεσμό, που συμβάλλει ευεργετικά στην κοινωνικοποίηση των νέων, στην καλλιέργεια της κοινωνικής πειθαρχίας, στη διατήρηση της ψυχικής υγείας του ατόμου σε μια κοινωνία άξενη και βάναυση, που επιβάλλει απρόσωπες σχέσεις και προκαλεί αποξένωση ανάμεσα στα μέλη της. **Για να τοποθετηθεί κανείς υπεύθυνα υπέρ της μίας ή της άλλης άποψης επιβάλλεται η επισταμένη διερεύνηση της πραγματικότητας.**

9. Αξιοποίηση της εισαγωγικής φράσης (όταν πρόκειται για άρθρο, ομιλία ή απόσπασμα κειμένου)

ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ
Πληροφορηθήκατε από τον ημερήσιο τύπο ότι σε ερευνητικό κέντρο πρόκειται να γίνουν πρωτοποριακά πειράματα γενετικής και προβληματιστήκατε για τη χρήση των αποτελεσμάτων τους. Να γράψετε ένα άρθρο για το περιοδικό του σχολείου σας για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης και να τονίσετε με επιχειρήματα ότι είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου. (500-600 λέξεις)

Καθημερινά, πλέον, τόσο οι αναγνώστες του τύπου όσο και οι τηλεθεατές βομβαρδίζονται από ειδήσεις σχετικά με νέες επιστημονικές ανακαλύψεις. Νέα φάρμακα θεραπεύουν ανίατες μέχρι τώρα ασθένειες, νέες εφαρμογές της πληροφορικής διευκολύνουν κάθε πεδίο ανθρώπινης δράσης, νέοι ορίζοντες ανοίγονται στον χώρο της διαστημικής. Τα επιτεύγματα και οι εφαρμογές της μοριακής βιολογίας και της γενετικής μπαίνουν δυναμικά στη ζωή μας και την αλλάζουν! Αλλαγές προς όφελος της ανθρωπότητας άραγε; Ή κινδυνεύουν να επαληθευτούν τα χειρότερα σενάρια επιστημονικής φαντασίας; **Πρόσφατα πληροφορήθηκα ότι πρόκειται να γίνουν πρωτοποριακά πειράματα γενετικής σε γνωστό ερευνητικό κέντρο και προβληματίστηκα τόσο για τη χρήση των αποτελεσμάτων τους όσο και γενικότερα για την ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης.**

Επικοινωνιακό πλαίσιο κειμένων πειθούς

Δοκίμιο πειθούς

Ορισμένες φορές ζητείται να συντάξεις δοκίμιο πειθούς.

παράδειγμα

Σας δίνεται η ευκαιρία, με αφορμή μια πολιτιστική εκδήλωση του σχολείου σας, να συναντήσετε έναν διανοούμενο. Ποιες σκέψεις σας θα του εκθέτατε σχετικά με το πώς πρέπει να συμβάλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν σήμερα τη νεολαία; (Να καταγράψετε τις σκέψεις σας αυτές σε ένα ***δοκίμιο πειθούς*** *500-600 λέξεων, το οποίο θα του επιδώσετε κατά τη συνάντησή σας.)*

Για να συντάξεις ένα επικοινωνιακά αποτελεσματικό δοκίμιο πειθούς θα πρέπει να γνωρίζεις τα τυπικά χαρακτηριστικά που το διαφοροποιούν από τα άλλα γραμματειακά είδη (άρθρο, επιφυλλίδα, στοχαστικό δοκίμιο, επιστημονικό λόγο).

Τυπικά χαρακτηριστικά του δοκιμίου πειθούς

Τι είναι;
Το δοκίμιο αποτελεί μια απόπειρα προσέγγισης ενός θέματος. Είναι ένα είδος πεζού λόγου που συνδυάζει στοιχεία επιστημονικού και λογοτεχνικού λόγου, με μέση συνήθως έκταση, σε αντιδιαστολή προς τις τυπικές, πλήρεις και εξαντλητικές μελέτες.

Τρόποι πειθούς
Στο αποδεικτικό δοκίμιο, όπως και στον επιστημονικό λόγο, αξιοποιείται η πειθώ για τη στήριξη των απαντήσεων και του προβληματισμού του συγγραφέα. Αξιοποιούνται οι εξής τρόποι πειθούς:
- επίκληση στη λογική (επιχειρήματα και τεκμήρια)
- επίκληση στο συναίσθημα
- επίκληση στην αυθεντία.

Οργάνωση

Τίτλος

Πρόλογος
Ο συγγραφέας εκθέτει στον πρόλογο το θέμα (δηλαδή την προβληματική του), προσπαθώντας να προκαλέσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, και συνεχίζει εκθέτοντας την κατευθυντήρια ή κύρια ιδέα που αποτελεί τη θέση του πάνω στο θέμα.

Κύριο μέρος
Στο κύριο μέρος ο συγγραφέας προσκομίζει το υλικό που διαθέτει για να διασαφηνίσει την κύρια ιδέα ή να αποδείξει τη θέση που διατύπωσε στον πρόλογο.

Επίλογος
Στον επίλογο παρουσιάζει συμπυκνωμένα ό,τι έχει αποδείξει ή επανεκθέτει την αρχική του θέση. Αν έχει αποδείξει πειστικά το θέμα, η θέση θα έχει πάρει καινούργιο νόημα για τον αναγνώστη.

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

- Αναφορά στο γένος της έννοιας με σκοπό την τοποθέτησή της σε ένα γενικότερο πλαίσιο
- Αξιοποίηση τεκμηρίων (περιγραφή-αφήγηση): περιστατικά, παραδείγματα, ιστορικά γεγονότα, αλήθειες
- Σύγκριση-αντίθεση εννοιών
- Διασάφηση της έννοιας
- Ιστορική αναδρομή

Κατακλείδα: Διατύπωση της θέσης που θα αναπτυχθεί στο κύριο μέρος

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

Γλωσσικές επιλογές

- Επιστημονική λογοκρατική διατύπωση, ειδικό, λόγιο, αφηρημένο λεξιλόγιο (ρήματα, επίθετα, επιρρήματα)
- Αναφορική λειτουργία της γλώσσας και στοιχεία ποιητικού/συγκινησιακού λόγου
- Μακροπερίοδος λόγος, προτάσεις κρίσεως, υποθετικές, ερωτηματικές
- Δείκτες συνοχής
- Σημεία στίξης ως σχόλιο

Ύφος

Σοβαρό, τυπικό, επίσημο, ουδέτερο

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

1. Περιεκτική ανακεφαλαίωση - συμπεράσματα
2. Υπογράμμιση/έμφαση στα στοιχεία που αναπτύχθηκαν
3. Προτάσεις
4. Γενικές κρίσεις για την πραγματικότητα

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Ενέργεια 1η: Διαβάζω τις οδηγίες παραγωγής λόγου

Σας δίνεται η ευκαιρία, με αφορμή μια πολιτιστική εκδήλωση του σχολείου σας, να συναντήσετε έναν διανοούμενο. Ποιες σκέψεις σας θα του εκθέτατε σχετικά με το πώς πρέπει να συμβάλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν σήμερα τη νεολαία; (Να καταγράψετε τις σκέψεις σας αυτές σε ένα δοκίμιο πειθούς 500-600 λέξεων, το οποίο θα του επιδώσετε κατά τη συνάντησή σας.)
(Ιούνιος 2001)

Ενέργεια 2η: Συγκεντρώνω το υλικό μου

Πώς πρέπει να συμβάλλει ο διανοούμενος στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν σήμερα τη νεολαία;

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Βήμα 1ο: Αναλύω την κεντρική έννοια

Διανοούμενοι:
√ Επιστήμονες
√ Εκπαιδευτικοί
√ Πολιτικοί
√ Καλλιτέχνες
√ Δημοσιογράφοι

Βήμα 2ο: Αναλύω το πεδίο διερεύνησης και Βρίσκω τις κατάλληλες απαντήσεις

Σύγχρονη εποχή: πολύπλοκη, ραγδαίες εξελίξεις, μεταβολές, έντονοι ρυθμοί, εντάσεις

Νέοι: άπειροι, αδιαμόρφωτες προσωπικότητες, άγνοια της κοινωνικής πραγματικότητας, οραματιστές, ονειροπόλοι, ενθουσιώδεις, επιπόλαιοι

Τι προβλήματα αντιμετωπίζουν οι νέοι;
√ Εκπαίδευση
√ Επάγγελμα - νέες απαιτήσεις
√ Ανεργία, φτώχεια
√ Τεχνολογία - τεχνοκρατία
√ Εθισμός σε Η/Υ
√ Μοναξιά
√ Καταναλωτισμός, υλισμός
√ Άγχος - παθητικότητα
√ Αποπροσανατολισμός - ιδεολογική σύγχυση
√ Κοινωνική αποξένωση - ηθική κρίση
√ Πολιτική αδιαφορία - βία

Στελεχώνουν ανώτατα αξιώματα
Επιτελούν λειτούργημα

Εφόδια-ικανότητες
√ Κριτική σκέψη
√ Αμφισβήτηση
√ Πνευματική καλλιέργεια
√ Καινοτόμοι
√ Φιλελεύθεροι
√ Δημοκρατικό πνεύμα
√ Διορατικότητα
√ Κύρος
√ Συμμετοχή σε θεσμούς
√ Αγωνιστικότητα
√ Δράση
√ Αμφισβήτηση
√ Πρότυπα συμπεριφοράς
√ Έχουν επίγνωση της κοινωνικής αποστολής τους
√ Διαπρέπουν στον χώρο δράσης τους
√ Συνεισφέρουν με το έργο τους στην εξέλιξη του τομέα τους
√ Διαφωτίζουν

Κάνω το διάγραμμα – ταξινομώ τις απαντήσεις μου σε κάθε παράγραφο

Πρόλογος
√ Προβλήματα των νέων στη σύγχρονη εποχή
√ Διανοούμενος - εφόδια
√ Διαφορά από απλούς ανθρώπους

§ Πώς μπορούν οι διανοούμενοι να βοηθήσουν τους νέους να αντιμετωπίσουν προβλήματα στον χώρο της εκπαίδευσης
√ Προβλήματα: αναχρονιστικά βιβλία, δυσλειτουργία θεσμών, απουσία επαγγελματικού προσανατολισμού, σύνδεση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με την τριτοβάθμια, ελλειμματική τεχνική εκπαίδευση
√ Διανοούμενοι (εκπαιδευτικοί, ακαδημαϊκοί, σύμβουλοι Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, συγγραφείς διδακτικών βιβλίων, παιδαγωγοί) - λύσεις, μεταρρυθμίσεις, καινοτομίες, εκσυγχρονισμός

§ Πώς μπορούν οι διανοούμενοι να βοηθήσουν τους νέους να αντιμετωπίσουν προβλήματα που προκύπτουν στην κοινωνία της πληροφορίας
√ Προβλήματα: τεχνοκρατία, κίνδυνοι από Η/Υ
√ Διανοούμενοι (επιστήμονες, τεχνοκράτες, ειδικοί), προβολή ανθρωπιστικής σκέψης, ενημέρωση για αρνητικές επιπτώσεις από κατάχρηση Η/Υ και τεχνολογικών επιτευγμάτων

§ Πώς μπορούν οι διανοούμενοι να βοηθήσουν τους νέους να αντιμετωπίσουν προβλήματα που προκύπτουν από την κοινωνική και ηθική κρίση
√ Προβλήματα: ρατσισμός, ξενοφοβία, βία, αποξένωση
√ Διανοούμενοι (δημοσιογράφοι, πολιτικοί, συγγραφείς, καλλιτέχνες): πνεύμα συναδέλφωσης, συνεργασία, ανεκτικότητα
√ Ευδαιμονισμός, υλισμός, καταναλωτισμός, απληστία, καιροσκοπισμός
√ Διανοούμενοι (προώθηση ανθρωπιστικών ιδεωδών, πρότυπα συμπεριφοράς, πνευματική τοποθέτηση, αγώνας για ιδανικά)

§ Πώς μπορούν οι διανοούμενοι να βοηθήσουν τους νέους να αντιμετωπίσουν προβλήματα που προκύπτουν από την πολιτική κρίση
√ Προβλήματα: έλλειμμα δημοκρατίας, παθητικότητα, αδιαφορία
√ Διανοούμενοι (πολιτικοί, δημοσιογράφοι, επιστήμονες): καινοτόμοι, ρηξικέλευθοι, επαναστατικότητα, αμφισβήτηση, πρότυπα αγωνιστικότητας, συμμετοχής, διαφωτισμού

Επίλογος
Ενεργοποίηση των ανθρώπων του πνεύματος, διότι ο εφησυχασμός τούς κάνει συνένοχους και συνυπεύθυνους για τα δεινά της κοινωνίας. Ειδικότερα, η επιλογή της αποχής και του ελιτισμού συμβάλλει στην υποθήκευση του μέλλοντος των αυριανών πολιτών.

Ενέργεια 3η: Γράφω

Η ευθύνη του πνευματικού ανθρώπου

Σε κάθε εποχή, και ιδιαίτερα σε εποχή κρίσης, οι πνευματικοί άνθρωποι με την υψηλή παιδεία, το κύρος και τη διορατικότητά τους οδηγούν σε δρόμους δημιουργικούς και συμβάλλουν στην άμβλυνση των προβλημάτων. Ως διανοούμενο δεν εννοούμε, βέβαια, οποιονδήποτε μορφωμένο άνθρωπο (συγγραφέα, επιστήμονα, καλλιτέχνη κ.λπ.), αλλά εκείνους τους πνευματικούς ανθρώπους που κοντά στη μόρφωση και την ευρύτερη καλλιέργεια διαθέτουν ιδιαίτερη κοινωνική ευαισθησία, παρρησία, τόλμη, συνέπεια λόγων και έργων, προσήλωση σε ευγενή και ανθρωπιστικά ιδανικά. Ιδιαίτερα στη σύγχρονη εποχή, εποχή αντιφάσεων και αντινομιών, η συμβολή των πνευματικών ανθρώπων θα μπορούσε να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των νέων, προβλήματα που σχετίζονται με την επαγγελματική αποκατάσταση, την έλλειψη ελεύθερου χρόνου, τις κοινωνικές σχέσεις σε προσωπικό, ηθικό και πολιτικό επίπεδο, τη μόρφωση.

Ο τομέας της εκπαίδευσης, ο οποίος μαστίζεται από χρόνια προβλήματα, όπως ο τεχνοκρατικός προσανατολισμός της παιδείας, η σύνδεση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με την είσοδο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ο θεσμός των φροντιστηρίων, η έλλειψη ελεύθερου χρόνου, η εξειδίκευση, ο γιγαντισμός της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η απουσία επαγγελματικού προσανατολισμού, είναι αυτός που προκαλεί τα σημαντικότερα προβλήματα της σημερινής νεολαίας. Ο πνευματικός άνθρωπος θα μπορούσε να συμβάλει στην επίλυση αυτών των προβλημάτων, διότι είναι εκείνος που προέρχεται από τον χώρο των γραμμάτων και των επιστημών, έχει ευρεία μόρφωση και αποδοχή και ως εκ τούτου ασκεί επιρροή τόσο στο πλήθος όσο και στις αποφάσεις που λαμβάνει η πολιτεία, αφού και η κυβέρνηση και η διοίκηση στελεχώνονται από επιστήμονες με υψηλή εξειδίκευση και κατάρτιση. Χρέος των πνευματικων ταγών της χώρας που διακρίνονται από κοινωνική ευαισθησία είναι η εξεύρεση αποτελεσματικών λύσεων και η πρόταση μεταρρυθμιστικών αλλαγών για τη δημιουργία ενός αξιόπιστου εκπαιδευτικού συστήματος με ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα, το οποίο θα εφοδιάζει με τα κατάλληλα πνευματικά εφόδια και την απαραίτητη τεχνογνωσία, και το οποίο παράλληλα θα καλλιεργεί την κριτική σκέψη, θα προάγει τα καλαισθητικά κριτήρια με την αισθητική αγωγή και θα ανοίγει δρόμους για μια δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των νέων.

Οι νέοι σήμερα, εκτός από τα προβλήματα που συνδέονται με την εκπαίδευση και την επαγγελματική τους κατάρτιση, αντιμετωπίζουν και προβλήματα που συνδέονται με την αλόγιστη χρήση των Η/Υ. Σήμερα, περισσότερο από άλλοτε, η είσοδος των Η/Υ στην παραγωγική διαδικασία και σε κάθε μορφή ανθρώπινης δραστηριότητας (εκπαίδευση, ψυχαγωγία, επικοινωνία, πληροφόρηση) επιβάλλει τη διαρκή ενασχόληση και κατάρτιση αναφορικά με την πληροφορική. Η κατάχρηση όμως των Η/Υ προκαλεί σημαντικά προβλήματα, τόσο σε προσωπικό επίπεδο, π.χ. εθισμό, εξάρτηση, όσο και στις κοινωνικές σχέσεις των νέων, π.χ. αποξένωση, μοναξιά. Χρέος των επιστημόνων είναι να προβάλουν και να καλλιεργήσουν την αντίληψη ότι ο υπολογιστής δεν μπορεί να υποκαταστήσει τη σκέψη επειδή μας απαλλάσσει από κόπο και εξοικονομεί χρόνο. Ο υπολογιστής δεν μπορεί να υποκαταστήσει την ανθρώπινη επαφή και ζεστασιά, δεν μπορεί να καλύψει τη βαθύτερη ανάγκη του ανθρώπου για άμεση επικοινωνία με τον συνάνθρωπο. Χρέος των δημοσιογράφων, των εκπαιδευτικών, των καλλιτεχνών και των διανοουμένων είναι να ενημερώνουν, να διαφωτίζουν, να προτείνουν εναλλακτικούς τρόπους διασκέδασης, επικοινωνίας, εκτόνωσης.

Πνευματικοί άνθρωποι με εξαιρετικό κύρος και εξουσία, όπως είναι οι δημοσιογράφοι και οι καλλιτέχνες λόγω της δημοσιότητας που απολαμβάνουν, μπορούν να λειτουργήσουν θετικά και να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της νεολαίας που σχετίζονται με τη ζωή στις σύγχρονες πολυάνθρωπες και πολυπολιτισμικές κοινωνίες. Οι άνθρωποι σήμερα αντιμετωπίζουν τον άλλο -είτε είναι αλλόθρησκος, είτε οπαδός άλλης αθλητικής ομάδας ή κόμματος- με έντονο πνεύμα μισαλλοδοξίας και αντιπαλότητας, με αποτέλεσμα την έκρηξη της βίας σε ένα ήδη βάναυσο και αφιλόξενο κοινωνικό περιβάλλον. Αποστολή του πνευματικού ανθρώπου είναι να κατευθύνει τους νέους σε άλλες λύσεις και τρόπους αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων και σχέσεων. Η μετάβαση από τη στενά εννοούμενη τοπική ή εθνική κοινωνία στην πολυπολιτισμική κοινωνία της σύγχρονης εποχής προϋποθέτει ανοχή στη διαφορετικότητα και στον πολυπολιτισμό, πνεύμα συνεργασίας και συναδέλφωσης. Οι πνευματικοί ταγοί της χώρας έχουν καθήκον να παραδειγματίσουν τους νέους ανθρώπους με την έμπρακτη συμπεριφορά τους στον ιδιωτικό και δημόσιο βίο.

Εκτός από τη βελτίωση των σχέσεων σε κοινωνικό επίπεδο, οι διανοούμενοι, διαπνεόμενοι από αναπτυγμένη κοινωνική συνείδηση, θα μπορούσαν να αποτελέσουν τους στυλοβάτες της δημοκρατίας. Η δημοκρατία και γενικότερα η πολιτική ζωή διέρχονται έντονη κρίση, λόγω του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, με αποτέλεσμα οι νέοι να εκδηλώνουν μια στάση πολιτικής απάθειας και αδιαφορίας για τα κοινά, να εκδηλώνουν έντονη ατομικιστική και αντικοινωνική συμπεριφορά ή να προβαίνουν σε ακραίες συμπεριφορές που χαρακτηρίζονται από βαθιά ανωριμότητα και ανευθυνότητα. Αν οι διανοούμενοι -είτε προέρχονται από τον χώρο των πολιτικών, είτε από τον χώρο της δημοσιογραφίας, είτε από τον χώρο της δικαιοσύνης- υπε-

ρασπίζονταν τα δίκαια των πολιτών, συνέβαλλαν στον εκδημοκρατισμό των νόμων και των θεσμών, στον εκσυγχρονισμό των σωφρονιστικών συστημάτων, θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως σύμβολα, ως πολιτικοί ταγοί στον δρόμο για τη δημιουργία μιας πραγματικά δημοκρατικής και δίκαιης κοινωνίας. Έτσι, οι νέοι, εμπνεόμενοι από διαφορετικά πρότυπα, θα συμμετείχαν υπεύθυνα και συλλογικά σε κοινωνικούς αγώνες για τη διεκδίκηση ελευθεριών, για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής γενικότερα.

Εκτός όμως από την πολιτική κρίση που απασχολεί τη νεολαία, έντονα είναι και τα προβλήματα που συνδέονται με την ηθική κρίση λόγω της κυριαρχίας του καταναλωτικού οράματος που προβάλλεται τεχνηέντως από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Τα προβαλλόμενα πρότυπα είναι σαθρά, εμπορεύσιμα και αναλώσιμα, με σκοπό τον αποπροσανατολισμό της νεολαίας. Οι διανοούμενοι, και ιδιαίτερα οι εκπαιδευτικοί, που βρίσκονται στο στενό περιβάλλον των νέων, θα μπορούσαν να λειτουργήσουν αντισταθμιστικά δείχνοντας άλλους δρόμους ζωής που μπορούν να νοηματοδοτήσουν την ανθρώπινη ύπαρξη. Με τον γόνιμο διάλογο, την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, το φιλελεύθερο και δημοκρατικό πνεύμα κατά την επικοινωνία τους με τους μαθητές και φοιτητές, θα ενσταλλάξουν στις νεανικές ψυχές την πίστη στην αυταξία της γνώσης, θα ενθαρρύνουν την πρωτοβουλία. Οι νέοι, ειδικότερα σε μια κοινωνία που βαλτώνει ιδεολογικά, έχουν ανάγκη από υψηλούς στόχους και οράματα για να βγούν από τα ατομικά και κοινωνικά αδιέξοδα μιας τεχνοκρατικής και υλιστικής εποχής. Με τη συμπαράσταση και καθοδήγηση των πνευματικών ανθρώπων θα αποκτήσουν τη δυνατότητα να αυτοπροσδιοριστούν, να ακολουθήσουν τις κλίσεις τους, να αγωνιστούν με επιμονή και πίστη για την υλοποίηση των σκοπών τους. Να αποκτήσουν προσωπική ταυτότητα, να μην παρασύρονται από τις σειρήνες της κοινωνίας της αφθονίας και της μαζοποίησης.

Ο αληθινός πνευματικός άνθρωπος μάχεται ακατάπαυστα, διακρίνεται για τη σταθερή πνευματική του τοποθέτηση, το κριτικό πνεύμα απέναντι στον εαυτό του, τους θεσμούς, τους κρατούντες. Τα οξυμμένα προβλήματα των νέων απαιτούν επιτακτικά ικανοποιητικές λύσεις που θα οδηγήσουν σε άρση των σύγχρονων προσωπικών και κοινωνικών αδιεξόδων. Οι πνευματικοί άνθρωποι είναι οι μόνοι που μπορούν να διαχειριστούν τη σημερινή κρίση και τα αδιέξοδα που έχει σωρεύσει ο σύγχρονος τεχνοκρατικός πολιτισμός λόγω των αυξημένων ικανοτήτων που τους διαφοροποιούν από τους κοινούς ανθρώπους. Είναι ζήτημα πολιτικής βούλησης η προώθηση στα ανώτατα αξιώματα πνευματικών ανθρώπων που έχουν καταξιωθεί στη συνείδηση της κοινωνίας, ώστε να μπορέσουν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των νέων.

Άρθρο

Ορισμένες φορές ζητείται να συντάξεις ένα άρθρο.

παραδείγματα

1.

Πληροφορηθήκατε από τον ημερήσιο τύπο ότι σε ερευνητικό κέντρο πρόκειται να γίνουν πρωτοποριακά πειράματα Γενετικής και προβληματιστήκατε για τη χρήση των αποτελεσμάτων τους. Να γράψετε ένα άρθρο ***για το περιοδικό του σχολείου σας****, στο οποίο να εκφράσετε τις ανησυχίες σας για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης και να τονίσετε με επιχειρήματα ότι είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου. (500-600 λέξεις)*
(Μάιος 2002)

2.

Το σχολικό σας περιοδικό ετοιμάζει ένα αφιέρωμα με αφορμή την επέτειο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Για το αφιέρωμα αυτό να συντάξετε ***ένα άρθρο*** *στο οποίο να διατυπώσετε τις απόψεις σας σχετικά με τις αιτίες που οδηγούν σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και τις επιπτώσεις που αυτές επιφέρουν στη ζωή ατόμων και κοινωνικών ομάδων. (500-600 λέξεις)*
(Ιούλιος 2002)

Για να ανταποκριθείς στις απαιτήσεις συγγραφής άρθρου, πρέπει να γνωρίζεις την επικοινωνιακή ταυτότητα αυτού του κειμενικού είδους.

Τυπικά χαρακτηριστικά άρθρου

Τι είναι;
Το άρθρο κινείται στον χώρο της ερμηνευτικής δημοσιογραφίας. Είναι δημοσίευμα σε εφημερίδα ή περιοδικό που πραγματεύεται ένα ειδικό, επίκαιρο θέμα γενικού ενδιαφέροντος. Οι δημοσιογράφοι αναλύουν, ερμηνεύουν και σχολιάζουν τις κυριότερες ειδήσεις. Συχνά ωστόσο στον τύπο, εκτός από τους δημοσιογράφους, αρθρογραφούν και άλλοι, π.χ. επιστήμονες, συγγραφείς, πολιτικοί, καλλιτέχνες, ως τακτικοί ή περιστασιακοί συνεργάτες, για να εκφράσουν τις απόψεις τους για ποικίλα θέματα που άπτονται της επικαιρότητας. Το άρθρο είναι συνήθως συντομότερο από το δοκίμιο. Πρέπει ωστόσο να προσθέσουμε ότι τα ερμηνευτικά άρθρα έχουν πολλά κοινά σημεία με το δοκίμιο.

Πομπός
Αρθρογράφος-μαθητής
Αυτό που ζητείται συνήθως από σένα είναι να συντάξεις ένα ερμηνευτικό άρθρο, το οποίο θα δημοσιευτεί σε κάποιο έντυπο και στο οποίο να διατυπώνεις τις απόψεις σου με αφορμή κάποιο θέμα ή γεγονός.

Θέματα-περιεχόμενο
- Άλλοτε ζητείται να ερμηνεύσεις ένα φαινόμενο-πρόβλημα
- Άλλοτε να προβάλεις και να αιτιολογήσεις κάποια άποψη
- Άλλοτε να παρουσιάσεις σκέψεις/προβληματισμούς αναφορικά με κάποιο θέμα

Σκοπός
Ο σκοπός είναι να πείσεις για την ορθότητα των απόψεών σου, καθώς σχολιάζεις τα θέματα/γεγονότα.

Δημοσίευση
Το άρθρο υποθετικά θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα ή το περιοδικό του σχολείου σου ή σε κάποιο τοπικό ή μαθητικό έντυπο.

Αναγνώστης-δέκτης
Τα χαρακτηριστικά του αναγνωστικού κοινού εξαρτώνται από το είδος του εντύπου στο οποίο θα γίνει η δημοσίευση του άρθρου, διότι η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, οι κοινωνικές εμπειρίες και τα βιώματα διαφοροποιούν την προσέγγιση του άρθρου. Π.χ. Διαφορετικά απευθύνεσαι σε μαθητικό ή νεανικό αναγνωστικό κοινό και διαφορετικά σε αναγνωστικό κοινό ενηλίκων.

Γλώσσα-ύφος

Οι γλωσσικές επιλογές σου, επομένως, εξαρτώνται από το αναγνωστικό κοινό στο οποίο απευθύνεσαι.
- Όταν το αναγνωστικό κοινό είναι μαθητές, το ύφος μπορεί να είναι απλό, φυσικό, ανεπιτήδευτο.
- Όταν το αναγνωστικό κοινό είναι ενήλικες, το ύφος μπορεί να είναι τυπικό, επίσημο και θα υλοποιηθεί με τη χρήση λόγιου και ειδικού λεξιλόγιου, όπως συμβαίνει και στο αποδεικτικό δοκίμιο.

Όπως γνωρίζεις, γενικότερα το γλωσσολογικό και υφολογικό επίπεδο ενός αποτελεσματικού κειμένου σχετίζεται με το επικοινωνιακό πλαίσιο (έντυπο, δέκτες, σκοπός).
Γι' αυτό θα πρέπει να λαμβάνεις υπόψη σου αυτές τις παραμέτρους στο στάδιο της κειμενοποίησης των σημειώσεών σου.

Τρόποι πειθούς

Στο άρθρο αξιοποιούνται οι εξής τρόποι πειθούς:
- επίκληση στη λογική (επιχειρήματα και τεκμήρια)
- επίκληση στο συναίσθημα
- επίκληση στην αυθεντία.

Οργάνωση

1. Τίτλος
2. Πρόλογος
3. Κύριο μέρος
4. Επίλογος

Τίτλος

Ο τίτλος τοποθετείται στη μέση της σελίδας με κεφαλαία γράμματα.

Μορφή
- Χρήση όρων με μεταφορική σημασία: "ΤΟ ΤΙΜΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ"
- Χρήση λέξεων με συγκινησιακό φορτίο: "ΕΦΙΑΛΤΗΣ ΤΟ ΝΕΦΟΣ"
- Χρήση ρητορικών ερωτημάτων: "ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ: ΕΥΛΟΓΙΑ ΄Η ΚΑΤΑΡΑ;"
- Αξιοποίηση σημείων στίξης ως σχόλιο: "ΤΟΝ... ΑΛΛΟ ΑΙΩΝΑ ΟΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ"
- Αναφορά του θέματος: "ΓΙΑΤΙ ΜΑΣ ΣΥΝΕΠΑΙΡΝΕΙ ΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ"
- Σχήματα λόγου (παραλληλισμός, οξύμωρο κ.λπ.): "ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΠΥΓΜΗΣ"

Σκοπός
- Ο τίτλος που αναφέρεται στο θέμα του άρθρου προϊεδάζει τον αναγνώστη, τον ενημερώνει για το περιεχόμενο του άρθρου.
- Όταν ο τίτλος είναι ευρηματικός, υπαινικτικός, αξιοποιεί τα σημεία στίξης, σχήματα λόγου κ.λπ., στόχο έχει να προσελκύσει την προσοχή του αναγνώστη, να του κινήσει την περιέργεια για το περιεχόμενο.

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1. Αξιοποίηση εισαγωγικής φράσης (αν ορίζεται η αφορμή συγγραφής)

2. Αναφορά στην επικαιρότητα (περιστατικά, γεγονότα, ειδήσεις, δημοσιεύματα στον τύπο)

3. Άμεση αναφορά στο θέμα (αν δεν ορίζεται η αφορμή), δηλαδή διαστάσεις, σημασία για τη ζωή μας

4. Σύγκριση προγενέστερων εποχών με τη σύγχρονη εποχή

5. Προσδιορισμός-διασάφηση του θέματος

6. Χρήση ερωτημάτων

Κατακλείδα: Διατύπωση της θέσης ή του σκοπού, δηλαδή του θέματος που θα αναπτυχθεί στο κύριο μέρος

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

Γλωσσικές επιλογές
(ανάλογα με το έντυπο και τον δέκτη)

1. Λεξιλόγιο: Σαφήνεια, ακρίβεια λεξιλογίου

2. Αναφορική/δηλωτική χρήση της γλώσσας

3. Αποφυγή μακροπερίοδου λόγου

4. Αποφυγή διαδοχικής υπόταξης

5. Λογική σειρά των όρων της πρότασης ή πρόταξη των στοιχείων στα οποία πρέπει να δοθεί έμφαση

6. Ρηματικά πρόσωπα: α' ενικό, α' και β' πληθυντικό, γ' ενικό και πληθυντικό

7. Ερωτηματικές προτάσεις (ρητορικές, σχήμα υποφοράς-ανθυποφοράς)

8. Σχήματα λόγου (αναλογίες, μεταφορές, παρομοιώσεις, ειρωνεία)

9. Αξιοποίηση των σημείων στίξης για σχολιασμό

Ύφος

1. Παραστατικό, ζωηρό, απλό, φυσικό (νεανικό κοινό)

2. Επίσημο, τυπικό, λόγιο (κοινό ενηλίκων)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο επίλογος του άρθρου σκοπό έχει να ανακεφαλαιώσει ή να καταλήξει σε συμπεράσματα. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η ευκαιρία στον αναγνώστη να αντιληφθεί σαφέστερα τις θέσεις που αναπτύχθηκαν στο κύριο μέρος. Η χρήση έμφασης στον επίλογο συμβάλλει στην υπογράμμιση των στοιχείων της προβληματικής που θέλεις να αναδείξεις.

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Ενέργεια 1η: Διαβάζω τις οδηγίες παραγωγής λόγου

Πληροφορηθήκατε από τον ημερήσιο τύπο ότι σε ερευνητικό κέντρο πρόκειται να γίνουν πρωτοποριακά πειράματα Γενετικής και προβληματιστήκατε για τη χρήση των αποτελεσμάτων τους. Να γράψετε ένα άρθρο για το περιοδικό του σχολείου σας, στο οποίο να εκφράσετε της ανησυχίες σας για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης και να τονίσετε με επιχειρήματα ότι είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου. (500-600 λέξεις)

Ενέργεια 2η: Συγκεντρώνω το υλικό μου

Ζητούμενο 1ο: Ενδέχεται να γίνεται κακή εφαρμογή της επιστημονικής γνώσης.

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Βήμα 1ο: Αναλύω την κεντρική έννοια

Επιστημονικά-τεχνολογικά επιτεύγματα

- Γενετική κλωνοποίηση
- Ενέργεια πυρηνική, ηλεκτρισμός, πετρέλαιο
- Μέσα μεταφοράς - επιπτώσεις
- Μέσα επικοινωνίας, Μ.Μ.Ε., διαφήμιση, Η/Υ, Internet
- Όπλα, διαστημική
- Ρομποτική μηχανοκρατία, αυτοματισμός
- Χημεία, χημικά, λιπάσματα, μεταλλαγμένα τρόφιμα

Βήμα 2ο: Βρίσκω απαντήσεις στους θεματικούς τομείς

- Άνθρωπος
- Φυσικό περιβάλλον
- Πολιτική
- Διακρατικές σχέσεις

Ζητούμενο 2ο: Είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου.

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Βήμα 1ο: Αναλύω το πεδίο διερεύνησης

Άνθρωπος

- Ανάγκες - ευάλωτος
- Προβλήματα
- Βελτίωση βιοτικού επιπέδου
- Βελτίωση ποιότητας ζωής
- Προάσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Βήμα 2ο: Βρίσκω επιχειρήματα

- Θετικές επιστήμες
- Ιατρική, βιολογία, γενετική, φαρμακευτική
- Οικολογική τεχνολογία
- Επιστήμες του ανθρώπου
- Ο ρόλος του επιστήμονα

Κάνω το διάγραμμα – ταξινομώ τις απαντήσεις μου σε κάθε παράγραφο.

Πρόλογος
Πειράματα γενετικής σε ερευνητικό κέντρο (ανάπτυξη)
Κατακλείδα: ανησυχίες για ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης

§ Γενετική Κλωνοποίηση – ανησυχίες – γιατί;
√ Γενετικός ρατσισμός
√ Ποιοι θα ελέγχουν τη γνώση και της εφαρμογές της;
√ Ποιοι άνθρωποι θα γίνουν πειραματόζωα; Για ποιο σκοπό;

§ Κακή εφαρμογή της γνώσης – ανησυχίες – γιατί;
√ Ρομποτική μηχανοκρατία, αυτοματισμός - επιπτώσεις
√ Μ.Μ.Ε., διαφήμιση, Η/Υ, Internet - επιπτώσεις
√ Όπλα, διαστημική - επιπτώσεις
√ Χημεία, χημικά, λιπάσματα, μεταλλαγμένα τρόφιμα - επιπτώσεις
√ Ενέργεια πυρηνική, ηλεκτρισμός, πετρέλαιο, μέσα μεταφοράς - επιπτώσεις

Μεταβατική παράγραφος: αρνητικές συνέπειες των τεχνολογικών επιτευγμάτων, γι' αυτό είναι αναγκαίο η επιστήμη να βρίσκεται διαρκώς στην υπηρεσία του ανθρώπου

§ Βιοτικές ανάγκες ανθρώπων (διευκρινίσεις) – είναι αναγκαίο η επιστήμη να υπηρετεί τον άνθρωπο – γιατί, πώς;
√ Ο ρόλος του επιστήμονα - εφόδια, ικανότητες, διαφορά από μέσο πολίτη
√ Θετικές επιστήμες: ιατρική, βιολογία, γενετική, πληροφορική, περιβαλλοντικές επιστήμες
√ Ρόλος: έρευνα, λύσεις σε προβλήματα δημόσιας υγείας, φυσικού περιβάλλοντος ► Βελτίωση βιοτικού επιπέδου, βελτίωση ποιότητας ζωής

§ Άλλες ανάγκες ανθρώπων (διευκρινίσεις) – είναι αναγκαίο η επιστήμη να υπηρετεί τον άνθρωπο – γιατί, πώς;
√ Επιστήμες του ανθρώπου (κοινωνιολογία, ψυχολογία, πολιτικές επιστήμες, οικονομικές επιστήμες, ιστορία, γλωσσικές επιστήμες)
√ Ρόλος: διαφώτιση, ανάπτυξη κριτικής σκέψης, ανθρωπογνωσία, απαραίτητες γνώσεις για ερμηνεία πολύπλοκης κοινωνίας
√ Σκοπός/αποτελέσματα: συνειδητοί πολίτες, επαγρύπνηση, συμμετοχή στην αντιμετώπιση των κοινωνικοπολιτικών προβλημάτων

Επίλογος
Προϋποθέσεις

Ενέργεια 3η: Γράφω

Η γνώση στην υπηρεσία του ανθρώπου

Καθημερινά, πλέον, τόσο οι αναγνώστες του τύπου όσο και οι τηλεθεατές βομβαρδίζονται από ειδήσεις σχετικά με νέες επιστημονικές ανακαλύψεις. Νέα φάρμακα θεραπεύουν ανίατες μέχρι τώρα ασθένειες, νέες εφαρμογές της Πληροφορικής διευκολύνουν κάθε πεδίο ανθρώπινης δράσης, νέοι ορίζοντες ανοίγονται στον χώρο της διαστημικής. Τα επιτεύγματα και οι εφαρμογές της μοριακής βιολογίας και της γενετικής μπαίνουν δυναμικά στη ζωή μας και την αλλάζουν! Αλλαγές προς όφελος της ανθρωπότητας άραγε; Ή κινδυνεύουν να επαληθευτούν τα χειρότερα σενάρια επιστημονικής φαντασίας; Πρόσφατα πληροφορήθηκα ότι πρόκειται να γίνουν πρωτοποριακά πειράματα γενετικής σε γνωστό ερευνητικό κέντρο και προβληματίστηκα τόσο για τη χρήση των αποτελεσμάτων τους όσο και γενικότερα για την ενδεχόμενη κακή εφαρμογή της γνώσης.

Οι νέοι ορίζοντες που ανοίχτηκαν για τον άνθρωπο με την πρόοδο των βιοϊατρικών επιστημών και οι δυνατότητες που παρέχει η τεχνολογία του ανασυνδυασμένου D.N.A. έχουν γίνει αντικείμενο έντονων συζητήσεων ανάμεσα σε επιστήμονες και διανοητές, καθώς εκφράζεται η άποψη ότι οι εξελίξεις στον τομέα αυτόν ευτελίζουν συχνά την ίδια την αξία της ανθρώπινης ζωής. Η δημιουργία πανομοιότυπων οργανισμών μέσω της κλωνοποίησης καταργεί τη μοναδικότητα του ανθρώπου και η δημιουργία ανθρωπίνων εμβρύων με μόνο στόχο την απόσπαση από αυτά οργάνων ή ιστών καθιστά τον άνθρωπο πειραματόζωο και την ανθρώπινη ζωή έρμαιο στα χέρια των ερευνητών. Ο άνθρωπος έχει μετατραπεί σε πειραματόζωο από ορισμένες φαρμακοβιομηχανίες και επίορκους γιατρούς-ερευνητές, οι οποίοι με μόνο στόχο το κέρδος ή τη ματαιοδοξία επιδιώκουν την «αθανασία» με κάθε τίμημα. Η υπόσχεση «της αθανασίας» προκαλεί αβεβαιότητα και αγωνία για τις τύχες τους ανθρωπότητας, αφού πρόκειται για μία ακόμη περίπλοκη κατάσταση που τη διαχειρίζονται οι «ειδικοί».

Εκτός από τον εφιάλτη της ενδεχόμενης κλωνοποίησης ανθρώπινων όντων, ορισμένα τεχνολογικά επιτεύγματα έχουν υποβαθμίσει την αξία της ανθρώπινης ζωής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι σύγχρονες μέθοδοι βασανιστηρίων που υποβιβάζουν τον άνθρωπο ως οντότητα και τον αποκτηνώνουν. Από την άλλη πλευρά, απειλούνται κατάφωρα οι ατομικές ελευθερίες. Κάμερες, δορυφόροι, παρακολούθηση μέσω κινητών τηλεφώνων δίνουν τη δυνατότητα στους ισχυρούς να ελέγχουν και να χειραγωγούν τα άτομα, να εισβάλλουν βίαια στη ζωή τους. Σύγχρονα και προηγμένα οπλικά συστήματα καθώς και όπλα μαζικής καταστροφής (χημικά-πυρηνικά) γίνονται αίτια ομαδικών θανατώσεων, κυρίως άμαχου πληθυσμού, στις διάφορες εμπόλεμες περιοχές του πλανήτη, ενώ η χωρίς έλεγχο και περιορισμό λειτουργία μεγάλων βιομηχανικών μονάδων, οι ρύποι που αυτές παράγουν, ο ολοένα αυξανόμενος αριθμός των μέσων μεταφοράς -κυρίως των εναέριων- συχνά μολύνουν το περιβάλλον και έχουν προκαλέσει ανυπολόγιστη οικολογική καταστροφή, στερώντας ταυτόχρονα από τον άνθρωπο το δικαίωμα να διαβιεί σε ένα κατάλληλο και φιλικό για αυτόν περιβάλλον.Η μέχρι σήμερα εφαρμογή των επιστημονικών επιτευγμάτων δημιουργεί έντονους προβληματισμούς και ανησυχίες για το μέλλον. Στόχος της επιστήμης είναι η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων, η επίλυση των πολλών και επιτακτικών προβλημάτων της ανθρωπότητας. Η επιστήμη είναι αναγκαίο να υπηρετεί τον άνθρωπο.

Το απαράδεκτο επίπεδο ζωής στις τριτοκοσμικές χώρες αλλά και η υποβαθμισμένη ποιότητα ζωής στις ανεπτυγμένες χώρες επιβάλλουν τη στροφή της επιστημονικής έρευνας σε τομείς και δράσεις που θα αναστρέψουν το σημερινό κλίμα. Η υπανάπτυξη, ο υποσιτισμός, οι ανισότητες, η φτώχεια, το οικολογικό πρόβλημα αποτελούν τη σημαντικότερη πρόκληση για την επιστημονική κοινότητα και κυρίως για τους ερευνητές των θετικών επιστημών. Επομένως, είναι αναγκαίος ο περιορισμός της επιστημονικής έρευνας προς όφελος των πανίσχυρων συμφερόντων και ο προσανατολισμός της προς όφελος της ανθρωπότητας, αφού -όπως όλοι γνωρίζουμε- η γνώση είναι δύναμη. Αυτή τη δύναμη μπορούν υπεύθυνα να την αξιοποιήσουν οι επιστήμονες για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη βελτίωση των συνθηκών ζωής της παγκόσμιας κοινωνίας.

Η επιστήμη δεν είναι πολιτικά ουδέτερη. Οι επιστήμονες, ευαίσθητοι δέκτες των αιτημάτων της σύγχρονης εποχής, διαθέτουν τα εφόδια (πνευματικά, ψυχικά, ηθικά) αντίθετα από τον μέσο άνθρωπο, τον απλό πολίτη. Μπορούν, επομένως, ως πνευματικοί ταγοί ,να αναλάβουν πρωτοβουλίες προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Κύριος σκοπός της επιστήμης, εκτός από τη βελτίωση των υλικών όρων ζωής, πρέπει να είναι και ο εξανθρωπισμός της ζωής, δηλαδή η ηθική εξύψωση του ανθρώπου. Αυτή η ευθύνη βαρύνει τους επιστήμονες των κοινωνικών επιστημών, οι οποίοι μπορούν με την εκλαΐκευση της γνώσης, τη διαφώτιση της κοινής γνώμης και την ενεργητική παρουσία και συμμετοχή τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή να λειτουργήσουν ως πρότυπα για την απαγκίστρωση του ανθρώπου από τον υλιστικό και ευδαιμονιστικό τρόπο ζωής.

Οι επιλογές της επιστημονικής κοινότητας έχουν ανυπολόγιστες συνέπειες για την ανθρωπότητα, αφού οι επιστήμονες στελεχώνουν τις καίριες θέσεις τους κοινωνίας. Γι΄ αυτό οι πνευματικοί ταγοί της κοινωνίας μας, οι πολιτικοί, οι δημοσιογράφοι, οι εκπαιδευτικοί, από τη θέση που βρίσκονται και λόγω του ρόλου που διαδραματίζουν στα τεκταινόμενα, μπορούν με τα εφόδια που διαθέτουν να συμβάλουν ώστε η επιστήμη πραγματικά να βρίσκεται στην υπηρεσία του ανθρώπου και όχι στην υπηρεσία της ιδιοτέλειας, των οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων. Αν στις επιλογές τους θέσουν ως προτεραιότητα τον άνθρωπο, και όχι τα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα, τα οφέλη θα είναι ζωτικής σημασίας για ολόκληρη την οικουμένη.

Ομιλία

Ορισμένες φορές ζητείται να συντάξεις μια εισήγηση ή ομιλία.

παραδείγματα

1.

Το σχολείο σας οργανώνει μια συνάντηση μαθητών-εκπροσώπων των σχολικών μονάδων της περιοχής σας. Στο πλαίσιο της εκδήλωσης αυτής να παρουσιάσετε ***μια εισήγηση*** *σχετικά με την αναγκαιότητα της κριτικής ικανότητας του εφήβου και τους τρόπους με τους οποίους μπορεί αυτή να καλλιεργηθεί στη σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας. (500-600 λέξεις)*

2.

Ας υποθέσουμε ότι συμμετέχεις ως εκπρόσωπος της ελληνικής νεολαίας στη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. που πρόκειται να αποφασίσει την κατάργηση της θανατικής ποινής σε παγκόσμιο επίπεδο. Να ετοιμάσεις ***τη γραπτή εισήγησή σου****, στην οποία, με στοιχεία από το κείμενο και από γνώσεις ή τις εμπειρίες σου, απευθυνόμενος /η στη λογική και στο συναίσθημα των ακροατών σου, θα στηρίξεις την σχετική πρωτοβουλία του Ο.Η.Ε. και θα σχολιάσεις παράλληλα τον αντίλογο των εισηγητών εκείνων που υποστηρίζουν τη σκοπιμότητα να διατηρηθεί η ποινή του θανάτου. (500-600 λέξεις)*
(Ιούλιος 2001)

Για να συντάξεις μία επικοινωνιακά αποτελεσματική ομιλία ή εισήγηση θα πρέπει να γνωρίζεις τα τυπικά χαρακτηριστικά που τις διαφοροποιούν από τα άλλα γραμματειακά είδη (άρθρο, επιφυλλίδα, στοχαστικό δοκίμιο, επιστημονικό λόγο).

Τυπικά χαρακτηριστικά

Τι είναι η ομιλία;

Πρόκειται για προσχεδιασμένο λόγο, δηλαδή ένα μεικτό είδος λόγου που κινείται ανάμεσα στον προφορικό και τον γραπτό λόγο (*Έκφραση-Έκθεση*, α΄ Λυκείου, σ. 99). Η διαφορά της ομιλίας από τον προφορικό λόγο έγκειται στο γεγονός ότι ο προφορικός λόγος είναι αυθόρμητος και απροσχεδίαστος, ενώ η ομιλία οργανώνεται και προσχεδιάζεται, δηλαδή είναι προσχεδιασμένος προφορικός λόγος που διέπεται από τα χαρακτηριστικά του γραπτού και του προφορικού λόγου.

Τι είναι η εισήγηση;

Η εισήγηση, ενώ έχει κοινά χαρακτηριστικά με την ομιλία, διαφέρει από αυτήν ως προς το ακροατήριο. Ενώ οι ομιλίες εκφωνούνται σε ποικίλες κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, οι εισηγήσεις εκφωνούνται σε συνέδρια (επιστημόνων, πολιτικών, επαγγελματιών κ.λπ.).

Επικοινωνιακή περίσταση - Δέκτης/ακροατήριο

Μπορείς να υποθέσεις ποιοι είναι οι αποδέκτες της ομιλίας σου αν προσέξεις την επικοινωνιακή περίσταση, όπως αυτή ορίζεται στις οδηγίες παραγωγής λόγου. Τέτοιες περιστάσεις μπορεί να είναι:

- συναντήσεις σχολείων – ακροατήριο: εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς, εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλοι καλεσμένοι
- ομιλία στη βουλή των εφήβων – ακροατήριο: μαθητές, εκπαιδευτικοί, μέλη της βουλής ή άλλα πολιτικά πρόσωπα
- ομιλία σε διακρατικό ή διεθνές συλλογικό όργανο (π.χ. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ο.Η.Ε. κ.λπ.) – ακροατήριο: μέλη των οργανισμών
- ομιλία σε εκδήλωση του Δήμου ή του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου ή κάποιου συλλογικού οργάνου (π.χ. εξωραϊστικός ή εκπολιτιστικός ή αθλητικός σύλλογος κ.λπ.) – ακροατήριο: ετερόκλητο (δημότες, δήμαρχος, εκπρόσωποι φορέων, μαθητές, παιδιά κ.λπ.)
- εισήγηση: πρόκειται για ομιλία που εκφωνείται σε συλλογικό όργανο, η οποία αναφέρεται σε ένα εξειδικευμένο θέμα και πολλές φορές εμπεριέχει προτάσεις σχετικά με αυτό – ακροατήριο: τα μέλη του συλλογικού οργάνου, τα οποία διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις σχετικά με το θέμα.

Ιδιότητα ομιλητή

Σύμφωνα με τα προαναφερόμενα, όταν συντάσσεις ομιλία, απευθύνεσαι σε κάποιο κοινό με τη μαθητική σου ιδιότητα ή με κάποια άλλη ιδιότητα (ως εκπρόσωπος ενός ευρύτερου συνόλου προσώπων), οπότε πρέπει να

«υποδυθείς» την ιδιότητά σου ως ομιλητή για να μπορέσεις να «αυθεντικοποιήσεις» τον λόγο σου και το γραπτό σου να διασφαλίσει το κριτήριο της αποτελεσματικότητας.

Σκοπός
Ο σκοπός ορίζεται στις οδηγίες παραγωγής λόγου ή συνάγεται από το θέμα και την επικοινωνιακή περίσταση.

Τρόποι πειθούς
Στην ομιλία αξιοποιούνται οι εξής τρόποι πειθούς:
- επίκληση στη λογική (επιχειρήματα και τεκμήρια)
- επίκληση στο συναίσθημα
- επίκληση στην αυθεντία
- επίκληση στο ήθος του δέκτη.

Οργάνωση

1. Προσφώνηση
Ο ομιλητής απευθύνει εισαγωγικό χαιρετισμό στο ακροατήριο. Η προσφώνηση αποτελεί την πρώτη επαφή του ομιλητή με το ακροατήριο, οπότε επιλέγεται ανάλογα με το «είδος» του κοινού. Αν παρίστανται πρόσωπα με δημόσια αξιώματα, η προσφώνηση μπορεί να έχει κλιμακωτό χαρακτήρα, με την έννοια ότι ξεκινά από τους υψηλά ισταμένους και καταλήγει στους απλούς ακροατές.

2. Πρόλογος

3. Κύριο μέρος

4. Επίλογος

5. Αποφώνηση
Στο τέλος, εκτός του κειμένου, προσθέτουμε καταληκτικό χαιρετισμό στο ακροατήριο, ο οποίος σηματοδοτεί την ολοκλήρωση της ομιλίας.

ΤΥΠΟΙ ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗΣ

- Αξιότιμοι κυρίες και κύριοι,
- Κυρίες και κύριοι,
- Αγαπητοί συνδημότες,
- Αγαπητοί συμπολίτες,
- Κυρίες και κύριοι σύνεδροι,
- Αξιότιμα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου
- Σεβαστοί καθηγητές,
- Αγαπητοί συμμαθητές και συμμαθήτριες,
- Αγαπητοί φίλοι και φίλες,

ΤΥΠΟΙ ΑΠΟΦΩΝΗΣΗΣ

- Σας ευχαριστώ.
- Σας ευχαριστώ πολύ που με ακούσατε.
- Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αφόρμηση από τον σκοπό και το θέμα της εκδήλωσης

Ρητορικές τεχνικές: περιστατικά, ιστορικά παραδείγματα, ρητορικές ερωτήσεις, σχήμα υποφοράς-ανθυποφοράς, αναφορά στην ιδιότητα του ακροατηρίου

Κατακλείδα: διατύπωση της θέσης ή του σκοπού, δηλαδή του θέματος που θα αναπτυχθεί στο κύριο μέρος

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

Γλωσσικές επιλογές
(ανάλογα με τον σκοπό και την επικοινωνιακή περίσταση)

1. Λεξιλόγιο: σαφήνεια, ακρίβεια λεξιλογίου

2. Διευκρινίσεις εννοιών

3. Αναφορική/δηλωτική χρήση της γλώσσας

4. Αξιοποίηση σχημάτων λόγου με φειδώ (αναλογίες, προσωποποιήσεις, παρομοιώσεις, μεταφορές)

5. Έμφαση με επαναλήψεις

6. Αποφυγή μακροπερίοδου λόγου

7. Ρηματικά πρόσωπα: α΄ ενικό, β΄ πληθυντικό, γ΄ ενικό και πληθυντικό

8. Ερωτηματικές προτάσεις (ρητορικές, σχήμα υποφοράς-ανθυποφοράς)

9. Επανάληψη προσφωνήσεων

10. Χρήση μεταβατικών φράσεων/λέξεων

Ύφος
(εξαρτάται από το είδος του ακροατηρίου)

1. Ζωηρό

2. Παραστατικό

3. Απλό

4. Ανεπιτήδευτο

5. Ευγενικό

6. Φυσικό

ΕΠΙΛΟΓΟΣ
(σύντομος)

1. Περιεκτική ανακεφαλαίωση όσων αναφέρθηκαν για να διευκρινιστεί η θέση
2. Υπογράμμιση-έμφαση σε κάποιο θέμα

ΑΠΟΦΩΝΗΣΗ

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Ενέργεια 1η: Διαβάζω τις οδηγίες παραγωγής λόγου

*Ως μέλος του δεκαπενταμελούς συμβουλίου του Λυκείου σου εκπροσωπείς τους συμμαθητές σου σε μια εκδήλωση της περιοχής σου που έχει ως θέμα το φυσικό περιβάλλον και την ποιότητα ζωής. Να διαμορφώσεις μια εισήγηση με την οποία θα παρουσιάσεις τις επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο **και** το φυσικό περιβάλλον προτείνοντας και τρόπους αντιμετώπισής **τους**. (500-600 λέξεις) (Μάιος 2003)*

Ενέργεια 2η: Συγκεντρώνω το υλικό μου

Α. Γράφω τις θεματικές προτάσεις

Β. Βρίσκω τις απαντήσεις σε κάθε παράγραφο

Πρόλογος
Παραγωγή προϊόντων - προώθηση - διαφήμιση - υπερκατανάλωση
Κατακλείδα: επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον

§ Επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο
Υπερκατανάλωση: Τάση του ανθρώπου να καταναλώνει περισσότερα υλικά αγαθά από αυτά που είναι απαραίτητα για την κάλυψη των βασικών αναγκών του
Συνέπειες: ηθικές, κοινωνικές, ψυχολογικές, πνευματικές, πολιτικές (λόγω εθισμού υπακοής σε διαφημιστικά μηνύματα), μείωση ελεύθερου χρόνου, αισθητικές, διόγκωση της βίας και της εγκληματικότητας, περιθωριοποίηση των μη εχόντων

§ Επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στο φυσικό περιβάλλον
Υπερκατανάλωση ► αύξηση ζήτησης ► αύξηση παραγωγής ► συνέπειες στη φύση: εξάντληση φυσικών πόρων, ενεργειακή κρίση ► μόλυνση, ρύπανση (από βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες) ► οικολογικό πρόβλημα με απρόβλεπτες και οικουμενικές διαστάσεις

§ Τρόποι αντιμετώπισης των επιπτώσεων της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο
Υπερκατανάλωση ► υπερπαραγωγή ► οικονομικοί ανταγωνισμοί (πόλεμοι για έλεγχο περιοχών με πρώτες ύλες ή ενέργεια).
Το οικολογικό πρόβλημα οφείλεται στη φύση της οικονομικής ανάπτυξης όπως αυτή εμφανίζεται στις πλούσιες χώρες. Είναι βαθιά πολιτικό, άρα απαιτούνται ριζικές αλλαγές τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Νομοθετικό πλαίσιο ρεαλιστικό με δυνατότητα άμεσης εφαρμογής. Παγκόσμια συνεργασία-αλλαγή προσανατολισμού της οικονομικής ανάπτυξης. Πρώτη προτεραιότητα τα δικαιώματα του ανθρώπου που συνδέονται άρρηκτα με τη διάσωση του φυσικού περιβάλλοντος

§ Τρόποι αντιμετώπισης των επιπτώσεων της υπερκατανάλωσης στο φυσικό περιβάλλον
Υιοθέτηση λιτότητας, εγκράτειας, ενός νέου τρόπου ζωής βασισμένου σε άλλες αξίες που θα νοηματοδοτούν τη ζωή του, στροφή σε άλλες δραστηριότητες που τον ολοκληρώνουν, δίνουν σημασία στη ζωή του.
Μέσα-προϋποθέσεις: αλλαγή οικονομικών-κοινωνικών δομών που αναπαράγουν το ίδιο πολιτιστικό καταναλωτικό, υλιστικό και ευδαιμονιστικό μοντέλο ζωής
Παιδεία, Μ.Μ.Ε., πολιτισμός ► προβολή νέων προτύπων ζωής, συμπεριφοράς, αξιών, ιδανικών ► ανάπτυξη κριτικής ικανότητας, δυνατότητα αυτογνωσίας, υψηλά κριτήρια, ηθικές αντιστάσεις ► αποστασιοποίηση από τον υπερκαταναλωτισμό

Επίλογος
Συνέπειες για την ανθρωπότητα, αν δεν ληφθούν μέτρα για τη διάσωση του πλανήτη

Ενέργεια 3η: Γράφω

Κυρίες και κύριοι,

Όλοι γνωρίζουμε τα θαυμαστά επιτεύγματα της τεχνολογίας που πρόσφεραν στον άνθρωπο τη δυνατότητα να ζει μια πολύ διαφορετική ζωή από αυτή που ζούσαν οι άνθρωποι κατά τους προηγούμενους αιώνες. Οι θετικές κατακτήσεις της εφαρμοσμένης επιστήμης διεύρυναν τους ορίζοντές μας και μας πρόσφεραν μια ανώτερη ποιότητα ζωής. Ωστόσο δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που η ζωή μας επιβαρύνεται από την κατάχρηση των τεχνολογικών επιτευγμάτων, όταν αυτά χρησιμοποιούνται με ακραίο τρόπο, προκαλώντας έντονα ατομικά και κοινωνικά προβλήματα. Ένα τέτοιο πρόβλημα, δημιούργημα της τεχνολογικής ανάπτυξης, είναι η υπερκαταναλωτική υστερία που χαρακτηρίζει τις δυτικές κοινωνίες, τις κοινωνίες της αφθονίας, όπως χαρακτηριστικά λέγονται. Οι διαστάσεις που έχει προσλάβει το συγκεκριμένο πρόβλημα είναι τεράστιες και οι κίνδυνοι ανυπολόγιστοι για το φυσικό περιβάλλον και τον άνθρωπο.

Όπως γνωρίζουμε, οι άνθρωποι είναι επιρρεπείς στην κατανάλωση κάθε είδους υλικών προϊόντων, κατάσταση που χειροτερεύει καθώς η διαφήμιση πείθει με κάθε μέσο και ψυχολογική τεχνική τον μέσο άνθρωπο ότι όχι μόνο μπορεί αλλά και «πρέπει» να επιθυμεί τα νέας κυκλοφορίας προϊόντα. Οι άνθρωποι νομίζουν ότι με τη μανιώδη αγορά και κατανάλωση προϊόντων «αγοράζουν» ευτυχία, αφού οι περισσότεροι συνειρμοί στα διαφημιστικά μηνύματα συσχετίζουν την προσωπική ευτυχία και επιτυχία με τη δυνατότητα κατανάλωσης συγκεκριμένων υλικών αγαθών. Έτσι, ο άνθρωπος διαθέτει και τον ελάχιστο ελεύθερο χρόνο του σε δεύτερη ή και τρίτη εργασία προκειμένου να εξασφαλίσει περισσότερα εισοδήματα για να ανταποκρίνεται στις αγοραστικές του ανάγκες και επιθυμίες. Η μείωση του ελεύθερου χρόνου και τα διαρκή αισθήματα μειονεξίας -όταν δεν μπορεί ο άνθρωπος να ανταποκριθεί στις νέες επίπλαστες ανάγκες που δημιουργούνται στην αγορά- τον εξοντώνουν ψυχικά, πνευματικά και ηθικά. Όταν μόνη επιδίωξη και εμμονή είναι η με κάθε τρόπο απόκτηση υλικών αγαθών, δεν υπάρχει χρόνος ούτε για μόρφωση, ούτε για κοινωνικές συναναστροφές ή εθελοντισμό, ούτε για την οικογένεια, τους φίλους, τον εαυτό μας.

Μια τέτοια ζωή όμως μας δημιουργεί αρνητικά συναισθήματα και αρκετά ερωτηματικά σχετικά με το αληθινό νόημα της ζωής. Η ευτυχία κρύβεται στη συνεχή κατανάλωση υλικών αγαθών; Τότε γιατί περιστοιχιζόμαστε από αγχωμένους και δυσαρεστημένους από τη ζωή τους ανθρώπους; Μα γιατί, βέβαια, η χαρά που προσφέρει κάθε νέο απόκτημα είναι πολύ επιφανειακή και εφήμερη. Μια άλλη, πιο βαθιά χαρά ψάχνουμε: τη χαρά της ανθρώπινης συντροφιάς, την καλαισθητική απόλαυση που προσφέρουν τα ποιοτικά έργα τέχνης και ψυχαγωγίας, τη χαρά της προσωπικής δημιουργίας, την ένταση που προσφέρει η συμμετοχή σε συλλογικούς αγώνες και κινήματα για τη διεκδίκηση μιας πραγματικά ανώτερης ποιότητας ζωής. Και αυτές οι συγκινήσεις δεν «αγοράζονται» γιατί δεν έχουν τιμή, δεν καταναλώνονται γιατί δεν είναι εφήμερες. Δεν περνά η μόδα τους, γιατί κατά έναν μαγικό τρόπο προσαρμόζονται στις εξελίξεις των καιρών και στις προσωπικές μας επιθυμίες. Πρόκειται για τις δικές μας επιλογές, για τα δικά μας μέτρα ζωής, ομορφιάς, συμπεριφοράς, που βρίσκονται μακριά πολύ από τα επιβαλλόμενα πρότυπα ενός ρηχού υλιστικού και ευδαιμονιστικού μοντέλου ζωής.

Δυστυχώς όμως, αυτό το ευδαιμονιστικό μοντέλο ζωής που θεοποιεί το χρήμα και προωθεί ως πρότυπο ζωής την υπερκατανάλωση δεν έχει επιπτώσεις μόνο στον άνθρωπο αλλά και στο φυσικό περιβάλλον.

Ο «βιασμός της φύσης» συνδέεται με την ολοένα αυξανόμενη ζήτηση των προϊόντων που προκαλεί ο «μηχανισμός εξανδραποδισμού», δηλ.αδή η διαφήμιση. Η ολοένα αυξανόμενη ζήτηση προϊόντων, όπως καταλαβαίνουμε, οδηγεί σε αύξηση της παραγωγής, με ολέθριες για το φυσικό περιβάλλον συνέπειες. Η εξάντληση των φυσικών πόρων, η ενεργειακή κρίση, το οικολογικό πρόβλημα είναι οι εφιαλτικές προεκτάσεις της αλόγιστης χρήσης του φυσικού πλούτου με στόχο να αντιμετωπιστεί η καταναλωτική βουλιμία του σύγχρονου ανθρώπου, ο οποίος, νομίζοντας ότι ικανοποιεί τις προσωπικές του επιθυμίες, ικανοποιεί τους κερδοσκόπους εκμεταλλευτές της ανθρώπινης αδυναμίας του και οδηγεί σε όλεθρο τον πλανήτη.

Ο πλανήτης όμως ανήκει σε όλη την ανθρωπότητα. Έχουμε ιερή υποχρέωση απέναντι στο περιβάλλον και τις επερχόμενες γενιές. Οι οικονομικοί ανταγωνισμοί που πυροδοτούν πολέμους για τον έλεγχο και την εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της φύσης πρέπει να σταματήσουν. Το οικολογικό πρόβλημα και οι τεράστιες διαστάσεις που αυτό έχει προσλάβει μας απειλεί όλους: πλούσιους και φτωχούς, τις χώρες της Δύσης αλλά και τις χώρες του Βορρά, της Ανατολής και του Νότου. Το οικολογικό πρόβλημα δεν είναι θέμα αισθητικής ή άλλης αγωγής, αφού συνδέεται με το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης των δυτικών χωρών. Το οικολογικό πρόβλημα είναι οικονομικό, πολιτικό πρόβλημα. Για να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της υπερκατανάλωσης στο φυσικό περιβάλλον, πρέπει ριζικά να αναθεωρηθεί ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουμε τον όρο «ανάπτυξη». Απαιτούνται άμεσες και ριζικές αλλαγές τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, διότι το πρόβλημα αυτό δεν έχει «σύνορα». Ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο που θα προστατεύει το περιβάλλον από την ασυδοσία των κερδοσκόπων, νέοι κοινωνικοί και πολιτικοί στόχοι που θα σκοπεύουν στη διάπλαση ενός διαφορετικού ήθους, μιας διαφορετικής νοοτροπίας ίσως να είναι κάποιες λύσεις για την αναστροφή της οικολογικής καταστροφής.

Κυρίες και κύριοι,

Τα τελευταία χρόνια ο άνθρωπος, μαγεμένος από την πληθώρα των αγαθών που η τεχνολογία τού προσέφερε, φέρεται με βαναυσότητα απέναντι στη φύση θυμίζοντας τον σκλάβο που ξαφνικά έγινε αφέντης. Ξεχνά τη σημαντική προσφορά της φύσης τόσο για την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της ανθρωπότητας όσο και για την πνευματική και ηθική ανάπτυξη και ολοκλήρωση κάθε ανθρώπου ξεχωριστά. Οι σειρήνες της καταναλωτικής κοινωνίας τον κάνουν όχι μόνο να ξεχνά τη φύση και τις χαρές της, αλλά να ξεχνά και να παραμελεί πρωταρχικές και βασικές του ανάγκες. Ο άνθρωπος γίνεται πλουσιότερος, αφού έχει στην κατοχή του πολλά υλικά αγαθά, αλλά στην πραγματικότητα ζει μια πολύ στερημένη ζωή, αφού το πνεύμα και η ψυχή του λιμοκτονούν.

Κυρίες και κύριοι,

Νομίζω πως είναι ώρα να πιέσουμε να ληφθούν μέτρα και να αναλάβουμε τις ευθύνες μας.

Σας ευχαριστώ

Επιστολή

Ορισμένες φορές ζητείται να συντάξεις μια επιστολή.

παραδείγματα

1.

*Η πρόσφατη συνεργασία των σωστικών ομάδων Ελλάδας-Τουρκίας, στις δύσκολες στιγμές που πέρασαν και οι δύο χώρες, έγινε αφορμή ώστε να συζητείται το ενδεχόμενο να προταθούν τα μέλη των ομάδων αυτών για το βραβείο ΝΟΜΠΕΛ ειρήνης. Να απευθύνετε **μία επιστολή** προς την επιτροπή του βραβείου ΝΟΜΠΕΛ Ειρήνης, στην οποία θα υποστηρίζετε με επιχειρήματα την υποψηφιότητα αυτή. Το κείμενο να μην υπερβαίνει τις 500 λέξεις.*
(Β' Λυκείου, Σεπτέμβριος 1999)

2.

*Η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης αποτελεί ένα σημαντικό γεγονός που προσελκύει το γενικό ενδιαφέρον. Υποθέστε ότι σας δίνεται η ευκαιρία να την επισκεφθείτε μαζί με κάποιο φίλο σας που κατοικεί σε άλλη χώρα της Ευρώπης. Για τον σκοπό αυτόν του γράφετε **μια επιστολή** με την οποία τον προσκαλείτε στην Ελλάδα. Στην επιστολή σας να αναφέρετε τους λόγους για τους οποίους θεωρείτε σημαντική αυτή την επίσκεψη. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε στοιχεία και από το κείμενο που διαβάσατε. (400-500 λέξεις)*
(Β' Λυκείου, Σεπτέμβριος 2001)

Για να συντάξεις μια επικοινωνιακά αποτελεσματική απιστολή, θα πρέπει να γνωρίζεις τα τυπικά χαρακτηριστικά μιας επιστολής.

Τυπικά χαρακτηριστικά επιστολής

Τι είναι;

Η επιστολή είναι ένα είδος γραπτού λόγου που το χρησιμοποιούμε για να επικοινωνούμε με ανθρώπους οι οποίοι βρίσκονται μακριά μας (*Νεοελληνική Γλώσσα*, τ. γ΄, Ο.Ε.Δ.Β. 2005, σ. 67).

Περιεχόμενο-σκοπός

Συνήθως συντάσσουμε μια επίσημη επιστολή για τους εξής λόγους:

- για να παρουσιάσουμε σκέψεις/απόψεις/συναισθήματα για μια κατάσταση, φαινόμενο, πρόβλημα
- για να προτείνουμε λύσεις για κάποιο πρόβλημα
- για να διαμαρτυρηθούμε ή να καταγγείλουμε συμβάντα, γεγονότα, καταστάσεις.

Αποστολέας

Αποστολέας είσαι πάντοτε εσύ. Άλλοτε γράφεις με την πραγματική σου ιδιότητα, δηλαδή του μαθητή, άλλοτε καλείσαι να «υποδυθείς» ένα ρόλο, π.χ. συντάσσεις την επιστολή ως εκπρόσωπος του μαθητικού συμβουλίου, ως εκπρόσωπος της ελληνικής νεολαίας, ως καταναλωτής, ως αναγνώστης εφημερίδας κ.λπ. Πρέπει λοιπόν να προσέχεις την ιδιότητά σου ως αποστολέα επιστολής, ώστε να μπορείς να αυθεντικοποιήσεις τις συνθήκες της επικοινωνιακής περίστασης και να επιλέξεις τα κατάλληλα γλωσσικά μέσα για την περίσταση.

Παραλήπτες

Ο παραλήπτης της επιστολής προσδιορίζεται στις οδηγίες παραγωγής λόγου και μπορεί να είναι:

- Πρόσωπα που κατέχουν κάποιο αξίωμα, π.χ. Υπουργός, Διευθυντής σχολείου, Επιτροπή απονομής Νόμπελ, Πρόεδρος της βουλής, Διευθυντής εφημερίδας κ.λπ.
- Φορέας ή Οργανισμός, π.χ. Ινστιτούτο Καταναλωτών, Γραμματεία Νέας Γενιάς, Δημοτικό Συμβούλιο, Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων κ.λπ.
- Φιλικά πρόσωπα.

Είδη

Ανάλογα με το περιεχόμενο και τον σκοπό και τον παραλήπτη, οι επιστολές διακρίνονται στα εξής είδη:

- **Επίσημη/τυπική:** απευθύνεται σε πρόσωπα που κατέχουν κάποιο αξίωμα ή σε φορείς και οργανισμούς
- **Φιλική:** απευθύνεται σε γνωστό ή φιλικό πρόσωπο, γι' αυτό διαφοροποιείται ως προς το ύφος.
- Ανοιχτή επιστολή: σκοπός της είναι η γνωστοποίηση του περιεχομένου σε πολλούς ανθρώπους γι' αυτό δημοσιεύεται σε εφημερίδες και περιοδικά.

Τρόποι πειθούς

1. Επίκληση στο ήθος του δέκτη
2. Επίκληση στο συναίσθημα
3. Επίκληση στη λογική, την αυθεντία.

Οργάνωση

1. Ημερομηνία και τόπος σύνταξης της επιστολής

2. Προσφώνηση

Ο αποστολέας απευθύνει εισαγωγικό χαιρετισμό στον παραλήπτη. Η επιλογή της προσφώνησης εξαρτάται από το είδος της επιστολής (τυπική/επίσημη ή φιλική).

3. Πρόλογος

4. Κύριο μέρος

5. Επίλογος

6. Επιφώνηση

Στο τέλος, εκτός του κειμένου, προσθέτουμε καταληκτικό χαιρετισμό στο ακροατήριο, ο οποίος σηματοδοτεί την ολοκλήρωση της ομιλίας.

7. (Υπογραφή)

Επειδή στις εξετάσεις δεν μπορούμε να αποκαλύψουμε το όνομά μας, προσθέτουμε αντί αυτού τη λέξη υπογραφή σε παρένθεση.

	ΦΙΛΙΚΗ	ΕΠΙΣΗΜΗ
ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ	• Φίλε (όνομα) • Αγαπημένε μου...	• Κύριε ή αξιότιμε (Διευθυντά, Νομάρχα, Βουλευτά, Καθηγητά, Πρόεδρε, Δήμαρχε κ.λπ.) • Κυρίες και κύριοι
ΕΠΙΦΩΝΗΣΗ	• Φιλικά • Με αγάπη • Σε χαιρετώ • Περιμένω απάντηση	• Με τιμή • Με εκτίμηση • Με σεβασμό

ΕΠΟΠΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΤΟΠΟΣ, ΧΡΟΝΟΣ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
(σύντομος)

1. Δήλωση της ιδιότητας του επιστολογράφου

2. Άμεση αναφορά στον σκοπό της σύνταξης της επιστολής

Εισαγωγή στο θέμα

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

Γλωσσικές επιλογές
(ανάλογα με τον σκοπό και την επικοινωνιακή περίσταση)

1. Λεξιλόγιο: σαφήνεια, ακρίβεια λεξιλογίου

2. Αναφορική/δηλωτική χρήση της γλώσσας

3. Αποφυγή εκφραστικών σχημάτων

4. Αποφυγή μακροπερίοδου λόγου

5. Ρηματικά πρόσωπα: α΄ ενικό, α΄ και β΄ πληθυντικό, γ΄ ενικό και πληθυντικό

6. Ερωτηματικές προτάσεις (ρητορικές, σχήμα υποφοράς-ανθυποφοράς)

Ύφος

Επίσημο, τυπικό, ευγενικό, φυσικό

ΕΠΙΛΟΓΟΣ
(σύντομος)

1. Περιεκτική ανακεφαλαίωση όσων αναφέρθηκαν

2. Υπογράμμιση-έμφαση σε κάποιο θέμα

3. Εκφραση αισιοδοξίας-ελπίδας για την ευαισθησία του παραλήπτη για την επίλυση του προβλήματος

4. Έκφραση ελπίδας για την αποτελεσματικότητα των μέτρων

ΕΠΙΦΩΝΗΣΗ
Με τιμή ή εκτίμηση,
(υπογραφή)

ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Ενέργεια 1η: Διαβάζω τις οδηγίες παραγωγής λόγου

Τώρα που έφτασε η στιγμή της αποφοίτησής σας από το Λύκειο, αξιοποιώντας τις εμπειρίες της σχολικής σας ζωής, να γράψετε μια επιστολή προς τον Υπουργό Παιδείας, στην οποία να διατυπώνετε τεκμηριωμένα τις απόψεις σας για τις αλλαγές που θα θέλατε να γίνουν στο σχολείο, προκειμένου αυτό να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. (500-600 λέξεις) *(Ιούνιος 2000)*

Ενέργεια 2η: Συγκεντρώνω το υλικό μου

Αλλαγές που πρέπει να γίνουν στο σχολείο, προκειμένου αυτό να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας.

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Βήμα 1ο: Αναλύω το πεδίο διερεύνησης	**Βήμα 2ο: Αναλύω την κεντρική έννοια και βρίσκω επιχειρήματα**
Απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας:	<u>Σχολείο</u> Θεσμοθετημένη διαδικασία εκπαίδευσης - οργανωμένο σύστημα παροχής γνώσεων Αρμόδιος φορέας οργάνωσης: το κράτος, η πολιτεία (Υπουργείο Παιδείας) <u>Προκειμένου να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα:</u> άρα δεν είναι τόσο αποτελεσματικό στη σημερινή μορφή και οργάνωσή του, χρειάζονται αλλαγές, μεταρρυθμίσεις, εκσυγχρονισμός, καινοτομίες, πρωτοβουλίες, ανανέωση κ.λπ. ώστε να γίνει αποτελεσματικότερο, δηλαδή να επιτυγχάνει τους σκοπούς
Οικονομική ζωή - εξειδίκευση - τεχνογνωσία	Επαγγελματικός προσανατολισμός, επαγγελματική κατάρτιση, επαγγελματικά ή πολυκλαδικά λύκεια Πληροφορική - Internet Γλωσσομάθεια Γενική παιδεία και εξειδίκευση
Κοινωνική ζωή - πολυπολιτισμικές κοινωνίες Πολιτική ζωή - αδιαφορία, μαζοποίηση	Έμφαση στη διδασκαλία μαθημάτων: ιστορία, κοινωνιολογία, κοινωνική και πολιτική αγωγή
Διεθνείς σχέσεις - εθνική αλλοτρίωση, ξενοφοβία	Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση Διαπολιτισμική κπαίδευση
Πνευματική ζωή - ακρισία, μαζική κουλτούρα, κυριαρχία της βιομηχανίας του ελεύθερου χρόνου	Εκσυγχρονισμός αναλυτικών προγραμμάτων, ανθρωπιστική εκπαίδευση Αποσύνδεση του Λυκείου από την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση Βιβλία καλογραμμένα Αισθητική αγωγή Δια βίου εκπαίδευση
Οικολογική καταστροφή	Περιβαλλοντική εκπαίδευση
	<u>Προϋποθέσεις</u> Εκπαιδευτικά προγράμματα Πολιτιστικές δραστηριότητες Υλικοτεχνική υποδομή Συμμετοχική μάθηση - βιβλιοθήκες

Κάνω το διάγραμμα – ταξινομώ τις απαντήσεις μου σε κάθε παράγραφο

Πρόλογος
Αναφορά στις ραγδαίες εξελίξεις ► νέες απαιτήσεις ► γι' αυτό είναι απαραίτητο να προωθηθούν κάποιες αλλαγές

§ Αλλαγές στην οικονομική ζωή
√ Εξειδίκευση-γενική παιδεία- εξοικείωση στη δια βίου εκπαίδευση
√ Πληροφορική-νέες τεχνολογίες
√ Γλωσσομάθεια

§ Ραγδαίες αλλαγές (επιστήμη, τεχνολογία, καταιγισμός πληροφοριών, αλλαγή αξιακού συστήματος, φυσικό περιβάλλον)
√ Εκσυγχρονισμός αναλυτικών προγραμμάτων - αποσύνδεση του Λυκείου από την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση - Βιβλία καλογραμμένα
√ Πληροφορική - Internet
√ Περιβαλλοντική εκπαίδευση

§ Πνευματική ζωή
√ Αισθητική αγωγή
√ Πολιτιστικές δραστηριότητες
√ Εκπαιδευτικά προγράμματα

§ Αλλαγές στην πολιτική ζωή και στις διακρατικές σχέσεις – νέοι υπερεθνικοί οργανισμοί
√ Εμφαση στη διδασκαλία μαθημάτων: ιστορία, κοινωνιολογία, κοινωνική και πολιτική αγωγή
√ Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση
√ Διαπολιτισμική κπαίδευση

Επίλογος
Προϋποθέσεις
Τι θα συμβεί στο μέλλον αν δεν ληφθούν έγκαιρα μέτρα; Πολίτης αδύναμος να αντιδράσει - πολιτική αδιαφορία, μαζοποίηση, εθνική αλλοτρίωση κ.λπ.

Ενέργεια 3η: Γράφω

Ονοματεπώνυμο:.....
Διεύθυνση.....
Προς το Υπουργείο Δια Βίου Μάθησης

Ραφήνα, 20 Ιουνίου 2000

Αξιότιμε κ. Υπουργέ,

Ως απόφοιτος του Λυκείου, έλαβα το θάρρος να επικοινωνήσω μαζί σας γνωρίζοντας ότι συμμερίζεστε τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς των νέων. Με την παρούσα επιστολή μου θα ήθελα να εκφράσω τις απόψεις μου σχετικά με τις αλλαγές που θα μπορούσαν να γίνουν στο σχολείο, προκειμένου αυτό να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας.

Οι σφοδροί οικονομικοί ανταγωνισμοί σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο και οι συνακόλουθες κοινωνικές κρίσεις, η κρίση του πολιτικού συστήματος, η οικολογική κρίση και το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης αποτελούν μερικά από τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης πραγματικότητας.. Σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο ο άνθρωπος -και ειδικότερα ο νέος- οφείλει να προσαρμόζεται στο καθεστώς των νέων απαιτήσεων, και σ' αυτή την προσπάθεια πρωταρχικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει το σχολείο.

Στο νέο οικονομικό περιβάλλον, λόγω των αλλεπάλληλων επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων, παρατηρούνται μεταμορφώσεις της αγοράς εργασίας. Μία από τις συνέπειες αυτών των αλλαγών είναι η αχρήστευση των γνώσεων και των δεξιοτήτων που κατακτούν τα άτομα στα πλαίσια του σχολείου. Επομένως, το σχολείο πρέπει να προσαρμόζεται σ΄ αυτές τις ταχύτατες αλλαγές και να εκσυγχρονίζεται έτσι ώστε να προσαρμόζει το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών στις νέες απαιτήσεις. Επιτρέψτε μου να τονίσω ότι ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί και στην υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων, και κυρίως σε επίπεδο πληροφορικής, αφού οι πολίτες που δεν είναι εξοικειωμένοι με την τεχνολογία θεωρούνται αναλφάβητοι στις σύγχρονες κοινωνίες και, βέβαια, δεν έχουν ίσες ευκαιρίες επαγγελματικής αποκατάστασης. Στον καλύτερο εφοδιασμό των νέων για την αγορά εργασίας θα συνέβαλλε επίσης η αναβάθμιση του επαγγελματικού προσανατολισμού, ο οποίος θα έπρεπε να ανατίθεται σε έμπειρους και καταρτισμένους ειδικούς, οι οποίοι θα μπορούν -πλαισιωμένοι και από άλλους ειδικούς, π.χ. ψυχολόγους- σε ειδικά διαμορφωμένους και εξοπλισμένους χώρους να ενημερώνουν τους μαθητές για τα νέα δεδομένα.

Εκτός από τις νέες απαιτήσεις στον χώρο της οικονομίας, ορατές είναι και οι αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις και σε επίπεδο ηθικών αξιών καθώς και στη σχέση μας με το φυσικό περιβάλλον. Λόγω του υλιστικού μοντέλου ζωής που χαρακτηρίζει τις κοινωνίες της αφθονίας παρατηρείται μια έντονη εσωστρέφεια, η οποία τείνει να εκφράζεται με έντονο ατομικισμό, αδιαφορία για το σύνολο, αποξένωση από τον συνάνθρωπο. Αυτές οι τάσεις προκαλούνται λόγω της κρίσης του συστήματος των ηθικών αξιών, αφού σήμερα αποθεώνεται το χρήμα, τα υλικά αγαθά, και κριτήριο της «αξίας» των ανθρώπων είναι η αγοραστική και καταναλωτική τους δυνατότητα. Τεράστια ευθύνη γι΄ αυτό πιστεύω ότι έχει εκτός από την οικογένεια και ο τεχνοκρατικός χαρακτήρας του σχολείου και η απαξίωση της ανθρωπιστικής παιδείας. Οι αγορές επιβάλλουν την εξειδίκευση, αφού η παραγωγή σήμερα βασίζεται σε ειδικούς επιστήμονες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη στροφή των μαθητών σε σχολές και σπουδές που θεωρούν «διαβατήριο» για τη μελλοντική επαγγελματική τους αποκατάσταση, με αποτέλεσμα να απαξιώνουν τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Η κατασκευή «αμόρφωτων ειδικών» που αγνοούν όμως την κοινωνική πραγματικότητα είναι μεν αποτελεσματικό εργαλείο για την παραγωγή, αλλά ο πνευματικός ακρωτηριασμός τους και η συνακόλουθη ψυχική και ηθική αναπηρία τους αποτελούν τροχοπέδη στην ολοκλήρωση του ανθρώπου, στη δημιουργία ολοκληρωμένων και υπεύθυνων ανθρώπων, τόσο προς τον εαυτό τους όσο και προς το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον, το οποίο απειλείται από την καταναλωτική βουλιμία των σύγχρονων κοινωνιών. Επομένως, η αναβάθμιση των ανθρωπιστικών σπουδών και η έμφαση στην περιβαλλοντική εκπαίδευση θα συνέβαλλαν -κατά τη γνώμη μου- στη διαμόρφωση και διάπλαση ενός δημιουργικού, υπεύθυνου και κριτικά σκεπτόμενου ανθρώπου.

Οι δημιουργικοί και κριτικά σκεπτόμενοι άνθρωποι δεν μπορούν να γίνουν εύκολα καταναλωτές της μαζικής κουλτούρας και της βιομηχανίας της ψυχαγωγίας και του τουρισμού. Διότι, όπως όλοι γνωρίζουμε, ένα νέο στοιχείο της σύγχρονης εποχής είναι η απομάκρυνση του ανθρώπου από την παράδοση, ο άκρατος μιμητισμός, η ξενομανία, η υποταγή στις επιταγές του βιομηχανοποιημένου πολιτισμού. Στην αναστροφή αυτού του κλίματος καταλυτικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει το σχολείο. Οι πολιτιστικές δραστηριότητες, τα διάφορα προγράμματα αγωγής υγείας, η αισθητική αγωγή για όλους, οι εκπαιδευτικές εκδρομές, η σύνδεση του σχολείου με τον πολιτισμό και την τοπική κοινωνία και ιστορία, τα προγράμματα υιοθεσίας μνημείων, μπορεί να λειτουργήσουν αντισταθμιστικά στην τάση των νέων για το ξενόφερτο, να τους ευαισθητοποιήσουν στην ελληνική παράδοση, να τους βοηθήσουν στη δημιουργία ποιοτικών κριτηρίων ώστε να προσανατολιστούν σε ποιοτικότερες επιλογές ψυχαγωγίας και στην προσωπική τους ζωή. Από την άλλη πλευρά, οι δημι-

ουργικοί και κριτικά σκεπτόμενοι άνθρωποι επιδεικνύουν και μια διαφορετική πολιτική συμπεριφορά, αφού εμφορούνται από τις δημοκρατικές αξίες του φιλελευθερισμού, του πλουραλισμού, της ανεκτικότητας στο διαφορετικό, της ενεργού συμμετοχής και επαγρύπνησης για τα κοινά. Επομένως, και η αναβάθμιση του ρόλου των μαθητικών κοινοτήτων καθώς και η διδασκαλία των πολιτικών επιστημών θα μπορούσαν να συμβάλουν στη δημιουργία δημοκρατικών προσωπικοτήτων, με αρχές και κοινωνικά οράματα, πολιτών απαραίτητων για την εξυγίανση των δημοκρατικών θεσμών.

Η εξυγίανση των θεσμών δεν αποτελεί ζητούμενο μόνο για την ελληνική κοινωνία αλλά και για το διεθνές περιβάλλον. Η χώρα μας αποτελεί μέλος των διεθνών οργανισμών και της Ενωμένης Ευρώπης. Συμμεριζόμενος τα οράματα των ιδρυτών της Ενωμένης Ευρώπης, θα ήθελα ένα σχολείο που θα καλλιεργεί πλάι στην εθνική και την ευρωπαϊκή συνείδηση, θα γαλουχεί τους μαθητές με τις αξίες του διεθνισμού, του καθολικού ανθρωπισμού. Επομένως, νομίζω ότι θα έπρεπε να δοθεί ιδιαίτερη σημασία και στην ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης, μέσω της διάχυσης ποικίλων γνωστικών στοιχείων για την Ε.Ε. και τους Ευρωπαίους εταίρους μας σε μαθήματα όπως: ιστορία, γεωγραφία, λογοτεχνία, πολιτικές επιστήμες, αισθητική αγωγή, θεατρολογία κ.λπ. Η προσέγγιση και γνωριμία των ευρωπαϊκών λαών και πολιτισμών θα αποτελέσει εγγύηση για το μέλλον των ευρωπαϊκών θεσμών και θα δημιουργήσει υπεύθυνους και συμμετοχικούς Ευρωπαίους πολίτες, ικανούς να δώσουν αποτελεσματικές λύσεις στις προκλήσεις της σύγχρονης εποχής. Δεν είναι όμως απαραίτητη η προσέγγιση μόνο των Ευρωπαίων εταίρων μας, πολύ περισσότερο αναγκαία είναι η προσέγγιση και κατανόηση των εθνοτικών μειονοτήτων με τις οποίες συνυπάρχουμε και πολλές φορές συνεργαζόμαστε στα πλαίσια της πολυπολιτισμικότητας. Το σχολείο σ΄ αυτή την περίπτωση έχει υποχρέωση να πατάξει ρατσιστικές και εθνικιστικές υστερίες που οδηγούν στον αποκλεισμό, το μίσος, την περιθωριοποίηση και τη βία. Η καλλιέργεια της ανεκτικότητας μέσα από το σύνολο των μαθημάτων, η καλλιέργεια του σεβασμού στο διαφορετικό θα εμφυσήσει στους μαθητές πίστη στην αξία του ανθρώπου ανεξάρτητα από εθνικές και άλλες διαφορές. ΄Ετσι, μπορούμε να ελπίζουμε ότι θα οικοδομήσουμε σχέσεις φιλίας, συντροφικότητας, αλληλεγγύης, κοινωνικής ευημερίας.

Όλα αυτά όμως δεν μπορούν να υλοποιηθούν χωρίς εκσυγχρονισμό των μεθόδων διδασκαλίας, συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, αναβάθμιση του ρόλου και του κύρους τους. Οι νέες απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας απαιτούν επιτακτικά τη δημιουργία μιας ευέλικτης εκπαίδευσης με πολλές εναλλακτικές δυνατότητες, η οποία θα προετοιμάζει τους νέους για τη δια βίου εκ-παίδευση, η οποία προϋποθέτει ατομική πρωτοβουλία. Επομένως, βασική αποστολή ενός σύγχρονου εκπαιδευτικού συστήματος είναι να «μαθαίνει τους μαθητές να μαθαίνουν» αξιοποιώντας όλα τα σύγχρονα μέσα και κυρίως το διαδίκτυο.

Σας ευχαριστώ για το χρόνο σας
Με τιμή
(υπογραφή)

Εισαγωγικές φράσεις για τον πρόλογο

Δήλωση ιδιότητας αποστολέα

> Σας γράφω αυτή την επιστολή (π.χ. ως απόφοιτος τ…, ως εκπρόσωπος του δεκαπενταμελούς του σχολείου μου, ως μέλος του πολιτιστικού συλλόγου της περιοχής κ.λπ.
> Ως απόφοιτος του Λυκείου, έλαβα το θάρρος να επικοινωνήσω μαζί σας γνωρίζοντας ότι συμμερίζεστε τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς των νέων

Επίκληση στο ήθος του πομπού

> Ως ευαισθητοποιημένος πολίτης…
> Ανήσυχοι για το μέλλον…
> Μας προβληματίζει/ανησυχεί το γεγονός ότι…

Ιδιότητα του παραλήπτη
Επιλέγουμε αυτή τη μορφή, όταν ο παραλήπτης είναι εκπρόσωπος φορέα, οργανισμού, συλλόγου.

> Σας γράφω αυτή την επιστολή, επειδή πιστεύω ότι εσείς, ως γνωστός και καταξιωμένος (δήμαρχος, υπουργός, συγγραφέας, δημοσιογράφος, αγωνιστής, πολιτικός κ.λπ.)
> Σας απευθύνω αυτή την επιστολή ως Προέδρου του/της… ως εκπροσώπου του/της… επειδή είστε το πιο αρμόδιο πρόσωπο για…

Δήλωση σκοπού και θέματος

> Με την παρούσα επιστολή θα ήθελα να…
> Σκοπός αυτής της επιστολής είναι…
> Σας απευθύνω/ουμε αυτή την επιστολή προκειμένου
— να καταθέσω τον προβληματισμό μου αναφορικά με…
— να εκθέσω/μοιραστώ μαζί σας τις απόψεις μου για…
— να σας γνωστοποιήσω…
— επειδή αισθάνομαι την ανάγκη…
— να σας ανακοινώσουμε την πρόθεσή μας...
— να ζητήσουμε τη συνδρομή σας/την προσωπική σας παρέμβαση...
— να καταθέσουμε το αίτημα…
— να απευθύνουμε έκκληση…
— να καταγγείλουμε…

Δήλωση αφορμής

> Αφορμή για τη σύνταξη της επιστολής αυτής στάθηκε/αποτέλεσε…
> Με αφορμή το γεγονός … / το δημοσίευμα … επιθυμώ να επικοινωνήσω μαζί σας…
> Σας στέλνω αυτή την επιστολή με αφορμή το ρεπορτάζ... την έρευνα...
> Με την ευκαιρία της…

παραδείγματα

1.

Τόπος, ημερομηνία

Αξιότιμε κ. διευθυντά,

Ως εκπρόσωπος του δεκαπενταμελούς του σχολείου μας, σας απευθύνω αυτή την επιστολή για να προτείνουμε τη διοργάνωση σχολικής εκδήλωσης με θέμα: « Ευρωπαϊκά προγράμματα και ευρωπαϊκή συνείδηση».

Πιστεύουμε πως…

2.

Ονοματεπώνυμο
Διεύθυνση
Προς τον κ. (ονοματεπώνυμο)

Τόπος, ημερομηνία

Αξιότιμε κ. Δήμαρχε,

Απευθύνομαι σ' εσάς πιστεύοντας ότι είστε το πιο αρμόδιο πρόσωπο για τη διοργάνωση πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Ως μέλος της περιβαλλοντικής ομάδας του σχολείου μας, έλαβα το θάρρος να επικοινωνήσω μαζί σας και να σας εκθέσω κάποιες σκέψεις και προτάσεις αναφορικά με τη διοργάνωση οικολογικών δραστηριοτήτων στον δήμο μας.

3.

Ονοματεπώνυμο
Διεύθυνση
Προς τον κ. (ονοματεπώνυμο)

Τόπος, ημερομηνία

Αξιότιμε κ. Υπουργέ,

Γνωρίζοντας τις ευαισθησίες, το ενδιαφέρον και τη δράση σας για τα άτομα που πλήττονται από φυσικές καταστροφές, έλαβα το θάρρος να επικοινωνήσω μαζί σας για να υποβάλω στην κρίση σας ορισμένες προτάσεις αναφορικά με τους πληγέντες από τον πρόσφατο σεισμό συμμαθητές μου.

4.

Δεκαπενταμελές (στοιχεία σχολείου)
Προς τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων

Τόπος, ημερομηνία

Αξιότιμοι κυρίες και κύριοι,

Ως εκπρόσωποι των μαθητών του σχολείου μας απευθυνόμαστε σ' εσάς με τη βεβαιότητα ότι θα ανταποκριθείτε στο αίτημά μας να οργανώσουμε και να υλοποιήσουμε ημερίδα με θέμα «Φυσικό περιβάλλον και περιβαλλοντική εκπαίδευση».

5.

Ονοματεπώνυμο
Προς την εφημερίδα (όνομα)

Τόπος, ημερομηνία

Αγαπητοί κύριοι,

Ως νέος που προβληματίζομαι για κοινωνικά θέματα, θέλησα να επικοινωνήσω μαζί σας για να σας εκφράσω τις ανησυχίες μου αναφορικά με το θέμα της διαφήμισης και τον τρόπο που αντιμετωπίζει τα παιδιά και τις γυναίκες.

Καταληκτικές φράσεις επιλόγου

Όταν ανακεφαλαιώνουμε

> Από όλα τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα…/αποδεικνύεται ότι…
> Ολοκληρώνοντας την επιστολή μου…
> Στο σημείο αυτό…

Όταν υποβάλλουμε αίτημα/έκκληση

> Ελπίζουμε να λάβετε υπόψη το αίτημα για…
> Το σχολείο μας λοιπόν δίκαια …
> Είμαστε σίγουροι ότι θα ανταποκριθείτε …
> Με την ελπίδα ότι…
> Πιστεύουμε ότι θα εισακουστεί το αίτημά μας…

Όταν προτείνουμε λύσεις

> Ελπίζουμε ότι οι προτάσεις μας θα εισακουστούν και θα αποδειχτούν χρήσιμες, συμβάλλοντας στην προσπάθεια που καταβάλλετε κι εσείς…
> Νομίζω πως όσα ανέφερα στην επιστολή μου καταδεικνύουν την ανάγκη λήψης άμεσων μέτρων προκειμένου να…
> Είμαστε βέβαιοι πως συμφωνείτε μαζί μας…

Όταν κάνουμε επίκληση στο ήθος του παραλήπτη

> Αποβλέπουμε λοιπόν σε μια εποικοδομητική συνεργασία, εφόσον έχουμε κοινό στόχο την…
> Πιστεύω ότι με την ευαισθησία που σας χαρακτηρίζει θα…
> Επικαλούμαστε το ήθος και την υπευθυνότητά σας...
> Γνωρίζοντας το ενδιαφέρον και τη μέχρι σήμερα δράση σας…
> Επειδή πιστεύουμε ότι διαθέτετε την απαραίτητη γνώση και εμπειρία…
> Έχοντας πλήρη επίγνωση των δυσκολιών…

Όταν εκφράζουμε συναισθήματα (ανοιχτή επιστολή)

> Κλείνοντας την επιστολή μας εκφράζουμε την αισιοδοξία μας για…
> Ελπίζουμε ότι...
> Προσδοκούμε να…
> Ας ευχηθούμε πως …
> Θα είμαστε ευγνώμονες αν…
> Θα είμαστε ιδιαίτερα ευτυχείς αν…

5.3. Ελέγχω το κείμενό μου

Ως προς το ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Ελέγχω αν υπάρχει...

Ενότητα	= άμεση σχέση του περιεχόμενου με το θέμα, τεκμηρίωση των απόψεων με ορθά επιχειρήματα, πρωτοτυπία ιδεών
Πληροφορητικότητα	= η επάρκεια και η ποιότητα των πληροφοριών, των ιδεών, των τεκμηρίων και των επιχειρημάτων της έκθεσης
Καταστασιακότητα	= η αντιστοιχία που πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στο περιεχόμενο της έκθεσης και την αντικειμενική πραγματικότητα, δηλαδή τις καταστάσεις, τις συνθήκες, τα γεγονότα και τα πράγματα του φυσικού, κοινωνικού και πολιτισμικού περιβάλλοντός μας
Διακειμενικότητα	= η παρουσία στοιχείων από προηγούμενα κείμενα στο παραγόμενο κείμενο, απόψεις, ρήσεις, γνωμικά, αποφθέγματα, παροιμίες, εκφράσεις που είναι αποτέλεσμα της πείρας του μαθητή από άλλα προφορικά ή γραπτά κείμενα
Αποδεκτότητα	= η ιδιότητα της έκθεσης που την κάνει περισσότερο ή λιγότερο αποδεκτή από τον αναγνώστη και ευνοείται –μεταξύ άλλων– και από τη γλωσσικώς και νοηματικώς ομαλή ροή των γραφομένων

Ως προς την ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Ελέγχω αν υπάρχει...

Ορθή διάρθρωση του κειμένου	Πρόλογος - ενότητες - επίλογος Μεταβατική παράγραφος (στην περίπτωση των δύο ζητούμενων) Εξωτερικά χαρακτηριστικά ανάλογα με το είδος του παραγόμενου κειμένου Πρόλογος ανάλογος με το είδος του κειμένου
Ορθή διάρθρωση των παραγράφων	Υπάρχει σαφής διάκριση των παραγράφων; Κάθε παράγραφος έχει ορθή δομή; Υπάρχει αλληλουχία, δηλαδή ομαλή μετάβαση από το ένα θέμα στο άλλο, που διευκολύνει τον αναγνώστη κατά την πρόσληψη/κατανόηση του κειμένου;

Ως προς τη ΜΟΡΦΗ

Ελέγχω αν υπάρχει...

Συνοχή	Αξιοποίησα κατάλληλες συνδετικές λέξεις και εκφράσεις ανάμεσα στις προτάσεις και τις παραγράφους;
Αποτελεσματικότητα	Αξιοποίησα το κατάλληλο γλωσσικό και υφολογικό επίπεδο ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση και το είδος του παραγόμενου κειμένου; Έλαβα υπόψη μου τον δέκτη;
Τήρηση των γραμματοσυντακτικών κανόνων	Έλεγξα την ορθογραφία, τον τονισμό και τη σύνταξη;
Σωστή στίξη	Αξιοποίησα τα σημεία στίξης με τη δηλωτική και σχολιαστική λειτουργία τους;

5.4. Στοιχεία αξιολόγησης του μαθητικού γραπτού

ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΕΙΤΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΓΡΑΠΤΟ

Ως προς το ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ (0-20 Μ.)

Σύλληψη και κατανόηση του θέματος (προθετικότητα)	• Ορθή • Μερική παρανόηση • Ολική παρανόηση	☐ ☐ ☐
Ανάπτυξη	• Επάρκεια πληροφοριών • Κοινοτοπίες • Παραλείψεις • Πρωτοτυπία ιδεών • Γενικολογίες	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Τεκμηρίωση Επιχειρηματολογία	• Πειστική • Ελλιπής • Αδύνατη • Ανύπαρκτη	☐ ☐ ☐ ☐
Παραδείγματα/τεκμήρια	• Εύστοχα • Ακατάλληλα • Ανύπαρκτα	☐ ☐ ☐

Ως προς την ΟΡΓΑΝΩΣΗ (0-8 Μ.)

Οργάνωση/δομή κειμένου	• Ορθή με αλληλουχία και συνεκτικότητα • Έλλειψη καθορισμένης πορείας • Σαφής διάκριση των μερών του κειμένου • Καλή σύνδεση των μερών • Έλλειψη σύνδεσης μεταξύ των παραγράφων • Ισόρροπη ανάπτυξη όλων των θεματικών κέντρων • Σκέψεις στην περιφέρεια του θέματος • Επαναλήψεις	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
Οργάνωση/δομή παραγράφου	• Σαφής διάκριση των δομικών στοιχείων • Ενότητα • Πληρότητα • Αλληλουχία • Συνοχή (ικανοποιητική, χαλαρή, νοηματικά χάσματα)	☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Ως προς τη ΜΟΡΦΗ (0-12 Μ.)

Ανταπόκριση στο επικοινωνιακό πλαίσιο	• Επιτυχημένη, εύστοχη - κατάλληλο ύφος • Μερική • Άστοχη - αναποτελεσματικό/ακατάλληλο ύφος	☐ ☐ ☐
Λεξιλόγιο	• Πλούσιο • Ικανοποιητικό • Μέτριο • Φτωχό	☐ ☐ ☐ ☐
Ορθογραφία	• Πολύ καλή • Ικανοποιητική • Μέτρια • Βασικές αδυναμίες	☐ ☐ ☐ ☐
Στίξη	• Ορθή • Με σφάλματα • Ελλιπής	☐ ☐ ☐
Εμφάνιση-καλαισθησία	• Ευανάγνωστη-καλαίσθητη γραφή • Δυσανάγνωστη γραφή	☐ ☐

5.5. Ανακεφαλαίωση

Στάδια συγγραφικής διαδικασίας

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΣΚΟΠΟΣ
Ενέργεια 1η: **Διαβάζω τις οδηγίες παραγωγής λόγου**	**να εντοπίσω** • τον αριθμό των ζητουμένων • το επικοινωνιακό πλαίσιο
Ενέργεια 2η: **Α** **Συγκεντρώνω το πληροφοριακό υλικό για κάθε ζητούμενο/ερώτημα** **Β** **Αν τα ζητούμενα είναι 1 ή 2, κάνω διάγραμμα, δηλαδή ταξινομώ τις πληροφορίες σε κάθε παράγραφο**	**να διασφαλίσω ως προς το περιεχόμενο** • συνάφεια των εκτιθέμενων σκέψεων με τα ζητούμενα του θέματος **να διασφαλίσω ως προς την οργάνωση** • ισόρροπη ανάπτυξη όλων των θεματικών κέντρων **να διασφαλίσω για κάθε παράγραφο** • ενότητα και αλληλουχία
Ενέργεια 3η: Γράφω **Φροντίζω τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του κειμένου ανάλογα με το είδος του (δοκίμιο, άρθρο, ομιλία, επιστολή)** **ΠΡΟΛΟΓΟΣ** **• Επιλέγω το κατάλληλο πληροφοριακό υλικό ανάλογα με το ζητούμενο** **• Επιλέγω το κατάλληλο επικοινωνιακό πλαίσιο** **ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ** **• Διατυπώνω σε κάθε παράγραφο τη θεματική πρόταση ανάλογα με τις πληροφορίες που έχω συγκεντρώσει ή ανάλογα με το ζητούμενο** **• Οργανώνω τις πληροφορίες ανάλογα με το ζητούμενο (ορισμός, αίτιο-αιτιατό, αιτιολόγηση, συνδυασμός μεθόδων κ.λπ.)** **• Σε περίπτωση αιτιολόγησης προσθέτω τα κατάλληλα επιχειρήματα ή τεκμήρια** **• Υιοθετώ το κατάλληλο γλωσσικό και υφολογικό επίπεδο ανάλογα με το είδος του κειμένου** **ΕΠΙΛΟΓΟΣ** **• Επιλέγω το κατάλληλο πληροφοριακό υλικό ανάλογα με το ζητούμενο** **• Επιλέγω την κατάλληλη αποφώνηση ανάλογα με το είδος του κειμένου (ομιλία, επιστολή)**	**να διασφαλίσω ως προς την έκφραση** • το κατάλληλο γλωσσικό και υφολογικό επίπεδο ανάλογα με το είδος του κειμένου **να προϊδεάσω τον αναγνώστη για το περιεχόμενο της παραγράφου** **να διασφαλίσω τις αρετές της παραγράφου:** • ενότητα • αλληλουχία • συνοχή • κατάλληλος τρόπος οργάνωσης της παραγράφου • ανάπτυξη και επαρκή τεκμηρίωση των σκέψεων με την παράθεση κατάλληλων επιχειρημάτων

Η σημασία των ζητουμένων

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΖΗΤΟΥΜΕΝΩΝ

προσδιορίζει

- την οργάνωση των θεματικών ενοτήτων (αν είναι 1 ή 2)
- τις θεματικές προτάσεις των παραγράφων (αν στα ζητούμενα υπάρχουν 3 ή 4 υποερωτήματα)

Ο ΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΖΗΤΟΥΜΕΝΩΝ

προσδιορίζει

- τον τρόπο συγκέντρωσης του πληροφοριακού υλικού (σσ. 230-235)
- την ταξινόμηση των πληροφοριών σε κάθε παράγραφο (σσ. 236-240)
- τις ιδέες του προλόγου και του επιλόγου (σσ. 256-263)
- τον τρόπο οργάνωσης κάθε παραγράφου (σσ. 246-253)

Όταν τα ζητούμενα αναφέρονται σε:

Περιγραφή / στοιχεία της έννοιας →	Ορισμός (περιγραφή ιδιοτήτων-διευκρινίσεις-παραδείγματα)
Σύγκριση-αντίθεση δυο εννοιών →	Σύγκριση-αντίθεση (οι διαφορετικές ιδιότητες των συγκρινόμενων εννοιών)
Αιτίες / προϋποθέσεις / παράγοντες / αποτελέσματα / τρόποι αντιμετώπισης →	Αίτιο-αιτιατό + επιχειρήματα
Αιτιολόγηση άποψης →	Αιτιολόγηση (άποψη + επιχειρήματα)
Ανασκευή άποψης →	Αιτιολόγηση (άποψη του αντιλόγου + απαντητική επιχειρηματολογία)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:
Εννοείται ότι σε κάθε περίπτωση μπορεί να αξιοποιηθεί συνδυασμός μεθόδων.

Συγκεντρώνω το υλικό μου ανάλογα με τον τύπο των ζητουμένων

	ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	
Α. ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ ΧΩΡΙΣ ΠΕΔΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ		
Α1. Ερωτήματα αναφορικά με τις ιδιότητες της έννοιας	**1. Αναλύω την έννοια**	**2. Ανακαλώ στη μνήμη μου τα σχετικά στοιχεία**
Α2. Ερωτήματα αναφορικά με αιτίες, προϋποθέσεις, αποτελέσματα και τρόπους αντιμετώπισης	**1. Αναλύω την έννοια**	**2. Εντοπίζω τις κατάλληλες απαντήσεις στους θεματικούς τομείς της σύγχρονης πραγματικότητας**
Β. ΖΗΤΟΥΜΕΝΑ ΜΕ ΠΕΔΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ (συσχέτιση εννοιών)	**1. Αναλύω την κεντρική έννοια**	**2. Αναλύω το πεδίο διερεύνησης και βρίσκω τις κατάλληλες απαντήσεις και τα κατάλληλα επιχειρήματα**

Επισημάνσεις

Όταν στο ζητούμενο συσχετίζονται δύο έννοιες:

1. Η ανάλυση της κεντρικής έννοιας είναι αναγκαία, διότι από τα στοιχεία της αντλούμε τα κατάλληλα επιχειρήματα για να υποστηρίξουμε τις απόψεις μας.

2. Επιλέγουμε τα κατάλληλα στοιχεία της κεντρικής έννοιας σε σχέση με την έννοια με την οποία συσχετίζεται.

3. Δεν καταγράφουμε ό,τι ξέρουμε, αλλά ό,τι είναι αναγκαίο σε σχέση με το ζητούμενο.

Προϋπόθεση για τη συγκέντρωση του πληροφοριακού υλικού

Η συγκέντρωση του κατάλληλου πληροφοριακού υλικού για κάθε ζητούμενο προϋποθέτει τη γνώση των θεμάτων/εννοιών που προτείνονται για συζήτηση κατά τη σχολική διαδικασία.

1. ΑΝΘΡΩΠΟΣ	τεύχος
Νέοι - εφηβεία - Γ΄ ηλικία	α΄
Χάσμα γενεών	α΄
Κριτική - αυτοκριτική	β΄
Αυτογνωσία	β΄
Πρόσωπο - προσωπείο	γ΄
Γλώσσα	α΄
Γλωσσομάθεια	α΄
Αναλφαβητισμός	α΄
Λακωνικότητα	β΄
Διάλογος	α΄
Υγεία - διατροφή	α΄
Φόρεμα - μόδα	α΄
Έρωτας	α΄
Φιλία	α΄
Ελεύθερος χρόνος	α΄ β΄
Το κωμικό	α΄
Γέλιο	α΄

2. ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	
Επιστήμονες	γ΄
Πληροφορική	γ΄
Internet	β΄ γ΄
Κλωνοποίηση	γ΄
Γενετική - βιοηθική	γ΄
Τεχνολογία	γ΄

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ	
Εργασία - επάγγελμα	β΄
Επαγγελματικός προσανατολισμός	β΄
Καταμερισμός - εξειδίκευση	β΄
Ανεργία	β΄
Διαφήμιση	β΄ γ΄
Υλισμός - κατανάλωση - αλλοτρίωση	β΄ γ΄
Φτώχεια	γ΄
Χρηματιστήριο - τυχερά παιχνίδια	β΄
Τουρισμός - αγροτουρισμός	γ΄
Σχολικές εκδρομές	γ΄

4. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
Οικολογία	γ΄
Προστασία του περιβάλλοντος	γ΄
Περιβαλλοντική εκπαίδευση	γ΄

5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
Οικογένεια	γ΄
Πρότυπα - είδωλα	α΄
Ανθρώπινα δικαιώματα	γ΄
Οικουμενική διακήρυξη	γ΄
ΟΗΕ	γ΄
ΜΚΟ	γ΄
Βία - επιθετικότητα	γ΄
Νόμοι - ποινές	γ΄
Θανατική ποινή	γ΄
Στερεότυπα - προκαταλήψεις	β΄
Ρατσισμός	β΄
Μετανάστευση	γ΄
Φεμινισμός	γ΄

6. ΗΘΙΚΗ ΖΩΗ	τεύχος
Ανθρωπισμός	γ΄
Εθελοντισμός	γ΄

7. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΖΩΗ	
Δημοκρατία - λαϊκότητα	γ΄
Λαϊκισμός	γ΄
Η γλώσσα της εξουσίας	α΄ γ΄
Λεκτικός πληθωρισμός	γ΄
Ολοκληρωτισμός	γ΄
Ελευθερία	γ΄
Μεσσιανισμός	γ΄
Μαζοποίηση	γ΄

8. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ	
Παιδεία - εκπαίδευση	β΄ γ΄
ΜΜΕ	β΄
Πληροφόρηση - παραπληροφόρηση	β΄
Δημοσιογραφική δεοντολογία	β΄
Πνευματικός άνθρωπος	γ΄
Εκπαιδευτικοί	
Η γλώσσα της παιδείας	γ΄
Ιστορία	γ΄
Βιβλίο - λογοτεχνία	β΄ γ΄
Μνημεία - εκπαίδευση	γ΄
Ψυχαγωγία	α΄
Αθλητισμός	α΄
Ολυμπισμός - βία	β΄ γ΄
Τέχνη - κριτική	β΄
Ψυχαγωγία	α΄ β΄
Ριάλιτι σόου	β΄
Πολιτιστικός ιμπεριαλισμός	γ΄

9. ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ	
Εθνικός πολιτισμός	γ΄
Ελληνική φύση	γ΄
Ελληνισμός	γ΄
Παράδοση	γ΄
Έλληνες	γ΄
Εθνισμός - πατριωτισμός	γ΄
Εθνική αγωγή	γ΄
Εθνικισμός - ιμπεριαλισμός	γ΄

10. ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	
Παγκοσμιοποίηση	γ΄
Οικουμενισμός (υγιής - νοσηρός)	γ΄
Τρομοκρατία	γ΄
Πόλεμος - πυρηνική ενέργεια	γ΄
ΟΗΕ - ειρήνη	γ΄
Πολυπολιτισμικές κοινωνίες	γ΄
Διαπολιτισμική εκπαίδευση	γ΄
Υπερεθνικοί οργανισμοί	γ΄
Ευρωπαϊκή Ένωση	γ΄
Ελλάδα και Ευρώπη	γ΄
Ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης	γ΄

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Όπου α΄, β΄, γ΄, εννοούμε τα βιβλία *Έκφραση - Έκθεση για το Λύκειο*.

Αποκτώ γνώσεις για τα θέματα-έννοιες από:

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ (ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ)

1. Φυσικό περιβάλλον	• Περιβαλλοντικές επιστήμες (μάθημα επιλογής Β' Λυκείου)
2. Άνθρωπος	• Ψυχολογία, φιλοσοφία (μάθημα επιλογής) • Βιολογία
3. Επιστήμη - τεχνολογία	• Τεχνολογία • Βιομηχανική παραγωγή και ενέργεια • Πληροφορική
4. Οικονομική ζωή	• Αρχές οικονομίας • Αρχές οργάνωσης και διοίκησης επιχειρήσεων
5. Πολιτική ζωή	• Πολιτική και δίκαιο (Β' Λυκείου) • Κοινωνική και πολιτική αγωγή (Γ' Γυμνασίου)
6. Κοινωνική ζωή	• Κοινωνιολογία • Ιστορία των κοινωνικών επιστημών (μάθημα επιλογής)
7. Πνευματική ζωή	• Ιστορία, λογοτεχνία, γεωγραφία • Αισθητική αγωγή (μάθημα επιλογής θεατρολογία, εικαστικά, σχέδιο) • Φιλοσοφία, λογική - θεωρία και πρακτική (μάθημα επιλογής)
8. Ηθική ζωή	• Θρησκευτικά - ηθική - λογοτεχνία
9. Εθνική ζωή	• Ιστορία
10. Διεθνής κοινότητα - διακρατικές σχέσεις	• Πολιτική και δίκαιο (Β' Λυκείου) • Κοινωνική και πολιτική αγωγή (Γ' Γυμνασίου)

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ

ΚΕΙΜΕΝΑ (ΑΡΘΡΑ, ΔΟΚΙΜΙΑ, ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΕΣ κ.λπ.)

ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ
Μπορείτε επίσης να αναζητήσετε πληροφοριακό υλικό για τους θεματικούς τομείς και τα θέματα στη διεύθυνση www.mariakappou.gr

Πηγές

ΒΙΒΛΙΑ

ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ. (2007), *Η γραπτή έκφραση των μαθητών. Προτάσεις για την αξιολόγηση και τη βελτίωσή της*, Αθήνα: Κέδρος.

ADAM , J.-M. (1999), *Τα κείμενα: τύποι και πρότυπα. Αφήγηση, περιγραφή, επιχειρηματολογία, εξήγηση και διάλογος*, μτφρ. Γιάννης Παρίσης, επιμ. Ερατοσθένης Γ. Καψωμένος, Αθήνα: Πατάκης.

BERNARD, C. (1999), *Η σχέση με τη γνώση*, μτφρ. Μιχάλης Καραχάλιος - Ευανθία Λινάρδου-Καραχάλιου, Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Α., ΓΟΥΤΣΟΣ, Δ. (1999), *Κείμενο και επικοινωνία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΓΙΑΚΟΥΜΑΤΟΥ, Τ., ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ, Σ. (2001), *Διαδίκτυο και διδασκαλία. Ένας οδηγός για κάθε ενδιαφερόμενο και πολλές προτάσεις για τους φιλολόγους*, Αθήνα: Κέδρος.

ΓΙΑΚΟΥΜΗΣ, Π., ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Ν., ΔΑΝΙΗΛ, Α., ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, Π. (1993), *Έκθεση ιδεών. Λόγος δημιουργικός*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ (1998), *Εισαγωγή στις γνωστικές λειτουργίες*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ (1999), *Σκέψη και λύση προβλημάτων*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ (1999), *Γλώσσα και σκέψη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Ν. (1981), *Το δημιουργικό γράψιμο, η τέχνη και η τεχνική του*, Αθήνα: Γρηγόρης.

ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Ν. (1990), *Η παράγραφος, το δημιουργικό γράψιμο: η τέχνη και η τεχνική του*, Θεσσαλονίκη: Κώδικας.

ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. (2001), *Περίληψη: σύνθεση και αξιολόγησή της*, Αθήνα: Γρηγόρης.

ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Β. (2008), *Μοντέλο σχεδίου μαθήματος. Η διαθεματικότητα… με απλά λόγια – Πολλαπλή νοημοσύνη, συναισθηματική νοημοσύνη*, Αθήνα: Επιμορφωτικό πρόγραμμα ΟΕΠΕΚ 2007-2008

ECO, U., DEL GIUDICE, D., RAVASI, G. (2006), *Η δύναμη των λέξεων*», μτφρ. Έφη Καλλιφατίδη, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ (1998), *Γνωστική ψυχολογία και εκπαίδευση*, επιμ. Λουκία Μπεζέ, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΚΑΤΣΙΜΑΝΗ, Κ., ΡΟΥΣΣΟΥ, Ε. (1992), *Φιλοσοφία, Γ' Λυκείου*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

ΚΕΝΩ, Ρ. (1984), *Ασκήσεις ύφους*, μτφρ. Αχιλλέας Κυριακίδης, Αθήνα: Ύψιλον.

ΚΛΑΙΡΗΣ, Χ., ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ. (2005), *Γραμματική της Νέας Ελληνικής, Δομολειτουργική-επικοινωνιακή*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΚΟΥΛΑΪΔΗΣ, Β. (επιμ.) (2007), *Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη κριτικής-δημιουργικής σκέψης για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών.

LLOYD, P. (1998), *Γνωστική και γλωσσική ανάπτυξη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

LYONS, J. (2004), *Εισαγωγή στη Γλωσσολογία*, μτφρ. Μ. Αραποπούλου - Μ. Βραχιονίδου - Α. Αρχάκης - Αι. Καρρά, Αθήνα: Πατάκης.

ΜΑΚΡΗΣ, Χ. (2001), *Επικοινωνιακή γλωσσική διδασκαλία*, Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός.

ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ, Η. (2004), *Η σχολική τάξη. Κειμενοκεντρική προσέγγιση του Γραπτού Λόγου*, Αθήνα: Γρηγόρης.

ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ, Η. (2007), *Στρατηγικές διδασκαλίας. Η κριτική σκέψη στη διδακτική πράξη*, Αθήνα: Gutenberg.

ΜΗΤΣΗΣ, Ν. (1999), *Η διδακτική του γλωσσικού μαθήματος, από τη γλωσσική θεωρία στη διδακτική πράξη*, Αθήνα: Gutenberg.

ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Κ., ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ, Κ. (επιμ.) (2005), *Γλώσσα και λογοτεχνία στην πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΜΠΑΛΟΥΜΗ, Ε. (1970), *Η περιγραφή. Στοιχεία δομής, σύνθεση*, Αθήνα: Γρηγόρης.

ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ. (1980), *Θεωρητική Γλωσσολογία. Εισαγωγή στη σύγχρονη γλωσσολογία*, Αθήνα: αυτοέκδοση.

ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ. (1991), *Γλώσσα και λογοτεχνία*, Αθήνα: Γ. Γκέλμπεσης.

ΜΠΑΡΤ, Ρ. (1983), *Ο βαθμός μηδέν της γραφής. Νέα κριτικά δοκίμια*, Αθήνα: Ράππα.

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ (1988), τεύχος 12: «Αφιέρωμα στην έκθεση», Αθήνα.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ (1991), αναπροσαρμογή της μικρής *Νεοελληνικής γραμματικής* του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ (1991), Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

ONG, W. J. (1997), Προφορικότητα και εγγραμματοσύνη, μτφρ. Κώστας Χατζηκυριάκου, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Π.Ε.Φ. (Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων) (1983), *Νέα ελληνικά*, Σεμινάριο 2, Αθήνα: ΠΕΦ.

Π.Ε.Φ. (Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων) (1989), *Γλώσσα, Έκθεση, Λογοτεχνία*, Σεμινάριο 11, Αθήνα: ΠΕΦ.

Π.Ε.Φ. (Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων) (2004), *Ο φιλόλογος στη σύγχρονη κοινωνία: σπουδές, δυνατότητες, προοπτικές*, Σεμινάριο 32, Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Σ. (2005), *Η ολική γλώσσα στη διδακτική της γλωσσικής έκφρασης για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός.

ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, Π., ΠΑΤΟΥΝΑ, Α. (2003), *Η Περίληψη ως κείμενο και αντικείμενο*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ, Ε. Π. (1985), *Λογική*, Αθήνα: Δωδώνη.

ΠΑΠΑΡΙΖΟΣ, Χ. (1990), «Επικοινωνιακή προσέγγιση, θεωρητικό πλαίσιο· προϋποθέσεις η πρόταση εφαρμογής. Έρευνα στα βιβλία *Η γλώσσα μου*», *Νέα Παιδεία*, Αθήνα.

ΠΑΠΠΑΣ, Θ. (2002), *Η μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας στις ανθρωπιστικές επιστήμες*, Αθήνα: Καρδαμίτσας.
ΡΟΝΤΑΡΙ, ΤΖ. (2003), *Γραμματική της φαντασίας*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ, Γ. (1997), *Στοιχεία μορφολογίας, μορφήματα και παραγωγικές καταλήξεις της Νεοελληνικής*, Αθήνα: Σαββάλας.
ΣΑΜΑΡΤΖΗ, Σ. (1995), *Εισαγωγή στις γνωστικές λειτουργίες*, Αθήνα: Παπαζήσης.
ΣΑΡΑΦΙΔΟΥ, Τ. (2003), *Θέματα σύνταξης και λόγου της νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα, Σταμούλης.
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ, Α', Β' και Γ' Γυμνασίου, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
TIMBAL-DUCLAUX, L. (1993), *Το δημιουργικό γράψιμο*, μτφρ. Γιάννης Παρίσης, Αθήνα: Πατάκης.
ΤΟΚΑΤΛΙΔΟΥ, Β. (2000), *Εισαγωγή στη διδακτική των ζωντανών γλωσσών. Προβλήματα-προτάσεις*, Αθήνα: Οδυσσέας.
ΤΟΚΑΤΛΙΔΟΥ, Β. (2004), *Γλώσσα, επικοινωνία και γλωσσική εκπαίδευση*, Αθήνα: Πατάκης.
ΤΣΟΛΑΚΗΣ, Χ., ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ., ΑΥΔΗ, Α., ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Ν., ΔΑΝΙΗΛ, Α., ΖΕΡΒΟΥ, Ι., ΛΟΠΠΑ, Ε., ΤΑΝΗΣ, Δ. (2007), *Έκφραση-Έκθεση για το Ενιαίο Λύκειο: αναθεωρημένη έκδοση*, τεύχος Γ', Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΤΣΟΛΑΚΗΣ, Χ., ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ., ΑΥΔΗ, Α., ΛΟΠΠΑ, Ε., ΤΑΝΗΣ, Δ. (2007), *Έκφραση-Έκθεση για το Ενιαίο Λύκειο: αναθεωρημένη έκδοση*, τεύχος Α', Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΤΣΟΛΑΚΗΣ, Χ., ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ., ΑΥΔΗ, Α., ΛΟΠΠΑ, Ε., ΤΑΝΗΣ, Δ. (2007), *Έκφραση-Έκθεση για το Ενιαίο Λύκειο: αναθεωρημένη έκδοση*, τεύχος Β', Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ (ΚΕΕ) (1998), *Διαγνωστική αξιολόγηση. Στοιχεία μεθοδολογίας και ενδεικτικά παραδείγματα διαγνωστικών δοκιμασιών για τους μαθητές της Α' Λυκείου*, τεύχος α', Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ (ΚΕΕ) (1999), *Αξιολόγηση των μαθητών της Α' Λυκείου στη Νεοελληνική γλώσσα (Έκφραση-Έκθεση)*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ (ΚΕΕ) (1999), *Αξιολόγηση των μαθητών στη Νεοελληνική γλώσσα (Έκφραση-Έκθεση) της Β' Λυκείου*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ (ΚΕΕ) (1999), *Αξιολόγηση των μαθητών της Γ' Λυκείου στη Νεοελληνική γλώσσα (Έκφραση-Έκθεση)*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (1997), *Συμπληρωματικός οδηγός για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στην Α' Λυκείου κατά το σχολικό έτος 1997-1998*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (1998), *Ενιαίο Λύκειο, Ενιαίο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών. Η εισήγηση του Παιδαγωγικού ινστιτούτου*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (1999), *Γλώσσα και Ιστορία. Προγράμματα Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (1999), *Λογική Θεωρία και Πρακτική*, Γ' τάξη ενιαίου Λυκείου, μάθημα επιλογής, Αθήνα: ΟΕΔΒ
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (1999), *Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Ενιαίο Λύκειο*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2000), *Νέα Ελληνικά. Τεχνικά επαγγελματικά εκπαιδευτήρια*, Α' τάξη, 1ου κύκλου, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2000), *Νέα Ελληνικά. Τεχνικά επαγγελματικά εκπαιδευτήρια*, Β' τάξη, 1ου κύκλου, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2001), *Νέα Ελληνικά. Τεχνικά επαγγελματικά εκπαιδευτήρια*, 2ου κύκλου, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2001), *Γλωσσικές ασκήσεις για το Ενιαίο Λύκειο*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2006), *Έκφραση-Έκθεση. Ενιαίο Λύκειο*, «Βιβλίο του καθηγητή», τεύχος α', Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2006), *Έκφραση-Έκθεση. Ενιαίο Λύκειο*, «Βιβλίο του καθηγητή», τεύχος β', Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2006), *Έκφραση-Έκθεση. Ενιαίο Λύκειο*, «Βιβλίο του καθηγητή», τεύχος γ', Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2006), *Επιμόρφωση στελεχών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και εκπαιδευτικών στο Δ.Ε.Π.Π.Σ., τα Α.Π.Σ. και το νέο διδακτικό υλικό του Γυμνασίου*, Αθήνα: Επτάλοφος.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2006), *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2006), *Διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγράμματος σπουδών της Ελληνικής γλώσσας για το Γυμνάσιο*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2006-2007), *Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Ενιαίο Λύκειο*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2007), *Έκφραση-Έκθεση για το Γενικό Λύκειο. Θεματικοί κύκλοι*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2007), *Νεοελληνική γλώσσα, Α' Γυμνασίου*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2007), *Νεοελληνική γλώσσα, Β' Γυμνασίου*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ (2007), *Νεοελληνική γλώσσα, Γ' Γυμνασίου*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΥΠΕΠΘ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ - ΚΕΕ (2000), *Γενικές αρχές και υποδείξεις για την αξιολόγηση των γραπτών εξετάσεων της Β' και Γ' τάξης Ενιαίου Λυκείου*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.
ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ, Α. (1981), *Γλώσσα και ιδεολογία. Κοινωνιολογική προσέγγιση της Ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα: Οδυσσέας.

ΦΡΥΔΑΚΗ, ΕΥ. (1999), *Πέντε μελετήματα για τη θεωρία και την πράξη της διδασκαλίας*, Αθήνα: αυτοέκδοση.
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ, Α., ΧΑΤΖΗΣΑΒΒΙΔΗΣ, Σ. (1997), *Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας. Θεωρία και πρακτική εφαρμογή*, Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
ΧΑΤΖΗΣΑΒΒΙΔΗΣ, Σ., ΧΑΤΖΗΣΑΒΒΙΔΟΥ, Α. (2011), *Γραμματική της Νέας Ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα: ΟΕΔΒ.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΡΘΡΑ

ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ. (1998), «Ο λόγος και οι Σημειώσεις-Περίληψη», *Ο Φιλόλογος*, 53: 195-204.
ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ, Κ. (1999), «Λόγος πυκνός και κρουστός. Σκέψεις για τη διδακτική και την αξιολόγηση της περίληψης», *Νέα Παιδεία*, 90: 68-72.
ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ, Δ. Ν. (2008), «Δημοσιογραφικός λόγος», *Το Βήμα*, 11/5/2008.
ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ, Ε. Π. (1989), «Ο πυκνός και λιτός λόγος», στο του ιδίου, *Το δίκαιο της πυγμής*, Δωδώνη, σσ. 138-143.
ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΗΣ, Α. (1998), «Είναι αποτελεσματική η διδασκαλία του "σκέπτομαι και γράφω";», *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 28: 37-56.
ΣΚΟΤΑΡΑΣ, Ν. (2007-2008), «Η διαφοροποίηση της διδασκαλίας στην τάξη», Επιμορφωτικό πρόγραμμα ΟΕΠΕΚ.
ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΟΓΛΟΥ, Θ. (2007-2008), «Σύγχρονες τεχνικές διδασκαλίας», Επιμορφωτικό πρόγραμμα ΟΕΠΕΚ.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ
(τελευταία πρόσβαση 5-9-2012)

ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ. (2000), «Η αξιολόγηση της γραπτής έκφρασης των μαθητών. Προβληματισμός και προτάσεις μέσα από πέντε ερωτήματα», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/abc_lykeiou/odigies_abc/odigies_o.htm
ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ. (2008), «η προφορικότητα στο δοκίμιο με ελεύθερη οργάνωση και ο προσχεδιασμένος προφορικός λόγος», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/abc_lykeiou/dokimio_abc/dokimio_o.htm
ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ. (2008), «Οι λειτουργίες της γλώσσας», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/a_lykeiou/poikilies_a/poikilies.htm
ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ. (2009), «Αξιολόγηση των επιχειρημάτων I,II», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/c_lykeiou/peithw_c/peithw.htm
ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ. (2009), «Οργάνωση του λόγου με αιτιολόγηση», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/a_lykeiou/poikilies_a/poikilies1.html
ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ. (2012), «Διδακτικές δοκιμές, Περίληψη σε γραπτό λόγο», http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/education/dokimes/enotita_b2/index.html
ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ, Κ. (2012), «Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/c_lykeiou/peithw_c/peithw.htm
ΑΡΑΠΟΠΟΥΛΟΥ, Μ., ΓΙΑΝΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ, Γ. (2009), «Η χρήση της γλώσσας στα μη γλωσσικά μαθήματα: ο λόγος των επιστημών», http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e7/01.html
ΑΥΔΗ, Α. (2008), « Εισαγωγή στο δοκίμιο», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/c_lykeiou/dokimio_c/dokimio_g.htm
ΑΥΔΗ, Α. (2009), «Προσέγγιση του επιστημονικού λόγου», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/c_lykeiou/peithw_c/peithw.htmwww.komvos.edu.gr/glwssa
ΑΥΔΗ, Α. (2012), «Προφορικός και γραπτός λόγος», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/a_lykeiou/logos_a/logos.htm
ΑΥΔΗ, Α. (2012), «Τα είδη του δοκιμίου, η οργάνωση του δοκιμίου, η πειθώ στο δοκίμιο», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/c_lykeiou/dokimio_c/dokimio_g.htm
ΔΕΝΔΡΙΝΟΥ, Β. (2009), «Η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας», http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e3/index.htm
Κ.Ε.Γ. (2008), «Περίληψη», www.komvos.edu.gr/glwssa/perilipsi
KALANTZIS, M., COPE, B. (2001), «Πολυγραμματισμοί», μτφρ. Ν. Γεωργίου, http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e2/index.html
ΚΑΤΗ, Δ. (2009), «Η απόκτηση της γλώσσας», http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_a3/index.html
ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ, Σ. (2004), «Λογοτεχνικός και δημοσιογραφικός λόγος», http://www.lexima.gr/lxm/read-494.html
ΚΩΣΤΟΥΛΗ, Τ. (2009), «Κειμενοκεντρική προσέγγιση και γλωσσικό μάθημα», http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e5/index.htm
ΛΟΠΠΑ, Ε. (2012), «Δοκίμιο και λογοτεχνία», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/c_lykeiou/dokimio_c/dokimio_g.htm

ΛΟΠΠΑ, Ε. (2012), «Τα είδη του δοκιμίου», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/c_lykeiou/dokimio_c/dokimio_g.htm
ΛΥΚΟΥ, Χ. (χ.χ.), «Η συστημική λειτουργική γραμματική του M.A.K. Halliday», http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/articles/print/lykoy/index.htm
ΜΗΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ, Β. (2009), «Επίπεδο ύφους», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/1_3/thema_1_3.htm
ΜΗΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ, Β. (2009), «Γραμματισμός», http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/articles/print/lykoy/index.htm
ΜΗΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ, Β. (2012), «Λόγος», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/1_1/thema_1_1.htm
ΜΗΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ, Β. (2012), «Η περιγραφή», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/2_1_2/thema_2_1_2.htm
ΜΗΤΣΙΚΟΠΟΥΛΟΥ, Β. (2012), «Κείμενο και κειμενικό είδος», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/1_2/thema_1_2.htm
ΜΠΟΥΤΟΥΛΟΥΣΗ, Ε. (2009), «Γλωσσική επίγνωση», http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e4/index.html
ΝΙΚΗΦΟΡΙΔΟΥ, Κ. (2009), «Γλωσσική αλλαγή», http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_a6/index.html
ΠΟΛΙΤΗΣ, Π. (2009), «Ο λόγος της πειθούς», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/2_2_3/thema_2_2_3.htm
ΠΟΛΙΤΗΣ, Π. (2009), «Προφορικός και γραπτός λόγος», http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_a10/index.htm
ΠΟΛΙΤΗΣ, Π. (2011), «Μέσα μαζικής ενημέρωσης: το επικοινωνιακό πλαίσιο και η γλώσσα τους», http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_b10/index.html
ΠΟΛΙΤΗΣ, Π. (2012), «Ο λογοτεχνικός λόγος», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/2_2_5/thema_2_2_5.htm
ΠΟΛΙΤΗΣ, Π. (2012), «Ο πληροφοριακός λόγος», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/2_2_4/thema_2_2_4.htm
ΠΟΛΙΤΗΣ, Π. (2012), «Περίληψη», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/perilipsi/perilipsi.htm
ΠΟΛΙΤΗΣ, Π. (2012), «Ο εκφραστικός λόγος», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/2_2_2/thema_2_2_2.htm
ΠΟΛΙΤΗΣ, Π. (2012), «Επιχειρηματολογία», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/logos_keimeno/2_1_4/thema_2_1_4.htm
ΣΕΜΟΓΛΟΥ, ΟΥ. (χ.χ.), «Η γλώσσα της εικόνας και η εκπαίδευση», http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e12/index.html
ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ-ΧΑΤΖΗΑΝΑΣΤΑΣΗ, Σ. (2006-2007), «Το κειμενικό είδος της επιστολής», www.schools.ac.cy/klimakio/.../glossiki_prosegisi_epistoli.ppt
ΤΑΝΗΣ, Δ. (2009), «Η μεθόδευση της περιγραφής, η γλώσσα της περιγραφής», http://www.komvos.edu.gr/glwssa/dokimes/keimena_dokeimon/a_lykeiou/perigrafi_a/perigrafi1.html
ΤΣΙΤΣΙΡΙΚΟΥ-ΘΕΟΔΟΣΙΑΔΗ, Κ. (2010), «Μεθοδολογία επιστολής», http://korinatsi.wordpress.com/2010/02/20/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE/
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΥΠΡΟΥ (2006-2007), «Παραγωγή επικοινωνιακού λόγου: επιστολή - γράμμα - Γ' Γυμνασίου», http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/themata/nea_ellinika/gymn/ekpaideftiko-yliko/epistoli_c_gym.pdf
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ, Α. (2008), «Η στροφή προς την επικοινωνιακή προσέγγιση για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση», www.komvos.edu.gr/periodiko/.../1.htm

Η Μαρία Κάππου είναι εκπαιδευτικός-φιλόλογος, απόφοιτος του Πανεπιστημίου Αθηνών (1978) και μένει στη Ραφήνα.

Εργάστηκε στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση από το 1981 έως το 2007, ενώ ασχολείται ειδικότερα με την προετοιμασία υποψηφίων στο μάθημα της Έκθεσης από το 1978. Εξειδικεύτηκε στη διδακτική των γλωσσικών μαθημάτων από ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη γλωσσολογία και τις σύγχρονες μεθόδους διδακτικής των ζωντανών γλωσσών.

Γι' αυτόν τον σκοπό έχει παρακολουθήσει συνέδρια και σεμινάρια σχετικά με διάφορα θέματα παιδαγωγικής και διδακτικής, και ειδικότερα σχετικά με την εφαρμοσμένη γλωσσολογία και τη διδακτική του γλωσσικού μαθήματος, την επικοινωνιακή διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος, την επιχειρηματολογία, τη βιωματική μάθηση, τη δημιουργικότητα και την προσωπική ανάπτυξη, τις σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη κριτικής-δημιουργικής σκέψης.

Εκτός από τη συμμετοχή της στη διοργάνωση πολλών πολιτιστικών δραστηριοτήτων και προγραμμάτων στα σχολεία όπου υπηρέτησε, είχε αναλάβει την προετοιμασία της ομάδας του Γ.Ε.Λ. Παλλήνης για τους Πανελλήνιους Αγώνες Αντιλογίας. Γι' αυτόν τον σκοπό είχε παρακολουθήσει επιμορφωτικά σεμινάρια επιχειρηματολογίας.

Έχει διατελέσει αντιπρόεδρος και συντονίστρια για τη διόρθωση του γλωσσικού μαθήματος στο 39ο Βαθμολογικό Κέντρο Παλλήνης (2003 και 2004).

Από το 1999, έτος της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, διεξάγει έρευνα πεδίου για τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης πρότασης για τη διδασκαλία του μαθήματος της έκθεσης βασισμένης στο Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Σκοπός αυτής της έρευνας ήταν ο εντοπισμός των ελλειμμάτων στα βιβλία *Νεοελληνική γλώσσα για το Γυμνάσιο* και *Έκφραση-Έκθεση για το Λύκειο*, που προκαλούσαν τη γνωστή κακοδαιμονία στο γλωσσικό μάθημα, και η απόπειρα δημιουργικής αξιοποίησης της διδασκόμενης θεωρίας για την παραγωγή λόγου. Από την έρευνα αυτή και τη μελέτη της σχετικής με το θέμα βιβλιογραφίας προέκυψαν σχετικές διδακτικές προτάσεις.

Έχει παρουσιάσει αυτές τις προτάσεις σε Σχολικούς Συμβούλους της Αττικής, οι οποίοι εν συνεχεία την κάλεσαν να τις παρουσιάσει σε επιμορφωτικές συναντήσεις-ημερίδες για εκπαιδευτικούς που διοργανώθηκαν:

- **στο 6ο Λύκειο Νέας Σμύρνης (17/2/2004)**
- **στο 2ο Λύκειο Χαλανδρίου (14/12/2004)**
- **στην Ευαγγελική Σχολή Νέας Σμύρνης (13/1/2005)**
- **στο 13ο Γυμνάσιο Πειραιά (16/2/2005)**
- **στο Κολλέγιο Ψυχικού (2006 και 2007)**
- **στο Λύκειο Ν. Μάκρης (2006)**
- **στο Λύκειο του Μαραθώνα (2007).**

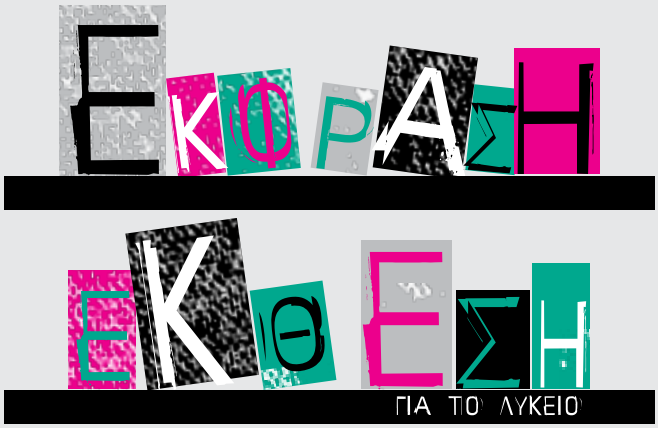

ISBN: 978-960-93-4417-3